

Придніпровська державна академія фізичної культури і спорту
Міністерство освіти і науки України

Національний університет фізичного виховання і спорту України
Міністерство освіти і науки України

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

МІТОВА ОЛЕНА ОЛЕКСАНДРІВНА

УДК 796.3.015.008.6 (043.5)

ДИСЕРТАЦІЯ

**ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ КОНТРОЛЮ В КОМАНДНИХ
СПОРТИВНИХ ІГРАХ В ПРОЦЕСІ БАГАТОРІЧНОГО
ВДОСКОНАЛЕННЯ**

24.00.01 – олімпійський і професійний спорт

Подається на здобуття наукового ступеня доктора наук
з фізичного виховання та спорту

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело
_____ О. О. Мітова

Науковий консультант:
Шинкарук Оксана Анатоліївна, доктор наук з фізичного виховання та спорту,
професор

Дніпро – 2021

АНОТАЦІЯ

Мітова О. О. Теоретико-методичні основи контролю в командних спортивних іграх в процесі багаторічного вдосконалення. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора наук з фізичного виховання та спорту за спеціальністю 24.00.01 – олімпійський і професійний спорт. – Придніпровська державна академія фізичної культури і спорту, Дніпро, 2021. – Національний університет фізичного виховання і спорту України, Київ, 2021.

У дисертаційній роботі подано розв'язання актуальної наукової проблеми формування цілісної системи знань щодо контролю в командних спортивних іграх, яка передбачає основні положення, що становлять підґрунтя знань про систему контролю і механізм її практичної реалізації в процесі підготовки спортсменів в ігрових видах спорту; підхід та концепцію формування системи контролю в командних спортивних іграх в процесі багаторічного удосконалення; систему критеріїв, тестів та системи оцінки відповідно до етапів багаторічного удосконалення та факторів, що впливають на ефективність змагальної діяльності; уніфікований алгоритм контролю та технологію реалізації контролю в командних спортивних іграх в системі багаторічної підготовки на прикладі баскетболу.

Обґрунтовано ієрархічну структуру системи знань щодо контролю у командних спортивних іграх. Розроблено підхід до розробки системи комплексного контролю підґрунтям якого виступають принципи та положення системного, комплексного, особистісно-діяльнісного, диференційованого та індивідуального підходів.

Розроблена концепція формування системи контролю в процесі багаторічного удосконалення у командних спортивних іграх містить умови раціонального функціонування системи контролю в командних спортивних іграх в процесі багаторічного удосконалення; методологічну основу забезпеченості системи контролю спортсменів в командних спортивних іграх

на різних етапах багаторічної підготовки з дотриманням низки принципів; організаційну основу, що полягає в інтенсифікації розвитку спортивної науки та технології за пріоритетними напрямками; принципи здійснення контролю ефективності підготовки спортсменів у командних спортивних іграх, застосування якої дозволить на практиці системно та комплексно проводити контроль у командних спортивних іграх з урахуванням закономірностей розвитку спортивних ігор та процесу підготовки спортсменів.

Створено уніфіковану комплексну систему контролю для командних спортивних ігор в процесі багаторічного удосконалення, що містить організаційно-методичні складові, алгоритм, систему критеріїв, тестів та оцінки залежно від індивідуальних особливостей, ігрового амплуа окремих спортсменів, соціального статусу в команді, організації та періодизації навчально-тренувального процесу, що забезпечують формування високого рівня спортивної майстерності та потребують адаптації до тренувальних та змагальних навантажень. Розроблена технологія реалізації системи контролю у командних спортивних іграх в процесі багаторічної підготовки передбачає принципи технології реалізації, організаційно-методичні умови, чотири модулі, що віддзеркалюють етапи впровадження та інші компоненти технології.

У вступі дисертації обґрунтовано актуальність обраної теми, вказано на зв'язок з науковими планами, темами; сформульовано мету та завдання дослідження, визначено об'єкт і предмет, представлено методологію дослідження, розкрито наукову новизну та практичну значущість одержаних результатів, визначено особистий внесок здобувача в спільних опублікованих наукових працях, подано інформацію про апробацію і впровадження результатів дослідження, визначено кількість публікацій автора за темою дисертації, структуру та обсяг роботи.

У першому розділі «Сучасний стан дослідження контролю у командних спортивних іграх в процесі багаторічного вдосконалення як наукової проблеми» присвячений аналізу наукових джерел, де висвітлено: сучасні

світові тенденції розвитку командних спортивних ігор; особливості підготовки спортсменів в ігрових видах спорту; формування системи контролю в спорті в ретроспективі та на сучасному етапі; підходи до оцінки стану, різних сторін підготовленості та змагальної діяльності спортсменів у командних ігрових видах спорту за даними сучасних досліджень; систему тестів та критерії оцінки різних складових підготовленості спортсменів, що застосовуються у контролі в командних спортивних іграх.

У другому розділі «Методи та організація дослідження» розкрито методологію дослідження, наведено використані методи дослідження та обґрунтовано доцільність їх застосування. Представлено відомості про випробування та етапи дослідження. Науково-методичне обґрунтування і організація дослідження здійснювались з урахуванням загальнонаукових і методологічних принципів цілісності наукових досліджень і практичного впровадження.

У процесі виконання дисертаційної роботи були використані такі методи: аналіз і узагальнення даних спеціальної літератури та практичного досвіду; анкетування, системний метод; аналіз змагальної діяльності, педагогічне спостереження та тестування; методи оцінювання фізичного здоров'я та психофізіологічні методи, педагогічний експеримент, метод експертних оцінок, методи математичної статистики. Дослідження проводилися в чотири етапи з 2013 по 2020 рр. В дослідженнях взяло участь 279 спортсменів, які спеціалізуються у баскетболі та футболі на різних етапах багаторічної підготовки, та 35 тренерів з командних спортивних ігор.

У третьому розділі «Порівняльна характеристика системи контролю у провідних країнах світу» здійснено аналіз динаміки розвитку командних спортивних ігор, досліджено організацію та особливості контролю у спортивних іграх в процесі багаторічного вдосконалення в світовій практиці, підходи до оцінки в командних спортивних іграх у різних країнах світу, порівняння організації контролю підготовленості українських та зарубіжних гравців.

Аналіз наукових даних з питань контролю у командних спортивних іграх підтверджує, що великий масив наукових знань не об'єднаний у цілісну систему, в якій органічно взаємопов'язані контроль з етапами багаторічної підготовки; періодами річного циклу; рівнем кваліфікації, віковими особливостями спортсменів; ігровими амплуа та соціальним статусом в команді.

У четвертому розділі «Обґрунтування підходу та концепції формування системи контролю в процесі багаторічної підготовки у командних спортивних іграх» розроблено ієрархічну структуру наукових знань про контроль в спортивних командних іграх, обґрунтовано комплексну систему контролю в командних спортивних іграх.

В п'ятому розділі «Розробка уніфікованої комплексної системи контролю у командних спортивних іграх в процесі багаторічного вдосконалення» обґрунтовано та розроблено уніфікований алгоритм контролю гравців в командних спортивних іграх, систематизовано та доведено інформативність критеріїв і тестів для застосування в процесі контролю гравців різного віку, кваліфікації, підготовленості на різних етапах багаторічного вдосконалення тощо. Запропонований нами уніфікований алгоритм комплексного контролю підготовленості може бути використаний на різних етапах багаторічної підготовки та в різних видах командних спортивних ігор для корекції навчально-тренувальної та змагальної діяльності й своєчасного виявлення недоліків та сильних сторін у певних компонентах підготовки.

У шостому розділі «Технологія реалізації системи контролю у командних спортивних іграх в процесі багаторічного вдосконалення» проведено дослідження для визначення ефективності запропонованої системи комплексного контролю та технології її реалізації в процесі підготовки гравців різного віку, підготовленості, амплуа та етапу підготовки.

Для перевірки інформативності алгоритму контролю та технології реалізації системи контролю було проведено дослідження у групах: з

мінібаскетболу СДЮСШОР № 5 ім. ЗТУ М. І. Говорунова та БК «Самара» м. Дніпро - 64 дитини 6-7 років (32 хлопчики, 32 дівчинки); 50 баскетболістів СДЮСШОР № 5 13-14 років; футболістів ДЮСШ № 2, ДЮСШ № 12 та СЗОШ № 73, м. Дніпро - 10-11 років (104 особи); 15-16 років - 24 футболісти; 17-19 років - 24 футболісти команди «Дніпро U-19»; 16-20 років - 13 баскетболістів команди вищої ліги «Дніпро-ДВУФК», м. Дніпро. Урахування динаміки показників підготовленості гравців дозволило раціонально й точно коригувати підготовку, вирішувати три групи завдань: індивідуальні для кожного окремого гравця; диференційовані або групові для команди в цілому; рекомендувати здійснювати контроль у навчально-тренувальному процесі щорічно, з урахуванням організаційно-управлінських засобів й оптимальної організації науково-методичних особливостей підготовки спортсменів, які спеціалізуються у командних спортивних іграх, для ефективної оцінки підготовленості спортсменів на окремо визначеному етапі багаторічного вдосконалення.

Отже впровадження технології реалізації системи контролю в процесі багаторічного вдосконалення дозволяє більш ефективно вирішувати завдання кожного етапу багаторічної підготовки, зокрема підвищити ефективність засвоєння програмного матеріалу, усунути форсування навчально-тренувального процесу в системі дитячо-юнацького спорту, підвищити рівень управління тренувальною та змагальною діяльністю.

У цьому розділі «Аналіз та узагальнення результатів дослідження» здійснено узагальнення результатів дослідження і теоретичного аналізу, сформовані основні результати дисертаційного дослідження, розкрита практична та теоретична значущість проведеної роботи. У процесі дисертаційного дослідження було отримано три групи даних: результати, що підтверджують, набули подальшого розвитку та абсолютно нові.

Розроблена та теоретично обґрунтована технологія реалізації системи контролю у командних спортивних іграх в процесі багаторічної підготовки передбачає експериментально обґрунтовані складові; принципи технології

реалізації, організаційно-методичні умови, чотири модулі, що віддзеркалюють етапи впровадження та інші компоненти технології: I – структурно-організаційний, II – реалізаційно-діагностичний, III – результативно-оціночний, IV – корекційно-управлінський.

Експериментально підтверджено ефективність впровадження технології реалізації системи контролю у систему підготовки спортсменів у командних спортивних іграх на етапах багаторічної підготовки: початкової, попередньої базової, підготовки до вищих досягнень у баскетболі, етапі попередньої базової та спеціалізованої базової підготовки у футболі. Впровадження запропонованої технології сприяло підвищенню ефективності системи контролю за такими критеріями, як: результативність, оптимальність, керованість, мотиваційна значущість ($p < 0,05$). Технологія реалізації системи контролю має широке узагальнююче значення, може використовуватися в командних спортивних іграх, підґрунтям якої є: види, способи контролю, організаційно-методичні основи її реалізації на якісно новому рівні в практиці підготовки гравців з урахуванням сучасних вимог, що висувуються до управління тренувальною та змагальною діяльністю.

Ключові слова: контроль, система, командні спортивні ігри, багаторічна підготовка, тести, критерії, оцінка.

ABSTRACT

Mitova O. O. Theoretical and methodical bases of control in team sports games in the process of long-term improvement. – Qualifying scientific work on the rights of the manuscript.

Dissertation for obtaining the scientific degree of the doctor of physical education and sports in a specialization 24.00.01 – olympic and professional sport. – Pridniprovsk State Academy of Physical Culture and Sport, Dnipro, 2021. - National University of Ukraine on Physical Education and Sport, Kyiv, 2021.

The dissertation presents a solution to the current scientific problem of forming a holistic system of knowledge on control in team sports, which provides the basic ideas that form the basis of knowledge about the control system and the

mechanism of its practical implementation in the training of athletes in sports; approach and concept of forming a control system in team sports games in the process of long-term improvement; a system of criteria, tests and evaluation system in accordance with the stages of long-term improvement and factors influencing the effectiveness of competitive activities; unified control algorithm and control technology in team sports games in the system of long-term training on the example of basketball.

The hierarchical structure of the system of knowledge on control in team sports games is substantiated. An approach to the development of a system of complex control based on the principles and ideas of systemic, complex, personal-activity, differentiated and individual approaches is developed.

The developed concept of formation of the control system in the process of long-term improvement in team sports games contains conditions of rational functioning of the control system in team sports games in the process of long-term improvement; methodological basis for ensuring the control system of athletes in team sports games at different stages of long-term training in compliance with a number of principles; organizational basis, which consists in intensifying the development of sports science and technology in priority areas; principles of control over the effectiveness of training of athletes in team sports games, the application of which will allow to control team sports games in practice systematically and comprehensively, taking into account the patterns of development of sports games and the process of training athletes.

A unified comprehensive control system for team sports games in the process of long-term improvement is developed, containing organizational and methodological components, algorithm, system of criteria, tests and evaluations depending on individual characteristics, game role of individual athletes, social status in the team, organization and periodization of training processes that ensure the formation of a high level of sportsmanship and require adaptation to training and competitive loads. The developed technology of control system implementation in team sports games in the process of long-term training provides

the principles of implementation technology, organizational and methodological conditions, four modules that reflect the stages of implementation and other components of technology.

In the introduction of the dissertation the relevance of the chosen topic is substantiated, the connection with scientific plans and topics is indicated; the purpose and tasks of the research are formulated, the object and subject are defined, the research methodology is presented, the scientific novelty and practical significance of the obtained results are revealed, the applicant's personal contribution to joint published scientific works is determined, the information on approbation and implementation dissertation topic, structure and scope of work is given.

The first section "The current state of control research in team sports games in the process of long-term improvement as a scientific problem" is devoted to the analysis of scientific sources, which highlights: current global trends in team sports games; features of training athletes in game sports; formation of a control system in sports in retrospect and at the present stage; approaches to assessing the condition, various aspects of training and competitive activities of athletes in team sports according to modern research; a system of tests and criteria for assessing the various components of the training of athletes used in control in team sports.

The second section "Methods and organization of research" reveals the research methodology, presents the research methods used and substantiates the feasibility of their application. The information about the subjects and stages of the study are presented. Scientific and methodological substantiation and organization of the research were carried out taking into account the general scientific and methodological principles of the integrity of scientific research and practical implementation.

In the process of accomplishing of the dissertation work the following methods were used: analysis and generalization of data from special literature and practical experience; questionnaire, system method; competitive activity analysis, pedagogical observation and testing; methods of physical health assessment and

psychophysiological methods, pedagogical experiment, method of expert assessments, methods of mathematical statistics. The research was conducted in four stages from 2013 to 2020. The research involved 279 athletes who specialize in basketball and football at various stages of long-term training and 35 coaches in team sports.

The third section "Comparative characteristics of the control system in the leading countries of the world" analyzes the dynamics of team sports games, examines the organization and features of control in sports games in the process of long-term improvement in world practice, approaches to evaluation in team sports in different countries, organization comparison of training control of Ukrainian and foreign players.

The analysis of scientific data on control in team sports confirms that a large body of scientific knowledge is not integrated into a holistic system in which control is organically interrelated with the stages of long-term training; periods of the annual cycle; level of qualification, age features of athletes; game roles and social status in the team.

In the fourth section "Substantiation of the approach and concept of control system formation in the process of long-term training in team sports games" the hierarchical structure of scientific knowledge about control in sports team games is developed, the complex control system in team sports games is substantiated.

In the fifth section "Development of a unified comprehensive control system in team sports games in the process of long-term improvement" a unified algorithm for controlling players in team sports games is substantiated and developed, informative criteria and tests for use in the control of players of different ages, qualifications, preparedness at different stages of long-term improvement, etc are systematized and proven. Our proposed unified algorithm of comprehensive control of readiness can be used at different stages of long-term training and in different types of team sports games to correct training and competitive activities and timely detect shortcomings and strengths in certain components of training.

In the sixth section "Technology of control system implementation in team

sports games in the process of long-term improvement" a study was conducted to determine the effectiveness of the proposed complex control system and technology of its implementation in training players of different ages, training, role and training stage.

To verify the informativeness of the control algorithm and the technology of implementation of the control system, a study was conducted in groups: from mini-basketball Junior Sport School of Olympic Reserve № 5 named after Honored Coach of Ukraine M. I. Hovorunov and Basketball Club "Samara" Dnipro - 64 children of 6-7 years (32 boys, 32 girls); 50 basketball players of Junior Sport School of Olympic Reserve № 5 of 13-14 years old; football players of Junior Sport School № 2, Junior Sport School № 12 and Secondary School № 73, Dnipro - 10-11 years (104 people); 15-16 years – 24 players; 17-19 years old – 24 football players of "Dnipro U-19" team; 16-20 years old - 13 basketball players of the team of the major league "Dnipro-DVUFK", Dnipro. Taking into account the dynamics of player readiness indicators allowed to adjust the training rationally and accurately, to solve three groups of tasks: individual for each individual player; differentiated or group for the team as a whole; recommend monitoring the training process annually, taking into account organizational and managerial tools and optimal organization of scientific and methodological features of training athletes who specialize in team sports, to assess the preparedness of athletes effectively at a specific stage of long-term improvement.

Thus, the introduction of control system implementation technology in the process of long-term improvement allows to solve the problems of each stage of long-term training more effectively, in particular to increase the efficiency of mastering the program material, to eliminate the forcing of the training process in the system of children's and youth sports, to increase the level of management of training and competitive activities.

In the seventh section "Analysis and generalization of research results" the generalization of research results and theoretical analysis is carried out, the main results of dissertation research are formed, practical and theoretical significance of

the conducted work is revealed. In the process of dissertation research, three groups of data were obtained: confirmatory results were further developed and completely new.

The developed and theoretically substantiated technology of realization of the control system in team sports games in the course of long-term preparation provides experimentally substantiated components; principles of implementation technology, organizational and methodological conditions, four modules that reflect the stages of implementation and other components of technology: I - structural-organizational, II - implementation-diagnostic, III - performance-evaluation, IV - correctional-management.

The effectiveness of the introduction of control technology in the system of training athletes in team sports games at the stages of long-term training: initial, preliminary basic, preparation for higher achievements in basketball, the stage of preliminary basic and specialized basic training in football has been experimentally confirmed. The introduction of the proposed technology helped to increase the efficiency of the control system according to such criteria as: efficiency, optimality, manageability, motivational significance ($p < 0.05$). The technology of control system implementation has a wide general meaning, can be used in team sports games, the basis of which is: types, methods of control, organizational and methodological bases of its implementation at a qualitatively new level in the practice of training players, taking into account modern requirements for the management of training and competitive activities.

Key words: control, system, team sports games, long-term preparation, tests, criteria, assessment.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, у яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Мітова О, Онищенко В. Сучасні проблеми розвитку міні-баскетболу в Україні. Молода спортивна наука України. 2014;1(18):150-55. Фахове

- видання України. *(Особистий внесок здобувача полягає в організації дослідження, систематизації матеріалу та формулюванні висновків. Внесок співавтора – участь в обговоренні результатів дослідження).*
2. Мітова О, Івченко О. Сучасний стан контролю рівня інтегральної підготовленості баскетболістів на етапі попередньої базової підготовки. Спортивний вісник Придніпров'я. 2014;3:72-76. Фахове видання України. *(Особистий внесок здобувача полягає в проведенні дослідження, систематизації матеріалу та формулюванні висновків. Внесок співавтора – участь в обговоренні результатів дослідження).*
 3. Мітова О, Терентьев С, Сидоренко В. Контроль ефективності командного захисту в сучасному чоловічому баскетболі вищої ліги України. Фізична культура, спорт та здоров'я нації. 2014;2(18):132-37. Фахове видання України. *(Особистий внесок здобувача полягає в організації, проведенні дослідження, систематизації матеріалу та формулюванні висновків. Внесок співавторів – участь в обговоренні результатів дослідження)*
 4. Мітова О, Онищенко В. Проблеми сучасної підготовки дітей в умовах ранньої спеціалізації у спортивних іграх та їх зв'язок з побудовою навчально-тренувального процесу (на прикладі міні-баскетболу. Молода спортивна наука України. 2015;1(19):166-72. Видання України, яке включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus. *(Особистий внесок здобувача полягає в проведенні дослідження, систематизації матеріалу та формулюванні висновків. Внесок співавтора – організації окремих напрямків дослідження).*
 5. Мітова О, Івченко О. Контроль впливу навантаження різної спрямованості на показники параметрів уваги у баскетболістів на етапі попередньої базової підготовки. Молода спортивна наука України. 2015;1(19): 139-44. Видання України, яке включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus. *(Особистий внесок здобувача полягає в проведенні дослідження, систематизації матеріалу та*

- формулюванні висновків. Внесок співавтора – організації окремих напрямків дослідження).*
6. Мітова О, Смирнов В. Порівняльний аналіз змагальної діяльності баскетболістів Дніпропетровщини у складі національних збірних команд України протягом 2011-2014 років. Спортивний вісник Придніпров'я. 2015;1:166-70. Фахове видання України, яке включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus. *(Особистий внесок здобувача полягає в організації дослідження, систематизації матеріалу та формулюванні висновків. Внесок співавтора – участь в обговоренні результатів дослідження).*
 7. Мітова О, Івченко О. Особливості контролю інтегральної підготовленості баскетболістів на етапі попередньої базової підготовки. Фізична культура, спорт та здоров'я нації. 2014; 2(19):260-67. Фахове видання. *(Особистий внесок здобувача полягає в організації дослідження, систематизації матеріалу та формулюванні висновків. Внесок співавтора – участь в обговоренні результатів дослідження).*
 8. Мітова О, Сидоренко В. Контроль і аналіз динаміки техніко-тактичних дій у захисті протягом гри у баскетболістів команди вищої ліги. Слобожанський науково-спортивний вісник. 2015;3(47):65-8. Фахове видання України, яке включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus. *(Особистий внесок здобувача полягає в проведенні дослідження, систематизації матеріалу та формулюванні висновків. Внесок співавтора – організації окремих напрямків дослідження).*
 9. Мітова О. Проблеми контролю в сучасних командних спортивних іграх. Спортивний вісник Придніпров'я. 2015;3:89-95. Фахове видання України, яке включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus.
 10. Мітова О, Івченко О. Контроль параметрів уваги у баскетболістів на етапі попередньої базової підготовки. Слобожанський науково-спортивний вісник. 2015;5(49):74-7. Фахове видання України, яке включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus. *(Особистий внесок*

здобувача полягає в організації дослідження, систематизації матеріалу та формулюванні висновків. Внесок співавтора – організації окремих напрямків дослідження).

11. Мітова О. Контроль та аналіз техніко-тактичної підготовленості в захисті баскетболістів команд вищої ліги. Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 15: Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). 2015;9(64):60-3. Фахове видання України.
12. Мітова О, Онищенко В. Вплив занять міні-баскетболом на першому році тренування на рівень фізичного здоров'я дітей 6-7 років. Слобожанський науково-спортивний вісник. 2015;6(50):93-8. Фахове видання України, яке включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus. *(Особистий внесок здобувача полягає у проведенні аналізу та статистичної обробки отриманих результатів, підготовці матеріалу до друку. Внесок співавтора – організації окремих напрямків дослідження).*
13. Мітова О, Онищенко В. Модель комплексного контролю на етапі початкової підготовки у спортивних іграх (на прикладі міні-баскетболу). Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 15: Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). 2015;10(65):108-12. Фахове видання України. *(Особистий внесок здобувача полягає в проведенні дослідження, систематизації матеріалу та формулюванні висновків. Внесок співавтора – участь в обговоренні результатів дослідження).*
14. Мітова О, Івченко О. Комплексний контроль баскетболістів на етапі попередньої базової підготовки за чинною навчальною програмою ДЮСШ. Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 15: Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). 2015;12(66):111-4. Фахове видання України. *(Особистий внесок здобувача полягає в організації дослідження, систематизації матеріалу*

та формулюванні висновків. Внесок співавтора – участь в обговоренні результатів дослідження).

15. Мітова О. Ретроспективний аналіз формування системи контролю у командних спортивних іграх. Спортивний вісник Придніпров'я. 2016;1:74-81. Фахове видання України, яке включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus.
16. Мітова ОО, Івченко ОМ. Аналіз результатів анкетування тренерів щодо системи контролю на етапі попередньої базової підготовки в баскетболі. Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 15: Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). 2016;4(74)16:66-9. Фахове видання України, яке включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus. *(Особистий внесок здобувача полягає в організації дослідження, систематизації матеріалу та формулюванні висновків. Внесок співавтора – участь в обговоренні результатів дослідження).*
17. Митова Е, Матяш В. Совершенствование технической подготовки футболистов на основе контроля дискриминативных признаков при выполнении сочетаний приемов в игре. Наука в олимпийском спорте. 2016;2:45-50. Фахове видання України, яке включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus. *(Особистий внесок здобувача полягає в проведенні дослідження, систематизації матеріалу та формулюванні висновків. Внесок співавтора – участь в обговоренні результатів дослідження).*
18. Матяш В, Митова Е. Анализ характерных ошибок у юных футболистов при выполнении тестов по технической подготовленности. Спортивный вiсник Придніпров'я. 2016;2:99-104. Фахове видання України, яке включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus. *(Особистий внесок здобувача полягає в проведенні дослідження, систематизації матеріалу та формулюванні висновків. Внесок співавтора – участь в обговоренні результатів дослідження).*

19. Мітова О. Концепція формування системи контролю в процесі багаторічного удосконалення в командних спортивних іграх. Костюкевич ВМ, редактор. Фізична культура спорт та здоров'я нації. 2016;1:353-9. Фахове видання України.
20. Мітова О. Проблеми контролю у командних спортивних іграх у зв'язку з сучасними тенденціями їх розвитку. Костюкевич ВМ, редактор. Фізична культура, спорт та здоров'я нації. 2016;2:184-190. Фахове видання України.
21. Мітова ОО, Онищенко ВМ. Проблеми контролю в баскетболі на етапі початкової підготовки в зв'язку з тенденцією до ранньої спеціалізації. Вісник Запорізького національного університету: Серія. Фізичне виховання та спорт. 2016;2:143-53. Фахове видання України. *(Особистий внесок здобувача полягає в організації дослідження, систематизації матеріалу та формулюванні висновків. Внесок співавтора – участь в обговоренні результатів дослідження).*
22. Мітова О, Онищенко В. Структура та зміст навчально-тренувального процесу дітей 6-7 років на першому році занять міні-баскетболом. Спортивний вісник Придніпров'я. 2017;2:101-8. Фахове видання України, яке включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus. *(Особистий внесок здобувача полягає в організації дослідження, систематизації матеріалу та формулюванні висновків. Внесок співавтора – організації окремих напрямків дослідження).*
23. Овчаренко С, Мітова О. Проблеми контролю у футболі в зв'язку з сучасними тенденціями його розвитку. Фізична культура, спорт та здоров'я нації. 2017;3(22):371-7. Фахове видання України. *(Особистий внесок здобувача полягає в проведенні дослідження, систематизації матеріалу та формулюванні висновків. Внесок співавтора – організації окремих напрямків дослідження).*
24. Шинкарук О, Мітова О. Система контролю підготовки початківців у командних спортивних іграх: проблемні питання та сучасні підходи.

- Спортивний вісник Придніпров'я. 2017;1:105-12. Фахове видання України, яке включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus. *(Особистий внесок здобувача полягає в проведенні дослідження, систематизації матеріалу та формулюванні висновків. Внесок співавтора – участь в обговоренні результатів дослідження).*
25. Мітова О. Обґрунтування методичного підходу до розробки системи комплексного контролю підготовленості спортсменів в командних ігрових видах спорту (на прикладі баскетболу). Фізична культура, спорт та здоров'я нації. 2017;4(23):86-93. Фахове видання України.
26. Мітова О, Івченко О. Вдосконалення системи тестів для контролю технічної та спеціальної фізичної підготовленості баскетболістів на етапі попередньої базової підготовки на основі факторного аналізу. Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 15: Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). 2017;12(94):58-62. Фахове видання України, яке включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus. *(Особистий внесок здобувача полягає в організації дослідження, систематизації матеріалу та формулюванні висновків. Внесок співавтор – участь в обговоренні результатів дослідження).*
27. Мітова О, Івченко О. Наукове обґрунтування алгоритму комплексного контролю підготовленості баскетболістів на етапі попередньої базової підготовки. Спортивний вісник Придніпров'я. 2018;3:83-92. Фахове видання України, яке включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus. *(Особистий внесок здобувача полягає в організації дослідження, систематизації матеріалу та формулюванні висновків. Внесок співавтора – організації окремих напрямків дослідження).*
28. Мітова О, Івченко О. Оптимізація структури педагогічного контролю у дитячо-юнацькому баскетболі на підставі думки експертів. Фізична культура, спорт та здоров'я нації 2018;6(25):170-5. Фахове видання України. *(Особистий внесок здобувача полягає в проведенні дослідження, систематизації матеріалу та формулюванні висновків. Внесок*

- співавтора – організації окремих напрямків дослідження).*
29. Овчаренко С, Мітова О, Матяш В. Модельні характеристики функціональної та фізичної підготовленості футболістів із церебральним паралічем з урахуванням ступеня ураження опорно-рухового апарату. Спортивний вісник Придніпров'я. 2019;2:30-6. DOI: 10.32540/2071-1476-2019-1-030. Фахове видання України, яке включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus. *(Особистий внесок здобувача полягає в проведенні дослідження, систематизації матеріалу та формулюванні висновків. Внесок співавторів – організації окремих напрямків дослідження).*
30. Мітова О. Уніфікований алгоритм комплексного контролю підготовленості спортсменів у командних спортивних іграх. Наука в олімпійському спорті. 2019;2:16-28. DOI:10.32652/olympic2019.2_2. Фахове видання України, яке включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus.
31. Мітова О, Онищенко В. Зміст і засоби контролю теоретичної підготовленості баскетболістів на етапі початкової підготовки. Спортивний вісник Придніпров'я. 2019;4:74-84. DOI: 10.32540/2071-1476-2019-4-074. Фахове видання України, яке включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus. *(Особистий внесок здобувача полягає в створенні ідеї, систематизації матеріалу та формулюванні висновків. Внесок співавтора – організації окремих напрямків дослідження).*
32. Solovey OM, Mitova OO, Solovey DO, Boguslavskiy VV, Ivchenko OM. Analysis and generalization of competitive activity results of handball clubs in the game development aspect. Pedagogy of physical culture and sports (Pedagogics, psychology, medical-biological problems of physical training and sports) [Internet]. 2020;24(1):36-43. Available from: <https://doi.org/10.15561/18189172.2020.0106>. Стаття у фаховому виданні України, яке включено до міжнародної наукометричної бази Web of

- Science Core Collection. *(Особистий внесок здобувача полягає в організації дослідження, систематизації матеріалу. Внесок співавторів – участь в обговоренні результатів дослідження).*
33. Мітова О, Грюкова В, Терентьев С, Раковська І, Шкода М. Контроль ефективності використання півсфери «BOSU» в процесі допоміжної фізичної підготовки баскетболістів на етапі підготовки до вищих досягнень. Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія №15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). 2020;2(122):116-121. DOI 10.31392/NPU-nc.series15.2020.2(122).23. Фахове видання України, яке включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus. *(Особистий внесок здобувача полягає в проведенні дослідження, систематизації матеріалу та формулюванні висновків. Внесок співавторів – участь в обговоренні результатів дослідження).*
34. Мітова О. Особливості ієрархічної структури знань про контроль змагальної діяльності у командних спортивних іграх з позиції системного підходу. Спортивні ігри [Internet]. 2020;4(18):31-43. doi: 10.15391/si.2020-4.04. Фахове видання України, яке включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus.
35. Мітова О. Технологія реалізації системи контролю у командних спортивних іграх в процесі багаторічного удосконалення. Фізична культура, спорт та здоров'я нації. 2020;10(29):83-91. Фахове видання України.
36. Мітова О. Елементи ієрархічної структури знань про контроль у командних спортивних іграх з позиції системного підходу. Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія №15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). 2020;6(126):68-76. DOI 10.31392/NPU-nc.series 15.2020.6(126).15. Фахове видання України, яке включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus.
37. Мітова О. Формування системи тестів для контролю підготовленості гравців у командних спортивних іграх. Спортивна наука та здоров'я

- людини [Internet]. 2020;2:88-101. Доступ: . Фахове видання України.
38. Мітова О, Івченко О. Інтегральна оцінка та нормативні шкали оцінювання показників спеціальної фізичної підготовленості баскетболістів на етапі попередньої базової підготовки. Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія № 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). 2020;8(128);121-4. Фахове видання України, яке включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus. *(Особистий внесок здобувача полягає в організації дослідження, систематизації матеріалу та формулюванні висновків. Внесок співавтора – участь в обговоренні результатів дослідження).*

Наукові праці, які засвідчують апробацію результатів дисертації

39. Мітова О, Матяш В. Сучасний стан технічної підготовленості юних футболістів на етапі попередньої базової підготовки. Фізична культура, спорт та здоров'я нації. 2014;2(18):137-143. Фахове видання України. *(Особистий внесок здобувача полягає в організації дослідження, систематизації матеріалу та формулюванні висновків. Внесок співавтора – організації окремих напрямків дослідження).*
40. Митова Е, Івченко О. Характеристика контролю інтегральної підготовленості баскетболістів на етапі попередньої базової підготовки. В: Матеріали 14-ї Міжнародної науково-практичної конференції Фізична культура, спорт та здоров'я; 2014 Груд. 10-12; Харків. Харків : ХДАФК; 2014:101-4 *(Особистий внесок здобувача полягає в організації, проведенні дослідження, систематизації матеріалу та формулюванні висновків. Внесок співавтора – участь в обговоренні результатів дослідження).*
41. Митова Е, Івченко О. Комплексний контроль як неотъемлемая часть процесса подготовки юных баскетболистов в ДЮСШ Украины. В: сборник статей 6-й Международной научно-практической конференции Здоровье для всех; 2015 Апр. 23-24; Пинск. Пинск: ПолесГУ; 2015:295-

300. *(Особистий внесок здобувача полягає в організації дослідження, систематизації матеріалу та формулюванні висновків Внесок співавтора – участь в обговоренні результатів дослідження).*
42. Мітова О, Івченко О. Інтегральна підготовленість баскетболістів 12-13 років та її контроль на етапі попередньої базової підготовки. В: Матеріали 15-ї Міжнародної науково-практичної конференції молодих учених; 2015 Квіт. 23-24. Том II. 2015:188-190. *(Особистий внесок здобувача полягає в систематизації матеріалу та формулюванні висновків Внесок співавтора – участь в обговоренні результатів дослідження).*
43. Мітова Е, Онищенко В. Контроль фізического развития и физической подготовленности детей 6-7 лет на первом году занятий мини-баскетболом. В: Cultura fizică și sportul într-o societate bazată pe cunoaștere : Conferință Științifică Internațională «Cultura fizică și sportul într-o societate bazată pe cunoaștere», conferința științifică internațională; 2015 Noiemb. 6-7; Chișinău. Chișinău : USEFS; 2015:155-8. *(Особистий внесок здобувача полягає в проведенні дослідження, систематизації матеріалу та формулюванні висновків. Внесок співавтора – участь в обговоренні результатів дослідження).*
44. Мітова О. Значущість формування системи знань про контроль у командних спортивних іграх. В: Матеріали 15-ї Міжнародної науково-практичної конференції Фізична культура, спорт та здоров'я; 2015 Груд. 10-11; Харків. 2015: 56-8.
45. Мітова О, Онищенко В. Технологія початкової підготовки дітей 6-7 років у міні-баскетболі. В: Матеріали 15-ї Міжнародної науково-практичної конференції Фізична культура, спорт та здоров'я; 2015 Груд. 10-11; Харків. 2015:76-8. *(Особистий внесок здобувача полягає в організації дослідження, систематизації матеріалу та формулюванні висновків. Внесок співавтора – участь в обговоренні результатів дослідження).*
46. Мітова О. Сучасний стан контролю фізичного розвитку баскетболістів на

- етапі попередньої базової підготовки. В: Матеріали 15-ї Міжнародної науково-практичної конференції Фізична культура, спорт та здоров'я; 2015 Груд. 10-11; Харків. 2015:30-2.
47. Мітова О. Сучасний стан системи контролю в командних іграх. В: Тези доповідей 8-ї міжнародної наукової конференції молодих учених Молодь та олімпійський рух, присвяченої 85-річчю Національного університету фізичного виховання і спорту України; 2015 Вер. 10-11; Київ. 2015:106-7.
48. Шинкарук О, Безмылов Н, Митова Е. Комплексная оценка уровня подготовленности баскетболистов при проведении ежегодной процедуры драфта в профессиональные клубы НБА. Фізична культура, спорт та здоров'я нації. 2016;2:112-9. Фахове видання України. *(Особистий внесок здобувача полягає в організації дослідження, систематизації матеріалу та формулюванні висновків. Внесок співавторів – організації окремих напрямків дослідження).*
49. Мітова О, Івченко О. Стан контролю психологічної підготовленості баскетболістів на етапі попередньої базової підготовки. В: Матеріали 2-ї міжнародної науково-практичної інтернет-конференції Актуальні проблеми медико-біологічного забезпечення фізичної культури, спорту та фізичної реабілітації; 2016 Квіт. 21; Харків. 2016:274-9. *(Особистий внесок здобувача полягає в організації, систематизації матеріалу та формулюванні висновків. Внесок співавтора – участь в обговоренні результатів дослідження).*
50. Мітова О. Особливості контролю технічної підготовленості в захисті у баскетболістів на етапі спеціалізованої базової підготовки. В: Тези доповідей 9-ї Міжнародної наукової конференції молодих учених Молодь та олімпійський рух; 2016 Жовт. 12-13; Київ. 2016:76-7.
51. Мітова О. Стан системи контролю в баскетболі в зв'язку з сучасними тенденціями його розвитку. В: Матеріали 1-ї Всеукр. (з міжнародною участю) науково-практичної інтернет-конференції Баскетбол: історія, сучасність, перспективи. Дніпро: ДДІФКіС; 2016:167-71.

52. Мітова О, Онищенко В. Аналіз сучасних підходів до структури та змісту навчально-тренувального процесу на етапі початкової підготовки у спортивних іграх. В: матеріали 16-ї Міжнародної науково-практичної конференції Фізична культура, спорт і здоров'я: стан і перспективи в умовах сучасного українського державотворення в контексті 25-річчя Незалежності України; 2016 Груд. 8-9; Харків. 2016:151-4. *(Особистий внесок здобувача полягає в організації, проведенні дослідження, систематизації матеріалу та формулюванні висновків. Внесок співавтора – участь в обговоренні результатів дослідження).*
53. Мітова О. Аналіз застосування комп'ютерних технологій у контролі різних видів підготовленості спортсменів у командних ігрових видах спорту. В: The 17 International Academic Congress «History, Problems and Prospects of Development of Modern Civilization»; 2016 January 25-27; Japan, Tokyo. Papers and commentaries volume 2 «Tokyo University Press»; 2016:639-44.
54. Мітова О. Проблеми контролю у командних спортивних іграх на другій стадії багаторічної підготовки. Спортивные игры №1. 2017:24-28.
55. Мітова О. Обґрунтування концепції формування системи контролю в процесі багаторічного удосконалення у командних спортивних іграх. В: матеріали 17-ї Міжнародної науково-практичної конференції Фізична культура, спорт та здоров'я; 2017 Груд. 7-8; Харків: ХДАФК. 2017:170-4.
56. Мітова О. Обґрунтування підходу до розробки алгоритму комплексного контролю підготовленості спортсменів у командних ігрових видах спорту. В: Збірник тез доповідей 9-ї Міжнародної конференції молодих вчених Молодь та олімпійський рух; 2018 Квіт. 10-12; Київ. 2018. с. 177-8.
57. Мітова О. Особливості контролю змагальної діяльності у командних спортивних іграх на першій стадії багаторічної підготовки. Фізична культура, спорт та здоров'я: стан проблеми та перспективи. В: Матеріали 18-ї Міжн. науково-практ. конф. Фізична культура, спорт та здоров'я: стан, проблеми та перспективи; 2018 Груд. 14; Харків: ХДАФК; 2018: 96-

- 9.
58. Митова Е. Совершенствование системы контроля на протяжении многолетней подготовки в командных спортивных играх. В: Материалы 22-го Международного научного конгресса Олимпийский спорт и спорт для всех; 2018 Окт. 25-28; Тбилиси. 2018:439-44.
59. Мітова О. Сучасні тенденції розвитку командних спортивних ігор як передумова формування уніфікованої системи контролю в процесі багаторічної підготовки. В: збірник тез доповідей 12-ї Міжнародної конференції молодих вчених Молодь та олімпійський рух; 2019 Трав. 17; Київ. 2019:144-6.
60. Мітова О. Застосування комп'ютерних програм в системі контролю підготовленості спортсменів у командних ігрових видах спорту. В: Матеріали 2-ї Всеукраїнської електронної науково-практичної конференції з міжнародною участю Інноваційні та інформаційні технології у фізичній культурі, спорті, фізичній терапії та ерготерапії; 2019 Квіт. 18; Київ. 2019:34-5.
61. Мітова О. Особливості та спрямованість системи контролю у командних спортивних іграх на різних стадіях багаторічної підготовки. В: Тези 23-ї Міжнародної науково-практичної конференції Молода спортивна наука України; 2019 Квіт. 18-19; Львів. 2019:18-9.
62. Мітова О, Полякова В. Формування мотивації до занять баскетболом засобами теоретичної підготовки протягом першого року навчання. В: Матеріали 3-ї Міжнародної науково-практичної конференції Сучасні тенденції та перспективи розвитку фізичної підготовки та спорту Збройних Сил України, правоохоронних органів, рятувальних та інших спеціальних служб на шляху євроатлантичної інтеграції України; 2019 Лист. 21-22; Київ:2019:353-5 (*Особистий внесок здобувача полягає в організації, проведенні дослідження, систематизації матеріалу та формулюванні висновків. Внесок співавтора – участь в обговоренні результатів дослідження*).

63. Мітова О. Формування системи тестів різних складових у процесі багаторічної підготовки спортсменів у командних спортивних іграх. В: збірник тез наукових доповідей 19-ї Міжнародної науково-практичної конференції Фізична культура, спорт та здоров'я: стан проблеми та перспективи; 2019 Груд. 6; Харків. Харків : ХДАФК; 2019:58-60.
64. Мітова О. Особливості ієрархічної структури знань щодо контролю у командних спортивних іграх у різних періодах річного макроциклу. In: Abstracts of the 3rd International scientific and practical conference The world of science and innovation. Cognum Publishing House. London, United Kingdom. 2020:438-44.
65. Мітова О, Івченко О. Контроль та критерії оцінки змагальної діяльності баскетболістів на першій стадії багаторічної підготовки. In: Abstracts of the 3rd International scientific and practical conference Fundamental and applied research in the modern world. BoScience Publisher. Boston, USA. 2020:461-6. *(Особистий внесок здобувача полягає в організації, проведенні дослідження, систематизації матеріалу та формулюванні висновків. Внесок співавтора – участь в обговоренні результатів дослідження).*

***Наукові праці, які додатково відображають наукові результати
дисертації***

66. Мітова О, Сушко Р. Методи наукових досліджень в баскетболі [навчальний посібник для студентів, викладачів, тренерів]. Дніпропетровськ: ДДІФКіС; 2015. 216 с. *(Особистий внесок здобувача полягає у формуванні ідеї, розробці та систематизації матеріалу. Внесок співавтора – участь в обговоренні результатів дослідження).*
67. Митова Е, Матяш В. Совершенствование процесса технической подготовки футболистов на этапе предварительной базовой подготовки [монография]. Днепропетровск: «Инновация»; 2015. 270 с. *(Особистий внесок здобувача полягає в проведенні аналізу, систематизації матеріалу. Внесок співавтора – участь в обговоренні результатів дослідження).*

68. Мітова О, Сушко Р. Тестування баскетболістів [навчальний посібник для студентів, викладачів, тренерів]. Дніпропетровськ: Вид. «Інновація»; 2016. 140с. *(Особистий внесок здобувача полягає у формуванні ідеї, розробці та систематизації матеріалу. Внесок співавтора – участь в обговоренні результатів дослідження).*
69. Дорошенко Е, Сердюк Д, Мітова О. Удосконалення техніко-тактичних дій висококваліфікованих гандболістів: проблеми, пошуки, шляхи вирішення. [монографія]. Запорозьке, 2016. 312 с. *(Особистий внесок здобувача полягає в написанні 2 розділу. Внесок співавторів – написання інших розділів).*
70. Поплавський Л, Маслова О, Безмилов М, Мітова О, Мурзін Є, Четвертак О. Баскетбол. Навчальна програма для дитячо-юнацьких спортивних шкіл, спеціалізованих дитячо-юнацьких спортивних шкіл олімпійського резерву, шкіл вищої спортивної майстерності та спеціалізованих навчальних закладів спортивного профілю. Київ: Республіканський науково-методичний кабінет Міністерства молоді та спорту України, 2019. 165 с. *(Особистий внесок здобувача полягає у формуванні системи контролю для баскетболістів на різних етапах багаторічної підготовки. Внесок співавторів – підготовка інших розділів).*
71. Мітова О, Онищенко В. Теоретичний практикум з міні-баскетболу для дітей першого року навчання. Дніпро; 2019. 68 с. *(Особистий внесок здобувача полягає у формуванні ідеї, розробці та систематизації матеріалу. Внесок співавтора – участь в обговоренні результатів дослідження).*

Авторські свідоцтва

72. Мітова ОО, автор. Уніфікований алгоритм комплексного контролю підготовленості спортсменів у командних спортивних іграх. Свідоцтво України про реєстрацію авторського права на твір № 90707. 2019 Лип 15.

73. Мітова ОО, Івченко ОМ, автори. Комплексний контроль підготовленості баскетболістів на етапі попередньої базової підготовки. Свідоцтво України про реєстрацію авторського права на твір № 90610. 2019 Лип 12.
74. Мітова ОО, Онищенко ВМ, автори. Теоретичний практикум з міні-баскетболу для дітей першого року навчання. Свідоцтво України про реєстрацію авторського права на твір № 90708. 2019 Лип 15.
75. Мітова ОО, Онищенко ВМ, автори. Чотириблокова структура та зміст навчально-тренувального процесу баскетболістів першого року навчання «Знайомство-Інтерес-Адаптація-Звичка». Свідоцтво України про реєстрацію авторського права на твір № 90609 2019 Лип 12.

ЗМІСТ

АНОТАЦІЯ	2
ЗМІСТ	29
ВСТУП	33
РОЗДІЛ 1. СУЧАСНИЙ СТАН ДОСЛІДЖЕННЯ КОНТРОЛЮ У КОМАНДНИХ СПОРТИВНИХ ІГРАХ В ПРОЦЕСІ БАГАТОРІЧНОГО ВДОСКОНАЛЕННЯ ЯК НАУКОВОЇ ПРОБЛЕМИ	46
1.1. Сучасні світові тенденції розвитку командних спортивних ігор	46
1.2. Особливості підготовки спортсменів в ігрових видах спорту (принципи)	49
1.3. Формування системи контролю в спорті в ретроспективі та на сучасному етапі	60
1.4. Підходи до оцінки стану, різних сторін підготовленості та змагальної діяльності спортсменів у командних ігрових видах спорту за даними сучасних дисертаційних досліджень	88
1.5. Система тестів та критерії оцінки різних складових підготовленості спортсменів, що застосовуються в контролі у командних спортивних іграх	97
Висновки до розділу 1	113
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ	115
2.1. Методологія дослідження	115
2.2. Методи дослідження	116
2.2.1. Методи теоретичного аналізу, синтезу та узагальнення інформації	116
2.2.2. Анкетування	117
2.2.3. Системний метод	118
2.2.4. Метод експертних оцінок	119
2.2.5. Педагогічне спостереження	120
2.2.6. Педагогічне тестування	121

2.2.7. Аналіз та інтерпретація показників змагальної діяльності	123
2.2.8. Педагогічний експеримент	124
2.2.9. Методи математичної статистики	127
2.3. Організація дослідження	127
РОЗДІЛ 3. ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА СИСТЕМИ КОНТРОЛЮ У ПРОВІДНИХ КРАЇНАХ СВІТУ	132
3.1. Динаміка розвитку командних спортивних ігор як підгрунтя формування сучасної системи контролю у командних спортивних іграх	132
3.2. Підходи до оцінки змагальної діяльності в командних спортивних іграх	145
3.3. Застосування комп'ютерних технологій під час контролю різних сторін підготовленості та стану гравців	156
3.4. Порівняльний аналіз підходів, методів та критеріїв контролю сторін підготовленості у різних країнах світу	162
3.5. Організація контролю підготовленості спортсменів, які спеціалізуються у командних спортивних іграх, в Україні	180
Висновки до розділу 3	184
РОЗДІЛ 4. ОБҐРУНТУВАННЯ ПІДХОДУ ТА КОНЦЕПЦІЇ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ КОНТРОЛЮ В ПРОЦЕСІ БАГАТОРІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ У КОМАНДНИХ СПОРТИВНИХ ІГРАХ	187
4.1. Обґрунтування підходу до формування системи контролю в командних спортивних іграх	187
4.2. Концепція формування системи контролю в процесі багаторічного вдосконалення	197
4.3. Ієрархічна структура знань про контроль з позиції системного підходу	208
4.3.1. Особливості ієрархічної структури знань щодо зв'язку контролю у командних спортивних іграх з етапами багаторічної	

підготовки з позиції системного підходу	213
4.3.2. Особливості ієрархічної структури знань про контроль у системі підготовки у командних спортивних іграх з позиції системного підходу	220
4.3.3. Особливості ієрархічної структури знань про контроль змагальної діяльності у командних спортивних іграх з позиції системного підходу	222
4.3.4. Особливості ієрархічної структури знань про види, принципи, організацію та методи контролю у командних спортивних іграх з позиції системного підходу	232
4.3.5. Особливості ієрархічної структури знань щодо критеріїв системи тестів контролю у командних спортивних іграх з позиції системного підходу	236
4.3.6. Особливості ієрархічної структури знань про систему оцінки у командних спортивних іграх з позиції системного підходу	243
Висновки до розділу 4	255
РОЗДІЛ 5. РОЗРОБКА УНІФІКОВАНОЇ КОМПЛЕКСНОЇ СИСТЕМИ КОНТРОЛЮ У КОМАНДНИХ СПОРТИВНИХ ІГРАХ В ПРОЦЕСІ БАГАТОРІЧНОГО ВДОСКОНАЛЕННЯ	256
5.1. Обґрунтування уніфікованої комплексної системи контролю у командних спортивних іграх в процесі багаторічного вдосконалення	256
5.2. Визначення значущості сторін підготовленості та показників змагальної діяльності як підґрунтя розробки комплексної системи контролю гравців у командних спортивних іграх	261
5.3. Алгоритм комплексного контролю підготовленості спортсменів у командних ігрових видах спорту	274
5.4. Обґрунтування критеріїв контролю у процесі багаторічної підготовки у командних спортивних іграх	292

5.5. Формування системи тестів для оцінки підготовленості спортсменів в командних спортивних іграх	309
5.6. Розробка системи оцінки підготовленості спортсменів в командних спортивних іграх	329
Висновки до розділу 5	336
РОЗДІЛ 6. ТЕХНОЛОГІЯ РЕАЛІЗАЦІЇ СИСТЕМИ КОНТРОЛЮ У КОМАНДНИХ СПОРТИВНИХ ІГРАХ В ПРОЦЕСІ БАГАТОРІЧНОГО ВДОСКОНАЛЕННЯ	338
6.1. Загальна технологія реалізації системи контролю у командних спортивних іграх в процесі багаторічного вдосконалення	338
6.2. Організаційно-методичні основи технології реалізації системи контролю на етапах багаторічного вдосконалення	353
6.2.1. Організаційно-методичні основи технології реалізації системи контролю на етапі початкової підготовки в командних спортивних іграх	358
6.2.2. Організаційно-методичні основи технології реалізації системи контролю на етапі попередньої базової підготовки в командних спортивних іграх	374
6.2.3. Організаційно-методичні основи технології реалізації системи контролю на етапах попередньої та спеціалізованої базової підготовки та підготовки до вищих досягнень у футболі	390
6.2.4. Технологія реалізації системи контролю в командах вищої ліги зі спортивних ігор	403
Висновки до розділу 6	418
РОЗДІЛ 7. АНАЛІЗ ТА УЗАГАЛЬНЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ	420
ВИСНОВКИ	445
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ЛІТЕРАТУРНИХ ДЖЕРЕЛ	452
ДОДАТКИ	519

ВСТУП

Актуальність. Командні спортивні ігри в системі олімпійського та професійного спорту вирізняються особливою популярністю. Аналіз змагань високого рівня сьогодення свідчить про те, що командні спортивні ігри перетворюються на потужну індустрію, яка збирає десятки тисяч уболівальників на стадіонах і багатомільйонні аудиторії телеглядачів, що, у свою чергу, значно збільшує спортивну конкуренцію і видовищність змагань (R. Martens [550]; О. Борисова [41]; Е. Дорошенко [107]; Р. Сушко [428, 567, 568]; М. Пітин, Х. Хіменес, І. Карпа, І. Ріпак [372]). Останніми роками спостерігається тенденція до підвищення популярності спортивних ігор і, в більшому ступені, командних ігрових видів спорту (М. Mandoni [554]; Г. Защук, С. Защук, В. Мельничук [132]; М. Мішин [318]; О. Пікінер [368]; М. Безмилов [29]; В. Гунченко [100]; С. Овчаренко, Я. Малойван [226]; О. Соловей [418, 562]). Позитивна динаміка популярності командних спортивних ігор потребує оновлення знань у теорії і методиці підготовки спортсменів, сучасних досліджень з урахуванням тенденцій, притаманних спорту ХХІ ст. та спортивним іграм зокрема (А. Stula [565]; Ф. Йорданська [141]; В. Костюкевич [182, 183]; В. Тищенко [441, 442]; В. Мулик [325]; О. Шинкарук, О. Серебряков, С. Шутова, М. Ярмоленко [480]; О. Івченко [147]).

Віддзеркаленням сучасних тенденцій у системі підготовки атлетів у командних спортивних іграх стали наукові роботи останнього десятиріччя, у яких було науково обґрунтовано вирішення таких проблем, як: управління підготовкою (Л. Матвєєв [228, 229]; В. Романенко [392, 393]; В. Платонов [373, 375, 376]; Л. Сергієнко [400-403]; В. Запорожанов [125-127]; Ю. Портнов [379]; W. Vincent [577]; S. Atkins [493]; F. Erčulj [526]; Т. Вознюк [73]; Е. Дорошенко [107]; В. Костюкевич [180, 181]; В. Тищенко [441, 442]); оцінювання, моделювання та прогнозування, відбір та орієнтація (Х. Бубэ, зі співавторами [52]; В. Карпман, З. Білоцерківський, І. Гудков [83]; В. Іванов [137, 138]; В. Заціорський [129]; М. Годик [83]; В. Губа [93]; Л. Волков [75]; О. Шинкарук [471]; М. Безмилов [22, 27]); системи тестів контролю

змагальної та тренувальної діяльності, підготовленості спортсменів у командних спортивних іграх (А. Евсеев [114]; G. Brittenham [58]; А. Вальтин [62]; Л. Поплавський [338]; С. Castagna, F. Impellizzeri, E. Rampinini, S. D'Ottavio, V. Manzi [514]; В. Супрунович [422]; І. Глазирін, А. Базілевський, М. Поліщук [81]; Б. Артеменко, І. Глазирін [10]; С. Дмор [103]; О. Борисова, О. Шльонська [42]).

Однак, не зважаючи на велику кількість наукових публікацій останнього десятиріччя з вирішення актуальних питань спортивних ігор, контроль, який, за визначенням В. М. Платонова (2015), є важливим інструментом планування та управління процесом підготовки, починаючи від формування та реалізації кількісних та якісних характеристик у системі багаторічної підготовки та завершуючи здійсненням зворотних зв'язків між спортсменом та тренером у процесі тренувальних занять під час вирішення часткових завдань техніко-тактичної, фізичної або психологічної підготовки, представлений у науково-методичній літературі тільки як складова для вирішення інших проблем, однак не входить до цілісної системи знань, в якій органічно взаємопов'язані контроль з етапами багаторічної підготовки, з періодами річного циклу, рівнем кваліфікації, віковими особливостями спортсменів, ігровим амплуа та соціальним статусом у команді.

Не менш важливою проблемою є й те, що програми та навчальні плани, які діють у системі вітчизняного спорту, будувалися на принципах, сформованих ще в 1950-ті роки, та не відображають повною мірою масиву знань і практичного досвіду, накопиченого у сфері раціональної побудови багаторічної підготовки та системи контролю, орієнтованої на повне розкриття індивідуальних можливостей кожного спортсмена в оптимальній віковій зоні. Така ситуація значно ускладнює реалізацію цих знань у спортивній практиці.

У зв'язку із зазначеним вище актуальними є систематизація наявного масиву знань про контроль у командних спортивних іграх і приведення його до цілісної системи; здійснення додаткових експериментальних досліджень

для накопичення даних, де їх не вистачає, чи вони містять різний характер, що не дозволяє повною мірою створити єдину систему, яка передбачає практичну реалізацію індивідуальних можливостей гравців та команди в цілому.

Зв'язок роботи з науковими планами, темами. Дисертаційну роботу виконано згідно зі «Зведеним планом НДР у сфері фізичної культури і спорту на 2011-2015 рр.» Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України за темою: 2.6 «Теоретико-методичні основи вдосконалення тренувального процесу та змагальної діяльності в структурі багаторічної підготовки спортсменів» (номер держреєстрації 0111U001168) та Тематичним планом наукових досліджень Придніпровської державної академії фізичної культури і спорту на 2016-2020 рр., тема «Теоретико-методичні основи планування та контролю у спортивних іграх в процесі багаторічного вдосконалення» (номер держреєстрації 0116U003012).

Роль автора, як співвиконавця теми, полягала в організації та проведенні експериментальних досліджень, у науковому теоретичному обґрунтуванні та розробці системи контролю в командних спортивних іграх для оптимізації управління процесом багаторічної підготовки.

Мета дослідження – на основі теоретичного аналізу та експериментальних досліджень сформулювати цілісну систему знань щодо контролю в командних спортивних іграх для оптимізації управління процесом багаторічної підготовки.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати стан досліджуваної проблеми, узагальнити вітчизняний та світовий досвід організації контролю в спорті та визначити проблемне поле реалізації контролю в багаторічній системі підготовки спортсменів, що спеціалізуються у командних ігрових видах спорту.
2. Здійснити порівняльну характеристику систем контролю у провідних країнах світу.

3. Обґрунтувати підхід та розробити концепцію формування системи контролю в командних спортивних іграх в процесі багаторічного вдосконалення.
4. Обґрунтувати та систематизувати критерії, тести і розробити уніфіковану систему оцінки, що використовують в процесі контролю в командних ігрових видах спорту відповідно до етапів багаторічного вдосконалення та факторів, що впливають на ефективність змагальної діяльності.
5. Розробити уніфіковану комплексну систему контролю у командних спортивних іграх в процесі багаторічного вдосконалення та алгоритм системи контролю підготовленості спортсменів у командних спортивних іграх на різних стадіях багаторічної підготовки.
6. Розробити технологію реалізації системи контролю у командних спортивних іграх та організаційно-методичні основи її впровадження в процес багаторічного вдосконалення.
7. На підставі узагальнення теоретичних даних, передового практичного досвіду і власних експериментальних досліджень сформулювати основні положення, що становлять підґрунтя знань про систему контролю і механізм її практичної реалізації в процесі підготовки спортсменів в ігрових видах спорту.

Об'єкт дослідження – управління підготовкою та контроль підготовленості спортсменів в командних спортивних іграх в процесі багаторічного вдосконалення.

Предмет дослідження – уніфікована система контролю в процесі багаторічного вдосконалення підготовки спортсменів у командних спортивних іграх та технологія її реалізації.

Методологічною основою дослідження слугували діалектичний (вивчення, розкриття закономірностей, тенденцій розвитку і перетворення дійсності, що використовує основні закони діалектики) і науковий метод (сукупність основних способів отримання нових знань і методів вирішення

завдань) та системний підхід, який розглядає об'єкт (систему) як цілісну множину елементів в сукупності відносин і зв'язків між ними.

Дослідження базувалися на знаннях про загальні закономірності й принципи спортивної підготовки (Л. Матвеев, 1995, 1997, 1999; В. Платонов, 1994, 2000, 2004, 2010; М. Озолін, 2003), про управління, контроль, відбір, моделювання та прогнозування в спортивних іграх (М. Бриль, 1983; В. Запорожанов, 1988; Л. Поплавський, 2004; Ю. Портнов, 2004); даних передової спортивної практики.

Методи дослідження:

- *методи теоретичного рівня дослідження:* аналіз і узагальнення спеціальної літератури, документальних матеріалів, інформації, розміщеної в мережі Інтернет, дозволили визначити проблемне поле дослідження, отримати загальне уявлення про ступінь розробленості досліджуваної проблеми; вивчити сучасний стан проведення заходів контролю у дитячо-юнацьких спортивних школах. Системний метод полягав у дослідженні контролю у командних спортивних іграх в процесі багаторічного вдосконалення. Метод узагальнення та систематизації даних використовувався з метою представлення технології комплексного контролю відповідно до стадій та етапів багаторічної підготовки з урахуванням всіх складових системи контролю;

- *методи емпіричного рівня дослідження:* у процесі анкетування з'ясовано ставлення тренерів до проблем організації та проведення контролю в річному циклі підготовки на різних етапах багаторічної підготовки; педагогічне спостереження було проведене з метою вивчення особливостей організації комплексного контролю під час змагальної та навчально-тренувальної діяльності спортсменів, які спеціалізуються у командних спортивних іграх, а саме: терміни проведення етапного контролю; тести, що використовуються на практиці; засоби та методи корекції навчально-тренувального процесу щодо різних сторін підготовки; аналіз та інтерпретація показників змагальної діяльності здійснювались на основі

статистичних протоколів за комп'ютерною програмою «MTB SmartStats», «FIBA LiveStat». Фізичний розвиток визначали за показниками довжини та маси тіла, ЖЄЛ – за допомогою спірометрії. Динамометрію проводили з використанням кистьового динамометра «ДК-25». Педагогічне тестування застосовано для визначення рівня різних сторін підготовленості спортсменів, які спеціалізуються у командних спортивних іграх. За допомогою психологічних методів визначали ступінь вираженості основних властивостей уваги спортсменів (коректурна проба Бурдона-Анфімова) до і після неспецифічного та специфічного навантаження, оперативне мислення за методикою А. В. Родіонова «Трійка». Метод експертних оцінок застосовували з метою визначення значущості сторін підготовленості та виявлення комплексу інформативних тестів для оцінки фізичної, технічної, психологічної підготовленості гравців у командних спортивних іграх на різних етапах багаторічної підготовки. Педагогічний експеримент був спрямований на визначення ефективності алгоритму комплексного контролю та технології реалізації системи контролю на різних етапах багаторічної підготовки;

- *методи математичної статистики* застосовувались для опрацювання експериментального матеріалу з використанням пакету стандартних програм (MS Excel; Statistica – 6.0).

Наукова новизна роботи полягає в тому, що вперше:

- сформовано систему знань, що розглядає контроль в органічному взаємозв'язку з етапами багаторічної підготовки; періодами річного циклу; видами підготовки; рівнем кваліфікації, віковими особливостями спортсменів; ігровими амплуа та психосоціальним статусом в команді, та яка реалізована на якісно новому рівні в практиці з урахуванням сучасних вимог розвитку командних спортивних ігор, спрямована на оптимізацію управління навчально-тренувальним процесом;

- обґрунтовано та запропоновано ієрархічну структуру системи знань щодо контролю у командних спортивних іграх. Представлено основні

положення формування системи знань про контроль в процесі багаторічної підготовки у командних спортивних іграх, зазначено специфічні особливості контролю команди на різних рівнях – команди, групи та окремого гравця; відмінності, притаманні для спортивних командних ігор окремих елементів ієрархічної системи знань: за змістом, спрямованістю, організаційно-методичними умовами, методами, системою критеріїв, тестів та оцінки, термінами та тривалістю здійснення заходів контролю на різних стадіях багаторічного вдосконалення, які у сукупності та кожний окремо дозволяють розглядати систему контролю як складну, динамічну структуру, існування якої обумовлено впливом низки чинників;

- розроблено підхід до розробки системи комплексного контролю підґрунтям якого виступають принципи та положення системного, комплексного, особистісно-діяльнісного, диференційованого та індивідуального підходів;

- обґрунтовано та розроблено концепцію формування системи контролю в процесі багаторічного вдосконалення у командних спортивних іграх, що містить чотири складові: умови раціонального функціонування системи контролю в командних спортивних іграх в процесі багаторічного вдосконалення; методологічну основу забезпеченості системи контролю спортсменів; організаційну основу, що полягає в інтенсифікації розвитку спортивної науки та технології за пріоритетними напрямками; принципи здійснення контролю ефективності підготовки спортсменів у командних спортивних іграх, застосування якої дозволить на практиці системно та комплексно проводити контроль у командних спортивних іграх з урахуванням закономірностей розвитку спортивних ігор та процесу підготовки спортсменів;

- створено уніфіковану комплексну систему контролю для командних спортивних ігор в процесі багаторічного вдосконалення, що відповідає закономірностям процесу підготовки спортсменів на різних етапах, містить організаційно-методичні складові, систему критеріїв, тестів та оцінки

залежно від індивідуальних особливостей, ігрового амплуа окремих спортсменів, ігрової ролі в команді, організації та періодизації навчально-тренувального процесу, що забезпечують формування високого рівня спортивної майстерності та потребують адаптації до тренувальних та змагальних навантажень;

- обґрунтовано алгоритм комплексного контролю підготовленості баскетболістів на різних стадіях та етапах багаторічного вдосконалення, ознаками якого є: чотириступенева етапність - «організаційний етап», «етап діагностики», «етап оцінювання», «етап корекції»); відповідність завданням етапу багаторічної підготовки, змісту програмного матеріалу для суб'єктів дитячо-юнацького, резервного спорту та спорту вищих досягнень, оцінці сторін підготовленості етапу підготовки; раціональні за витратами часу методики для оцінки стану гравців; розширення критеріїв оцінки змагальної діяльності;

- систематизовано критерії контролю спортсменів у командних ігрових видах спорту за трьома групами: критерії контролю гравця, критерії контролю групи гравців, критерії контролю команди, що містять 7 блоків: морфологічний, спортивно-педагогічний, соціальний, медичний, психологічний, функціональний, змагальний;

- обґрунтовано тести контролю спортсменів у командних ігрових видах спорту, які віддзеркалюють рівень фізичного розвитку, види підготовленості, міжособистісні взаємовідносини у команді; індивідуальні особливості залежно від ігрового амплуа, кваліфікації спортсменів та відповідають вимогам, притаманним командним спортивним іграм: надійність, специфічність, інформативність, взаємозв'язок з чутливими періодами розвитку фізичних якостей, взаємозв'язок з етапами багаторічної підготовки, взаємозв'язок з програмним матеріалом навчального плану, комплексність, кількість виконавців тесту, періодичність;

- сформована система оцінки, підґрунтям якої виступили підходи, що застосовуються у командних спортивних іграх в світі та в Україні, в основі

якої лежить оцінка рівня фізичного розвитку, функціональної, фізичної, техніко-тактичної, психологічної, теоретичної та інтегральної підготовленості з урахуванням віку та статі спортсменів, спортивної кваліфікації, ігрового амплуа, соціального статусу в команді, етапу багаторічної підготовки, періоду річного циклу;

- обґрунтовано і експериментально перевірено технологію реалізації системи контролю, яка має широке узагальнююче значення, може використовуватися на різних етапах багаторічної підготовки в командних спортивних іграх, підґрунтям якої є: види, способи контролю, організаційно-методичні основи її реалізації на якісно новому рівні в практиці підготовки спортсменів в командних ігрових видах спорту з урахуванням сучасних вимог, що висуваються до управління тренувальною та змагальною діяльністю;

- здійснено порівняльний аналіз системи контролю в Україні з системами контролю в командних спортивних іграх у провідних країнах Європи й світу, та систематизовано складові системи контролю в процесі багаторічної підготовки спортсменів;

- визначено провідні чинники, що обумовлюють рівень інтегральної підготовленості висококваліфікованих спортсменів у командних спортивних іграх та надають можливість сконцентрувати увагу їх на контролі, з метою подальшої корекції навчально-тренувального та змагального процесів в процесі багаторічного спортивного вдосконалення;

- підтверджено невідповідність педагогічного контролю в діючих навчальних програмах для дитячо-юнацьких спортивних шкіл, спеціалізованих дитячо-юнацьких спортивних шкіл олімпійського резерву, шкіл вищої спортивної майстерності та закладів спеціалізованої освіти спортивного профілю із специфічними умовами навчання сучасним тенденціям розвитку командних спортивних ігор;

- набули подальшого розвитку знання щодо планування, організації, періодичності, структури та змісту контролю, підґрунтям яких є розробка

планів проведення педагогічного контролю спортсменів на різних етапах багаторічної підготовки, в річному циклі;

- набули подальшого розвитку результати дослідження інших учених щодо контролю рівня загальної та спеціальної фізичної, техніко-тактичної, психологічної, функціональної, теоретичної підготовленості спортсменів на різних етапах багаторічної підготовки у командних спортивних іграх.

Практична значущість одержаних результатів полягає у тому, що на основі теоретичного аналізу та експериментальних досліджень сформовано цілісну систему знань щодо контролю в командних спортивних іграх для оптимізації управління процесом багаторічної підготовки. Розроблений алгоритм, технологія реалізації та організаційно-методичні умови системи контролю можуть бути використані у різних командних ігрових видах спорту на етапах багаторічного вдосконалення. Апробовані система критеріїв, система тестів та система оцінки підготовленості атлетів, які спеціалізуються у командних спортивних іграх можуть використовуватися для оптимізації управління підготовки на конкретних етапах багаторічного вдосконалення.

Результати дослідження представлено в навчальній програмі для дитячо-юнацьких спортивних шкіл, спеціалізованих дитячо-юнацьких спортивних шкіл олімпійського резерву, шкіл вищої спортивної майстерності та спеціалізованих навчальних закладів спортивного профілю (Київ, 2019).

Результати дослідження впроваджено в навчально-тренувальний процес та систему контролю підготовленості спортсменів у командних спортивних іграх: баскетбол - СДЮСШОР №5 ім. ЗТУ М. І. Говорунова (25.02.2019) та Дніпропетровське вище училище фізичної культури (ДВУФК), м. Дніпро (04.02.2019); футбол – ДЮСШ №2 (15.12.2020). Теоретичні положення та практичні рекомендації з проведення комплексного контролю впроваджено у діяльність громадських організацій: Федерація баскетболу України (04.02.2019), Федерація баскетболу Дніпропетровської області (15.12.2020), Одеська обласна федерація баскетболу (07.09.2019), ГО «Федерація баскетболу Львівщини» (17.09.2019); у практику роботи СК

«Прометей», м. Кам'янське (26.07.2019), ГО «Спортивне товариство «Юніор»», м. Харків (29.08.2019), про що свідчать відповідні акти.

Особистий внесок здобувача в спільні публікації полягає в постановці проблеми, визначенні мети, завдань та виборі методів дослідження, статистичному аналізі та інтерпретації отриманих результатів, підготовці матеріалів до друку. Внесок співавторів визначається участю в організації досліджень окремих наукових напрямів, допомогою в обробці матеріалів та частково в обговоренні.

Апробація результатів дисертації. Основні положення й результати дослідження оприлюднено на: Міжнародних науково-практичних конференціях «Здоров'я для всіх» (Пінськ, 2013, 2015); Науково-методичній конференції «Фізичне виховання, спорт і основи здорового способу життя в сучасному суспільстві» (Дніпропетровськ, 2014); XIV–XX Міжнародних науково-практичних конференціях «Фізична культура, спорт та здоров'я: стан, проблеми та перспективи» (Харків, 2015-2020); X, XII, XIII Міжнародних науково-практичних конференціях «Проблеми та перспективи розвитку спортивних ігор та єдиноборств у вищих навчальних закладах» (Харків, 2014, 2016, 2017); XV Міжнародній науково-практичній конференції молодих учених (Суми, 2015); Conferința Științifică Internațională «Cultura fizică și sportul într-o societate bazată pe cunoaștere» (Молдова, 2015); VIII–XII Міжнародних конференціях «Молодь та олімпійський рух» (Київ, 2015-2019); X Міжнародній науково-практичній конференції «Фізична культура, спорт та здоров'я нації» (Вінниця, 2016, 2019); Proceedings of the XVII International Academic Congress «History, Problems and Prospects of Development of Modern Civilization» (Japan, Tokyo, 2016); International Scientific Congress «Sport. Olympism. Health» (Chisinau, Republic of Moldova, 2016); Міжнародній конференції «Сталий розвиток і спадщина у спорті: проблеми та перспективи» (Київ, 2017-2020); XXII Міжнародному науковому конгресі «Олімпійський спорт и спорт для всех» (Тбілісі, 2018); XXIII Міжнародній науковій конференції «Молода спортивна наука України»

(Львів, 2019); Міжнародній науково-практичній конференції «Здоров'я, фізичне виховання і спорт: перспективи та кращі практики» (Київ, 2019); III Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні тенденції та перспективи розвитку фізичної підготовки та спорту Збройних Сил України, правоохоронних органів, рятувальних та інших спеціальних служб на шляху євроатлантичної інтеграції України» (Київ, 2019); The 3rd International scientific and practical conference. «The world of science and innovation» (London, United Kingdom, 2020), The 3rd International scientific and practical conference « Fundamental and applied research in the modern world» (Boston, USA, 2020); I Всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції «Баскетбол: історія, сучасність, перспективи» (Дніпро, 2016); науково-методичній конференції «Фізичне виховання, спорт і основи здорового способу життя в сучасному суспільстві» (Дніпро, 2017); II Всеукраїнській електронній науково-практичній конференції з міжнародною участю «Інноваційні та інформаційні технології у фізичній культурі, спорті, фізичній терапії та ерготерапії» (Київ, 2019); VII Всеукраїнській науково-практичній конференції «Фізичне виховання, спорт та здоров'я людини: досвід, проблеми, перспективи» (у циклі Анохінських читань) (Київ, 2019); регіональній науково-методичній конференції «Фізичне виховання, спорт і основи здорового способу життя в сучасному суспільстві» (Дніпро, 2019), на щорічних науково-практичних конференціях ПДАФКіС (Дніпро, 2015–2020),

Результати досліджень представлено на ліцензійних курсах для тренерів Федерації баскетболу України категорії «PRO» (Київ, 2018), категорій «А» та «В» (Київ, 2018-2019; Одеса, 2018-2019; Рівне, 2018-2019; Суми, 2019; Харків, 2019; Львів, 2019; Запоріжжя, 2019; Кам'янське, 2019).

Публікації. Основні положення та висновки дисертаційної роботи викладено у 75 друкованих працях, серед яких: 38 статей – у наукових фахових виданнях України; 1 – у журналах, які індексуються у наукометричній базі Web of science; 8 – у закордонних виданнях за напрямом дисертації, 27 – апробаційного характеру, 6 (2 монографії, 3 навчальних

посібника, 1 навчальна програма для ДЮСШ, СДЮСШОР, УОР та ШВСМ з баскетболу) – які додатково відображають результати дослідження; 4 свідоцтва про реєстрацію авторського права на твір.

Структура та обсяг роботи. Дисертаційна робота складається з анотацій, списку робіт автора, вступу, семи розділів, практичних рекомендацій, висновків, списку використаних літературних джерел, додатків. Обсяг основного тексту дисертації складає 415 сторінок. Робота вміщує 75 таблиць та ілюстрована 49 рисунками. Список використаних літературних джерел вміщує 592 найменування, з яких 490 – кирилицею та 102 – латиницею.

РОЗДІЛ 1

СУЧАСНИЙ СТАН ДОСЛІДЖЕННЯ КОНТРОЛЮ У КОМАНДНИХ СПОРТИВНИХ ІГРАХ В ПРОЦЕСІ БАГАТОРІЧНОГО ВДОСКОНАЛЕННЯ ЯК НАУКОВОЇ ПРОБЛЕМИ

1.1. Сучасні світові тенденції розвитку командних спортивних ігор

Останнім часом з'явилася досить велика кількість робіт, в яких оцінюється стан сучасного спорту. Їх аналіз дозволяє виявити наступні основні тенденції у розвитку спорту, що спостерігаються в останнє десятиріччя [25, 132, 317, 345, 427].

Першою тенденцією виявлено значне зростання спортивних досягнень. Це пов'язано з такими факторами:

- із впровадженням нових методів тренування, які відрізняються більшою ефективністю; будь-які зміни в методиці тренування спрямовані насамперед на поліпшення спортивних результатів;
- зі зміною умов проведення змагань, удосконаленням інвентарю, обладнання, спортивного екіпірування;
- зі значним збільшенням обсягів тренувальної роботи (за останні тридцять років – більш ніж удвічі);
- з використанням нових прийомів підвищення працездатності (психологічної та фізіологічної спрямованості), створенням нових фармакологічних засобів відновлення спортсменів; загальновідомо, що поняття «спортивне змагання» крім змагальної діяльності самих спортсменів охоплює співучасть у змаганні, конкуренцію зацікавлених осіб (тренерів, представників спортивної науки тощо). Це сприяє інтенсифікації наукових розробок, пов'язаних зі створенням нових засобів відновлення, засобів підвищення ефективності тренувального процесу;
- з економічними стимулами змагань. Призовий фонд багатьох змагань різко зріс – в основному, завдяки залученням недержавних

асигнувань, спонсорських коштів, реклами тощо [106, 107, 525].

Командні спортивні ігри в системі олімпійського та професійного спорту користуються особливою популярністю. Це обумовлено наступними факторами: соціалізацією спортивних ігор в сучасному суспільстві, комерціалізацією змагань міжнародного та національного рівня, видовищністю і ефективністю виконання ігрових прийомів провідними спортсменами. Внаслідок цього в спортивних іграх постійно підвищується рівень конкуренції на рівні національних збірних і провідних клубних команд. Наукові дослідження та змагальна практика свідчать, що найбільших успіхів домагаються команди, які, по-перше, мають сучасну матеріально-технічну базу та фінансове забезпечення, по-друге, укомплектовані спортсменами високого класу, по-третє, з науково-обґрунтованим управлінням тренувальним і змагальним процесами [107, 567].

Щодо різкого омолодження спорту, серед фахівців сформувались два табори прихильників антагонічних думок: одні вважають, що рання спеціалізація у подальшій кар'єрі спортсмена сприяє подовженню етапу максимальної реалізації індивідуальних можливостей; інші – що рівень спортивних досягнень у сучасному спорті вимагає спеціалізованої адаптації юного спортсмена і залишає мало можливостей для загального і всебічного гармонійного розвитку організму дитини. Безумовно, грамотний підхід кваліфікованих тренерів до підготовки юних спортсменів може нівелювати невиправданий травматизм, але психологічне навантаження, біологічні види стимуляції, способи матеріальної спокуси не можуть сприятливо впливати на несформовану особистість [425]. Вищеперераховані тенденції, характерні для командних спортивних ігор, вимагають від фахівців і науковців постійного пошуку оптимальної інтерпретації сучасних напрямків розвитку цих видів спорту.

Розуміння перелічених тенденцій розвитку командних спортивних ігор визначило напрями досліджень, які протягом останніх десятиліть проводяться у сфері олімпійського спорту та командних спортивних ігор

безпосередньо. Зокрема, виконана велика кількість робіт, які присвячені вирішенню методологічних, теоретичних, методичних і практичних проблем удосконалення багаторічної підготовки і змагальної діяльності спортсменів (В.М. Платонов, [374, 375, 376]; Т. Вофра [36, 504, 505]; Л. Матвєєв [229]; І. Максименко [222, 223]; А. Зайцев [124]); періодизації процесу багаторічної підготовки (Т. Вофра [504, 505]; М.Озолін [344]; В. Платонов [374]; Ю.Портнов [378, 379]; Л.Поплавский [377]); реалізації функціональних резервів, управління тренувальними навантаженнями і вдосконалення техніко-тактичних дій (М. Булатова [53]; Ю. Шкрєбтій [483]); контролю та управлінню підготовкою команд високої кваліфікації (Г. Лісенчук [217], J. Bangsbo [496, 497, 498], В. Шамардін [466]; Е. Дорошенко [107]); оцінки, моделювання та прогнозування (Р. Сушко [424]; В. Губа [93, 95]; В. Костюкевич [181, 183]; А. Перцухов [361, 362, 363]; В. Циганок [460]; В. Стасюк [419], І. Стасюк [420]); відбору та орієнтації й комплексній оцінці при відборі дітей до занять спортивними іграми (М. Безмилов [22]; Л. Волков [75]; В. Губа, С. Фомін, С. Чернов [94]; А. Ніколич, Ю. Параносіч [339]; Т. Павлова [357]; О. Шинкарук [471]); індивідуалізації підготовки (Ж. Козіна [160, 163]); вдосконаленню процесу технічної підготовки (Л.Б. Костикова [179]; Buceta, M. Mondoni, A. Avakumovic, L. Killik [509]; А. Золотарев [136]; Н. Кудяшев, 2011; В.В. Матяш [230, 231]; J.M. M. Spencer [564]); розвитку спеціальних фізичних якостей спортсменів, що займаються спортивними іграми (В. Ніколаєнко [337, 338]; Н. Нестеренко [333]; Муаяд Маклоуф [325]); особливостям психологічної підготовки у командних спортивних іграх (Т.Г. Артеменко [8, 9, 10], В.І. Воронова [76, 77, 78], Н.К. Ракович [386], М.Г. Самойлов [396], С.Є. Шутова [485]); особливостям підготовки жінок у командних спортивних іграх (Т.В. Вознюк [74]; Р.О. Сушко [424]).

Аналіз вищеперерахованих робіт засвідчив, що всі вони тією чи іншою мірою торкалися оцінки різних видів підготовленості спортсменів під впливом різних тренувальних або змагальних навантажень на різних етапах багаторічної підготовленості.

У роботі Р.О. Сушко [425] було науково обґрунтовано теоретичну модель розвитку спортивних ігор в умовах глобалізації спорту вищих досягнень, яка ґрунтується на базових принципах загальної теорії спорту та системи підготовки спортсменів, а саме:

- на принципах організації та управління багаторічною підготовкою та змагальною діяльністю висококваліфікованих спортсменів;
- на раціональному поєднанні в єдиний комплекс засад багаторічної підготовки і змагальної діяльності висококваліфікованих спортсменів з чинниками позатренувального, позазмагального характеру та навколишнього середовища;
- на необхідності оперативної корекції підготовки висококваліфікованих спортсменів у макроциклі з урахуванням впливу чинників глобалізації спорту вищих досягнень, що призводить до формування модернізованих технологій практичної реалізації спортивної майстерності в змагальній діяльності.

На сьогодні аналіз змагань високого рівня свідчить про те, що командні спортивні ігри перетворюються на потужну спортивну індустрію, яка збирає десятки тисяч вболівальників на стадіонах і багатомільйонні аудиторії телеглядачів, що, у свою чергу, значно збільшує спортивну конкуренцію і видовищність змагань [24, 107, 426, 440, 480].

1.2. Особливості підготовки спортсменів в ігрових видах спорту (принципи)

Е.Ю. Дорошенко [106, 107] у своїх роботах виокремив наступні особливості командних спортивних ігор як окремої категорії спортивної практики, що має певну специфіку:

- характер гри: постійна зміна ігрових ситуацій, яка пов'язана зі зміною розташування гравців своєї команди і команди суперника, зі зміною місцезнаходження м'яча щодо гравців своєї команди і команди суперника в умовах постійної варіабельності просторово-часових характеристик,

швидкості і траєкторії пересування гравців і польоту м'яча;

- відсутність чітких часових обмежень спортивного поєдинку в командних спортивних іграх;
- варіативність складу ігрових дій і переміщень в умовах складно прогнозованих змін ігрових ситуацій;
- великий діапазон зміни фізичних і психічних зусиль, змагальних навантажень;
- нестандартне співвідношення періодів навантаження і відпочинку.

В основу теорії багаторічного тренування у командних спортивних іграх покладені спеціальні принципи, які сформульовані В. Платоновим [374, 375, 376]:

- спрямованість підготовки до найвищих досягнень;
- взаємозв'язок поглибленої спеціалізації, універсалізації та індивідуалізації;
- єдність загальної (фундаментальної, базової) і спеціальної підготовки;
- безперервність тренувального процесу;
- єдність поступового збільшення навантажень і тенденції до максимальних навантажень;
- хвилеподібність і варіативність навантажень;
- циклічність процесу підготовки;
- єдність і взаємозв'язок структури змагальної діяльності та структури підготовленості;
- єдність та взаємозв'язок тренувального процесу і змагальної діяльності з позатренувальними чинниками;
- взаємозв'язок процесу підготовки з профілактикою травматизму.

Спрямованість до максимально можливих досягнень – цей принцип повною мірою відображає сутність спорту – перемога у змаганні. Тому цілком закономірним є намагання кожного спортсмена пройти шляхом

вдосконалення якомога далі, що стимулюється самою системою спортивних змагань та єдиною спортивною класифікацією [180, 377, 378].

Якщо розглядати перший принцип, а саме спрямованість підготовки до найвищих досягнень, то можна зазначити, що ефективне управління підготовкою спортсменів, які спеціалізуються у командних спортивних іграх, залежить від таких факторів, як оволодіння тренером знань основних аспектів педагогіки, біології, біомеханіки і психології, управлінських впливів у процесі фізичної, теоретичної, психологічної та змагальної діяльності гравців і комплексного контролю за результатами їх тренувальної та змагальної діяльності.

Педагогічний аспект знань включає в себе:

- 1) планування тренувальної роботи: окремих занять, мікро-, мезо- і макроциклів;
- 2) визначення тренувальних навантажень за спрямованістю і величиною;
- 3) підбір засобів і методів спортивної підготовки;
- 4) відновлення спортивної працездатності спортсменів, які спеціалізуються у командних спортивних іграх, за рахунок тренувальних занять: повноцінна розминка, хвилеподібність навантажень, оптимальне співвідношення навантаження та відпочинку тощо;
- 5) засоби і методи контролю за підготовленістю спортсменів та їх змагальною діяльністю: тести з фізичної, техніко-тактичної підготовленості і методика реєстрації та аналізу змагальної діяльності [355, 445].

Біологічний аспект передбачає оволодіння основними знаннями з фізіології і біохімії рухової діяльності спортсменів, а саме:

- з *фізіології*: сутність рухів та їх регуляція; механізми енергетичного забезпечення рухів; адаптація внутрішніх систем організму до фізичного навантаження: серцево-судинної, дихальної, травної, ендокринної; фізіологічне тестування спортсменів, антропометрія та ін.
- з *біохімії*: біохімія м'язового скорочення; біоенергетика м'язової

діяльності; біохімічні аспекти розвитку рухових якостей; закономірності біохімічної адаптації в процесі спортивної підготовки; біохімічний контроль у процесі підготовки [463].

Управління вдосконаленням технічної майстерності спортсменів, які спеціалізуються у командних спортивних іграх, залежить від того, наскільки тренер опанує знання біохімічних аспектів рухових дій. До таких аспектів у першу чергу належать: провідні біомеханічні параметри, фази і елементи; біомеханічні основи формування рухової навички та спортивної техніки; біомеханічні основи навчання руховим діям і специфічним прийомам техніки гри; біомеханічні аспекти адаптації спортсменів до складнокоординаційної рухової діяльності в процесі тренування і змагань; біомеханічний контроль у процесі підготовки футболістів: сила удару по м'ячу, швидкість польоту м'яча, час удару по м'ячі, дальність польоту м'яча, траєкторія польоту м'яча, кутові переміщення в суглобах (тазостегновому, колінному, гомілковостопному) [106, 107, 342].

Психологічна підготовка є складовою частиною підготовки спортсменів, які спеціалізуються у командних спортивних іграх, і тренеру необхідні ґрунтовні знання про психологічне забезпечення тренувальної діяльності футболістів і участі їх у змаганнях. До основних психологічних аспектів у процесі управління командою належать: психологічна характеристика діяльності у виді спорту; психологічне забезпечення підготовки спортсменів; управління конфліктними ситуаціями; стиль керівництва командою; психологічний контроль у підготовці спортсменів, які спеціалізуються у командних спортивних іграх: вимірювання сенсомоторних реакцій – латентний час простої та складної реакції; вимір швидкості в діях – реакція вибору з 2-4 альтернатив, реакція на рухомий об'єкт (РРО), теплінг-тест, час диференційованих реакцій; вимір координації рухів; визначення здатності до оперативного мислення; визначення психофізіологічної сумісності футболістів, дослідження розподілу і переключення уваги; оцінка емоційних станів та ін. [76, 389, 390].

Таким чином, лише за умови оволодіння необхідною інформацією про підготовку спортсменів з педагогічної, біологічної, біомеханічної та психологічної точок зору, і на підставі власного професійного досвіду, тренер зможе цілеспрямовано і ефективно управляти підготовкою футболістів [466, 543, 546].

Принцип поглибленої спеціалізації та індивідуалізації яскраво представлений у командних спортивних іграх, оскільки від правильних дій кожного члена команди залежить змагальний результат. Закономірністю сучасного спорту є неможливість досягнення максимально можливого результату без дотримання принципу поглибленої спеціалізації та індивідуалізації. Використання цього принципу також пов'язане з природною обдарованістю того чи іншого спортсмена, його схильністю до певної специфічної діяльності [180, 374, 376].

Принцип єдності загальної та спеціальної підготовки передбачає взаємозалежність загальної та спеціальної підготовки, які обумовлені нерозривністю і безумовною необхідністю кожної зі сторін спортивної підготовки. Спеціальна підготовка базується на загальній підготовці, тобто зміст спеціальної підготовки залежить від передумов, які створюються загальною підготовкою, а зміст загальної підготовки визначається особливостями спортивної спеціалізації.

Безперервність тренувального процесу притаманна командним спортивним іграм, тому що, окрім безперервності тренувального процесу кожного гравця команди, велике значення має безперервність тренувального процесу команди як єдиного цілого суб'єкту спортивної діяльності. Це дозволить зберегти набуті гравцями взаємодії та взаєморозуміння. Основна сутність цього принципу полягає у тому, що спортивне тренування у командних спортивних іграх будується як цілорічна та багаторічна система занять. Зв'язок між ланками тренувального процесу забезпечується безперервною послідовністю термінових відставлених та кумулятивних ефектів тренування. Інтервал між заняттями визначається на основі

закономірностей відновлення та підвищення роботоздатності, з урахуванням календаря змагань [405, 421].

Принцип єдності поступовості та граничного збільшення тренувальних навантажень віддзеркалює закономірності адаптації до тренувальних і змагальних навантажень. У процесі багаторічного тренування спортсменам на кожному наступному етапі пред'являють більш високі вимоги. У зв'язку з тим, що спортсмени постійно стикаються протягом змагальної діяльності з протидією суперника, то, окрім вдосконалення дій гравців у нападі або у захисті, принциповим є прийняття рішень у відповідь на дії суперників, з якими будуть грати команди. У той же час обсяг тренувальних навантажень обмежується підготовленістю та кваліфікацією спортсмена й команди.

Принцип хвилеподібності динаміки навантажень обумовлений необхідністю відпочинку після навантаження. Прогресуюче підвищення навантаження на окремих етапах вступає у певне протиріччя зі змінами в організмі, які викликані процесами пристосування до навантажень та необхідністю відпочинку і біологічного переналаштування організму. Виходячи з цього, виділяють малі, середні і великі «хвилі». Малі «хвилі» характеризують динаміку навантажень у мікроциклах, які охоплюють декілька днів. Середні «хвилі» відображають загальну тенденцію динаміки навантажень у мікроциклах декількох малих «хвиль» у межах мезоциклу тренувального процесу. Великі «хвилі» відображають загальну тенденцію навантажень у межах середніх «хвиль» у період великих циклів тренування [375, 376].

Циклічність тренувального процесу характеризується застосуванням у тренувальному або змагальному процесах циклічності, що проявляється у систематичному повторенні щодо закінчених структурних одиниць (циклів) тренувального процесу.

Дотримання принципу циклічності тренувального процесу змушує враховувати наступне:

- побудова тренувального процесу виходить із необхідності

повторення основних елементів його змісту і послідовної зміни тренувальних занять згідно з логікою підготовки до основних змагань;

- будь-який фрагмент тренувального процесу розглядати у взаємозв'язку з формами його циклічної структури (структура і зміст макроциклів визначається його місцем у структурі мезоциклу, а структура мезоциклу визначається мікроциклами, з яких він складається, та його місцем у структурі макроциклу);

- використання засобів і методів спортивного тренування дасть лише тоді позитивні результати, коли вони відповідатимуть певному циклу і його завданням;

- під час побудови циклів тренувань необхідно враховувати природні, біологічні ритми організму.

Принцип єдності та взаємозв'язку структури змагальної діяльності та структури підготовленості дуже яскраво представлено в системі підготовки спортсменів у командних спортивних іграх у зв'язку з тим, що тренування повинне відбуватись в умовах, наближених до змагальних. Дуже багато чинників впливають на успішність змагальної діяльності у командних спортивних іграх, і саме моделювання змагальних фрагментів у тренувальному процесі надає більш високий ефект у розумінні гравцями ігрових ситуацій й визначенні виконання своїх функціональних обов'язків у тих чи інших випадках. Також цей принцип обумовлений закономірностями, що відображають структуру і взаємозв'язок змагальної та тренувальної діяльності спортсмена. В першу чергу це стосується побудови тренувального процесу, яка має бути спрямована на формування оптимальної структури змагальної діяльності. Цим принципом необхідно керуватися при розробці програми підготовки спортсменів на довготривалий період.

Єдність і взаємозв'язок тренувального процесу і змагальної діяльності з позазмагальними чинниками передбачає врахування можливостей росту спортивних досягнень за рахунок: використання засобів відновлення і стимуляції працездатності спортсмена; засобів вивчення тактичних схем,

перегляду фільмів з різними психологічними станами команди; використання спеціальних дієт, що відповідають специфіці виду спорту і особливостям підготовки спортсменів; використання тренувань у середніх та високих горах, а також штучних гіпоксичних тренувань; оптимізація підготовки в умовах високих і низьких температур навколишнього середовища; подолання порушення циркадних ритмів внаслідок дальніх перельотів до місць підготовки і змагань; використання високоточної діагностичної апаратури, ефективного тренажерного обладнання.

Взаємозумовленість ефективності тренувального процесу і профілактики спортивного травматизму передбачає постійну роботу з профілактики спортивного травматизму. Це дуже важливий принцип, адже через травму одного гравця може бути втрачено перевагу команди. Акцент варто зробити на покращенні матеріально-технічного і організаційного забезпечення тренувальної та змагальної діяльності, раціональній побудові багаторічної та річної підготовки, врахуванні погодних та кліматичних умов, раціональному харчуванні та засобах відновлення і стимуляції працездатності, активації адаптаційних процесів.

У процесі підготовки спортсменів у командних спортивних іграх окрім специфічних принципів використовуються також загальнодидактичні принципи: систематичності та послідовності, свідомості, активності та самостійності, наочності, доступності, індивідуалізації. Однак для практики спорту важливими є дидактичні принципи, які відповідають запитам сучасного спорту [447].

Принцип доцільності та практичності дозволяє не лише цілеспрямовано засвоювати програмний матеріал, але й досягати відповідної мети при техніко-тактичному та фізичному удосконаленні. При цьому в самому процесі навчання і тренування відкидається все зайве і безперспективне. Процес засвоєння всієї системи рухів має носити практичний та прикладний характер. при чому не для одного спортсмена, а для всієї команди.

Принцип готовності вимагає, щоб до проведення навчально-тренувального процесу були готові як тренер, так і спортсмен. Тренер має володіти професійними вміннями та навичками практичної роботи, а спортсмен повинен мати попередню базову готовність для досягнення успіху в подальшій спортивній підготовці.

Принцип керованості та підконтрольності обумовлює зворотний зв'язок між тренером і спортсменами. Особливо увага приділяється поточному контролю, що дозволяє вносити відповідні корекції у тренувальних процес. Тут тренер повинен бачити всіх гравців та розуміти особливості їх взаємодії у тієї чи іншої вправі протягом тренування.

Принцип позитивної мотивації дозволяє за рахунок психологічної стимуляції постійно підтримувати у спортсменів орієнтацію не лише виконанням певної вправи, але й на досягнення відповідних спортивних результатів. Дуже часто акцент робиться на дрібниці та на їх важливе значення у загальному результаті.

Принцип систематичності у командних спортивних іграх завжди дуже актуальний, тому що дотримання цього принципу дозволяє не лише раціонально побудувати тренувальну роботу з урахуванням стимуляційних та відновлювальних фаз, але й враховувати закономірності адаптації організму спортсменів до тренувальних і змагальних навантажень й підтримувати набуті взаємозв'язки між партнерами по команді.

Основною сутністю принципу смислової та перцептивної «наочності» є аналіз смислової та сенсомоторної інформації у процесі виконання рухів спортсменом. Тут враховується відчуття спортсменом м'яча, ключки, шайби, бити або іншого інвентарю, за допомогою якого здійснюється його змагальна діяльність.

Принцип планованості та поступовості передбачає стратегічно сплановану програму засвоєння рухів, розвитку фізичних якостей та удосконалення спортивної майстерності. Така програма має бути розроблена покроково і носити алгоритмізований характер. Окрім цього планується

поступове ускладнення виконання тренувальних завдань. У командних спортивних іграх це ускладнення дуже часто відбувається за рахунок спочатку пасивного, а потім активного супротиву захисника. При відпрацюванні захисних дій може бути застосовано умови переваги нападника або групи, команди нападників над захисниками тощо.

Принцип методичного динамізму і прогресування проявляється у тому, що важливо в процесі навчання та тренування досягати позитивної динаміки. Тобто процес навчання та тренування має активно просуватися вперед, що обумовлює правильно обрані засоби і методи та їх ротацію відповідно до поточних завдань. За умови щоденного тренування, а з підвищенням кваліфікації – дво-триразового на день, важливо здійснювати пошук нових методів тренування, що дозволить тренеру запобігати не тільки функціональній перетренованості, але й ступені більшою мірою емоційній перетренованості, яка виникає переважно на довготривалих підготовчих зборах команди.

Принцип функціональної надлишковості та надійності передбачає функціональні резерви організму спортсмена у процесі засвоєння та удосконалення спеціалізованих рухів, що дозволяє ефективно виконувати тренувальні та змагальні дії під впливом втоми та різних чинників, які збивають. Особливо важливий цей принцип у зв'язку з тим, що саме у командних спортивних іграх функціональна надлишковість проявляється, наприклад, під час додаткового часу гри (у баскетболі це додаткова п'ятихвилинка, у футболі – додаткові тайми та пробиття пенальті тощо), саме в цей час необхідні чіткість виконання технічних прийомів та правильність вибору тактичного рішення в умовах психологічного та функціонального тиску на гравця. Надійність виконання техніко-тактичних дій вирішує результативність та підсумок матчу.

Принцип міцності та пластичності вбачається у тому, що процес засвоєння рухів передбачає формування рухової навички. До того ж при досягненні рухової навички необхідно зберігати за нею певну пластичність,

тобто відповідну варіативність у виконанні. Цей принцип особливо актуальний у командних спортивних іграх, тому що варіативність виконання технічних прийомів змінюється у процесі багаторічного удосконалення спортсменів. Також під впливом супротиву суперника відбувається прояв принципу міцності та пластичності.

Принцип доступності та стимулювальної складності передбачає те, що вправи, які використовуються спортсменом, не лише повинні бути доступними, але певною мірою мають бути достатньо складними, що стимулює спортсмена до повної мобілізації психічних та фізичних можливостей. Цей принцип в прямому сенсі віддзеркалює змагальні умови у командних спортивних іграх, які постійно змінюються й вимагають швидкого прийняття рішення у достатньо короткий проміжок часу.

Принцип індивідуалізованого навчання в колективі. Індивідуалізоване навчання в колективі є достатньо ефективним з огляду на порівняння результатів різних спортсменів, обмін досвідом, взаємодопомогу, атмосферу суперництва тощо.

Принцип формально-евристичної єдності передбачає діалектичний баланс між традиційним підходами до процесу навчання і тренуванням з новаторством. Даний принцип розкриває використання в підготовці команд тих чи інших засобів або методів з інших видів спорту в якості допоміжної фізичної підготовки. Також застосування широкого спектру інвентарю дозволяє урізноманітнити рухові дії спортсменів, які спеціалізуються у командних спортивних іграх.

Принцип науково-раціональної та інтуїтивно-емпіричної єдності передбачає не лише дотримуватись достовірних наукових даних щодо закономірностей засвоєння рухів, але й необхідність враховувати евристичний підхід як тренерів практиків, так і самих спортсменів. Даний принцип дуже доречний для гравців, які на відміну від представників циклічних видів спорту мають більш широкий вибір дій на ігровому майданчику й залежно від віку, досвіду, рівня кваліфікації, таланту можуть

спиратись на свої інтуїтивні відчуття.

Наведені дидактичні принципи підготовки спортсменів [107, 160, 180, 375] дозволяють раціональніше будувати процес підготовки спортсменів різної кваліфікації у командних спортивних іграх.

1.3. Формування системи контролю в спорті в ретроспективі та на сучасному етапі

Одним із сучасних напрямків вдосконалення підготовки спортсменів є створення раціональної системи управління тренувальним процесом на основі об'єктивізації знань про структуру змагальної діяльності та підготовленості з урахуванням як загальних закономірностей становлення спортивної майстерності в ігрових видах спорту, так і індивідуальних можливостей спортсменів [107, 210].

Управління та контроль в системі підготовки спортсменів як сукупність знань в останні два десятиліття інтенсивно розроблялися. Це обумовлено проявом загальної тенденції і об'єктивізації системи підготовки спортсменів, впровадженням досягнень науково-технічного прогресу, використанням можливостей загальнонаукових дисциплін – кібернетики, системного підходу, дослідження операцій тощо, пошуку резервів удосконалення системи підготовки спортсменів [210, 373, 374, 375].

Проблема управління та контролю в олімпійському спорті завжди пригортала увагу тренерів та науковців (Н.Г. Озолін [350]; А.Д. Новіков [340, 341]; В.М. Дьячков [110]; Д.Д. Донської [105]; В.М. Зациорский [129, 130, 131]; Л.П. Матвеев [228, 229]; В.Ю. Верхошанський [67, 68, 69]; В.В. Петровський [365]; В.М.Платонов [373, 374, 375, 376]; В. К. Бальсевич [16, 17]; В.П. Філін [452]; Ю.И. Смирнов [408, 409]; В.А. Запорожанов [125, 126, 127, 128]; В.А. Булкін [55]; М.А. Годік [83, 84] та ін.), однак рівень спортивних досягнень, який постійно зростає, ставить все вищі вимоги до спортсмена сьогодення. Від успішного розв'язання цієї проблеми багато в чому залежить рівень досягнень спортсменів нашої країни та збереження їх

фізичного й психічного здоров'я.

Важливим чинником ефективної реалізації системи контролю є забезпечення структурних взаємозв'язків компонентів фізичного та психічного навантаження з кумулятивним ефектом адаптаційних процесів у спортсменів, особливо у юних атлетів на першому-третьому етапах багаторічної підготовки, та у більш кваліфікованих – у період безпосередньої підготовки до змагань, зі спрямованістю на вдосконалення рівня їх інтегральної підготовленості. Загальнотеоретичні принципи підготовки та управління тренувальним процесом й система контролю в циклічних видах спорту представлені в роботах В.М. Платонова [373, 374, 375, 376].

Сучасна система управління і контролю підготовки спортсменів повинна спиратися на методологію інтегративних підходів, а також на можливості суміжних дисциплін, що дозволить забезпечити таку систематизацію знань, яка відрізнялася б функціональною повнотою та внутрішньою несуперечливістю [376].

Принципово важливим моментом інтеграції знань при формуванні системи контролю підготовки спортсменів, що визначає її цілісність та перспективи практичної реалізації, є наявність всього обсягу органічно взаємозалежних знань, необхідних тренеру в процесі управління підготовкою спортсменів. Відсутність будь-якого елемента знань або взаємозв'язку між різними елементами негативно позначається на можливості практичної реалізації всього масиву знань [466, 473].

Ефективність вдосконалення системи контролю залежить від урахування та аналізу накопиченого практичного досвіду та теоретичних знань в олімпійському спорті в цілому, та в командних видах спорту безпосередньо, що й обумовило актуальність нашого дослідження.

Ретроспективний аналіз науково-методичної літератури свідчить, що розробка та практичне використання засобів контролю при підготовці спортсменів з'явилися ще в 50-і роки двадцятого століття. Як свідчить аналіз робіт Н.Г. Озоліна [344], спочатку відбувалась реєстрація окремих сторін

стану процесу. Вперше контроль як складова частина процесу управління у фізичному вихованні представлений А.Д. Новіковим [340, 341].

Вже у шістдесятих роках з'явилися наукові праці В.М. Заціорського та його учнів (В.М. Заціорський, М.А. Годік, Д.Н. Ярмульник, 1964; В.М. Заціорський, Н.В. Аверкович, 1966; В.М. Заціорський, М.А. Годік, 1966; В.М. Заціорський, В.А. Запорожанов, 1968; В.М. Заціорський, 1969), в яких вперше розглянуті можливості застосування кібернетики та математичних методів для оцінки фізичної підготовленості спортсменів. Крім того, питання поточного стану спортсменів вивчав І.В. Всеволодов, 1969 [215].

Також у шістдесяті та сімдесяті роки було розроблено основні питання змісту і форм педагогічного контролю (за ред. Д.Д. Донського [105]; В.М. Заціорський [129]; М.А. Годік [83]; Л.П. Матвеев [228]; за ред. В.В. Петровського [365]; А.Д. Новиков [341]; Ю.І. Смирнов [408]; А.А. Тер-Ованесян [433]. Метрологічні питання вимірювань у спорті як важливу частину контролю розглядав Ю.І. Смирнов [408, 409]. Науковцями припущено, що змістом педагогічного контролю є контроль тренувальних навантажень, стану спортсмена, техніки виконання рухів, спортивних результатів та поведінки спортсмена на змаганнях. Крім того, виділено основні типи стану спортсмена: перманентний, поточний та оперативний і на цій основі сформульовані основні форми (види) педагогічного контролю: етапний, поточний та оперативний. Розглянуто значення контролю для оцінки на організм спортсмена тренувальних впливів (терміновий та кумулятивний тренувальний ефект) у процесі управління підготовкою спортсменів. Дано визначення педагогічного контролю як розділу теорії та методики управління тренувальним процесом, присвяченого розробці засобів і методів отримання інформації про хід підготовки спортсмена з метою перевірки правильності педагогічних впливів, спрямованих на підвищення ефективності тренувальної роботи [408, 409]. У вигляді складових педагогічного контролю розглядається окремо контроль фізичної, технічної, тактичної, теоретичної, психологічної підготовленості.

Вісімдесяті роки характеризуються чіткістю сформульованих понять теорії управління у спорті, ролі і місця контролю в системі підготовки (за ред. Л.П. Матвєєва [229]; Ю.В. Верхошанський [68, 69]; М.А. Годік [83]; В.М. Дьячков [110]; В.А. Запорожанов [125]; В.С. Келлер [156, 157]; Ю.В. Менхін [238]; під ред. М.Я. Набатникової [326], Ю.І. Смирнов [408, 409], В.П. Філін, В.С. Фомін [452]).

Аналіз наукової літератури свідчить, що разом з тим спостерігалися розбіжності у понятійному апараті. Однією з таких розбіжностей виявилися поняття «комплексний контроль», «комплексний педагогічний контроль», «педагогічний контроль». За даними робіт В.М. Заціорського [129], М.А. Годіка [83] комплексний контроль об'єднує роботу фахівців різного профілю з різнобічним оцінюванням стану спортсмена. За В.А. Запорожановим [125] вважається, що комплексний педагогічний контроль заснований на використанні методів етапного, поточного та оперативного педагогічного контролю в межах однократного обстеження. В.А. Булкін [55] для комплексної оцінки стану спортсмена рекомендує проводити етапний комплексний, поточний комплексний або оперативний комплексний контроль.

В.П. Філіним [452] зазначено, що комплексний контроль передбачає використання методів педагогічного та медико-біологічного контролю. При необхідності отримання найбільш повної інформації за допомогою використання всіх форм контролю, доцільно говорити про узагальнений комплексний контроль.

Аналіз стану з невпорядкованими поняттями в системі контролю наведено в роботі Л.П. Матвєєва [228], в якій розрізняється педагогічний контроль і самоконтроль тих, хто займається, у процесі фізичного виховання і спорту. Термін «педагогічний» в даному випадку підкреслює, що контроль здійснюється педагогом-фахівцем (викладачем, тренером, методистом) відповідно до його професійних функцій з використанням тих засобів і методів, які він може і повинен кваліфіковано застосовувати на основі

отриманої спеціальної освіти та практичного досвіду за профілем спеціальності (подібний контроль певною мірою може здійснюватися і неспеціалістом, але лише настільки, наскільки він володіє необхідними знаннями, вміннями та навичками й знаходиться під безпосереднім впливом спеціаліста). Автором виділено основні складові такого контролю: контроль спрямування і параметрів впливів (керівних впливів у термінах теорії управління), і контроль об'єкту і ефекту впливів (керованого об'єкта та його змін під впливом керівних впливів). В цілому контроль повинен виявляти і простежувати співвідношення педагогічно спрямованих впливів і їх ефектів, оцінювати їх відповідність запланованим результатам (моделям і модельним характеристикам різних рівнів), давати тим самим підстави для прийняття необхідних рішень [228].

Формування системи контролю у вісімдесяті роки минулого століття характеризуються ще появою проблеми великої різноманітності застосовуваних засобів контролю у вигляді тестів і контрольних вправ у різних видах спорту. У зв'язку з цим виникла потреба систематизації засобів контролю як відображення впливу основного фактора, що детермінує стан спортсмена – змагального навантаження (В.Я. Бунін [55]; В.М. Заціорський [130]; Л.П. Матвєєв [228]; А.Д. Новиков [340]; Н.Г. Озолін [344]; В.Н. Платонов [373]). Така систематизація вперше була проведена в роботі Ю.І. Смирнова [408] для показників етапного (перманентного) контролю. Автором розроблено класифікацію показників підготовленості за наступними п'ятьма ознаками: за характерними властивостями, за способом вираження, за кількістю характерних властивостей, за застосуванням оцінки, за стадією визначення значень показників [409].

Відображення проблеми етапного педагогічного контролю представлено в роботах В.А. Булкіна [55]. Їх рішення реалізовано у створенні уніфікованої системи комплексного контролю для проведення масових обстежень спортсменів (О. Боннэ [37, 38]). У той же період розглядалися питання поточного контролю стану спортсменів на основі методу середніх

сумарних відносних коефіцієнтів (В.А. Булкін [55]).

Ю.І. Смирновим [408, 409] розглянуті питання комплексного контролю спортивної підготовленості. Проведено узагальнений аналіз сутності та властивостей спортивної підготовленості, її показників. Вперше сформульовано поняття номенклатури показників, розглянуті організаційно-методичні та прикладні питання вибору номенклатури. У найбільш повному вигляді питання теорії та методики контролю спортивної підготовленості викладені в докторській дисертації Ю.І. Смирнова [409].

Вищезазначені роботи дозволили визначити такі поняття як «ознаки спортивної підготовленості», «параметр спортивної підготовленості», «властивості підготовленості спортсмена», «показник спортивної підготовленості».

Параметр спортивної підготовленості – кількісна характеристика будь-яких властивостей або станів спортсмена.

Властивості підготовленості спортсмена – це його об'єктивна особливість, що виявляється в умовах тренувальної роботи та участі у змаганнях.

Спортивна підготовленість проявляється у вигляді ієрархічної структури (дерева властивостей) і служить основою формування номенклатури показників спортивної підготовленості.

Показник спортивної підготовленості – кількісна характеристика властивостей спортсмена, що входять до складу його підготовленості, та розглядаються відповідно до певних умов тренувальної та змагальної діяльності.

Одним із вирішальних завдань для досягнення високих результатів у різних видах спорту є контроль, виявлення і вимір показників технічної та тактичної підготовленості, встановлення оцінок технічної та тактичної майстерності. У шістдесятих роках ці питання розглядалися в роботах В.М. Дьячкова [110], Д.Д. Донського [105]. Авторами виділено, що головними критеріями технічної майстерності спортсменів слід визнати

високу результативність дій спортсмена і високу їх стійкість. Підґрунтям результативності дій є їх ефективність та економічність, ефективність призначення та цільового ефекту.

Ефективність може оцінюватися за особливостями кінематичних і динамічних характеристик рухів, що об'єднуються інтегральним показником – ритмом. У категоріях надійності і точності головним є ступінь володіння раціональною технікою, міцність автоматизованих рухів, а також стійкість рухових навичок під впливом чинників, що заважають. Тут найважливішою проблемою стає виявлення найбільш оптимального співвідношення стабільності і варіативності рухових параметрів навичку. Високий ступінь технічної майстерності визначається наявністю двох видів варіативності: пристосувальної та випадкової. Д.Д. Донської [105]; В.М. Дьячков [110] представив майстерність спортсмена в узагальненій формі як суму ефективності (високий результат) і надійності (стабільність результатів).

У підручнику «Біомеханіка» [105] детально розглянуті показники спортивно-технічної майстерності. Технічну підготовленість (майстерність) автором охарактеризовано двома групами показників. До першої групи увійшли показники обсягу, різнобічності, раціональності технічних дій. До другої – ефективність (абсолютна, порівняльна, реалізаційна), опанування (стабільність, стійкість, ступінь освоєння, автоматизованість). Відзначимо, що автори не роблять різниці між поняттями «технічна підготовленість» і «технічна майстерність» [105].

В.Л. Уткіним [450] вперше сформульовані основні поняття оптимізації тактики як пошуку оптимального варіанту рухових дій. Пошук можливий з використанням критеріїв оптимізації у вигляді кількісних показників і на основі факторів оптимізації – властивостей спортсмена і навколишнього середовища. Автор розрізняє ефективність тактики як ступінь її відповідності обраним критеріям оптимальності та її раціональність щодо тактичних дій середнього спортсмена. Розглянуто основні критерії оптимальності тактики: швидкість, економічність, точність, естетичність, комплексні критерії [450].

М.А. Годік [83, 84] викладено метрологічні основи контролю технічної і тактичної підготовленості спортсменів. Автором представлено два основні методи контролю технічної майстерності: візуальний та інструментальний. Крім того, підкреслюється важливість попередньої підготовки перед візуальним контролем, відповідності вимірювальних процедур методам кваліметрії, а також широких можливостей відеотехніки.

Детально розглянуто метрологічні особливості контролю за всіма показниками технічної і тактичної підготовленості. Вказується, що в багатьох видах спорту говорять про тактико-технічну майстерність як об'єднане поняття. Перспективним при інструментальному контролі у спорті на той час було використання тренажерно-дослідних комплексів [137, 138, 152, 225, 391].

Наукове обґрунтування щодо використання кваліметричних методів у спорті та їх практичної реалізації здійснено у роботах таких науковців, як: С.А. Кувшинникова [197]; Н.І. Лісовська [213, 214]; А.Ф. Лісовський [215]; Ю.І. Смирнов [408, 409]. Найбільш повно методи кількісного оцінювання якісних показників спортивної майстерності представлені Ю.І. Смирновим [408].

У дисертаційній роботі Л.Р. Айрапетьянц [2] розкриті педагогічні основи планування та контролю змагальної та тренувальної діяльності у спортивних іграх. Автором доведено, що комплексний контроль змагальної діяльності повинен здійснюватися за результатами якісного і кількісного оцінювання. Експертна оцінка ігрових дій повинна поєднуватися з об'єктивними вимірами колективних та індивідуальних техніко-тактичних дій, об'єму і швидкості рухових переміщень у грі й величині біологічних показників, зареєстрованих як безпосередньо в ході гри, так і відразу ж після її закінчення [2].

Також Л.Р. Айрапетьянц [2] виявлено, що на початкових етапах підготовки існує високий рівень взаємозв'язку між результатами специфічних і неспецифічних тестів. Це свідчить про те, що реалізація

неспецифічного рухового потенціалу у юних спортсменів в рухових діях, що моделюють окремі фази або елементи гри, залежить від величини цього рухового потенціалу.

Наприкінці вісімдесятих років А.І. Вальтіним та А.Д. Леоновим [61] розроблено методику визначення технічної підготовленості баскетболістів «М-100», яка сприяла виявленню ефективності кидків при різних режимах інтенсивності виконання.

А.Ф. Лісовським [215] в ході дисертаційного дослідження було створено систему педагогічного контролю в гірськолижному спорті, яка отримала реалізацію в кваліфікаційному та віковому аспектах на основі системного аналізу.

Останніми роками проблема контролю в спорті є однією з найбільш актуальних у сфері наукових напрямів управління тренувальним процесом спортсменів різної кваліфікації.

Великий внесок у розробку теорії контролю на початку 21-го століття зробили В.А. Запорожанов [128]; В.Н. Платонов [375, 376]; В.А. Романенко [392, 393]; Л.П. Сергієнко [400, 401, 402, 403]; Т.Ю. Круцевич [192, 193, 194] та ін., які показали можливість використання тестового контролю в різних сферах фізкультурно-спортивної діяльності.

В.М. Платоновим [374, 375, 376] у загальній теорії спорту відзначається, що ефективність процесу підготовки спортсмена в сучасних умовах у своїй більшості обумовлена використанням засобів та методів комплексного контролю як інструменту управління, що дозволяє здійснювати зворотні зв'язки між тренером та спортсменом і на цій основі підвищувати рівень управлінських рішень при підготовці тих, хто займається.

Низкою авторів (В.Н. Платонов [374]; Ю.М. Шкретій [483]) продовжено наукове обґрунтування комплексного контролю, яке в спортивній науці традиційно розуміється як контроль різних сторін підготовленості спортсменів у їх взаємозв'язку на основі застосування

сукупності інформативних уніфікованих параметрів і методів.

Контрольна діяльність тренера виступає як елемент, який в сукупності з іншими складає технологію навчально-тренувального процесу по даній роботі [158].

Функції контролю полягають у визначенні відповідності навчально-тренувального процесу очікуваним результатам. Завдяки наявності у структурі педагогічної технології такого компоненту тренер має більше можливості отримати конкретну інформацію про те, наскільки реальний навчально-тренувальний процес відповідає запланованому [355].

Низка вчених присвятили свої праці розв'язанню проблеми вдосконалення контролю змагальної діяльності та різних сторін підготовленості висококваліфікованих спортсменів, які спеціалізуються у командних спортивних іграх [24, 98, 182, 415, 424].

Аналіз науково-методичної літератури дозволив виявити, що удосконалення техніко-тактичних дій у баскетболі полягає у вирішенні та оптимізації низки питань, що стосуються керування процесами підготовки і змагальної діяльності спортсменів: по-перше, оцінки техніко-тактичних дій юних баскетболістів у навчально-тренувальному процесі та змагальній практиці СДЮШОР; по-друге, комплексний педагогічний контроль стану фізичної підготовленості юних баскетболістів у різні періоди річного макроциклу, який дозволяє забезпечити високий ступінь кореляції між рівнем прояву фізичної підготовленості, загальним морфофункціональним станом і віковими особливостями функціонування окремих органів і систем організму [25, 28, 356].

Природною та закономірною є посилена тенденція до все більшої об'єктивізації методів контролю за станом тренуваності спортсменів. Тренер намагається включити до сфери спостережень найбільш суттєві зрушення в окремих сторонах підготовленості баскетболістів, використовуючи у ряді випадків спеціальну апаратуру, що дозволяє аналізувати хід тренування з високим ступенем достовірності.

Особливо поширеними є контрольні іспити і тести (проби), за допомогою яких тренери і науковці визначають стан тренуваності, рівень розвитку фізичних якостей та інші показники [94, 95, 394, 403, 436].

Під контролем за процесом підготовки спортсменів слід розуміти метод отримання науково достовірної інформації, яка може бути використана при розробці оптимальних управлінських рішень щодо ходу тренувального та змагального процесу в баскетболі [72, 84, 182, 183].

Поняття «комплексний контроль» – це використання багатьох різноманітних видів, засобів та методів контролю у сукупності [55].

Існує ще поняття «комплексний педагогічний контроль», який застосовується для контролю за допомогою різних педагогічних методів рівня підготовленості, фізичного стану, змагальної діяльності спортсменів в ході різних видів контролю (етапного, поточного та оперативного).

На думку В.М. Платонова [376], метою контролю «...є оптимізація процесу підготовки й змагальної діяльності спортсменів на основі об'єктивної оцінки різних сторін їхньої підготовленості й функціональних можливостей найважливіших систем організму; ... ця мета реалізується шляхом вирішення різноманітних приватних завдань, пов'язаних з оцінкою стану спортсменів, рівня їхньої підготовленості, виконання планів підготовки, ефективності змагальної діяльності та ін. ».

На рисунку 1.1. представлено схему організації комплексного педагогічного контролю [376], в якому наведено взаємозв'язок між різними складовими контролю, а саме: види контролю (етапний, поточний, оперативний), стан спортсменів (перманентний, поточний та оперативний), а також визначено зв'язок між тренером, тренувальною програмою та станом спортсмена.

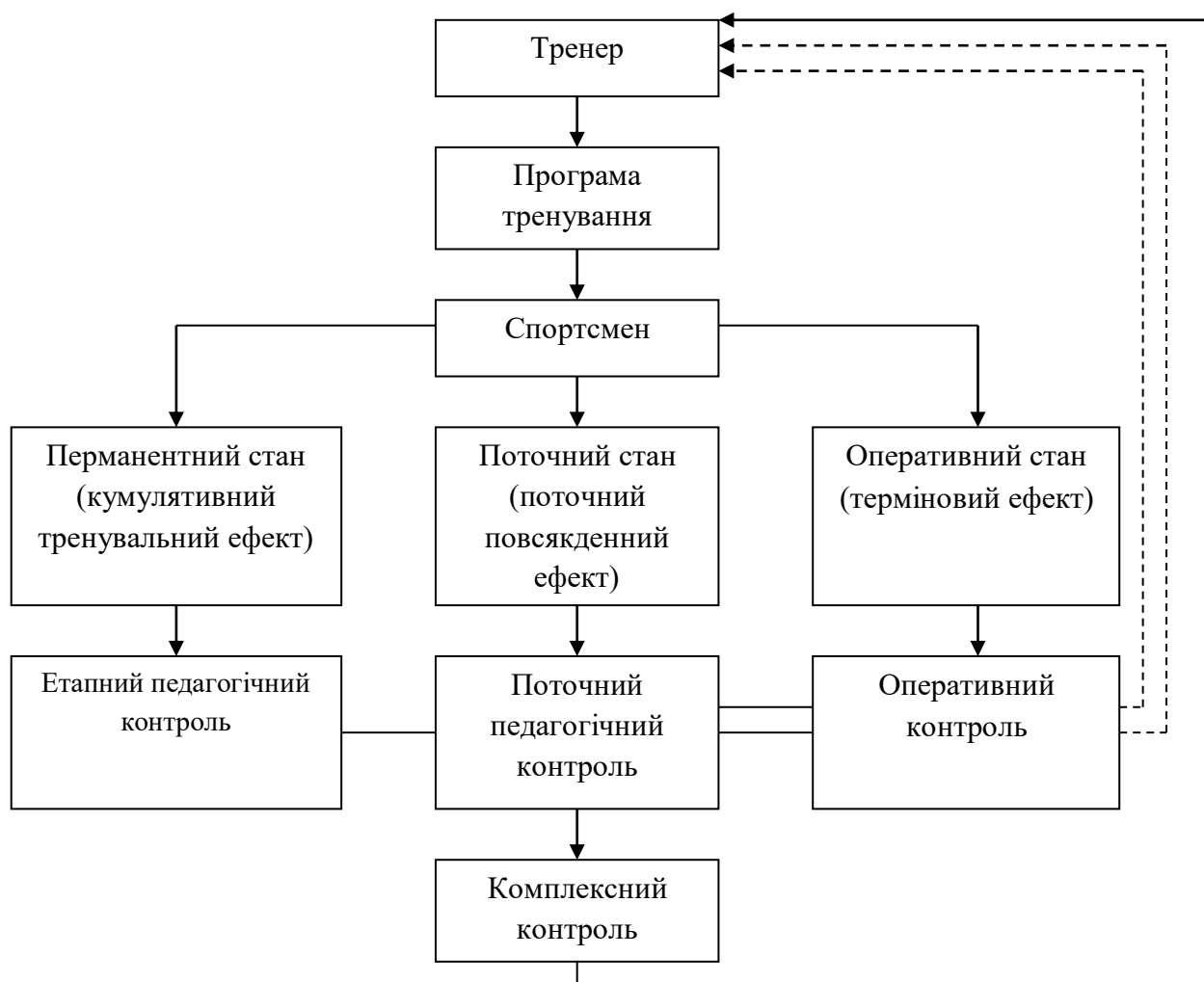

Рис. 1.1. Організація комплексного педагогічного контролю
(В.М. Платонов [376])

За даними авторів [83, 84] оперативне управління тренувальною і змагальною діяльністю спортсменів в командних ігрових видах спорту розглядається у двох напрямках: перший – контроль навчально-тренувальної працездатності; другий – контроль змагальної діяльності (рис. 1.2.).

У свою чергу, контроль тренувальної діяльності передбачає контроль таких показників, як: спрямованість навантаження; величина навантаження; співвідношення інтервалів навантаження та відпочинку; реакція організму на тренувальне навантаження. Контроль змагальної діяльності передбачає: кількісні та якісні показники індивідуальних ТТД; кількісні та якісні

показники групових ТТД; кількісні та якісні показники командних ТТД; реакція організму на змагальне навантаження.

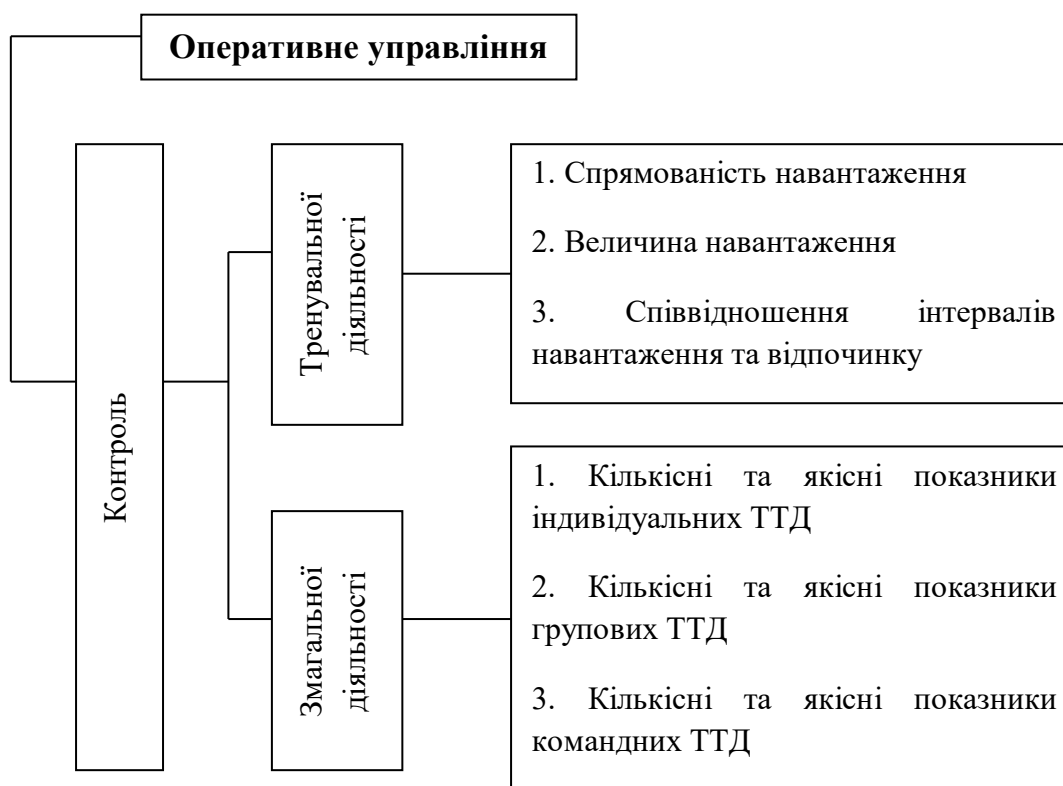

Рис. 1.2. Оперативне управління тренувальною і змагальною діяльністю спортсменів у командних ігрових видах спорту [84].

За даними Т.Ю. Круцевич [194], контроль у фізичному вихованні має структуру, що складається з трьох напрямів: контроль виконання вправ, контроль фізичної підготовленості та контроль адекватності навантаження. У свою чергу, контроль виконання вправ розподіляється на візуальний та на інструментальний види. Контроль фізичної підготовленості здійснюється за рахунок застосування рухових тестів (рис. 1.3).

Проблеми організації, планування та контролю навчально-тренувальної та змагальної діяльності баскетболістів є одними з центральних у теорії спорту та в практичній технології підготовки баскетбольних команд. Особливої актуальності вирішення цієї проблеми набуває в умовах

комерціалізації та професіоналізації сучасного спорту, яка найбільш яскраво виявляється саме в баскетболі.

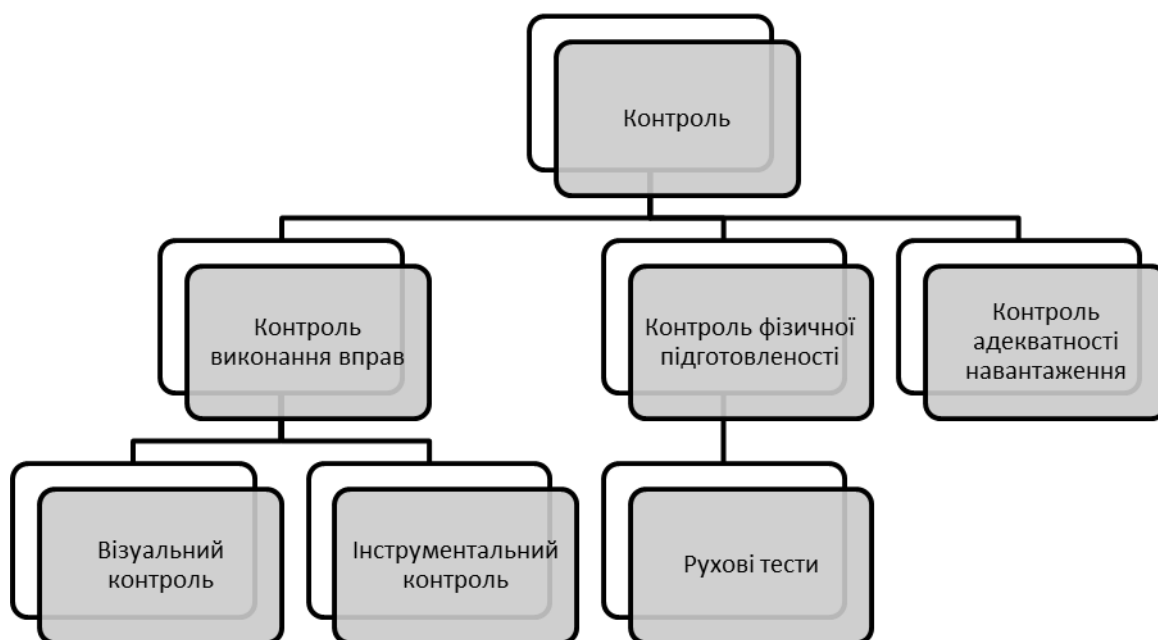

Рис. 1.3 Структура контролю у фізичному вихованні [194]

На думку А.А. Ніколаєва [336], структура управління підготовкою спортсменів складається з наступних компонентів:

- виявлення індивідуальних особливостей і здібностей спортсмена;
- формулювання мети й строків її досягнення;
- визначення конкретних завдань навчання, виховання, підвищення функціональних можливостей;
- вибір засобів і методів тренування;
- контроль і облік тренувальних і змагальних навантажень.

Природною та закономірною є посилена тенденція до все більшої об'єктивізації методів контролю за станом тренуваності спортсменів. Тренер намагається включити до сфери спостережень найбільш суттєві зрушення в окремих сторонах підготовленості баскетболістів, використовуючи у ряді випадків спеціальну апаратуру, що дозволяє аналізувати хід тренування з високим ступенем достовірності.

Особливо поширеними є контрольні іспити і тести (проби), за допомогою яких тренери і дослідники визначають стан тренуваності, рівень розвитку фізичних якостей та інші показники [314, 357, 400, 436].

М.А. Годік [84], В.М. Заціорський [129, 130], Л.П. Сергієнко [400, 401, 402, 403] у своїх працях обґрунтовують, що практична реалізація тестового контролю у фізичному вихованні, застосовуваного в структурних ланках цього процесу для отримання об'єктивної всебічної інформації, передбачає його належне метрологічне забезпечення. Як чільний елемент управління, воно представлене на кшталт організаційних заходів забезпечення точності та достовірності вимірювань. Метрологічне забезпечення є комплексом науково-технічних й організаційно-методичних засобів та методів, спрямованих на забезпечення дієвості контролю [403]. Задоволення вимог метрологічного забезпечення контролю передбачало упровадження у тестовий процес інформаційно-комунікаційних технологій. Ю.А. Бріскін зі спів. [44, 45, 46, 47, 49], В.А. Кашуба [154] вважають, що сучасний рівень розвитку цих технологій створює всі передумови для розв'язання усього комплексу завдань контролю.

Авторами А.І. Федоров, І.П. Сівохін, В.Н. Авсієвич [451] запропоновано у своєму навчальному посібнику основні положення про спортивне тренування як педагогічний процес, що підпадає під управління, розглядаються теоретичні основи комплексного контролю у спорті, представлена характеристика автоматизованих методів комплексного контролю у спорті.

Аналіз практичного досвіду свідчить, що більшість провідних тренерів відзначають недостатній рівень підготовленості юних баскетболістів по закінченню навчання у групах початкової підготовки під час виконання контрольних-перевірних тестів, коли відбувається відбір найбільш обдарованих і перспективних спортсменів у навчально-тренувальні групи, що у баскетболі відповідає етапу попередньої базової підготовки. Практика свідчить, що реально відбір відбувається на основі експертної оцінки

провідних тренерів виконання технічних елементів та урахування масо-ростових показників дітей, що не розкриває повного діапазону перспективності дитини для подальшої спортивної діяльності [147].

Результати теоретичних й експериментальних досліджень вчених останнього десятиріччя виявили, що більшість досліджень присвячено відбору баскетболістів на етапі початкової підготовки, які дають змогу рекомендувати комплексну оцінку загальної спортивної обдарованості, що забезпечує успішну тренувальну й змагальну діяльність [9, 75, 94, 339, 358].

Виявити доцільність спортивного вдосконалення і визначити його напрямки, правильно зорієнтувати подальшу підготовку спортсмена можливо лише на основі комплексного аналізу, в якому повинні враховуватися морфологічні, функціональні і психічні особливості юних спортсменів, їх адаптаційні можливості, реакція на тренувальні змагальні навантаження, здібність до освоєння і вдосконалення нових рухів [22, 26, 462, 474].

Дослідження О. А. Шинкарук [476] свідчать про те, що в багатьох видах спорту відсутня обґрунтована система специфічних тестів та інформативних критеріїв, які дозволяють виявити перспективних спортсменів, визначити їх схильність до роботи різної спрямованості та розробити рекомендації щодо орієнтації тренувального процесу. Автором вперше науково обґрунтовано і експериментально перевірено технологію багатоступінчастого відбору спортсменів і орієнтації їх підготовки, яка має широке узагальнювальне значення, може використовуватися на етапах багаторічної підготовки стосовно до різних груп видів спорту, в основі якої – інформативні критерії, комплекс тестів для оцінки можливостей спортсменів, програма відбору, що включає пріоритетні для виду спорту показники, узагальнені і диференційовані шкали, напрямки орієнтації тренувального процесу [476].

О.А. Шинкарук [473] зазначається, що контроль – це система способів одержання такої інформації про зміни, які відбуваються в організмі спортсмена під впливом тренувань, що може бути використана для

управління. Автор пропонує схему організації контролю, яка віддзеркалює покроково всі складові (рис.)

Рис. 1.4 Організація контролю (за: Шинкарук [473])

Отже, автор зазначає, що ефективність функціонування будь-якої системи, зокрема й системи спортивної підготовки, визначають за показниками зворотнього зв'язку – від виконавця (спортсмен) до центру управління (тренер). Тренер отримує інформацію про стан об'єкта, яким він керує, завдяки виконанню спортсменами завдань тренувань чи змагань. Яка інформація та як саме вона повинна переходити від спортсменів до тренера? Зміст інформації залежить від структури спортивної підготовки. Канали зворотнього зв'язку передають інформацію про стан різних систем організму. Її одержують за допомогою спеціальної апаратури, а на практиці – методами педагогічного спостереження і тестування різних сторін підготовленості спортсмена.

Ю.М. Шкретієм [483] вперше розроблено науково-методичні основи управління тренувальними і змагальними навантаженнями спортсменів

вищої кваліфікації на основі органічного взаємозв'язку з їх обсягом, інтенсивністю, спрямованістю, чергуванням у структурних утвореннях тренувального процесу (заняттях, мікроциклах, мезоциклах, макроциклах) з урахуванням процесів стомлення і відновлення, формування термінового та дострокового адаптаційного процесу. Показано, що такий підхід не тільки сприяє суттєвому підвищенню ефективності системи підготовки, але й також є вирішальним фактором профілактики можливого негативного ефекту застосування напружених тренувальних і змагальних навантажень – перевтоми спортсменів, переадаптації функціональних систем, профілактики захворювань. В основу критерію удосконалення поточного контролю за розвитком функціональних можливостей спортсменів і нормування навантажень за переважною спрямованістю повинне бути покладене врахування характеру післядії тренувального заняття та кумуляції реакцій на нейрогуморальні стимули за основними характеристиками фізіологічної реактивності провідних для виду діяльності систем [483].

Ж.Л. Козіною [160] вперше розроблена теоретична концепція індивідуалізації навчально-тренувального процесу в ігрових видах спорту, яка містить систему напрямків і підходів, що дозволяють визначати індивідуальні особливості структури підготовленості, динаміки змагальної результативності спортсменів та індивідуально застосовувати інтерактивні технології. Автором вперше розроблено підходи до індивідуалізації процесу підготовки спортсменів в ігрових видах спорту, які полягають у визначенні командної та індивідуальної факторної структури підготовленості та передбачають проведення комплексного розширеного тестування спортсменів, що включає застосування педагогічних тестів, функціональних проб, біохімічних і психофізіологічних показників; визначення загальної та індивідуальної структури підготовленості спортсменів за допомогою факторного аналізу, визначення головних чинників і складання їх характеристик; формування груп спортсменів для індивідуальної роботи за допомогою ієрархічного кластерного аналізу показників тестування; на

підставі індивідуальних факторних значень і кластерного аналізу складання індивідуальних характеристики спортсменів і індивідуальних програм тренування.

Визначення індивідуальної факторної структури підготовленості для вдосконалення індивідуалізації тренувального процесу спортсменів в ігрових видах спорту полягає у проведенні комплексного тестування спортсменів з різних аспектів підготовленості, визначенні структури чинника підготовленості аналізованої групи спортсменів, визначенні індивідуальної факторної структури підготовленості спортсменів, виявленні груп спортсменів за ступенем схожості та відмінностей між ними на основі показників комплексної підготовленості та застосування кластерного аналізу; побудові та практичному застосуванні індивідуальних тренувальних програм відповідно до командної та індивідуальної факторної структури підготовленості спортсменів і результатів кластерного аналізу; зіставленні структури чинника підготовленості різних команд і спортсменів в різні періоди навчально-тренувального процесу.

Факторна структура підготовленості кваліфікованих баскетболістів є наступною: перший фактор – «Морфофункціональний розвиток» (35,48%), другий фактор – «Сила нервової системи» (29,94%), третій фактор – «Спеціальна витривалість» (14,30%), четвертий фактор – «Швидкісно-силові здібності» (9,76%), п'ятий фактор – «Вегетативна регуляція функцій» (5,67%), шостий фактор – «Швидкісні здібності» (4,83%). Індивідуальні факторні значення мають різну вираженість у спортсменів різних ігрових амплуа: для центрових найбільш значущі чинники «Морфофункціональний розвиток» і «Вегетативна регуляція функцій»; для нападників – «Сила нервової системи» і «Швидкісно-силові здібності», для захисників – «Спеціальна витривалість» і «Швидкісні здібності» [160, 163].

В.М. Шамардіним [466] визначені та інтегровані в єдину систему підготовки футбольних команд вищої кваліфікації чинники вдосконалення елементів системи управління навчально-тренувальним процесом –

планування, моделювання, контролю та оцінки ефективності тренувальних впливів. Окрім того, автором запропонована технологія побудови змісту різних варіантів річних циклів в процесі багаторічної підготовки футбольних команд вищої кваліфікації; показані основні тенденції подальшого вдосконалення системи змагальної, фізичної та функціональної підготовки футбольної команди вищої кваліфікації; розкриті стійкі зв'язки і суттєві відносини між підготовленістю і успішністю змагальної діяльності; визначені закономірності планування компонентів тренувальних навантажень в різних структурних утвореннях тренувального процесу, обґрунтовано принципи побудови тренувальних і межігрових мікроциклів і навчально-тренувальних занять, які спрямовані на підвищення підготовленості висококваліфікованих футболістів. Показано, що запропонована схема побудови різних варіантів річних циклів підготовки дає можливість приймати оперативні рішення щодо управління навчально-тренувальним процесом футбольної команди вищої кваліфікації у процесі багаторічних занять; обґрунтовані структура і модельні характеристики підготовленості футбольної команди вищої кваліфікації, а також отримана динаміка її показників в річному циклі підготовки; на основі теоретико-методичного аналізу і експериментальних досліджень науково обґрунтована і практично реалізована технологія підготовки футбольної команди вищої кваліфікації. Автором представлено технологію управління системою багаторічної підготовки футбольних команд вищої кваліфікації у вигляді цілісного об'єкта зі встановленими і розгорнутими зовнішніми і внутрішніми зв'язками і відносинами структурного і функціонального порядку, що визначають стійкість, внутрішню організацію і функціонування педагогічної системи як певного цілого.

У процесі виконання дисертаційного дослідження В.М. Костюкевичем [181] вперше розроблена методика контролю за тренувальною і змагальною діяльністю спортсменів ігрових видів спорту, в т.ч. інтегральна оцінка змагальної діяльності на основі специфічних показників; визначена структура змагальної діяльності спортсменів ігрових видів спорту з

урахуванням координаційної складності виконання техніко-тактичної дій як для команд різної кваліфікації, так і гравців по амплуа; розроблена структура і зміст тренувальних мікроциклів з урахуванням таких компонентів як: тривалість, інтенсивність, спрямованість, коефіцієнт величини навантаження, спеціалізованість навантаження, коефіцієнт інтенсивності тренувального та змагального навантаження, загальний обсяг роботи, обсяг рухової роботи, тренувальні засоби (загально-підготовчі, спеціально-підготовчі, підвідні (допоміжні) і змагальні вправи); розроблена структура і зміст тренувальних мезоциклів для основних етапів річної підготовки спортсменів з урахуванням величини, спрямованості, спеціалізовані, обсягу і інтенсивності тренувальної роботи; розроблені базові моделі для гравців різних амплуа, які включають показники морфо-функціонального стану, підготовленості та змагальної діяльності; розроблені модельні тренувальні завдання для основних частин тренувального заняття.

Автором В.М. Костюкевич [185, 183] визначено, що предметом метрологічного контролю є комплексний контроль у фізичному вихованні і спорті. Виходячи зі структури і змісту комплексного контролю у фізичному вихованні та спорті необхідно виокремити основні питання, що вирішуються у процесі вивчення курсу метрологічного контролю, а саме: управління підготовкою; основи теорії вимірювань; основи теорії тестів; основи теорії оцінок; статистичні методи обробки результатів вимірювань; методи кількісної оцінки якісних показників; контроль за тренувальними і модельними навантаженнями; метрологічні основи контролю за фізичною підготовленістю спортсменів; відбір та орієнтація у загальній системі спортивної підготовки; метрологічні основи контролю за змагальною діяльністю.

Е.Ю. Дорошенком [106, 107] вперше на основі теоретичного аналізу літератури та узагальнення даних спортивної практики, власних експериментальних досліджень сформована цілісна система знань про управління техніко-тактичної діяльністю в командних спортивних іграх як

інтегральною складовою тренувального і змагального процесів; система управління техніко-тактичної діяльністю у командних спортивних іграх представлена як складний взаємопов'язаний ієрархічний процес, спрямований на вдосконалення техніко-тактичної майстерності і досягнення максимальних спортивних результатів; обґрунтовано та експериментально перевірено ефективність педагогічної технології управління у командних спортивних іграх, в основі якої – інформативні критерії, способи оцінки і прогнозування показників техніко-тактичних дій, програми техніко-тактичної підготовки, розроблені з урахуванням функціональних передумов реалізації техніко-тактичного потенціалу, модельних показників тренувального і змагального процесів, індивідуальних модельних показників найсильніших спортсменів Європи та світу конкретного амплуа в командних спортивних іграх. Окрім того, дослідником доповнені і узагальнені послідовні дії, що становлять основу педагогічного аналізу техніко-тактичної діяльності кваліфікованих спортсменів у командних спортивних іграх; напрямку, засоби і методи техніко-тактичної підготовки на етапі безпосередньої підготовки до змагань і у змагальних мікроциклах.

М.П. Пітиним [369, 370] обґрунтовано концепцію теоретичної підготовки у спорті, встановлено та охарактеризовано її організаційно-методологічні рівні, у межах яких подано сукупність засобів та методів, принципів і функцій теоретичної підготовки у спорті; встановлено чинники ефективності теоретичної підготовки у спорті; створено модель системи знань спортсменів, яка ґрунтується на структурно-функціональних зв'язках підсистем основних і допоміжних знань та є основою змісту теоретичної підготовки у спорті; визначено структуру і зміст теоретичної підготовки в системі багаторічного удосконалення спортсменів; обґрунтування засобів теоретичної підготовки у спорті для реалізації положень нормативно-правового регулювання галузі фізичної культури та спорту; удосконалено дефініції теоретичної підготовки в сукупності знань системи підготовки спортсменів.

У дисертаційній роботі Тянь Тенцзюнь [448] уточнено та доповнено існуючі дані про засоби розширення кількості досліджених показників і урахування ігрового амплуа футболіста на основі діагностики основних сторін функціональної підготовленості юних футболістів, з подальшою статистичною обробкою отриманих даних:

- нападники мають високий рівень анаеробно-алактатної і анаеробно-гліколітичної продуктивності, що відображено в показниках, які характеризують швидкісні компоненти і спеціальну (швидкісну) витривалість;
- у півзахисників статистично значуще ($p < 0,05$) вищі показники анаеробно-гліколітичної (швидкісної) і аеробної (загальної) витривалості;
- захисники відрізняються статистично значуще ($p < 0,05$) вищим рівнем аеробної продуктивності (загальної витривалості);
- воротарі статистично значуще ($p < 0,05$) перевищують представників інших ігрових амплуа за показниками анаеробно-алактатної потужності (за швидкісно-силовими якостями).

М.М. Безмиловим [22] обґрунтовано системний підхід до відбору кваліфікованих баскетболістів у команду з урахуванням ігрового амплуа як цілісної системи на основі розкриття механізмів, що забезпечують взаємодію сукупності компонентів, зв'язків і стосунків (змагальної діяльності, підготовленості спортсменів, їх ігрової позиції, критеріїв відбору, модельних характеристик і оцінних шкал), об'єднаних однією функцією, – ефективного комплектування команди для досягнення високого спортивного результату.

Автором вперше запропонований підхід дозволив розробити: критерії відбору кваліфікованих баскетболістів у команду і їх орієнтації на різні ігрові амплуа, комплекс інформативних показників, що характеризують техніко-тактичні дії, психофізіологічні і морфологічні особливості, оптимальний вік досягнення гравцями спортивних результатів; модельні характеристики і систему оцінки для відбору і орієнтації баскетболістів різної кваліфікації і

ігрового амплуа; новий спосіб оцінки змагальної діяльності для відбору кваліфікованих баскетболістів у команду з урахуванням ігрового амплуа [22].

Дослідження В.М. Кудімова [198] присвячено вивченню проблеми підвищення результативності штрафних кидків у баскетболі. Запропонований новий для баскетболу метод навчання техніки кидка способом однією рукою зверху, заснований на застосуванні механічного тренажера. Автором здійснено біомеханічний аналіз виконання штрафного кидка. Розроблено методику вдосконалення точності штрафних кидків, що базується на розвитку вміння диференціювати й точно відтворити параметри кидка засобами термінової інформації.

Дослідження І.Г. Максименка [223] присвячено проблемі оптимізації процесу багаторічної підготовки юних спортсменів, які спеціалізуються у спортивних іграх. Установлено, що в практиці роботи ДЮСШ в Україні має місце ігнорування основних теоретико-методичних положень побудови багаторічного процесу підготовки юних гравців. На прикладі футболу узагальнено передовий досвід підготовки юних спортсменів у таких країнах як Франція, Італія, Англія, Німеччина, Іспанія, Бразилія та США; надано рекомендації щодо раціонального використання цього досвіду у вітчизняній системі підготовки спортивного резерву. Визначено головні напрямки адаптації методологічних підходів, що використовуються в циклічних видах спорту, до особливостей багаторічної підготовки юних спортсменів у спортивних іграх.

Обґрунтовано концептуальні теоретико-методичні положення багаторічної підготовки юних спортсменів у спортивних іграх, які базуються на основі урахування провідних факторів формування майстерності у футболі, баскетболі, футзалі, виявлених співвідношень специфічних і неспецифічних засобів тренування у річних циклах, технології індивідуалізації тренувального процесу та встановлених особливостей реакцій організму 6-18-річних гравців на різні навантаження. Розроблено технологію використання комп'ютерних засобів навчання на першому-

третьому етапах багаторічної підготовки юних спортсменів.

Ню Юньфей [343] встановлено комплекс факторів, що впливають на результативність рухової підготовленості 13, 14 і 15-річних баскетболістів; виявлено найбільш значущі рухові якості юних баскетболістів, які забезпечують результативність ігрової діяльності; встановлено залежність між показниками різних видів підготовленості, морфо-функціональними показниками і результативністю ігрових дій; науково обґрунтовано алгоритм розвитку рухових якостей, що сприяють підвищенню результативності в ігровій діяльності баскетболістів 13-15 років.

Н.А. Нестеренко [331, 332, 333] на основі факторного аналізу структури спеціальної фізичної підготовленості на етапі попередньої базової підготовки визначено провідні фізичні якості, рівень розвитку яких впливає на ефективність змагальної діяльності юних баскетболістів залежно від ігрового амплуа: структура спеціальної фізичної підготовленості захисників визначається п'ятьма факторами, провідні з яких відображають рівень розвитку швидкісної витривалості (39,4 %) та стартової швидкості (16,5 %); структуру спеціальної фізичної підготовленості нападників визначають сім факторів, з числа яких найбільшу вагу мають ті, які відображають, насамперед, рівень спеціальних координаційних здібностей (27,6 %) та швидкісно-силових якостей (15,7 %); спеціальну фізичну підготовленість центрових визначають сім факторів, провідними з яких є швидкість (18,9 %), спеціальні координаційні здібності (14,4 %), швидкісно-силові якості (12,2 %).

В.О. Мельником [236] було виражено кваліфікаційні відмінності в атакувальних тактичних діях гандболістів (за результативністю кидків, співвідношенням кидків після різних варіантів розвитку нападу), що вказує на необхідність корекції тренувального процесу спортсменів на етапі підготовки до вищих досягнень з удосконалення групових взаємодій та, зокрема, варіанту комбінованих взаємодій, локалізації завершення атакувальних дій із дальньої дистанції та з лінії, удосконалення варіантів із

переходом м'яча для виконання кидків з країв, швидкого переходу від позиційного нападу до відриву та підвищення загальної моторної щільності виконання вправ.

В роботі А.А. Перцухова [361, 362, 363, 364] визначено показники фізичної та функціональної підготовленості, техніко-тактичних дій і рухової активності в умовах змагальної діяльності футболістів 17-19 років різних ігрових амплуа; виявлено кореляційний взаємозв'язок між показниками функціональної підготовленості, рівнем розвитку рухових якостей, техніко-тактичних дій і рухової активності в умовах змагальної діяльності футболістів 17-19 років першого року перебування у професійній команді. Автором проведено дослідження фізичної, функціональної та техніко-тактичної підготовленості футболістів різної кваліфікації. Виявлено відмінності у показниках спеціальної фізичної, функціональної та техніко-тактичної підготовленості футболістів 17-19 років при переході у професійні команди і футболістів професійних команд. Встановлено кореляційну залежність показників ТТД, функціональної підготовленості, рівня прояву рухових якостей і рухової активності футболістів 17-19 років в умовах змагальної діяльності. Визначені модельні характеристики фізичної, функціональної та техніко-тактичної підготовленості футболістів команд різного рівня: прем'єр-ліги чемпіонату України, другої та першої ліги першості України.

У дослідженнях Д. Ванюк [64] та А. Ванюка [65] визначено динаміку рівня функціональної підготовленості та інших компонентів фізичного стану волейболісток у змагальному періоді навчально-тренувального процесу на етапі максимальної реалізації індивідуальних можливостей; проведено аналіз початкового рівня фізичної працездатності, функціональної підготовленості, функціонального стану серцево-судинної системи і системи синтезу оксиду азоту (антиоксидантної системи) волейболісток 18-22 років і особливостей динаміки цих показників під впливом традиційної та експериментальної програми відновлювальних заходів у змагальному періоді.

О.О. Мітовою, В.В. Матяшем [234, 230, 231, 242] запропоновано оцінку якості виконання не окремих технічних прийомів, а нерозривних сполучень двох або трьох технічних прийомів для аналізу ефективності техніко-тактичних дій під час змагальної діяльності футболістів. У ході аналізу кількісно-якісних показників техніко-тактичних дій футболістів на різних етапах багаторічної підготовки виявлено, що загальний відсоток браку у футболістів команди 17-19 річних футболістів «Дніпро-U-19» на етапі підготовки до вищих досягнень становить 23,5%, а у команди 15-16 річних ДЮСШ № 2 на етапі спеціалізованої базової підготовки цей показник вищий – 37,6%, що свідчить про низьку ефективність виконання ігрових дій для команд футболістів такого віку та рівня кваліфікації. Виявлено відсоток браку та дискримінативні ознаки у техніці виконання сполучень прийомів у футболістів на різних етапах підготовки. Відзначено, що більшість помилок відбувалося саме в момент переходу від одного технічного прийому до іншого, що є визначальним для техніко-тактичної та інтегральної підготовленості футболістів і взагалі спортсменів, які спеціалізуються у командних видах спортивних ігор.

І.І. Стасюком [420, 421] визначено динаміку обсягу та інтенсивності тренувальних і змагальних навантажень протягом мікроциклів на різних етапах річного тренувального циклу; вперше визначено структуру техніко-тактичної діяльності гравців у міні-футболі з урахуванням режимів координаційної складності виконання техніко-тактичних дій; вперше визначено енерговитрати гравців у процесі тренувальної та змагальної діяльності. Автором встановлено, що змагальна діяльність у міні-футболі за використанням технічних прийомів співпадає зі змагальною діяльністю у футболі, але відрізняється за структурою техніко-тактичних дій гравців, визначено показники змагальної діяльності команд різної кваліфікації та гравців за ігровим амплуа. Визначено фізіологічні показники змагальної діяльності гравців різних амплуа, зокрема: середні значення енергетичних витрат протягом матчу. Визначено 24 показники спеціальних здібностей

висококваліфікованих польових гравців у міні-футболі, на їх основі відокремлено чотири компоненти підготовленості гравців: морфофункціональний компонент – вік, довжина тіла, маса тіла, індекс Кетле, % жирової маси, % скелетної мускулатури; компонент функціональної підготовленості – $PWC_{170\text{макс}}$, $PWC_{170\text{відн}}$, $VO_{\text{макс}}$, $VO_{\text{відн}}$; компонент фізичної підготовленості – біг 30 м з високого старту, стрибок у довжину з місця, човниковий біг 180 м, тест Купера; компонент змагальної діяльності: складова «рухова діяльність» – ходьба, помірний біг, прискорення, ривок; складова «техніко-тактична діяльність» – коефіцієнт інтенсивності, коефіцієнт мобільності, коефіцієнт агресивності, коефіцієнт ефективності, інтегральна оцінка.

У роботах І.М. Собко [410, 411] виявлено, що рівень спеціальної фізичної та технічної підготовленості у баскетболісток з вадами слуху статистично значуще нижчий у порівнянні з повносправними спортсменками. Найбільш виражені відмінності виявлені в тестах «стрибок в довжину з місця, см» (у баскетболісток з вадами слуху менше на 18 см, при $p < 0,001$), «підйом тулуба за 30 с з положення лежачи, кількість разів» (у баскетболісток з вадами слуху менше на 2,45 рази, при $p < 0,001$), «метання набивного м'яча з місця, см» (у баскетболісток з вадами слуху менше на 27 см, при $p < 0,001$), «стрибок у висоту з місця, см» (у баскетболісток з вадами слуху менше на 6,75 см, при $p < 0,05$), що свідчить про необхідність розробки і впровадження інноваційних технологій у тренувальний процес кваліфікованих баскетболісток з вадами слуху.

Баскетболістки з вадами слуху за показниками змагальної діяльності відстають від повносправних баскетболісток. У них за гру середня кількість влучання штрафних кидків статистично значуще ($p < 0,05$) менша на 9,65% ($p < 0,05$), середня кількість кидків з дальньої дистанції менша на 17,11% ($p < 0,05$), ніж у повносправних баскетболісток, також вони роблять більшу кількість помилок і втрат м'яча ($p < 0,05$), що свідчить про необхідність розробки і впровадження відповідних інноваційних технологій у

тренувальний процес кваліфікованих баскетболісток з вадами слуху.

У результаті психофізіологічного тестування було виявлено, що баскетболістки з вадами слуху за низкою психофізіологічних показників, заснованих на зоровому сприйнятті, перевершують повносправних баскетболісток. У них статистично значуще менший латентний період простих (менше на 111,5 мс, $p < 0,05$), складних (менше на 95,1 мс, $p < 0,05$) реакцій на світловий подразник порівняно з повносправними, а також вища частота рухів за результатами теплінг-тесту (права рука на 2-му етапі більше на 17 натискань, $p < 0,05$; на 5-му етапі на 26 натискань, $p < 0,001$). Виявлені відмінності, пов'язані з компенсаторними механізмами недоліку діяльності слухового аналізатора шляхом підвищення активності зорового аналізатора, що свідчить про необхідність врахування даних особливостей сприйняття інформації баскетболістками з вадами слуху при розробці інноваційних технологій.

О.С. Пікінером [366, 367] визначено взаємозв'язок між рівнем фізичної підготовленості, функціональним станом серцево-судинної та дихальної систем і властивостями нервової системи баскетболістів з вадами слуху на етапі підготовки до вищих досягнень.

1.4. Підходи до оцінки стану, різних сторін підготовленості та змагальної діяльності спортсменів у командних ігрових видах спорту за даними сучасних дисертаційних досліджень

Спортивним іграм притаманна певна специфіка підготовки, яка обумовлена складним ієрархічним характером змагальної діяльності. Дослідники зазначають, що змагальна діяльність у спортивних іграх є найбільш складною порівняно з іншими видами спорту [427, 430].

Дослідники виділяють наступні ієрархічні рівні змагальної діяльності у спортивних іграх [429]:

- рівень володіння індивідуальними техніко-тактичними навичками зі снарядом гри (м'яч, шайба тощо);

- рівень комунікації з партнерами у грі (групові та командні тактичні взаємодії);
- рівень безпосередньої протидії суперників (індивідуальні, групові та командні протидії);
- рівень впливу позазмагальних чинників (суддівство, підтримка глядачів, кліматичні умови тощо);
- рівень інтегрального оцінювання і комплексного контролю показників змагальної діяльності.

Аналіз сучасних наукових публікацій та дисертаційних досліджень свідчить про наявність різних підходів до оцінки стану, різних сторін підготовленості та змагальної діяльності спортсменів у командних ігрових видах спорту.

В.О. Тищенко [438] обґрунтовано концепцію контролю тренувальної та змагальної діяльності команд високої кваліфікації з гандболу; визначено варіативність реалізації засобів і методів у межах різних видів контролю команд високої кваліфікації з гандболу; систематизовано визначальні об'єкти для контролю тренувальної та змагальної діяльності в річному макроциклі підготовки команд високої кваліфікації з гандболу; обґрунтовано систему контролю тренувальної та змагальної діяльності для реалізації в річному макроциклі підготовки команд високої кваліфікації з гандболу.

Деякі автори пропонують алгоритм контролю або інтегральну оцінку змагальної діяльності висококваліфікованих спортсменів: у спортивних іграх (у хокеї на траві [180, 185], у гандболі [201, 438, 440], у баскетболі [2, 309, 310, 311, 312], у міні-футболі [419, 420, 421]) й в інших видах спорту, таких як у художній гімнастиці [444] та ін.

В.В. Пасько [359, 360] розроблено алгоритм контролю фізичної та технічної підготовленості спортсменів з регбіліг, який складався з комплексів тестів та шкали оцінки залежно від ігрового амплуа для спортсменів віком 16-18 років. Окрім того, автором розроблено модельні характеристики фізичної та технічної підготовленості регбістів 16-18 років на основі

середньостатистичного показника команд чемпіонів і призерів Чемпіонату Європи і досліджено динаміку показників фізичної та технічної підготовленості регбістів залежно від ігрового амплуа протягом річного циклу на етапі спеціалізованої базової підготовки.

Д.Г. Сердюком [404, 405] вперше розроблено алгоритм спеціального аналізу показників техніко-тактичних дій для контролю ефективності змагальної діяльності кваліфікованих гандболістів різного амплуа, який складається з таких взаємопідпорядкованих складових: 1) аналізу ефективності виконання командних схем ведення гри: в атаці, в захисті, в перехідних режимах змагальної діяльності; 2) аналізу ефективності виконання групових взаємодій в атаці, в захисті, в перехідних режимах змагальної діяльності; 3) аналізу ефективності виконання індивідуальних дій в атаці, в захисті, в перехідних режимах змагальної діяльності; 4) аналізу ефективності виконання стандартних положень; 5) хронологічного аналізу розвитку гри: 1 тайм – 30 хвилин (10 + 10 + 10), 2 тайм – 30 хвилин (10 + 10 + 10); 6) аналізу ефективності ігрових дій у різних зонах майданчика: зона захисту, центральна зона, зона атаки; лівий і правий фланги захисту та атаки; 7) аналізу вирішальних моментів гри.

Структура контролю показників техніко-тактичних дій кваліфікованих гандболістів тісно взаємопов'язана з характеристиками тренувальної (спрямованість, розвиток рухових якостей тощо) та змагальної діяльності (календар змагань, рівень майстерності суперників тощо). У змагальному періоді річного макроциклу оптимальним є комплексне застосування структурних складових контролю показників техніко-тактичних дій (оперативного, поточного, етапного) та його видів (локального, вибіркового, поглибленого) відповідно до завдань конкретних тренувальних занять і календаря змагань.

Так, з метою об'єктивного аналізу техніко-тактичної діяльності футболістів і хокеїстів В.М. Костюкевичем розроблена інтегральна оцінка виконання ТТД, яка складається з трьох кількісних специфічних коефіцієнтів

– інтенсивності, мобільності і агресивності, а також трьох якісних – ефективності, ефективності єдиноборств і коефіцієнта створення. Розроблена інтегральна оцінка техніко-тактичної діяльності є оптимальним критерієм контролю і найбільш об'єктивно відображає специфіку змагальної діяльності як гравців різних амплуа, так і команди [180].

Також Г.А. Лісенчуком, В.О. Тищенко [217, 442] здійснено диференціацію засобів і методів контролю тренувальної та змагальної діяльності команд високої кваліфікації з гандболу за їх значущістю для реалізації в межах різних видів контролю, що проведена з урахуванням сучасних умов системи підготовки та науково-методичного й матеріально-технічного забезпечення, надала підстави запровадження методичного прийому «префікс». Відповідно до нього, для різних видів контролю виокремлено від 2 до 14 засобів оперативного, 8–22 –поточного та 18–30 засобів етапного контролю, згідно зі сторонами підготовленості, за трьома рівнями (обов'язковим використання засобів; варіативним використанням (за вибором); високою інформативністю, надійністю показників, але одночасне їхнє використання в тих чи інших умовах ускладнюється об'єктивними чи суб'єктивними чинниками). Проте залишилися сталими напрями специфікації засобів і методів контролю тренувальної та змагальної діяльності для команд високої кваліфікації з гандболу, зокрема спрямованість контролю різних сторін підготовленості.

Ал-Фартусі Мустафою Асаад Муншидом [3, 4] на основі оцінки пульсових режимів рухової діяльності при моделюванні змагального процесу в баскетболі виділено компоненти реакцій кардіореспіраторної системи, які характеризують швидкість розгортання, рухливість і стійкість в умовах накопичення втоми: баскетболісти з високим рівнем техніко-тактичної майстерності мали високі показники швидкості розгортання, рухливості та стійкості реакції в умовах накопичення втоми; у спортсменів з індексом техніко-тактичної майстерності ІТТМ – $58,36 \pm 5,1$ у.о. і вище зареєстровано високі показники функціональних можливостей в першому – T_{50HR} –

21,5±1,4 с і другому комплексі тестів: T_{50} HR – 21,5±1,4 с, індекс напруги – 13,1±1,3 у.о., стійкість кардіореспіраторної системи – Тплато HR ($\pm 3,0$ уд·хв⁻¹), тест «40 кидків» – 69,1±11,0 с.

Аналіз кількісних показників змагальної діяльності кваліфікованих волейболістів на змаганнях різного рангу (чемпіонати світу, Європи та України) дозволив виявити групу технічних прийомів, які застосовують волейболісти у ході гри. Встановлено, що відмінності у кількості використання технічних прийомів на змаганнях різного рангу залежать від підготовленості команд і кваліфікації гравців. Однак виявлено, що технічні прийоми, які використовуються в одній партії, у відсотковому співвідношенні є приблизно однаковими як на чемпіонаті України, так і на чемпіонатах світу та Європи (передачі м'яча зверху 21,1 %; подачі м'яча у стрибку 19,5 %; прийом м'яча знизу 18,2 %; нападний удар 17,2 %; блокування 16,6 %). На основі відсоткового співвідношення кількісних показників виконання технічних прийомів під час гри на змаганнях різного рангу було здійснено перерозподіл засобів при навчанні техніки гри юних волейболістів на початковому етапі підготовки у такій послідовності: передачі м'яча, подачі м'яча, прийоми м'яча, нападні удари, блокування м'яча з урахуванням рівня розвитку фізичних якостей, які забезпечують ефективне виконання цих прийомів. Таку послідовність може бути застосовано й при розподілі тестів для контролю у волейболі [325].

Останніми роками надзвичайно стрімко і масово відбувається застосування комп'ютерних технологій у спорті. Сучасні інформаційні технології, що дозволяють створювати, зберігати, переробляти інформацію і забезпечувати ефективні способи її подання споживачеві, стали важливим фактором спорту і засобом підвищення ефективності функціонування всіх складових тренувальної та змагальної діяльності [360].

Сучасна система управління і контролю підготовки спортсменів повинна спиратися на методологію інтеграційних та інноваційних підходів, а також на можливості суміжних дисциплін, що дозволить забезпечити таку

систематизацію знань, яка відрізнялася б функціональної повнотою і внутрішньої цілісністю. Принципово важливим моментом інтеграції знань при формуванні системи контролю підготовки спортсменів є наявність всього обсягу органічно взаємопов'язаних знань, необхідних тренеру в процесі управління підготовкою спортсменів [376].

Однак науковий пошук засвідчив, що аналізу авторських комп'ютерних програм, які застосовуються у системі контролю різних сторін підготовленості спортсменів у командних іграх з використанням комп'ютерних технологій і об'єднанню цих даних в цілісну систему знань присвячено недостатньо робіт, тому даний напрямок досліджень є актуальним для підвищення ефективності управління тренувальною і змагальною діяльністю.

Вивчення наукових джерел дозволило визначити, що розробці методів контролю різних сторін підготовленості спортсменів з використанням комп'ютерних технологій в командних ігрових видах спорту присвячено низку досліджень таких вчених.

Наприклад, для тестування юних футболістів групою авторів Дж.С. Гугушвілі, Д.А. Киркитадзе, А.Е. Егоян і ін. [97] розроблена комп'ютерна програма, яка дозволяє виявити і оцінити параметри, що характеризують навички юних футболістів засобами обчислення тимчасового інтервалу, необхідного футболістові для виконання різних тестів: від найпростіших тестів на реакцію до складних із включенням логічних задач.

М.М. Дмор Саммер, І.Г. Максименко [103] експериментально обґрунтували методику навчання молодших школярів футболу з використанням інформаційних технологій, яка передбачає діагностику рівня здоров'я, фіксацію антропометричних і функціональних показників, тестування фізичної, технічної та психофізіологічної підготовленості, виконання розроблених річних програм навантажень, оволодіння інформацією в комп'ютерному класі в рекомендованих тимчасових рамках.

В.О. Тищенко [438] запропоновано у контролі в командних

спортивних іграх застосування комп'ютерного тестування тактичного мислення, що окреслює технологічний підхід до процесу використання відеоматеріалу. Інноваційна технологія комп'ютерного тестування трактується як поєднання методу комплексного тестування, опрацювання відеоматеріалу та теоретичних занять. У нашому випадку це містить оптимальну інтеграцію методу проєктів, комплексного, пошукового та інтерактивного методу, методу розвитку наочності, і спирається на еволюційний, компетентнісний і формалізований підходи. Завдяки отриманим даним, тренер отримує не тільки дані тестів, з якими повинен сам розбиратися, а має можливість вносити корекції щодо тренувального плану. Завдяки цьому він не тільки знає, в якій формі знаходиться кожен гравець у відповідний момент, але й може застосувати це знання для ефективної підготовки команди до змагань, розкрити потенціал кожного члена команди.

Б.А. Артеменком, І.Д. Глазиріним [10] була створена інтерактивна методика для контролю тактичного мислення волейболістів «Volleyball-Test», яка в своїй основі має три блоки: тестування тактичного мислення в нападі; тестування тактичного мислення в захисті; навчання тактиці захисту, що дозволяє тренеру за лічені хвилини отримати інформацію про стан розвитку тактичного мислення гравців.

В.В. Пасько науково обґрунтовано застосування комп'ютерних технологій у процесі розвитку і контролю тактичного мислення у регбістів [359, 360].

Виявлено, що В.А. Супрунович зі співавторами [422] на базі алгоритму методики «Balltest» розроблено автоматизовану комп'ютерну методику діагностики ігрового мислення футболістів «FootballTest», в основу якої покладено конкретні ігрові ситуації і варіанти їх вирішення.

А.Г. Базілевським, І.Д. Глазиріним [14, 15] розроблено авторську методику «Baskettest» для контролю і вдосконалення тактичного мислення баскетболістів і способи визначення тактичної підготовленості, а також рівня розвитку спеціальної рухової підготовленості.

І.М. Собко, Ж.Л. Козіна, Л.В. Щедріва [410] розробили і експериментально обґрунтували спосіб управління тренувальним процесом баскетболісток з вадами слуху на основі застосування інноваційних технологій у тренувальному процесі, які дозволяють удосконалювати і контролювати рівень спеціальної фізичної, техніко-тактичної підготовленості та здійснювати детальний контроль ефективності ігрових дій.

Серед досліджень у спортивних іграх доволі часто застосовується комп'ютерна програма експрес-оцінки рівня функціональної підготовленості організму спортсменів «ШВСМ», використання якої виявилось досить ефективним при роботі зі спортсменами, що спеціалізуються у різних видах спорту, зокрема командних спортивних іграх [466].

К.Ю. Бойченком, М.В. Маліковим, Н.В. Богдановською [35] запропоновано інноваційний метод експрес-оцінки рівня функціональної підготовленості спортсменів різної спеціалізації на основі реалізації комплексного підходу для оцінювання поточного рівня функціональної підготовленості з урахуванням спортивної кваліфікації та спеціалізації, який передбачає використання розширеного переліку показників для відображення різних складових функціональної підготовленості, що надає можливість для цілеспрямованої корекції програми тренувальних занять за допомогою розробленої комп'ютерної програми «Спорт-експрес», застосування якої сприяє суттєвому підвищенню ефективності системи контролю та тренувального процесу у підготовчому періоді річного макроциклу. Автором для об'єктивної кількісної оцінки функціональної підготовленості запропонований інтегральний показник (РФП – рівень функціональної підготовленості у балах), використання якого у системі контролю тренувального процесу надає можливість підвищити якість планування обсягу тренувальних навантажень. Також розроблено орієнтовні шкали оцінки функціональної підготовленості висококваліфікованих спортсменів з визначенням п'яти діапазонів рівнів підготовленості (низький, нижче середнього, середній, вище середнього, високий) для оперативного,

поточного та етапного контролю у різні періоди річного макроциклу.

Д. Міщук [319] розроблено комп'ютерну програму визначення ігрових амплуа волейболістів з урахуванням психофізіологічних особливостей, використання якої найдоцільніше на етапі спеціалізованої базової підготовки, дозволяє оптимізувати процес раціонального відбору, що сприяє підвищенню ефективності тренувального процесу та успішної змагальної діяльності. Впровадження програми на більш пізньому етапі спрямоване на корекцію підготовки волейболістів у процесі багаторічного спортивного вдосконалення.

Аналіз наукових джерел свідчить про те, що останніми роками відзначається створення низки авторських програм та методик на основі сучасних інформаційно-комп'ютерних технологій щодо контролю різних сторін підготовленості спортсменів у командних спортивних іграх, але даний масив знань не об'єднаний у цілісну систему знань. Так само відзначається, що через відсутність належного матеріально-технічного забезпечення дитячо-юнацьких спортивних шкіл, спортивних клубів і недостатньої пріоритетної уваги до контролю, багато авторських програм не мають належного масового впровадження у практику спорту і так і залишаються непоміченими з боку федерацій командних ігрових видів спорту, адміністрації спортивних клубів, вищих навчальних закладів фізкультурно-спортивного профілю, що призводить до порушення взаємозв'язку науки і практики, і, як наслідок, до зниження ефективності системи контролю й управління тренувальним процесом взагалі.

Групою авторів Ю.А. Бріскін, В.М. Корягін, О.З. Блавт зі співав., [44, 45, 46, 47, 48, 49] розроблено та модифіковано способи оцінки різних фізичних якостей, а саме: спосіб оцінювання статичної силової витривалості; спосіб оцінювання просторових параметрів рухів; спосіб оцінювання координаційних здібностей; спосіб оцінювання функціонального стану системи зовнішнього дихання; спосіб оцінювання силової витривалості; спосіб оцінювання швидкісних й швидкісно-силових можливостей; спосіб

оцінювання силових здібностей; спосіб оцінювання функціонального стану статичної рівноваги; спосіб оцінювання гнучкості у фізичному вихованні і спорті; спосіб оцінювання функціонального стану силових якостей; спосіб оцінювання рухливості опорно-рухового апарату у фізичному вихованні; спосіб оцінювання витривалості у фізичному вихованні і спорті; спосіб моніторингу загальної рухливості суглобів.

1.5. Система тестів та критерії оцінки різних складових підготовленості спортсменів, що застосовуються в контролі у командних спортивних іграх

Необхідність комплексного контролю різнобічної підготовки юних спортсменів неодноразово підкреслювалася багатьма вченими [83, 94, 326]. Підходи до вирішення цієї важливої проблеми в плані вибору контрольних вправ і вимірювань можна вважати досить усталеними. Створена струнка математична теорія тестів, визначено набір критеріїв, за якими повинні перевірятися вибрані для контролю показники (рис. 1.5., 1.6.). З іншого боку, підходи до нормування рівнів підготовленості юних спортсменів залежно від біологічного віку та кваліфікації останнім часом серйозно переглядаються. Вибір контрольних вправ, як правило, відбувається на основі статистичного обґрунтування, без урахування думки тренерів-практиків.

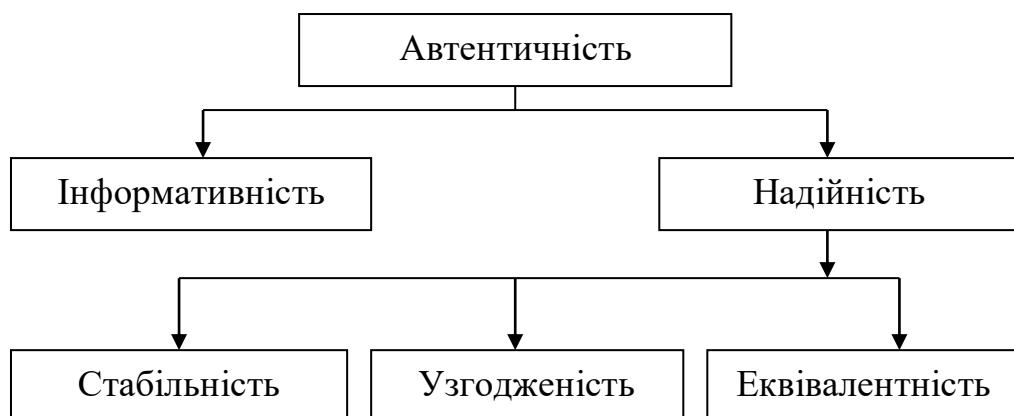

Рис. 1.5 Загальні вимоги до тесту (О.М. Годік [83])

Контрольні тести є основним інструментом контролю, найважливішим

методом науково-методичного забезпечення, тому що з їх допомогою можна виявити: рівень фізичної працездатності, рухових і психічних якостей; динаміку спортивних результатів у ході підготовки, зокрема і багаторічної; ступінь володіння технічними прийомами, їхня стабільність, ефективність; недоліки в системі планування навантажень; недоліки і переваги засобів та методів, що застосовуються при навчанні та тренуванні.

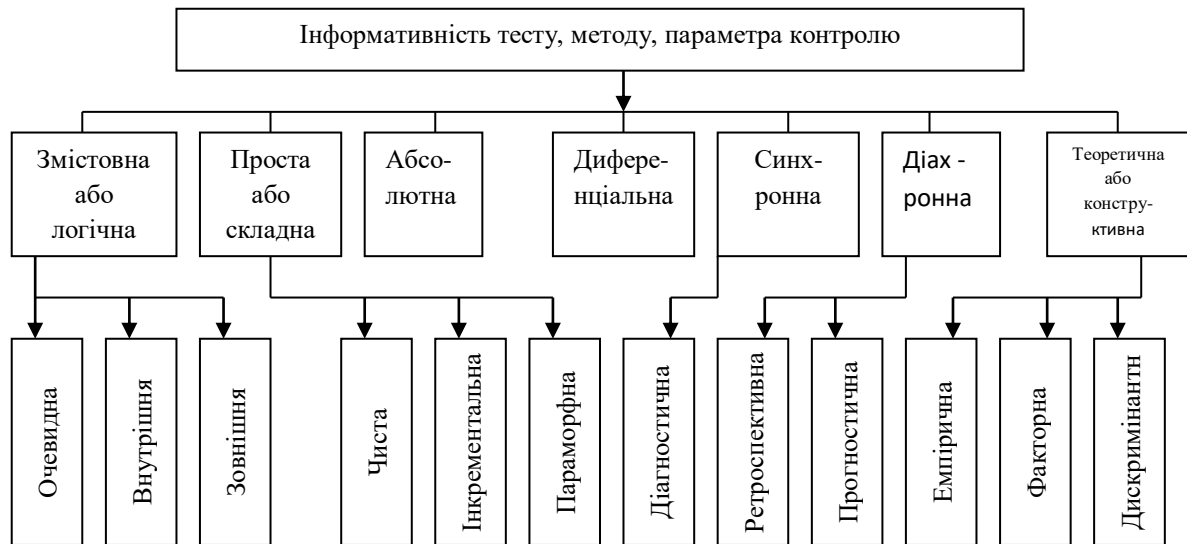

Рис. 1.6. Класифікація тестової інформативності (В.М. Заціорський [129])

Тестування – метод дослідження, що використовує тести. Процес тестування може бути поділений на три етапи:

- 1) вибір тесту (визначається метою тестування і ступенем вірогідності та надійності тесту);
- 2) проведення тестування (визначається інструкцією до тесту);
- 3) інтерпретація результатів (визначається системою теоретичних припущень щодо предмета тестування).

Тестування – цілеспрямоване, однакове для всіх випробовуваних обстеження, що проводиться у суворо контрольованих умовах та дозволяє об'єктивно вимірювати досліджувані характеристики педагогічного процесу. Від інших способів обстеження тестування відрізняється точністю, простотою, доступністю, можливістю автоматизації.

Рухова активність баскетболістів характеризується комплексним

проявом фізичних можливостей, у зв'язку з цим при розробці і використанні контрольних іспитів необхідно суворо дотримуватися основних вимог теорії тестів:

1. Можливість точного математичного вираження виконання тесту і достатність одержуваних результатів для статистичної обробки.
2. Стандартність, незмінність умов виконання.
3. Наближення умов виконання тестів до ігрових, аж до моделювання конкретної ситуації і режимів ігрової діяльності.
4. Адекватність тесту поставленій задачі, достатній кореляційний зв'язок показників тесту з відповідними ігровими показниками.
5. Забезпечення умов максимального прояву можливостей гравця.
6. Абсолютно суворе, формальне суддівство, гранична точність оцінок.
7. Детальний аналіз підсумків виконання тестів.

Однією з основних вимог теорії тестів є надійність отриманих результатів, тобто визначення відновлюваності у повторних дослідженнях результатів попередніх вимірів. Для оцінки надійності тесту застосовують кілька методів:

а) метод повторного тестування: виміри проводять двічі і порівнюють результати цих вимірів;

б) метод рівнобіжних проб: той самий показник вимірюється двома різними методами; порівняння результатів рівнозначних проб характеризує коефіцієнт еквівалентності;

в) визначення внутрішньої узгодженості тесту: цей показник вимірюють десятки разів, усі виміри поділяють на 2 частини – парні і непарні. Зіставлення результатів цих 2-х частин характеризує коефіцієнт внутрішньої узгодженості тесту.

Крім надійності, тест характеризується показністю (дійсністю, інформативністю), тобто наскільки використовуваний тест вимірює саме те, що, за припущенням дослідника, він повинен виміряти (наприклад,

швидкість, швидкісну витривалість, рівень технічної підготовленості й ін.). говорячи про показність тесту, необхідно враховувати, до якої сукупності це належить (новачків, спортсменів I розряду, майстрів спорту).

Головне тут – дотримання принципу «достовірної розумної достатності» при формуванні програм і кількості тестів (кількість обстежень) із використанням деяких оновлених чи нетрадиційних підходів:

а) усіляке наближення до ситуацій і параметрів, які є характерними для змагальної діяльності в баскетболі, але перевищують їх за складністю і труднощами;

б) висування обов'язкових вимог до гравця з погляду вибору раціональних індивідуалізованих режимів і саморегулювання;

в) вибір структур і режимів низки тестів у формі різнобічного колового тренування;

г) приділення особливої уваги гравцям з морфологічною й іншою неординарністю.

Успішне вирішення завдань спортивного тренування значно залежить від правильної організації та методики контролю за рівнем тренуваності тих, хто займається. Тренувальний процес здійснюється за етапами, періодами, де вирішуються завдання навчання, розвитку й удосконалення прийомів гри та фізичних якостей спортсмена, тому для кожного періоду та етапу підготовки мають бути відповідні тексти, контрольні випробовування, що визначають реальний рівень підготовленості спортсмена відносно показників, які плануються [129].

У статті О.А. Шинкарук [476] розглянуто особливості використання тестів у процесі контролю фізичної підготовленості спортсменів. Підкреслено, щонеобхідно дотримуватися певних вимог при відборі та розробці тестів: їх відповідності віковим та кваліфікаційним особливостям спортсменів, специфіки спортивної спеціалізації, надійності та інформативності показників в тесті. При виборі тестів для оцінки швидкісних показників використовують тести, спрямовані на оцінку швидкості, що

проявляється в цілісних рухових діях, запасу швидкості, елементарних форм прояву швидкості. Для оцінки спеціальної витривалості рекомендовані тести, близькі до функціонального забезпечення змагальної діяльності в певній дисципліні. Для визначення координаційних можливостей тести спрямовані на оцінку точності виконання рухових дій за основними характеристиками техніки (динамічні, часові, просторові), утримання рівноваги, стабільності і правильності виконання складного координаційного рухового завдання, координованості рухів, координаційної складності виконуваних рухових завдань.

За результатами аналізу науково-методичної літератури авторами [490] відібрані наступні тести для визначення рівня спеціальної фізичної підготовленості кваліфікованих спортсменів у баскетболі 3x3: стрибок у довжину з місця з двох ніг, адаптований човниковий біг, кистьова динамометрія, максимальна кількість стрибків через лаву за 30 с, човниковий біг 10 по 20 м Для визначення рівня технічної підготовленості обрані наступні випробування: передача м'яча на точність у русі, передача м'яча у стіну за 30с, ведення «2 квадрати (10мx10м)», кидки з дальньої та середньої дистанції (кількість влучань), штрафні кидки (кількість влучань), комплексний тест, передача м'яча на точність з місця.

Педагогічний контроль спеціальної фізичної підготовленості повинен стати невід'ємною складовою контрольного процесу. Однак необхідно враховувати сенситивні періоди розвитку рухових якостей у дітей різного віку [451].

Отримана у ході комплексного контролю інформація дозволяє тренеру визначати, наскільки правильно складено програму підготовки, робочі плани та наскільки ефективними були засоби і методи їх виконання. Мета такого контролю – оцінити ефективність відбору та рівень підготовленості баскетболістів.

Як конкретний приклад наведемо комплекс тестів, що були впроваджені у практику роботи кількох найсильніших клубних і збірних

команд:

- 1) прискорення – ривок 20 м з місця з фіксацією по ходу 6-метрового відрізка і відеоаналізом техніки перших кроків;
- 2) ривок на 20 м (швидкість на фініші – не нижче 95 % від максимальної) – гальмування, зупинка – зворотний ривок до лінії старту;
- 3) стрибки з місця з діставанням найвищої точки на щиті: з роботою рук, з піднятими («виключеними») руками;
- 4) стрибок з розбігу поштовхом однієї ноги з будь-якої точки «зони трьох секунд» (при оцінці враховується зросто-ваговий коефіцієнт);
- 5) швидкість стрибків; гравець перестрибує підряд по колу перешкоди, розташовані впритул одна до іншої «хрестом»; визначається кількість стрибків за 20 с;
- 6) «швидкісна техніка»: виконується обведення правою і лівою рукою «змійкою» трьох перешкод, прямолінійно розташованих уздовж майданчика на лініях штрафних кидків і в центрі майданчика у поєднанні з кидками в кошик з ходу;
- 7) передача (метання) набивного м'яча на дальність і точність: метання проводяться з розбігу і з місця способом «однією рукою від плеча»; вага м'яча – 2 кг, розбіг не більш 5 м, ширина коридору влучення – 2 м;
- 8) швидкість та спритність захисних пересувань: виконуються ривки з вихідної точки на лицьовій лінії під щитом у п'ять точок, розташованих у кутах майданчика на «трихочковій» лінії; ривки виконуються з обличчям і спиною вперед, боком – приставними кроками; фіксується час виконання;
- 9) спеціальна витривалість: проводиться «човниковий» біг п'ять разів уздовж майданчика від щита до щита з обов'язковим торканням щитів у стрибку; виконуються три серії з інтервалами відпочинку 30 с між ними; фіксується сумарний час усіх трьох серій;
- 10) стабільність середніх і дальніх кидків: гравець виконує послідовно в кошик з 10 різновіддалених і різнорозташованих точок (п'ять

точок – на відстані 4,5 м і п'ять точок – на відстані 6,25 м від проекції центру кільця);

11) стабільність штрафних кидків: гравець виконує в цілому 20 кидків серіями від щита до щита з веденням.

З'ясовано, що ці тести, порівняно з тестами попередніх олімпійських циклів, глибше відбивають специфіку змагальної діяльності (за характером, структурою, навантаженням), зберігаючи твердість, стабільність програми; чіткіше виявляють «сильні» і «слабкі» сторони підготовленості кожного баскетболіста; дозволяють сполучити кількісні оцінки його дій; дають реальну можливість оцінити досягнутий рівень розвитку тієї чи іншої якості за максимумом прояву; формуються за принципом сполучення «якість – навичка – інтенсивне навантаження» (повторно-перемінного чи інтервального характеру), що дозволяє цілеспрямовано використовувати медико-біологічні і психологічні методики обстеження й одержувати додаткові дані для аналізу стану гравця.

Виконання тесту проводиться у формі типового навантаження із суворою послідовністю за часом роботи і відпочинку (типу «колового тренування», «смуги перешкод» тощо), що має істотний тренувальний вплив кумулятивного характеру.

Критерії оцінки виконання гравцями цих тестів визначаються: величиною значимої неузгодженості щодо модельного показника; величиною значимої неузгодженості щодо індивідуального завдання; динамікою результатів за етапами річного циклу і рівнем їхньої неузгодженості; ступенем адекватності реакції організму гравця на виконане в тесті (чи тестах) навантаження; стабільністю показників від спроби до спроби, від серії до серії при виконанні тесту; ступенем відповідності оцінки якості виконання прийомів кількісним показникам їхнього виконання [314, 400, 403].

Сьогодні усе ширше реалізується на практиці метод «прогностичного» тестування, коли тести і контрольні вправи виконуються гравцями в умовах

штучно організованого предметного середовища, що дозволяє вийти за межі своїх «бар'єрів»(звичних стереотипів дій).

При розробці й уточненні тестів з позицій цього методу важливо враховувати:

а) зразкову відповідність динаміки результатів тестування динаміці тренувальних навантажень і оцінки поточних станів гравців;

б) ступінь узгодження експертного ранжування гравців команди (за загальним рівнем гри чи за окремим розділом підготовленості) – з рівнем виконання тестів у цьому ж розділі;

в) можливість введення додаткових «швидкісно-силових елементів» у раніше прийняті тести на спеціальну працездатність, наприклад, у човниковий біг уздовж баскетбольного майданчика ввести подолання бар'єрів, установлених на лініях штрафних кидків;

г) тест на мінімальну довжину «гальмівного шляху» після ривка на 6 і 20 метрів можна формувати за структурою: 6 м – гальмування – повернення (ривком) на лінію старту, чи 20 м – гальмування – повернення, при цьому визначається час ривка, довжина гальмівного шляху, загальний час проходження тесту; також при оцінці виконання тесту необхідно врахувати відношення часу пробігання відрізка 6 чи 20 метрів до кращого часу пробігання цих відрізків в іншому тесті біг «гальмування»;

д) важливість використання у тестах зросто-вагових показників гравців і ЧСС [182, 185].

Критерії оцінки підготовленості спортсменів у командних спортивних іграх. З погляду теорії спорту успішність спортивної діяльності ототожнюється з поняттям результативність. Спортивний результат – кількісний або якісний рівень показників, залежно від особливостей виду спорту виражений: перемогою у змаганнях; одиницями виміру часу, простору і маси; числом набраних спортсменом балів при оцінці суддів; кількістю набраних очок та ін., які є критеріями суддівства. Однак такий підхід дозволяє дуже вузько оцінювати діяльність спортсмена. Відзначено,

що спортивний результат, з одного боку, є головним підсумком тренування спортсмена, а з іншого – далеко не завжди відображає реальну якість і ефективність тренувального процесу. Як критерій успішності результат може виступати у порівнянні з розрядними коефіцієнтами, з результатами інших спортсменів, з динамікою виступів спортсмена за певний проміжок часу. Результат сам по собі ще не повністю характеризує успішність спортивної діяльності, що вимагає необхідності розгляду його в сукупності з іншими критеріями [388].

Зовнішню, об'єктивну оцінку склали дев'ять показників: спортивний розряд, звання; спортивний стаж; краще зайняте місце з урахуванням рангу змагань; рейтинг в країні; перспективність (спортивний статус) чи є спортсмен членом збірної команди, чи входить до основного складу національної команди; кількість змагань за рік; найвищий ранг змагань і зайняте місце.

Показники ігрової підготовленості, вибрані для оцінки ефективності розвитку ігрових здібностей, відповідають вимогам технічної підготовленості баскетболістів у віці 10-12 років на етапі початкової підготовки. Експерти відзначали ті показники, які відображають кількість кидків м'яча по кільцю під час гри, які баскетболіст виконував в умовах, типових для атаки кільця з ближньої та середньої дистанції. Кидки м'яча по кільцю баскетболістом в ситуаціях, коли його партнер знаходиться в кращій позиції, і він може виконати йому передачу, визначалися як втрата м'яча. Цей показник також відображає рівень ігрового мислення, що вважається важливим для баскетболістів на всіх етапах багаторічної підготовки [9].

Такі особистісні характеристики баскетболістів як мислення вербально-логічне, рівень інтелектуального розвитку, особистісна тривожність, цілеспрямованість, рішучість, сміливість, швидкість переробки інформації в зорово-руховій системі, ефективність і точність роботи уваги, фізичної агресивності складають показники, використання яких забезпечує можливість визначення серед спортсменів найбільш перспективних [8].

Д. Міщук [319] розроблено критерії визначення ігрових амплуа волейболістів із урахуванням психофізіологічних особливостей, які впливають на успішність ігрової діяльності.

Критерії технічної майстерності у командних спортивних іграх:

- точність і ефективність виконання зазначених прийомів;
- стабільність виконання прийомів при впливі фактів, що збивають (значній втомі, психологічній напрузі, важких зовнішніх умовах тощо);
- вільне володіння оптимальним обсягом прийомів і способів для повноцінного виконання заданих ігрових функцій у поєднанні з двома-трьома прийомами нападу і захисту;
- надійність виконання прийомів, яка визначається високою точністю і ефективністю протягом змагань без істотних негативних відхилень;
- вміння управляти фазами технічного прийому залежності від конкретних варіантів протидії суперника.

Інформативним критерієм ефективності змагальної діяльності гравців є оцінка якості виконання ними техніко-тактичних дій. З огляду на це, всі техніко-тактичні дії ми розглядали з урахуванням якості їх виконання як «ефективні» (безпосередньо призвели до виграшу розіграшу, сприяли розгортанню вдалих атаквальних дій своєї команди тощо), «позитивні» (виконані неточно, але м'яч залишився в грі), «неефективні» (безпосередньо призвели до програшу розіграшу своєї команди) [487].

До критеріїв технічної майстерності в баскетболі віднесено:

- точність і ефективність виконання зазначених прийомів;
- стабільність виконання прийомів при впливі фактів, що збивають (значній втомі, психологічній напрузі, важких зовнішніх умовах і т.ін.);
- вільне володіння оптимальним обсягом прийомів і способів для повноцінного виконання заданих ігрових функцій у поєднанні з двома-трьома прийомами нападу і захисту;
- надійність виконання прийомів, яка визначається високою точністю і ефективністю протягом змагань без істотних негативних

відхилень;

- вміння управляти фазами технічного прийому залежно від конкретних варіантів протидії суперника [180].

При контролі технічної підготовленості оцінюють:

- обсяг техніки (загальна кількість технічних прийомів, дій, освоєних і використовуваних спортсменом в тренувальних заняттях і змаганнях);

- різнобічність технічної підготовленості (виявлення різноманітності рухових дій, освоєних і успішно використовуваних в тренуванні і на змаганнях;

- стійкість до факторів, що збивають (по стабільності основних динамічних і кінематичних характеристик рухів в умовах дії факторів, що збивають) фізичного (стомлення, кліматичні умови та ін.) і психічного характеру (напруженість змагальної діяльності, поведінка вболівальників та ін.):

- ступінь реалізації обсягу техніки в змагальній обстановці (визначається як відношення тренувального обсягу до змагального);

- ефективність технічної підготовленості: абсолютну (засновану на зіставленні техніки спортсменів з еталонними параметрами), порівняльну (яка передбачає зіставлення техніки спортсменів різної кваліфікації), реалізаційну (засновану на виявленні ступеня реалізації рухового потенціалу у змагальних умовах).

При контролі тактичної підготовленості оцінюють:

- загальний обсяг тактики, що визначається за кількістю тактичних ходів і варіантів, використовуваних спортсменом або командою у тренувальній і змагальній обстановці;

- раціональність тактики, яка характеризується кількістю техніко-тактичних дій і прийомів, що дозволили отримати позитивний результат (забити гол, нанести укол або удар, отримати очки і т.ін.);

- різнобічність тактики, яка характеризується різноманітністю

нападальних, захисних, дезінформувальних, страхувальних і інших дій і прийомів;

- ефективність тактики, яка визначається відповідністю застосовуваних спортсменом (або командою) техніко-тактичних дій його індивідуальним особливостям [108, 180].

Розробка цілісної сучасної методики етапного контролю підготовленості юних спортсменів – актуальне завдання, яке постійно вимагає свого рішення. При цьому в якості відправних орієнтирів можуть бути прийняті наступні положення:

- специфіка баскетболу висуває підвищені вимоги до морфологічної, функціональної, технічної, швидкісної, швидкісно-силової та спеціальної підготовленості тих, хто займається, а також до якості гнучкості, спритності і спеціальної витривалості;

- в літературі є достатньо рекомендацій з використання тих чи інших тестів і вимірювань у контролі підготовленості баскетболістів; при виборі та метрологічній перевірці контрольних показників для юних баскетболістів слід ретельно проаналізувати рекомендоване коло тестів і найбільш результативні взяти за основу;

- вибір тестів для проведення контрольних випробувань повинен здійснюватися шляхом встановлення найбільш прийнятних для тренерів–практиків;

- для розробки контрольних нормативів для різних сторін підготовленості юних баскетболістів слід використовувати метод еталонного розрахунку, запропонований у відділі теорії та методики дитячого та юнацького спорту [72, 147].

Вважається, що одним з основних завдань контролю є раціональний підбір тестів або контрольних випробувань Годик М. А. [83, 84], що проводяться за допомогою контрольних вправ чи тестів, до яких пред'являються певні вимоги.

У загальному вигляді вимоги до засобів морфофункціональної і

педагогічної оцінки можна умовно розділити на методичні та метрологічні.

Для відповідності методичним вимогам тести повинні:

- об'єктивно відображати оцінювані якості та здібності;
- бути зрозумілими для зацікавлених осіб (спортсмен, тренер);
- не вносити додатковий дискомфорт у тренувальний або змагальний процес, викликаючи несприятливі реакції психіки і функціональних систем;

- всебічно оцінювати і реакцію спортсмена на тренувальні впливи, і його підготовленість відповідно до даних про структуру.

До метрологічних вимог відносять:

- надійність і інформативність, наявність системи оцінок, стандартність процедури і умов тестування М. А. Годік [83, 84], В.П. Губа [91-95], В.І. Лях, [218];

- визначення мети застосування будь-якого тесту і зазначення виду контролю.

У теорії тестів виділяють проблему об'єктивності оцінки отриманих результатів. Правильна оцінка та інтерпретація результатів повинні ґрунтуватися на значенні того, як і з якою метою побудовані тести і в чому їх обмеженість. Важливим моментом у тестуванні рухових здібностей є стандартизація процедур, умов, методик.

На думку Л.К. Благущ [33], характерною рисою теорії тестів є те, що вона ґрунтується на математичному апараті, і однією з причин, яка спонукає займатися тестуванням рухових здібностей теоретично, з використанням біометричних методів, є та обставина, що зміна рухових здібностей у фізичній культурі – дія набагато більш складна, ніж просте фізичне вимірювання, засноване на більш розробленій теорії і досліджуване більш тривалий час.

На думку вчених [1, 2, 72], контроль підготовленості у баскетболі повинен включати в себе три основні розділи:

1. оцінку функціональних можливостей та спеціальної працездатності;

2. оцінку техніко-тактичної майстерності;
3. оцінку психічного статусу;

Ігрова діяльність вимагає від баскетболістів розвитку певного комплексу специфічних здібностей. Серед них найважливіше значення мають швидкість, точність рухових дій за темпом і зусиллям, низький рівень розвитку яких не дозволяє баскетболістам швидко і точно виконувати техніко-тактичні прийоми, своєчасно оцінювати обстановку, правильно визначати найбільш ймовірні продовження ігрової ситуації, миттєво реагувати і реалізувати прийняті рішення в дії і т. д. [125].

У зв'язку з цим виникає необхідність у цілеспрямованому розвитку, особливо у юних баскетболістів, цих здібностей, тому як їм належить провідна роль в успішності виконання техніко-тактичних прийомів гри, що в кінцевому підсумку може сприяти більш швидкому опануванню навиками гри.

Відомо, що швидкість є комплексною здатністю і при її аналізі можна виділити цілий ряд показників, незалежних один від одного. У баскетболі характерним є прояв усіх видів швидкості: швидкості рухової реакції, швидкості одиночного руху, частоти серій рухів, швидкості оперативного пошуку, а також успішність спортивних дій, яка визначається швидкістю простих і складних рухових реакцій, часом стартових і опорних реакцій при стрибках і пересуваннях, швидкістю реалізації одиночного руху [380].

Вимоги до тестів [84]:

Тестом зветься вимірювання чи випробування, проведене для визначення стану або здібностей спортсмена. Біг на 10 або 20 м – це тест. Тестами будуть вимірювання товщини шкірно-жирової складки, часу реакції, сили удару по м'ячу і т.п.

Для вимірювання можуть використовуватися класичні метрологічні показники (теорія їх вимірювання сформульована в класичній метрології). Найчастіше це сила, що проявляється при виконанні рухових дій, або час їхнього виконання та ін. У спортивній практиці об'єктами вимірювань

можуть бути і такі показники, виміром яких класична метрологія ніколи не займалася (надійність оборонних дій в грі; естетичність ігрових комбінацій баскетболістів; ефективність ігрових дій; обсяг та інтенсивність навантаження у спортивних іграх і т.ін.).

У класичній метрології основна увага зосереджена на вимірюванні фізичних величин: довжини, маси, часу, температури, сили світла тощо. Не потрібно доводити, чому саме ці показники підлягають точному виміру. У практиці ж професійного і масового баскетболу, футболу і тенісу є проблема, яка повинна бути вирішена ще до початку вимірювань. Це проблема вибору показників.

Наприклад, за допомогою яких показників можна виміряти і оцінити рівень і структуру фізичного стану юних баскетболістів? Або як оцінити обсяг, різнобічність і ефективність технічності, майстерності гравців тощо.

Випробувань може бути проведено багато, проте в якості тестів використовують лише ті, що задовольняють метрологічні вимоги:

- 1) необхідно сформулювати мету застосування кожного тесту;
- 2) треба використовувати стандартизовану методику проведення тесту і вимірювання його результатів;
- 3) спортсмену слід знати: тестування – це невід'ємна частина навчально-тренувального процесу, за результатами контролю планують і коректують навантаження. Саме тому у нього повинна бути мотивація для досягнення максимально можливого результату в тестах;
- 4) необхідно визначити надійність та інформативність кожного тесту;
- 5) повинна бути розроблена система оцінки результатів у тестах;
- 6) має бути зазначено вид контролю кожного тесту – етапний, поточний чи оперативний.

З величезної безлічі показників контролю потрібно обрати саме ті, які в конкретній ситуації будуть найбільш інформативні і, отже, найбільш корисні для оцінки підготовленості спортсменів. Тому освоєння і вдосконалення

різних ігрових прийомів неможливе без використання у процесі тренування об'єктивних засобів інформації, що сприяють розвитку у спортсменів високого ступеня точності просторової, тимчасової і силової диференціації.

Сучасний рівень розвитку баскетболу вимагає точного і об'єктивного знання рівня розвитку фізичних якостей спортсменів, що зумовлює необхідність розробки методів об'єктивного моніторингу фізичних, та й не тільки, якостей баскетболістів. Для цього необхідні наукові розробки з використанням автоматизованих методик, що дозволяють контролювати стан показників рівня.

На сьогодні найбільш часто пропонується використовувати «стрибкові» тести – вистрибування вгору (з вимірною стрічкою і без неї). Методична особливість цього тесту полягає в тому, що випробовуваний після вистрибування повинен приземлитися в квадрат розмірами 40x40 см, що ускладнює виконання тесту. Цей спосіб має істотний недолік, пов'язаний з інерційною властивістю стрічки під час стрибка [172].

Цим же тестом вимірюється і стрибова витривалість: виконується серія стрибків з інтервалом у 3 секунди. Кількісна оцінка тесту здійснюється шляхом ергометричного аналізу, що дозволяє отримати ряд показників, що характеризують стрибоку витривалість: кількість стрибків, що виконуються з максимальною висотою. Складність цього тесту полягає в необхідності суворо стандартизувати еталонне положення стоячи – стійка особою до дошки з максимально піднятими руками, а також положення присівши (кут в колінному суглобі повинен становити 90 градусів), яке можливо стандартизувати тільки з використанням електрогоніометра. Саме це послужило підставою для створення автоматизованої системи моніторингу висоти вистрибування.

Для створення автоматизованих систем моніторингу вищевказаних параметрів нами використані ємнісні сенсорні пристрої моніторингу (ЕСУМ), які базуються на поєднанні сучасних нанотехнологій і мікропроцесорних систем, зокрема, смартфонів, планшетних комп'ютерів і

Т.П. .

В.М. Костюкевич [182] пропонує, виходячи із структури і змісту комплексного контролю у фізичному вихованні та спорті, виокремити основні питання, що вирішуються у процесі вивчення курсу метрологічного контролю, а саме: управління підготовкою; основи теорії вимірювань; основи теорії тестів; основи теорії оцінок; статистичні методи обробки результатів вимірювань; методи кількісної оцінки якісних показників; контроль за тренувальними і модельними навантаженнями; метрологічні основи контролю за фізичною підготовленістю спортсменів; відбір та орієнтація у загальній системі спортивної підготовки; метрологічні основи контролю за змагальною діяльністю.

Висновки до розділу 1

Розгляд наукових даних, накопичених в теорії та методиці спортивної підготовки, свідчить про великий обсяг як теоретичного, так і експериментального матеріалу в кожному з вищезазначених напрямів дослідження. Проте великий масив наукових знань не об'єднаний у цілісну систему, в якій органічно взаємопов'язані контроль з етапами багаторічної підготовки; періодами річного циклу; видами підготовленості; рівнем кваліфікації, віковими особливостями спортсменів; ігровими амплуа та соціальним статусом в команді тощо.

В ході аналізу наукових праць виявлено, що характерними ознаками, які повинні підпадати під контроль у командних спортивних іграх, з урахуванням вікових відмінностей й залежно від ігрового амплуа, є: показники техніко-тактичних дій під час змагальної діяльності; рухова діяльність протягом гри (кількість переміщень, стрибків, прискорень та ін.); рівень технічної, фізичної (загальної та спеціальної), тактичної, теоретичної, психологічної видів підготовленості; обсяг та інтенсивність тренувального та змагального навантаження; рівень взаємовідносин та соціального статусу гравців в команді; особливості жіночого організму; антропометричні

показники фізичного розвитку; стан функціональних систем; психофізіологічні особливості.

Зроблений аналіз наукових даних з питань контролю у командних спортивних іграх свідчить про те, що великий масив наукових знань не об'єднаний у цілісну систему, в якій органічно взаємопов'язані контроль з етапами багаторічної підготовки; періодами річного циклу; рівнем кваліфікації, віковими особливостями спортсменів; ігровими амплуа та соціальним статусом в команді.

Проведений ретроспективний аналіз свідчить про те, що підґрунтям для вдосконалення системи контролю у командних спортивних іграх є фундаментальні праці спортивних науковців, присвячені контролю, та сучасні тенденції розвитку ігрових видів спорту.

Виявлено, що одним із шляхів оптимізації управління процесом багаторічної підготовки є формування цілісної системи знань щодо контролю в командних спортивних іграх, яка передбачає такі складові: основні положення, що становлять підґрунтя знань про систему контролю і механізм її практичної реалізації в процесі підготовки спортсменів в ігрових видах спорту; підхід та концепція формування системи контролю в командних спортивних іграх в процесі багаторічного удосконалення; система критеріїв, тестів та системи оцінки, що використовують в процесі контролю в командних ігрових видах спорту відповідно до етапів багаторічного удосконалення та факторів, що впливають на ефективність змагальної діяльності; уніфікована система контролю для командних спортивних ігор в процесі багаторічного удосконалення; технологія реалізації контролю в командних спортивних іграх в системі багаторічної підготовки на прикладі баскетболу.

Результати даного розділу представлено у роботах автора [241, 245, 247, 249, 250, 251, 252, 262, 264, 303].

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

2.1 Методологія дослідження

Методологія досліджень ґрунтувалася на визначенні наукової проблеми, напрямків дослідження, предметної області, об'єкта і предмета дослідження, емпіричних і теоретичних завдань, засобів і методів дослідження.

Принциповими методологічними положеннями, що дозволяють вирішити відповідну наукову проблему на рівні сучасних вимог теорії та методики підготовки спортсменів в командних ігрових видах спорту є:

- наукова розробка теоретичних і методичних основ системи контролю у командних спортивних іграх у процесі багаторічного вдосконалення, здійснювана на основі експериментального обґрунтування групи приватних суб'єктів, тісно пов'язаних між собою наявністю родинних проблемних ситуацій. У їх числі: вивчення досвіду різних країн щодо формування та організації системи контролю в олімпійському спорті та у командних спортивних іграх, узагальнення досвіду організації та проведення різних видів контролю, багатоступенева система контролю протягом річного циклу підготовки;

- виділення загального напрямку дослідження, в якому приватні задачі, представлені в якості складових частин, забезпечують розвиток наукового знання навколо загальної методологічної ідеї. Загальний напрямок досліджень пов'язаний з обґрунтуванням основних положень, що складають основу знань про систему контролю у процесі багаторічної підготовки та подальшої їх практичної реалізації в сучасних умовах розвитку командних спортивних ігор в Україні;

- відповідність проблематики основним елементам процесу пізнання (розробки підходу, визначення мети і методів), їх органічний взаємозв'язок і підпорядкованість цільовій установці.

В основу методології досліджень покладено діалектико-матеріалістичний метод (метод вивчення, розкриття закономірностей, тенденцій розвитку і перетворення дійсності, що використовує основні закони діалектичного матеріалізму), науковий метод (сукупність основних способів отримання нових знань і методів вирішення завдань) і системний підхід, який розглядає об'єкт (систему) як цілісну безліч елементів в сукупності відносин і зв'язків між ними.

2.2. Методи дослідження

В ході дослідження було застосовано такі методи дослідження:

1. Методи теоретичного аналізу, синтезу та узагальнення інформації.
2. Анкетування.
3. Системний метод.
4. Метод експертних оцінок.
5. Педагогічне спостереження.
6. Педагогічне тестування.
7. Оцінювання фізичного здоров'я.
8. Аналіз та інтерпретація показників змагальної діяльності.
9. Педагогічний експеримент.
10. Психофізіологічні методи дослідження.
11. Методи математичної статистики.

2.2.1. Методи теоретичного аналізу, синтезу та узагальнення інформації. Реалізація даного методу здійснювалася шляхом аналізу та узагальнення даних літератури і досвіду передової вітчизняної та зарубіжної практики контролю підготовленості спортсменів у командних спортивних іграх, а також вивчення планів та програм підготовки тренерів команд різної кваліфікації.

Проаналізовано сучасні наукові та методичні літературні джерела,

узагальнено практичний досвід з побудови багаторічної підготовки та проведення контролю в спорті та в командних спортивних іграх; проаналізовано: сучасні світові тенденції розвитку командних спортивних ігор, особливості підготовки спортсменів в ігрових видах спорту (принципи); чинники, що визначають результативність ігрової діяльності у спортсменів на різних етапах багаторічної підготовки у командних спортивних іграх; висвітлено формування системи контролю у спорті в ретроспективі та на сучасному етапі; підходи до оцінки стану, різних сторін підготовленості та змагальної діяльності спортсменів у командних ігрових видах спорту за даними сучасних дисертаційних досліджень; система тестів та критерії оцінки різних складових підготовленості спортсменів, що застосовуються в контролі у командних спортивних іграх.

Основні теоретико-методологічні узагальнення, що стосуються стану проблеми контролю в командних ігрових видах спорту, а також формулювання методології дослідження базувалися на вивченні понад 592 джерел літератури, що дозволило використовувати досвід, накопичений відомими фахівцями України, Словенії, США, Литви, Китаю, Франції, Сербії, Росії та інших країн. Вивчення основної та додаткової літератури дозволило сформулювати стан проблеми контролю у світлі сучасних знань, виявити актуальні аспекти цієї проблеми, методологію досліджень, мету та завдання роботи, визначити комплекс методів і напрямків шляхів вирішення цієї проблематики.

2.2.2. Анкетування. Анкетування – метод отримання необхідної інформації за допомогою письмових відповідей респондентів на питання. Суть опитування зводиться до отримання інформації шляхом письмових відповідей на систему стандартизованих питань анкети.

Анкетування здійснювалося на підставі закритих опитувань (Додаток В). Анкетне опитування тренерів, які працюють з групами спортсменів, що спеціалізуються у різних видах командних спортивних ігор на різних етапах

багаторічної підготовки, проводилося з метою визначення сучасного стану контролю, відповідності нормативних документів (планів підготовки команд, навчальних програм для ДЮСШ тощо) сучасним тенденціям розвитку командних спортивних ігор, адекватності та інформативності методів, тестів і нормативних вимог, якими користуються тренери при здійсненні контролю змагальної та навчально-тренувальної діяльності, а також стану спортсменів.

Опитування методом анкетування через електронну мережу Інтернет (за допомогою електронної пошти) проводилися серед тренерів з футболу, баскетболу та інших командних спортивних ігор, які працюють зі спортсменами на різних етапах багаторічної підготовки у різних регіонах України.

За допомогою цього методу впродовж квітня 2013 – березня 2014 років з'ясовано думки респондентів щодо сучасного стану системи контролю підготовленості спортсменів та змагальної діяльності спортсменів у командних спортивних іграх. Було систематизовано ідеї, які висловили кваліфіковані фахівці. Питання у переважним чином торкалися удосконалення системи контролю, тестів з урахуванням специфічних особливостей змагальної діяльності у командних спортивних іграх. Також були поставлені питання щодо думки тренерів на рахунок використання тестів не тільки для одного гравця, але й для групи гравців та загалом для команди.

За способом розповсюдження анкет опитування було роздаткове та поштове, за типом дослідницьких завдань – глибинне; за рівнем компетентності – експертне опитування.

2.2.3. Системний метод полягав у дослідженні контролю у командних спортивних іграх в процесі багаторічного удосконалення як цілісної множини елементів в сукупності відношень і зв'язків між ними, тобто розгляд технології контролю як модель системи [454].

Метод узагальнення та систематизації даних використовувався з метою

представлення технології комплексного контролю відповідно до стадій та етапів багаторічної підготовки з урахуванням всіх складових системи контролю.

2.2.4. Метод експертних оцінок. Метод експертних оцінок використовувався для виявлення думки експертів щодо значущості контролю в процесі багаторічного удосконалення спортсменів [443].

Був використаний метод переваги (ранжування), коли експерти розставляють об'єкти, що досліджуються, за рангом у порядку зменшення їх значущості (Додаток Г). Місце, зайняте кожним з означених об'єктів, визначалося кількістю набраних ним балів: чим менше сума балів, тим вище зайняте місце (тим більш значущим є даний об'єкт). Ступінь узгодженості думок опитуваних експертів перевірявся за допомогою обчислення коефіцієнта конкордації Кендала.

Методика групової експертизи включала в себе: формулювання завдань, відбір і комплектування групи експертів, складання плану експертизи, проведення опитування експертів, аналіз і обробку отриманої інформації.

Алгоритм роботи з експертного оцінювання включав:

1. Таблицю експертизи для використання методу переваги.
2. Розрахунок коефіцієнта конкордації Кендалла (узгодженості думок експертів) (2.1):

$$W = \frac{12S}{m^2(n^3 - n)}, \quad (2.1)$$

де S – це сума квадратів відхилення від середнього місця;

m – кількість експертів;

n – кількість об'єктів експертизи.

1. Для підтвердження коефіцієнта конкордації, що характеризує середній ступінь узгодженості думок експертів, перевірялася його значимість

за критерієм узгодження Пірсона – χ^2 - критерієм.

Необхідність такої оцінки впливає з того, що ми користуємося вибірковими даними (залучаються не всі фахівці, а група фахівців, тому отриманий результат може бути випадковим).

Емпіричне значення $\chi^2_{\text{емп}}$ порівнюємо з табличним, відповідним прийнятому рівню значущості α і числа ступенів вільності $k = n-1$.

Якщо $\chi^2_{\text{емп}} > \chi^2_{\text{кр}} (\alpha; k)$, то коефіцієнт конкордації W статистично значущий на обраному рівні значущості $\alpha=0,05$ ($p<0,05$).

2. Висновок про якість експертизи залежно від ступеня узгодженості думок експертів.

У дослідженні взяли участь 35 експертів (12 заслужених тренерів, 20 – тренерів вищої категорії та 3 – першої категорії).

2.2.5. Педагогічне спостереження. Даний метод використовувався при аналізі матеріалів, отриманих в результаті багаторічних спостережень і досліджень за тренувальною та змагальною діяльністю спортсменів у різних видах командних спортивних ігор (баскетбол, футбол), аналізу підсумків найбільших змагань: чемпіонатів світу та Олімпійських Ігор, Паралімпійських та Дефлімпійських ігор.

Були проведені комплексні дослідження спортсменів з різних видів командних спортивних ігор з використанням широкого кола педагогічних, медико-біологічних та психологічних показників відповідних етапу багаторічної підготовки.

Окрім того, було здійснено аналіз планів підготовки, статистичних протоколів змагальної діяльності з метою визначення характеру попередньої підготовки, обсягу і інтенсивності тренувальних та змагальних навантажень; організаційні заходи з різних видів контролю спортсменів, які перебувають на різних стадіях багаторічної підготовки.

Аналіз протоколів змагань проводився з метою визначення обсягу та ефективності змагальної діяльності. Аналіз планів підготовки і протоколів

змагань у комплексі з педагогічними спостереженнями і опитуванням дозволили виявити, відносно до різних етапів багаторічного вдосконалення спортсменів:

- провідні фізичні якості для командних спортивних ігор;
- провідні специфічні здібності для спортсменів, які спеціалізуються у ігрових командних видах спорту;
- параметри (обсяг та інтенсивність) тренувальної роботи та змагальної практики спортсменів, які перебувають на різних етапах спортивного удосконалення;
- особливості календаря змагальної діяльності;
- тести для оцінки різних видів підготовленості спортсменів залежно від віку та ігрового амплуа.

2.2.6. Педагогічне тестування. Протягом багаторічного дослідження було проведене педагогічне тестування фізичної та технічної підготовленості спортсменів на різних етапах багаторічної підготовки, таких як: етап початкової підготовки, перший рік навчання у міні-баскетболі.

На етапі початкової підготовки у міні-баскетболі проводилось за рекомендаціями Т.Ю. Круцевич з співавт. [193] та Л.П. Сергієнка [400, 401, 402, 403]: човниковий біг 3x10 м з оббіганням набивних м'ячів; човниковий біг 4x9 м; біг до пронумерованих набивних м'ячів; стрибок у довжину з місця; стрибок у висоту з місця; проба Ромберга; оцінка відчуття часу.

На етапі початкової підготовки у футболі педагогічне тестування проводилося для визначення рівня технічної і фізичної підготовленості футболістів 10-11 років та оцінювалося згідно з нормативами програми для ДЮСШ з футболу.

Для визначення рівня технічної і фізичної підготовленості використовувалися тести за програмою для ДЮСШ та СДЮШОР [455].

Оцінка рівня технічної підготовленості проводилася за наступними тестами: удар по м'ячу на дальність (м), вкидання м'яча з-за бокової лінії (м),

обведення стійок на час (с), комплекс з м'ячем, біг 30м з веденням м'яча (с), жонгливання з м'ячем (к-сть разів).

Результати тестування порівнювалися з нормативами, які представлені в програмі ДЮСШ [455].

Оцінка рівня фізичної підготовленості проводилася за такими тестами [455]: біг 15 м з місця (с); біг 15 м з розбігу, с; біг 30 м, с; човниковий біг на дистанції 120 м, с; стрибок у довжину з місця (см); вистрибування вгору за методикою В. М. Абалакова (см).

Результати тестування порівнювалися з нормативами, які представлені в програмі ДЮСШ.

На етапі попередньої базової підготовки для оцінки фізичної і технічної підготовленості баскетболістів 13-14 років використовувались тести запропоновані навчальною програмою для ДЮСШ, СДЮСШОР та ШВСМ [18].

Оцінка рівня фізичної підготовленості проводилася за 7 такими тестами: біг 20 м (с); стрибок у висоту з місця (см); стрибок у довжину з місця (см); піднімання та опускання тулуба з положення лежачи в положення сидячи, к-сть разів за 30 с; згинання та розгинання рук в упорі лежачи 30 с); біг на 1500 м, (хв); біг 2 x 40с (м); швидкісна витривалість.

Оцінка рівня технічної підготовленості проводилася за 5 тестами та нормативами, що запропоновані навчальною програмою з баскетболу для ДЮСШ, СДЮСШОР, ШВСМ [19]: перемінний швидкісний біг 98м, с; комбінована вправа для оцінки швидкості пересувань гравця, техніки ведення, влучності кидків м'яча у кошик; комбінована вправа (для оцінки швидкості пересувань гравця, техніки ведення, влучності кидків м'яча у кошик); штрафні кидки, % влучень; кидки м'яча у кошик з різних точок (40 кидків); спеціальна роботоздатність [18].

Для вдосконалення комплексного контролю технічної підготовленості баскетболістів на етапі попередньої базової підготовки на основі експертної оцінки та науково-методичної літератури [314] підібрано такі тести:

човниковий біг 3x10 м з оббіганням набивних м'ячів (тест для визначення прояву координаційних здібностей); човниковий біг 4x9, 14 м з веденням баскетбольного м'яча; десять вісімок; ловля лінійки; модифікований тест «Оцінка відчуття часу» (за: Сермеєв, 1973) [398]; тест для оцінки точності передачі м'яча; тест для оцінки техніки поводження з м'ячем «Ведення м'яча із закритими очима в колі»; тест «Передачі м'яча».

Тести з технічної підготовленості у захисті: «Пересування в захисній стійці (Ялинка)»; «Пересування в захисній стійці 100 м»; «Біг до пронумерованих набивних м'ячів»; статична рівновага за методикою Яроцького; комплексний тест із виконання ведення м'яча зі зміною напрямку та кидками у кошик з близької відстані (Леонов, Вальтін).

На етапі підготовки до вищих досягнень для визначення технічної підготовленості у захисті баскетболістів 16-17 років нами було проведено педагогічне тестування за п'ятьма тестами: пересування в захисній стійці «Ялинка»; пересування в захисній стійці 100 м; ривки з вихідної точки 1 у точки 2, 3, 4, 5 і 6 на відстані, тест «Переміщення 5м x 6 (Квадрат)»; біг до пронумерованих набивних м'ячів.

Дослідження проведені в м. Дніпро на базі баскетбольної команди вищої ліги «Дніпро-ДВУФК». В експерименті взяло участь 13 баскетболістів – від першого розряду до кандидатів у майстри спорту з баскетболу (КМС), віком від 16 до 20 років.

Оцінювання фізичного здоров'я здійснювалося за методикою Г.Л. Апанасенко [11, 193].

Психофізіологічне дослідження проводилося у науковій лабораторії Придніпровської державної академії фізичної культури і спорту за допомогою комп'ютерної системи «Діагност-1», яка розроблена М.В. Макаренком і В.С. Лизогубом [220, 221].

2.2.7. Аналіз та інтерпретація показників змагальної діяльності. В основу застосування представленого методу дослідження покладено аналіз

найважливішого показника ефективності змагальної діяльності – кінцевого результату, представленого остаточно зайнятим місцем у фінальній турнірній таблиці. Проаналізовано показники змагальної діяльності представників спортивних ігор (баскетбол, футбол) за результатами виступів на змаганнях дитячо-юнацької ліги, чемпіонатах України.

Досліджено ефективність показників змагальної діяльності.

Обробка інформативних показників змагальної діяльності проводилась у ході змагань спеціалістами комплексних наукових груп і статистиками із застосуванням відповідних комп'ютерних програм:

- у баскетболі («Infobasket», «SmartStat», «FibaLiveStat» та ін.), які використовуються при проведенні офіційних змагань національного і міжнародного рівнів під егідою FIBA;

- у футболі «Accenio football» та ін., які використовуються при проведенні офіційних змагань національного і міжнародного рівнів під егідою FIFA.

2.2.8. Педагогічний експеримент полягав у експериментальній апробації алгоритму контролю та технології реалізації контролю на різних етапах багаторічної підготовки у баскетболі та футболі.

Експериментальне впровадження алгоритму комплексного контролю баскетболістів на етапі попередньої базової підготовки відбувалось у три етапи. На першому етапі (констатувальний експеримент) проводилося комплексне тестування вихідного рівня підготовленості за навчальною програмою для ДЮСШ, СДЮСШОР та ШВСМ, здійснено контроль та аналіз змагальної діяльності баскетболістів на етапі попередньої базової підготовки.

Метою педагогічного тестування було визначення фізичної, технічної підготовленості кожного баскетболіста. Контроль технічної та фізичної підготовленості проводився в навчально-тренувальному процесі (НТП) на базі СДЮСШОР № 5 ім. ЗТУ М.І. Говорунова. Потім було визначено за

допомогою аналізу науково-методичної літератури, проведення експертної оцінки, кореляційного та факторного аналізів комплекс найбільш інформативних тестів. Розроблено шкали оцінок з визначенням п'яти діапазонів рівнів підготовленості – низький, нижчий за середній, середній, вищий за середній та високий для поточного та етапного контролю баскетболістів 13-14 років; окрім того, розроблено інтегральну оцінку для технічної та спеціальної фізичної підготовленості. Розроблено чотириступеневий алгоритм комплексного контролю підготовленості баскетболістів 13-14 років на етапі попередньої базової підготовки.

На другому етапі педагогічного експерименту (послідовний) за запропонованими тестами було проведено контроль за заданим алгоритмом, після тестування було здійснено оцінку показників підготовленості, здійснено аналіз змагальної діяльності. Далі тренер коригував навчально-тренувальний процес з урахуванням рівня підготовленості баскетболістів; були рекомендовані методи вдосконалення виявлених відставань фізичних якостей, технічної та психологічної підготовленості.

Третій етап педагогічного експерименту (порівняльний) включав у себе повторне тестування, оцінку динаміки рівня підготовленості баскетболістів на етапі попередньої базової підготовки. Оцінювалася змагальна діяльність в рамках участі команди у змаганнях ВЮБЛ.

У футболі педагогічний експеримент відбувався у такий послідовності.

Перший етап - визначено кількісно-якісні показники техніко-тактичних дій та їх раціональних сполучень під час змагальної діяльності у футболістів різної кваліфікації: команди «Дніпро U-19» м. Дніпропетровська (24 футболісти 17-19 років), яка брала участь у чемпіонаті України з футболу, та команди юнаків 15-16 років ДЮСШ №2 м. Дніпропетровська (24 футболісти).

На другому етапі у констатувальному експерименті брали участь три групи юних футболістів 10-11 років (60 осіб). Дослідження проводилися на базах ДЮСШ № 2, ДЮСШ № 12 та СЗОШ № 73 м. Дніпропетровська з

дітьми 10-11 років. У ході констатувального експерименту у юних футболістів 10-11 років виявлено рівень технічної, фізичної підготовленості, рівень фізичного розвитку та психомоторних якостей, а також наявність взаємозв'язку з технічною підготовленістю. Аналіз отриманих даних дозволив науково обґрунтувати експериментальну методику технічної підготовки юних футболістів з акцентованим вивченням сполучень технічних прийомів, які найбільш часто виконуються під час змагальної діяльності.

На третьому етапі був проведений педагогічний експеримент, у ході якого визначалася ефективність експериментальної методики. Досліджуваних футболістів 10-11 років було поділено на 2 групи: експериментальну (22 спортсмени ДЮСШ № 2) та контрольну (22 спортсмени ДЮСШ № 12).

На етапі початкової підготовки у мінібаскетболі 6-7 років педагогічний експеримент проводився у вигляді констатувального та формувального.

Проведено констатувальний експеримент з метою виявлення впливу тренувальних занять за програмою ДЮСШ для першого року навчання на фізичний стан дітей 6-7 років. У констатувальному експерименті брало участь 60 дітей 6-7 років (37 хлопців та 23 дівчини). Було виявлено рівень фізичного розвитку, фізичного здоров'я та фізичної підготовленості до та після першого року занять. На основі отриманих даних констатувального експерименту обґрунтовано експериментальну структуру та зміст навчально-тренувального процесу на першому році навчання в мінібаскетболі.

Протягом 2014-2015 рр. було проведено формувальний експеримент, у ході якого було визначено ефективність структури та змісту навчально-тренувального процесу. У формувальному експерименті брали участь 64 дитини 6-7 років (32 хлопчики, 32 дівчинки), яких було поділено на 2 контрольних (КГ) й 2 експериментальні (ЕГ) групи, з них: ЕГ 1 – 16 хлопчиків, ЕГ 2 – 16 дівчаток; КГ 1– 16 хлопчиків, КГ 2 – 16 дівчаток. Експеримент тривав з вересня 2014 р. по травень 2015 р.

На етапі *спеціалізованої базової підготовки* у баскетболі було

проведено послідовний педагогічний експеримент, який полягав у проведенні контролю техніко-тактичної підготовленості у захисті у баскетболістів 16-17 років. Експеримент тривав з вересня 2014 р. по травень 2015 р.

2.2.9. Методи математичної статистики. Обробка і аналіз одержаних даних проводилися з використанням комплексу методів математичної статистики, які широко використовуються у практиці наукових досліджень з фізичного виховання і спорту [443].

Застосовувалися методи дескриптивного (описового) аналізу показників, які відображують значення окремих змінних з обчисленням середнього арифметичного значення (\bar{X}), стандартного відхилення (S), відсоткового значення (%), коефіцієнту варіації (V).

Перевірка гіпотези про підпорядкування спостережуваних даних нормальному закону розподілу виконувалась з допомогою критерію Шапіро-Уїлка.

За допомогою факторного аналізу з використанням методу обернення головних осей побудовано факторну структуру технічної та спеціальної фізичної підготовленості баскетболістів 13-14 років й визначено головні фактори, що сприяють успішності змагальної діяльності даного контингенту юних спортсменів. При цьому питання про кількість виділених факторів вирішувалось за допомогою обчислення власних значень (до факторної структури включено п'ять факторів – за числом власних значень, величина яких перевищує одиницю).

Порівняльний аналіз показників технічної підготовленості юних футболістів контрольної і експериментальної груп на різних етапах експерименту, показників фізичної підготовленості та індексів здоров'я дітей 6-7 років різної статі до і після формувального експерименту, що займаються мінібаскетболом, показників техніко-тактичних дій в захисті у команд вищої ліги з баскетболу під час змагальної діяльності тощо виконувалась за

допомогою t-критерію Стьюдента для незалежних вибірок. Натомість для оцінки статистичної значущості динаміки показників до і після навантаження, спостережуваних приростів за період дослідження тощо застосовувався t-критерій Стьюдента для залежних вибірок.

Висновки щодо напряму й тісноти зв'язку між технічною і фізичною підготовленістю юних футболістів 10-11 років, між показниками технічної підготовленості в захисті та техніко-тактичними діями в захисті у команд вищої ліги під час змагальної діяльності у баскетболістів 16-20 років формувались на основі кореляційного аналізу, виконуваного з використанням критерію Пірсона r . При цьому гіпотеза про статистичну значущість кореляційного зв'язку перевірялась за допомогою t-критерію Стьюдента на рівні значущості $\alpha=0,05$ ($p<0,05$).

Математично-статистична обробка та аналіз даних проводилися з використанням обчислювальних і графічних можливостей комп'ютерних програм «*Statistica*» (версія 7.0) та Microsoft Excel.

При статистичній обробці використовувався рівень значущості $\alpha=0,05$ ($p<0,05$). Окремі результати було отримано на більш високих рівнях значущості ($p<0,01$) та ($p<0,001$) [443].

2.3. Організація дослідження

Дослідження проводилися в чотири етапи з 2013 по 2020 рр.

На першому етапі (2013-2014) було проаналізовано сучасні наукові та методичні літературні джерела, узагальнено практичний досвід з побудови багаторічної підготовки та проведення контролю в спорті і в командних спортивних іграх; сучасні світові тенденції розвитку командних спортивних ігор, особливості підготовки спортсменів в ігрових видах спорту. Здійснено порівняльний аналіз контролю в зарубіжних країнах та Україні. Проведено експертне опитування, анкетування тренерів і спортсменів. Респондентами і експертами в дослідженні були 35 тренерів з баскетболу. Розроблено алгоритм контролю змагальної діяльності з урахуванням навчального

матеріалу програм ДЮСШ. Для перевірки інформативності алгоритму контролю було проведено дослідження на етапі попередньої базової підготовки у групах юних футболістів 10-11 років (104 особи) на базах ДЮСШ № 2, ДЮСШ № 12 та СЗОШ № 73, м. Дніпро.

На другому етапі (2015-2016) сформовано цілісну систему знань про контроль у процесі багаторічної підготовки у командних спортивних іграх; розроблено концепцію формування системи контролю у командних спортивних іграх; окреслено ієрархічну структуру знань про контроль з позиції системного підходу; розроблено наукове обґрунтування алгоритму контролю в процесі багаторічного вдосконалення спортсменів у командних ігрових видах спорту, проведена серія досліджень з гравцями для визначення їх рівня підготовленості; систематизовані критерії та тести.

Проведено дослідження на етапі початкової підготовки в групах з мінібаскетболу: 64 дитини 6-7 років (32 хлопчики, 32 дівчинки) на базах СДЮСШОР № 5 ім. ЗТУ М.І. Говорунова та БК «Самара» м. Дніпро. Виявлено рівень фізичного розвитку, фізичного здоров'я, підготовленості до та після першого року занять; обґрунтовано систему контролю на першому році навчання в мінібаскетболі.

На третьому етапі (2017-2018) на основі отриманих експериментальних та теоретичних даних сформульовані положення про систему контролю у командних спортивних іграх у процесі багаторічного вдосконалення, розроблено технологію реалізації системи контролю, організаційно-методичні умови проведення заходів контролю на різних етапах багаторічної підготовки у різних видах командних спортивних ігор.

Проведено серію досліджень зі спортсменами, які перебувають на різних етапах багаторічного вдосконалення для визначення стану їх підготовленості (50 баскетболістів 13-14 років на базі СДЮСШОР № 5 з баскетболу, м. Дніпро; футболісти: 15-16 років – 24 футболісти, (ДЮСШ № 2, м. Дніпро; 17-19 років – 24 футболісти команди «Дніпро U-19», м. Дніпро; 16-20 років – 13 баскетболістів команди вищої ліги «Дніпро-ДВУФК», м.

Дніпро (I розряд, КМС); розроблено алгоритми контролю для першої та другої стадій багаторічного вдосконалення та для окремих етапів багаторічної підготовки з урахуванням вікових особливостей спортсменів та специфічних завдань до навчально-тренувального та змагального навантаження; розроблені і впроваджені програми контролю, система контролю та її використання у навчально-тренувальному процесі.

На четвертому етапі (2019-2020) на основі отриманих експериментальних і теоретичних даних сформульовані положення, які складають основу знань про систему контролю у командних спортивних іграх у процесі багаторічного вдосконалення і визначено шляхи реалізації отриманих результатів. Впроваджено результати досліджень у практику. Здійснено оформлення дисертаційної роботи.

Рішення поставлених експериментальних завдань здійснювалися: на базі Придніпровської державної академії фізичної культури і спорту; в умовах тренувальної діяльності – на базі баскетбольного клубу «Дніпро», команди суперліги «Дніпро», команди вищої ліги «Дніпро-2-ДВУФК-СДЮСШОР № 5», СДЮСШОР № 5; ДЮСШ № 2, ДЮСШ № 12, м. Дніпро.

Респондентами і експертами в дослідженнях були 35 тренерів з баскетболу та фахівців з командних спортивних ігор.

Протягом 2013-2014 рр. з метою перевірки реалізації алгоритму контролю на *етапі початкової підготовки* було проведено експеримент в групах з мінібаскетболу, брали участь 64 діти 6-7 років, яких було поділено на контрольну (КГ) й експериментальну (ЕГ) групи з них: ЕГ 1 – 16 хлопчиків, ЕГ 2 – 16 дівчаток; КГ 1 – 16 хлопчиків, КГ 2 – 16 дівчаток. Було виявлено рівень фізичного розвитку, фізичного здоров'я, теоретичної та фізичної підготовленості до та після першого року занять.

На основі отриманих даних експерименту обґрунтовано систему контролю на першому році навчання в міні-баскетболі. Дослідження проводилося в 4 етапи (з 2012 по 2016 рр.) на базах СДЮСШОР № 5 ім. ЗТУ Говорунова та БК «Самара» м. Дніпро спільно з аспіранткою В. М.

Онищенко [354].

Протягом 2013-2014 рр. з метою перевірки реалізації алгоритму контролю на початку *етапу попередньої базової підготовки* було проведено дослідження у групах юних футболістів 10-11 років (104 особи). Педагогічне тестування проводилося для визначення рівня технічної і фізичної підготовленості футболістів 10-11 років та оцінювалося згідно з нормативами навчальної програми з футболу для ДЮСШ, СДЮСШОР та ШВСМ. Дослідження проводилися на базах ДЮСШ № 2, ДЮСШ № 12 та СЗОШ № 73 м. Дніпра спільно з аспірантом В. В. Матяшем [230, 231].

Реалізація алгоритму контролю наприкінці *етапу попередньої базової підготовки* відбувалась спільно з аспіранткою О.М. Івченко [147] на базі СДЮСШОР № 5 з баскетболу м. Дніпра. Було обстежено 50 баскетболістів 13-14 років, команди яких були призерами та переможцями Всеукраїнської дитячо-юнацької ліги (ВЮБЛ).

На *етапі спеціалізованої базової підготовки* визначено кількісно-якісні показники техніко-тактичних дій та їх раціональних сполучень під час змагальної діяльності у футболістів різної кваліфікації: команди «Дніпро U-19» м. Дніпра (24 футболісти 17-19 років), яка брала участь у чемпіонаті України з футболу, та команди юнаків 15-16 років ДЮСШ №2 м. Дніпра (24 футболісти). Визначено рівень психофізіологічного стану, технічної підготовленості та техніко-тактичних дій під час змагальної діяльності.

На *етапі підготовки до вищих досягнень* з метою реалізації алгоритму контролю досліджено рівень технічної підготовленості баскетболістів команди вищої ліги, здійснено контроль та аналіз застосування тактичних способів захисту команд вищої ліги «Дніпро-ДВУФК» (м. Дніпро) (n=13) та «Авангард» (м. Київ) (n=13), проведене педагогічне тестування з технічної підготовленості у захисті з баскетболістами залежно від ігрового амплуа. В експерименті взяло участь 13 баскетболістів – від першого розряду до кандидатів у майстри спорту з баскетболу (КМС), віком від 16 до 20 років.

РОЗДІЛ 3

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА СИСТЕМИ КОНТРОЛЮ У ПРОВІДНИХ КРАЇНАХ СВІТУ

3.1. Динаміка розвитку командних спортивних ігор як підґрунтя формування сучасної системи контролю у командних спортивних іграх

Аналіз сучасних тенденцій командних спортивних ігор дозволяє зробити висновок, що командні спортивні ігри перетворилися в потужну спортивну індустрію зі своєю великою аудиторією вболівальників на стадіонах і телеглядачів, що сприяє подальшому зростанню спортивної конкуренції та видовищності змагань. Ці дані підтверджуються іншими науковцями [107, 426].

В.О. Тищенко [438] з'ясовано, що основним фактором досягнення стійких спортивних результатів у концепції підготовки спортсменів у командних ігрових видах спорту є постійне вдосконалення технології підготовки. На прикладі гандболу автором виявлено такі специфічні тенденції розвитку спортивної підготовки:

- інтенсифікація навчально-тренувального процесу;
- підвищення рівня спеціальної фізичної підготовки в навчально-тренувальному процесі;
- уніфікація підготовки завдяки впровадженню в гандбольному просторі інноваційних технологій (TRX, Beep-test і т.п.);
- персоніфікація індивідуальної підготовки в рамках стабілізованих параметрів тренувального навантаження за часом, кількістю тренувань і тренувальних днів;
- поєднання індивідуального та командного підходів у плануванні та програмуванні процесу підготовки команди;
- збільшення кількості контрольних ігор у річному макроциклі;
- прискорення процесу підготовки внаслідок постійного

вдосконалення методики навчання зі швидкою девальвацією техніко-тактичних дій;

- доведення підготовленості гандболістів високої кваліфікації до рівня перманентної готовності до змагальної діяльності;

- стирання граней між періодами підготовки з редукцією відновного періоду в річному макроциклі [2, 438, 465].

Так, за узагальненими даними інтернет-ресурсів, науковцями виявлено [41], що за останні п'ять років (2011-2015 рр.) рейтинг популярності командних ігрових видів спорту суттєво підвищився, і вони входять до першої топ-десятки видів спорту (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Рейтинг найпопулярніших видів спорту у світі (2011-2019 рр.) [41]

№пп	Рік				
	2011	2013	2015	2017	2019
1	легка атлетика	футбол	футбол	футбол	футбол
2	футбол	теніс	теніс	крикет	крикет
3	плавання	бокс	крикет	хокей на траві	хокей
4	йога	бейсбол	бейсбол	теніс	теніс
5	велоспорт	настільний теніс	баскетбол	волейбол	волейбол
6	баскетбол	баскетбол	настільний теніс	настільний теніс	настільний теніс
7	волейбол	хокей	хокей	бейсбол	баскетбол
8	аеробіка	гольф	гольф	гольф	бейсбол
9	теніс	регбі	регбі	баскетбол	регбі
10	бодібілдинг	волейбол	волейбол	американський футбол	гольф

Якщо у 2011 році до першої десятки рейтингу найпопулярніших видів спорту у світі входили 3 види командних спортивних ігор (футбол, баскетбол, волейбол), у 2013 р. – 6 (футбол, бейсбол, баскетбол, хокей, регбі, волейбол), то у 2015 р. вже 7 видів командних ігор (футбол, крикет, бейсбол, баскетбол, хокей, регбі, волейбол) стали одними з найпопулярніших видів спорту на п'яти континентах, причому ще 3 види спорту, які увійшли до топ-десятки за популярністю, є теніс, настільний теніс та гольф, які також за

класифікацією видів спорту є спортивними іграми [Борисова, Сушко, 2015]. У 2017 році дана тенденція зберігається – 7 командних ігор в топ-десятці, відбуваються лише деякі переміщення: американський футбол змінив регбі; хокей на траві змінив хокей на льоду. Аналогічна ситуація спостерігається за кількістю командних ігрових видів у топ-десятці і в 2019 році, всередині групи змінюються місця в баскетболі, гольфі та бейсболі, четверту позицію займає хокей, який витіснив хокей на траві, а замість американського футболу до десятки потрапив регбі [587, 591, 592].

Така позитивна динаміка популярності командних спортивних ігор потребує нових знань в теорії і методиці підготовки спортивних ігор, сучасних досліджень з урахуванням тенденцій, притаманних спорту XXI століття та спортивним іграм тощо.

Для формування уніфікованої системи контролю у командних спортивних іграх, що ґрунтується на загальних закономірностях теорії спорту, враховуючи інформативні критерії, характерні для різних ігрових командних видів спорту, вікових категорій, етапів багаторічної підготовки та рівня кваліфікації команд тощо, на першій стадії дослідження нами було вивчено сучасний етап розвитку командних видів спорту та їх різновидів, що належать до олімпійського, неолімпійського, дефлімпійського та паролімпійського спорту.

Сучасним спортивним іграм – баскетболу, волейболу, футболу – притаманна поява та розповсюдження на основі класичних видів спортивних ігор цілої низки їх різновидів. Провідними країнами в цьому напрямку виступають США, Іспанія, Франція, Литва, Сербія, Хорватія, Німеччина, Фінляндія, КНР (табл. 3.2).

Розвиток спортивних ігор, поширення їхньої популярності та масовості сприяє впливу на суспільство, особливо в країнах з розвиненою матеріально-технічною базою, відповідною школою підготовки, стабільними спортивними результатами протягом багатьох років та сталими традиціями.

Таблиця 3.2

**Різновиди командних спортивних ігор в олімпійському,
неолімпійському, паролімпійському та дефлімпійському спорті**

Олімпійський спорт	Неолімпійський спорт	Дефлімпійський спорт	Паролімпійський спорт
Баскетбол Баскетбол 3х3	Радіалбаскет	Баскетбол	Баскетбол на візках (УОРА)
Бейсбол			
Волейбол Пляжний волейбол	Акваволейбол Болотний волейбол Воллібол Гігантський волейбол Мініволейбол Парковий волейбол Піонербол Японський волейбол	Волейбол Пляжний волейбол	Волейбол сидячи (УОРА) Голбол (вади зору)
Водне поло			
Гандбол	Пляжний гандбол	Гандбол	
Керлінг			
Регбі	Регбіліг		Регбі на візках (УОРА)
Хокей з шайбою			
Хокей на траві			
Футбол	Американський футбол Мотобол Пляжний футбол Футбег Нет-гейм Футзал	Футбол	Футбол 5х5 (вади зору) Футбол 7х7 (ДЦП)
Ігри з м'ячем	Боссабол Корфбол Кертибол Поло Сепактакрав Слембол Стекбол Фаустбол та ін.		

Однією з особливостей є й те, що для командних спортивних ігор характерні види та дисципліни, які мають свої правила та умови змагальної діяльності відповідно віку (рис. 3.1).

Так, наприклад, в баскетболі окремою дисципліною виступає баскетбол 3х3. Він набуває стрімкої популярності і на Іграх XXXII Олімпіади буде включений до олімпійської програми.

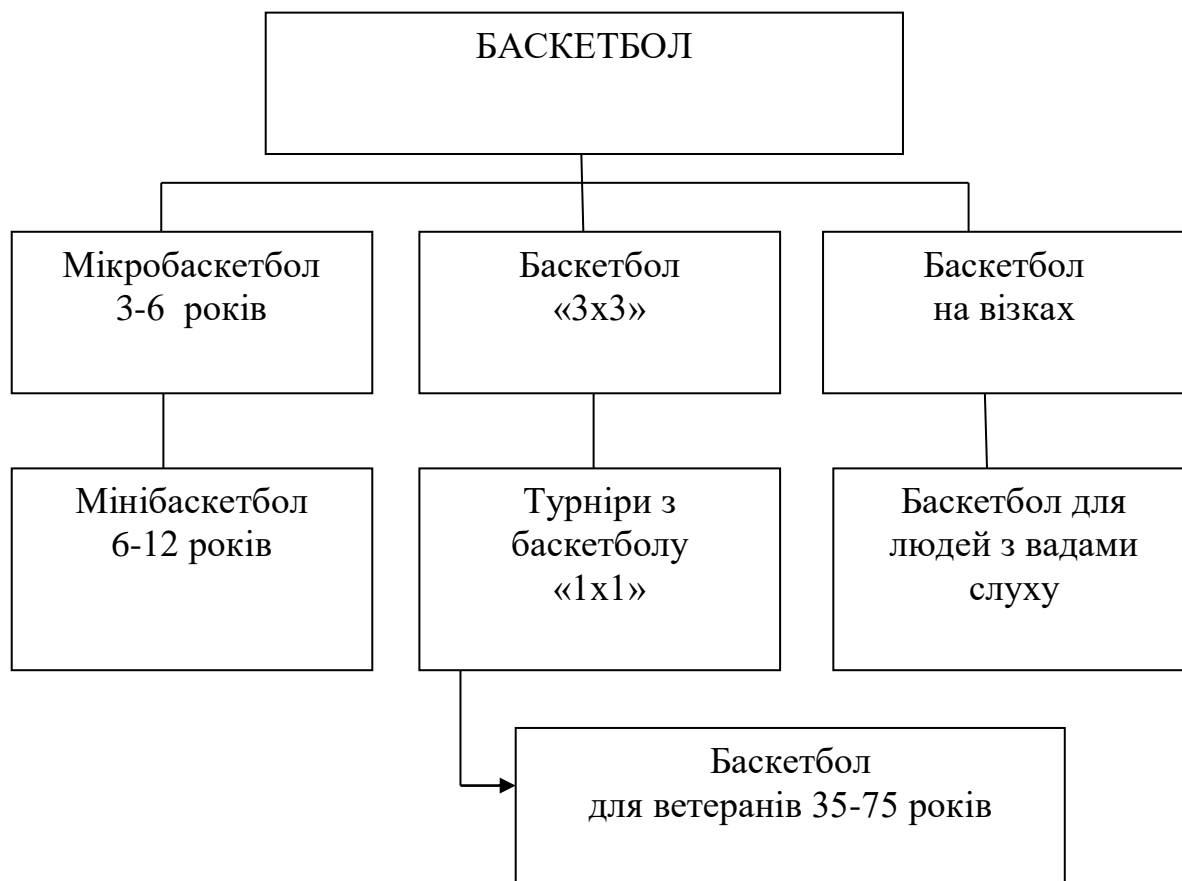

Рис. 3.1. Види баскетболу

Аналіз виступів збірних команд України свідчить про суттєві специфічні особливості та відмінності баскетболу 3x3 у порівнянні з класичним видом. Це, по-перше, інтенсивність виконання техніко-тактичних дій під час матчу; швидкий перехід від дій в атаці до захисних й навпаки; збільшення сумарного навантаження на кожного гравця команди. Протягом дня команда може брати участь у 2-3 офіційних матчах відповідно. У неофіційних змаганнях кількість ігор протягом дня може складати 5 і більше, змагання можуть тривати цілий день, а останніми роками набувають популярності нічні турніри з баскетболу 3x3.

Дослідженнями науковців підтверджуються особливості та відмінності у волейболі [98, 99, 100, 418]. Так, кількість дозволених передач у класичному волейболі розподіляється між шістьма польовими гравцями, тоді як у пляжному волейболі між двома гравцями, і практично кожному другу

взаємодію з м'ячем виконує один і той самий гравець. Це унеможливорює абстрагування від епізоду гри та висуває підвищені вимоги до концентрації уваги, яка залежить від індивідуальних психомоторних та фізичних якостей гравців. Автори акцентують увагу, що значення під час гри у пляжний волейбол (в порівнянні з класичним волейболом та іншими ігровими видами спорту, де гра відбувається в умовах відкритого простору, на відкритих майданчиках) набуває вміння орієнтуватися у просторі в умовах відсутності або наявності незначної кількості зовнішніх орієнтирів (окрім ігрової сітки та стоек). При цьому найбільша кількість ігрових дій відбувається на висоті, вищій за зріст гравців, що вимагає від них постійного контролю м'яча, який знаходиться над головою. В умовах значного дефіциту часу гравцю необхідно контролювати зовнішні орієнтири периферійним зором або постійно переключати увагу на зовнішні орієнтири, гравців команди суперника та здійснювати контроль м'яч і свого партнера.

Фахівці, досліджуючи особливості підготовки в пляжному волейболі і в інших видах спорту, дотримуються особливої думки щодо значущості фізичної підготовки та вважають її підґрунтям подальшого вдосконалення [188, 189, 216].

Не менш важливою проблемою залишається недостатність наукового забезпечення навчально-тренувального процесу спортсменів з вадами здоров'я, які спеціалізуються у командних спортивних іграх [149, 150, 346, 347, 367].

Сучасним спортивним іграм – баскетболу, волейболу, футболу – притаманна поява та розповсюдження на основі класичних видів спортивних ігор цілої низки їх різновидів. Однією з тенденцій розвитку командних спортивних ігор є зростання їх популярності на Олімпійських, Паралімпійських, Дефлімпійських іграх та Всесвітніх іграх ветеранів [347, 367]. На Паралімпійських іграх 2016 року у Ріо-де-Жанейро в програму змагань було включено 6 видів командних спортивних ігор: баскетбол на візках (УОРА), волейбол сидячи (УОРА), голбол (вади зору), регбі на візках

(УОРА), футбол 5х5 (вади зору), футбол 7х7 (ДЦП) [346, 347].

Серед зазначених вище спортивних ігор, що культивуються у системі паралімпійського руху, футбол спортсменів із захворюваннями церебральним паралічем є найбільш поширеним. Останнім часом процес підготовки до змагань вимагає від футболістів з вадами більше витрат часу за рахунок часу на відновлення всіх систем організму. Це вимагає оптимізації методики підготовки у футболі спортсменів з вадами, зміни підходів до організації та планування навчально-тренувальної роботи для даного контингенту спортсменів у секціях, інформаційного забезпечення щодо роботи зі спортсменами з вадами [346].

У класичному футболі накопичено великий обсяг експериментального матеріалу [190, 191, 464], практичний досвід отримав ґрунтовне узагальнення, це спрямувало пошуки науковців в напрямку досліджень з футболу для осіб з вадами опорно-рухового апарату (з усіма його різновидами та нозологіями). І саме передовий науково-методичний досвід провідних тренерів і фахівців професійних команд вищої, першої і другої ліг, клубних команд різного рівня є підґрунтям для формування системи підготовки у спортивних іграх для спортсменів з вадами [346, 347].

У командних ігрових видах спорту не можна визначити пріоритетність однієї або двох-трьох сторін підготовленості, оскільки саме за рахунок їх реалізації в комплексі спортсмени можуть досягти переваги. Суттєву відмінність підготовки мають спортсмени з порушенням опорно-рухового апарату, оскільки їх змагальна діяльність значно відрізняється від спортсменів-олімпійців. Такі відмінності має волейбол сидячи, змагальна діяльність якого здійснюється сидячи, що вимагає від волейболістів з порушенням опорно-рухового апарату достатнього рівня насамперед фізичної підготовленості та технічної майстерності. Крім того, сучасні дослідження науковців свідчать про те, що існує взаємозалежність між розвитком фізичних якостей та ефективністю оволодіння певними технічними прийомами [1, 375].

Незважаючи на зацікавленість з боку науковців і проведення низки досліджень в адаптивному спорті [149, 317, 346, 367, 411], науковий доробок з питань контролю підготовленості даного контингенту є недостатнім, відсутня система інформативних тестів для оцінки підготовленості та моніторингу спортсменів з вадами тощо.

З урахуванням поглядів та підходів до багаторічної підготовки спортсменів в олімпійському спорті, запропонованих В.М. Платоновим [375, 376] згідно з якими він поділяє багаторічну підготовку на дві стадії: перша стадія – становлення та розвитку можливостей спортсменів, та друга стадія – максимальної реалізації спортивної майстерності, нами було представлено різновиди спортивних ігор з урахуванням віку, стадій та етапів багаторічної підготовки. У таблиці 3.3 наведено різновиди гри на прикладі баскетболу.

Таблиця 3.3

Розподіл різновидів гри у баскетбол на етапах та стадіях багаторічної підготовки відповідно до віку спортсменів

Вид гри у баскетбол	Вік, років	Багаторічна підготовка
<i>І стадія - становлення та розвитку можливостей спортсменів</i>		
Мікробаскетбол	3-6	Дошкільне фізичне виховання
Мінібаскетбол	6-12	Масовий спорт Шкільний спорт (уроки фізичної культури та спортивні секції у ЗЗСО) Етап початкової підготовки
Баскетбол	12-14	Етап попередньої базової підготовки
	15-17	Етап спеціалізованої базової підготовки
	18-20	Етап підготовки до вищих досягнень
<i>II стадія - максимальної реалізації спортивної майстерності</i>		
Баскетбол	з 21-23 до 28-30	Етап максимальної реалізації індивідуальних можливостей
	28-32*	Етап збереження вищої спортивної майстерності
	33-35*	Етап поступового зниження досягнень
Максібаскет (для ветеранів)	35-70	Етап виходу зі спорту вищих досягнень

Примітка. * - на етапах збереження вищої спортивної майстерності й поступового зниження досягнень вказано середні показники віку закінчення етапу, але є окремі випадки, коли спортсмени лише з 40 років розпочинають знижувати показники своїх досягнень, що пов'язано зі специфікою виду спортивної гри, ігрового амплуа гравця й рангом команди, за яку він виступає на змаганнях

Аналіз нормативної документації, переважно навчальних програм з баскетболу для ДЮСШ, СДЮСШОР, ШВСМ та СНЗСП свідчить про забезпеченість програмним матеріалом, навантаженням та системою контролю лише дитячо-юнацького баскетболу з 8 до 20 років. Також баскетболісти у командах студентської ліги, першої ліги, вищої ліги, суперліги здійснюють тренувальний процес за розробленим тренером або клубом планом підготовки.

Всі інші види баскетболу, такі як мікробаскетбол, мінібаскетбол, залишаються без належної системи контролю за фізичним станом та рівнем підготовленості дітей. Не упорядковано систему підготовки та систему контролю у ветеранському спорті – максібаскеті, з урахуванням вікових особливостей спортсменів.

Щодо інших видів спорту 3x3, 1x1, баскетболу на візках, баскетболу для спортсменів з вадами слуху, то в більшості випадків вони копіюють систему підготовки та систему контролю з класичного баскетболу, адаптуючи її під специфічність виду спорту, однак це не завжди є раціональним і узгодженим зі специфічними особливостями змагальної діяльності у даних видах спорту.

Складна структура спортивної підготовки у командних ігрових видах спорту вимагає від фахівців застосування комплексного підходу до оцінки підготовленості спортсменів [109, 137, 182, 375, 376], спрямованого на всебічне вивчення особистостей та організму спортсмена з педагогічних, психологічних і медико-біологічних позицій [1, 155, 377, 378].

Окрім того, різною буде спрямованість контролю на першій та другій стадії (рис. 3.2.). Отже, якщо в дитячо-юнацькому спорті систему контролю більше спрямовано на визначення підготовленості спортсменів для перспективи подальшого продовження занять спортивними іграми, то в спорті вищих досягнень – визначення можливостей спортсменів при формуванні складу команди та показників функціональних можливостей,

психічного стану, техніко-тактичної та інтегральної підготовленості, мікроклімату колективу збірних команд країни, клубних команд і індивідуальних особливостей кожного члена команди.

Рис 3.2. Спрямованість контролю на різних стадіях багаторічної підготовки у командних спортивних іграх

Виявлено недостатню обґрунтованість термінів проведення етапного контролю упродовж річного циклу, які мають бути узгоджені з регламентом та календарем змагань (або декількох змагань, наприклад, чемпіонат країни, кубок країни, Єврокубок, чемпіонат Європи тощо), особливостями участі спортсменів у змаганнях із двох різновидів командної гри (наприклад, баскетбол та баскетбол 3×3); особливості участі спортсменів за команди різних ліг (суперліга, вища ліга (дубль команди суперліги)).

Комплекс тестів та показників для оцінювання підготовленості

спортсменів на першому етапі багаторічної підготовки не може бути однаковим для всіх вікових категорій, він повинен формуватися з огляду на завдання та зміст підготовки на кожному означеному етапі багаторічної підготовки.

Перспективним напрямом тестування у контактних спортивних іграх (баскетбол, гандбол, футбол, регбі та ін.), особливо на другій стадії багаторічної підготовки, є розроблення контрольних вправ із супротивом умовного пасивного та активного суперника. Водночас виникає необхідність створення контрольних нормативів із тактичної підготовленості всієї команди, зокрема виконання тих чи інших комбінацій на майданчику за таких умов, як ліміт часу, перевага чи меншість нападників або захисників тощо.

Аналіз наукових праць зі спортивних ігор [107, 160, 337, 521, 526], наведений в даному підрозділі, дозволив виявити, що характеристиками, які підлягають контролю у командних ігрових видах спорту, відповідно до віку, ігрового амплуа, є: показники техніко-тактичних дій під час змагальної діяльності; рухова діяльність протягом гри (кількість переміщень, стрибків, прискорень та ін.); рівень технічної, фізичної (загальної та спеціальної), тактичної, теоретичної, психологічної підготовленості; обсяг та інтенсивність тренувального та змагального навантаження; рівень взаємовідносин та соціального статусу гравців в команді; особливості жіночого організму; антропометричні показники фізичного розвитку; стан функціональних систем; психофізіологічні особливості тощо.

Підсумовуючи вищенаведене зазначається, що у зв'язку з сучасними тенденціями розвитку командних спортивних ігор виникає необхідність формування уніфікованої системи контролю в ігрових видах спорту. Загальна система контролю повинна включати етапність, критерії оцінки, методи, засоби контролю, мету, завдання для кожного етапу багаторічної підготовки, гендерні відмінності, особливості інвентарю та обладнання, як у класичному виді спортивних ігор (баскетбол, волейбол, футбол тощо), так і у

чітко означеному різновиді командної спортивної гри: по-перше, залежно від віку її призначення (мікробаскетбол, мінібаскетбол, максібаскет, мініволейбол та ін.) й, по-друге, залежно від кількості членів команди (пляжний волейбол, баскетбол 3х3, регбіліг-7 та ін).

Невивченим залишається питання адаптації або модифікації педагогічних тестів або створення нових контрольних вправ для неолімпійських, паралімпійських та дефлімпійських видів спортивних ігор й шкал оцінювання рівня підготовленості спортсменів, які в них спеціалізуються.

Необхідно зазначити, що в Україні зменшення віку для занять спортом на початковому етапі спортивної підготовки в ряді видів спорту обґрунтовується низкою нормативно-правових документів галузі фізичної культури і спорту, де етап початкової підготовки є першим щаблем у спорті вищих досягнень після навчання елементам виду спорту в системі дитячого масового спорту [382].

При наявності різних думок фахівців щодо ранньої спеціалізації у командних спортивних іграх [165, 181, 354], світовий практичний досвід провідних країн [519, 524, 529, 536, 551] свідчить, що діти з 6-7-річного віку починають успішно опановувати азбуку спортивних ігор, з 8-річного віку – регулярно тренуватися в секціях і виступати на змаганнях. Головною відмінністю в цих країнах є організаційні та методичні умови проведення навчально-тренувального процесу початківців [520, 534, 558].

Не менш важливою проблемою є те, що програми та навчальні плани, які діють в системі спорту, будувалися на засадах принципів, сформованих ще в 1950-ті роки, та практично не відображали масив знань і практичний досвід, який накопичено у сфері раціональної побудови багаторічної підготовки, орієнтованої на повне розкриття індивідуальних можливостей кожного спортсмена в оптимальній віковій зоні [474, 475].

Вітчизняні навчальні програми для дитячо-юнацьких спортивних шкіл, за якими рекомендовано здійснювати набір дітей до груп початкової

підготовки зі спортивних ігор (1999-2003 рік), не відповідають сучасним вимогам розвитку спорту:

- застаріла методика підготовки юних спортсменів у порівнянні з провідними країнами, у яких культивуються командні спортивні ігри;
- недосконало обґрунтовані наукові підходи щодо регламентації фізичних навантажень з урахуванням індивідуальних особливостей розвитку дітей;
- відсутність науково обґрунтованої системи нормативних оцінок фізичної підготовленості відповідно до вікового розвитку організму дитини;
- широкий віковий діапазон початку занять командними спортивними іграми у порівнянні з провідними країнами;
- відсутність взаємозв'язку «дошкільний навчальний заклад – загальноосвітня школа – ДЮСШ»;
- недосконала організація та планування педагогічного процесу, спрямованого на створення умов для розкриття і розвитку фізичних, морально-вольових та інтелектуальних якостей дитини;
- низький рівень організаційної структури педагогічного управління в напрямку координації та взаємодії батьків, тренерського колективу, вчителів фізичної культури [19, 79, 455].

Вищезазначене створює необхідність реалізації в країні широкої програми масового навчання основам різних видів спортивних ігор та реорганізації системи фізичного виховання школярів в бік підвищення ролі спортивної спеціалізації, тісного взаємозв'язку діяльності загальноосвітніх шкіл та ДЮСШ [470, 474].

Ефективність вдосконалення системи контролю залежить від урахування та аналізу накопиченого практичного досвіду та теоретичних знань у спорті в цілому [374], в командних видах спорту безпосередньо, про що свідчить доробок науковців у спорті вищих досягнень [84, 169, 170, 180], частково у дитячо-юнацькому спорті [147, 190, 231, 358, 489], а також у фізичному вихованні дошкільнят та молодших школярів [159, 165, 227, 519].

3.2. Підходи до оцінки змагальної діяльності в командних спортивних іграх

Одним з актуальних завдань сучасної теорії і практики баскетболу є пошук інформативних критеріїв оцінки змагальної діяльності спортсменів. Будь-які управлінські дії, спрямовані на підвищення ефективності змагальної діяльності, малоефективні без наявності точних, а головне об'єктивних даних, що відображають особливості поведінки спортсменів і команди в матчі.

Ігрові (командні) види спорту мають одну з найбільш складних структур змагальної діяльності. Спортсменам доводиться виконувати величезну кількість техніко-тактичних дій, постійно взаємодіяти з партнерами по команді, оперативно коригувати свої дії і характер гри, залежно від дій суперника і розвитку самого поєдинку.

Процес об'єктивного оцінювання змагальної діяльності в баскетболі ускладнюється ще й тією обставиною, що підсумковий командний результат в матчі, як правило, не є тим інформативним показником, який відображає особливості гри кожного конкретного спортсмена. Одні баскетболісти можуть зіграти більш значиму роль у перемозі команди, інші менш значиму, а це, в свою чергу, вимагає диференційованого підходу до їх оцінювання для того, щоб гідно визначити внесок кожного гравця в загальнокомандне досягнення.

На сьогодні баскетболістам високого класу в ігровому сезоні доводиться брати участь у великій кількості матчів, турнірів, кубкових поєдинках, виступати за національну збірну команди своєї країни у великих міжнародних змаганнях, де кожна окрема гра має важливе значення для загального результату виступу в сезоні. Робити висновок про успішність ігрових дій спортсмена на підставі виступу в декількох матчах передчасно. Оцінка змагальної діяльності спортсменів повинна здійснюватися за підсумками всього сезону [567].

Формування єдиної науково обґрунтованої системи аналізу та оцінки

змагальної діяльності баскетболістів в ігровому сезоні дозволить максимально наблизити дослідника до отримання точних даних, що відображають особливості виступу спортсменів, як в окремо взятому матчі, так і в ігровому сезоні в цілому. У цьому дослідженні була зроблена спроба визначити базові елементи подібної системи, яка, безумовно надалі може бути удосконалена та розширена.

Всі показники змагальної діяльності, які сьогодні використовуються для її оцінки, так чи інакше можна віднести до однієї з двох складових характеристик гри, кількісної або якісної. У представленій системі аналізу всі критерії і показники були умовно розділені саме за цим принципом. Це дві сторони одного процесу, вони відображають різні особливості, проте повинні застосовуватися при оцінюванні паралельно, доповнюючи один одного, що дозволить створити цілісне уявлення про специфіку змагальної діяльності команди і спортсменів [24, 224].

Запропонована в даній роботі структура аналізу і оцінки може бути використана і в інших ігрових видах спорту (футбол, гандбол, хокей та ін.), З огляду на схожість основних структурних елементів змагальної діяльності та системи спортивних змагань у змагальному періоді підготовки.

Сьогодні існує безліч різних варіантів оцінювання ефективності змагальної діяльності в баскетболі. Це розробка і використання модельних характеристик техніко-тактичних дій спортсменів, математичні розрахунки інтегральних індексів оцінки дій спортсменів в матчі, експертне оцінювання ефективності гри спортсменів. Для якісної оцінки гри фахівці можуть застосовувати будь-який з них. У даній роботі були досліджені і продемонстровані сильні і слабкі сторони кожного із способів оцінювання.

Результати проведених досліджень показали, що процес оцінювання змагальної діяльності повинен враховувати різні чинники, які можуть вплинути на підсумкову оцінку спортсмена. Одним з таких факторів є сила протистояння суперника в матчі. Слабкий або, навпаки, сильний суперник може значно вплинути на ефективність дій баскетболістів у матчі. Можливо,

завдяки впливу саме цього чинника були отримані досить суперечливі дані при спробі зіставити рівень спортивної майстерності команд і спортсменів з різних країн і континентів, які не зустрічалися між собою, за різними якісними критеріями оцінки [181, 182, 183].

Баскетбольна команда складається зі спортсменів різного віку, різниця у віці між окремими гравцями може бути понад двадцять років, що, звичайно, істотно відбивається на їх змагальній діяльності та специфіці проведення всього ігрового сезону. Отримані в цьому дослідженні результати дозволили виділити в складі баскетбольної команди високого класу наявність трьох основних вікових категорій: 1) молодь (17-22 роки), ігрова зрілість (23-32 роки), дорослі спортсмени (33 і вище). Найбільш ефективно на майданчику діють баскетболісти у віці 23-32 років, саме вони проводять більшу частину ігрового часу, виступають в більшій кількості матчів в ігровому сезоні, частіше за інших виходять у стартовому складі на поєдинок. Досить низькі показники у молодих гравців, які тільки потрапляють в команду майстрів і не мають необхідного досвіду виступу на високому рівні. Зрозуміло, що цю обставину неодмінно потрібно враховувати при проведенні аналізу і оцінки їхньої гри.

Певний вплив на специфіку змагальної діяльності надає ігрова спеціалізація баскетболістів, що проявляється в різному рівні реалізації ними техніко-тактичних дій і виконуваних рухових завдань в матчі [27].

Проведені дослідження також показали, що баскетболісти, які виступають за клуби НБА, мають більш високі показники проведеного ігрового часу на майданчику в сезоні, виступають в більшій кількості матчів, мають вищий індекс щільності ігор і часом у кілька разів перевершують за даними показниками європейських і вітчизняних спортсменів. Особливо яскраво подібна перевага відзначається у відомих американських спортсменів, які є лідерами своїх команд, причому як в рамках одного ігрового сезону, так і всієї професійної кар'єри гравця.

Поряд з якісними критеріями оцінки змагальної діяльності в роботі

обґрунтовується і підтверджується необхідність використання кількісних показників для оцінювання дій спортсменів в ігровому сезоні, які дотепер часу практично не використовувалися фахівцями.

Командні спортивні ігри – це види спорту, основою яких є різні техніко-тактичні прийоми для враження у процесі протиборства визначеної мети спортивним знаряддям (м'ячем, шайбою та ін.) воріт, кошика, майданчика суперників. Зміст та організація спортивних ігор регламентовані офіційними правилами змагань. Більшість видів спортивних ігор містять комплекси простих природних рухів, фізичних вправ (біг, стрибки, кидки, удари і т.ін.), що виконуються гравцем або партнерами в боротьбі з суперником і спрямовані на створення ігрових ситуацій, які в кінцевому результаті мають забезпечити перемогу. В багатьох видах спортивних ігор спортсмени вступають у безпосередню контактну боротьбу. Широке поширення спортивних ігор обумовлене їх доступністю, відносною простотою змісту та організації, силою емоційного впливу на учасників і глядачів. Існують командні спортивні ігри (наприклад, баскетбол, водне поло, волейбол, гандбол, регбі, футбол, всі види хокею)[425, 427, 525].

Аналіз наукової літератури свідчить, що вчені пропонують розподіляти змагальну діяльність у командних ігрових видах спорту на наступні ієрархічні рівні [108, 181]:

- рівень володіння індивідуальними техніко-тактичними навичками зі снарядом гри (м'яч, шайба тощо);
- рівень комунікації з партнерами у грі (групові та командні тактичні взаємодії);
- рівень безпосередньої протидії суперників (індивідуальні, групові та командні протидії);
- рівень впливу позазмагальних чинників (суддівство, підтримка глядачів, кліматичні умови тощо);
- рівень інтегрального оцінювання і комплексного контролю показників змагальної діяльності.

Ю.Д. Железняк із співавторами [119] виділяють системно взаємопов'язані компоненти змагального протиборства спортсменів-суперників:

- морфологічні ознаки організму спортсменів;
- функціональні можливості організму спортсменів;
- психологічні якості і властивості особистості спортсменів, спеціальні знання;
- фізичні здібності, що забезпечують надійність прийомів гри і тактичних дій;
- прийоми гри для ведення змагальної боротьби в нападі і захисті;
- індивідуальні тактичні дії в нападі гравця однієї команди і індивідуальні тактичні дії в захисті гравця іншої команди – поєднане і навпаки;
- групові тактичні дії в нападі однієї команди і індивідуальні тактичні дії в захисті іншої команди – поєднане і навпаки;
- командні тактичні дії в нападі дії однієї команди і командні тактичні дії в захисті іншої команди – поєднане і навпаки;
- цілісне протиборство команд-суперників у грі, системний прояв усіх компонентів змагальної діяльності [180].

Характеристика змагальної діяльності у спортивних іграх є провідним компонентом низки наукових напрямків, які пов'язані як з питаннями удосконалення процесу підготовки спортсменів, підвищенням ефективності змагальної діяльності, так і підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання і спорту: вчителів фізичної культури, тренерів, суддів, інструкторів з виду спорту, менеджерів у цій галузі [425].

Структура і зміст змагальної діяльності в баскетболі визначаються спрямованістю на досягнення найвищого для даного гравця або команди результату в офіційних змаганнях засобами техніко-тактичних дій [106].

За даними авторів [94] до переліку чинників, які обумовлюють особливості структурних змін змагальної діяльності, ймовірно належать

морфологічні особливості, спеціальна фізична підготовленість, технічна тактична, психологічна підготовленість, вік та спортивний стаж, кваліфікаційні відмінності та ігрова спеціалізація (рис.3.3).

Рис. 3.3. Блок-схема моделі найсильнішого спортсмена [94]

Вивчення змагальної діяльності в баскетболі, встановлення її основних компонентів забезпечення і реалізації є актуальною проблемою в теорії і практиці баскетболу. Використання сучасних інформаційних технологій дозволяє розширити діапазон аналізованих показників, підвищити кількість і якість реєстрованих даних, необхідних для розуміння процесу гри [24, 27].

Виявлено, що одним із сучасних методів реєстрації змагальної діяльності в НБА є система SportVU. Одним з основних елементів системи SportVU є робота шести камер, закріплених на підвісних конструкціях залу, по три з кожної половини майданчика (рис.3.4.). Шість камер, що працюють синхронно, дозволяють з частотою 25 кадрів в секунду створювати у тривимірній площині безперервну картину переміщень баскетболістів і м'ячі протягом всього матчу. З огляду на той факт, що загальна тривалість баскетбольного матчу в НБА становить 48 хвилин, система SportVU «Player Tracking» встигає зробити 72000 кадрів за гру. Кожен кадр автоматично передається на комп'ютер, який акумулює дані і видає інформацію про

переміщення гравців і вчинених ними діях. Алгоритм роботи системи SportVU «Player Tracking» отримав назву ICE Platform. Завдяки оперативності роботи системи і доступності одержуваних даних тренери і гравці можуть в режимі гри отримувати цінну інформацію про свої дії і дії суперника в матчі, використовуючи при цьому комп'ютер або iPad.

Безмиловим М.М. [24] проаналізовано систему SportVU «Player Tracking», що дозволяє збирати велику кількість різноманітних даних про переміщення, єдиноборствах і ігрових прийомах баскетболістів.

До першої групи показників можна віднести характеристики переміщень баскетболістів (швидкість, дистанція, траєкторія, точки виконання кидків м'яча та ін.). Показники, які відображають володіння м'ячем (час володіння, ведення м'яча і ін.), можуть бути віднесені до другої групи.

До третьої групи, на наш погляд, слід віднести поточні техніко-тактичні дії баскетболістів і єдиноборства (боротьба за підбори м'яча, передачі м'яча, кидки після ведення, кількість заблокованих спроб атаки кошика та ін.).

Автор наголошує, що зазначені показники не вичерпують весь той спектр даних, які можуть бути зареєстровані за допомогою впровадженої технології. Однак і цієї інформації цілком достатньо для того, щоб зробити спробу вивчити особливості змагальної діяльності баскетболістів завдяки тим показникам, які дотепер часу залишалися поза увагою вчених. Цікавими видаються дослідження, спрямовані на виявлення особливостей переміщень гравців різного амплуа і кваліфікації в матчі, їх швидкості руху, впливу віку гравців на характер їхньої гри, встановлення залежності між структурою функціональної підготовленості та руховою активністю гравців в матчах і багато іншого.

Дослідження Е.Ю. Дорошенка [106] свідчать, що контролю змагальної діяльності приділено багато уваги з боку науковців. Необхідно відзначити, що для орієнтації й корекції тренувального процесу юних, а також дорослих, але

недостатньо кваліфікованих спортсменів, особливо висока ефективність використання узагальнених і групових моделей змагальної діяльності.

Для спортсменів високого класу, що мають яскраво виражені індивідуальні риси, свій стиль і манеру ведення гри, часто використовується переважна орієнтація не стільки на узагальнені модельні дані, скільки на розвиток індивідуальних показників, що супроводжується, в разі необхідності, усуненням існуючих диспропорцій в різних сторонах підготовки. У зв'язку з цим на етапі вищої спортивної майстерності при підготовці спортсменів високої кваліфікації особливо актуальною є розробка індивідуальних модельних характеристик змагальної діяльності. До досліджень, які спрямовані на вирішення цих завдань, в командних спортивних іграх належить, зокрема, робота [306], виконана на матеріалі баскетболу.

Аналіз сучасних даних науково-методичної літератури, що характеризують контроль змагальної діяльності у командних ігрових видах спорту, також свідчить, що основною тенденцією до формування її оптимальної структури є виражена орієнтація на збільшення інтенсивності змагального процесу в усіх його структурних утвореннях.

Також існує визначення, що змагальна діяльність баскетболіста – не просто сума окремих прийомів захисту і нападу, а сукупність дій, об'єднаних спільною метою в єдину динамічну систему [15, 24, 564]. Правильна взаємодія гравців команди – основа колективної діяльності, яка повинна бути спрямована на досягнення спільних інтересів команди і спиратися на ініціативу і творчу активність кожного гравця.

Кожен гравець повинен не тільки нападати, але й активно захищати свій кошик. Щоб перехопити м'яч у суперника або не дати йому можливості зробити кидок, необхідно своєчасно і правильно реагувати на всі його дії, враховуючи розташування гравців команди супротивника, партнерів та місцезнаходження м'яча. Ігрова діяльність баскетболіста базується на стійкості і варіативності рухових навичок, рівні розвитку фізичних якостей,

стан здоров'я та інтелекту гравців [21, 22].

Дослідження Н.А. Нестеренко [331, 332] дозволили встановити показники, які характеризують змагальну діяльність юних баскетболістів 13-14 років. За результатами кореляційного аналізу встановлено, що визначальними показниками змагальної діяльності для вказаного віку є кількість та результативність 2-очкових кидків, кількість і результативність кидків з гри, загальна кількість підбирань, кількість підбирань на своєму та чужому щитах, кількість перехоплень і кількість голевих передач. З'ясовано, що центрові, нападники та захисники за гру виконують різну кількість технічних дій змагальної діяльності: відповідно кількість 2-очкових кидків – 42,77; 39,91; 43,91; результативність 2-очкових кидків – 17,91; 17,23; 18,05; кількість 3-очкових кидків – 25,05; 14,18; 8,45; результативність 3-очкових кидків – 6,41; 3,41; 2,27; кількість кидків з гри – 67,82; 54,09; 52,36; результативність кидків з гри – 24,32; 20,64; 20,32; кількість штрафних кидків – 20,45; 19,41; 24,09; результативність штрафних кидків – 9,91; 8,55; 10,09; перехоплення – 14,09; 11,82; 10,32; блок-шоти – 2,50; 6,41; 13,50; кількість підбирань з гри – 23,82; 43,09; 58,95.

Дослідження Р.О. Сушко [425] засвідчили, що інформативними показниками, які входять до комплексу оцінки техніко-тактичних дій висококваліфікованих баскетболісток у захисті та нападі з урахуванням ігрового амплуа, є:

- у захисті: відбирання м'яча, протидія гравцю, перехоплення, передачі, блок-шоти, підбирання м'яча на своєму щиті, фоли;
- у нападі: кидки м'яча у кошик, штрафні кидки, триочкові кидки, кількість набраних очок, підбирання м'яча на щиті суперника, результативні передачі, фоли суперника при протидії гравцю.

Провідними показниками техніко-тактичних дій для висококваліфікованих баскетболістів різного амплуа є:

- розігруючий та атакуючий захисник – триочкові кидки, результативні передачі, перехоплення;

- «легкий» і «важкий» форварди – триочкові та двоочкові кидки, підбирання м'яча, результативні передачі;
- центровий гравець – підбирання м'яча, блок-шоти, двоочкові та штрафні кидки.

М.М. Безмилов [21] з метою контролю змагальної діяльності висококваліфікованих баскетболістів у якості інформативних рекомендує використовувати наступні техніко-тактичні дії та показники: реалізація двоочкових кидків (спроби, влучання відсоток), реалізація триочкових кидків (спроби, влучання, відсоток), реалізація штрафних кидків (спроби, влучання, відсоток), перехоплення м'яча, результативні передачі м'яча, підбирання м'яча у захисті і нападі, втрати м'яча, блок-шоти м'яча, фоли, показник ефективності.

Дослідження О.О. Mitova [553] виявили відмінності в показниках змагальної діяльності між баскетболістами різного віку, які виступають за команди суперліги. Встановлено слабкі сторони інтегральної підготовленості баскетболістів 17-19 років при переході до команд суперліги у порівнянні з досвідченими – кількість зіграного часу; кількість втрат м'яча; ефективність середніх кидків; ефективність дальніх кидків; кількість перехоплень м'яча, кількість набраних фолів.

Отже, аналіз різних методів контролю змагальної діяльності спортсменів у командних спортивних іграх на різних етапах багаторічної підготовки свідчить про наявність різних методик та алгоритмів контролю, а також аналізу параметрів змагальної діяльності, однак відзначається переважна більшість їх застосування для гравців більш високої кваліфікації, а спеціально розроблених методів та критеріїв контролю для юних баскетболістів не виявлено.

Відзначається, що в українських змаганнях йде застосування комп'ютерних програм, які передбачені для кваліфікованих дорослих баскетболістів, а це не завжди дає об'єктивну оцінку інтегральної підготовленості юних баскетболістів, не розкриває повністю набутого

тренувального ефекту, не відповідає навчальному матеріалу конкретно визначеного року навчання в ДЮСШ, не виявляє детальних помилок, притаманних конкретній віковій категорії спортсменів.

Отже, виявлено резерви для подальших наукових розробок з даного напрямку, а саме до розробки системи комплексного контролю змагальної діяльності юних баскетболістів, підґрунтям до якої повинні бути:

- сучасні тенденції розвитку дитячо-юнацького баскетболу (зміни правил гри, спеціальний регламент змагань з урахуванням вікових особливостей, календар змагань протягом річного циклу, обсяг ігор);
- неузгодженість змісту сучасних техніко-тактичних дій з контрольними тестами (вивчається одне – контролюється інше);
- відсутність диференційованого підходу до підбору тестів залежно від віку та етапу підготовки, періоду річного циклу;
- відсутність комплексної оцінки спеціальних здібностей, що впливають на ефективність змагальної діяльності (оцінка теоретичної підготовленості, психологічного стану, спеціальної психологічної підготовленості);
- відсутність програми оцінки техніко-тактичних дій під час змагальної діяльності, розробленої спеціально для контролю опанування діями з урахуванням завдань етапу багаторічної підготовки юних баскетболістів та специфічних особливостей командної гри.

3.3. Застосування комп'ютерних технологій в системі контролю різних сторін підготовленості та стану гравців

Останніми роками проблема контролю в спорті є однією з найбільш актуальних у сфері наукових напрямів управління тренувальним процесом спортсменів різної кваліфікації.

За останні роки нестримно та надзвичайно масштабно розвивається галузь комп'ютерних технологій. Сучасні інформаційні технології, що дозволяють створювати, зберігати, переробляти інформацію і забезпечувати

ефективні способи її представлення споживачеві, стали важливим чинником життя суспільства та засобом підвищення ефективності функціонування усіх сфер громадської діяльності [154, 212, 359, 360].

Проблемам удосконалення інформаційного забезпечення в різних галузях знань присвячено праці вчених [154, 212], які вважають, що основу інформаційної діяльності складають формування і використання науково-інформаційних ресурсів з метою поліпшення інформаційного забезпечення науки, освіти на основі ефективного використання традиційних та освоєння сучасних комп'ютерних технологій [31, 359, 440]. Не виключенням є і застосування комп'ютерних технологій у контролі різних сторін підготовленості спортсменів, які спеціалізуються у командних ігрових видах спорту.

Застосування засобів інформаційних та комп'ютерних технологій в управлінні тренувальним та змагальним процесами є актуальним напрямом наукових досліджень, якому присвячено значну кількість наукових робіт [211]. Широкого застосування комп'ютерні технології набули й у контролі чисельних показників тренувальної та змагальної діяльності [24, 211, 224].

Цінність наукових досліджень у спорті залежить від кількості напрямів, тому його розвиток проходить в результаті постійного пошуку та вдосконалення нових форм, засобів і методів. Від того, наскільки досконала система організації інформації, багато в чому залежить якість навчально-тренувального процесу та системи контролю. Головні характеристики галузевих інформаційних потоків сприяють раціональній організації процесу підготовки спортсменів та його інформаційного забезпечення. Зважаючи на специфіку спортивної діяльності, інформація може використовуватися як в теорії спортивного тренування, так і в практичній діяльності спортсменів з метою розширення їх світогляду [153].

Проте, як відзначають фахівці [154, 359], комп'ютерні технології у галузі фізичної культури і спорту не придбали широкого науково обґрунтованого застосування.

На сьогодні основними напрямками інтеграції засобів сучасних інформаційно-комп'ютерних технологій у процес спортивної підготовки є:

- створення високоякісних мультимедійних цифрових навчальних посібників: на прикладі відеозаписів вправ у виконанні спортсменів міжнародного класу. Юні спортсмени можуть аналізувати техніку виконання цих вправ за допомогою досягнень цифрових технологій;

- отримання довідкової інформації в мережах Internet або Intranet (якщо така є): потужні бази даних дозволяють отримати необхідну інформацію в короткі терміни та бути в курсі усіх спортивних новин і досягнень, а також є джерелом відомостей про новітні спортивні технології;

- дослідження біомеханічних аспектів спортивних вправ: сучасні оптичні системи для визначення параметрів руху спортсмена є ефективним засобом для виявлення недоліків у підготовці спортсмена та розробці методів з їх усунення;

- проведення психологічних комп'ютерних тестів для визначення реакції та концентрації уваги спортсмена: подібні тести дозволяють у стислі терміни в ході порівняльного та статистичного аналізу виявити слабкі сторони спортсменів; потрібно відзначити, що ці тести характеризуються високою ефективністю та економічністю;

- підготовка програмних тренажерів-стимуляторів з метою глибшого наукового вивчення тих або інших спортивних процесів: тренажери-стимулятори дають можливість вивчення спортивних ситуацій, що відрізняються особливою складністю та вимагають глибокого аналізу;

- моделювання спортивних вправ та визначення оптимальних параметрів їх виконання: потужні процесори сучасних комп'ютерів дають можливість в долі секунди визначити необхідні параметри та розрахувати траєкторії руху центрів тяжіння частин тіла спортсмена;

- сучасні системи аналізу змагальної діяльності;

- проведення статистичних досліджень: аналізи опитувань, складених фахівцями високої кваліфікації, що дозволяють швидко та ефективно

визначити проблеми спортивного живлення, здорового сну та деяких інших показників фізіології спортсменів [250, 262, 359, 360].

Усі вищевикладені групи цифрових технологій пов'язані між собою і допускають участь фахівців та учених різних кваліфікації і напрямів: тренерів, фізіологів, біомеханіків, медиків, психологів та біологів. В ході комплексного підходу відбувається обмін досвідом між представниками різних професій, що, поза сумнівом, веде до досягнення вищих спортивних результатів.

Комп'ютерні програми, комп'ютерні технології як технічні засоби навчання розвиваються у рамках існуючого процесу навчання, тому мають більшою чи меншою мірою бути сумісними з цим процесом з точки зору кінцевих дій. Їх застосування дозволяє підвищити ефективність навчання та оптимізувати навчально-тренувальний процес. В той же час, ці програми можуть активно впливати і впливають на зміни не лише окремих методик тренування, але і цілком на увесь тренувальний процес [262].

Спортивне тренування, будучи процесом, який динамічно розвивається, може раціонально забезпечувати виконання поставлених завдань і досягнення необхідного ефекту тільки у тому випадку, якщо в ньому закладена науково-збалансована структура. Нині система науково-методичного забезпечення підготовки спортсменів базується на використанні сучасних інформаційних технологій.

У системі підготовки спортсменів високої кваліфікації використовуються наступні інформаційні технології: автоматизовані діагностичні комплекси, тренажерно-діагностичні стенди, експертні системи для планування тренувального процесу, системи «віртуальної реальності», а також комплекси для збору і аналізу інформації про технічну підготовленість спортсменів.

Використання інформаційних технологій створює абсолютно нові можливості для розвитку спорту. Причому, для підвищення спортивних результатів доцільно використовувати не окремо взятий метод, а

застосовувати комплексний науковий підхід.

Поза тим, комп'ютерні технології застосовуються в процесі підготовки спортсменів (контроль та навчання техніки), контролю фізичного розвитку та підготовленості, підготовки і обробки результатів змагань з різних видів спорту, контролю і оптимізації техніки спортивних рухів, системи, що дозволяють автоматизувати роботу секретаріату, фіксувати і миттєво обробляти статистичні дані, які дозволяють управляти змагальною діяльністю.

Відзначається, що в сучасний час на базі інформаційних технологій створені та використовуються такі розробки:

- автоматизовані діагностичні для оцінки та моніторингу стану спортсменів;
- тренажерно-діагностичні стенди для вивчення реакцій організму спортсменів на модельні навантаження;
- комп'ютеризовані комплекси для збору та аналізу інформації про технічну підготовленість спортсменів;
- системи «віртуальної реальності» для формування у спортсменів рухових вмінь та навичок;
- експертні системи щодо планування тренувального процесу спортсменів;
- автоматизовані системи для контролю та управління тренувальним процесом спортсменів;
- комп'ютерні програми для розв'язання завдань моделювання та прогнозування у спорті [451].

Всі вищепераховані програми та інформаційні технології забезпечують лише збір та переробку інформації, але не здійснюють процес управління тренувальним або змагальним процесами.

Програмне забезпечення використовує цифрову відеографіку, щоб використати миттєвий зворотний візуальний зв'язок, не перериваючи тренування. Система відеоаналізу Dartfish, яка дозволяє у контролі здійснити:

- розбір матчу на моменти з привласненням їм характеристик, ведення повної статистики по розібраних матчах;
- реєстрація і обробка результатів тренувального процесу;
- відображення інформації про хід тренувань в режимі online;
- роздрукування інформації, отриманої в ході тренувального процесу, на паперовий носій;
- можливість накладення відеозображення одного спортсмена на іншого;
- розкадровування рухів спортсмена;
- можливість порівняння 4 відеозаписів одночасно;
- виділення ключових моментів техніки (картинка в картинці);
- відео аналіз тактико-технічних дій спортсменів;
- графічний інструментарій для аналізу техніки і тактики спортсмена тощо [473, 477].

«Polar Team» – це пристрій, який у режимі реального часу виводить на екран точні дані про частоту серцевих скорочень у гравців команди у баскетболі та інших видах командних спортивних ігор. Об'єктивні дані про частоту серцевих скорочень дозволяють більш продумано організовувати тренування для своїх гравців. Це дозволяє тренерові бачити, хто втомився, кому необхідно попрацювати над своєю фізичною формою, а у кого ще залишився заряд невтраченої енергії. Пристрій дозволить організувати тренування так, щоб зробити команду кращою в лізі. ЧСС використовують як критерій оцінки інтенсивності навантаження. Існує лінійна залежність між ЧСС і тренувальною інтенсивністю [4, 476].

Для тестування юних футболістів групою авторів Дж.С. Гугушвілі, Д.А. Киркитадзе, А.Е. Егоян і ін. [97] розроблена комп'ютерна програма, що дозволяє виявити і оцінити параметри, що характеризують навички юних футболістів засобами обчислення тимчасового інтервалу, необхідного футболістові для виконання різних тестів: від найпростіших тестів на реакцію до складних з включенням логічних задач.

М.М. Дмор Саммер [103] експериментально обґрунтував методику навчання молодших школярів футболу з використанням інформаційних технологій, яка передбачає діагностику рівня здоров'я, фіксацію антропометричних і функціональних показників, тестування фізичної, технічної та психофізіологічної підготовленості, виконання розроблених річних програм навантажень, оволодіння інформацією в комп'ютерному класі в рекомендованих тимчасових рамках.

Б.А. Артеменком і І.Д. Глазиріним [10] була створена інтерактивна методика для контролю тактичного мислення волейболістів « Volleyball-Test », яка в своїй основі має три блоки: тестування тактичного мислення в нападі; тестування тактичного мислення в захисті; навчання тактиці захисту, що дозволяє тренеру за лічені хвилини отримати інформацію про стан розвитку тактичного мислення гравців.

В.В. Пасько науково обґрунтовано застосування комп'ютерних технологій у процесі розвитку і контролю тактичного мислення у регбістів [360]. Виявлено, що В.А. Супрунович зі співавторами [423] на базі алгоритму методики «Balltest » розроблена автоматизована комп'ютерна методика діагностики ігрового мислення футболістів «FootballTest», в основу якої покладено конкретні ігрові ситуації і варіанти їх вирішення. А.Г. Базілевським, І.Д. Глазиріним [14] розроблена авторська методика «Baskettest» для контролю і вдосконалення тактичного мислення баскетболістів і способи визначення тактичної підготовленості, а також рівня розвитку спеціальної рухової підготовленості.

І.М. Собко, Ж.Л. Козіна, Л.В. Щедріва [410] розробили і експериментально обґрунтували спосіб управління тренувальним процесом баскетболісток з вадами слуху на основі застосування інноваційних технологій у тренувальному процесі, які дозволяють удосконалювати і контролювати рівень спеціальної фізичної, техніко-тактичної підготовленості та здійснювати детальний контроль ефективності ігрових дій.

3.4. Порівняльний аналіз підходів, методів та критеріїв контролю сторін підготовленості у різних країнах світу

В даному підрозділі нами було проаналізовано нормативну документацію з баскетболу щодо визначення характеристики контрольних тестів та нормативів у деяких країнах світу.

Так, наприклад, комплексна оцінка фізичної підготовленості баскетболістів за навчальними програмами для ДЮСШ країн СНД здійснюється за такими нормативами: «Стрибок у довжину з місця (см)»; «Висота стрибка за Абалаковим (см)»; «Біг 20 м (с)»; «Біг 40 м (с)». «Біг 300 м (с)»; «Біг 600м (с)»; Тест Купера (с).

Аналіз тестів для оцінювання фізичної підготовленості баскетболістів у навчальній програмі для ДЮСШ країн СНД свідчить, що з п'яти запропонованих тестів для кожної вікової групи немає тестів для визначення таких важливих фізичних якостей для командних спортивних ігор як координаційні здібності, спритність або комплексне поєднання різних фізичних якостей протягом виконання тесту.

Комплексна оцінка технічної підготовленості баскетболістів здійснюється за 5 тестами:

1. Пересування в захисній стійці. Гравець знаходиться за лицьовою лінією. За сигналом гравець пересувається спиною вперед у захисній стійці, після кожного орієнтира змінює напрям. Від центральної лінії виконує ривок до лицьової на вихідне положення.

2. Швидкісне ведення (с, влучання). За сигналом дриблер із-за лицьової лінії кута майданчика починає ведення правою рукою в напрямку перших «воріт» (дві стійки, розміщені на відстані 2 м), виконує переведення м'яча на ліву руку, проходить між стійками тощо. Проходячи «ворота», гравець повинен виконати переведення м'яча й змінити руку, яка виконує ведення. Пройшовши останні п'ять «ворота», гравець виконує ведення лівою рукою і кидок у русі після подвійного кроку (лівою рукою). Після кидка гравець виконує підбирання м'яча і починає рух у зворотньому напрямку, тільки веде

лівою рукою, а наприкінці, пройшовши останні «ворота», виконує ведення правою рукою і кидок у русі після подвійного кроку (правою рукою).

3. Передачі м'яча (с, влучання). Гравець починає виконання тесту обличчям до кошика. Виконує удар у щит, заволодіває м'ячем у вищій точці й передає його помічникові №1 лівою рукою й починає рух до протилежного кошика, одержує назад м'яч і передає його помічникові №2 лівою рукою. Отримавши передачу від помічника №3, гравець повинен виконати атаку після подвійного кроку. Далі підбирає свій м'яч і прямує у протилежному напрямку, віддаючи передачі правою рукою.

4. Дистанційні кидки (%). Гравець виконує по 5 кидків з 10 зазначених точок, переміщуючись зліва направо два кола (всього 100 спроб виконання кидків). Фіксується кількість влучань. Виконання завдання без урахування часу.

5. Штрафні кидки (%). Гравець виконує 10 серій по 10 спроб виконання штрафних кидків. Партнер подає м'яч. Фіксується кількість влучань.

Аналіз тестів з визначення рівня технічної підготовленості, які використовуються в країнах СНД, свідчить про те, що для всіх трьох етапів багаторічної підготовки – етапу початкової, попередньої базової та спеціалізованої базової підготовки – навчальною програмою країн рекомендовано застосовувати одні й ті ж самі тести, відмінними є лише нормативні показники. Окрім того, у групах спортивного удосконалення на етапі спеціалізованої базової підготовки шкала оцінки не має відмінностей залежно від ігрового амплуа, до яких вже зроблено орієнтацію гравців у віці 15-17 років.

Також нами було розглянуто особливості організації системи підготовки та контролю у футбольних академіях Європи на етапах попередньої базової та спеціалізованої базової підготовки. На даний час футбол займає перше місце за популярністю у всьому світі. За даними міжнародних статистичних компаній футболом у світі займаються понад 300 мільйонів чоловік. На всіх континентах регулярно проводяться різні

міжнародні змагання, в яких беруть участь футболісти, починаючи з 17-річного віку. Тому виховання покоління, яке зростає, є одним із головних основ розвитку футбольних клубів світу.

Абсолютно у всіх футбольних клубів є свої академії, де виховуються майбутні зірки світового масштабу. Але кількість вихованців та підхід до навчання дуже різний у різних країнах світу та Європи.

Робота футбольних академій – дуже важлива основа існування професійних клубів. За даними статистики, найкращі футбольні академії знаходяться в Іспанії, Франції, Нідерландах, Німеччині та Хорватії. А серед провідних клубних академій можна виділити академії мадридського «Реалу», каталонської «Барселони», амстердамського «Аяксу» та роттердамського «Фейенорду», вихованці яких грають по всьому світу.

Аналізуючи роботи футбольних академій різних футбольних клубів, можна зробити висновок, що задача у всіх різна. Деякі клуби спеціалізуються на вихованні футболістів для задіяння їх в інтересах команди, інші виховують гравців для продажу їх в інші клуби. Багато уваги в академіях приділяється не тільки технічному оснащенню футболістів, а й сприянню отримання повної освіти.

Серед схожих рис роботи академій слід відзначити, що набір у групи здійснюється з 7-річного віку. Велика увага приділяється комфортному навчанню та тренуванню в академіях, бо підростаюче покоління – основа успішної команди.

Особливістю всіх академій є те, що фахівці всіх європейських футбольних шкіл пропагують різні напрями контролю. Є фахівці, які контролюють тільки рівень опанування технічними навичками, є фахівці з фізичної підготовки, які здійснюють контроль загальної та спеціальної фізичної підготовленості, здійснюють корекцію фізичної підготовки залежно від завдань етапу багаторічної підготовки та особливостей періодів річного макроциклу.

Для контролю підготовленості футболістів у різних країнах

застосовувались такі програми тестування.

Наприклад, «Єврофіт» складається з таких тестів: «маятниковий» біг 10x5 м, тест PWC-170, кистьова динамометрія, стрибок у довжину з місця, вис на перекладині, піднімання тулуба з положення лежачи на спині, «стукання в диски», нахил вперед сидячи, збереження рівноваги, стоячи на одній нозі.

Комплекс Міжнародних тестів фізичної підготовленості (ІКСПФТ) дозволяє здійснювати оцінку загальної фізичної підготовленості: біг на 50 м (оцінка швидкості); стрибок в довжину з місця (оцінка потужності); біг на 600, 800 або 1000 м (оцінка витривалості); кистьова динамометрія (оцінка сили кисті); підтягування або утримання вису на перекладині (оцінка сили рук); «маятниковий» біг 4 × 100 м з перенесенням кубика (оцінка спритності); нахили вперед з положення лежачи на спині за 30 с (оцінка сили м'язів черевного преса); глибина нахилу тулуба вперед (оцінка гнучкості). Міжнародний тест фізичної підготовленості має шкалу оцінок (так звана шкала «Т») і призначений для дітей і молоді у віці від 4,5 до 19,5 років.

Комплекс «УМКА» є спортивним тестом для оцінки фізичної підготовленості дітей і молоді, до складу комплексу «УМКА» входять наступні тести: біг на 1 милю, визначення товщини підшкірно-жирової складки на триголовому м'язі плеча і на литковому м'язі, напівнахилом з положення лежачи, глибина нахилу в положенні сидячи, модифіковане підтягування на низькій перекладині.

Навчальний відділ польського футбольного союзу (ПФС) розробив комплекс тестів (критеріїв), що служать для оцінки кондиції (форми) в категоріях юніорів та ветеранів, а також для висококваліфікованих футболістів. Комплекс тестів для оцінки стану спортивної форми в розробці Польського футбольного союзу (ПФС) не передбачає вимір таких рухових якостей, як сила або потужність, вважаючи їх неспецифічними. До складу комплексу входять: біг на 30 м, біг на 100 м, біг на 400 м, «маятниковий» біг 4 × 30 м – 3 серії (інтервал між окремими пробіжками – 45 с, між серіями – 90

с), тест Купера. Для всіх тестів були розроблені норми в шкалах оцінок від 0,5 до 6 очок. Для оцінки стану спортивної форми у воротарів останнє випробування (тест Купера) замінюється бігом на 1500 м.

Для молодих футболістів норми оцінок загальної фізичної підготовленості для вікових груп від 10 до 19 років розроблені в комплексі тестів, у які входять: біг на 30 м, біг на 60 м, біг на 300 м, біг на 1000 м, біг зигзагами («конвертом»), стрибок в довжину з місця, вистрибування вгору з місця, потрійний стрибок з місця. Крім цих тестів пропонуються додаткові проби: глибина нахилу вперед, виконання протягом 30 з повних циклів рухів (з положення лежачи встати, потім нахилитися вперед і знову повернутися в початкове положення), в положенні спиною на гімнастичній стінці – піднімання прямих ніг до горизонталі, підтягування на перекладині, згинання та розгинання рук в упорі на брусах (кількість разів). Кожне з тестових завдань оцінюється в балах від 1 до 5, а загальна сума балів становить оцінку загальної фізичної підготовленості молодих футболістів.

Для футболістів різної кваліфікації професором з Польщі Олександром Стулою розроблено комплекс критеріїв, за допомогою яких можна визначити рівень розвитку основних рухових здібностей. Пропонований автором комплекс неодноразово використовувався як у практиці підготовки клубних команд, так і в національній збірній команді країни.

До складу комплексу для юних спортсменів входять такі випробування: біг на 30 м, многоскоки на лівій нозі на відрізьку 25 м, многоскоки на правій нозі на відрізьку 25 м, вистрибування вгору з місця, вистрибування вгору з розбігу (відштовхуючись двома ногами), вистрибування вгору з розбігу (відштовхуючись однією ногою), «перехресний» біг 2×20 м, біг «конвертом» розміром 3 × 5 м, специфічна смуга перешкод на відрізьку 30 м (подолання бар'єрів, перекиди вперед, «слаломний» біг), метання набивного м'яча масою 5 кг, «маятниковий» біг 6 × 30 м.

Також було розроблено комплекс тестів для оцінки спеціальної підготовленості з метою здійснення набору у створювані футбольні

спортивні класів, який включав такі випробування: жонглювання стегном і стопою по черзі, «слаломні» ведення м'яча, удари м'ячем в стінку, подачі м'яча на точність, удари по воротах розміром 5×2 м. Час показав, що цей комплекс не прижився в практиці навчально-тренувального процесу через неефективну шкалу оцінок і не дуже раціональний підбір тестів.

У Німеччині широке поширення має комплекс тестів, що складається з 7 видів випробувань, в яких ступінь труднощі і оцінка в балах змінювалися залежно від віку спортсменів. До складу цього комплексу входили такі тести:

1. Жонглювання, що складається з простого підбиття м'яча внутрішньою частиною стопи і головою. Оцінка складається з середнього арифметичного результатів трьох способів.

2. Удари по воротах. Випробуваний виконує 5 ударів лівою та 5 – правою ногою по воротах шириною 1,5 м. Відстань до воріт залежить від віку випробовуваних: для дітей – 8 м, підлітків – 10 м, молодших юнаків – 12 м, старших юнаків – 14 м, юніорів – 16,5 м.

3. Передачі м'яча в ціль. Випробування включає 10 передач (5 раз лівою і 5 разів правою ногою, внутрішньою частиною стопи) у квадрат зі стороною 4 або 5 м з відстані: діти – 15 м (квадрат 5×5 м), підлітки – 15 м, молодші юнаки – 20 м, старші юнаки – 25 м і юніори – 30 м (квадрат 4×4 м).

4. Удари по воротах 2×6 м після ведення м'яча. Виконується 5 ударів лівою ногою в ліву половину воріт і 5 – правою ногою в праву половину воріт з відстані: діти – 10 м, підлітки – 12 м, молодші юнаки – 14 м, старші юнаки – 16,5 м і юніори – 18 м.

5. Удари по воротах після подачі. Виконується прицільний удар в зазначений сектор воріт м'яча, кинутого рукою тренера. Треба виконати 5 ударів лівою ногою у правий верхній сектор воріт і 5 – правою ногою у лівий нижній сектор воріт (дивлячись з положення воротаря). Удари виконуються з відстані: діти – 4 м, підлітки – 5 м, молодші юнаки – 6 м, старші юнаки 7 м і юніори – 8 м. Розміри воріт 2×5 м.

6. Футбольний «слалом». Ведення м'яча по коридору довжиною 40 м з

позначеними прапорцями. Оцінюється час подолання всієї дистанції, величина якої залежить від віку випробовуваних.

7. «Слалом» ведення м'яча з ударом по воротах. Ведення м'яча між п'ятьма прапорцями, встановленими через 2 м, потім виконання удару по воротах (в зазначену тренером половину) з відстані: діти – 10 м, підлітки 12 – м, молодші юнаки – 14 м, старші юнаки – 16,5 м, юніори – 18 м. Перед веденням спортсмен приймає ногою кинутий тренером м'яч в квадраті 3×3 м. Удари по воротах розміром 2×6 м виконуються по 5 раз лівою і правою ногою.

Підхід до комплексної оцінки підготовленості висококваліфікованих футболістів запропонували тренери національної збірної команди Чехії, а згодом – співробітники Європейської федерації футболу. Підготовленість спортсмена слід оцінювати на основі результатів тестів: точності ударів по воротах, швидкості подолання специфічної смуги перешкод, якості вирішення техніко-тактичних завдань в грі (суб'єктивна оцінка) і реакції організму на тренувальні навантаження (на основі ЧСС).

За даними В. Губа, А. Скрипко, О. Стула [91], щоб тест можна було визнати інформативним з точки зору оцінки рухових здібностей, повинні бути прийняті такі умови, яким він повинен відповідати:

1. Результати тесту повинні мати тісну кореляцію з ефективністю гри футболістів у різних вікових категоріях. Обдарований спортсмен повинен на тлі своєї команди відрізнитися високою технічною підготовленістю, обумовленою руховими здібностями.

2. Результати тесту не повинні визначатися спортивним стажем, а визначення оцінки не повинно бути мірою умінь, придбаних в ході навчально-тренувального процесу.

3. Кінцевим підтвердженням факту, що тест вимірює генотипні елементи, повинні бути результати лонгітудіальних досліджень. Тобто, якщо протягом декількох років в одній і тій самій групі спортсменів спостерігаються відносно постійні результати, то це може свідчити про те,

що тест є інформативним в оцінці рухових здібностей людини.

Автори наголошують на тому, що при виборі найбільш характерного тестового завдання для футболістів необхідно виходити з положення, що тест не повинен бути з великим запасом генотипних елементів (що визначають складну організаційну структуру) і, одночасно, простий у виконанні, не вимагає складної апаратури і обладнання, і разом з тим достовірний, надійний і інформативний.

При більш глибокому аналізі процесу рухів під час виконання тесту, слід зазначити, що він відповідає всім елементам так званого «генотипу моторики», а саме: здатність нервово-м'язової координації; можливість управління рухами; чіткість механізмів, що коригують недосконалість рухових дій завдяки імпульсам зворотного зв'язку; функціонування аналізаторів, в основному рухового і частково зорового; швидкість реакції; відчуття рівноваги, перш за все динамічного; сприйняття часу і простору; відчуття оптимальних величин зусиль.

Також тест повинен віддзеркалювати основні координаційні здібності: здатність до диференціювання (відмінності), здатність до рівноваги, здатність до швидкості реакції, здатність до пристосування, здатність до орієнтації, здатність до взаємодії, здатність до почуття ритму, здатність до високої частоти рухів.

Здатність до диференціювання (відмінності): тест оцінює точність і економічність у виконанні рухів, напругу задіяних у роботі м'язів, а також швидкість циклічних рухів. Ця здатність є основою точного сприйняття сили, часу і простору протягом виконання рухової дії з точки зору ефективного вирішення рухового завдання. У футболі, наприклад, ці якості проявляються під час точних подач м'яча на певну відстань.

Здатність до рівноваги: тест оцінює збереження і повернення знову стану відносної рівноваги під час виконання проби (динамічна рівновага). Це стосується збереження рівноваги навколо осі тіла, щодо м'яча, який рухається між ногами. В основі цієї здатності лежить, перш за все,

інформація, яка виходить із тактильних, кінетичних, візуальних і, насамперед, вестибулярних аналізаторів.

Здатність до швидкої реакції: тест оцінює швидкість виконання короткочасного рухової дії, в якому беруть участь всі основні групи м'язів. Про рівень цієї здатності свідчить час, який минає від сигналу початку проби до закінчення повторного руху.

Здатність до пристосування: тест оцінює програму дій під час виконання циклічних рухів, а також її зміну і перемикання в разі виниклої або передбачуваної ситуації. Стосується це незначних змін – візуально очікуваних і таких, що вимагають пристосування тимчасових, просторових і силових параметрів структури руху при збереженні цілісності програми дій. В основі цієї здатності лежать, насамперед, процеси отримання та переробки інформації зорових, тактильних, кінетичних і в меншій мірі звукових аналізаторів.

Здатність до орієнтації; досягнення хорошого результату в тесті залежить від характерної (оптимальної) пози тіла, а також її змін під час виконання руху в ставленні до об'єкта, що рухається (м'яча), поєднуючи в собі спостереження (стеження) і рухові дії в мінімальних відрізках часу. Ця здатність залежить від різного роду інформації, але, перш за все, візуальної, що є особливо важливою у грі в футбол, де зміна положення тіла відбувається у певному місці (стадіоні) з багатьма пунктами орієнтації (суперник, партнер, м'яч) при ситуаціях, що постійно змінюються.

Здатність до взаємодії: запропонований тест оцінює цілеспрямованість організації рухів різних частин тіла, що призводять до інтеграції просторових, часових і динамічних параметрів рухів для реалізації виконання завдання. В організації участі всіх частин тіла в циклічних рухах у процесі виконання тесту велике значення набуває фактор часу. Просторовий фактор визначає, що кожен наступний елемент руху може бути виконаний тільки тоді, коли тіло знаходиться у певному положенні після змінних підстрибувань з ноги на ногу. Цей тест вимагає оптимального зусилля при

виконанні удару по м'ячі, що забезпечується повною взаємодією просторово-часових параметрів. Ця здатність має велике значення для гри у футбол, де організація і виконання рухів повинні здійснюватися з урахуванням мінливих пунктів орієнтації, таких як м'яч, партнер по команді, суперник. В її основі лежить головним чином кінетична і зорова інформація.

Здатність до почуття ритму: тест через свою структуру рухів може оцінити такі координаційні здібності, які дозволяють вловлювати, відкривати і реалізувати динамічні зміни у структурі рухів упорядкованого повторюваного циклу. Виражається це у цілеспрямованому прийнятті власного (внутрішнього) ритму, що спирається на аналіз подразників кінетичних аналізаторів. Це відчуття пов'язане з власним спортивним досвідом і мотивацією випробуваного, що визначається як «ефект Карпентера».

Здатність до високої частоти рухів: тест також діагностує координаційну здатність через оцінку максимальної частоти повторюваних рухів всіма частинами тіла і, зокрема, нижніми кінцівками. Ця здатність, в основному, залежить від стану центральної нервової системи, що забезпечує координацію діяльності антагоністичних груп м'язів, що швидко переходять від збудження до гальмування і навпаки. Отже, базою цієї здатності є функціональна підготовленість центральної нервової системи

Комплексна оцінка рівня підготовленості баскетболістів у професійні клуби при проведенні щорічної процедури драфту в НБА. Контроль у спорті розглядається як найважливіший інструмент планування і управління процесом підготовки, починаючи від формування і реалізації кількісних і якісних характеристик в системі багаторічної підготовки і закінчуючи зворотніми зв'язками між спортсменами і тренером у процесі тренувальної діяльності при вирішенні приватних завдань техніко-тактичної, фізичної або психологічної підготовки [27].

Ефективність процесу підготовки багато в чому обумовлена використанням надійних засобів і методів комплексного контролю, який

дозволяє охопити різні сторони підготовленості спортсмена і мінімізувати ймовірність здійснення помилки при визначенні потенціалу гравця [106].

Досвід Національної баскетбольної асоціації (NBA) свідчить про той факт, що для участі у драфт відборі баскетболістові необхідно пройти таке тестування (табл.3.5).

Таблиця 3.5

Тести Комбайн для NBA

Сила	Жим 84 кг (185 фунтів)	Тест на максимальну силу і силову витривалість. Максимальна кількість разів жим від грудей 84 кг. Вага: в передсезонних тестах, NBA використовує 185 фунтів, НХЛ 150 фунтів і НФЛ 225 фунтів. Для протоколу комбінацій NBA розминка включає в себе 10 віджимань, потім, після 60 секунд відпочинку, 5 повторень 61 кг (135 фунтів), а потім ще через 90 секунд пробує більше 84 кг (185фунтів)
Потужність, вибухова сила	Стрибок вгору	Оцінка: висота стрибка розраховується як оцінка відстані (до найближчого см), різниця між максимальною висотою стрибка і висотою вильоту.
Швидкісні здібності	Прискорення на $\frac{3}{4}$ майданчики 22,86 м	Оцінка часу пробігання прискорення з максимальною швидкістю на 22,86 м
Спритність	Тест на маневровість «Lane Agility Drill»	Мета: це перевірка швидкості, контролю тіла і здатності змінювати напрямок (маневровість)
Спритність	Біговий швидкісний тест «Reactive Shuttle Run»	Більш новий тест, іноді називають реактивним човниковим тестом. Мета: це тест швидкості, контролю тіла і здатності змінювати напрямок (спритність), а також час реакції. Фіксується час завершення тесту в секундах до найближчих двох десяткових знаків. Оцінка – найкращий час для трьох випробувань.

Продовження таблиці 3.5

Антропометрія		Антропометричні вимірювання включають зріст із взуттям і без, вагу, розмах рук, розмір долоні і стандартні обхвати. Відсоток жиру в організмі вимірюється останні кілька років
Ведення м'яча з кидком (Off The Dribble Shooting)		Гравці намагаються здійснити стрибки з кидком, імітуючи гральну дію
Кидок в русі (On The Move Shooting):		Гравці намагаються здійснити стрибки з кидком, імітуючи гральну дію. Час тесту 35 секунд (2011, 2015) або 45 секунд (2010) за сет
Кидок з місця: Гравці намагаються у стрибку виконати кидки з різних відстаней, в тому числі старша школа – 3 точки, коледж 3 – точки та NBA – 3 точки	Старша школа – 3 точки High School 3-pointers (15 ft.)	Гравець виконує 5 кидків з верхньої точки, 5 кидків з кожної лівої і правої зони і п'ять кидків з кожного лівого і правого кута майданчика. Фіксуються з 25 результатів, які вказані у відсотках
	Коледж – 3 точки College 3-pointers (20 ft. 9 in.)	
	NBA 3 точки NBA 3-pointers (23 ft. 9 in.)	

При цьому практично всі автори сходяться на думці про необхідність всебічного вивчення провідних на кожному з етапів багаторічного вдосконалення сторін і якостей підготовленості гравця. Тільки такий системний підхід забезпечує надійність процедури оцінювання, дозволяє враховувати всілякі індивідуальні особливості гравців, закономірності становлення спортивної майстерності та ін.

Отримані в процесі комплексного контролю дані, на наш погляд, можуть бути використані, як мінімум, у трьох актуальних для спортивної підготовки напрямках. Перший з них пов'язаний із визначенням фактичного рівня підготовленості гравця і його подальшим вдосконаленням в процесі занять баскетболом. Вивчення динаміки індивідуальних показників дає більш точну інформацію про темпи приросту досліджуваних показників, особливостей прояву досліджуваних характеристик. Наступний напрямок дозволяє оцінити правильність вибору засобів і методів підготовки, визначити ефективність запропонованої програми. В даному випадку за

результатами тестування може визначатися ефективність самої методики підготовки. Третій напрям пов'язаний із використанням засобів і методів контролю для проведення процедури відбору і орієнтації гравців на різних етапах спортивної кар'єри.

Зростання рівня конкуренції на міжнародній баскетбольній арені вимагає створення технології пошуку, підготовки та відбору найбільш обдарованих спортсменів, які зможуть вести боротьбу за найбільш престижні міжнародні трофеї клубних і міжнаціональних турнірів. Провідні баскетбольні країни світу сьогодні прекрасно усвідомлюють значущість цієї проблеми і приділяють їй першочергову увагу.

У зв'язку з цим актуальним є вивчення зарубіжного досвіду використання засобів і методів контролю для визначення рівня підготовленості та майстерності баскетболістів на різних етапах багаторічної підготовки. З огляду на суттєвий дефіцит науково-методичної інформації, особливої актуальності, на наш погляд, набувають питання, пов'язані з вивченням наявних технологій оцінювання можливостей і відбору баскетболістів при комплектуванні команд вищої кваліфікації.

Провідні позиції на світовій баскетбольній арені вже більш ніж півстоліття належать американським збірним командам. У США склалася свого роду унікальна система підготовки гравців і їх подальшого закріплення за професійними баскетбольними клубами. На відміну від безлічі інших країн, основною базою з підготовки резерву для професійних клубів в США є освітні установи (школи, коледжі). Саме тут відбувається поетапне вдосконалення молодих гравців. У штатах відсутнє пряме державне управління та фінансування галузі фізичного виховання і спорту. Замість цього громадськими організаціями та освітніми установами створена широка мережа шкільних і студентських змагань, в яких молоді спортсмени отримують необхідну ігрову практику і можуть потрапити в поле зору скаутів із клубів НБА.

Рівень окремих студентських змагань сьогодні настільки високий

(NCAA 1 division), що деякі команди можуть з успіхом скласти конкуренцію на змаганнях багатьом професійним командам з Європи. До 1992 року національна збірна команда США для участі в Олімпійських іграх повністю формувалася з гравців студентського баскетболу. Середній вік гравців американської команди не перевищував при цьому двадцяти двох років. Незважаючи на це, американська молодь всього лише двічі поступилася найвищими нагородами Ігор Олімпіад командам, спортсмени яких перебували в оптимальній для демонстрації найвищих результатів віковій зоні, двадцяти чотирьох-двадцяти шести років (1972 – фінальний матч збірної СРСР, 1988 – півфінальний матч збірної Югославії).

Відбір молодих гравців у професійні клуби НБА здійснюється за чітко встановленими правилами, які забезпечують крихкий баланс сил між ефективністю комерційної діяльності ліги та інтересами окремих гравців. Одним з основних напрямків діяльності керівництва НБА є штучна підтримка конкурентоспроможності окремих команд чемпіонату, що дозволяє зберегти інтригу практично у всіх матчах ліги і забезпечити максимальну виручку від продажу квитків і телетрансляції поєдинків. Саме з цієї причини найбільш перспективні баскетболісти, які успішно проявили себе в студентському спорті, закріплюються за найбільш слабкими командами попереднього сезону і навпаки. Дана процедура отримала в американському професійному спорті назву драфту.

Щорічно на початку літа увагу американської спортивної громадськості традиційно присвячено процедурі драфту гравців у сильні професійні ліги країни. Навіть з такого, здавалося б, переважно методичного характеру заходу в Америці навчилися створювати першокласне шоу і отримувати чималий прибуток. Лотерея драфту транслюється в прямому ефірі, а найбільш рейтингові гравці, не зігравши ще жодного матчу, вже стають національними знаменитостями.

За три тижні до проведення лотереї драфту проводиться тестування баскетболістів, яких Центральне скаутське бюро ліги включило в основний

список. Потенційні кандидати проходять перевірку на предмет відповідності вимогам найсильнішої баскетбольної ліги. За підсумками проведених досліджень група фахівців з розробленою системою критеріїв (рис.3.4.) формує рейтинг найбільш перспективних новобранців, які за встановленими правилами закріплюються за конкретними командами чемпіонату. Найбільш рейтингових гравців отримують команди, які посіли, за підсумками попереднього чемпіонату, останні місця і навпаки.

Сьогодні фактично кожен гравець може взяти участь в цьому конкурсі. Для цього необхідно відіграти хоча б один рік в одному з вищих навчальних закладів США. Дана вимога була введена, починаючи з 2006 року, до цього гравці могли потрапляти у професійний баскетбол, минаючи студентський чемпіонат. Також можливість взяти участь в драфті є і у тих гравців, які мають досвід виступу в зарубіжних професійних командах. Всі кандидати проходять обов'язкове комплексне педагогічне тестування (Draft Combine), яке складається з двох частин: оцінка загальної фізичної (fitness level) і спеціальної техніко-тактичної підготовленості гравця (серія кидкових тестів за правилами студентського та професійного баскетболу).

З метою оцінювання рівня розвитку швидкісно-силових і швидкісних якостей застосовуються стрибкові та бігові тести, координаційні здібності визначаються за результатами різноманітних ігрових переміщень в умовах дефіциту часу. Кращі результати виконання деяких з цих тестів, показані кандидатами в НБА за останні шістьнадцять років, представлені в таблиці 3.7.

Цілком ймовірно, ця частина процедури драфту носить переважно формальний характер і має опосередкований вплив на підсумковий рейтинг гравців. Адже абсолютно неймовірним може виявитися припущення про те, що результати вистрибування вгору або часу пробігання двадцятиметрового відрізка можуть істотно вплинути на підсумковий рейтинг гравця, який претендує виступати в найсильнішій баскетбольній лізі планети. З огляду на присутній ще й той факт, що за останні роки результати виконання цих тестів практично не змінюються (рис.3.4, табл.3.6).

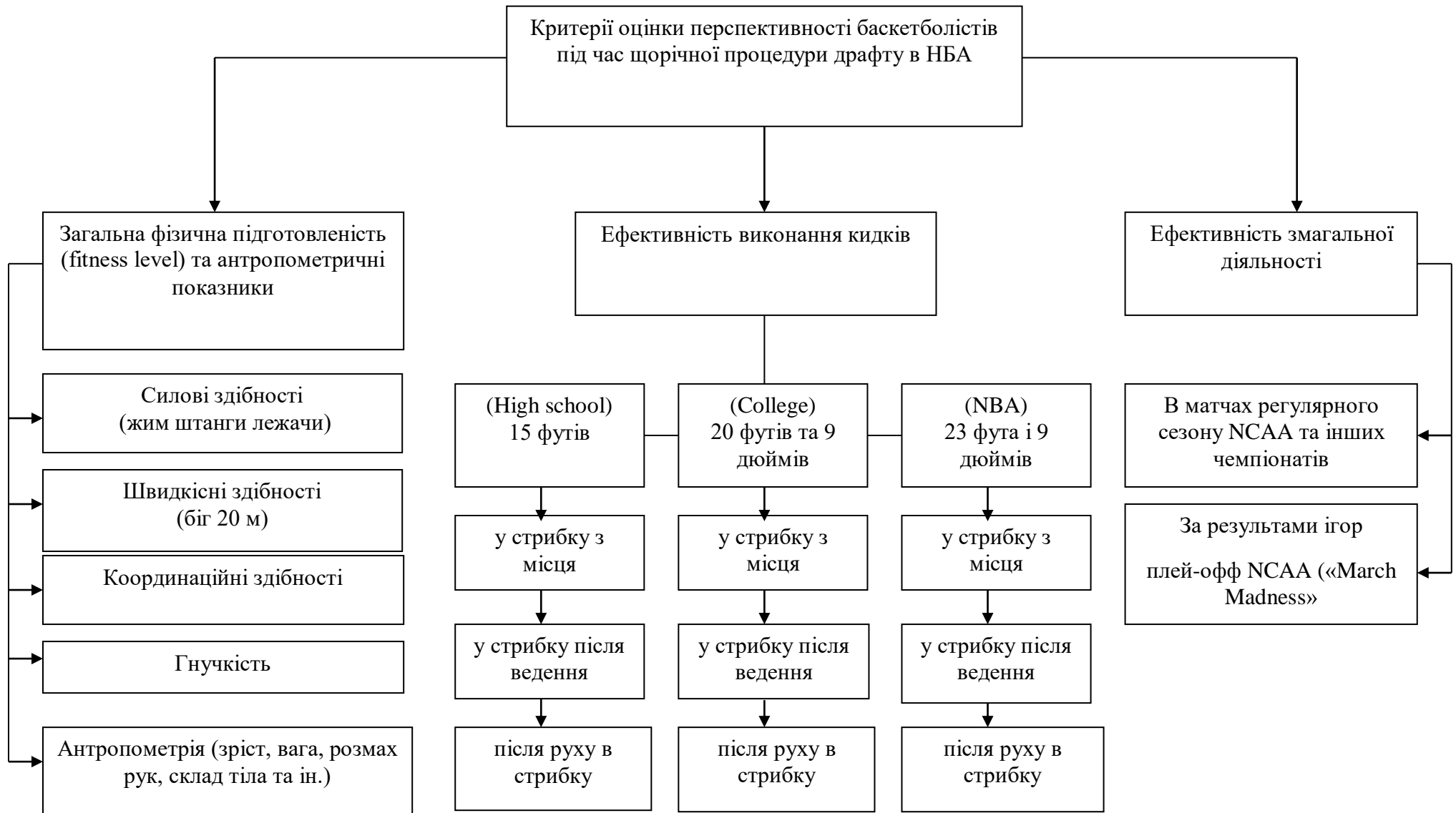

Рис. 3.4. Критерії оцінки перспективності баскетболістів під час щорічної процедури драфту в НБА [27]

Для успішного виконання таких загальних тестів зовсім не обов'язково вміти грати в баскетбол. Що стосується кидкових вправ, то хоча вони і дають цінну інформацію про рівень майстерності, але все ж характеризують лише окремий специфічний компонент у структурі складної техніко-тактичної підготовленості і не можуть повністю відображати весь потенціал гравця.

Таблиця 3.6

Показники щорічного тестування фізичної підготовленості кандидатів в НБА за програмою "Draft Combine" в період з 2000 по 2016 рр.

Тест програми «Draft Combine»	Результати тесту					
	$\bar{\delta} \pm m$	S	S^2	V,%	max	min
Bench Press 84 кг (жим штанги лежачи) к-сть	23,31 \pm 0,63	2,54	6,49	10,93	27	19
Vertical Jump - no step (стрибок вгору з місця), см	91,82 \pm 1,65	5,22	27,25	5,68	97,79	81,28
Vertical Jump – max (стрибок вгору з розбігу), см	107,3 \pm 1,00	4,14	17,16	3,85	115,57	101,6
$\frac{3}{4}$ Court Sprint (біг 21,5 м), с	3,04 \pm 0,01	0,06	0,004	2,11	3,16	2,91
Lane Agility Drill (переміщення по лініях 3-х очкової зони), с	10,34 \pm 0,05	0,24	0,05	2,35	10,84	9,65
Reactive Shuttle Run, с	2,71 \pm 0,02	0,05	0,003	2,06	2,76	2,64

Дана група тестів може відобразити швидше загальний рівень фізичної підготовленості баскетболіста, ніж дати повноцінну характеристику його ігрових можливостей.

Складна структура змагальної діяльності в баскетболі, залежність індивідуальних дій спортсмена від поведінки суперника і партнерів по команді вимагає пошуку відповідних шляхів і механізмів оцінки потенціалу гравця.

Тести, виконувані без активного опору захисника і взаємодії з партнерами по команді, не відображають специфічні умови ведення змагальної боротьби на майданчику і навряд чи можуть стати інформативними критеріями для оцінки майстерності баскетболіста.

Втім, корисність таких загальних тестових завдань стає цілком очевидною, коли мова йде про оцінку функціональних можливостей гравця,

його фізичної роботоздатності, особливо при виконанні тих з них, які необхідно виконувати протягом тривалого періоду часу без зниження заданої інтенсивності і точності виконання рухів.

Швидше за все, висновок про формування рейтингового списку кандидатів в НБА відбувається задовго до офіційної (річної) частини основного заходу за поданням і тестування гравців, і робиться воно на підставі результатів виступу в студентських та інших серйозних змаганнях.

Це підтверджується тим фактом, що для того, щоб звести до мінімуму помилки при відборі і більш точно оцінити потенційні можливості молодого гравця, в НБА створена розгалужена система багаторічного спостереження за перспективними спортсменами. За кожним молодим баскетболістом спостерігають фахівці, які фіксують всі його сильні і слабкі сторони. Така інформація може збиратися протягом декількох років. Втім, і такий підхід не дозволяє американським фахівцям повністю гарантувати успішність від проведеної селекційної діяльності. Не всі баскетболісти, які були обрані в числі перших в списку драфту, згодом зуміли закріпитися в клубах НБА.

Формування цілісної системи знань з питань відбору та контролю в ігрових видах спорту неможливе без урахування передового досвіду підготовки спортсменів у провідних країнах світу. Важливим завданням також є встановлення найбільш значущих чинників підготовленості та інформативних критеріїв їх оцінювання на всіх етапах багаторічного вдосконалення.

Технологія комплексної оцінки баскетболістів для відбору в професійні клуби НБА в першу чергу спрямована на створення і підтримання конкурентного середовища всередині провідного баскетбольного чемпіонату. Завдяки навній на сьогодні системі драфту, найбільш перспективні молоді баскетболісти підсилюють склади команд аутсайдерів і таким чином вирівнюють співвідношення сил між командами всередині ліги. Використовувана американськими фахівцями система тестів і вимірювань для оцінювання рівня майстерності кандидатів і їхніх потенційних

можливостей відображає швидше загальної рівень підготовленості спортсменів і тому навряд чи може бути використана для проведення серйозної селекційної роботи.

3.5. Організація контролю підготовленості спортсменів, які спеціалізуються у командних спортивних іграх в Україні

Дослідження нормативної документації засвідчило, що у змісті українських навчальних програм для ДЮСШ, СДЮСШОР та ШВСМ (2019) навчальний матеріал складається з теоретичної, загальної та спеціальної фізичної, технічної, тактичної, інтегральної, змагальної видів підготовки, суддівства та інструкторської практики, складання контрольних іспитів [18].

В зв'язку зі зростанням кількості годин на технічну, спеціальну фізичну та тактичну сторони підготовки у навчальному плані з кожним роком багаторічної підготовки підвищується кількість годин на складання контрольних іспитів і це є природнім, тому що саме в цих сторонах підготовленості відбувається приріст кількості та варіативності набутих спортсменами технічних вмінь та навичок, які необхідно оцінювати в процесі контролю декілька разів на рік й корегувати залежно від рівня підготовленості.

Отже, можна зазначити, що аналіз навчальної програми дозволив визначити найбільш провідні сторони підготовки й визначити кількість годин, спрямовану на контроль 12 годин (1,1%) у 2019 році від загальної кількості навчальних годин за рік, що значно менше, ніж у попередній програмі (22 годин (3,15%) 1999 року видання).

Наступним кроком нашого дослідження було здійснення аналізу контрольних нормативів, запропонованих чинною навчальною програмою для ДЮСШ, СДЮСШОР та ШВСМ.

Нами встановлено, що запропонована система оцінки вже не відповідає сучасним тенденціям розвитку гри, диференційованого підходу залежно від вікових особливостей, сенситивних періодів розвитку фізичних якостей,

завдань кожного з етапів багаторічної підготовки баскетболістів.

Крім того, щоб визначити, скільки і які тести слід використовувати під час контролю, необхідно знати, які фактори визначають рівень спортивної майстерності на кожному етапі багаторічної підготовки.

Дуже часто відбувається такий стан контролю, що тренером надається один навчальний матеріал, а контролюються засвоєння інших технічних прийомів.

В ході розгляду педагогічного контролю за видами підготовленості у навчальній програмі з баскетболу для ДЮСШ України (табл. 3.7) виявлено, що контрольні нормативи з фізичної підготовленості не містять жодного тесту з визначення рівня розвитку гнучкості, координаційних здібностей і рівноваги, хоча вік 13-14 років є сенситивним періодом для розвитку цих здібностей. Недостатньо уваги приділено тестам за визначенням психомоторних здібностей, які, на думку багатьох дослідників важливі у спортивних іграх.

Однак аналіз контрольних нормативів свідчить, що зовсім відсутні тести з тактичної, психологічної та теоретичної видів підготовленості, а також недостатньо тестів, які б поєднували деякі види підготовленості та відповідали сучасним умовам змагальної діяльності гравців у баскетболі й віддзеркалювали рівень інтегральної підготовленості.

Крім того, відзначено, що контрольні нормативи з фізичної підготовленості містять замало тестів з визначення рівня розвитку стартової швидкості, координаційних здібностей та рівноваги, хоча їх розвиток є необхідним для командних спортивних ігор й, зокрема, для баскетболу.

Недосконалість системи тестів у чинній навчальній програмі для ДЮСШ, СДЮСШОР та ШВСМ також підтверджується тим фактом, що вік 13-14 років є сенситивним та сприятливим періодом для розвитку гнучкості, спритності та координації рухів, а також швидкості й швидкісно-силових якостей. Тому на цих якостях необхідно робити суттєвий акцент при підборі тестів та контрольних вправ.

Таблиця 3.7

**Характеристика контрольних нормативів за видам підготовленості
у навчальній програмі з баскетболу для ДЮСШ, СДЮСШОР та ШВСМ
України [18]**

Сторони підготовленості	Кількість тестів	Назва тесту
Теоретична підготовленість	0	-
Фізична підготовленість	8	-
Стартова швидкість	0	
Швидкість	1	Біг 20 м, с
Швидкісно-силові якості	2	Стрибок з місця у висоту, см Стрибок з місця у довжину, см;
Швидкісна витривалість	1	Біг 2 по 40 с. м
Гнучкість	0	
Сила	2	Піднімання тулуба з положення лежачи в положення сидячи, кількість разів за 30 с. Згинання та розгинання рук за 30 с
Загальна витривалість	2	Біг 1500 м, хв. с Біг 3000 м (хлопці)
Координаційні здібності	0	
Технічна підготовленість	5	
Техніка нападу	5	Комбінована вправа,с; Спеціальна роботоздатність, в од. (% влучень); Перемінний біг 98 м, с; Штрафні кидки,% влучень; Кидки м'яча в кошик,% влучень
Техніка захисту	0	-
Тактична підготовленість	0	-
Інтегральна підготовленість	(лише з 16 років)	-
Психологічна підготовленість	0	-

Щодо контрольних випробувань з технічної підготовленості, то тут, на нашу думку, також спостерігаються деякі недоліки. Рівень технічної підготовленості виявляється за 5 тестами, з них – жодного на захисні дії. Тому необхідно включити тести для визначення рівня оволодіння захисними навичками, що підвищить рівень контролю. Окрім того, зміст тестів не завжди узгоджено зі змістом навчального матеріалу з технічної підготовки й

з рівномірним розподілом за кількістю тестів щодо кожного технічного елементу, який вивчається у даний рік підготовки на конкретному етапі багаторічної підготовки.

У навчальній програмі не виявлено модельних показників активності та ефективності ігрової діяльності для даного віку, які надали б інформацію тренеру про готовність юних баскетболістів до змагальної діяльності та відображали б конкретні недоліки в їх підготовленості для подальшої корекції навчально-тренувального процесу.

Про психологічну підготовку йдеться у навчальній програмі для ДЮСШ, СДЮСШОР та ШВСМ [18] як частину виховної роботи, але не розроблено тестів з психологічної підготовленості, які б сприяли покращенню результатів в інтегральній підготовці.

Як показує аналіз спеціальної літератури з питання контролю в спорті, для оцінки фізичних можливостей спортсменів може бути використано безліч тестів. Проте застосування широкого комплексу тестів недоцільне через дві причини:

1) на підставі великого обсягу різнопланової інформації складно зробити об'єктивні висновки та рекомендації щодо потенційних можливостей спортсменів, оскільки не всі з зареєстрованих показників однаково інформативні у зв'язку з особливостями виду спорту, з позиції яких проводиться відбір;

2) процедура тестування за широкою програмою тестів вимагає великих витрат часу і зусиль, ускладнюючи організацію навчально-тренувального процесу.

З метою пошуків шляхів удосконалення контрольних тестів оцінки стану підготовленості спортсменів рекомендується використання методів статистики, які дозволяють із безлічі можливих тестів вибрати мінімальний комплекс найбільш інформативних у відношенні до цілей і завдань дослідження, стану контингенту.

Недоліки у системі тестів, які запропоновано програмою ДЮСШ,

свідчать про необхідність її покращення та визначають шляхи наукового обґрунтування вдосконалення комплексного контролю на різних етапах багаторічної підготовки.

Аналіз методичних рекомендацій, затверджених Федерацією баскетболу України, свідчить, що для комплексного контролю підготовленості баскетбольних чоловічих та баскетбольних жіночих команд застосовувались комплекси тестів для визначення рівня спеціальної фізичної та технічної підготовленості гравців. Тести зі спеціальної фізичної підготовленості баскетболістів є такими: «Швидкість бігу, ривок 20 м», «Стрибучість (см)», «Серійна стрибучість на швидкість і керування стрибком (с)», «Спеціальна витривалість (с)».

Детальний розгляд змісту тестів з технічної підготовленості для баскетболістів чоловічих та жіночих команд свідчить про те, що вони передбачені для оцінки кожного гравця окремо («Швидкісна техніка (с)», «Пересування в захисті (с)», «Штрафні кидки (кількість очок)», «Кидки з точок (кількість очок)», «Передачі м'яча у відрив (кількість точних передач)»). Кидки у тестах виконуються без супротиву, що є недостатньо інформативним для оцінювання точності влучень у кошик. Окрім того, у організаційно-методичних вказівках не пропонується змінювати варіанти виконання технічних елементів залежно від віку та рівня підготовленості гравців. Окрім того, диференціація нормативних вимог пов'язана лише з довжиною тіла гравців.

Висновки до розділу 3

Встановлено на основі аналізу науково-методичної літератури та практичного досвіду провідних країн, що система багаторічної підготовки у командних спортивних іграх значно відрізняється від багаторічної системи підготовки у індивідуальних видах спорту. Це обумовлюється появою нових видів спорту серед командних ігрових, одночасною участю спортсменів у різних видах змагань, збільшенням тривалості підготовки на кожному етапі

багаторічної підготовки та її загальної тривалості.

Сучасна система контролю повинна бути узгоджена зі спрямованістю та завданнями кожного етапу багаторічного удосконалення, тому що зміст навчального навантаження на кожному році підготовки за своєю структурою та обсягом значно відрізняється. Отже, і система контролю повинна мати характерні змінні особливості з кожним етапом багаторічної підготовки й включати етапність, критерії оцінки, методи, засоби контролю, мету, завдання для кожного етапу багаторічної підготовки, урахування гендерних відмінностей, особливості інвентарю та обладнання, як в класичних видах спортивних ігор (баскетбол, волейбол, футбол тощо), так і у чітко означеному різновиді командної спортивної гри: залежно від віку її призначення – мікробаскетбол, мінібаскетбол, максібаскет, мініволейбол тощо; від кількості членів команди – пляжний волейбол, баскетбол 3х3, регбіліг-7 тощо.

У даному розділі наведено порівняльний аналіз системи контролю у різних країнах на прикладі баскетболу, гандболу, волейболу та футболу. На підставі узагальнення теоретичних даних, передового практичного досвіду і власних експериментальних досліджень сформульовані основні положення, що становлять підґрунтя знань про систему контролю і механізм її практичної реалізації в процесі підготовки спортсменів в ігрових видах спорту. Характерними ознаками контролю у командних спортивних іграх з урахуванням вікових відмінностей й залежно від ігрового амплуа є: показники техніко-тактичних дій під час змагальної діяльності; рухова діяльність протягом гри (кількість переміщень, стрибків, прискорень тощо); рівень технічної, тактичної, фізичної (загальної та спеціальної), теоретичної, психологічної підготовленості; обсяг та інтенсивність тренувального та змагального навантаження; рівень взаємовідносин та соціального статусу гравців в команді; особливості жіночого організму; антропометричні показники фізичного розвитку; стан функціональних систем; психофізіологічні особливості.

Аналіз наукових даних з питань контролю у командних спортивних іграх підтверджує, що великий масив наукових знань не об'єднаний у цілісну систему, в якій органічно взаємопов'язані контроль з етапами багаторічної підготовки; періодами річного циклу; рівнем кваліфікації, віковими особливостями спортсменів; ігровими амплуа та соціальним статусом в команді.

Порівняльний аналіз систем контролю у провідних країнах світу дозволив визначити особливості та механізми здійснення контролю у спортивних іграх в процесі багаторічного удосконалення в світовій практиці; підходи до оцінки змагальної діяльності в командних спортивних іграх та підходи, методи та критерії контролю сторін підготовленості; особливості застосування інновацій та технологій під час контролю різних сторін підготовленості та стану гравців; організаційні умови здійснення контролю.

Результати даного розділу представлено у роботах автора [241, 245, 246, 247, 248, 251, 252, 255, 257, 262, 264, 275, 285, 295, 298, 299, 300, 303, 304, 305, 306, 307, 340, 447].

РОЗДІЛ 4

ОБҐРУНТУВАННЯ ПІДХОДУ ТА КОНЦЕПЦІЇ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ КОНТРОЛЮ В ПРОЦЕСІ БАГАТОРІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ У КОМАНДНИХ СПОРТИВНИХ ІГРАХ

4.1. Обґрунтування підходу до формування системи контролю в командних спортивних іграх

Важливою ланкою управління підготовкою спортсменів є система комплексного контролю, завдяки якій можна оцінити ефективність обраної спрямованості тренувального процесу. Комплексний контроль включає педагогічні, психологічні і медико-біологічні показники і передбачає ряд організаційних і методичних прийомів, спрямованих на виявлення сильних і слабких сторін у підготовці спортсменів. Як об'єкти контролю фахівці виділяють такі параметри, як ефективність змагальної діяльності, рівень розвитку рухових якостей, техніко-тактичної майстерності, психічної та інтегральної підготовленості; показники навантаження окремих вправ, тренувальних занять, мікро-, мезо- і макроциклів і т. д.; можливості окремих функціональних систем і механізмів, що забезпечують ефективну змагальну діяльність; реакцію організму на тренувальні навантаження, особливості протікання процесів втоми і відновлення [374].

Недостатня теоретична обґрунтованість проблеми управління підготовкою спортсменів призводить до помилкового тлумачення поняття «комплексність», коли комплексним називають контроль, що проводиться за допомогою батареї педагогічних (спрямованих на оцінку розвитку фізичних якостей), біомеханічних, фізіологічних, медичних та інших тестів, але забувають про показники змагальної і тренувальної діяльності. У цих випадках неможливо встановити причинно-наслідкові зв'язки, за якими можна судити про те, як навантаження (причина) призводять до зміни результатів в тестах (наслідок) [5].

Дискусійним та недостатньо розробленим і неуніфікованим є питання

вимірювання результатів тестування гравців різними системи оцінки, що не дозволяє порівнювати результати інших дослідників і розглядати контроль як комплексний захід.

Систематизація та узагальнення положень і загальних підходів до вибору й обґрунтування показників контролю і планування дозволили визначити:

- тренувальний процес у спортивних іграх побудований на загальних принципах спортивної підготовки [228, 229, 374, 375, 376];

- розвиток фізичних якостей ґрунтується на єдиній теорії навчання рухових дій і загальних закономірностях розвитку фізичних (рухових) якостей [131, 375]. Це цілком природно, адже в основі цієї спільності лежать закони життєдіяльності людини як соціально-біологічного об'єкта;

- вимірювання будь-якого показника – це окрема початкова фаза комплексного контролю. Комплексний контроль повинен містити базу даних за всіма показниками, які вимірюються в різні періоди підготовки гравців, систему уніфікованої підсумкової оцінки, урахування динаміки показників відповідно до етапу і періоду підготовки, стану гравців, тренувальних та змагальних навантажень;

- результуючою складовою комплексного контролю в спортивних іграх є результат змагань та показники, що його забезпечують: обсяг, різнобічність, стабільність і ефективність тактико-технічних дій, обсяг і швидкість переміщень, темп дій в іграх. У всіх спортивних іграх початкова фаза переміщень характеризується максимальною потужністю роботи і невеликою швидкістю. Суттєвими характеристиками комплексного контролю в спортивних іграх виступають: вміння швидко гальмувати і відновлювати переміщення в різних напрямках;

- у процесі комплексного контролю необхідно звертати увагу на особливості командних ігор, однією з яких є наявність (або відсутність) контактів між суперниками. У баскетболі, футболі, хокеї або гандболі інформативним критерієм комплексного контролю виступає

результативність єдиноборств. У зв'язку з цим в програмах комплексного контролю футболістів, баскетболістів і хокеїстів важливе місце посідає оцінка силових показників [5].

Результативність виступу спортивної команди на змаганнях обумовлена чинниками, які суттєво впливають на кінцевий результат гри: рівень розвитку фізичних кондицій, технічна майстерність, тактичне мислення, готовність суперників до спортивної боротьби, управлінські та контролюючі рішення тренера в процесі керівництва командою. Якісні, професійні дії тренера впливають на результат у змаганнях, особливо при відносній рівності зазначених показників своєї і команди суперника [9].

Моніторинг спеціальної підготовленості спортсмена включає оцінку фізичної, технічної та функціональної підготовленості, аналіз динаміки компонентів підготовленості за минулий час, аналіз структури підготовленості, розробку індивідуальних моделей в реальному часі, прогноз стану спортсмена на різні цикли та етапи підготовки. Види підготовленості спортсмена забезпечують спортивний результат в єдності, тобто не як сумарний результат складання окремих компонентів, а як корисний результат всієї системи, що має структуру, внутрішні взаємозв'язки і взаємодії компонентів [6, 8, 13].

Важливою ланкою системи комплексного контролю підготовки спортсменів є педагогічний контроль. Організація комплексного педагогічного контролю в спорті може бути ефективною лише при суворому урахуванні вікових, спортивно-медичних та кваліфікаційних особливостей контингенту, за умови, коли засоби і методи контролю відповідають специфіці баскетболу [8].

Управління процесом спортивного тренування в дитячо-юнацькому спорті передбачає наявність інформації про тренувальні впливи, аналіз яких дозволяє вносити відповідні корективи у зміст та інтенсивність тренувального процесу, що буде сприяти збереженню фізичного та психічного здоров'я юних спортсменів, дозволить запобігти форсуванню

тренувального процесу. Використання методів управління командою, з урахуванням більш детальної інформації про кожного гравця, дозволить тренеру застосовувати індивідуальний та диференційований підходи при вирішенні тих чи інших завдань навчально-тренувального процесу, спрогнозувати перспективність та функціональні обов'язки (ігрові амплуа; гравець основного складу-запасний гравець) гравців у команді тощо [5, 9, 13].

Етап попередньої базової підготовки в багаторічній підготовці баскетболістів, якому відповідає 12-14 річний вік, і є ключовим у підготовці та визначенні вузької спеціалізації, в опануванні нових технічних прийомів та їх сполучень, підвищенні рівня технічної підготовленості та розвитку фізичних якостей [1].

Активна змагальна діяльність юних баскетболістів на офіційному рівні розпочинається з 12-14 років та реалізується участю команд у іграх Всеукраїнської баскетбольної юнацької ліги (ВІЮБЛ). В середньому за рік діти даного віку проводять в команді від 12 до 20 ігор, під час яких здійснюється контроль техніко-тактичних дій. Цей аналіз здійснюється за допомогою комп'ютерної програми «FIBA SMARTSTAT», яка розроблена, в першу чергу, для баскетболістів високої кваліфікації, без урахування вікових особливостей, індивідуальних можливостей та завдань підготовки. Оцінюючи в такий спосіб техніко-тактичну підготовленість юних баскетболістів без всебічного урахування різних сторін їх підготовленості призводить до системних помилок в роботі тренера та підготовки команди [11].

Визначено, що недоліком сучасної системи контролю у дитячо-юнацькому спорті в командних спортивних іграх, й зокрема в баскетболі, є відсутність єдиних підходів до комплексної оцінки підготовленості баскетболістів, який не дозволяє порівнювати результати, отримані різними авторами в рамках даного виду спорту [4, 12, 14, 15].

Не менш важливою проблемою є те, що нормативно-правові документи,

які забезпечують діяльність тренера та спортсменів і діють в системі вітчизняного спорту, ґрунтуються на засадах принципів, сформованих ще в 1950-ті роки, та практично не відображають накопичений масив знань і практичний досвід в напрямку раціональної побудови багаторічної підготовки та системи контролю, орієнтованої на повне розкриття індивідуальних можливостей кожного спортсмена в оптимальній віковій зоні [19].

Враховуючи складну структуру спортивної підготовленості в командних ігрових видах спорту, фахівці наголошують на створенні єдиного системного підходу до розробки контролю в баскетболі, який повинен ґрунтуватися на засадах всебічного вивчення особистості та організму спортсмена за педагогічними, психологічними і медико-біологічними показниками, змагальної діяльності та тренувального процесу [5, 7, 8, 14].

У доступній літературі з даної проблеми [1, 2, 24, 106, 438] надаються дані, що відображають контроль змагальної та тренувальної діяльності, стан різних сторін підготовленості баскетболістів. Деякі автори пропонують алгоритм контролю змагальної діяльності висококваліфікованих спортсменів: у спортивних іграх (у хокеї на траві [180], у гандболі [201, 202, 438, 562], у баскетболі [106, 525, 567], у міні-футболі [419]), й в інших видах спорту – художній гімнастиці [444, 445] та ін.

Підвищення ефективності управління підготовкою спортсменів у даний час стримується відсутністю сучасної уніфікованої системи комплексного контролю. Комплексний контроль може розглядатися саме як системне явище, всі його види та складові доповнюють та забезпечують один одного (наприклад, етапний контроль і планування безпосередньо залежать від якості оперативного контролю) [84, 182, 376].

Дослідження практичного досвіду тренерів, педагогічне спостереження та аналіз навчально-тренувального процесу баскетболістів, які знаходяться на базовому етапі багаторічного вдосконалення, дозволив встановити, що одним з чинників впливу на підготовку є якісний зміст та організація її системи, яка базується на єдності організаційних, програмно-методичних основ,

матеріально-технічних засобів процесу і реалізується комплексним використанням специфічних методик у сполученні з різними видами контролю [72, 147].

За результатами опитування встановлено, що в процесі підготовки баскетболістів на етапі попередньої базової підготовки 90% тренерів практично не здійснюють заходи щодо проведення контролю за станом спортсменів та команди в цілому. Переважна більшість (84%) для оцінки підготовленості спортсменів використовують статистичні дані змагальної діяльності та власний досвід.

У той же час, 70% фахівців вважають, що необхідними умовами комплексного контролю підготовленості баскетболістів є створення балансу між усіма компонентами підготовленості баскетболістів – технічної, тактичної, фізичної, психологічної та функціональної, які утворюють єдину систему педагогічного регулювання підготовки баскетболістів на етапі попередньої базової підготовки відповідно до нормування навантаження, визначених нормативно-правовими документами (програма для ДЮСШ, СДЮСШОР, ШВСМ).

Аналіз розділів навчальної програми з баскетболу для ДЮСШ, СДЮСШОР, ШВСМ [19] свідчить про відсутність тестів та нормативів за певними видами підготовленості. Наприклад, нами виявлено, що при оцінці технічної підготовленості не враховується ступень готовності до змагальної діяльності. Рівень технічної підготовленості у нападі визначається за 5 тестами, а на техніку захисту не передбачено жодного тесту, при цьому на оволодіння захисними діями виділяється 40% годин від загального обсягу технічної підготовки. Це свідчить про неузгодженість компонентів контролю зі змістом навчально-тренувального навантаження.

Особливою умовою системи контролю є те, що в дитячо-юнацькому спорті контроль повинен бути спрямований не на змагальний результат, а на приріст рівня підготовленості спортсменів. Тобто мати більш визначальний характер, на відміну від спорту вищих досягнень, де контроль більше

спрямовано для визначення можливостей спортсменів при формуванні складу команди та контроль як супровідний захід, спрямований на визначення показників функціональних можливостей, фізичного здоров'я, психічного стану, техніко-тактичної та інтегральної підготовленості збірних команд країни та клубних команд.

Педагогічне спостереження процесу підготовки баскетболістів дозволяє стверджувати, що в баскетболі на етапі попередньої базової підготовки ефективним засобом контролю є створення комплексної програми, яка, по-перше, буде спрямована на визначення та оцінку рівня підготовленості юних баскетболістів, а по-друге, на оцінку змагальної діяльності шляхом урахування вміння володіння техніко-тактичними діями (утримання захисної стійки, відсікання при підбиранні м'яча, своєчасність виконання кидка тощо) в умовах ігрових ситуацій, а не з метою визначення результативності (кількості фолів, кількості підбирань, набраних очок тощо).

Вищезазначені проблемні питання та аналіз наукової літератури, нормативно-правових документів, практичний досвід та опитування тренерів дозволили обґрунтувати підхід до розробки системи комплексного контролю спортсменів в ігрових видах спорту.

При обґрунтуванні підходу до розробки системи комплексного контролю спортсменів в ігрових видах спорту (на прикладі баскетболу) ми враховували наявність:

- сучасних тенденцій розвитку дитячо-юнацького баскетболу (зміни правил гри, календар змагань протягом річного циклу, обсяг ігор);
- неузгодженості навчального матеріалу за програмою ДЮСШ з заходами контролю (тестуванням) (вивчається одне – контролюється інше);
- відсутності диференційованого підходу до підбору тестів залежно від віку та етапу підготовки, періоду річного циклу;
- відсутності комплексної оцінки підготовленості баскетболістів у програмі для ДЮСШ, СДЮСШОР, ШВСМ;
- відсутності програми оцінки техніко-тактичних дій під час

змагальної діяльності, розробленої спеціально для контролю опанування діями з урахуванням завдань етапу багаторічної підготовки юних баскетболістів [147, 257, 273].

При обґрунтуванні підходу до розробки системи комплексного контролю ми опиралися на такі підходи:

- системний підхід, який передбачає багаторівневе і багатопланове вивчення процесу контролю в баскетболі, в процесі якого формується декілька моделей, що відображають контроль в різних зрізах і рівнях. До головних ознак системного підходу можна віднести: розгляд контролю як цілісної системи або елемента більш потужної системи (управління) з урахуванням того, що властивості речей залежать від цілого, властивості цілого залежать від частин, але не зводяться до суми їх властивостей, а включають такі, які притаманні системі контролю в цілому; виділення і аналіз частин, елементів і зв'язків системи контролю, визначення структури, організації системи контролю і законів її будови (структурний аспект системного підходу); аналіз зовнішніх проявів, функцій як системи контролю, так і її окремих елементів, визначення відповідності функцій елементів функцій всієї системи контролю, виявлення законів її функціонування (функціональний аспект системного підходу); аналіз зміни як в самій системі контролю, так і в її елементах, виявлення тенденцій її становлення і розвитку;

- комплексний підхід дозволяє на сучасній діалектико-матеріалістичній науковій основі аналізувати, створювати і оптимізувати функціонування систем контролю баскетболістів, що мають ознаки комплексів або тенденцію до перетворення в комплекси. Комплексний підхід характеризується об'єднанням, зведенням різноякісних підсистем (видів контролю) в полісистему з метою створення алгоритму контролю для аналізу шляхів підвищення результативності спортсменів і всієї команди в цілому при впливі різноманітних факторів;

- індивідуальний підхід, в основі якого урахування конкретних

індивідуальних особливостей баскетболіста (темпераменту і характеру, здібностей і схильностей, мотивів і інтересів тощо), які значною мірою впливають на їх поведінку в різних змагальних та тренувальних ситуаціях. Тренер у процесі контролю здійснює гнучке використання різних засобів та методів, тестів для досягнення оптимальних результатів;

- диференційований підхід полягає в розподілі спортсменів на групи за різними ознаками та застосування до цих груп засобів та методів підготовки, контролю, адекватних типологічним властивостям тих, хто займається;

- особистісно-діяльнісний підхід, в основі якого враховується активна, творча змагальна та тренувальна діяльність баскетболіста з його особистісними індивідуальними психологічними особливостями, здібностями, інтересами і потребами.

При обґрунтуванні підходу до розробки системи комплексного контролю ми виходили з того, що інформація, отримана на основі системного підходу, про спортсмена, групу спортсменів чи команду містить дві принципово важливі властивості: по-перше, при проведенні комплексного контролю надходить лише необхідна інформація, по-друге – інформація, достатня для вирішення поставленого завдання (оцінки оперативного, поточного, етапного стану спортсмена з використанням комплексу показників тощо).

Розгляд комплексного контролю як системи означає розгляд його тільки в певному відношенні, в тому відношенні, в якому комплексний контроль виступає як система. Це дозволяє отримати системні знання – тобто результат пізнання комплексного контролю не в цілому, а певного «зрізу» з нього, виробленого відповідно до системних характеристик об'єкта (рис. 4.1.).

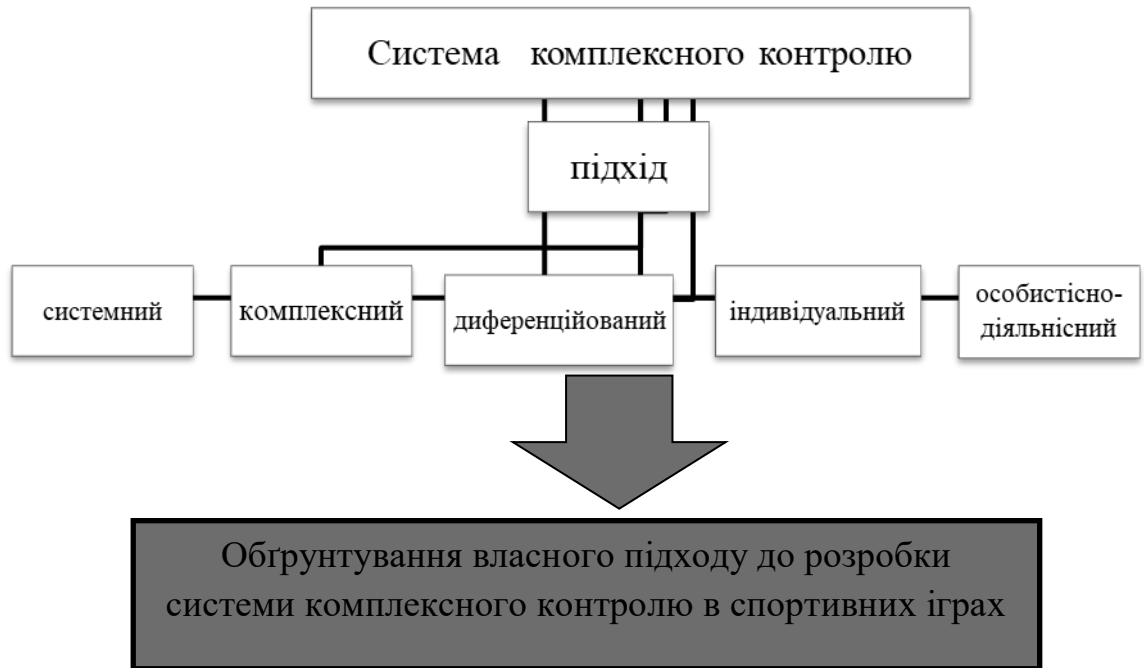

Рис. 4.1 Базис для обґрунтування підходу до розробки системи комплексного контролю в спортивних іграх

При цьому комплексний контроль ми розглядали з позицій як загальних категорій, де він застосовується для будь-яких предметів і явищ, всіх об'єктів (тренувального та змагального процесу, команди, окремих спортсменів, сторін підготовленості, окремих характеристик спортсменів). Будь-який об'єкт є в даному відношенні система, а в іншому – не система, а елемент іншої системи (наприклад, управління). Комплексний контроль як система містить свою мету, яку він здатний реалізувати, досягти. І в цьому відношенні комплексний контроль являє собою цілісність. При цьому комплексний контроль розглядається нами на різних етапах багаторічного вдосконалення, в різних структурних утвореннях, стосовно певних команд та груп спортсменів тощо. В такому разі комплексний контроль реалізує кілька цілей, та щодо кожної він виступає як самостійна система. Ця закономірність характеризує системний підхід як універсальний інструмент пізнавальної діяльності.

У практичній діяльності ідея цілісності контролю реалізується шляхом

комплексного підходу. Комплексність – це єдність цілей, завдань, змісту, методів і форм здійснення контролю. Комплексний підхід до контролю виконує одночасно декілька функцій: 1) орієнтує побудову системи контролю в цілісний управлінський механізм; 2) сприяє всебічній оцінці спортсменів або процесу (тренувального та змагального), який є результатом комплексного вирішення завдань контролю, 3) сприяє підвищенню ефективності процесу підготовки спортсменів на всіх етапах спортивного вдосконалення шляхом здійснення єдності і взаємодії взаємозв'язку всіх напрямків комплексного контролю, їх певного співвідношення і підпорядкування; 4) сприяє ефективності роботи тренера: одночасне вирішення не однієї, а кількох завдань контролю, природно, підвищує результативність його роботи.

В ході досліджень, а саме аналізу науково-методичної літератури, доведено недостатню теоретичну обґрунтованість проблеми управління підготовкою спортсменів та необхідність розробки підходів до системи комплексного контролю. Здійснено аналіз загальних підходів до вибору й обґрунтування показників контролю і планування в спортивних іграх.

Доведено необізнаність тренерів щодо використання комплексного контролю в процесі підготовки гравців та недосконалість нормативно-правових документів, які регулюють діяльність тренера та процес удосконалення спортсменів.

Розроблено підхід до розробки системи комплексного контролю, підґрунтям якого виступають принципи та положення системного, комплексного, особистісно-діяльнісного та індивідуального підходів.

4.2. Концепція формування системи контролю в процесі багаторічного вдосконалення

Командні спортивні ігри в системі олімпійського та професійного спорту вирізняються особливою популярністю. Це обумовлено такими факторами: соціалізацією спортивних ігор в сучасному суспільстві,

комерціалізацією змагань міжнародного та національного рівня, видовищністю і ефективністю виконання ігрових прийомів провідними спортсменами. Внаслідок цього в спортивних іграх постійно підвищується рівень конкуренції на рівні національних збірних і провідних клубних команд [106].

Наукові дослідження та змагальна практика свідчать, що найбільших успіхів досягають команди, які, по-перше, мають сучасну матеріально-технічну базу та фінансове забезпечення, по-друге, до складу входять спортсмени високого класу, по-третє, здійснюють свою діяльність на підґрунті науково-обґрунтованого управління тренувальним і змагальним процесами [338, 466].

Розуміння цього визначило напрями досліджень у командних спортивних іграх, які протягом останніх десятиліть розглядаються науковцями: управління підготовкою [466]; оцінка, моделювання та прогнозування [84, 180]; відбір та орієнтація [22, 75, 94, 339, 471]; система багаторічної підготовки [338, 374], управління техніко-тактичною діяльністю [106, 210] та ін. Вищеперераховані роботи ступені тією чи іншою мірою стосувалися контролю сторін підготовленості спортсменів під впливом різних тренувальних або змагальних навантажень на різних етапах багаторічної підготовки.

Проведений аналіз наукових даних з питань контролю у командних спортивних іграх [1, 181, 182, 168, 439 та ін.] свідчить про те, що великий масив наукових знань не об'єднаний у цілісну систему, в якій органічно взаємопов'язані контроль з етапами багаторічної підготовки; періодами річного циклу; рівнем кваліфікації, віковими особливостями спортсменів; ігровими амплуа та соціальним статусом в команді.

Така ситуація значно ускладнює реалізацію цих знань у спортивній практиці. У зв'язку з вищезазначеним, розробка концепції формування системи контролю в процесі багаторічного удосконалення у командних спортивних іграх є актуальним питанням спортивної науки.

Обґрунтування концепції формування системи контролю в процесі багаторічного удосконалення у командних спортивних іграх базувалось на узагальненні таких даних.

У світовій практиці розробки концепцій розв'язання важливих соціальних завдань традиційно прийнято розпочинати з виявлення вихідного стану системи, яка потребує вдосконалення.

Нами виявлено, що сьогодні контроль як сукупність різноманітних заходів, які проводяться для оцінки стану спортсменів різної кваліфікації, оцінки змісту навчально-тренувального процесу, носить визначений характер, але спирається на закономірності.

Для всіх різновидів командних спортивних ігор, незалежно від їх місця в системі олімпійського, професійного або неолімпійського спорту, характерні загальні закономірності проведення контролю, його організація, етапність, види, система тестів, критерії оцінки тощо. Але залежно від того, з яким контингентом спортсменів працює тренер, в якому з різновидів командних спортивних ігор спеціалізуються спортсмени, контроль буде мати більш прикладний та специфічний характер, з урахуванням вікових особливостей, структури та змісту змагальної діяльності, тривалості гри, тощо.

Якщо зупинитися на олімпійських видах спортивних ігор (футбол, баскетбол, волейбол, гандбол та ін.), то тут спостерігається чіткий розподіл значимості та спрямованості контролю. Якщо в дитячо-юнацькому спорті контроль більш спрямовано на визначення видів підготовленості спортсменів, то в спорті вищих досягнень контроль більш спрямовано для визначення можливостей спортсменів при формуванні складу команди та контроль, як супровідний захід, спрямований на визначення показників функціональних можливостей, фізичного здоров'я, психічного стану, техніко-тактичної та інтегральної підготовленості збірних команд країни та клубних команд.

Отже, розгляд наукових даних, накопичених в теорії та методиці

спортивної підготовки, свідчить про великий обсяг як теоретичного, так і експериментального матеріалу з різних видів контролю в олімпійському спорті та у командних спортивних іграх зокрема. Слід відзначити, що уявлення про систему контролю постійно змінювалось залежно від тенденцій розвитку спорту.

У той же час, аналіз нормативних документів в юнацькому спорті свідчить про застарілість чинних навчальних програм для командних спортивних ігор (рік видання 1999-2003) та про невідповідність сучасним тенденціям розвитку цих видів спорту.

Так, у вітчизняних навчальних програмах для ДЮСШ виявлено, що в контролі різних сторін підготовленості пропонуються однакові тести для всіх вікових груп з 12 до 17 років, відмінності спостерігаються лише в оцінці показників. Крім того, визначено такі недоліки:

- 1) застаріла методика педагогічного контролю у порівнянні з провідними країнами;
- 2) необґрунтовані наукові підходи до комплексного контролю юних спортсменів з урахуванням індивідуальних особливостей розвитку дітей;
- 3) відсутність науково обґрунтованої системи нормативних оцінок інтегральної підготовленості (не всі фізичні якості контролюються відповідно до чутливих періодів, відсутність тестів на захисні дії, оперативне мислення тощо);
- 4) недостатній контроль психічного стану, розвитку морально-вольових та інтелектуальних якостей спортсменів, а також теоретичних знань;
- 5) відсутність адміністративного контролю з боку федерацій тощо.

Результати проведеного нами анкетування з тренерами, які спеціалізуються у командних спортивних іграх, також підтвердили незадовільний стан методичного та практичного забезпечення контролю сьогодення в українській системі підготовки.

Тренери зазначили, що комплекс тестів з різних видів підготовленості

потребує вдосконалення:

- відповідно до вікових особливостей,
- сенситивних періодів розвитку рухових якостей,
- психологічних та психомоторних відмінностей особистості гравців,
- особливостей змагальної діяльності,
- сучасних тенденцій комплексного контролю у світі, що дозволить фахівцям отримати більш детальну інформацію про стан готовності спортсменів й вдосконалити навчально-тренувальний процес на основі підходів диференціації та індивідуалізації.

В ході аналізу наукових праць виявлено, що характерними ознаками, які повинні підпадати під контроль у командних спортивних іграх, з урахуванням вікових відмінностей й залежно від ігрового амплуа, є:

- показники техніко-тактичних дій під час змагальної діяльності;
- рухова діяльність протягом гри (кількість переміщень, стрибків, прискорень та ін.);
- рівень технічної, фізичної (загальної та спеціальної), тактичної, теоретичної, психологічної підготовленості;
- обсяг та інтенсивність тренувального та змагального;
- рівень взаємовідносин та соціального статусу гравців у команді;
- особливості жіночого організму;
- антропометричні показники фізичного розвитку; стан функціональних систем;
- психофізіологічні особливості.

Також проведений нами ретроспективний аналіз свідчить про те, що підґрунтям для вдосконалення системи контролю у командних спортивних іграх є фундаментальні праці спортивних науковців, що присвячені контролю в олімпійському спорті [251].

Уявлення про те, що система контролю в процесі багаторічного удосконалення у командних спортивних іграх повинна бути представлена у вигляді цілісної системи, знайшло відображення в пропонованій концепції

формування системи контролю в процесі багаторічного удосконалення у командних спортивних іграх.

Концепція формування цілісного знання про систему контролю спортсменів в командних спортивних іграх у процесі багаторічного вдосконалення являє собою складну, цілеспрямовану, динамічну систему теоретико-методологічних і методико-технологічних знань про цілісне педагогічне знання, що базується на системному, інтегративно-діяльнісному й особистісно-орієнтованому підходах.

Для обґрунтування основних положень ми визначили, що в умовах зростання конкуренції на спортивній арені на перший план вийшли постійне зростання обсягів та інтенсивності тренувального та змагального навантажень, які істотно перевищують ресурси адаптаційних можливостей організму людини. Необхідність тривалої підготовки до досягнення високого спортивного результату у командних спортивних іграх вимагає особливої уваги до спортивного резерву, який складають діти та підлітки, які окрім цілеспрямованої та методичної підготовки до змагань з суперником повинні постійно долати внутрішньоконандний відбір до основного складу команди, боротися за право виходити на поле або ігровий майданчик тощо.

У той же час, відсутність належної матеріально-технічної бази для організації заходів контролю у вітчизняних дитячо-юнацьких ДЮСШ, які спеціалізуються у командних спортивних іграх, є однією з головних проблем підготовки українського резерву. Так, у більшості національних секцій та ДЮСШ юні гравці не мають необхідних умов для занять: відсутні якісні програми тестування, комп'ютерні пристрої для фіксації показників; тренери отримують недостатньо інформації щодо стану спортсменів. Окремо слід відзначити відсутність різноманітного обладнання для наукового забезпечення контролю різних видів підготовленості та впливу навантаження на організм спортсменів. Такий стан речей є наслідком недостатнього державного фінансування. Зрозуміло, що зазначені недоліки суттєво впливають на якість процесу багаторічної підготовки спортивного резерву. У

зв'язку із цим достатньо актуальним є вивчення та використання у вітчизняній практиці підготовки гравців зарубіжного досвіду, пов'язаного зі створенням матеріально-технічної бази в системі контролю.

Це дозволяє стверджувати, що сучасній системі спортивної підготовки властиві серйозні недоліки, перш за все методичного, організаційного та етичного характеру. В реаліях сьогодення, наприклад, тренеру все важче доводиться справлятися з організацією навчально-тренувального та змагального процесів без належного рівня організації контролю за допомогою помічників тренера та наукових фахівців, комплексних наукових груп, науково-дослідних інститутів.

У зв'язку з цим особливої значущості набуває пошук інноваційних підходів, а також використання зарубіжного та вітчизняного досвіду з метою вдосконалення системи контролю у командних спортивних іграх, яка б не тільки сприяла корекції навчально-тренувального процесу, а й дозволяла регулювати фізичний та психічний стан спортсменів без негативного впливу на їх здоров'я.

Отже, запропонована нами концепція може забезпечити підвищення ефективності керування всією системою багаторічної підготовки спортсменів у командних ігрових видах спорту.

Дана концепція формування системи контролю в процесі багаторічного удосконалення у командних спортивних іграх складалася з чотирьох складових (рис. 4.2.):

- I – Умови раціонального функціонування системи контролю в командних спортивних іграх в процесі багаторічного удосконалення;
- II – Методологічна основа забезпеченості системи контролю спортсменів
- III – Організаційна основа, що полягає в інтенсифікації розвитку спортивної науки та технології за пріоритетними напрямками
- IV – Принципи здійснення контролю ефективності підготовки спортсменів у командних спортивних іграх.

Рис. 4.2. Складові концепції формування системи контролю в процесі багаторічного вдосконалення в командних спортивних іграх

1. Раціональне функціонування системи контролю в командних спортивних іграх в процесі багаторічного удосконалення можливе при:

- взаємодії всієї системи дитячо-юнацького, резервного спорту та спорту вищих досягнень відповідно до сучасних досягнень науки і практики;
- урахування закономірностей проведення контролю для підвищення його ефективності в інтересах як вдосконалення процесу підготовки спортсменів, так і збереження їх фізичного та психічного здоров'я;
- забезпеченні всіх етапів багаторічного вдосконалення рівною увагою щодо необхідного матеріально-технічного, фінансового, кадрового, науково-методичного та медичного супроводження;
- строгому розподілі функцій і можливостей різних державних і громадських організацій у вирішенні завдань контролю стану фізичного й психічного здоров'я, тренувальних та змагальних навантажень,

підготовленості спортсменів, техніко-тактичних показників змагальної діяльності;

- забезпеченні оптимального співвідношення кількості інформативних тестів на різних етапах багаторічного вдосконалення, що передбачає постійне уявлення про стан спортсмена, стан групи спортсменів, а також команди в цілому, залежно від завдань етапу багаторічної підготовки, періоду річного циклу; рівня кваліфікації команди, ігрового амплуа гравців;
- створенні організаційних і методичних умов для зручного та ефективного контролю й подальшого аналізу стану спортсменів з метою виявлення позитивних та негативних сторін підготовленості, з подальшою корекцією різних видів підготовки та більш ефективного розподілу функціональних обов'язків у команді під час тренувального процесу та протягом матчу, реалізації їх індивідуальних можливостей у змагальній спортивній діяльності, орієнтованої на максимальні досягнення.

2. *Методологічною основою забезпечення системи контролю спортсменів в командних спортивних іграх на різних етапах багаторічної підготовки є дотримання наступних принципів:*

- мінімізація педагогічних, психологічних та організаційних помилок в процесі багаторічного, етапного, оперативного та поточного видів контролю;
- урахування чинників, що впливають на ефективність змагальної діяльності залежно від етапу багаторічної підготовки, періоду річного циклу підготовки;
- урахування змісту навчального матеріалу при підборі методів та засобів контролю «чому навчаємо, те й контролюємо».
- урахування сенситивних періодів розвитку фізичних якостей спортсменів, провідних для командних спортивних ігор;
- урахування гендерних відмінностей у процесі контролю та

критеріях оцінювання ефективності тренувальної та змагальної діяльності спортсменів;

- урахування ігрового амплуа;
- урахування взаємодії групи гравців, які одночасно беруть участь у грі на майданчику, полі, льоду тощо;
- урахування соціометричного статусу в команді;
- забезпечення всього змісту навчального матеріалу, що запланований навчальною програмою ДЮСШ, СДЮСШОР, ШВСМ або команди, методами контролю та шкалами оцінювання відповідно до етапу підготовки та періоду річного циклу підготовки (наприклад, такі сторони підготовленості, як теоретична, тактична, інтегральна тощо);
- оптимізації обсягів та інтенсивності тренувальних та змагальних навантажень;
- профілактики травм, фізичних та психічних захворювань, перетренованості у періоди інтенсивної підготовки та участі у змаганнях.

3. *Організаційною основою є інтенсифікація розвитку спортивної науки та технології за пріоритетними напрямками:*

- пошук нових методів та методик контролю різних сторін підготовленості спортсменів у командних спортивних іграх відповідних етапу багаторічної підготовки;
- вдосконалення методів контролю та системи оцінювання за трьома напрямками, тобто не тільки для одного окремого гравця, але й для групи гравців з урахуванням різних ознак, притаманних специфіці тренувальної та змагальної діяльності у командних спортивних іграх, а також для команди як окремого об'єкту контролю, а не як сумарного показника середніх показників гравців;
- вдосконалення методів контролю та системи оцінювання на основі комп'ютерних технологій;
- формування ефективної системи інформаційно-аналітичного

забезпечення проведення контролю в дитячо-юнацькому, резервному спорті та спорті вищих досягнень;

- вдосконалення системи підготовки та перепідготовки кадрів у спортивних іграх на основі цілеспрямованої стимуляції їх безперервної освіти та самоосвіти, формування потреби в джерелах систематичної інформації про інноваційні методи контролю;
- створення зручної для тренерів інфраструктури науково-технічного забезпечення підготовки збірних команд та їх резерву на базі багатоцільових та спеціалізованих за видом командних спортивних ігор комплексних наукових груп;
- вдосконалення навчальних програм для ДЮСШ та СДЮСШОР щодо контролю різних сторін підготовленості, залежно від вікових особливостей, сенситивних періодів, ігрового амплуа.
- забезпечення всіх сторін підготовленості інформативними методами контролю відповідно до сучасних тенденцій розвитку командних ігрових видів спорту.

4. Контроль ефективності підготовки спортсменів у командних спортивних іграх здійснюється на основі наступних принципів:

- концентрація зусиль вчених та фахівців на вдосконаленні методів та заходів щодо організації та проведення різних видів контролю з метою коригування навчально-тренувального та змагального процесів;
- зміцнення та розвиток інфраструктури забезпечення системи контролю на всіх етапах багаторічної підготовки.

Узагальнення результатів дослідження дозволили сформулювати основні базові положення про систему контролю спортсменів в процесі багаторічного вдосконалення у командних спортивних іграх; сформувати систему наукових знань на основі вдосконалення системи контролю спортсменів на різних етапах багаторічного вдосконалення, що дозволить на практиці підвищити ефективність управління тренувальним процесом.

Розроблено концепцію формування системи контролю в процесі

багаторічного удосконалення у командних спортивних іграх, що містить 4 складові; застосування якої дозволить на практиці системно та комплексно проводити контроль у командних спортивних іграх з урахуванням закономірностей розвитку спортивних ігор та процесу підготовки спортсменів.

4.3. Ієрархічна структура знань про контроль з позиції системного підходу

Аналіз науково-методичної літератури з загальної теорії спорту [375, 376] свідчить, що теорія спорту стрімко розвивається й уявляє собою не тільки сукупність взаємопов'язаних знань, але й формування методологічного механізму їх побудови, що не тільки виявляє цілісність теорії, але й робить її ефективним засобом подальшого розвитку.

Це пов'язано як з розвитком сучасної теорії спорту, так і розвитком науки в цілому, а також низкою наукових досліджень останнього десятиріччя.

Специфіка командних спортивних ігор має свої характерні риси й особливості, які відрізняються від загальної теорії знань й від теорії знань у циклічних видах спорту. Розгляд структури та загальної теорії підготовки спортсменів передбачає диференціацію знань на кожному з розділів на ряд ієрархічних рівнів.

Системний підхід розкриває поняття про систему як взаємодію сукупності компонентів, зв'язків та відносин, які об'єднані спільною функцією [454].

Системи поділяються на:

- цілісні, в яких зв'язки між складовими елементами є більш міцними, ніж зв'язки цих елементів з довкіллям, і підсумкові, в яких зв'язки між елементами такого ж порядку, що й зв'язки їхніх елементів із довкіллям;
- органічні (біологічні організми, жива природа) і механічні (техніка);
- динамічні, що знаходяться у постійному русі і статичні, що відносно

нерухомі;

- відкриті, які обмінюються з іншими системами, і закриті, що ізольовані;
- керовані, які управляються, і некеровані, які не піддаються управлінню;
- ті, що самоорганізуються, тобто зміни у них відбуваються самопливом, і ті, що не самоорганізуються, тобто є неорганізованими.

Основними *принципами системного підходу* є такі:

- *принцип цілісності* – зобов'язує розглядати систему як цілісний об'єкт, якості якого не зводяться до властивостей окремих його елементів;
- *принцип всебічності* – вимагає враховувати всі внутрішні зв'язки і відносини системи, усі фактори, які впливають на її функціонування;
- *принцип системоутворювальних відносин* – вимагає визначення саме тих зв'язків між частинами (елементами) системи, які забезпечують її цілісність, існування і розвиток;
- *принцип субординації* – вимагає при дослідженні будувати ієрархію елементів і відносин за будь-якими чітко визначеними критеріями (мобільність, адекватність, керованість тощо);
- *принцип динамічності* – згідно з цим принципом всі характеристики системи необхідно розглядати не як постійні, а як змінні аж до прямо протилежного значення порівняно з початковим;
- *принцип випереджувального відображення* – передбачає наявність постійної актуальної проблематики, тобто вимагає не констатації поточного стану системи, а прогнозування її найімовірнішого стану в майбутньому [471].

Різні аспекти системи контролю розглянуто у роботах багатьох вчених [1, 2, 84, 182], однак ці праці стосувались або окремих етапів багаторічної підготовки, або окремих складових контролю (контроль змагальної діяльності, контроль підготовленості тощо), або не враховували сучасних тенденцій розвитку командних спортивних ігор та останніх положень теорії спорту. Отже, побудова ієрархічної структури знань про контроль у командних спортивних іграх у процесі багаторічного удосконалення з позиції системного підходу є актуальним напрямом дослідження.

Ми розглянули контроль як елемент системи підготовки спортсменів у командних спортивних іграх та побудували ієрархічну структуру знань про контроль з позиції системного підходу.

Розвиток теорії пов'язано з можливістю побудови багаторівневих конструкцій з різних елементів знання, які постійно розвиваються, конкретизуються, диференціюються і інтегруються. Таким чином, розвиток теорії являє собою не просто сукупність взаємопов'язаних знань, а й формування методологічного механізму побудови теоретичних знань, не тільки визначає цілісність теорії, але і робить її ефективним засобом подальшого розвитку. У цьому плані, як показав досвід останніх двох десятиліть, особливо зарекомендували себе для розвитку теорії підготовки спортсменів, методологічні можливості, надані системним підходом, теорії функціональних систем, теорії адаптації та інших загальнонаукових дисциплін і теорій [375, 376].

Аналіз та узагальнення наукових знань дозволив розглянути контроль як елемент системи підготовки спортсменів у командних спортивних іграх (рис. 4.3).

Якщо розглянути загальну теорію підготовки спортсменів у командних спортивних іграх як перший рівень знань, елементи, які складають систему знань цього рівня, до числа яких належить «контроль у командних спортивних іграх», як другий рівень, то на третьому ієрархічному рівні нами запропоновано три елементи: «контроль гравця», «контроль групи гравців», «контроль команди», які є відмінними у порівнянні з загальною теорією спорту та у порівнянні з індивідуальними видами спорту (рис. 4.4.).

Окрім того, в теорії спортивних ігор контроль частіше розглядався у двох ракурсах – індивідуально кожного гравця та всієї команди загалом. Деякі автори пропонували контроль групових техніко-тактичних дій, розуміючи вміння виконувати ті або інші групові тактичні взаємодії. Специфіка командних спортивних ігор та сучасні тенденції їх розвитку свідчать про той факт, що оцінювання підготовленості або змагальної

діяльності окремого гравця є дуже суб'єктивним, оскільки показники окремого гравця будуть завжди залежати від участі та показників партнерів по команді (якості та своєчасності передачі/паса та ін.), також принциповим буде вплив дій суперника як у нападі, так і у захисті.

Рис. 4.3. – Диференціація знань в області загальної теорії підготовки спортсменів на першому ієрархічному рівні

Тому елемент ієрархії «контроль групи гравців» обґрунтовується тим фактом, що на ігровому полі або майданчику виступає саме група гравців (наприклад, у баскетболі 5, волейболі 6, гандболі 7 та ін.), що обумовлено правилами змагань, а не вся команда.

Серед елементів четвертого рівня як основні ми виділили 12: зв'язок контролю зі стадіями багаторічної підготовки; зв'язок контролю з етапами багаторічної підготовки; контроль в системі підготовки; контроль змагальної діяльності; види контролю; принципи контролю; організацію контролю; методи контролю; систему критеріїв; систему тестів; систему оцінки. Дані елементи можуть бути розглянуто як окремо, так і у взаємодії один з одним, як диференційовано, так і інтегровано.

4.3.1. Особливості ієрархічної структури знань щодо зв'язку контролю у командних спортивних іграх з етапами багаторічної підготовки з позиції системного підходу. Отже, якщо спиратися на теоретичні положення В.М. Платонова [375, 376], то контроль у командних спортивних іграх можна розділити на два основні розділи: «контроль у системі підготовки спортсменів у командних видах спорту» та «контроль змагальної діяльності спортсменів», у свою чергу наступним рівнем ієрархії системи знань про контроль можуть бути такі елементи: «контроль у системі підготовки на першій стадії багаторічної підготовки» та «контроль у системі підготовки на другій стадії багаторічної підготовки» (рис. 4.5- 4.6).

В зв'язку з тим, що на кожній стадії багаторічної підготовки спрямованість контролю є відмінною, то наступним рівнем ієрархії системи знань про контроль можуть бути такі елементи: «контроль у системі підготовки на першій стадії багаторічної підготовки» та «контроль у системі підготовки на другій стадії багаторічної підготовки».

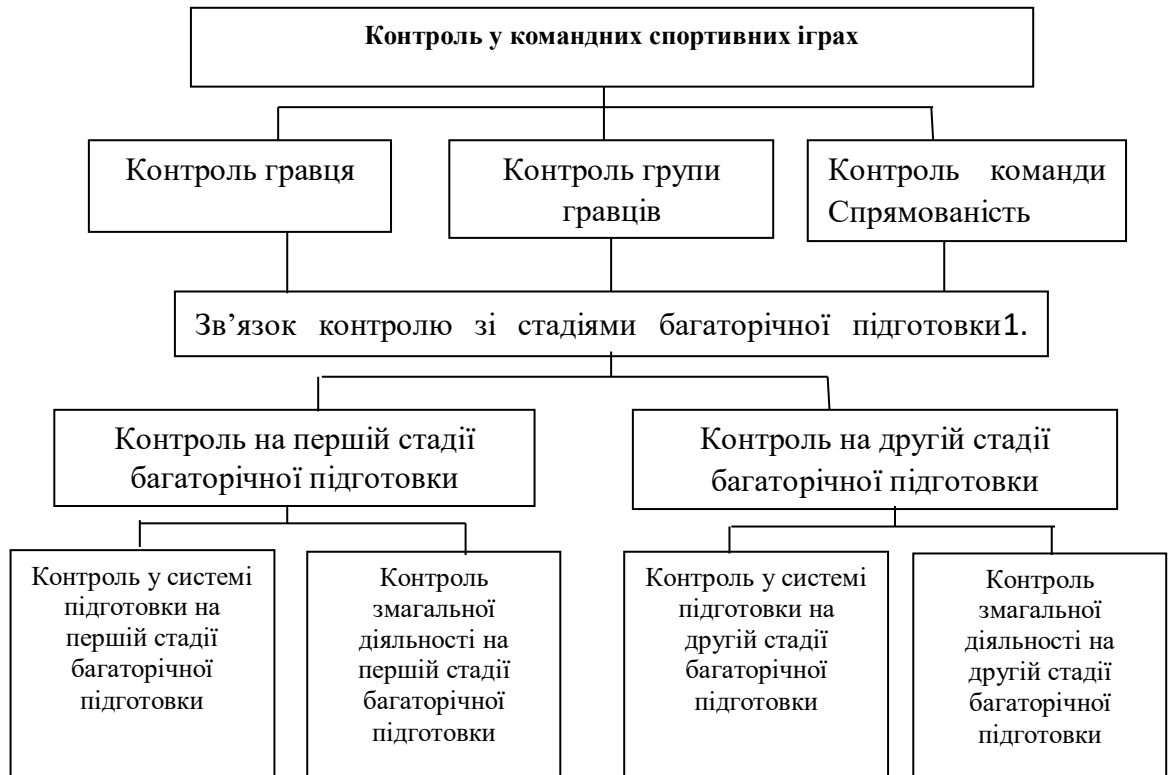

Рис. 4.5. Зв'язок контролю у командних спортивних іграх зі стадіями багаторічної підготовки

Рис. 4.6. Система наукових знань «Контроль у командних спортивних іграх» залежно від спрямування контролю та стадій багаторічного удосконалення

Наступний елемент ієрархії у системі контролю у командних спортивних іграх буде «зв'язок з етапами багаторічної підготовки». Розглянемо більш детально деякі елементи. Наприклад, ієрархію наукових знань щодо зв'язку контролю з етапами багаторічної підготовки» (рис. 4.7.).

Розгляд системи наукових знань щодо контролю у командних спортивних іграх та його зв'язку з етапами багаторічної підготовки дозволяє на наступному ієрархічному рівні розподілити контроль на три елементи «контроль гравця на різних етапах багаторічної підготовки», «контроль групи гравців на різних етапах багаторічної підготовки» та «контроль команди на різних етапах багаторічної підготовки», які всі три будуть розглядатись на кожному з восьми етапів багаторічної підготовки: контроль на етапі початкової підготовки, контроль на етапі попередньої базової підготовки, контроль на етапі спеціалізованої базової підготовки, контроль на етапі підготовки до вищих досягнень, контроль на етапі максимальної реалізації індивідуальних можливостей, контроль на етапі збереження вищої спортивної майстерності, контроль на етапі поступового зниження досягнень, контроль на етапі виходу зі спорту вищих досягнень.

Отже, якщо розглядати нижчий сьомий рівень ієрархії то контроль на кожному з етапів буде розподілятися на два основних елементи: «контроль у системі підготовки на конкретному етапі багаторічної підготовки» та «контроль у змагальній діяльності на конкретному етапі багаторічної підготовки».

Враховуючи специфічні особливості командних спортивних ігор кожний з цих елементів буде мати на наступному ієрархічному рівні відмінні елементи, однак в них буде спостерігатися чітка узгодженість мети та завдань контролю з загальними завданнями навчально-тренувального процесу на чітко означеному етапі багаторічної підготовки з урахуванням пріоритетності сторін підготовки у змісті навчального матеріалу, провідних фізичних якостей з урахуванням сенситивних періодів їх розвитку, особливостей змагальної діяльності тощо.

Рис. 4.7. Ієрархія наукових знань щодо зв'язку контролю у командних спортивних іграх з етапами багаторічної підготовки

Значущим елементом ієрархії наукових знань у системі контролю в командних спортивних іграх який має свої особливості - це ієрархія наукових знань щодо зв'язку контролю у командних спортивних іграх зі структурою (або періодами) річного макроциклу (рис. 4.8.). Річний макроцикл у командних спортивних іграх має свої специфічні особливості, від яких також може залежати організація та проведення контролю. Найбільш характерним є тривалість змагального періоду, який з кожним етапом багаторічної підготовки буде збільшуватись.

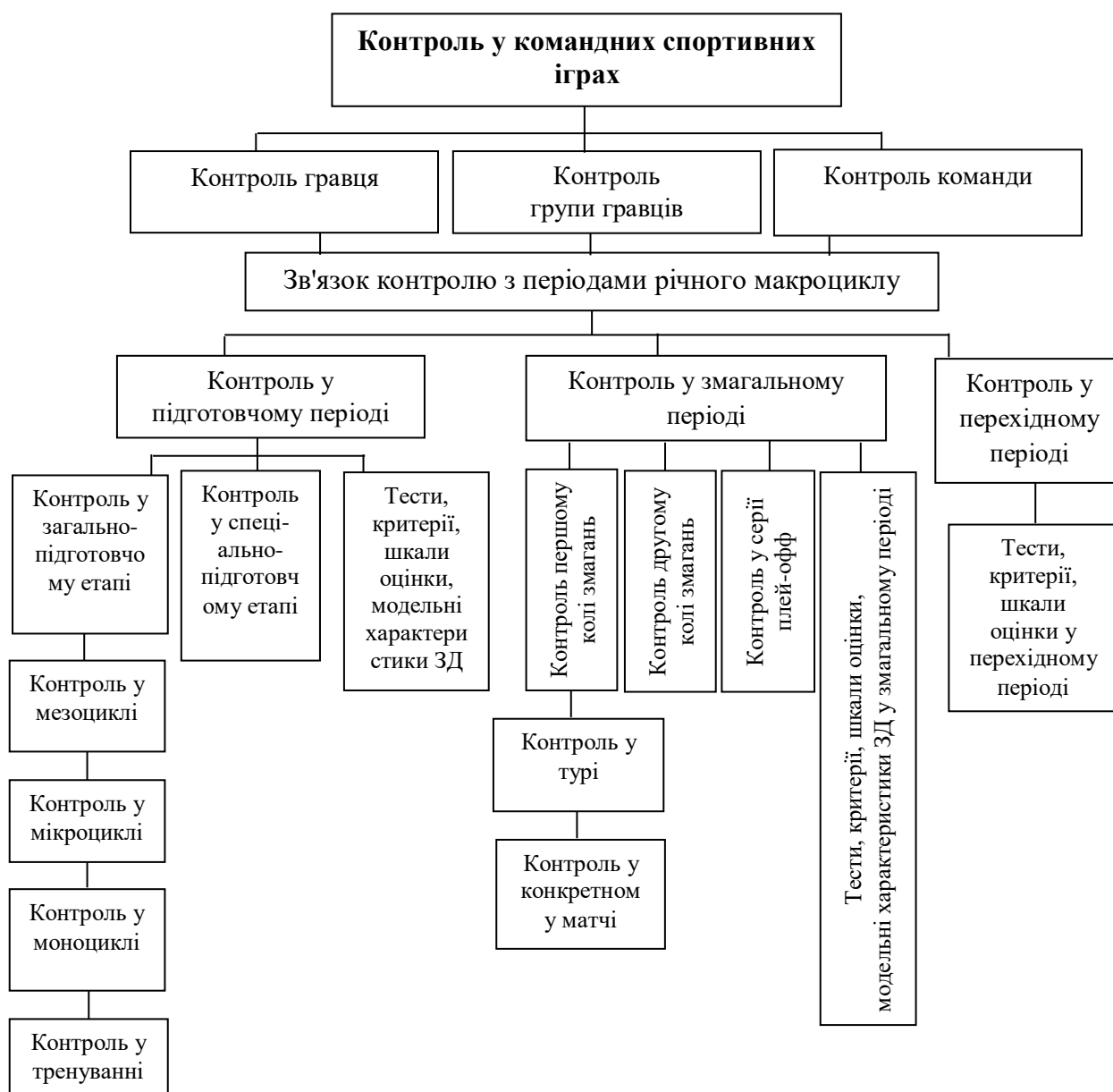

Рис. 4.8. Ієрархія наукових знань щодо зв'язку контролю у командних спортивних іграх зі структурою (або періодами) річного макроциклу.

Також з підвищенням рівня кваліфікації команди річний макроцикл може мати двоциклове планування. Саме ці особливості ускладнюють організацію та проведення контролю у командах. У даному елементі ієрархічної структури акцент зроблено на особливостях і спрямованості контролю у кожному структурному відрізку річного макроциклу підготовки, який має свої завдання, зміст навчально-тренувального процесу, у зв'язку з чим будуть змінюватись і завдання, спрямованість, методи контролю, й критерії оцінки. Тренери повинні враховувати, що до одних й тих самих тестів у різні періоди річного циклу повинні бути різні критерії й різні шкали оцінки підготовленості, а також різні модельні характеристики підготовленості та змагальної діяльності.

Отже, нами виокремлено такі елементи ієрархії, як: контроль у підготовчому періоді, контроль у змагальному періоді, контроль у перехідному періоді. При цьому всі перераховані компоненти стосуються контролю гравця, контролю групи гравців та контролю команди й мають свої критерії, тести та шкали оцінки.

У даному елементі ієрархічної структури акцент зроблено на особливостях і спрямованості контролю у кожному структурному відрізку річного циклу підготовки, який має свої завдання, зміст навчально-тренувального процесу, у зв'язку з чим будуть змінюватись і завдання, спрямованість, методи контролю й критерії оцінки. Тренери повинні враховувати, що до одних й тих самих тестів у різні періоди річного циклу повинні бути різні критерії й різні шкали оцінки підготовленості, а також різні модельні характеристики підготовленості та змагальної діяльності.

Річний макроцикл у командних спортивних іграх має свої специфічні особливості, від яких також може залежати організація та проведення контролю. Найбільш характерним є тривалість змагального періоду, який з кожним етапом багаторічної підготовки буде збільшуватись. Також з підвищенням рівня кваліфікації команди річний макроцикл може мати двоциклове планування. Саме ці особливості ускладнюють організацію та

проведення контролю у командах.

Однак сутєвим є те, що завдання та зміст контролю у підготовчому періоді повинні бути узгоджені з завданнями конкретного етапу підготовки у річному циклі та специфікою навантаження, яке було надане спортсменам у той чи інший період або етап підготовки у річному циклі. Тобто «що вивчаємо – те і контролюємо», особливо це стосується першої стадії багаторічної підготовки, коли йде засвоєння нового матеріалу відповідно до навчальних програм для ДЮСШ, СДЮСШОР та ШВСМ.

Якщо розглядати контроль у змагальному періоді, то тут буде мати місце така особливість, що достатньо складно знайти час для проведення тестування, й тренери більше орієнтуються в контролі на статистичні показники змагальної діяльності. Однак для дитячих команд це не є інформативним висновком щодо ефективності етапу підготовки, який було пройдено. Якщо для спортсменів-ігровиків, які знаходяться на другій стадії багаторічної підготовки більш важливим критерієм є кількісні показники (кількість кидків та відсоток влучань, підбирань, перехоплень, атаквальних передач), то для юних спортсменів, які знаходяться на першій стадії багаторічної підготовки більш значущими критеріями оцінки є якісне виконання техніко-тактичних дій (техніка кидка, ведення, передач; правильність виконання дій перед підбиранням м'яча – своєчасно поставити спину – відсікти нападника тощо), своєчасність та правильність прийняття тактичних рішень.

Перехідний період в річному циклі підготовки спортсменів, які спеціалізуються у командних спортивних іграх, характеризується ступені більшою мірою зміною змісту навантаження на інші види спортивної діяльності (інші види спорту на відкритому повітрі, допоміжна фізична підготовка з використанням неспецифічного інвентарю та обладнання тощо). Однак аналіз навчальних програм для ДЮСШ, СДЮСШОР та ШВСМ та анкетування тренерів свідчить, що дуже часто тренери проводять тестування саме у перехідному періоді, коли є достатньо часу для проведення великої

кількості тестів. Однак дане тестування проводиться на тлі спаду спортивної форми й подальша корекція може відбуватись після канікул або відпустки (залежно від віку гравців).

4.3.2. Особливості ієрархічної структури знань про контроль у системі підготовки у командних спортивних іграх з позиції системного підходу. Контроль у системі підготовки спортсменів у командних спортивних іграх буде спрямовано на три основних напрями контролю: «контроль гравця у системі підготовки», «контроль групи гравців у системі підготовки», «контроль команди у системі підготовки»; всі ці три елементи на наступному нижчому четвертому рівні будуть мати по два основні елементи, а саме: контроль сторін підготовленості та контроль навантаження. Контроль у системі підготовки на прикладі командних спортивних ігор представлено на рисунку 4.9.

Рис. 4.9. Контроль у системі підготовки на прикладі командних спортивних ігор

Контроль сторін підготовленості традиційно може передбачати на наступному ієрархічному рівні наукових знань розподіл на 6 основних елементів: контроль теоретичної підготовленості, контроль технічної підготовленості, контроль фізичної підготовленості, контроль тактичної підготовленості, контроль інтегральної підготовленості та контроль психологічної підготовленості.

Також, у зв'язку зі специфічними особливостями командних спортивних ігор, деякі автори пропонують виокремлення таких сторін підготовленості як ігрова та змагальна підготовленість, які мають відмінні риси у порівнянні з інтегральною. Ігрова підготовленість розглядається як здатність виконувати ігрові дії, розуміти ігрові ситуації.

Змагальна підготовленість передбачає здатність бути готовим до змагальної діяльності, бути обізнаним про змагальні умови, правила, регламент, ситуації, які виникають до, під час матчів, та після їх завершення, стратегічні плани на змагальний період тощо. Ці сторони підготовки та підготовленості є в деяких підручниках зі спортивних ігор.

На наступному ієрархічному рівні системи контролю у командних спортивних іграх контроль кожної зі сторін підготовленості буде передбачати такі елементи, які можуть бути загальними для всіх етапів багаторічної підготовки, так і відмінними, залежно від завдань того чи іншого етапу багаторічного удосконалення або року навчання у конкретному етапі.

Наприклад, якщо розглянути контроль технічної підготовленості, то він на наступному ієрархічному рівні, враховуючи теорію спортивних ігор, може передбачати два основних елементи – контроль технічної підготовленості у нападі та контроль технічної підготовленості у захисті. У свою чергу, відповідно до класифікації техніки гри (на прикладі баскетболу) контроль техніки нападу на наступному ієрархічному рівні буде містити такі елементи як контроль техніки пересувань та контроль техніки володіння м'ячем. На 7 ієрархічному рівні техніка володіння м'ячем (на прикладі

баскетболу) буде містити 5 елементів: контроль техніки передач; контроль техніки ловіння м'яча, контроль техніки кидків м'яча; контроль техніки ведення м'яча; контроль комплексного володіння різними елементами техніки.

Якщо взяти контроль техніки кидків, то восьмий ієрархічний рівень наукових знань системи контролю у командних спортивних іграх передбачає підбір кидкових тестів, а потім на наступному – дев'ятому рівні ієрархії – визначення критеріїв та оцінки. Критерії ж, у свою чергу, можуть передбачати такі елементи: кількість виконаних кидків під час тесту, відсоток влучних кидків й раціональність або варіативність техніки виконання кидків.

4.3.3. Особливості ієрархічної структури знань про контроль змагальної діяльності у командних спортивних іграх з позиції системного підходу. Змагальний процес у командних спортивних іграх настільки специфічний, що не має повних аналогів в інших видах спорту [1, 10, 11, 12]. Отже, повинні бути відмінності й у різних складових системи підготовки спортсменів у командних спортивних іграх, й система контролю є однією з важливіших, що обумовлює управління, динамічність та ефективність всього тренувального процесу. Різні аспекти системи контролю у командних спортивних іграх розглянуто у роботах сучасних вчених [1, 2, 3, 13], однак ці праці стосувались або окремих етапів багаторічної підготовки, або окремих складових контролю й не враховували останніх положень теорії спорту виокремлення двох стадій багаторічної підготовки [7] та сучасних тенденцій розвитку командних спортивних ігор, особливо на першій стадії багаторічної підготовки [5].

Розвиток теорії пов'язаний із можливістю побудови багаторівневих конструкцій з різних елементів знання, які постійно розвиваються, конкретизуються, диференціюються і інтегруються. Таким чином, розвиток теорії являє собою не просто сукупність взаємопов'язаних знань, а й

формування методологічного механізму побудови теоретичних знань, не тільки визначає цілісність теорії, але і робить її ефективним засобом подальшого розвитку. У цьому плані, як показав досвід останніх двох десятиліть, особливо проявилися, для розвитку теорії підготовки спортсменів, методологічні можливості, надані системним підходом, теорії функціональних систем, теорії адаптації та інших загальнонаукових дисциплін і теорій [7, 8].

Методологію побудови теорії підготовки спортсменів та сучасну систему знань щодо контролю у олімпійському спорті науково обґрунтовано та сформовано В.М. Платоновим [7, 8]. Ієрархію системи знань щодо відбору та орієнтації в спорті представлено у працях О.А. Шинкарук [9].

Провідні вчені достатньо детально представили особливості контролю змагальної діяльності висококваліфікованих атлетів, які спеціалізуються у командних спортивних іграх [1, 2, 11, 13, 14]. Так, на основі узагальнення літературних джерел та власних досліджень Е.Ю. Дорошенком [1] представлено ієрархічну модель елементів структури техніко-тактичної діяльності в командних спортивних іграх (на прикладі баскетболу), що виглядає наступним чином: перший рівень ієрархії – кількість набраних гравцем очок, кількість кидків м'яча в кошик, час перебування гравця на майданчику; другий рівень ієрархії – перехоплення м'яча, підбори м'яча під щитами, блок-шоти; третій рівень ієрархії – результативні передачі, фоли суперників на гравця; четвертий рівень ієрархії – фоли гравця, втрати м'яча. Автором пропонується більше уваги при контролі груп гравців приділяти аналізу ефективності тактичних групових взаємодій [1].

Ф. А. Іорданською [2] зазначається, що контроль ігрової та змагальної діяльності волейболістів складається з трьох компонентів: 1) оцінка ефективності гри з поділом на індивідуальну, командну та ситуаційну (за елементами, за розстановкою та інтегральною підготовленістю); 2) оцінка тактичного малюнку гри: основні напрями атак, подачі, захист, завантаженість зон; 3) відеозапис ігор (своїх та суперників).

В.О. Тищенко [13] науково обґрунтовано систему контролю тренувальної та змагальної діяльності для реалізації в річному макроциклі підготовки команд високої кваліфікації з гандболу. Автором визначено групові та індивідуальні критерії й нормативні вимоги підготовленості спортсменів та обґрунтовано сукупність засобів і методів контролю різної спрямованості для спортсменів і команд високої кваліфікації з гандболу [13, 15].

Однак сучасні тенденції розвитку командних спортивних ігор свідчать про суттєві відмінності у системі підготовки спортсменів, які спеціалізуються в командних ігрових видах спорту, на першій та на другій стадіях багаторічної підготовки [4, 6]. Такий факт обумовлює створення системи знань про контроль з урахуванням відмінностей у дитячо-юнацькому спорті, на відміну від спорту вищих досягнень, у таких ієрархічних елементах як об'єкт контролю, критерії та оцінка змагальної діяльності.

Отже, побудова ієрархічної структури знань про контроль змагальної діяльності у командних спортивних іграх у процесі багаторічного удосконалення з позиції системного підходу є актуальним напрямом дослідження.

Якщо спиратися на теоретичні положення «Системи підготовки спортсменів у олімпійському спорті» [7, 8], то контроль у командних спортивних іграх можна розділити на два основні розділи: «контроль у системі підготовки спортсменів у командних видах спорту» та «контроль змагальної діяльності спортсменів», у свою чергу наступним рівнем ієрархії системи знань про контроль можуть бути такі елементи: «контроль у системі підготовки на першій стадії багаторічної підготовки» та «контроль у системі підготовки на другій стадії багаторічної підготовки», аналогічним чином представлено «контроль змагальної діяльності на першій стадії багаторічної підготовки» та «контроль на другій стадії багаторічної підготовки» (рис. 4.10).

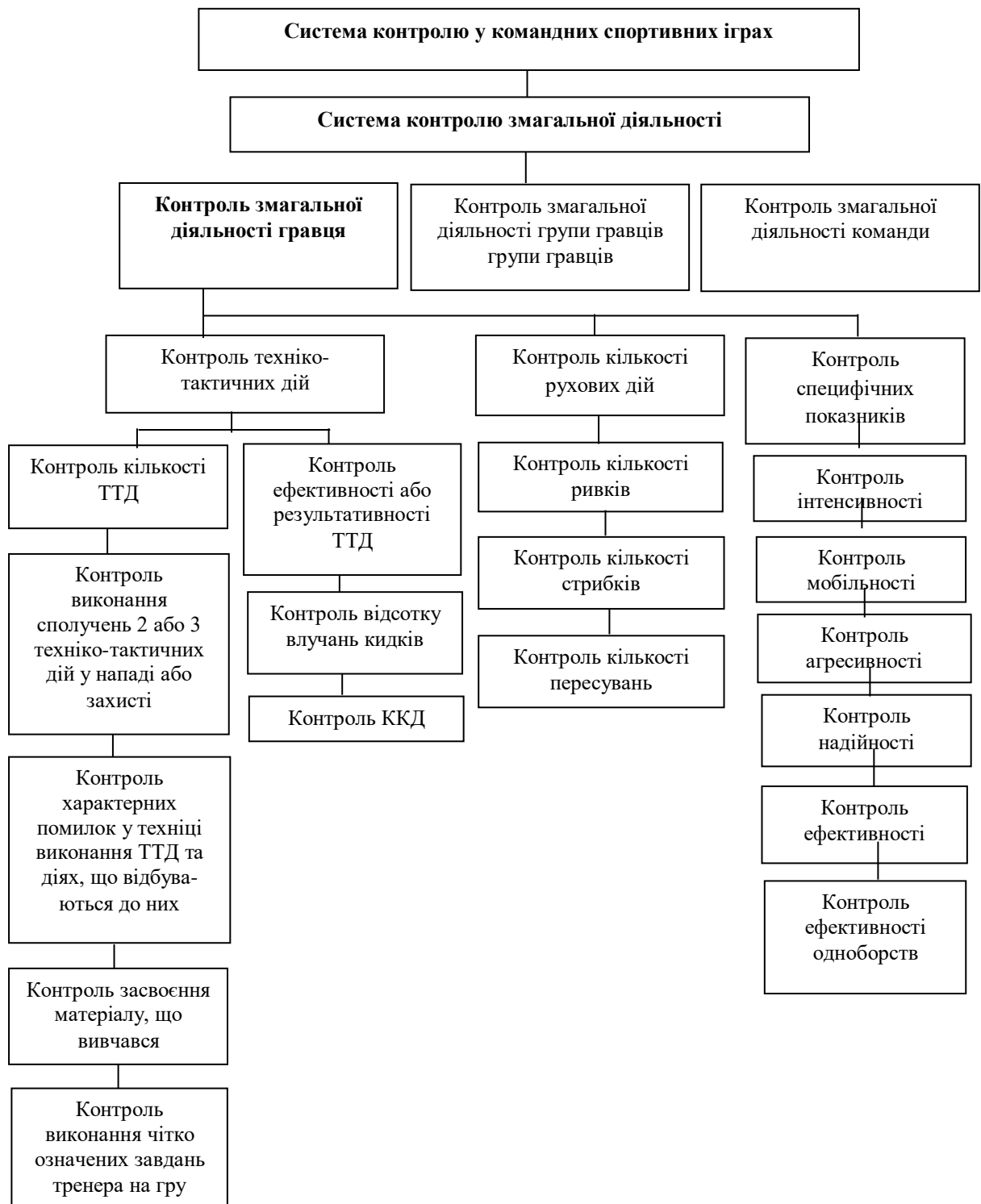

Рис. 4.10. Ієрархія наукових знань щодо контролю змагальної діяльності гравця у командних спортивних іграх: ТТД – техніко-тактичні дії, ККД – коефіцієнт корисних дій

Контроль змагальної діяльності у командних спортивних іграх можна розглядати у різних аспектах. Наприклад, у баскетболі традиційно за

допомогою комп'ютерних програм типу SmartStat, FibaLiveStat та ін. розглядається контроль загальнокомандних та індивідуальних показників техніко-тактичних дій та їх ефективності. Однак це не завжди віддзеркалює сутність змагальної діяльності в зв'язку з тим, що індивідуальні показники гравця саме у командних іграх, на відміну від індивідуальних видів спорту, завжди будуть залежати від тих чи інших ефективних/неефективних або правильних/неправильних дій його партнерів по команді. Практикою спортивних ігор історично доведено, що від доброго асистента залежав успіх провідних гравців (наприклад, у баскетболі Майкл Джордан був набагато результативнішим, одночасно граючи на майданчику зі Скотті Піппеном та ін.).

Отже, контроль змагальної діяльності у командних спортивних іграх можна представити у трьох як окремих, так і взаємопов'язаних елементах «контроль змагальної діяльності гравця», «контроль змагальної діяльності групи гравців» та «контроль змагальної діяльності команди» (рис. 4.10.).

Розглянемо такий елемент третього рівня наукових знань системи контролю у командних спортивних іграх «контроль змагальної діяльності гравця», що також має свої специфічні особливості у порівнянні з індивідуальними циклічними видами спорту (рис 4.10.).

Контроль «змагальної діяльності гравця» на наступному ієрархічному рівні буде мати три елементи: контроль техніко-тактичних дій, контроль рухових дій, контроль специфічних показників. При цьому, якщо для спортсменів на другій стадії багаторічної підготовки – стадії максимальної реалізації спортивної майстерності, притаманний контроль кількісно-якісних показників техніко-тактичних дій, а також контроль таких специфічних показників як ККД (коефіцієнт корисних дій), індекси інтенсивності, мобільності, агресивності, ефективності одноборств [180] й таке інше, то на першій стадії – стадії становлення та розвитку можливостей спортсменів, більше уваги повинно приділяти не кількісним показникам, а якості виконання техніко-тактичних дій: вміння застосовувати той матеріал, що

вивчався; вміння поєднувати 2-3 технічних елементи на необхідній швидкості під час гри; контроль характерних помилок у спортсмена; контроль неправильних дій, що передують помилкам. Такий підхід ступені більшою мірою дозволить вирішувати завдання етапів багаторічної підготовки, що припадають на кожну стадію й дозволять більш ефективно управляти тренувальним процесом та змагальною діяльністю.

Елемент ієрархії «контроль змагальної діяльності групи гравців» на наступному рівні має такі 7 елементів, що дозволяє диференціювати групи спортсменів за специфічними для командних ігор ознаками (рис. 4.11.).

Рис. 4.11. Ієрархія наукових знань щодо «системи контролю змагальної діяльності групи гравців» у системі контролю в командних спортивних іграх

Всі ці елементи будуть мати свою спрямованість залежно від стадії багаторічної підготовки. Наприклад, у дитячому мінібаскетболі, де за регламентом змагань йде чітке обмеження участі гравців в кожній чверті, можна окремо аналізувати змагальні показники таких груп гравців, як

показники стартової п'ятірки, так і показники другої п'ятірки гравців.

Також однією зі специфічних особливостей командних спортивних ігор є те, що на майданчику або ігровому полі у кожній спортивній грі буде брати участь та чи інша група спортсменів, яка буде протягом гри підлягати замінам, відповідно до правил гри.

Особливо чітко це проглядається у хокеї, коли нападники грають стійкими трійками (наприклад, відома трійка Михайлов – Петров – Харламов та ін.). Тобто має місце такий об'єкт контролю, як оптимальні сполученнями 2-3 гравців усіх амплуа, тобто тих, хто найбільш ефективно взаємодіють під час гри.

Окрім того, часто групові показники у науково-методичній літературі розглянуто залежно від ігрового амплуа (наприклад, який внесок у змагальний результат внесли гравці захисного або центрального амплуа тощо). Або які недоліки у вирішенні конкретних ігрових обов'язків були у гравців того чи іншого амплуа (наприклад, погана гра гравців задньої або передньої лінії у баскетболі, невдала гра нападників – у футболі тощо).

Особливу увагу у командних спортивних іграх необхідно також приділяти контролю групи гравців залежно від статусу в команді (група лідерів команди – група гравців активного запасу – група новачків або своєрідних «аутсайдерів»), де до кожної групи будуть обґрунтовані відповідні критерії ефективності змагальної діяльності.

Тренером також може контролюватись послідовність або варіативність ротації (заміни) гравців, це більшою мірою прослідковується у баскетболі, коли кількість заміни не обмежується протягом гри порівняно з футболем, в якому всього три заміни за гру. Даний підхід у контролі дозволить відстежувати причинно-наслідкові закономірності подій й виявляти найбільш вдалі сполучення гравців під час їх взаємозаміни. Отже, більш інформативним при контролі та аналізі показників буде розгляд групових даних, окрім індивідуальних та загальнокомандних.

Для всіх ієрархічних елементів третього рівня «контроль змагальної

діяльності гравця», «контроль змагальної діяльності групи гравців», «контроль змагальної діяльності команди» на наступному четвертому рівні будуть мати місце як однакові, так і відмінні елементи.

До однакових, наприклад, можна віднести такі елементи як «контроль кількості техніко-тактичних дій», які запропоновано статистичним протоколом (наприклад, у баскетболі такі показники як кількість підбирань, кількість перехоплень, фолів, атакувальних передач тощо та «контроль ефективності техніко-тактичних дій» (наприклад, відсоток влучень триочкових, двоочкових, штрафних кидків або кидків з гри).

До відмінних елементів можна віднести те, що «контроль групи гравців» буде містити елементи пов'язані з тактичними груповими взаємодіями, як у нападі, так і у захисті, а «контроль команди» – контроль командних взаємодій, як у нападі, так і у захисті, залежно від класифікації командної тактики, як загальної, так би мовити, класичної, до притаманної конкретній команді.

Ще однією з особливостей у контролі в командних спортивних іграх є те, що всі змагальні дії будуть змінюватись залежно від особистості суперника, й, відповідно, характерних для конкретного суперника дій. Тобто один й той самий баскетболіст буде по-різному грати за умови персонального захисту того чи іншого гравця з протилежної команди, й, відповідно, у захисті залежно від нападу. При чому такий підхід у діях буде зберігатись, як в контролі змагальної діяльності гравця, так і в контролі групи гравців та у контролі змагальної діяльності команди.

Також виступи команд в ігрових видах спорту відрізняються достатньою нестабільністю змагальної діяльності, на відміну від циклічних видів спорту. Наприклад, одна й та ж баскетбольна команда у дводенному турі з одним й тим самим суперником або у серії матчів плей-офф може сьогодні виграти 20 очок, а завтра – програти 30. Що зводить нанівець орієнтацію тренера лише на статистичні показники й збільшує значущість інших чинників змагальної діяльності та підготовленості команди в цілому,

таких як: функціональний стан гравців, адаптація до команди суперника, психологічний стан та спеціальна психологічна підготовленість та інші. Всі ці чинники потребують контролю та своєчасної корекції у змагальному періоді річного макроциклу.

Елементи ієрархічної структури «контролю змагальної діяльності команди» як цілої субстанції представлено у рисунку 4.12.

Особливістю такого елемента ієрархії системи контролю у командних спортивних іграх як «контроль змагальної діяльності команди» є те, що контроль команди можна розглядати як суму всіх показників окремих гравців та показників груп гравців, а можна розглядати як цільну субстанцію, що має свої характерні особливості, не притаманні до окремого гравця або до групи гравців.

Тому зростає значущість такого елемента ієрархії як «контроль результату гри», який часто йде всупереч кількісним показникам ТТД. Наприклад, велика сума ударів по воротах у футболі не завжди призводить до результативного та переможного завершення матчу.

Будь-яка кількість підбирань м'яча у баскетболі буде у будь-якої команди непрофесіоналів, але вона не віддзеркалює рівень підготовленості гравців, а команда баскетболістів, які одночасно відсікли своїх суперників під час боротьби за м'яч, «поставили спину» й здійснили підбирання м'яча, що відскочив від щита, розглядається при контролі як цілий механізм, що ефективно взаємодіє.

Також команда з низьким відсотком триочкових у кожного гравця може бути командою-переможцем завдяки одному влучному кидку на останній секунді.

Набувають значущості такі елементи ієрархії як контроль ситуації переваги над суперником та контроль ситуації, коли команда поступається супернику у рахунку.

Рис. 4.12. Ієрархія наукових знань щодо «системи контролю змагальної діяльності команди» у системі контролю в командних спортивних іграх

Отже, проведені дослідження дозволили розширити діапазон об'єкта та предмета контролю у командних спортивних іграх відповідно до специфічних особливостей їх змагальної діяльності. На основі аналізу науково-методичної літератури, сучасних тенденцій розвитку спортивних ігор та власного практичного досвіду обґрунтовано ієрархічну структуру системи знань щодо контролю змагальної діяльності у командних спортивних іграх на першій та на другій стадії багаторічної підготовки. Представлено специфічні особливості формування системи знань про контроль змагальної діяльності, які передбачають розгляд змагальної діяльності не тільки у площині кількісно-якісних показників техніко-тактичних дій, а й охоплюють такі елементи, які віддзеркалюють специфічні особливості ігрових командних спортивних ігор, розширюють об'єкт та предмет контролю. В даному підрозділі дисертації визначено такі елементи ієрархічної системи знань про контроль: як зв'язок контролю змагальної діяльності зі стадіями багаторічної підготовки; контроль змагальної діяльності гравця; контроль змагальної діяльності групи гравців, контроль змагальної діяльності команди. Вони у сукупності та кожний окремо дозволяють розглядати систему контролю змагальної діяльності у командних спортивних іграх як складну, динамічну структуру, існування якої обумовлено впливом низки чинників.

4.3.4. Особливості ієрархічної структури знань про види, принципи, організацію та методи контролю у командних спортивних іграх з позиції системного підходу. Наступний елемент ієрархії загальної системи контролю у командних спортивних іграх «види контролю» буде мати свої підсистеми видів контролю, які на четвертому ієрархічному рівні можна розглядати за трьома напрямками: контроль гравця, контроль групи гравців, контроль команди. Щодо класифікації видів контролю, то у даному випадку для всіх елементів види контролю будуть поділені на такі підсистеми: види контролю за спрямованістю контролю; види контролю за часом проведення;

види контролю за ступенем охоплення (рис. 4.13).

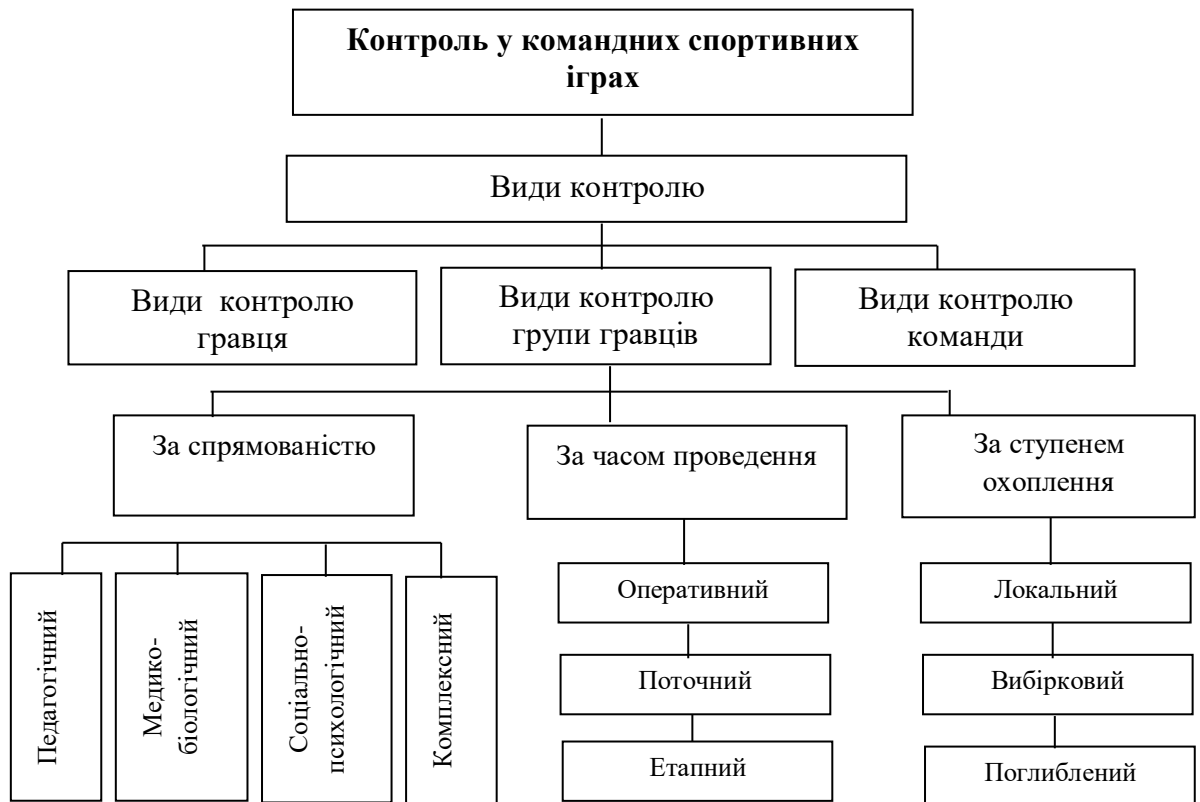

Рис. 4.13. Ієрархія наукових знань щодо видів контролю у командних спортивних іграх

На п'ятому рівні ієрархії контроль за спрямованістю буде мати чотири окремі елементи: педагогічний, медико-біологічний, соціально-психологічний, комплексний. Контроль за часом проведення – три елементи: оперативний, поточний, етапний. Контроль за ступенем охоплення – локальний, вибірковий, поглиблений. Залежно від виду контролю – етапного, поточного або оперативного – буде залежати мета контролю.

Аналогічним чином представлено елемент знань – «принципи контролю», який на четвертому рівні ієрархії буде мати 10 елементів: надійність, інформативність, специфічність, взаємозв'язок зі стадіями багаторічної підготовки, взаємозв'язок з етапами багаторічної підготовки, комплексність, періодичність, принцип індивідуалізації, принцип групової роботи, принцип командної єдності (рис. 4.14.).

Рис. 4.14. Ієрархія наукових знань щодо принципів контролю у командних спортивних іграх

Якщо перші сім принципів є достатньо загальними для багатьох складових спортивної підготовки, то принципи індивідуалізації, групової роботи та командної єдності є достатньо специфічними саме у контролі спортсменів у командних спортивних іграх. Це обґрунтовується значущістю кожного гравця, проявом взаємодії гравців у груповій роботі над конкретними фрагментами гри або конкретною контрольною вправою та командною єдністю – як кінцевим результатом.

«Організація контролю» як елемент третього ієрархічного рівня «системи контролю у командних спортивних іграх» буде мати на четвертому рівні дев'ять елементів: алгоритм контролю; визначення місця проведення контролю; контингент (один гравець, група гравців, вся команда); визначення терміну проведення контролю; тренер, лаборант, представник комплексної наукової групи (КНГ); підбір методів та діагностичного обладнання; тестування; збір інформації, обробка та аналіз результатів збір інформації, обробка та аналіз результатів; формування висновків та рекомендацій; повторне тестування (рис 4.15).

Рис. 4.15. Ієрархія наукових знань щодо організації контролю у командних спортивних іграх

Кожен з цих елементів можна диференціювати до нижчих рівнів залежно від мети контролю, періоду річного циклу, етапу багаторічної підготовки тощо.

Ефективність здійснення контролю також залежить від правильно підібраних методів контролю. Як і попередні елементи третього рівня ієрархії «методи контролю» у командних спортивних іграх мають низку елементів на наступному ієрархічному рівні залежно від спрямованості та виду контролю (рис.4.16.).

Отже, сучасні методи контролю можуть мати такі різновиди як: педагогічні або спортивно-педагогічні, функціональні, психологічні, біохімічні та біомеханічні. У свою чергу на наступному рівні кожний з цих елементів буде мати подальші рівні ієрархії.

Так, наприклад, елемент «педагогічні або спортивно-педагогічні методи» на наступному рівні має такі елементи: спостереження та тестування.

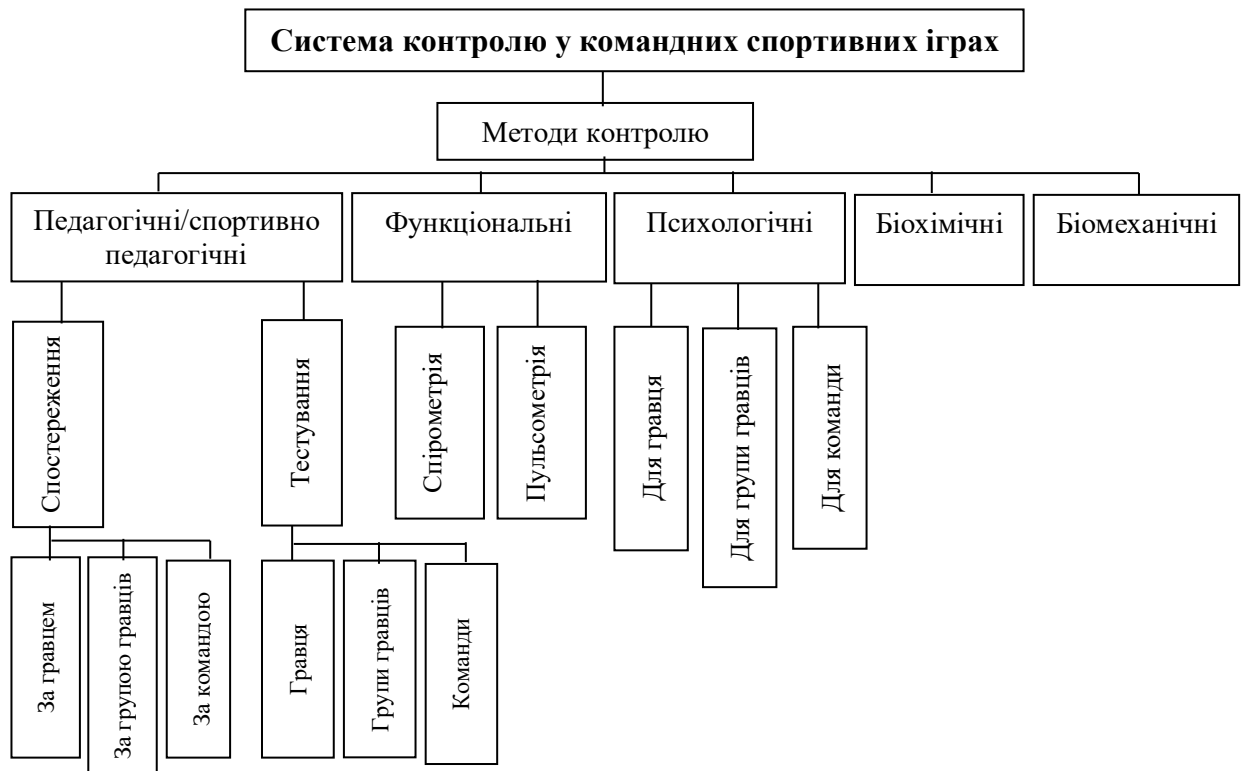

Рис. 4.16. Ієрархія наукових знань щодо методів контролю у командних спортивних іграх

В свою чергу, спостереження і тестування будуть мати по три елементи на нижчому рівні: спостереження за гравцем, спостереження за групою гравців; спостереження за командою цілком. Аналогічно й у тестуванні. Функціональні методи – це, наприклад, спірометрія, пульсометрія та ін. Аналогічним чином такі методи як біохімічні будуть мати більш загальний характер, а біомеханічні методи повинні враховувати особливості специфіки гри кожного гравця.

4.3.5. Особливості ієрархічної структури знань щодо критеріїв системи тестів контролю у командних спортивних іграх з позиції системного підходу. Ієрархія наукових знань щодо системи критеріїв контролю у командних спортивних іграх також має свої специфічні особливості (рис. 4.17.).

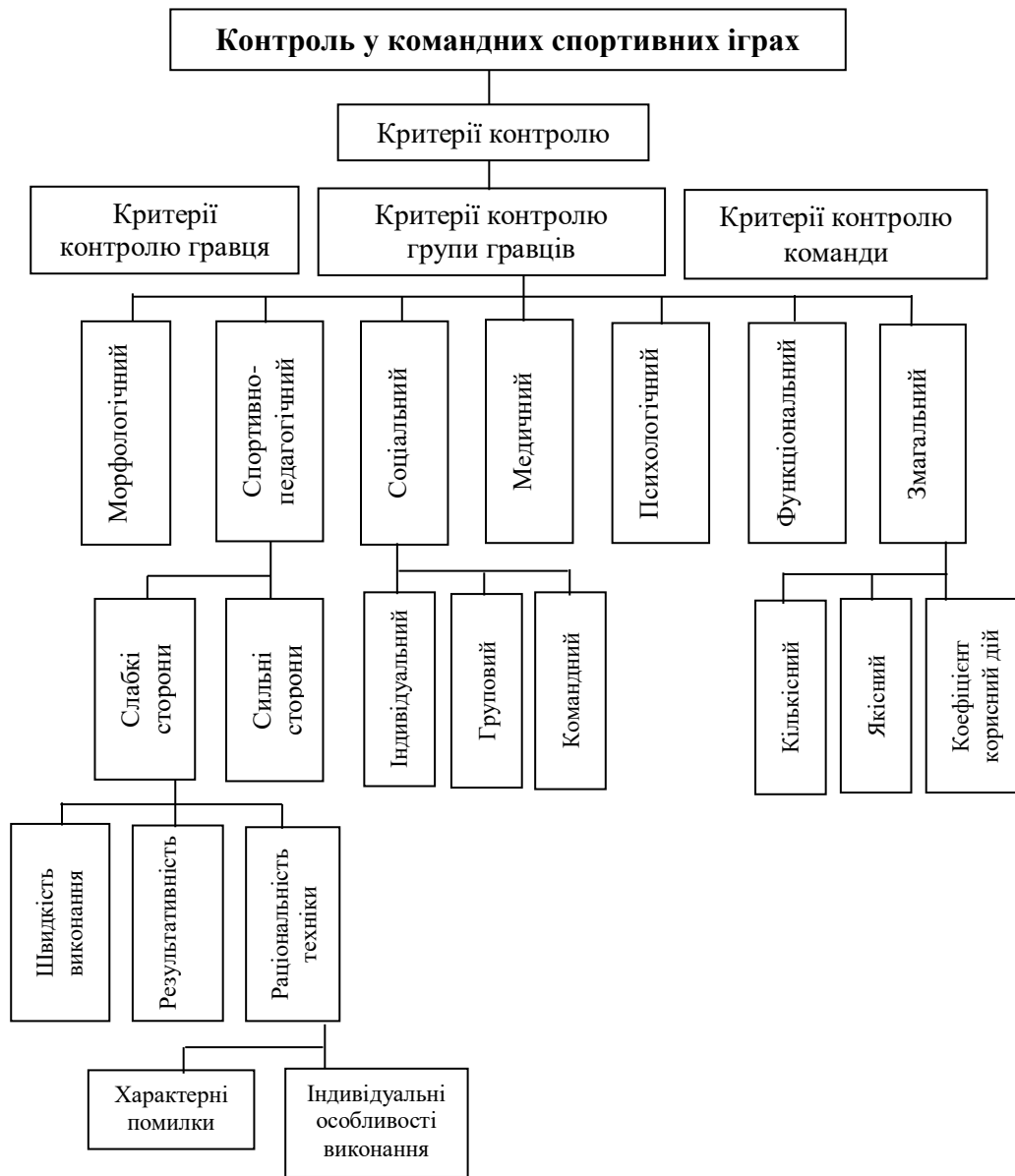

Рис. 4.17. Ієрархія наукових знань щодо системи критеріїв контролю у командних спортивних іграх

Якщо розглядати елемент знань «Критерії контролю», то на третьому ієрархічному рівні ми виділяємо такі три елементи: критерії контролю гравця; критерії контролю групи гравців; критерії контролю команди. На наступному, четвертому рівні ієрархії, 7 елементів: морфологічний, спортивно-педагогічний, соціальний, медичний, психологічний, функціональний, змагальний.

На наступному, п'ятому рівні, такі критерії як: спортивно-

педагогічний, може мати елементи «слабкі сторони» та «сильні сторони»; змагальний критерій, може мати такі елементи як кількісний (кількість техніко-тактичних дій), якісний (ефективність техніко-тактичних дій), також коефіцієнт корисних дій (ККД).

Розгляд такого компонента ієрархії як система тестів у командних спортивних іграх (рис. 4.18) також має свої специфічні особливості. Отже, на наступному третьому рівні ми виділяємо три основних елементи: тести для одного гравця; тести або контрольні вправи для групи гравців; тести або контрольні взаємодії для команди.

Отже, контроль підготовленості можна поділити на шість основних елементів: контроль фізичної, технічної, тактичної, теоретичної, психологічної та інтегральної підготовленості. Для комплексного контролю підготовленості баскетболістів й для контролю кожного з видів підготовленості окремо на кожному етапі багаторічної підготовки повинна бути сформована система тестів, яка має свої специфічні особливості, що ґрунтуються на аналізі останніх наукових досліджень у командних спортивних іграх та узгодженості з сучасними теоретичними положеннями системи підготовки спортсменів у олімпійському спорті, й контролю зокрема. Основною відмінністю даної системи тестів від циклічних видів спорту є те, що на кожному етапі багаторічної підготовки структура змагальної діяльності значно відрізняється від попередніх етапів за швидкістю та варіативністю виконання техніко-тактичних дій, психологічними умовами та тактичними схемами гри.

Також у тренувальному процесі змінюється пріоритетність сторін підготовки. Все це є підґрунтям як для формування загальної системи тестів у процесі багаторічної підготовки спортсменів у командних спортивних іграх (рис. 4.18.), так і формування системи тестів на кожному з етапів багаторічної підготовки, що ступені більшою мірою дозволить вирішувати основні завдання на конкретному циклі тренувань, своєчасно коригувати тренувальний процес і покращить управління багаторічною підготовкою.

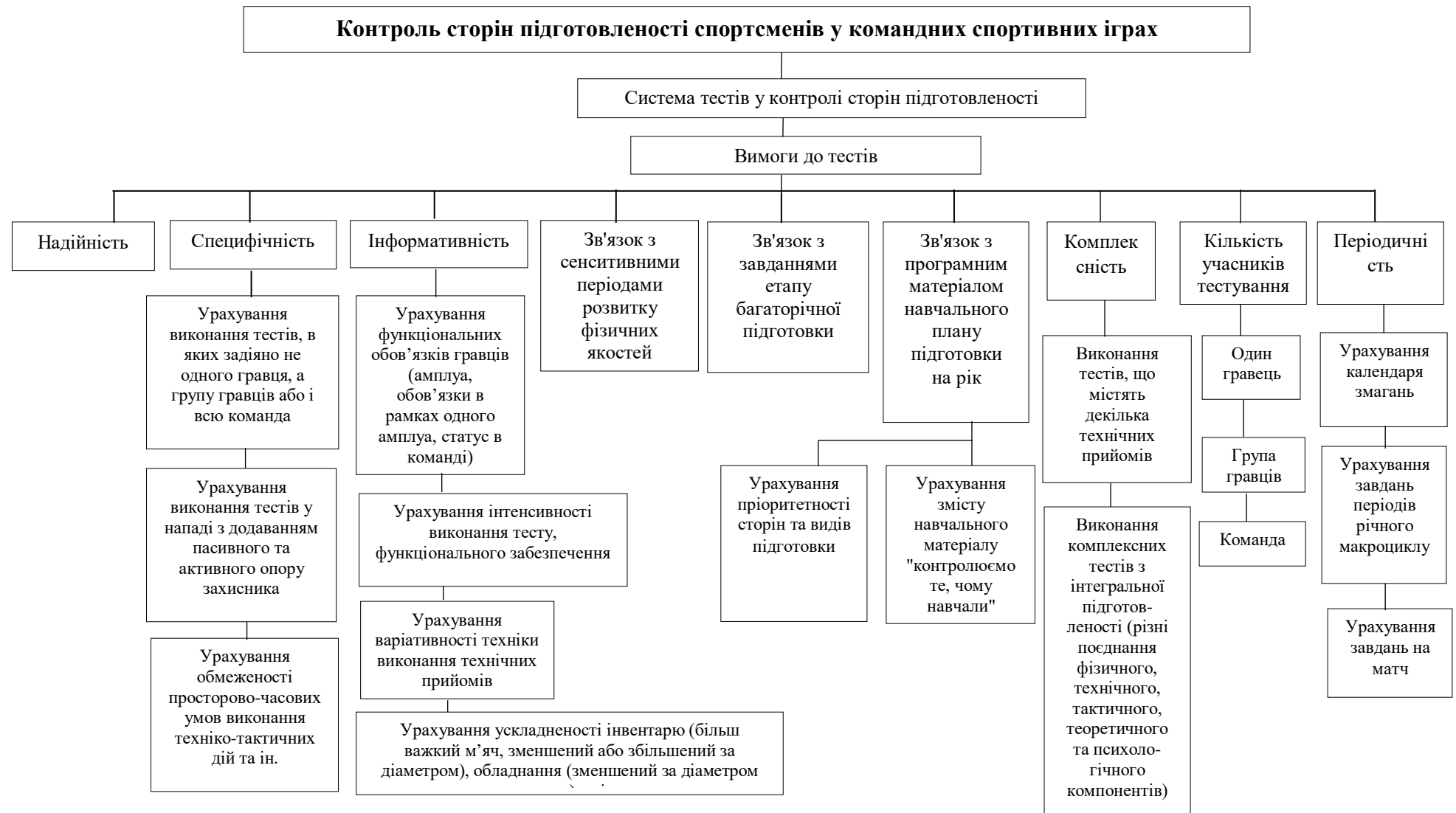

Рис. 4.18. Елементи ієрархії наукових знань щодо системи тестів контролю сторін підготовленості спортсменів у командних спортивних іграх (на прикладі вимог до тестів у баскетболі)

Загальна система тестів для контролю підготовленості у командних спортивних іграх як елемент ієрархії на наступному рівні під собою буде мати такий елемент, як вимоги до тестів, які, у свою чергу, на нижньому рівні мають дев'ять різних за спрямованістю, але у той же час взаємопов'язаних елементи: надійність, специфічність, інформативність, взаємозв'язок з чутливими періодами розвитку фізичних якостей, взаємозв'язок з етапами багаторічної підготовки, взаємозв'язок з програмним матеріалом навчального плану, комплексність, кількість виконавців тесту, періодичність.

У результаті аналізу науково-методичної літератури, практичного та власного досвіду система тестів на кожному з етапів багаторічної підготовки повинна формуватися на основі експертної оцінки з урахуванням:

- завдань етапу багаторічної підготовки;
- пріоритетності сторін підготовки у змісті програмного матеріалу навчальної програми для ДЮСШ, СДЮСШОР та ШВСМ;
- функціональних обов'язків гравців (амплуа, обов'язки в рамках одного амплуа, статус в команді);
- інтенсивності виконання тесту;
- варіативності техніки виконання технічних прийомів (кидок однією рукою зверху в русі, кидок однією рукою знизу в русі, кидок з відхиленням тощо);
- просторово-часових умов виконання техніко-тактичних дій під час змагальної діяльності (не тільки за який час виконано тест, а й навпаки – виконати дію або сполучення техніко-тактичних дій за обмежений час);
- регламенту змагань (більше стосується дитячих змагань, коли обмежуються ті чи інші види захисту, нападу, або спрощені правила гри);
- чутливих періодів розвитку фізичних якостей;
- ускладненості інвентарю (більш важкий м'яч, зменшений або збільшений за діаметром), обладнання (зменшений за діаметром кошик) тощо.

Розглянемо деякі з цих положень. Наприклад, у зв'язку з тим, що

виконання будь-яких дій під час змагальної діяльності у командних спортивних іграх здійснюється не одним спортсменом, а групою 2-3, чи командною цілком система тестів у нашому розумінні повинна узгоджуватись з цими умовами.

Отже, всі тести можна систематизувати не тільки залежно від стадій та етапів багаторічної підготовки, але й залежно від кількості виконавців тесту, а саме: тести для одного гравця; тести або контрольні вправи для групи гравців; тести або контрольні вправи для команди на ігровому майданчику.

При чому з кожним етапом багаторічної підготовки кількість тестів для групи гравців та для команди повинна зростати порівняно з індивідуальними тестами. Тобто, якщо на перших двох етапах багаторічної підготовки акцент у контролі більше зосереджено на контролі індивідуальних показників й для цього можна застосовувати традиційні тести, то вже наприкінці етапу попередньої базової підготовки, коли розпочинається цілеспрямоване навчання взаємодіям двох-трьох гравців, тести повинні мати зміст таких контрольних випробувань, в яких би було задіяно 2-3 гравці з подальшим збільшенням виконавців (залежно від кількості гравців на майданчику у конкретно означеній спортивній грі). Тобто група та команда розглядається у даному випадку не як сума показників різних учасників тесту, а як цільний об'єкт.

Для підвищення інформативності тестів у командних спортивних іграх, в яких є протидія суперника: баскетбол, гандбол, футбол, регбі, хокей, хокей на траві та ін., принциповою умовою для контрольних випробувань, що стосуються оцінки технічної, техніко-тактичної та інтегральної підготовленості гравців у нападі є виконання тестів не тільки без супротиву, але й з додаванням пасивного та активного опору захисника. Наприклад, у баскетболі гравець повинен виконувати кидки під час виставленої руки суперника, який намагається накрити м'яч тощо.

Якщо тести стосуються дій у захисті, доречно вводити до контрольних випробувань тести з переважною меншістю гравців у захисті відносно

гравців у нападі. Окрім того, робити змішані групи з гравців різного ігрового амплуа (центрові проти захисників, нападники проти центрових тощо). Такий підхід дозволить розширити варіативність прийняття рішень при виконанні дій за умови підвищених швидкісних та координаційних здібностей супротивника (у випадку центрові у нападі проти захисників у захисті) та при підвищених параметрах довжини та маси тіла (у випадку захисники у нападі проти центрових у захисті).

Також на етапі спеціалізованої базової підготовки та етапі підготовки до вищої спортивної майстерності, на яких за навчальною програмою для ДЮСШ, СДЮСШОР та ШВСМ передбачено вивчення основних тактичних схем, тести або контрольні вправи повинні містити завдання конкретної спрямованості на використання тих чи інших способів нападу або захисту.

Стосовно такого елемента ієрархії як «специфічність» при підборі тестів набуває актуальності урахування обмеженості просторово-часових умов виконання техніко-тактичних дій та ін. Особливістю командних спортивних ігор є той факт, що більшість ігор має часове обмеження на виконання будь-яких дій. Наприклад, у баскетболі на атаку кільця надається 24 секунди, при підбиранні м'яча на атаку другого темпу надається вже 14 секунд. Часто виникають такі випадки під час гри, коли для виконання атаки залишаються декілька секунд, а інколи й десяті долі секунди. Аналіз змагальної діяльності свідчить, що саме за таких умов гравці не можуть впоратись з м'ячем, припускаються помилок тощо.

Створення тестів або контрольних завдань з виконання будь-яких техніко-тактичних дій за обмежений проміжок часу (наприклад: виконання кидка у баскетболі за 0,3 секунди; виконання комбінації за 1,5-3 секунди для всієї команди або групи гравців тощо), проведення таких контрольних випробувань надасть змогу тренеру більш ретельно оцінити специфічні спроможності тих чи інших гравців, які можуть бути претендентами на виконання «останнього» кидка під час матчу. Окрім того, виконання таких контрольних вправ буде сприяти адаптації гравців до умов обмеженого часу,

підвищить їх концентрацію щодо економізації просторово-часових параметрів рухів.

В такому елементі ієрархії як «інформативність», важливим чинником є те, що обов'язковою умовою виконання тестів є наближення інтенсивності виконання техніко-тактичних дій до змагальних. Наприклад, кидки під час тесту у баскетболі виконувати на пульсі 180-200 уд·хв⁻¹, а не на пульсі 100-120 уд·хв⁻¹.

«Комплексність» – це та вимога, яка передбачає виконання тестів, зміст та умови яких постають у виконанні декількох технічних прийомів, або прояві декількох фізичних якостей. Окрім того, необхідно впроваджувати контрольні вправи або комплексні тести з інтегральної підготовленості, зміст яких полягає у різних поєднаннях фізичного, технічного, тактичного, теоретичного та психологічного компонентів підготовки, виконанні ситуаційних завдань, що раптово змінюються, містять елементи непередбачуваності тощо. Саме такий підхід у контролі дозволяє визначити ступінь готовності гравців до змагальної діяльності у командних спортивних іграх.

4.3.6. Особливості ієрархічної структури знань про систему оцінки у командних спортивних іграх з позиції системного підходу. Такий елемент ієрархії як «система оцінки» також буде мати розподіл на три елементи на нижчому рівні «система оцінки гравця», «система оцінки групи гравців», «система оцінки команди» (рис. 4.19).

Однак, принциповою відмінністю від попередніх елементів всі ці три елементи будуть мати принципові відмінності на нижчих рівнях, у зв'язку з тим, що специфіка командних спортивних ігор передбачає залежність структури дій, що підпадають під контроль, залежно від кількості гравців, які беруть участь у тому чи іншому виді тренувальної або змагальної діяльності.

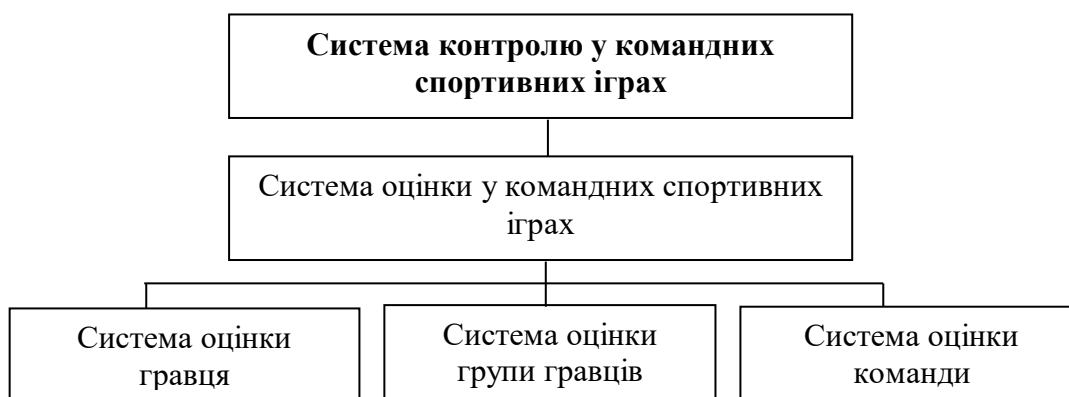

Рис. 4.19. Ієрархія наукових знань щодо системи оцінки спортсменів у командних спортивних іграх

Розглянемо окремо елемент «система оцінки гравця» (рис. 4.20).

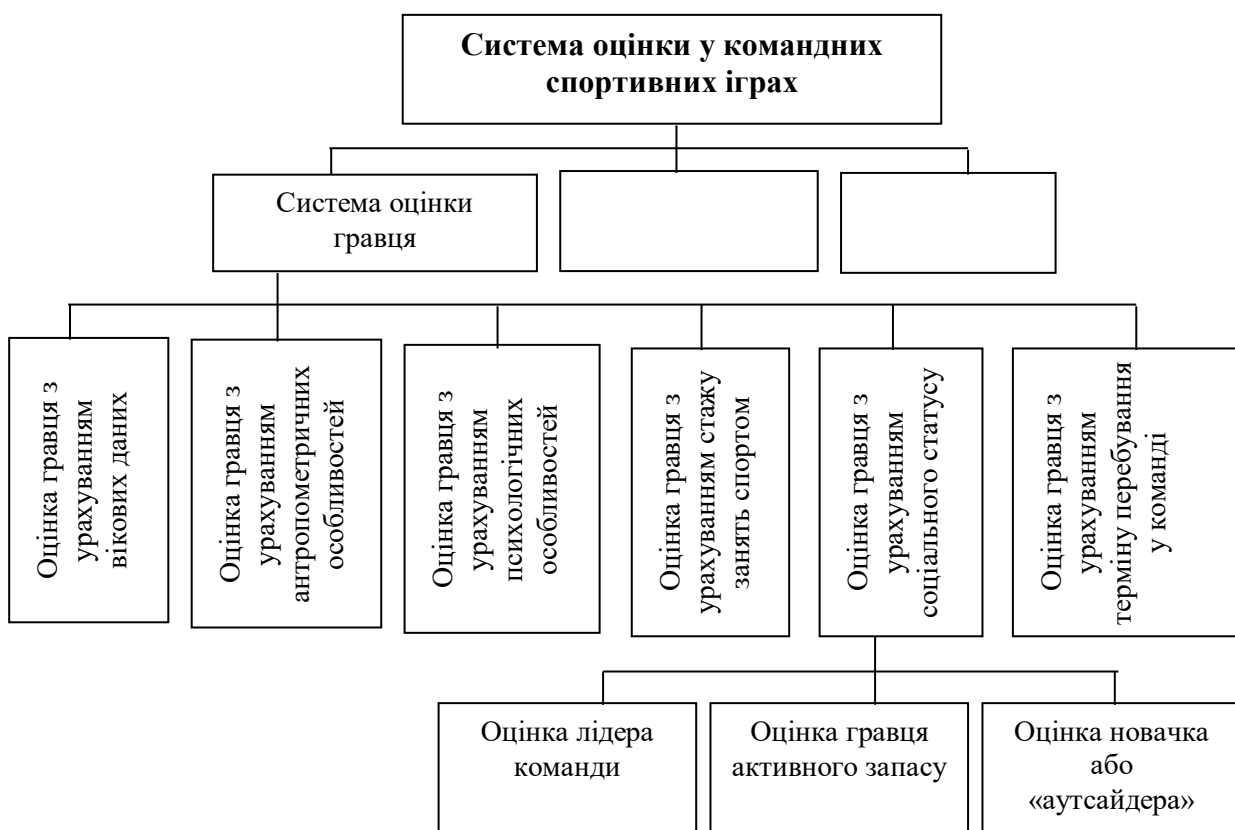

Рис. 4.20. Ієрархія наукових знань щодо системи оцінки гравця у командних спортивних іграх

По-перше, він будується з урахуванням: вікових даних; антропометричних; психологічних особливостей; стажу занять спортом; терміну перебування у команді; соціального статусу у команді (лідер, гравець

активного запасу, «аутсайдер»).

Оцінка спортсменів під час тренувального та змагального процесу за індивідуальними, груповими та командними показниками у спортивних іграх (на прикладі баскетболу) представлена у таблиці 4.1.

Таблиця 4.1

Оцінка спортсменів під час тренувального та змагального процесу за індивідуальними, груповими та командними показниками у спортивних іграх (на прикладі баскетболу)

Індивідуальні показники	Групові показники	Показники команди
<p>Кожного гравця окремо з урахуванням:</p> <ul style="list-style-type: none"> • вікових даних; • антропометричних; • психологічних особливостей; • стажу занять спортом; • терміну перебування у команді; • ігрової ролі у команді (лідер, гравець активного запасу, «аутсайдер») 	<p>Групи гравців, які формуються за:</p> <ul style="list-style-type: none"> • рівнем підготовленості (за умови переваги тієї чи іншої сторони підготовленості або компонента підготовленості (наприклад: кидкові, захисна)); • ігровим амплуа (захисники, які розігрують, атакуючі захисники, нападники, важкі форварди, центрові); • оптимальними сполученнями 2-3 гравців усіх амплуа, тобто тих, хто найбільш ефективно взаємодіють під час гри; • ігровими п'ятірками (комплектування основного складу або «основної п'ятірки»); • ігровими ролями у команді (лідер-гравець активного запасу – аутсайдер (новачок). • варіантами ротації протягом матчу 	<p>Всієї команди:</p> <ul style="list-style-type: none"> • оцінка загальної суми показників команди; • середніх показників по команді; • оцінка командного захисту; • оцінка командного нападу; • оцінка частин гри (половина матчу, окрема чверть, 5 хв кожної чверті, додатковий час); • оцінка ігрової дисципліни, психоемоційного стану команди протягом матчу, • ефективності ротації гравців. • змагального результату

Окрім того, оцінка гравця на нижчих рівнях ієрархії може передбачати такі елементи: оцінка підготовленості, оцінка змагальної діяльності, інтегральна оцінка, комплексна оцінка, шкала оцінки, порівняння з модельними показниками (рис. 4.21).

На наступному ієрархічному рівні кожний з цих елементів має ієрархію як по вертикалі, так і по горизонталі.

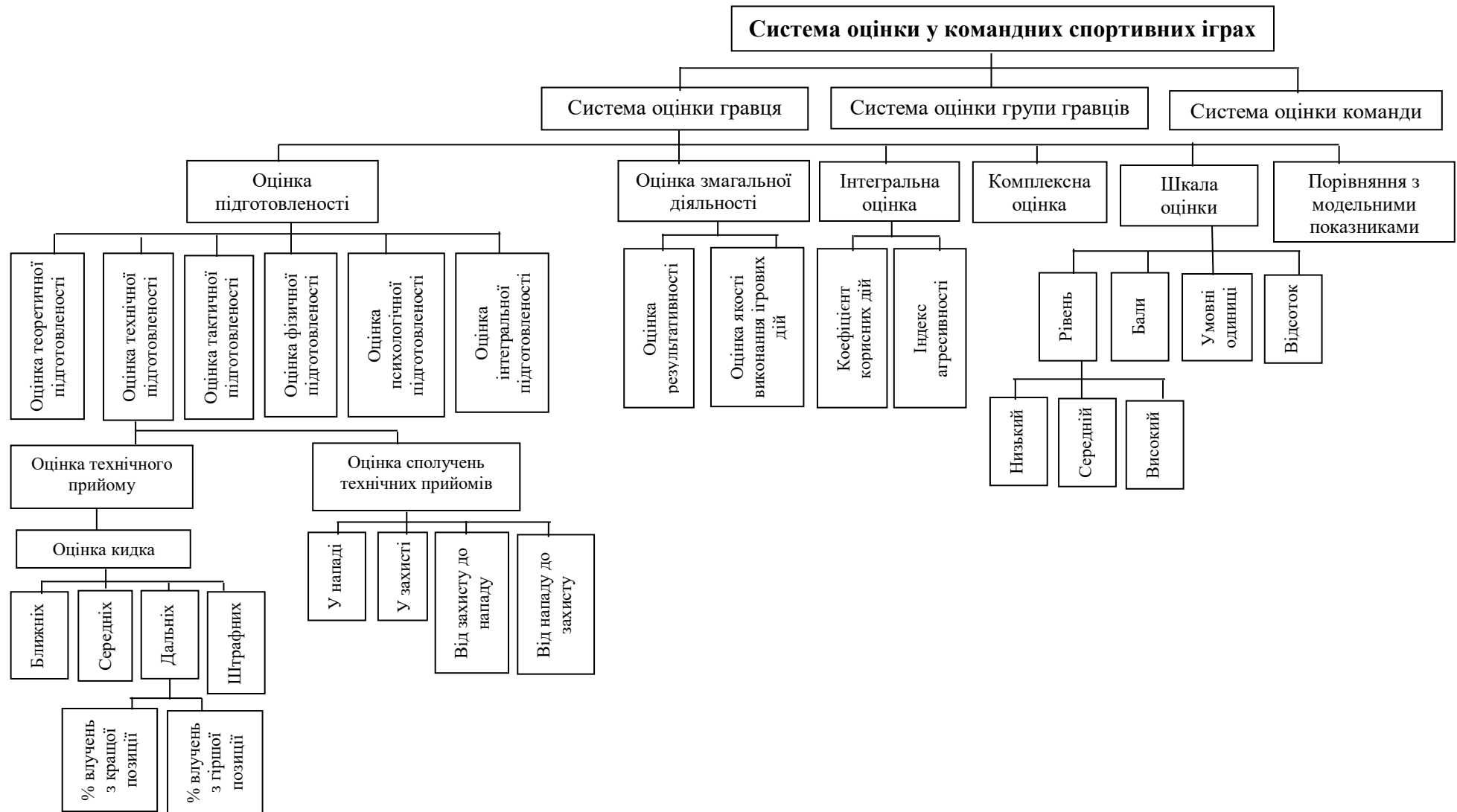

Рис. 4.21. Ієрархія наукових знань щодо системи оцінки гравця у системі контролю у командних спортивних іграх

Так, наприклад, «шкала оцінки» буде мати такі елементи: рівень, бали, умовні одиниці, відсоток. У свою чергу «рівень» як окремий елемент може бути трьох, п'яти або іншої кількості рівнів (низький, середній, високий або задовільний, добрий, відмінний) тощо.

Оцінка підготовленості теж має свої специфічні особливості. На нижчому рівні будуть такі елементи ієрархії як усі шість сторін підготовленості (технічна, теоретична, фізична, тактична, психологічна, інтегральна).

Якщо взяти оцінку технічної підготовленості, то в нижчих рівнях по вертикалі будуть такі елементи як оцінка технічного прийому, оцінка сполучень технічних прийомів. Також специфічним для командних спортивних ігор буде оцінювання не тільки окремих технічних прийомів (передач, кидків та ін.), але й сполучень 2 та більше прийомів, при чому на наступному нижчому рівні можуть бути такі елементи: оцінка сполучень технічних прийомів у нападі, оцінка сполучень технічних прийомів у захисті, оцінка сполучень технічних прийомів при переході від нападу до захисту, оцінка сполучень технічних прийомів при переході від захисту до нападу.

Окрім того, щодо оцінки змагальної діяльності, то тут основними елементами будуть «оцінка результативності» та «оцінка ефективності виконання ігрових дій». Також в процесі багаторічної підготовки будуть спостерігатись специфічні особливості. Отже, якщо на другій стадії багаторічної підготовленості оцінка змагальної діяльності більше акцентована на оцінку результативності гравця, то на першій стадії фахівці повинні більше уваги приділяти якості виконання техніко-тактичних дій, правильності та своєчасності прийняття рішень, характерним помилкам гравця та причинам, які їх провокують під час змагальної діяльності тощо.

Такий підхід в оцінці більшою мірою дозволить тренерам на кожному етапі багаторічної підготовки досягти тих завдань, які було поставлено відповідно до конкретного етапу підготовки й не форсувати навчально-тренувальний процес.

Якщо розглядати окремо «систему оцінки групи гравців» (рис.4.22.), то в основному дані групи будуть формуватися за такими ознаками: оцінка групи гравців за ігровим амплуа (захисники, які розігрують, атакуючі захисники, нападники, важкі форварди, центрові); оцінка груп гравців за рівнем підготовленості (за умови переваги тієї чи іншої сторони підготовленості або компонента підготовленості (наприклад: кидкова, захисна тощо); оцінка груп гравців за оптимальними сполученнями 2-3 гравців усіх амплуа, тобто тих, хто найбільш ефективно взаємодіють під час є; оцінка груп гравців за ігровими п'ятірками гравців (комплектування основного складу або «основної п'ятірки»); оцінка груп гравців за соціальним статусом у команді (лідер-гравець активного запасу – аутсайдер (новачок); оцінка груп гравців за варіантами ротації протягом матчу.

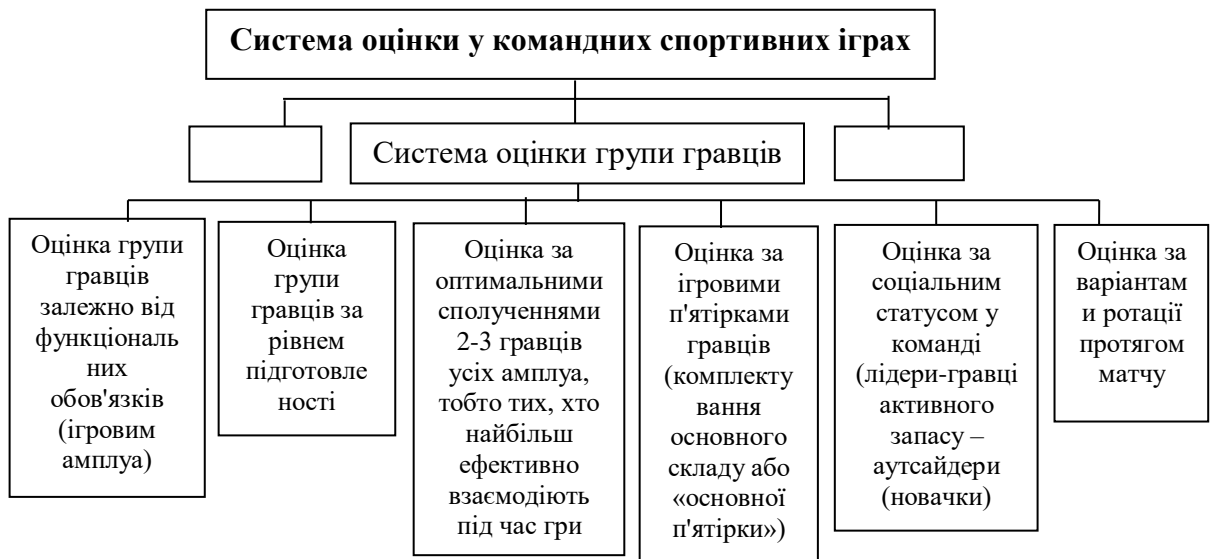

Рис. 4.22. Ієрархія наукових знань щодо «системи оцінки групи гравців» у системі контролю у командних спортивних іграх

Таким чином, оцінка груп гравців, які формуються за представленими ознаками, буде на наступних рівнях ієрархії мати свої критерії, шкали оцінки.

Якщо розглядати групи гравців за ігровим амплуа, то даний елемент передбачає відмінні тести, критерії та шкали оцінки представників різних ігрових амплуа, специфіка їх змагальної діяльності буде відмінною. Не дивлячись на тенденцію до універсалізації у баскетболі, все одно

зберігаються більш яскраво виражені техніко-тактичні дії, притаманні тим чи іншим ігровим амплуа. Оцінка змагальної діяльності груп гравців за ігровим амплуа для тренера може передбачати, наприклад, внесок нападників або центрових у результативність команди. Або скільки підбирань зробили центрові у порівнянні з важкими форвардами. Такий підхід дозволяє визначити сильні та слабкі сторони гравців тих чи інших амплуа й своєчасно скорегувати тренувальний процес, який у командах дуже часто відбувається у груповій формі протягом тренування. Деякі провідні країни у розвитку баскетболу (Сербія, США, Литва та ін.) мають досвід проведення тренувальних таборів для представників окремих ігрових амплуа, що дозволяє гравцям сконцентруватися саме на діях, які дозволяють йому більш яскраво використовувати всі переваги своєї ігрової діяльності під час виконання функціональних обов'язків у команді. Також кількість ударів по воротах у захисників у футболі недоречно порівнювати з ударами нападників тощо.

Оцінка групи гравців залежно від рівня підготовленості передбачає наявність у кожній команді гравців, які краще захищаються, краще влучають, краще функціонально підготовлені. Також є спортсмени, особливо юні талановиті, які знаходяться на першій стадії багаторічної підготовки, які ще слабо підготовлені функціонально, але мають завдатки та здібності для подальшої перспективи у конкретному виді спортивної гри. Отже, для цих груп також доречно формувати критерії та шкали оцінки й ні в якому разі не розглядати їх показники на загальносередньому рівні по команді.

Оцінка пари або групи гравців за оптимальними сполученнями 2-3 гравців усіх/різних амплуа, тобто тих, хто найбільш ефективно взаємодіє під час гри. Тут маєтись на увазі підбір критеріїв та шкал оцінки, наприклад, для гравців захисного та центрального амплуа у баскетболі або зв'язкового та нападника першого темпу у волейболі, півзахисника та нападника у футболі.

Розгляд оцінки групи спортсменів за ігровими п'ятірками гравців (комплектування основного складу або «основної п'ятірки» у баскетболі) або

основної шістки у волейболі. Це більшою мірою простежується у дитячому баскетболі, коли регламентом змагань встановлено, що першу чверть грає одна п'ятірка гравців без заміни всі 10 хвилин, другу чверть грає друга п'ятірка гравців без заміни – це дуже зручно для оцінки та порівняння тренером діяльності п'ятирок юних спортсменів, тому що кожна група спортсменів має однаковий ігровий час. Таким же чином можна здійснювати контроль у навчально-тренувальному процесі, коли п'ятірки гравців виконують ті чи інші командні вправи або завдання. Наприклад, у баскетболі такими вправами або завданнями може бути, за який час виконує п'ятірка ту чи іншу командну комбінацію. Або, наприклад, чи зможе за обмежений час п'ятірка баскетболістів перехопити м'яч у захисті.

Наступний елемент ієрархії – оцінка змагальної діяльності у групі гравців залежно від соціального статусу у команді – на прикладі баскетболу також передбачає той факт, що оцінка відсотка влучень триочкових кидків та загальної результативності для лідерів команди на оцінку «відмінно» буде відрізнятися від відмінного рівня виступу аутсайдера, який вийшов і виконав завдання тренера на майданчику за короткий проміжок ігрового часу. Контроль, оцінка й порівняння гравців одного соціального статусу в команді дозволяє більш детально здійснювати аналіз діяльності спортсменів й сприяти їх подальшому вдосконаленню. Яскравими є приклади таких гравців як Майкл Джордан та Скотті Піппен, Кобе Брайант та Шакіл О'Ніл, які дуже часто визначали результат команди й ігрового сезону взагалі.

Оцінка групи гравців за варіантами ротації протягом матчу (також на прикладі баскетболу) передбачає залежність якості гри від ротації гравців протягом матчу. Дуже часто так відбувається, що обраний тренером гравець для заміни як позитивно, так і негативно може вплинути на якість гри та змагальний результат. Також заміни у баскетболі часто проводяться у своєрідну відповідь заміни команди суперника – тобто на вихід великого й малорухомого центрального у команді суперника тренер робить заміну на подібного за антропометричними та фізичними особливостями центрального

своєї команди. Доречні також випадки протилежного виду замінь, коли за рахунок переваг у тій чи іншій стороні підготовленості гравця або гравців однієї команди (більш розвинутих швидкісних здібностей або кидкової стабільності з дальньої відстані або інших особливостей) для створення «тактичних сюрпризів» відбувається ротація проти повільних спортсменів іншої команди.

Такий підхід в оцінці дозволить тренеру проаналізувати причинно-наслідкові зв'язки й визначити правильність або помилки під час проведення тих чи інших своїх рішень стосовно замінь протягом матчу. До критеріїв оцінки групи гравців можуть бути віднесені такі показники як кількість перехоплень, кількість підбирань, кількість фолів, кількість швидких проривів та інших техніко-тактичних дій або тактичних комбінацій, які були ефективні саме у період знаходження тієї чи іншої групи гравців на майданчику.

Розгляд «система оцінки групи гравців» як окремого елемента ієрархії в загальній системі контролю у командних спортивних іграх та вищенаведених прикладів оцінки групи гравців дозволяє зробити більш значущий внесок у систему знань про контроль й більш інформативно розглянути контроль з урахуванням специфічних особливостей командних спортивних ігор у порівнянні з попередніми підходами, які розглядали оцінку лише індивідуальних та командних дій.

«Система оцінки команди» як окремий елемент у «системі оцінки в командних спортивних іграх» містить особливості оцінки всієї команди, адже окремий високий рівень кожного гравця іноді не є високим рівнем всієї команди. Є дуже багато командних чинників, від яких залежить успіх командної гри.

Деякі елементи нижчих рівнів ієрархії системи оцінки команди представлено на рисунку 4.23.

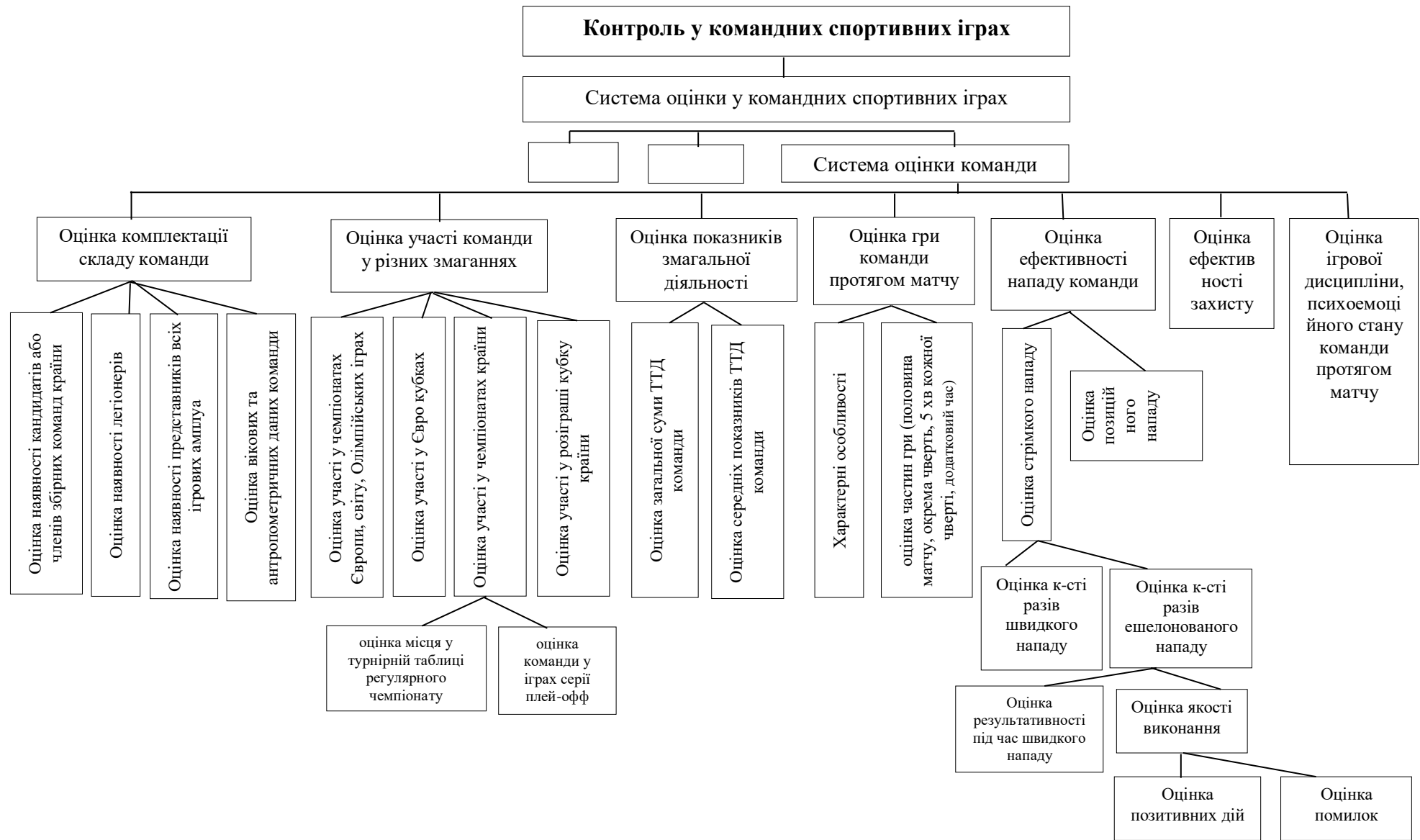

Рис. 4.23. Ієрархія наукових знань щодо «системи оцінки команди» у системі контролю у командних спортивних іграх

Отже, оцінка комплектації складу команди може розглядатися на нижчому рівні ієрархії за такими елементами: наявність членів національних збірних, наявність легіонерів, наявність представників всіх ігрових амплуа. оцінка вікових та антропометричних даних команди.

«Оцінка наявності членів збірних команд або кандидатів у різні збірні країни» є дуже важливим показником при оцінці команди у зв'язку з тим, що рівень досягнень гравців постійно підвищується за рахунок участі в офіційних змаганнях міжнародного рівня, що привертає увагу до команди світової спортивної спільноти й дає можливість розвитку команди та співпрацю з різними клубами та лігами Європи, світу.

«Оцінка наявності легіонерів у команді» як елемент нижчого рівня ієрархії в «системі оцінки команди» також свідчить про характерні особливості, які впливають на рівень виступу команди. Залежно від бюджету команд запрошуються легіонери, які мають переваги у рівні підготовленості та ефективності змагальної діяльності порівняно з вітчизняними спортсменами.

Елемент ієрархії «оцінка середнього віку та зросту команди» також розкриває характерні особливості команди, зіставлення яких дозволяє тренеру передбачити той чи інший перебіг подій. Наприклад, у баскетболі завжди є середній зріст команди та середній вік гравців. Якщо середній вік гравців команди майстрів 28-32 роки, він свідчить про досвід гравців, але й також про наявність травм та недостатні резерви швидкісної роботи тривалий проміжок матчу. Якщо середній вік 20-22 роки, то це характеризує команду баскетболістів як молодих і недостатньо досвідчених, але спроможних грати активними способами нападу та захисту довгий проміжок матчу. Але дана оцінка дещо суб'єктивна і має місце лише у рамках виступу команд в одній лізі (суперліга, вища, перша). Також важливо враховувати стан та рівень підготовленості баскетболістів. Саме у командних спортивних іграх притаманна ситуація, коли вік та антропометричні параметри гравців мали не тільки позитивний

взаємозв'язок, але і зворотній. Дуже часто баскетболісти маленького зросту є одними з найрезультативніших гравців чемпіонату.

Елемент четвертого рівня ієрархії «системи оцінки команди» «оцінка участі команди у різних змаганнях» може мати такі елементи на нижчому рівні: оцінка участі у чемпіонатах Європи, світу, Олімпійських Іграх, оцінка участі команди у єврокубках, оцінка участі у чемпіонаті країни, оцінка участі у розіграші кубку країни. В даних елементах оцінюється стадія або місце, до якого команда дійшла в результаті участі команди у змаганнях.

Наступний елемент «оцінка показників змагальної діяльності команди» передбачає «оцінку загальної суми ТТД команди» та «оцінку середніх показників ТТД команди». «Оцінка гри команди протягом матчу» може передбачати «оцінку характерних особливостей», які вплинули на розвиток подій протягом матчу, а також «оцінку частин гри (половина матчу, окрема чверть, 5 хв. кожної чверті, додатковий час).

На відміну від циклічних видів спорту командним спортивним іграм притаманна така особливість як гра у нападі та у захисті. Тому елементами четвертого рівня ієрархії може бути «оцінка ефективності нападу» та «оцінка ефективності захисту». Тобто на нижчому рівні в «оцінці ефективності нападу» «оцінка кількості разів стрімкого нападу» або «оцінка ефективності позиційного нападу». Аналогічно оцінюється ефективність захисту команди.

«Оцінка ігрової дисципліни, психоемоційного стану команди протягом матчу» – даний елемент ієрархії наукових знань передбачає наявність системи оцінки тих колективних психоемоційних характеристик гравців команди, які впливають як на позитивний, так і на негативний перебіг подій як протягом матчу, так і протягом чемпіонату. Дуже часто після серії поразок команда потрапляє у своєрідну «психологічну яму», і нехтування тренером цих чинників й не запобігання наслідкам такого стану команди може призвести до значних втрат позицій у турнірній таблиці.

Висновки до розділу 4

У розділі здійснено наукове обґрунтування методичного підходу до розробки системи комплексного контролю, підґрунтям якого виступають принципи та положення системного, комплексного, особистісно-діяльнісного, диференційованого та індивідуального підходів.

Розроблено концепцію формування системи контролю в процесі багаторічного удосконалення у командних спортивних іграх, що містить 4 складові, застосування якої дозволить на практиці системно та комплексно проводити контроль у командних спортивних іграх з урахуванням закономірностей розвитку спортивних ігор та процесу підготовки спортсменів.

Обґрунтовано та запропоновано ієрархічну структуру системи знань щодо контролю у командних спортивних іграх. Представлено основні положення формування системи знань про контроль в процесі багаторічної підготовки, зазначено специфічні особливості контролю команди в цілому, групи гравців та окремого гравця, до яких теоретично обґрунтовано відмінні елементи ієрархічної системи знань – такі складові контролю як: зв'язок зі стадіями багаторічної підготовки; зв'язок з етапами багаторічної підготовки; зв'язок з періодами річного циклу; контроль в системі підготовки; контроль змагальної діяльності; види контролю; принципи контролю; організація контролю; методи контролю; система критеріїв; система тестів; система оцінки. Вони у сукупності та кожний окремо дозволяють розглядати систему контролю як складну, динамічну структуру, існування якої обумовлено впливом низки чинників.

Результати даного розділу представлено у роботах автора [253, 256, 258, 259, 260, 265, 266, 268, 270].

РОЗДІЛ 5

РОЗРОБКА УНІФІКОВАНОЇ КОМПЛЕКСНОЇ СИСТЕМИ КОНТРОЛЮ У КОМАНДНИХ СПОРТИВНИХ ІГРАХ В ПРОЦЕСІ БАГАТОРІЧНОГО ВДОСКОНАЛЕННЯ

5.1. Обґрунтування уніфікованої комплексної системи контролю у командних спортивних іграх в процесі багаторічного вдосконалення

Аналіз наукової літератури, сучасних тенденцій теорії спорту щодо багаторічної підготовки атлетів у олімпійських видах спорту, розвиток інноваційних комп'ютерних технологій у контролі змагальної діяльності, сучасних тенденцій розвитку командних спортивних ігор є підґрунтям щодо формування уніфікованої комплексної системи контролю у командних спортивних іграх в процесі багаторічного удосконалення [24, 84, 106, 182, 438].

Уніфікована система контролю полягає в тому, що вона створена за єдиними правилами та вимогами і містить інформацію, необхідну для проведення контролю на кожному з етапів багаторічної підготовки спортсменів у командних спортивних іграх.

Характерною особливістю уніфікованої системи є наявність спільних рис та складових системи контролю для кожного етапу багаторічної підготовки й відмінні риси та відмінний зміст складових системи контролю, узгоджений з віковими особливостями, завданнями кожного з етапів, змістом підготовки залежно від року навчання та періоду річного макроциклу.

Уніфікована система контролю у командних спортивних іграх суттєво відрізняється від циклічних та інших видів спорту багатofункціональністю гравців та складністю й варіативністю техніки, яка зростає з кожним етапом багаторічної підготовки. Такий факт стає підґрунтям або основою створення системи контролю, яка б узгоджувалась з предметом контролю та критеріями

оцінки, які постійно змінюються.

При розробці системи контролю ми використовували комплексний підхід як різновид системного методу, де досліджувалася система комплексної оцінки, до складу якої входять елементи, що одночасно функціонують в інших системах, з яким комплексні системи на цій підставі пов'язані складними функціональними та іншими взаємозалежностями [84].

При вищезазначеному підході комплексна оцінка є інструментом обліку, аналізу та планування; індикатором стану підготовленості баскетболістів як індивідуально, так і у команді; критерієм порівняльного оцінювання баскетболістів; показником ефективності попередніх управлінських рішень і повноти їх реалізації; основою вибору можливих варіантів корекції стану і всього навчально-тренувального процесу, варіацій щодо комплектування основної п'ятірки у команді, ротації гравців під час гри [138].

При обґрунтуванні основних положень системи контролю ми визначили, що у більшості секцій та ДЮСШ юні гравці не мають необхідних умов для проведення контролю:

- відсутні якісні програми тестування;
- відсутні комп'ютерні пристрої для фіксації показників;
- тренери отримують недостатньо інформації про стан спортсменів;
- відсутнє різноманітне обладнання для наукового забезпечення контролю різних сторін підготовленості та впливу навантаження на організм спортсменів [476].

Водночас, відсутність належної матеріально-технічної бази для організації заходів контролю у вітчизняних ДЮСШ, які спеціалізуються в командних спортивних іграх, не дозволяє проводити необхідне тестування, що негативно впливає на підготовку українського резерву [471, 475, 476].

Вищенаведене свідчить про недоліки методичного, організаційного та етичного характеру у системі контролю в командних спортивних іграх. Також

тренеру все важче організувати навчально-тренувальний та змагальний процеси без належного рівня контролю, без помічників тренера та наукових фахівців, комплексних наукових груп, науково-дослідних інститутів тощо.

Нерідко спортсмени одночасно беруть участь у змаганнях як із класичних видів командних ігор (баскетбол, футбол, волейбол), так і в таких їх різновидах: баскетбол 3x3, футзал, пляжний волейбол. Також більшість спортсменів після закінчення кар'єри або в разі не зовсім вдалої кар'єри у класичних видах командних спортивних ігор намагаються досягти максимального результату у інших різновидах ігор.

Така насиченість змагальної діяльності у поєднанні з перельотами та переїздами до місць змагань протягом одного тижня вимагає від спортсменів більш швидкого відновлення після матчів та прискорення адаптаційних процесів до кліматичних умов місця проведення матчу й до специфічних умов його організації залежно від ступеня їх значущості й завдань клубу або збірної команди країни у загальному річному змагальному сезоні.

Фахівці повинні забезпечити контроль за станом спортсменів у вищезазначених умовах змагальної діяльності. В олімпійських видах спортивних ігор спостерігається чіткий розподіл значущості та спрямованості контролю на різних етапах багаторічної підготовки.

Отже, у дитячо-юнацькому спорті контроль має визначальний характер, він спрямований на оцінку фізичного розвитку у взаємозв'язку з функціональними можливостями з метою адаптації до тренувальних навантажень, а також на визначення різних сторін підготовленості спортсменів, з пріоритетним тестуванням рівня розвитку фізичних якостей, рівня опанування технічними діями та тактикою гри з метою подальшої орієнтації спортсменів на конкретне ігрове амплу.

У спорті вищих досягнень контроль спрямований на визначення можливостей спортсменів під час формування складу клубних команд та

збірних команд країни. Також контроль як супровідний захід має на меті оцінку показників функціональних можливостей, фізичного здоров'я, психічного стану, стабільності показників техніко-тактичної та інтегральної підготовленості протягом річного циклу з урахуванням індивідуальних особливостей кожного члена команди.

Враховуючи сучасні тенденції розвитку командних спортивних ігор та особливості, характерні для ігрових видів спорту, нами запропоновано уніфіковану систему контролю в ігрових видах спорту, яка включає мету, завдання для кожного етапу багаторічної підготовки, етапність, критерії оцінки, методи, засоби контролю, гендерні відмінності, особливості інвентарю та обладнання як у класичних видах спортивних ігор (баскетбол, волейбол, футбол тощо), так і в чітко означених різновидах командних спортивних ігор: по-перше, залежно від віку її призначення (мікробаскетбол, мінібаскетбол, максібаскетбол, мініволейбол тощо) й, по-друге, залежно від кількості членів команди (пляжний волейбол, баскетбол 3х3, регбіліг-7 тощо).

Під час проведення контролю у командних спортивних іграх, враховуючи вікові, гендерні відмінності та ігрове амплуа, необхідно оцінювати:

- показники техніко-тактичних дій під час змагальної діяльності;
- рухову діяльність протягом гри (кількість переміщень, стрибків, прискорень тощо);
- рівень технічної, фізичної (загальної та спеціальної), тактичної, психологічної, теоретичної підготовленості;
- обсяг та інтенсивність тренувального та змагального навантажень;
- рівень взаємовідносин та соціального статусу гравців у команді;
- морфофункціональні характеристики;
- психологічні та психофізіологічні особливості.

Обґрунтовуючи підхід до розроблення системи комплексного контролю, ми виходили з того, що інформація про спортсмена, групу спортсменів чи

команду, отримана на основі системного підходу, містить дві принципово важливі властивості: по-перше, результати комплексного контролю включають лише необхідну інформацію, по-друге, отримана інформація достатня для вирішення поставленого завдання (оперативного, поточного, етапного контролю).

Розгляд комплексного контролю як системи дозволяє вивчати різні елементи ієрархії, окремі підсистеми. При цьому комплексний контроль ми розглядали у тренувальному та змагальному процесі для оцінки команди в цілому; групи гравців залежно від амплуа, динаміки та тривалості виступів за команду, соціального статусу (лідер, гравець активного запасу, «аутсайдер»); окремих спортсменів, їх сторін підготовленості, окремих характеристик гравців тощо. Кожний елемент ієрархії у системі контролю є самостійним об'єктом на своєму рівні, підсистемою чи окремою складовою більшої системи.

Комплексному контролю як системі притаманні мета, завдання, принципи, організаційні умови, тести, показники, система оцінки тощо. І в цьому відношенні система комплексного контролю являє собою цілісність. При цьому комплексний контроль на різних рівнях ієрархії (на різних етапах багаторічного вдосконалення, у різних структурних утвореннях, в окремих командах і групах спортсменів тощо) реалізує окремі цілі, характерні для кожного рівня, та виступає на цьому рівні як самостійна система.

У практичній діяльності ідея цілісності контролю реалізується шляхом комплексного підходу. Комплексність – це єдність цілей, завдань, змісту, методів і форм здійснення контролю. Комплексний підхід до контролю виконує одночасно декілька функцій: 1) орієнтує побудову системи контролю в цілісний управлінський механізм; 2) сприяє всебічній оцінці спортсменів або процесу (тренувального та змагального); 3) сприяє підвищенню ефективності процесу підготовки спортсменів на всіх етапах спортивного вдосконалення через єдність і взаємозв'язок всіх напрямків комплексного контролю, їх певного

співвідношення і підпорядкування; 4) сприяє ефективності роботи тренера (одночасне вирішення не одного, а кількох завдань контролю, природньо, підвищує результативність його роботи). Однією з важливих складових системи контролю є уніфікований алгоритм контролю.

5.2. Визначення значущості сторін підготовленості та показників змагальної діяльності як підґрунтя розробки комплексної системи контролю гравців у командних спортивних іграх

В основі обґрунтування передумов розробки алгоритму системи контролю у командних спортивних іграх у процесі багаторічного вдосконалення було здійснено опитування фахівців та тренерів з командних спортивних ігор та визначення їх ставлення до системи контролю як на чітко означеній стадії та на окремому етапі багаторічної підготовки, на якому вони працюють, так і в багаторічному процесі спортивного вдосконалення спортсменів.

З метою виявлення ставлення тренерів, які працюють на першій та другій стадіях багаторічної підготовки, нами було проведене анкетування з тренерами. Анкета була складена з метою виявлення думки тренерів щодо методичного забезпечення системи контролю різних видів підготовленості атлетів та її практичного застосування на практиці у тренувальному процесі. До складу анкети входили питання, орієнтовані, в основному, на можливість отримання інформації щодо того, які тести застосовують тренери при здійсненні контролю в процесі підготовки. Окрім того, були запитання щодо вимог до тестів, які повинні відповідати специфічним особливостям командних спортивних ігор (переважно на прикладі баскетболу), а саме зміст, кількість учасників тесту, додавання пасивного або активного захисту, відповідність тестів навчальному матеріалові, який було надано перед тестуванням тощо.

Нами було запропоновано 5 окремих питань щодо удосконалення контролю рівня підготовленості (Додаток В) та 5 питань щодо удосконалення

системи контролю змагальної діяльності (Додаток Г).

Отже, для виявлення думки тренерів щодо удосконалення системи контролю у сучасному дитячо-юнацькому баскетболі в анкетуванні взяло участь 20 тренерів з баскетболу з різних міст України, які отримали ліцензію тренера ФБУ категорій «А» та «В», а також мають спеціальну вищу освіту та різний стаж тренерської практики (від 5 до 40 років стажу) та 15 тренерів, які працюють на другій стадії багаторічної підготовки з ліцензією категорій «А» та «Pro». Аналіз отриманих результатів свідчить, що фахівці мали як загальну думку, відповідно до запропонованих нами відповідей у анкеті, так і висловлювали своє особисте ставлення до даної проблеми у практиці спорту.

Розглянемо більш детально відповіді на питання щодо удосконалення системи контролю підготовленості спортсменів у командних спортивних іграх.

На запропоноване анкетою питання *«Як часто тренери проводять тестування фізичних, технічних та інших здібностей у своїй команді?»* від тренерів, які працюють зі спортсменами на першій стадії багаторічної підготовки, отримано такі дані: 40% відповіли, що проводять тестування 2 рази на рік у підготовчому періоді та на початку перехідного періоду; 20% – один раз на рік у підготовчому періоді; 25% – перед початком підготовчого та наприкінці підготовчого періоду; 15% – запропонували свій варіант відповіді, наприклад: 1 раз на 3 місяці; у будь-який час, коли бачу, що є необхідність зробити аналіз підготовленості вихованців. Тренери, які працюють на другій стадії, надали такі відповіді: 13,3% – один раз на рік у підготовчому періоді; 20% – 2 рази на рік; 46,6% – перед початком підготовчого та наприкінці підготовчого періоду.

На питання *«Чи вважають спеціалісти, що окрім тестування індивідуальних здібностей баскетболістів необхідно застосовувати вправи для групи гравців та контрольні вправи для команди 5 гравців, що більшою мірою буде віддзеркалювати суть командної гри?»* респонденти відповіли таким чином:

- 25% тренерів на I стадії та 26,6% на другій вважають, що вони б хотіли застосовувати такі тести, але не знають, де ознайомитись зі змістом таких тестів й у програмі для ДЮСШ їх немає;

- 10% тренерів на I стадії та 26,6 на другій вважають, що індивідуальні тести є більш інформативними для них;

- 70% респондентів на першій стадії багаторічної підготовки та 26,6% на другій вважають, що такий підхід покращив би систему управління тренувальним процесом у командній грі.

- 5% тренерів на першій стадії вважають, що це є необхідністю при формуванні командної гри та духу. 20% тренерів на другій стадії вважають доречним обрання контрольних вправ тактичного характеру, які необхідно виконувати під час контролю та які б були характерними до того чи іншого стилю тактики команди й узгоджувались зі змістом тренувального процесу.

Відповіді на питання щодо неузгодженості змісту тестів та змісту навчального матеріалу, який викладається за програмою ДЮСШ (тобто навчаємо одному, а контролюємо інше) свідчать про те, що 25% тренерів, які працюють на першій стадії багаторічного удосконалення, та 20 % на другій стадії вважають, що однакові тести для всіх вікових груп та етапів багаторічної підготовки не є правильним підходом у системі контролю; 15% тренерів на першій та 13,3% на другій стадії – навпаки: вважають, що тести повинні бути однаковими, тому що так зручніше спостерігати за тенденцією до покращення якості виконання та показників рівня підготовленості, або результату від року до року навчання у ДЮСШ; 60% та 46,6% респондентів відповідно на першій та другій стадіях згодні з тим, що зміст тестів повинен бути узгоджений зі змістом навчального матеріалу й відповідати завданням кожного року навчання.

На питання *«Чи вважають тренери, що для вдосконалення системи тестів у баскетболі з кожним роком навчання у ДЮСШ необхідно ускладнювати умови виконання технічних прийомів, які запропоновано тестом*

(наприклад, змінювати спосіб виконання передачі або додавати умовного пасивного або активного захисника під час кидкових тестів?» нами отримано такі відповіді: 80% респондентів, які працюють на першій стадії та 60% з другої вважають, що такий підхід є більш відповідним специфіці та умовам гри, що дозволить реально наблизити умови виконання тесту умовам гри й підвищити інформативність отриманих результатів; 15% та 20% відповідно до стадій вважають, що традиційний спосіб виконання тесту є більш інформативним. 5% тренерів першої стадії вважають, що тренер сам повинен відчувати готовність своїх вихованців до виконання ускладнення тестів.

Враховуючи просторово-часові обмеження баскетболу, що обумовлені самими правилами гри (3, 5 та ін. секунд, часті випадки закінчення часу на атаку тощо) тренерам було запропоновано надати відповідь на таке питання *«Чи вважають вони, що система тестів у баскетболі потребує вдосконалення щодо забезпечення тестами, умови яких передбачають виконання техніко-тактичних дій за обмежений час (тобто чи встигне гравець, або група гравців, або команда виконати контрольну вправу за обмежений час?), а не навпаки, як це було раніше (за який час виконає?)»*. Отже, 95% фахівців на першій стадії та 86,7% на другій згодні, що такі тести або контрольні вправи необхідно застосовувати під час контролю готовності своєї команди до різних ситуацій під час матчу; 5% фахівців першої стадії багаторічного удосконалення запропоновували свій варіант відповіді, що полягає у таких думках: є відведений час, але оцінюється техніка, *«у молодшому віці ні в якому разі не треба обмежувати в часі дітей, для того щоб вони навчились правильно виконувати технічні елементи, а в більш дорослому вважаю, що це доцільно»*, *«на етапах початкової підготовки та попередньої базової підготовки»*. 13,3 % фахівців другої стадії не бачать у цьому необхідності.

Розгляд відповідей на питання щодо удосконалення системи контролю змагальної діяльності спортсменів у командних спортивних іграх на першій та

на другій стадіях багаторічної підготовки дозволив прийти до таких підсумків.

Так, на питання *«Чи застосовуєте Ви якісь додаткові протоколи для контролю змагальної діяльності Вашої команди, окрім статистичного та технічного протоколів затверджених ФБУ або ФІБА?»* отримано такі результати:

- 45% респондентів (I стадія) та 46,6% (II стадія) самі або їх помічники застосовують під час гри, або під час перегляду відеозапису гри додатковий протокол для запису важливих показників змагальної діяльності або виконання більш конкретизованих завдань як тренера на гру;

- 20% тренерів I стадії та 40% другої вважають, що статистичного протоколу достатньо для отримання інформації та аналізу гри;

- 35% тренерів I стадії та 13,4% другої запропонували свій варіант відповіді, що полягають у: *«хотілось би мати додатковий»*; *«на жаль не маю ні помічників, ні відеоапаратури, тому орієнтуюсь на протокол гри, власні висновки від гри»*, *«окрім протоколів статистичного та технічного роблю собі помітки щодо недоліків у діях команди під час гри»*.

На питання *«Чи вважаєте Ви, що у дитячо-юнацькому баскетболі більш важливими є не кількість та результативність ТТД під час гри, а якість та техніка їх виконання?»* 70% тренерів першої стадії та 80% другої стадії відповіли, що вони завжди звертають увагу на правильність та техніку виконання підбирань, кидків тощо, ніж тільки на кількість, яка віддзеркалюється у статистичному протоколі; 10% (I стадія) та 6,66% (II стадія) вважають, що кількість важливіша, ніж спосіб виконання; 20% I стадії та 13,3% II стадії запропонували свої варіанти відповіді, наприклад, такі як: *«за умови правильної техніки зростає кількість. Рідко коли без техніки досягається висока кількість – це називається талант»*, *«діти завжди хочуть виграти, але показник техніка виконання – результат не потрібен»*.

Відповіді на питання *«Чи вважаєте Ви, що у дитячо-юнацькому*

баскетболі необхідно контролювати не тільки кількість ТТД під час гри, а й вміння та швидкість їх поєднувати під час ігрового фрагменту, не припускаючись помилок? (Наприклад, ведення – передача; ловля – ведення-кидок у русі та ін.)» свідчать, що 90% тренерів I стадії та 80% тренерів II стадії згодні, що це дуже важливо контролювати саме у дитячо-юнацькому баскетболі, 10% та 20 % респондентів відповідно до стадій надали свої варіанти відповідей, які полягали у наступному: що на вміння поєднувати технічні прийоми та швидко їх виконувати впливає ігрова ситуація, наявність суперника тощо.

На питанні *«Чи вважаєте Ви, що окрім кількісно-якісних показників ТТД у контролі змагальної діяльності необхідно фіксувати виконання тих технічних та тактичних дій, над якими працювали протягом підготовчого періоду та у передзмагальних мезоциклах? (Наприклад: працювали над варіантом організації швидкого прориву, а протягом гри команда його не застосовує тощо)»* майже всі тренери – 90 % відповіли, що у дитячо-юнацькому спорті це важливіше, ніж результат, на другій стадії 13,3 % тренерів вважають, що їх більше цікавить статистика, а не якість виконання.

П'яте питання стосувалось виявлення ситуації щодо того *«Чи вважають тренери, що окрім кількісно-якісних показників ТТД у контролі змагальної діяльності необхідно фіксувати характерні помилки, які є передумовами для неправильних дій, це допоможе відстежити причинно-наслідкові зв'язки й краще відкоригувати навчально-тренувальний процес? (наприклад: гравець робить підбирання, але не завжди відсікає гравця (ставить спину) перед цим, або віддав пас й залишився на тому ж місці без руху тощо)»*. Отже, всі 100% тренерів, як на першій, так і на другій стадії багаторічної підготовки погоджуються з тим, що це один з тих акцентів, які необхідно застосовувати у контролі в командних спортивних іграх.

Отже, особливої значущості набуває пошук інноваційних підходів, а

також використання зарубіжного й вітчизняного досвіду з метою вдосконалення системи контролю баскетболістів на різних етапах багаторічної підготовки, яка б не тільки сприяла корекції навчально-тренувального процесу, а й дозволяла регулювати фізичний та психічний стан спортсменів без негативного впливу на стан їх здоров'я. Порівняння думки тренерів, які працюють зі спортсменами на першій стадії багаторічної підготовки з думкою тренерів, які працюють на другій стадії багаторічної підготовки, дозволило встановити відмінності у спрямованості контролю у дитячо-юнацькому спорті в порівнянні з контролем у спорті вищих досягнень.

У зв'язку з вищевикладеним, наше припущення щодо вдосконалення системи контролю у командних спортивних іграх співпадає з думкою переважної більшості тренерів, які взяли участь в анкетуванні. Для визначення значущості різних компонентів підготовленості спортсменів у командних спортивних іграх, що повинні підпадати під контроль й від яких повинна формуватися система тестів на різних етапах багаторічної підготовки, нами було проведено експертну оцінку з тренерами трьох груп: перша група – це тренери, які працюють на першій стадії багаторічної підготовки: друга група – це тренери, які працюють на другій стадії багаторічної підготовки третя група – це тренери, які працюють на конкретно означеному етапі багаторічної підготовки – етапі попередньої базової підготовки.

В ході експертного опитування респондентам було запропоновано проранжувати показники в порядку спаду значущості: найбільш значимому показнику відповідав 1 бал, а найменш значимому – 4-10 балів, залежно від кількості запропонованих показників.

Щодо значущості сторін підготовленості баскетболістів на першій стадії багаторічної підготовки, то 20 експертів, які працюють на першій стадії, віддали перевагу технічній підготовці (33 балів), друге місце – фізичній підготовці (45 балів), третє місце посідає психологічна підготовка (63 бали), четверте місце

поділили 2 сторони підготовки: інтегральна (91 бали) та тактична (91 бали) й шосте місце (97 балів) було визначено теоретичну підготовку (табл. 5.1.).

Таблиця 5.1.

Значущість сторін підготовленості баскетболістів на I (n=20) та II (n=15) стадіях багаторічної підготовки (за даними експертного опитування)

Сторони підготовки	I стадія багаторічної підготовки		II стадія багаторічної підготовки	
	Бал	Ранг	Ранг	Бал
Технічна підготовка	33	1	1	38
Фізична підготовка	45	2	4	51
Психологічна підготовка	63	3	5	55
Інтегральна підготовка	91	4	2	44
Тактична підготовка	91	4	3	49
Теоретична підготовка	97	6	6	78

Узгодженість думок експертів перевірялася за допомогою коефіцієнта конкордації ($W= 0,84$, $p<0,05$) (додаток Д.1.). Експерти, які працюють на другій стадії зазначили іншу пріоритетність сторін підготовленості: технічна, інтегральна, тактична, фізична, психологічна, теоретична ($W=0,70$, $p<0,05$) (додаток Д.2.). Такий показник рівня узгодженості пояснюється саме тим, що у командних спортивних іграх на ефективність змагальної діяльності більшою мірою впливає рівень різносторонньої підготовленості, але різні фахівці більш солідарні у значущості технічної підготовленості, в інших 4 сторонах підготовленості думки експертів були різними. Це пояснюється і як сучасними тенденціями командних спортивних ігор останнього десятиліття, так і відсутністю в нашій державі єдиної системи підготовки, яка є, наприклад, у провідних баскетбольних країнах – США, Сербія, Литва та ґрунтується на багаторічному досвіді та традиціях.

Нами також було запропоновано експертам визначити, які з техніко-тактичних дій є найбільш значущими для ефективної змагальної діяльності на різних стадіях багаторічного удосконалення. Тож на першій стадії багаторічної підготовки фахівці позначили на першому місці – підбирання (53 бали); 2-очкові кидки займають друге місце в рейтингу (54 бали); на третьому місці – атакувальні передачі (62 бали); штрафні кидки експерти розташували на четвертому місці (91 бали); а помилки – на п'ятому місці (99 балів); перехоплення займають шосте місце (100 бал); і на сьомому місці – тричкові кидки (118 балів), восьме місце посідають фоли (137 балів). Узгодженість думок експертів перевірялася за допомогою коефіцієнта конкордації ($W=0,98$, $p<0,05$) (додаток Д.3.). Однак відзначається нестабільність змагальної діяльності у дитячо-юнацькому баскетболі та різна пріоритетність виконання тих чи інших техніко-тактичних дій гравцями різного ігрового амплуа або соціального статусу у команді. Такі дані свідчать про необхідність розвитку та удосконалення системи контролю у дитячо-юнацькому баскетболі як під час змагальної діяльності, так і в процесі підготовки.

На другій стадії пріоритетність ТТД була дещо іншою: підбирання (33 бали), 2-очкові кидки (37 балів), тричкові (61 бал), атакувальні передачі (62 бали), штрафні кидки (65 балів), перехоплення (72 бали), помилки (101 бал), фоли (109 балів) ($W=0,71$, $p<0,05$) (додаток Д.4.). Значущість компонентів підготовленості баскетболістів для ефективної змагальної діяльності на першій та на другій стадії багаторічної підготовки представлена у таблиці 5.3. Експерти, які працюють зі спортсменами на першій стадії багаторічної підготовки, зазначили таку послідовність значущості компонентів підготовленості: фізичні якості (37 балів); технічні навички (42 бали); тактичні навички (77 бали); психологічні якості (79 бали); функціональні можливості (89 балів); психофізіологічні якості (111 бал); морфологічні показники (125 балів). Узгодженість думок експертів перевірялася за допомогою коефіцієнта

конкордації і склала $W=0,90$, при $p<0,05$ (додаток Д.5.). Такий показник свідчить про той факт, що деякі фахівці працюють на всіх 4 етапах першої стадії багаторічної підготовки, а майже половина – на окремих етапах підготовки і свої відповіді надавали з урахуванням свого бачення. На другій стадії пріоритетність була такою: технічні навички (33 бали), фізичні якості (46 балів), тактичні навички (57 балів), психологічні якості (58 балів), функціональні можливості (61 бал), психофізіологічні можливості (74 бали), морфологічні показник (91 бал). Коефіцієнт конкордації склав ($W=0,78$, при $p<0,05$) (додаток Д.6.).

Процес навчання техніки баскетболу у різних тренерів відбувається по-різному. Якщо розглядати класичну послідовність навчання [377, 378], то вона розпочинається з техніки стійок та переміщень без м'яча. Однак сучасні тенденції розвитку гри свідчать, що більшість тренерів рекомендує розпочинати навчання з ведення м'яча, передач або кидків. Такий підхід у більшій мірі буде сприяти розвитку координаційних здібностей та зацікавленості дітей у перших місяцях тренувань баскетболом, як оскільки саме робота з м'ячем приваблює дітей першого року навчання у командних спортивних іграх та впливає на їх вибір секції щодо подальших занять спортом.

Враховуючи це, проведення нами експертної оцінки виявило достатню узгодженість думок тренерів щодо значущості компонентів технічної підготовленості у баскетболістів на першій ($W=0,76$, $p<0,05$) та на другій стадії ($W=0,72$, при $p<0,05$) багаторічної підготовки (додатки Д.7 та Д.8.). Результати опитування показали, що експерти на першій стадії багаторічної підготовки виділяють як найбільш значущі такі компоненти технічної підготовленості: на першому місці – передачі м'яча (58 балів); на другому місці – кидки м'яча (61 бал); третє місце займає ловля м'яча – (74 бали); на четвертому місці – захисна стійка та пересування у захисті (77 балів); ведення на п'ятому місці (83 бали); стійка та пересування у нападі посідає шосте місце (88 балів); а на сьомому

місці – зупинка та повороти (119 балів). У експертів, які працюють на другій стадії багаторічного удосконалення послідовність значущості показників інша: кидки, ведення, передачі, захисна стійка та пересування у захисті, ловля м'яча, стійка та пересування у нападі, зупинки та повороти (додаток Д.9.).

Значущість фізичних якостей у баскетболістів на різних стадіях багаторічної підготовки за даними експертного опитування має таку послідовність (табл. 5.2.).

Таблиця 5.2

Значущість фізичних якостей у баскетболістів на I (n=20) та II (n=15) стадіях багаторічної підготовки (за даними експертного опитування)

Фізичні якості	I стадія багаторічної підготовки		II стадія багаторічної підготовки	
	Бал	Ранг	Ранг	Бал
Спритність	51	1	2	44
Швидкісно-силові якості	54	2	1	23
Координаційні здібності	55	3	3	53
Швидкість	80	4	4	61
Швидкісна витривалість	81	5	5	64
Гнучкість	117	6	7	98
Сила	122	7	6	82

Узгодженість думки експертів на першій стадії ($W=0,78$, $p<0,05$), на другій стадії ($W=0,74$, $p<0,05$) (додаток Д.10.).

Наступним етапом експертного опитування було виявлення значущості психологічних характеристик як у дитячо-юнацькому баскетболі, так і у спорті вищих досягнень. За результатами опитування було визначено, що експерти як найбільш значущі психологічні характеристики у баскетболістів на першій стадії багаторічної підготовки виділяють такі (табл. 5.3.).

Результати експертної оцінки свідчать, що думка тренерів, які працюють на першій стадії багаторічної підготовки була достатньо узгодженою – коефіцієнт конкордації був $W=0,79$, $p<0,05$) (додаток Д.11.).

Таблиця 5.3

Значущість психологічних характеристик у баскетболістів на I (n=20) та II (n=15) стадіях багаторічної підготовки (за даними експертного опитування)

Психологічні характеристики	I стадія багаторічної підготовки		II стадія багаторічної підготовки	
	Бал	Ранг	Ранг	Бал
Індивідуальні особливості психічних функцій (пам'ять, оперативне мислення, увага)	28	1	1	21
Властивості нервової системи	54	2	3	41
Інтегральні показники особистісної готовності (емоційна стійкість, самооцінка психічного стану)	57	3	2	38
Психологічні особливості комплектування команди	61	4	4	50

Ранжування свідчить, що на перше місце за значущістю вони поставили індивідуальні особливості психічних функцій (пам'ять, оперативне мислення, увага) (28 балів); друге місце займають властивості нервової системи (54 бали); третє місце віддали інтегральним показникам особистісної готовності (емоційна стійкість, самооцінка психічного стану) (57 балів); четверте місце – на психологічні особливості комплектування команди (61 бал).

На другій стадії ($W=0,80$, $p<0,05$) пріоритетність була майже такою ж, відмінності склали лише третє та друге місце. Такі дані свідчать про той факт, що фахівцям дуже складно було визначити пріоритетність тих чи інших властивостей психіки і саме тому, що вони є взаємодоповнювальними та рівноцінно значущими для здійснення як тренувальної, так і змагальної діяльності у командних спортивних іграх (додаток Д.12).

Отримані результати за значущістю морфофункціональних показників у баскетболістів на першій та другій стадії багаторічної підготовки за даними

експертного опитування були однаковими (табл. 5.4).

Таблиця 5.4

Значущість морфофункціональних показників у баскетболістів на I (n=20) та II (n=15) стадіях багаторічної підготовки (за даними експертного опитування)

Морфофункціональні показники	I стадія багаторічної підготовки		II стадія багаторічної підготовки	
	Бал	Ранг	Ранг	Бал
Показники, що характеризують роботоздатність	35	1	1	25
Психофізіологічні показники	44	2	2	37
Показники, що характеризують серцево-судинну та дихальну системи	50	3	3	43
Морфологічні показники	71	4	4	45

Узгодженість думок експертів перевірялася за допомогою коефіцієнта конкордації ($W=0,60$, $p<0,05$) та ($W=0,77$, $p<0,05$) відповідно до стадій (додатки Д.13. та Д.14.). Це також можна пояснити тим, що більшість тренерів не визначають суттєвої різниці у значущості цих компонентів і всі вони повинні бути враховані під час контролю. Показники значущості спеціальних здібностей за даними експертного опитування як на першій, так і на другій стадії розташувались таким чином: на першому місці – тактильні відчуття; на другому місці – поле периферійного зору; третє місце займає відчуття часу та на четвертому місці – вестибулярна стійкість (табл. 5.5).

Коефіцієнт конкордації відносно значущості спеціальних здібностей у баскетболістів на першій стадії багаторічної підготовки за даними експертного опитування свідчить про невисокий рівень узгодженості думок експертів як на першій ($W=0,57$, $p<0,05$), так і на другій стадії ($W=0,69$, $p<0,05$) (додатки Д.15.

та Д.16.).

Таблиця 5.5

Значущість спеціальних здібностей у баскетболістів на I (n=20) та II (n=15) стадіях багаторічної підготовки (за даними експертного опитування)

Спеціальні здібності	I стадія багаторічної підготовки		II стадія багаторічної підготовки	
	Бал	Ранг	Ранг	Бал
Тактильні відчуття (відчуття м'яча)	40	1	1	23
Поле периферійного зору	47	2	2	31
Відчуття часу	53	3	3	48
Вестибулярна стійкість	60	4	4	49

Отже, такі дані свідчать, що всі ці спеціальні здібності є дуже важливими для контролю й змагальної діяльності у командних спортивних іграх і тренери визначили їх відмінну значущість. Результати експертної оцінки було враховано під час розробки алгоритму та при формуванні системи тестів на кожній стадії багаторічного вдосконалення.

5.3. Алгоритм комплексного контролю підготовленості спортсменів у командних ігрових видах спорту

Під час обґрунтування та розробки алгоритму комплексного контролю ми спиралися на такі підходи:

- системний підхід, який передбачає багаторівневе і багатопланове вивчення процесу контролю в баскетболі, у результаті чого формується кілька моделей, що відображають контроль у різних зрізах і на різних рівнях. До головних ознак системного підходу можна віднести: розгляд контролю як цілісної системи або елемента більш потужної системи (управління) з урахуванням того, що властивості речей залежать від цілого, властивості цілого залежать від частин, але не зводяться до суми їх властивостей, а включають такі, які притаманні системі контролю в цілому; виділення й аналіз частин,

елементів і зв'язків системи контролю; визначення структури, організації системи контролю і законів її будови (структурний аспект системного підходу); аналіз зовнішніх проявів, функцій як системи контролю, так і її окремих елементів; визначення відповідності функцій елементів функціям всієї системи контролю; виявлення законів її функціонування (функціональний аспект системного підходу); аналіз змін як у самій системі контролю, так і в її елементах; виявлення тенденцій її становлення і розвитку;

- комплексний підхід, який дозволяє на сучасній діалектико-матеріалістичній науковій основі аналізувати, створювати алгоритми контролю, оптимізувати функціонування систем організму баскетболістів або аналізувати тенденцію до перетворення в комплекси. Комплексний підхід характеризується об'єднанням, зведенням різноякісних підсистем (видів контролю) у полісистему з метою створення алгоритму контролю для аналізу шляхів підвищення результативності спортсменів і всієї команди в цілому під впливом різноманітних факторів;

- індивідуальний підхід, в основі якого лежить урахування конкретних індивідуальних особливостей баскетболіста (темпераменту і характеру, здібностей і схильностей, мотивів і інтересів тощо), які суттєво впливають на його поведінку в різних змагальних та тренувальних ситуаціях. Тренер у процесі контролю здійснює гнучке використання різних засобів та методів, тестів для досягнення оптимальних результатів;

- диференційований підхід, в основі якого лежить урахування ігрового амплуа гравців, соціального статусу у команді «лідери – запасні гравці – новачки», стажу занять командною грою, стажу перебування у команді;

- особистісно-діяльнісний підхід, який спирається на активну, творчу змагальну та тренувальну діяльність баскетболіста з урахуванням його особистісних індивідуальних психологічних особливостей, здібностей, інтересів і потреб.

Запропонований нами алгоритм контролю передбачав 4 основних етапи (рис.5.1): I – організаційний етап; II – етап діагностики; III– етап оцінювання; IV – етап корекції.

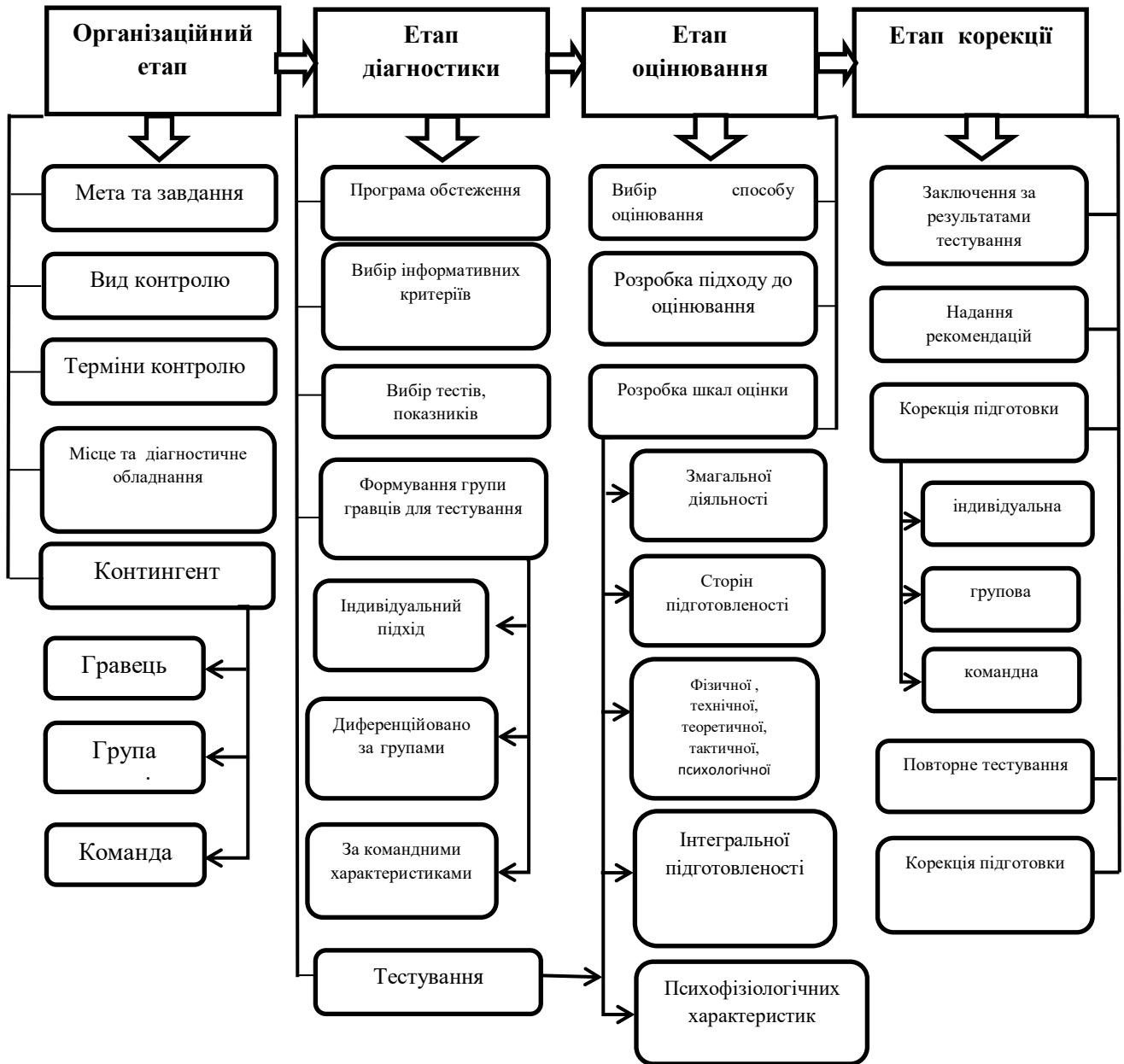

Рис. 5.1. Уніфікований алгоритм комплексного контролю підготовленості баскетболістів в процесі багаторічної підготовки

На I-му етапі проведення контролю – «організаційний етап» – необхідно встановити організаційно-управлінські компоненти підготовки баскетболістів (рис.5.2).

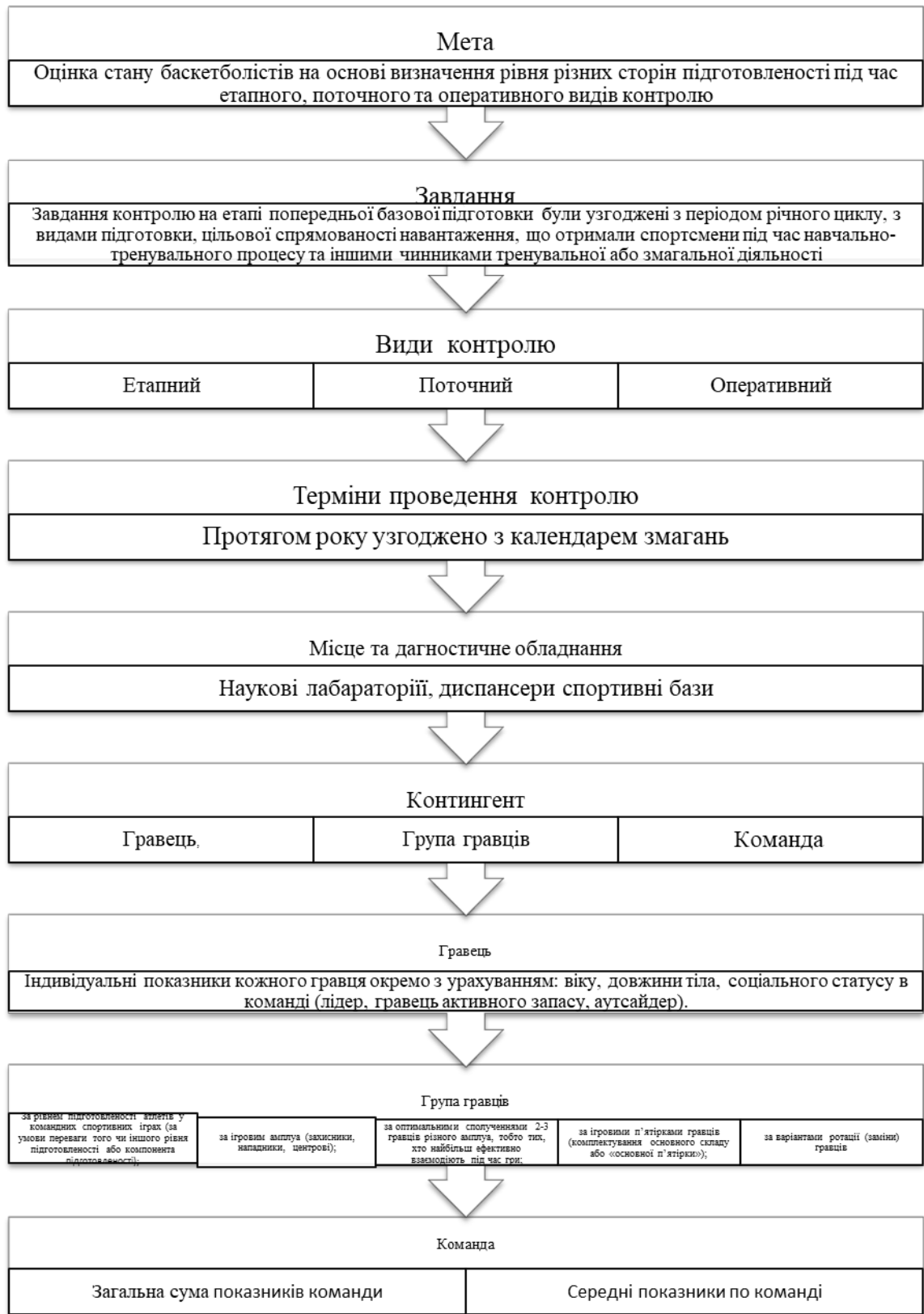

Рис. 5.2. Організаційний етап уніфікованого алгоритму контролю у командних спортивних іграх

Процес складається із заходів, спрямованих на забезпечення оптимального функціонування централізованої підготовки баскетболістів разом з тренерами і фахівцями з різних галузей науки і практики, здатних надати результативну допомогу в усіх аспектах підготовки спортсменів.

В організаційному етапі необхідно визначити мету та завдання контролю. Метою контролю є оцінка рівня різних сторін підготовленості та загального стану баскетболістів під час різних видів контролю (етапного, оперативного та поточного).

При постановці завдань контролю на певному етапі підготовки необхідно враховувати період річного циклу, цільову спрямованість навантаження з різних видів підготовки, інші чинники тренувальної або змагальної діяльності.

На організаційному етапі необхідно визначитись та систематизувати умови проведення контролю (місце проведення досліджень та діагностичне обладнання (науково-дослідницькі інститути, наукові лабораторії, диспансери, спортивні бази); проведення обстежень з урахуванням завдань періодів річного циклу підготовки; терміни проведення контролю, періодичність протягом року, підготування інвентарю та обладнання для проведення контролю), які дозволять тренерам зібрати більш точну інформацію про рівень підготовленості баскетболістів, їх поточний функціональний стан організму, відновлення фізичного і психологічного стану спортсменів після тренувальних і змагальних навантажень.

Окрім того, важливим на цьому етапі є визначення з контингентом досліджуваних, який буде об'єктом контролю.

«Етап діагностики» передбачає розробку програми обстеження, що включає вибір інформативних критеріїв; підбір тестів, показників; формування групи гравців для тестування (індивідуальний підхід; за амплуа; за командними характеристиками) й, безпосередньо, саме тестування (рис. 5.3).

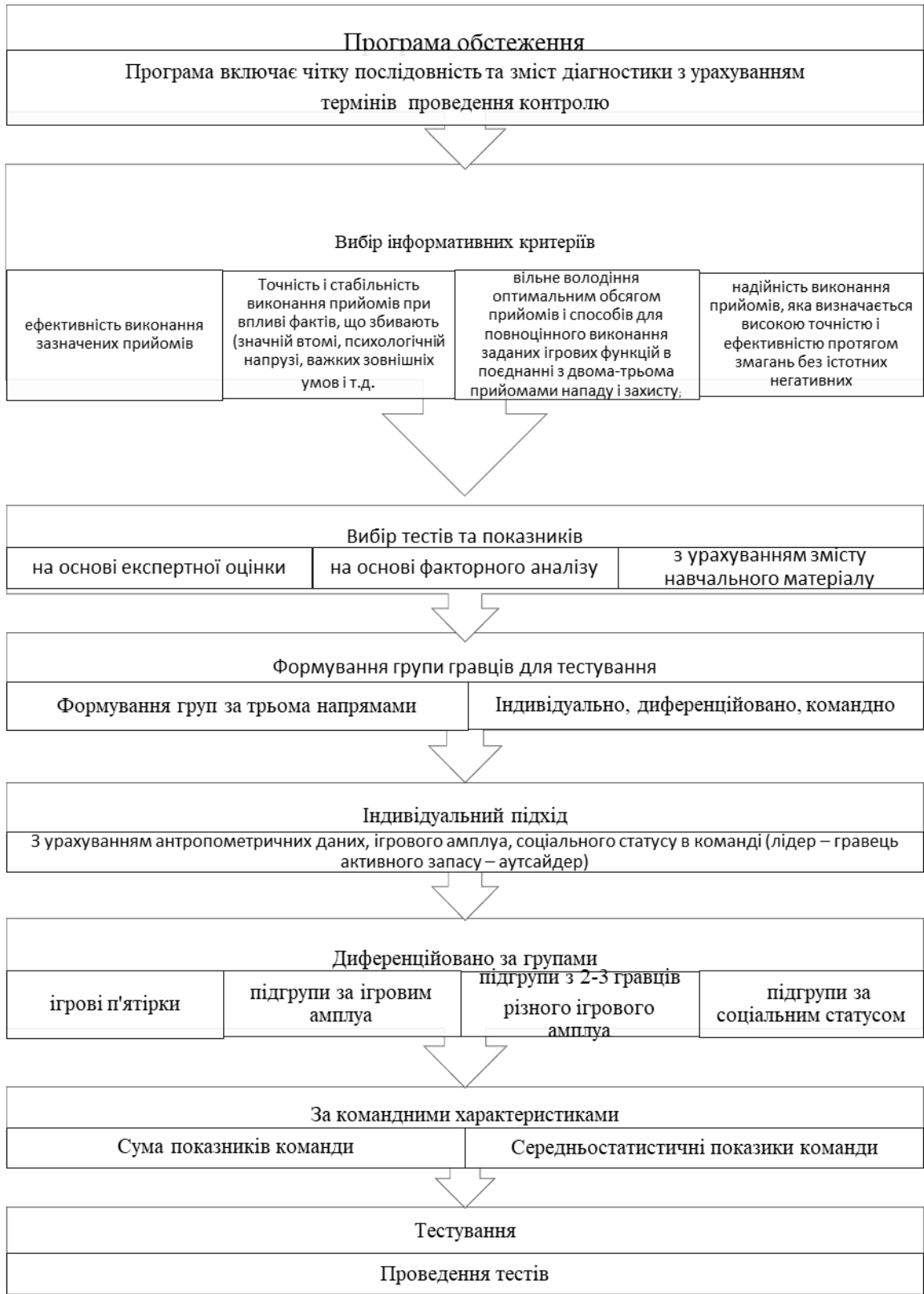

Рис. 5.3. Етап діагностики уніфікованого алгоритму контролю в командних спортивних іграх

III-й етап – «етап оцінювання» – передбачає низку послідовних заходів, таких як: підбір або розробку способу оцінювання; розробку підходу до оцінювання; розробку шкал оцінювання (рис.5.4).

Шкали оцінювання розподіляються на 5 окремих характеристик: 1) оцінювання змагальної діяльності; 2) оцінювання сторін підготовленості; 3) оцінювання морфотипу, антропометричних даних; 4) оцінювання фізичного розвитку, функціональних можливостей; 5) оцінювання психофізіологічних характеристик.

Оцінювання змагальної діяльності має свої специфічні особливості у командних спортивних іграх. Отже, на нашу думку, необхідно здійснювати оцінку змагальної діяльності за трьома підходами: індивідуальним; диференційованим (за групами спортсменів); загальнокомандним.

Оцінювання індивідуальної змагальної діяльності може включати такі показники: оцінка виконання індивідуальних завдань на гру або ігровий фрагмент; оцінка індивідуальних техніко-тактичних дій («сильних», «слабких» сторін); оцінка передумов ефективних техніко-тактичних дій; оцінка вміння поєднувати 2-3 техніко-тактичних дії; оцінка передумов помилок; оцінка ефективності гравця на різних ігрових амплуа;

Особливо на першій стадії багаторічної підготовки акценти при контролі ТТД під час змагальної діяльності повинні здійснюватись з урахуванням вивченого навчального матеріалу, що запропоновано програмою ДЮСШ для конкретного етапу підготовки й року навчання у групах, а не за кількісно-якісними показниками статистичних комп'ютерних програм, розроблених для дорослих кваліфікованих спортсменів.

При цьому можна застосовувати спеціально розроблені протоколи, які враховують оцінку не лише кількісних показників змагального результату (очки, підбирання, перехоплення та ін.), а й попередні дії, які спортсмени здійснюють перед підбиранням, кидком, перехопленням тощо.

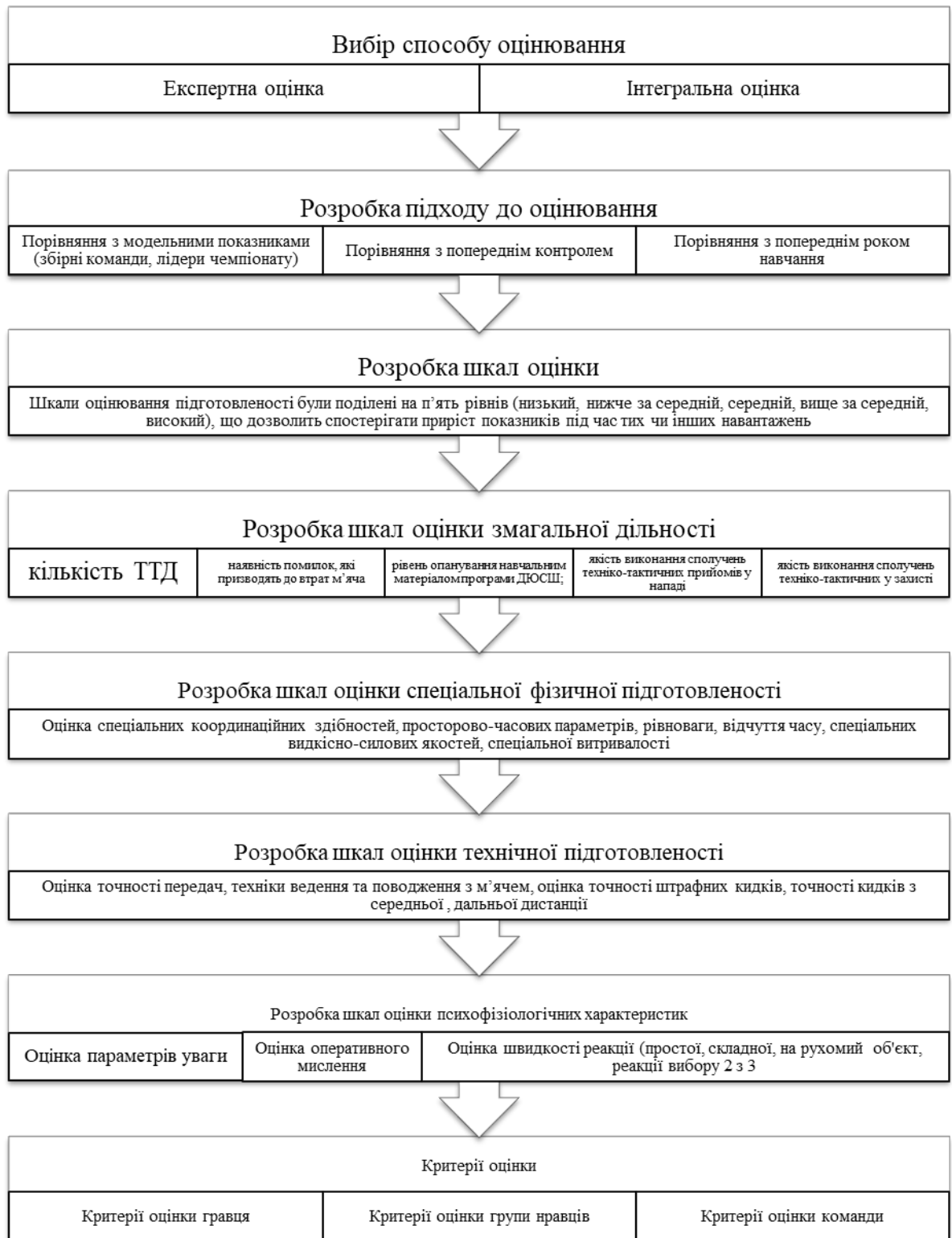

Рис. 5.4. Етап оцінювання уніфікованого алгоритму контролю у командних спортивних іграх

Наприклад, якщо програмою ДЮСШ з технічної підготовки для дітей 13–14 років запропоновано навчання протидії нападнику під час протиборства за оволодіння м'ячем, що відскочив від кошика, то у процесі фіксації техніко-тактичних дій необхідно реєструвати такі дії, які гравець повинен здійснювати до підбирання м'яча, що відскочив від щита, тобто дії, які є передумовою для подальшого якісного виконання, а саме: відсікання, перешкоджання або затримання нападника, якого він опікує, й спосіб, який він застосовує: обличчям, спиною тощо [18, 19].

При вивченні поєднання таких прийомів, як ловіння м'яча, що летить низько,–ведення–зупинка–кидок у стрибку–добивання м'яча однією рукою після відскоку від кошика (відповідно до навчальної програми, розділ «Технічна підготовка»), особливу увагу під час контролю в тренувальній та змагальній діяльності необхідно приділяти оцінці якості виконання нерозривних поєднань двох або трьох технічних прийомів, виявляти помилки у юних спортсменів під час переходу від однієї техніко-тактичної дії до іншої. Основний акцент робиться на швидкість обробки м'яча, узгодженість дій, дотримання темпу, доведення даного поєднання технічних прийомів до ефективного або результативного (у випадку кидка) завершення.

У контролі змагальної діяльності особливий акцент слід робити на визначення основних недоліків виконання техніко-тактичних дій, що призводять до втрати м'яча спортсменами. На прикладі баскетболу це можуть бути такі види помилок: неточні передачі; помилки під час ведення м'яча; помилки під час кидків; вибитий м'яч; помилки під час ловіння м'яча; заступ за лінію (аут); помилки, пов'язані з часом (3, 5, 8, 14, 24 с); зайві дії при виконанні прийому тощо. Саме такий підхід дозволить здійснювати більш об'єктивну оцінку ступеня засвоєння юним спортсменом навчального матеріалу й виявлення недоліків або провідних навичок опанування інтегральними здібностями, необхідними для реалізації ігрової діяльності у командних

спортивних іграх і, зокрема, у баскетболі.

Оцінювання диференційованої (або групової) змагальної діяльності може включати такі показники:

- оцінювання змагальної діяльності основної п'ятірки;
- оцінювання ефективності змагальної діяльності підгруп за ігровим амплуа (розігравачі, захисники, атакуювальні захисники, нападники, важкі форварди, центрові);
- оцінювання ефективності змагальної діяльності підгруп у межах одного ігрового амплуа (розігравачі, атакуювальні захисники тощо);
- оцінювання ефективності ігрового взаєморозуміння підгруп з 2–3 гравців, які взаємодіють на майданчику (розігравач, важкий форвард, центровий; лідер, гравець активного запасу, аутсайдер (новачок);
- оцінювання варіативності ротації гравців під час матчу при різних системах захисту або нападу;
- оцінювання змагальної діяльності за рівнем підготовленості (лідери команди, гравці основного складу, запасні гравці).

Оцінювання варіативності ротації гравців під час матчу дозволить тренеру зрозуміти причинно-наслідкові зв'язки будь-яких подій на майданчику при різних системах нападу або захисту.

Оцінювання ефективності ігрового взаєморозуміння підгруп із 2–3 гравців проводиться з метою виявлення тренером найбільш оптимальних підгруп спортсменів під час вирішення тих чи інших ігрових завдань (особливо це стосується тих видів командних ігор, де за правилами гри немає обмеження кількості замінів).

Диференційований підхід необхідно застосовувати під час оцінювання змагальної діяльності за рівнем підготовленості або статусом у команді (тобто окремо порівнювати показники лідерів команди, гравців основного складу, запасних гравців з урахуванням зіграного часу протягом матчу).

Оцінювання загальнокомандної змагальної діяльності на прикладі баскетболу може включати такі показники: техніко-тактичні дії команди; ефективність командного захисту; ефективність командного нападу; частини гри (половина матчу, окрема чверть, 5 хв кожної чверті, додатковий час); ігрові дисципліни, психоемоційний стан команди протягом матчу, ефективність ротації гравців.

Контроль психофізіологічних показників необхідно здійснювати із застосуванням спеціальних методик, що оцінюють такі показники та характеристики: властивості нервової системи (врівноваженість, силу і рухливість нервових процесів); інтегральні показники особистісної готовності (стабільність і емоційну стійкість, самопочуття, активність, настрій, тривожність і агресивність); індивідуальні особливості психічних функцій (оперативне мислення, параметри уваги). Міжособистісні відносини баскетболістів у команді контролюють за показниками: атмосферою в команді, міжособистісними стосунками в команді (тренер–гравець; гравець–гравець; гравець–команда).

Вибір тестів та показників повинен відповідати віку та етапу підготовки гравців. Фізичний розвиток можна оцінювати за показниками довжини та маси тіла, ЖЄЛ, динамометрії. Для оцінювання роботоздатності можна обрати пробу Руф'є, яка є зручною у застосуванні, та інші комп'ютерно-діагностичні програми (ШВСМ, Кардіо+ та ін.).

Запропонований нами алгоритм комплексного контролю підготовленості використовується для своєчасного виявлення недоліків і сильних сторін в певних компонентах підготовки та подальшої корекції навчально-тренувальної та змагальної діяльності.

На прикладі баскетболу, спираючись на літературні джерела Т. Ю. Круцевич, М. І. Воробйова, Г. В. Безверхньої [193], Л. П. Сергієнка [400, 403] з тестування рухових та психомоторних здібностей школярів та спортсменів, а

також враховуючи рекомендації фахівців з баскетболу А. І. Вальтіна [61, 62], В. П. Губи з співавт. [94, 95], Л. Ю. Поплавського [377], О. О. Мітової та Р. О. Сушко [313, 314], нами було запропоновано тести, які відображають специфічні особливості змагальної діяльності у баскетболі, та проведено експертну оцінку для визначення їхньої значущості.

В ході експериментального впровадження алгоритму контролю на етапі попередньої базової підготовки спільно з Івченко О.М. [147] на основі оцінки експертів за достатньо високого рівня узгодженості їх думок відібрано комплекс тестів для контролю технічної (10 тестів, $W = 0,78$, $p < 0,05$) підготовленості, спеціальної фізичної (6 тестів, $W = 0,71$, $p < 0,05$), психофізіологічних здібностей (5 показників, $W = 0,86$, $p < 0,05$) та психічних якостей (2 показники, $W = 0,74$, $p < 0,05$) баскетболістів 13–14 років.

Аналогічним чином можна підбирати тести на інші етапи багаторічної підготовки та рік навчання, узгоджуючи їх співвідношення зі співвідношенням розподілу годин на різні види підготовки та враховуючи значущість тих чи інших сторін підготовленості відповідно до завдань тренера чи думки експертів.

На четвертому етапі алгоритму – етапі корекції – за результатами тестування надаються висновки, рекомендації; здійснюється корекція підготовки; проводяться повторне тестування й подальша корекція навчально-тренувального процесу (рис. 5.5.).

Усі результати тестування та діагностики залежно від поставлених завдань зіставляються зі шкалами та критеріями оцінок. З метою об'єктивного визначення рівня підготовленості баскетболістів проводиться аналіз результатів тестування та аналіз змагальної діяльності, формуються висновки та рекомендації для кожного баскетболіста, групи баскетболістів та команди в цілому.

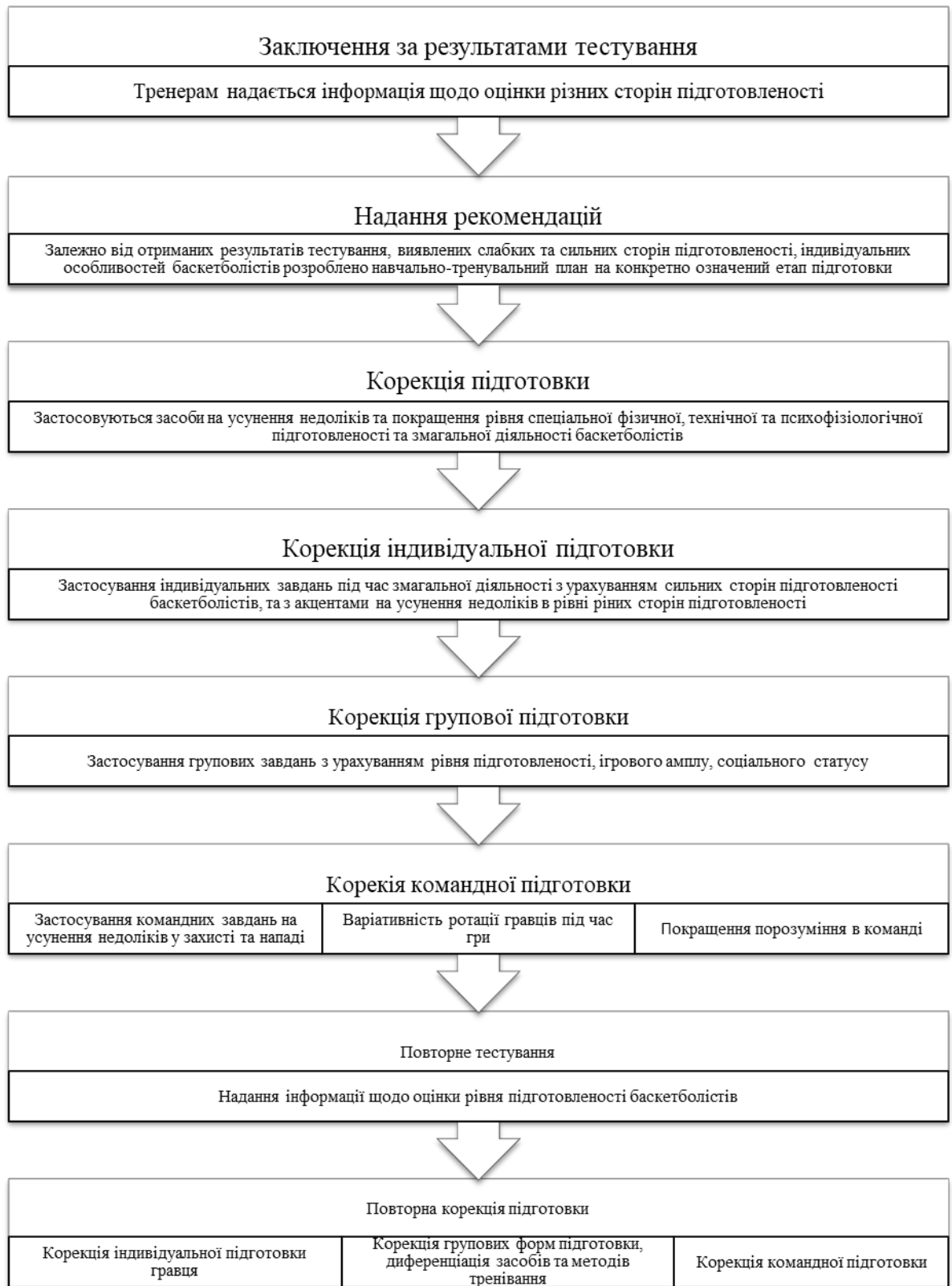

Рис. 5.5. Етап корекції уніфікованого алгоритму контролю у командних спортивних іграх

З урахуванням спрямованості та етапу підготовки у річному макроциклі для тренерів розробляються рекомендації, на основі яких відбувається корекція індивідуальної, групової та командної підготовленості у навчально-тренувальній та змагальній діяльності. Далі здійснюється повторне тестування, фіксується динаміка показників протягом річного циклу підготовки й повторно здійснюється корекція навчально-тренувального процесу та змагальної діяльності.

Принциповими відмінностями у підході та розробці уніфікованого алгоритму комплексного контролю в командних спортивних іграх є такі:

- чотириступенева етапність алгоритму контролю;
- урахування завдань етапу багаторічної підготовки;
- підбір інформативних тестів з урахуванням: а) сенситивних періодів розвитку фізичних якостей для оцінки фізичної підготовленості; б) специфічних здібностей (відчуття часу, орієнтація у просторі тощо) – для спеціальної фізичної підготовленості; в) змісту програми ДЮСШ – для технічної, тактичної та теоретичної підготовленості; г) функціональних обов'язків у команді;
- підбір доступних методик для оцінювання психофізіологічного стану гравців;
- урахування оцінки стану міжособистісних відносин у команді;
- розподіл оцінки змагальної діяльності на індивідуальні, групові та командні показники;
- розширення діапазону критеріїв оцінки змагальної діяльності;
- інтегральна оцінка підготовленості з визначенням п'яти рівнів: низький, нижчий за середній, середній, вищий за середній, високий.

Комплекс інформативних тестів та показників для оцінювання підготовленості спортсменів повинен формуватися та перевірятися на основі думки експертів та факторного аналізу з урахуванням провідних видів

підготовленості, завдань і змісту підготовки на означеному етапі багаторічної підготовки.

Орієнтовні шкали оцінки сторін підготовленості повинні відображати п'ять діапазонів рівнів підготовленості – низький, нижчий за середній, середній, вищий за середній та високий – для поточного та етапного контролю, що дозволить тренерам спостерігати за кумулятивним ефектом від тих чи інших видів навантажень протягом довгострокового змагального періоду в одному макроциклі (6–8 міс.).

Інтегральна оцінка сторін підготовленості з визначенням п'яти рівнів дозволяє тренеру за показниками, отриманими під час проведення батареї тестів, порівнювати результати різних спортсменів. Однаковим залишається принцип вираження в умовних одиницях, тобто у балах.

Оцінка ефективності змагальної діяльності протягом змагального періоду повинна здійснюватися з урахуванням таких особливостей: багатоколова (від двох до чотирьох кіл) система проведення регулярного чемпіонату; умови проведення ігор серії плей-офф; перевага умов домашнього майданчика над гостьовим.

Терміни проведення етапного контролю протягом річного циклу мають бути узгоджені з регламентом та календарем змагань (або декількох змагань, наприклад, чемпіонатом країни, кубком країни, Єврокубком, чемпіонатом Європи тощо); з особливостями участі спортсменів у змаганнях з кількох різновидів командної гри (наприклад, баскетбол і баскетбол 3x3); з особливостями участі спортсменів за команди різних ліг (суперлігу, вищу лігу, дубль команди суперліги); зі змістом навчально-тренувального процесу на означеному етапі багаторічної підготовки.

Аналіз програми для ДЮСЦ, СДЮСШОР та ШВСМ й практичного досвіду свідчать про те, що на етапі попередньої базової підготовки має місце неузгодженість термінів контролю та його змісту (табл. 5.6).

Продовження таблиці 5.7.

Ведення м'яча із закритими очима в колі, кількість разів		+					+					
Пересування в захисній стійці, с				+				+				
Кидки з різних точок 3 хв; кількість та %, влучання у кошик					+				+			
Комплексний тест з виконання ведення м'яча зі зміною напрямку та кидками у кошик з близької відстані, кількість та % влучань					+				+			
Точність передач, бали					+					+		
Біг до пронумерованих набивних м'ячів, с	+						+					
Статична рівновага (за Яроцьким)	+						+					
Модифікований тест «Оцінка відчуття часу» 3 секунди		+						+				
5 секунд	+						+					
8 секунд		+					+					
14 секунд		+					+					
24 секунди						+				+		
Методика з визначення швидкості оперативного мислення «Трійка»	+			+			+			+		
Методика визначення параметрів уваги «Коректурна проба»		+						+				
Визначення нейродінамічних властивостей нервової системи «Діагност – 1»											+	
Контроль змагальної діяльності				+	+	+	+	+	+	+		

На основі думки експертів та урахування календаря змагань ВЮБЛ запропоновано та експериментально перевірено терміни проведення контролю

протягом року навчання для баскетболістів 13-14 років.

Контроль рівня загальної фізичної підготовленості пропонується проводити за тестами, які зазначено у навчальній програмі для ДЮСШ, СДЮСШОР та ШВСМ.

На нашу думку, проведення тестів зі спеціальної фізичної та технічної підготовленості баскетболістів 13-14 років більш раціонально проводити два рази на рік, але у різні місяці. Такий підхід дозволить більш цілеспрямовано оцінити засвоєння програмного матеріалу з навчання того чи іншого технічного прийому. Це надасть можливість тренеру побачити рівень розвитку та різницю показників спеціальної фізичної та технічної підготовленості баскетболістів 13-14 років як у підготовчому, так і у змагальному періоді та наприкінці й визначити взаємозв'язок між отриманими результатами з показниками змагальної діяльності. Також перевірити засвоєння навчально-тренувального матеріалу за програмою ДЮСШ, корегувати навантаження відповідно до цих показників.

Етапний контроль спеціальної фізичної та технічної підготовленості пропонується проводити два рази на рік, але не в одному місяці, а розподіляти тести відповідно до вивченого матеріалу й здійснювати повторне тестування не раніше ніж через три місяці, що віддзеркалить набуття кумулятивного ефекту.

Для визначення психофізіологічних здібностей було підібрано методики, що вимагають раціональних витрат часу. Отже, тестування оперативного мислення за тестом «Трійка» пропонується проводити 4 рази на рік, що дозволяє відстежити динаміку на початку підготовчого та протягом змагального періодів. Параметри уваги рекомендовано контролювати не тільки у спокої, але й після неспецифічного та специфічного навантаження, двічі на рік (у підготовчому періоді з метою визначення вихідних даних та у змагальному періоді після 10 зіграних матчів). Це дозволить виявляти взаємозв'язки між увагою та техніко-тактичними діями гравців.

Зміст навчального матеріалу з тактичної підготовки, спеціальної фізичної та інтегральної також позитивно може вплинути на розвиток таких властивостей нервової системи як швидкість простої та складної зорово-моторної реакції, а також реакції на об'єкт, що рухається. Визначення нейродинамічних властивостей центральної нервової системи за методикою «Діагност-1» проводиться раз на рік у перехідному періоді у зв'язку з тим, що досліджувані показники більш генетично обумовлені й не підпадають під суттєві зміни протягом року. Урахування типологічних властивостей нервової системи юних спортсменів допоможе тренеру диференційовано планувати навантаження й визначати функції гравців у баскетбольній команді.

Отже, нами науково обґрунтовано терміни проведення та зміст етапного контролю підготовленості баскетболістів протягом річного циклу з урахуванням змісту навчально-тренувального процесу та обсягу змагальної діяльності на прикладі етапу попередньої базової підготовки.

5.4. Обґрунтування критеріїв контролю у процесі багаторічної підготовки у командних спортивних іграх

Критерії контролю включають вісім елементів: морфологічний, спортивно-педагогічний, соціальний, медичний, психологічний, функціональний, змагальний, командний. Всі ці критерії контролю є динамічними та змінюється їх значущість відповідно до етапу багаторічної підготовки у відсотковому співвідношенні (рис.5.6.).

Морфологічний критерій контролю – передбачає контроль таких показників як довжина та маса тіла спортсменів, життєва ємність легенів та ін.

Спортивно-педагогічний критерій контролю– може мати такі елементи як «слабкі сторони» та «сильні сторони» різних сторін підготовленості, насамперед технічної, фізичної, тактичної, теоретичної та інтегральної.

Соціальний критерій контролю – показники, що характеризують

поведінку членів команди з урахуванням їх статусу у колективі, стажу знаходження у команді:

- взаємовідносини – «гравець – гравець»;
- взаємовідносини «тренер – гравець»;

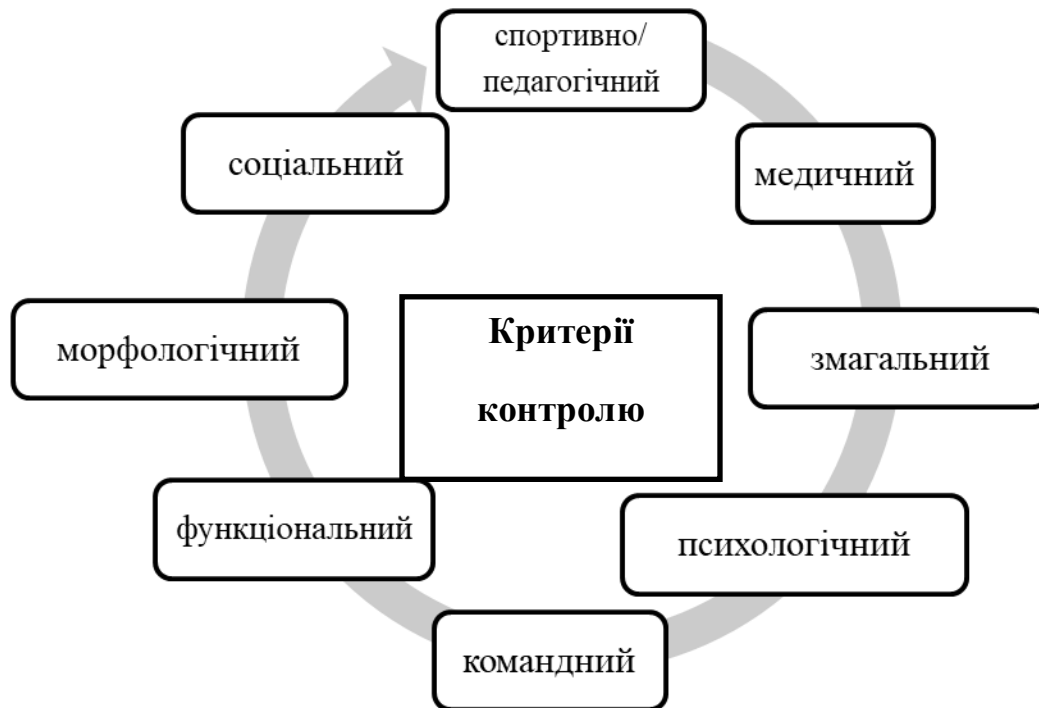

Рис. 5.6. Критерії контролю у командних спортивних іграх

- взаємовідносини «гравець – команда»;
- взаємовідносини «тренер – команда»;
- соціальний статус «лідер – гравець активного запасу – аутсайдер»

Медичний критерій контролю передбачає оцінку таких показників, як:

- стан здоров'я і рівень фізичного розвитку;
- особливості статури;
- особливості біологічного дозрівання;

Прикладом оцінки здоров'я спортсменів, які спеціалізуються у командних

спортивних іграх, є такі чотири критерії:

- здоровий;
- практично здоровий з відхиленнями у стані здоров'я або хворобами, які добре компенсовані, поза загостреннями та не обмежують виконання тренувальної роботи у повному обсязі
- з хворобами, що вимагають лікування та обмежують тренувальний процес;
- із захворюваннями, що вимагають короткочасного або довгострокового відсторонення від занять спортом.

Психологічний критерій контролю передбачає контроль психологічного стану та психологічної підготовленості, як загальної, так і спеціальної. До предмету контролю тут підпадають такі показники:

- мотивація, працьовитість, наполегливість, рішучість, мобілізаційна готовність;
- змагальний досвід, вміння пристосовуватися до партнерів, суперників та особливостей суддівства;
- перешкодостійкість;
- особистісні та морально-вольові якості, що забезпечують досягнення високих спортивних результатів у змаганнях у різних видах спорту (здатність до лідерства, мотивація у досягненні перемоги, вміння концентрувати всі сили в потрібний момент, здатність до перенесення високих навантажень, емоційна стійкість, здатність до самоконтролю та ін.);
- стабільність виступу у змаганнях за участю суперників високої кваліфікації, вміння показувати найкращі результати у головних змаганнях;
- обсяг і зосередженість уваги у зв'язку зі специфікою видів спорту і різних змагальних ситуацій;
- здатність керувати рівнем збудження безпосередньо перед і в ході змагань (стійкість до стресових ситуацій);

- ступінь досконалості різних сприйнять (візуальних, кінестетичних) параметрів рухів, здатність до психічної регуляції м'язової координації, сприйняття і переробки інформації;

- можливість аналізаторної діяльності, сенсомоторних реакцій, просторово-часової антиципації, здатність до формування випереджувальних рішень в умовах дефіциту часу та ін.

Функціональний критерій контролю передбачає контроль таких функцій організму спортсменів:

- властивості нервової системи;
- функціональні можливості й перспективи вдосконалення
- функціональні можливості найважливіших систем організму спортсменів.

Змагальний критерій контролю може мати такі елементи як кількісний (кількість техніко-тактичних дій), якісний (ефективність техніко-тактичних дій), також коефіцієнт корисних дій (ККД), рівень спортивної майстерності та здатність реалізовувати його в екстремальних умовах, характерних для головних змагань. З погляду теорії спорту успішність спортивної діяльності ототожнюється з поняттям результативність.

Спортивний результат – кількісний або якісний рівень показників, залежно від особливостей виду спорту, виражений: перемогою в змаганнях; одиницями виміру часу, простору і маси; числом набраних спортсменом балів при оцінці суддів; кількістю набраних очок та ін., які є критеріями суддівства. Однак такий підхід дозволяє дуже вузько оцінювати діяльність спортсмена. Відзначено, що спортивний результат, з одного боку, є головним підсумком тренування спортсмена, а з іншого – далеко не завжди відображає реальну якість і ефективність тренувального процесу. Як критерій успішності результат може виступати в порівнянні з розрядними коефіцієнтами, з результатами інших спортсменів, з динамікою виступів спортсмена за певний проміжок часу.

Результат сам по собі ще не повністю характеризує успішність спортивної діяльності, що вимагає необхідності розгляду його в сукупності з іншими критеріями.

Командний критерій контролю передбачає зовнішню, об'єктивну оцінку таких показників:

- спортивний розряд, звання;
- спортивний стаж; краще зайняте місце з урахуванням рангу змагань; рейтинг в країні;
- перспективність (спортивний статус);
- наявність її членів у збірній команді;
- приналежність її членів до основного складу національної збірної команди;
- кількість змагань за рік; найвищий ранг змагань і зайняте місце.

Формування критеріїв контролю підготовленості юних баскетболістів з урахуванням завдань етапу початкової підготовки та змісту навчально-тренувального процесу на першому році занять мінібаскетболом. Формування критеріїв контролю підготовленості юних баскетболістів з урахуванням завдань етапу початкової підготовки та змісту навчально-тренувального процесу на першому році занять мінібаскетболом.

Завдання етапу початкової підготовки у командних спортивних іграх:

1. Опанування знаннями та вміннями базових технічних елементів та передумови розвитку спеціальних здібностей, необхідних для баскетболу, таких як: «відчуття часу», «відчуття м'яча», «орієнтація у просторі», «просторово-часове сприйняття».
2. Підвищення рівня фізичної підготовленості та фізичного здоров'я.
3. Теоретичні знання про техніку безпеки на заняттях, історію розвитку гри, здоровий спосіб життя, основні технічні елементи, правила гри в баскетболі та мінібаскетболі.

4. Формування мотивації та підвищення інтересу дітей до занять спортом.

5. Здійснення контролю теоретичної та фізичної підготовленості, фізичного здоров'я й розвитку дітей, рівня мотивації до занять.

Крім того, всі ці завдання повинні бути взаємопов'язані між собою, що сприятиме підвищенню ефективності навчально-тренувального процесу.

У таблиці 5.8. представлено чотири критерії контролю на першому році занять мінібаскетболом, які узгоджено з завданнями етапу початкової підготовки: спортивно-педагогічний, функціональний морфологічний / медичний, психологічний.

Таблиця 5.8

Критерії контролю на першому році занять мінібаскетболом

Критерії контролю				
Спортивно-педагогічний		Функціональн ий	Морфо- логічний / медичний	Психологічний
Тестування теоретичної підготовленості	Тестування фізичної підготовленості	Тестування рівня фізичного здоров'я	Оцінка фізичного розвитку	Оцінка рівня мотивації до занять мінібаскетболом
Перевірка виконання самостійних завдань за зошитом з теоретичної підготовки Контрольне тестування	Біг 10 м.; стрибок вгору з місця, стрибок у довжину з місця; нахил тулуба вперед з положення сидячи; човниковий біг 3x10 м. з оббіганням набивних м'ячів; біг до пронумерованих набивних м'ячів; човниковий біг 4x9 м., відчуття часу.	Індекс Робінсона. Індекс Руф'є. Життєвий індекс. Індекс Кетле. Силовий індекс.	Довжина тіла Маса тіла ЖЄЛ Динамометрія	Контрольне опитування Участь у конкурсах. Участь у спеціально організованих спортивних святах Стабільність відвідування тренувань

До спортивно-педагогічного можна віднести тестування теоретичної підготовленості та тестування фізичної підготовленості.

Контроль теоретичної підготовленості буде полягати у: перевірці виконання самостійних завдань за зошитом з теоретичної підготовки, проведенні контрольного тестування з теоретичної підготовленості за запропонованими у зошиті тестами.

Тестування фізичної підготовленості – буде містити проведення таких тестів: біг 10 м.; стрибок вгору з місця, стрибок у довжину з місця; нахил тулуба вперед з положення сидячи; човниковий біг 3x10 м. з оббіганням набивних м'ячів; біг до пронумерованих набивних м'ячів; човниковий біг 4x9 м., відчуття часу.

Функціональний критерій передбачає на даному етапі контроль фізичного здоров'я за Індексом Робінсона, Індексом Руф'є, Життєвим індексом, Індексом Кетле, Силовим індексом.

Морфологічно/медичний критерій контролю на етапі початкової підготовки полягає в оцінці фізичного розвитку, що визначається за допомогою проведення вимірювань довжини тіла, маси тіла, ЖЄЛ, динамометрії.

Психологічний критерій контролю реалізувався за допомогою оцінки рівня мотивації до занять мінібаскетболом у таких показниках: дані контрольного опитування дітей, участь у конкурсах, участь у спеціально організованих спортивних святах; стабільність відвідування тренувань.

Отже, дотримання принципу відповідності дозволить більш детально здійснювати контроль і на основі отриманих показників буде відбуватися корекція змісту програми підготовки з акцентами на зменшення відсотку слабких показників та відповідного підсилення сильних.

Критерії контролю змагальної діяльності баскетболістів на етапі попередньої базової підготовки. Аналіз контролю змагальної діяльності за

запропонованим алгоритмом передбачав наявність п'яти критеріїв оцінки змагальної діяльності. На рисунку 5.7. представлено основні критерії оцінки, з яких перший – це статистичний протокол ФБУ України, який формувався на основі комп'ютерної програми «FibaLiveStats» (2016-2020 рр.).

Рис. 5.7. Критерії оцінки змагальної діяльності баскетболістів на етапі попередньої базової підготовки (Мітова, Івченко, 2019)

З урахуванням завдань етапу попередньої базової підготовки нами запропоновано чотири таких критерії оцінки змагальної діяльності баскетболістів 13-14 років. Дані критерії узгоджуються з навчальним матеріалом програми для ДЮСШ та віддзеркалюють специфічні особливості змагальної діяльності такі як: наявність помилок, які призводять до втрат м'яча; рівень опанування навчальним матеріалом з технічної та спеціальної фізичної

підготовки за програмою ДЮСШ; якість виконання сполучень техніко-тактичних прийомів у нападі; якість виконання сполучень техніко-тактичних прийомів у захисті.

Аналіз змагальної діяльності баскетболістів на етапі попередньої базової підготовки. У процесі тренувальної та змагальної діяльності спортсмени зустрічаються з ігровими ситуаціями, в яких часу на прийняття рішення майже не залишається і швидкість та доцільність дій на майданчику суцільно залежить від реакції та готовності баскетболіста до боротьби в таких умовах, а саме його підготовленості до швидких та технічних дій, якими будуть ці дії й буде ознакою кваліфікації баскетболіста. Основний об'єм тренувальних вправ, спрямованих на технічне та фізичне вдосконалення, які формують базу для подальшого зростання спортивної майстерності, закладається на етапі спеціалізованої базової підготовки у віці 13-14 років [18, 19].

На цьому етапі досліджень завданням було визначення основних недоліків виконання техніко-тактичних дій, що призводять до втрат м'яча у баскетболістів 13-14 років. Нами запропоновано протокол контролю помилок, до якого під час відеоперегляду матчу тренер акцентує увагу на кількості та характері помилки, які здійснили гравці (табл. 5.9).

Таблиця 5.9

**Контроль помилок, які призвели до втрат м'яча, у баскетболістів
13-14 років за одну гру, (n=20)**

№	Технічний прийом	Номер гравця	Кількість разів неправильного виконання
1	Неточна передача	3,5,7,8,9	5
2	Помилки при веденні м'яча	12,3,3,7	4
3	Помилки при кидках	12, 13,	2
4	Вибитий м'яч	2, 7, 9	3
5	Помилки при ловінні м'яча	12, 11, 4	3
6	Заступ за лінію	4, 15	2
7	Помилки, пов'язані з часом (3, 5, 8, 14, 24 с)	14, 16	2
8	Загальна кількість помилок	3,5,7,8,9,12	21

Аналіз причин помилок, яких припустились гравці під час ведення, які призвели до втрати м'яча, дозволив нам стверджувати, що такі помилки у дитячо-юнацькому баскетболі властиві гравцям задньої лінії, які під час ведення, концентруючись на діях в атаці, втрачають зоровий контроль за діями захисників, які знаходяться поруч і вибивають м'яч, а у кваліфікованих баскетболістів переважна більшість таких помилок властива високим гравцям атакуючого плану, які починають виконувати ведення поблизу кошика при великому скупченні захисників і втрачають контроль за веденням, акцентуючи погляд на кошику (табл. 5.10).

Таблиця 5.10

**Помилки, які призвели до втрат м'яча, у баскетболістів
13-14 років, (n=20)**

Види помилок	\bar{x}	$\pm S$	V %
Неточна передача	5,2	2,86	55,01
Помилки при веденні м'яча	4,4	1,70	38,64
Помилки при кидках	2,5	2,14	85,60
Вибитий м'яч	2,6	0,43	16,54
Помилки при ловінні м'яча	2,8	0,26	9,29
Заступ за лінію (аут)	2,4	1,00	41,67
Помилки, пов'язані з часом (3, 5, 8, 14, 24 с)	2,4	0,46	19,17
Загальна кількість помилок	22,3	4,58	20,54

У гравців віком 13-14 років загальна кількість помилок за гру складає в середньому $22,3 \pm 4,58$, що є достатньо високим показником для спортсменів такого віку.

Спостереження та аналіз помилок при виконанні передачі виявили, що найбільша кількість помилок при виконанні передач $5,2 \pm 2,86$ (близько 55,01%).

В основному, такі помилки допускаються під тиском гравців захисту, які активно протидіють як виконанню точної передачі, так і займанню позиції для прийому м'яча партнером по команді. У 85% втрати м'яча при передачі

супроводжувались зоровим контролем за м'ячем гравцем, який виконував передачу і лише у 15% хибні передачі виконувалися без зорового контролю. Втрати м'яча під час виконання передач можна розділити на 2 категорії: передача, яку перехопив захисник; неточна передача, коли м'яч вийшов за межі майданчика.

У 29% випадків втрата м'яча при передачі відбувалася через торкання м'яча захисником і відповідно зміною траєкторії його польоту, у 44% втрачені передачі відбулися через те, що захисник просто ловив м'яч раніше, ніж це повинен був зробити гравець нападу, у 27% м'яч після неточної передачі виходив за межі майданчика. Суттєвих розбіжностей у причинах помилок серед гравців 13-14 років не виявлено.

За результатами аналізу помилок, пов'язаних з часовими параметрами (порушення правил 3, 5, 8, 14, 24, секунд) було виявлено, що у гравців 13-14 років такі помилки зустрічаються достатньо часто, цей показник склав $2,4 \pm 0,46$ помилок за гру, що складає 10,7% від загальної кількості помилок. Але дані помилки часто впливали на загальний результат гри, або атаки кошика.

Порівняння помилок, допущених при виконанні елементів техніки баскетболу, таких як ведення, кидки, передачі, свідчить, що в першу чергу це стосується гравців задньої лінії, найбільша кількість втрат яких пов'язана з виконанням передач м'яча. У більшості випадків це сталося через активний захист суперників, що свідчить про недостатню ігрову практику в умовах активного пресингу і, як наслідок, нестійкі навички виконання передач в змагальних умовах. Отже, неточних передач в середньому за гру команда здійснює $5,2 \pm 2,86$ разів ($V\%=55,01$).

Під час виконання ведення м'яча у баскетболі втрати в середньому за гру становлять $4,4 \pm 1,7$ разів, що складає 38,64% від загальної кількості помилок. Також нами помічено, що гравці на позиції першого номеру юнацьких команд мають до 3 втрат м'яча на веденні за гру. Такі помилки свідчать про дві речі:

перше – низький рівень техніки ведення м'яча, і друге – це неуважність гравців та невисокий рівень периферійного зору.

Помилки, яких гравці припускаються при кидках, мають наступний характер. В основному, це пробіжки при кидку в русі та стрибок з м'ячем при кидку у стрибку. Також, мають місце помилки, пов'язані з недолітанням м'яча до кошика, тобто «airball». Всього було зафіксовано $2,5 \pm 2,14$ помилок, що складає 85,60% від загальної кількості помилок.

Ловіння м'яча також інколи супроводжується помилками. В середньому за гру баскетболісти припускаються $2,8 \pm 0,26$ разів, що складає 9,29% від загальної кількості помилок команди.

Нерідко гравці неміцно тримають м'яч, не закривають його корпусом від активних дій захисників, що призводить до вибиття м'яча з рук не тільки при веденні, але й при зупинках, поворотах або довгому прийнятті рішення. В середньому за гру відбувається $2,6 \pm 0,43$ вибитих м'ячів, що складає 16,54% від загальної кількості помилок.

Окрім того, нами виявлено наявність таких помилок, як наступ на лінію ауту, що свідчить про недостатній ступінь орієнтації у просторі. В середньому гравці припускаються таких помилок $2,4 \pm 1,00$ разів, що складає 41,67%.

Отже, детальний аналіз помилок вказав на напрями корекції тренувального процесу й на підбір контрольних тестів, які мають специфічні умови виконання, пов'язанні зі змагальною діяльністю баскетболістів.

Аналіз контролю рівня опанування навчальним матеріалом за програмою для ДЮСШ, СДЮСШОР та ШВСМ (або планом підготовки тренера) під час змагальної діяльності баскетболістів 13-14 років. Для детального аналізу опанування навчальним матеріалом за програмою для ДЮСШ, СДЮСШОР та ШВСМ нами було запропоновано розширений протокол для контролю змагальної діяльності. В даний протокол було занесено прийоми, які вивчалися протягом року. Акцент при контролі робився на кількість разів неправильного

виконання. Тобто під час відеоаналізу матчу тренер у протокол може записувати вивчений матеріал й контролювати загальну кількість разів неправильного виконання по команді й виявлення окремих гравців, для яких дані помилки є характерними (табл. 5.11).

Таблиця 5.11

Контроль засвоєння програмного матеріалу під час змагальної діяльності, (n=20)

№	Технічний прийом	Номер гравця	Кількість разів неправильного виконання
1	Стійки у нападі	1,1,2,3,3,7,7,7	8
2	Зупинки після швидкого бігу	1,1,2,2,2,3,3,3,7,7	10
3	Повороти	7,7,7	3
4	Ловля однією рукою м'яча, який летить високо	1,1,2,3,5,7,7,7,7,11	10
5	Ловля м'яча однією рукою після низького відскоку	7,7,7,7,11	5
6	Ловля м'яча у русі збоку	1,2,2,3,3,4	6
7	Ловля м'яча однією рукою на рівні грудей	2,3,3	3
8	Передачі м'яча двома та однією рукою зверху	7,7,10,11,12,13	6
9	Передачі на далеку відстань (12 - 15 м) двома, однією рукою зверху	7,11,12,13,15	5
10	Зустрічні передачі м'яча у стрибку однією рукою зверху	7, 7, 10, 12, 13,	4
11	Передачі м'яча у трійках у русі	2,3,4,5,6,7,10,11,12, 13,15	11
12	Скорочення часу на утримання м'яча у руках з моменту приймання до випуску з рук під час передачі	1,2,3,4,5	5
13	Кидки м'яча з далекої відстані	3,4,5, 1, 2, 3	6
14	Кидок м'яча у русі з протидією захисника	1,2,3,4	4
15	Кидки м'яча прямою рукою зверху ("гаком)	13, 12, 14, 14	4
16	Кидки м'яча після проходу з веденням до кошика з лівого боку	13,13, 5, 14, 12, 16, 17	7
17	Кидки м'яча після проходу з веденням до кошика з правого боку.	1,1,2,2,2,3,3,3,3,3,3, 4,4,4,5,5,6,6,7,	19
18	Штрафні кидки.	1,1,1,2,2,3,3,4,4	9
19	Ближні кидки лівою рукою зверху під кутом до щита.	3,3,3,4,4,5,6,7	8
20	Кидки м'яча у стрибку однією рукою зверху	3,3,4,5,6,7	6
21	Добивання м'яча однією рукою після кидка кошик.	11,11,12,13,13,13,15	7

Таким чином, проведений нами аналіз контролю щодо опанування навчальним матеріалом за програмою ДЮСШ, СДЮСШОР та ШВСМ свідчить, що найбільша кількість помилок відбувалась у 7 гравців команди при виконанні кидків м'яча після проходу з веденням до кошика з правого боку (19 разів), «лідером» за помилками був гравець під номером 3, для якого дана помилка є неправильною навичкою й потребує негайної корекції.

Також більшість помилок припускалась при виконанні «Передачі м'яча у трійках у русі» (11 разів), що свідчить про неправильне засвоєння вивченого матеріалу, неправильне прийняття рішення щодо сторони, в яку необхідно було передати м'яч, помилки при передачі, які супроводжувались перехопленням м'яча суперниками тощо. Аналіз виконання даного навчального матеріалу свідчить про те, що майже всі гравці команди припускаються цих помилок.

За 10-ма неправильними виконаннями було зафіксовано в таких технічних елементах як «Ловля однією рукою м'яча, що летить високо» та «Зупинки після швидкого бігу».

Неправильне виконання кидків проявлялося у таких помилках як недоліт м'яча, неточне виконання, лишні рухи під час підготовки до кидка та інші.

Отже, підсумовуючи вищенаведене, можна відзначити, що детальний контроль за рівнем опанування навчальним матеріалом відповідно до програми ДЮСШ, СДЮСШОР та ШВСМ (або відповідно плану підготовки тренера) дозволить тренеру детально проаналізувати ступінь володіння тими чи іншими технічними навичками, зробити своєчасну корекцію навчально-тренувального процесу щодо пріоритетності змісту навантаження з технічної підготовки.

Аналіз результатів контролю виконання сполучень техніко-тактичних прийомів під час змагальної діяльності у баскетболістів 13-14 років. Аналіз ефективності техніко-тактичних дій у змагальній діяльності баскетболістів свідчить про великий відсоток браку, особливо втрат м'яча під час переходу від однієї дії до іншої. Виявлено, що більшість помилок і втрат м'яча відбувалося

саме в момент переходу від одного технічного прийому до іншого. Педагогічні спостереження за техніко-тактичною підготовленістю баскетболістів і аналіз ефективності техніко-тактичних дій у змагальній діяльності свідчить про виконання типових поєднань технічних прийомів і наявність однакових помилок на різних етапах багаторічної підготовки, як в дитячо-юнацькому спорті, так і у спорті вищих досягнень. Тому не менш важливим у контролі змагальної діяльності є те, щоб тренери звертали увагу на виконання саме сполучень техніко-тактичних дій, своєчасне виявлення характерних помилок, або навпаки – сильних сторін у підготовленості деяких баскетболістів.

Як правило, напад у баскетболі супроводжується намаганням гравця подолати супротив захисника й досягти мети у результаті закинутого у кошик м'яча або якісної передачі. Часто виконання техніко-тактичних дій у нападі виконуються на великій швидкості, що обумовлено лімітом часу на атаку команди (24 секунди) та намаганням нападника якомога швидше обіграти свого візаві у захисті. Для цього нападник використовує сполучення декількох технічних дій, й перехід від однієї дії до іншої здійснюється з різним темпом, залежно від ситуації, що складається на майданчику у дуже короткий відрізок часу.

Результати контролю виконання сполучень технічних прийомів у нападі свідчать, що баскетболісти 13-14 років припускаються таких помилок : втрата м'яча, пробіжка, стрибок з м'ячем, пронесення м'яча. Детальна інформація щодо змісту сполучень та кількості неправильного виконання представлено у таблиці 5.12.

Аналіз контролю гри у нападі свідчить, що найбільш характерні помилки, а саме пробіжка м'яча, здійснюються під час виконання у баскетболістами 13-14 років «Фінта на передачу – ведення м'яча без зорового контролю зі зміною швидкості та висоти відскоку» (8 разів). Це, в більшості випадків, пов'язано з недостатньо зігнутими ногами у момент переходу від фінта до ведення м'яча,

повільний перехід від однієї дії до іншої, недостатній рух при укриванні м'яча плечем від захисника.

Таблиця 5.12

Контроль виконання сполучення технічних прийомів під час змагальної діяльності у нападі (n=20)

№	Сполучення технічних прийомів	Номер гравця	Кількість разів неправильного виконання
1	Ловля м'яча, що летить низько – ведення м'яча на швидкості	1, 2,2,3, 4, 1, 3	7
2	Ведення - зупинка - кидок у стрибку - добивання м'яча однією рукою після відскоку від кошика	3, 15, 12, 4, 5, 3	6
3	Фінт на кидок – ведення м'яча без зорового контролю зі зміною швидкості та висоти відскоку	12,11, 10, 9, 8	5
4	Відволікаючий рух руками на передачу вправо з випадом однойменної ноги й різкою зміною напрямку руху і передачею м'яча в іншому напрямку	1,2,3,3,4	5
5	Фінт на передачу – ведення м'яча без зорового контролю зі зміною швидкості та висоти відскоку	1,2, 3, 2, 3,4,5,13	8
6	Сполучення ведення м'яча із зупинками та поворотами	1,2,3,4,5	5
7	Оволодіння неконтрольованим м'ячем і ведення з різноманітним маневруванням	3,3,4	3

Також багато помилок зафіксовано у сполученні «Ловля м'яча, що летить низько – ведення м'яча на швидкості» та «Ведення – зупинка – кидок у стрибку – добивання м'яча однією рукою після відскоку від кошика».

Виявлення характерних помилок при виконанні сполучень технічних прийомів у нападі, як для команди в цілому, так і для окремих гравців, дозволяє тренеру детально простежити дрібні помилки, які не дозволяють спортсмену ефективно досягнути завершення фрагменту своєї змагальної діяльності на майданчику.

Подібним чином нами було проаналізовано виконання сполучень технічних дій у захисті. З таблиці 5.13 видно, що найбільш проблемними є

виконання таких поєднань технічних прийомів: «Сполучення способів пересування з іншими прийомами гри у захисті (вибивання, накривання,

Таблиця 5.13

Контроль виконання сполучення технічних прийомів під час змагальної діяльності у захисті (n=20)

№	Сполучення технічних прийомів	Номер гравця	Кількість разів неправильного виконання
1	Утримання захисної стійки під час пересування, зупинки та переміщення у протилежному напрямку	1,3,3,3	4
2	Сполучення способів пересування з іншими прийомами гри у захисті (вибивання, накривання, перехоплення)	1,3,3,10,11,12,13,13,15	9
	Прискорення – вибивання м'яча під час переслідування суперника	13,13	2
3	Відволікаючі рухи захисника з метою змусити нападника виконати неточну передачу – виривання м'яча	1,2,3,3,4,11,13,13	8
4	Перехоплення м'яча з виходом збоку, із-за спини – ведення	3,3,13	3
5	Стартова готовність до перехоплення м'яча під час передачі – перехоплення – ведення	1,2,3,3,,4,4,11,13,13	9
6	Прискорення – накривання м'яча під час кидка з місця	1, 2, 15, 12, 14	5
7	Прискорення – відбивання м'яча під час кидка з місця	10,11,13,13	4
8	Пересування у захисній стійці – відбивання м'яча під час кидка у стрибку	13,13	2
9	Протидії нападнику при протиборстві за оволодіння м'ячем, що відскочив від кошика – підбирання м'яча – поворот – передача	10,11,12,13,13,13	6

перехоплення)» (9 разів) та «Стартова готовність до перехоплення м'яча під час передачі – перехоплення – ведення» (9 разів), а також «Відволікаючі рухи захисника з метою змусити нападника виконати неточну передачу – виривання м'яча» (8 разів).6 разів неправильного виконання було зафіксовано під час

«Протидії нападнику при протиборстві за оволодіння м'ячем, що відскочив від кошика – підбирання м'яча – поворот – передача». Окрім того, виявлено гравців, які найбільш часто припускаються помилок.

Такий аналіз дозволяє тренеру цілеспрямовано коректувати навчально-тренувальний процес, індивідуально коректуючи ті чи інші сполучення технічних прийомів, своєчасно впливати на мінімізацію помилок, вдосконалення якості виконання як окремих складових сполучення, так і послідовно виконання найчастіше виконуваних під час гри сполучень технічних прийомів.

5.5. Формування системи тестів для оцінки підготовленості спортсменів в командних спортивних іграх

Система тестів на кожному з етапів багаторічної підготовки формується з урахуванням таких складових:

- завдань етапу багаторічної підготовки;
- пріоритетності сторін підготовки на означеному етапі підготовки або року навчання у навчальному матеріалі відповідно до програм ДЮСШ, СДЮСШОР та ШВСМ;
- завдань періоду або етапу річного циклу підготовки;
- інтенсивності виконання тесту;
- функціональних обов'язків гравців у команді (амплуа, статус);
- варіативності виконання технічного прийому (кидок зверху, кидок знизу, кидок гаком);
- просторово-часових умов виконання техніко-тактичних дій під час змагальної діяльності;
- регламенту змагань;
- сенситивних періодів розвитку фізичних якостей;
- наявності умовного, пасивного або активного захисника (для тестів

щодо контролю підготовленості у нападі) та наявності умовного, пасивного або активного захисника (для тестів щодо контролю підготовленості у захисті);

- кількості гравців (учасників) у виконанні контрольної вправи (один гравець, група гравців, команда). Причому створення контрольних тестових завдань для групи та команди гравців повинне враховувати підхід цілісності оцінки групи гравців (2-х або 3-х учасників), а не сумарної кількості показників (1+1 або 1+2). Те ж стосується й оцінки діяльності команди.

- віку спортсменів;
- антропометричних показників (довжина та маса тіла).

Вдосконалення системи тестів на кожному з етапів першої стадії багаторічної підготовки може відбуватись на основі думки експертів шляхом вибору найбільш інформативних тестів або методом ранжування значущості тих чи інших провідних показників у підготовленості баскетболістів, а також на основі факторного аналізу.

Окрім того, тренери і фахівці під час підбору тестів повинні дотримуватись умов підбору тестів для проведення заходів контролю спортсменів в командних ігрових видах спорту (рис.5.8).

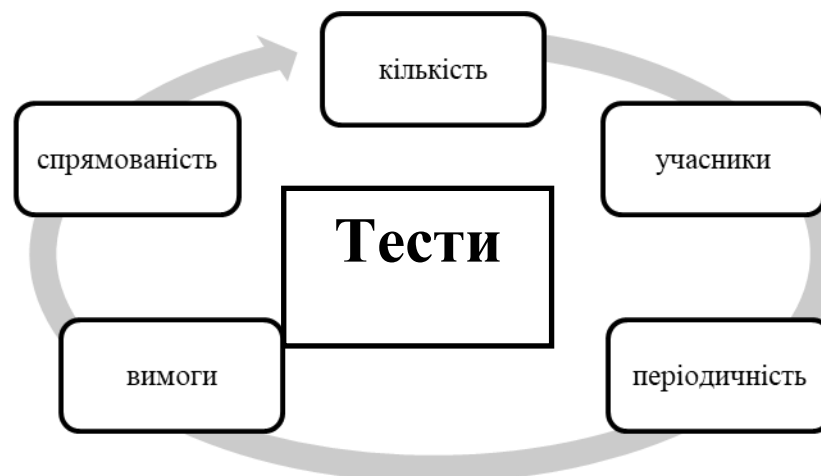

Рис. 5.8 Умови підбору тестів для проведення заходів контролю спортсменів в командних ігрових видах спорту

Нами було сформовано батарею педагогічних тестів на підставі даних сучасної науково-методичної літератури з контролю у командних спортивних іграх [53, 137, 186, 189]. Експертам, а саме тренерам ДЮСШ, було запропоновано обрати випробування, що є інформативними для комплексного контролю баскетболістів 13-14 років на етапі попередньої базової підготовки. Кількість випробувань, які обиралися тренерами, не обмежувалася, але обговорювалися умови його мінімізації при збереженні високої інформативності. З комплексу тестів тренери обрали ті, проведення яких не вимагає складної апаратури і дозволяє отримати об'єктивну інформацію про морфологічний, функціональний і фізичний стани спортсмена.

Комплекси тестів для проведення поточного і етапного контролю були скорочені на підставі кореляційного та факторного аналізу й пропозицій тренерів-практиків. В результаті експертної оцінки було складено комплекси контрольних випробувань, які є оптимальними для проведення етапного, поточного і оперативного стану баскетболістів 13-14 років (табл. 5.14).

Таблиця 5.14

**Контрольні тести для комплексного контролю підготовленості
баскетболістів 13-14 років (%) [147]**

№	Тест	Бал	Ранг
Спеціальна фізична підготовленість			
1	«Човниковий» біг 3x10 м з оббіганням набивних м'ячів, с	27	1
2	«Біг до пронумерованих набивних м'ячів», с	49	2
3	«Відчуття часу (Сермеєв)», відхилення, с	68	3
4	«Десять вісімок», кількість разів	72	4
5	«Ловля лінійки», см	106	5
6	Статична рівновага за методикою Яроцького, с	108	6
Технічна підготовленість			
1	Комплексний тест з виконання ведення м'яча зі зміною напрямку та кидками у кошик з близької відстані, кількість влучань	28	1
2	Модифікований тест М-100 (Вальтін, Леонов), кількість кидків та % влучань	38	2
3	Штрафні кидки, %	57	3

Продовження таблиці 5.14

4	Тест для оцінки техніки володіння м'ячем «Ведення м'яча із закритими очима в колі», кількість ударів м'яча об підлогу	81	4
5	Тест для оцінки точності передачі м'яча, очок	104	5
6	«Човниковий біг» 4x9, 14 м. з веденням баскетбольного м'яча (домінантною рукою), с	121	6
7	«Човниковий біг» 4x9, 14 м. з веденням баскетбольного м'яча (субдомінантною рукою), с	141	7
8	Тест «Передачі м'яча», с	150	8
9	«Пересування в захисній стійці (ялинка)», с	188	9
10	«Пересування в захисній стійці 100 м», с	192	10
Психологічна підготовленість			
1	Методика виявлення швидкості оперативного мислення «Трійка»	140	1
2	Методика визначення параметрів уваги «Коректурна проба»	144	2
Психофізіологічні показники			
1	Тип нервової системи	29	1
2	Швидкість реакції на об'єкт, що рухається	31	2
3	Швидкість складної зорової моторної реакції	63	3
4	Швидкість простої зорової моторної реакції	83	4
5	Теппінг-тест	93	5

Як представлено у таблиці 5.14, експерти обрали тести для визначення спеціальної фізичної підготовленості, які найбільшим чином віддзеркалюють специфіку змагальної діяльності у баскетболі. На перше місце тренери поставили тест «Човниковий біг 3x10 м з оббіганням набивних м'ячів, с» (27 балів); друге місце посів тест «Біг до пронумерованих набивних м'ячів» (49 балів); третє місце займає «Відчуття часу (Сермєєв)» (68 балів); на четвертому місці «Десять вісімок» (72 бали), п'яте місце «Ловля лінійки» (106 балів), шосте – статична рівновага за методикою Яроцького (108 балів). Коефіцієнт конкордації ($W=0,71$, $p<0,05$) свідчить про високий рівень узгодженості думок експертів (додаток Д.17).

Відносно тестів з контролю технічної підготовленості експерти віддали перевагу «Комплексному тесту з виконання ведення м'яча зі зміною напрямку та кидками у кошик з близької відстані, к-сть влучань» (28 балів), що найбільшим чином віддзеркалює здібність поєднувати технічні дії, показує

здатність спортсменів швидко переходити від однієї дії до іншої. Другу позицію в рангу (38 балів) займає «Модифікований тест М-100 (Вальтін, Леонов), кількість кидків та % влучань», що найбільшим чином дозволяє виявити рівень кидкової підготовленості в умовах, наближених до змагальної діяльності за інтенсивністю виконання. Тест «Штрафні кидки, %» посідає третє місце (57 балів), основна його спрямованість на виявлення стабільності виконання кидків у стандартних умовах.

Не менш важливим експерти вважають виявлення здатності до досконалого володіння дриблінгом, відчуття м'яча у нестандартних умовах. Отже, четверту позицію в ранжуванні займає тест «Ведення м'яча із закритими очима в колі» (81 бал). Дуже важливою навичкою у баскетболі є не тільки здібність швидко виконувати передачі, але й більшої значущості набуває точність передач, тому на п'ятій позиції розташувався тест «Точність передач м'яча, очок (104 бали). Шосте місце займає тест «Човниковий біг» 4x9, 14 м. з веденням баскетбольного м'яча (провідною рукою), с» (121 бал), а сьоме – «Човниковий біг» 4x9, 14 м. з веденням баскетбольного м'яча (слабкою рукою), с» (141 бал). На восьмій позиції тест «Передачі м'яча, с» (150 балів), що дозволяє визначити ступінь володіння передачами та ловінням м'яча в русі. На дев'ятій позиції «Пересування в захисній стійці (ялинка)» (188 балів), який дозволяє здійснювати пересування зі зміною напрямку руху. Останню, десятю, сходинку займає тест «Пересування в захисній стійці 100 м» (192 бали), що найбільшим чином визначає рівень здібності виконувати захисні пересування й протягом тривалої відстані не знижувати темпу й якості виконання. Коефіцієнт конкордації ($W=0,78$, $p<0,05$) свідчить про високий рівень узгодженості думок експертів (додаток Д.18).

Щодо психологічної підготовленості, то до найбільш визначальних тестів на етапі попередньої базової підготовки експерти вважають визначення рівня оперативного мислення за допомогою «Модифікованої методики «Трійка» (140

балів), а також визначення параметрів уваги за допомогою методики «коректурна проба» (144 бали) ($W=0,74$, $p<0,05$).

Оцінку психофізіологічних показників експерти пропонують здійснювати за п'ятьма параметрами: тип нервової системи (29 балів), швидкість реакції на об'єкт, що рухається (31 бал), швидкість складної зорової моторної реакції (63 бали), швидкість простої зорової моторної реакції (83 бали), теплінг-тест (93 бали) ($W=0,86$, $p<0,05$).

Аналіз експертних оцінок дозволив виявити основні тести та показники для оцінки підготовленості баскетболістів, систематизувати і рекомендувати їх для використання під час етапного контролю на етапі попередньої базової підготовки.

На основі факторного аналізу ми намагалися виявити факторну структуру технічної та спеціальної фізичної підготовленості баскетболістів на етапі попередньої базової підготовки і на цій основі вдосконалити систему тестів для контролю.

Структура технічної та спеціальної фізичної підготовленості баскетболістів 13-14 років у запропонованих нами тестах складається з п'яти найбільш значущих факторів (табл. 5.15), а сума їх внеску складає 64,13%. У зміст генерального фактору із загальним внеском 15,56%, який можна інтерпретувати як «Координаційні здібності», у зв'язку з тим, що найбільший ваговий коефіцієнт мають показники, що характеризують просторово-часові параметри координаційних здібностей, а саме «статична рівновага за пробою Яроцького» ($r = 0,81$); «біг до пронумерованих набивних м'ячів» ($r = -0,59$) та «відчуття часового відрізка 5 с.» ($r = 0,85$). Дані тести не випадково складають перший фактор, вони пов'язані з такими ігровими моментами, як: вкидання м'яча із ауту за 5 секунд; пробиття штрафного кидка – коли баскетболістові необхідно знайти рівновагу і кинути м'яч за обмежений 5 секундами час; швидкість та орієнтація у просторі, яку віддзеркалює тест «біг до пронумерованих набивних

м'ячів», також прояв таких здібностей необхідний для здійснення перехоплення м'яча під час його викидання суперником із ауту.

Таблиця 5.15

Факторна структура технічної та спеціальної фізичної підготовленості баскетболістів 13-14 років [147, 286]

Показники	Фактори $\Sigma=64,13\%$				
	F1	F2	F3	F4	F5
Ведення м'яча із закритими очима в колі, кількість разів	-0,06	0,61	0,03	0,55	0,01
Пересування в захисній стійці, с	0,05	-0,07	-0,01	-0,84	0,02
Кидки з різних точок 3 хв; кількість,%	0,18	-0,06	0,83	-0,07	0,16
Комплексний тест з виконання ведення м'яча зі зміною напрямку та кидками у кошик з близької відстані, кількість влучань	-0,35	-0,03	0,70	0,09	-0,06
Точність передач, бали	0,14	-0,05	0,26	0,14	0,63
Біг до пронумерованих м'ячів, с	-0,59	-0,30	-0,13	0,33	0,11
Статична рівновага (за Яроцьким)	0,81	0,01	-0,11	0,09	0,24
Відчуття часу 3 секунди	0,02	0,73	-0,06	0,02	-0,14
5 секунд	-0,57	0,32	0,29	0,22	-0,30
8 секунд	-0,05	-0,64	-0,05	-0,09	-0,30
24 секунди	-0,23	0,12	-0,12	-0,18	0,74
Загальний внесок в дисперсію вибірки, %	15,56	14,11	12,42	11,75	10,29
Інтерпретація факторів	Координаційні здібності	Відчуття часу та м'яча	Кидкова підготовленість	Швидкість пересування	Точність передач та відчуття часу на атаку

У зміст генерального фактору із загальним внеском 15,56%, який можна інтерпретувати як «Координаційні здібності», у зв'язку з тим, що найбільший ваговий коефіцієнт мають показники, що характеризують просторово-часові параметри координаційних здібностей, а саме «статична рівновага за пробою Яроцького» ($r = 0,81$); «біг до пронумерованих набивних м'ячів» ($r = -0,59$) та

«відчуття часового відрізка 5 с.» ($r = 0,85$).

Внесок наступного, другого фактору, який інтерпретується як «Відчуття часу та м'яча» становить 14,11% й віддзеркалює такі важливі спеціальні здібності баскетболістів як відчуття м'яча та відчуття часу у зв'язку з тим, що до цього фактору належать показники трьох тестів: «ведення м'яча із закритими очима в колі» ($r = 0,61$); відчуття часу 3 секунди ($r = 0,73$); відчуття часу 8 секунд ($r = -0,64$). Структура та зміст вищезазначених тестів пов'язані з такими ігровими ситуаціями, коли гравець повинен за 8 секунд швидко перевести м'яч із тилової зони у передову; за 3 секунди здійснити рухи у трисекундній зоні на майданчику з м'ячем або без м'яча; відчувати м'яч як в обмеженому просторі, так і в обмеженому сучасними правилами гри часі.

Наступний, третій за значимістю фактор, який інтерпретовано нами як «Кидкова підготовленість», має невеликий внесок в загальну дисперсію вибірки, а саме 12,42%, його можна охарактеризувати як фактор, що віддзеркалює кількісно-якісну характеристику кидків у юних баскетболістів. Слід зазначити наявність показників з внеском на рівні ($r=0,83$) – це кількість кидків та відсоток влучань з різних точок за 3 хвилини та кількість та відсоток влучань кидків у комплексному тесті з виконання ведення м'яча зі зміною напрямку та кидками у кошик з близької відстані, ($r =0,70$). Такі дані засвідчують, що на етапі попередньої базової підготовки у гравців ще не стабільний кидок й відсоток влучання низький при достатньо високій кількості кидків з середньої відстані.

Четвертий фактор (11,75%) інтерпретується наступним чином – «Швидкість пересування», до нього увійшли показники двох тестів, які визначають швидкість пересувань на баскетбольному майданчику: «пересування в захисній стійці» ($r = -0,84$), «ведення м'яча із закритими очима в колі, к-сть разів» ($r=0,55$), в якому баскетболіст виконує пересування в нападі з веденням м'яча. Даний фактор засвідчує важливість швидкості пересувань

гравця під час гри у баскетбол як в нападі, так і в захисті. Наступний, п'ятий за значимістю фактор інтерпретується як «Точність передач та відчуття часу на атаку», має невеликий внесок в загальну дисперсію вибірки, а саме 10,29%.

До п'ятого фактору увійшли показники двох тестів: «точність передач» ($r=0,63$), та «оцінка відчуття часу 24 секунди» ($r = 0,74$). Дані показники пов'язані між собою у зв'язку з необхідністю за 24 секунди проводити організований напад, що потребує точних передач між гравцями й відчуття, коли здійснювати атаку кільця.

Отже, здійснення контролю технічної та спеціальної фізичної підготовленості за тестами, які були обрані експертами з баскетболу, та проведення факторного аналізу отриманих показників свідчить про майже рівномірний внесок всіх п'яти факторів – коливання внеску складає 5% (рис. 5.9).

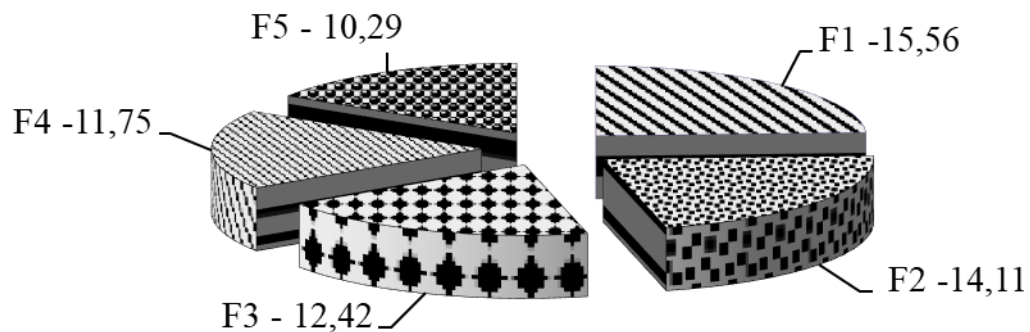

Рис. 5.9. Факторна структура технічної та спеціальної фізичної

підготовленості баскетболістів 13-14 років. %:

- ▣ Координаційні здібності (F1)
- ▣ Відчуття часу та м'яча (F2)
- ▣ Кидкова підготовленість (F3)
- ▣ Швидкість пересування (F4)

Таким чином, на підставі кореляційного та факторного аналізу експериментального матеріалу визначена структура технічної і спеціальної підготовленості баскетболістів на етапі попередньої базової підготовки.

В результаті факторного аналізу матриці показників, яка відображає показники виконання тестів з технічної та спеціальної підготовленості, було

виділено п'ять основних факторів, яким було надано специфічну баскетбольну інтерпретацію: «Координаційні здібності» – 15,56%; «Відчуття часу та м'яча» – 14,11%; «Кількість та відсоток влучання кидків» – 12,42%; «Швидкість пересування» – 11,75%; «Точність передач та відчуття часу на атаку» – 10,29%. Отримані результати можуть бути підґрунтям для вдосконалення системи тестів для контролю юних баскетболістів, а фактори визначають напрями підготовки баскетболістів на етапі попередньої базової підготовки.

Інтерпретація факторів дозволяє визначити напрями підготовки спортсменів для забезпечення підготовленості до змагальної діяльності в дитячо-юнацькому баскетболі й відповідно сформуванню системи тестів для забезпечення контролю.

Урахування пріоритетності сторін підготовленості у змісті навчальної програми при формуванні системи тестів на кожному з етапів багаторічної підготовки дозволяє узгодити процеси навчання та контролю між собою – тобто контролюємо те, що вивчаємо.

Аналіз навчальної програми з баскетболу свідчить, що на четвертому році навчання у групах базової підготовки загальне навантаження складає 1040 годин [19]. Технічна підготовка на четвертому році навчання займає провідне місце 218 (20,9%) годин, тактична підготовка становить 214 (20,5%), на спеціальну фізичну підготовку відводиться 137 (13,7%) годин, на інтегральну підготовку – 132 (12,6%) години, загальна фізична підготовка займає 116 (11,1%) годин, на навчально-тренувальні збори відводиться 100 (9,6%) годин, змагальна підготовка займає 48 (4,6%) годин, теоретична підготовка складається з 36 (3,4%) годин, суддівство та інструкторська практика займає 27 (2,5%) годин від загальної кількості часу, на складання контрольних іспитів відводиться 12 (1,1%) годин.

Також виявлено, що співвідношення годин техніки нападу до техніки захисту складає 55% на 45%. Отже, система тестів повинна враховувати

відсоткове співвідношення часу, який відводиться на кожний з розділів підготовки й з приблизно такою ж пропорцією підбирати тести.

Якщо розглянути план з розподілом сторін підготовки у підготовчому та змагальному періодах річного циклу підготовки баскетболістів на етапі підготовки до вищих досягнень, то також можна враховувати відсоткове співвідношення у різних періодах річного циклу підготовки (табл.5.16-5.17).

Таблиця 5.16

Сторони підготовки баскетболістів на етапі підготовки до вищих досягнень у підготовчому та змагальному періодах першої половини річного циклу підготовки (%)

Сторони підготовки	Підготовчий період		Змагальний період			
	Базовий	Перед-змагальний	Змагальний			
	Серпень	Вересень	Жовтень	Листопад	Грудень	Січень
Фізична	55	40	20	20	15	15
Техніко-тактична	20	30	10	10	20	20
Інтегральна	10	20	40	40	40	40
Психологічна	10	5	20	25	20	28
Теоретична	5	5	10	5	5	2

Таблиця 5.17

Співвідношення загальної і спеціальної фізичної підготовки (%)

Сторони підготовки	Базовий	Передзмагальний	Змагальний			
	Серпень	Вересень	Жовтень	Листопад	Грудень	Січень
Загальна	60	50	40	20	10	20
Спеціальна	40	50	60	90	90	80

На прикладі експериментальної апробації структури та змісту навчально-тренувального процесу дітей 6-7 років спільно з аспіранткою В.М. Онищенко [354] розглянемо формування системи тестів на етапі початкової підготовки у мінібаскетболі.

Тенденція до раннього віку початку занять у командних спортивних іграх, та у баскетболі зокрема, має резерви цілісного або часткового наукового обґрунтування, адаптованого до матеріально-технічних умов українських навчальних та спортивних закладів, й підкреслює значущість вдосконалення контролю як важливої складової в управлінні процесом початкової підготовки з метою збереження фізичного та психічного здоров'я дітей під впливом спортивного навантаження.

Зроблений аналіз наукових даних з питань контролю у баскетболі на етапі початкової підготовки з урахуванням ранньої спеціалізації свідчить про те, що даний напрям ще не є достатньо вивченим, не має повного наукового обґрунтування, й великий масив наукових знань не об'єднаний у цілісну систему, в якій органічно взаємопов'язані контроль з сучасними тенденціями розвитку мікробаскетболу та мінібаскетболу; віковими особливостями дітей.

Вивчення літературних джерел засвідчує, що ефективність вдосконалення системи контролю залежить від урахування та аналізу накопиченого практичного досвіду та теоретичних знань в олімпійському спорті в цілому, та зокрема в баскетболі, а в даному випадку – мінібаскетболі безпосередньо, що й обумовило актуальність включення контрольного розділу в загальну структуру та зміст навчально-тренувального процесу на першому році занять мінібаскетболом.

Вивчення науково-методичної літератури свідчить, що питанням контрольних тестів для відбору в баскетболі на етапі початкової підготовки займалися такі вітчизняні та зарубіжні науковці як [75, 94, 193, 583, 584], які показали можливість використання тестового контролю в різних сферах фізкультурно-спортивної діяльності, і все-таки для багатьох спортивних ігор, і зокрема для баскетболу, невирішеною залишається низка питань, які стосуються організації навчально-тренувального процесу та системи комплексного контролю протягом першого року навчання мінібаскетболом для

дітей 6-7 років у зв'язку з тим, що державна навчальна програма з баскетболу для ДЮСШ [18, 19] пропонує початок занять з 8-9 річного віку. Фахівці, які працюють з дітьми з 6-7 років, спираються на авторські програми. Однією з таких програм є «Чотириблокова структура та зміст навчально-тренувального процесу баскетболістів першого року навчання «Знайомство-Інтерес-Адаптація-Звичка» авторів О.О. Мітової, В.М. Онищенко [300], в якій особливе місце приділено контролю в рамках змісту контрольного розділу, який узгоджено з навантаженням програми з фізичної, теоретичної, технічної та психологічної підготовки (табл. 5.18).

Таблиця 5.18

**Розподіл годин на першому році навчання в мінібаскетболі
для дітей 6-7 років (за В. М. Онищенко, О. О. Мітовою, 2017, 2019)**

Розподіл годин за розділами на першому році навчання в мінібаскетболі для дітей 6-7 років (вересень-травень, 9 місяців)			
n/p	Розділи підготовки	Всього за рік	
		год.	%
1.	<i>Теоретичний розділ</i>	10	9,26
2.	<i>Практичний розділ</i>	70	65,28
	фізична підготовка	28	25,93
	технічна підготовка (вміння та навички)	26	24,07
	зміцнення здоров'я	16	14,81
3.	<i>Мотиваційний розділ</i>	18	16,66
4.	<i>Контрольний розділ</i>	10	9,26
6.	<i>Всього годин в рік</i>	108	100

Окрім того, нами запропоновано проведення контрольних заходів з теоретичної, фізичної та психологічної підготовленості, а саме контролю зацікавленості та мотивації дітей до занять спортом, з чітким розподілом годин протягом року підготовки (табл. 5.19)

Щомісячний розподіл годин змісту навчально-тренувального процесу для дітей 6-7 років, що займаються мінібаскетболом на першому році навчання

№	Назва блоку	Напрямок змісту підготовки, відсоткове співвідношення, год							
		Місяць	Теоретичний	Мотиваційний	Фізичне здоров'я	Фізична підготовка	Вміння та навички	Контроль	Всього
Блок № 1	«Знайомство»	Вересень	1	2	2	3	2	1	11
		Жовтень	2	3	3	3	1	1	13
Блок № 2	«Інтерес»	Листопад	1	2	2	4	2	1	12
		Грудень	1	3	1	4	2	1	12
Блок № 3	«Адаптація»	Січень	1	2	2	3	4	1	13
		Лютий	1	1	2	3	3	1	11
		Березень	1	1	2	2	5	1	12
Блок № 4	«Звичка»	Квітень	1	2	1	3	4	1	12
		Травень	1	2	1	3	3	2	12
			10	18	16	28	26	10	108

В результаті педагогічного експерименту [300, 353] нами було науково та експериментально обґрунтовано доцільність та спрямованість проведення контрольних заходів на етапі початкової підготовки

Отже, перший етапний комплексний контроль необхідно здійснювати через один місяць після першого блоку занять «Знайомство», тобто наприкінці жовтня, з метою визначення вихідного рівня фізичного стану дітей, які вже стабільно розпочали відвідувати тренування. Проводити контроль на перших заняттях не є логічним у зв'язку з тим, що у дітей ще не має сталого інтересу до даного виду спорту й проведення тестування може знизити зацікавленість дітей до занять. Отже, другий етапний контроль фізичної підготовленості запропоновано проводити після закінчення 4-го блоку з метою визначення вирішення завдань першого року навчання.

Оперативний контроль теоретичної підготовленості здійснювався наприкінці вивчення кожної теми. Поточний контроль стану серцево-судинної

системи проводився на навчально-тренувальному занятті.

Для оцінки фізичної підготовленості нами запропоновано зосередити увагу тренерів лише на контролі координаційних здібностей, які є одними з провідних якостей у баскетболі й інтенсивно розвиваються у дітей даного віку.

Нами обрано використання лише трьох тестів, які, згідно з рекомендаціями науковців, [94, 400, 357] за своєю структурою відповідають специфіці баскетболу та є інформативними для командних спортивних ігор. Для визначення рівня розвитку координаційних здібностей – «Човниковий біг 3 по 10 м, (Лях, 1989)» та «Біг до пронумерованих набивних м'ячів, (Лях, 1988)». Для оцінки «відчуття часу», з яким пов'язано чисельну кількість правил гри у баскетбол (3, 5, 8, 14 та 24 с. та ін.), запропоновано тест Сермеєва (1973 р.) (тільки на часових відрізках 5 та 10 секунд).

Етапний контроль теоретичної підготовленості здійснювався за 10 контрольними питаннями, узгодженими з темами теоретичного матеріалу зошиту-практикуму авторів О.О. Мітової, В.М. Онищенко «Теоретичний практикум з мінібаскетболу для дітей 6-7 років» [302]. Критеріями оцінки мотиваційного розділу були: участь у спортивних заходах, систематичність відвідування тренувальних занять та рівень прояву інтересу до даного виду спорту.

Об'єктом контролю на етапі початкової підготовки буде окремий юний спортсмен.

Предметом контролю є такі показники: рівень фізичної підготовленості, фізичного здоров'я, фізичного розвитку, теоретичних знань з мінібаскетболу, рівня оволодіння життєво важливими руховими уміннями і навичками та найпростішими елементами баскетболу, інтересу та мотивації дітей до занять після першого року занять мінібаскетболом.

Підсумовуючи наукове обґрунтування структури і змісту навчально-тренувального процесу дітей 6-7 років на першому році занять міні-

баскетболом, нами було виділено критерії ефективності відповідно до кожного розділу підготовки (табл. 5.20).

Таблиця 5.20

Критерії ефективності навчально-тренувального процесу дітей 6-7 років на першому році занять мінібаскетболом, які повинні підпадати під контроль

Ефективність теоретичного розділу	Ефективність практичного розділу	Ефективність мотиваційного розділу	Ефективність контрольного розділу
1. Рівень теоретичних знань за темами з використанням контрольних питань 2. Рівень (ступінь) виконання домашнього завдання	1. Рівень розвитку фізичних якостей. 1. Рівень опанування вмінь та навичок. 2. Рівень фізичного здоров'я. 3. Рівень фізичного розвитку.	1. Рівень систематичності відвідування тренувальних занять дітьми. 2. Бажання брати участь у спортивних святах, відвідувати матчі професіоналів. 3. Рівень виконання самостійних завдань.	1. Раціональність планування обсягу та інтенсивності навантаження протягом одного тренування та впродовж першого року. 2. Корекція та індивідуалізація обсягу та інтенсивності навчально-тренувального процесу залежно від отриманих показників у досліджуваних сторонах підготовленості дітей 6-7 років.

Особливого значення набули критерії ефективності контрольного розділу, які полягають у більш раціональному плануванні обсягу та інтенсивності навантаження протягом одного тренування та впродовж першого року навчання. Окрім того, вони надають можливість здійснювати корекцію та індивідуалізацію обсягу та інтенсивності навчально-тренувального процесу залежно від отриманих показників у досліджуваних сторонах підготовленості дітей 6-7 років.

Аналіз науково-методичної літератури з командних спортивних ігор, системи контролю та баскетболу зокрема, дозволив нам зібрати доступні тести у своєрідну систему, яку можна представити у двох площинах, перша – це

упорядкованість тестів за сторонами підготовленості, друга – це систематизація тестів відповідно до етапів багаторічної підготовленості.

Узагальнення різних науково-методичних джерел, які стосуються контролю у командних спортивних іграх і, зокрема, у баскетболі [313, 314].

О.О. Мітовою і Р.О. Сушко [313, 314] було узагальнено понад 100 тестів для оцінки різних сторін підготовленості баскетболістів.

Нами було виокремлено 5 блоків тестів:

1. Блок тестів для оцінки рівня техніко-тактичної підготовленості,
2. Блок тестів для оцінки загальної та спеціальної фізичної підготовки.
3. Блок тестів для комплексного контролю.
4. Блок тестів та методик для оцінки фізичного здоров'я та функціонального стану баскетболістів.
5. Блок тестів для оцінки психічного та психофізіологічного стану баскетболістів.

Отже, для контролю техніко-тактичної підготовленості 13 тестів різної спрямованості (табл. 5.21.)

Таблиця 5.21

Тести для контролю техніко-тактичної підготовленості баскетболістів

№ з/п	Назва тесту
1.	Човниковий біг 4x9,14 м з веденням баскетбольного м'яча
2.	Комплексний тест з виконання ведення м'яча зі зміною напрямку та кидками у кошик з близької відстані (Леонов, Вальтін)
3.	Передача баскетбольного м'яча з урахуванням швидкості і точності
4.	Дистанційні кидки баскетбольного м'яча з урахуванням швидкості і точності
5.	Модифікований тест «М-100» (Вальтін, Леонов)
6.	Комбінована вправа для оцінки швидкості пересувань гравця, техніки ведення, влучності кидків м'яча у кошик (Поплавський, Окіпняк)
7.	Польський тест (Widuchowsky W., Klimontowice E.)
8.	Кидки м'яча у кошик з різних точок (40 кидків)
9.	Тест «Швидкісне ведення»
10.	Тест «Передачі м'яча»

Продовження таблиці 5.21

11.	Пересування в захисній стійці
12.	Пересування в захисній стійці 100 м (оцінка швидкості і швидкісної витривалості пересування в захисній стійці)
13.	Переміщення в захисній стійці (тест для оцінки активності)

Для контролю загальної та спеціальної фізичної підготовленості нами запропоновано 41 специфічний для баскетболу тест, за допомогою яких тренер або дослідник може визначити рівень розвитку тих чи інших фізичних якостей, необхідних для забезпечення змагальної діяльності баскетболістів (табл. 5.22).

Таблиця 5.22

**Тестування загальної та спеціальної фізичної підготовленості
баскетболістів**

№ з/п	Назва тесту
1.	«Човниковий» біг 3x10 м з оббіганням набивних м'ячів (тест для визначення прояву координаційних здібностей)
2.	Оцінка відчуття часу (Сергєєв, 1973)
3.	Біг до пронумерованих набивних м'ячів (тест для визначення прояву координаційних здібностей)
4.	Накидання кілець на стійки (Павлова)
5.	Накидання кілець на стійку після повороту на 360° зі зміною відстані
6.	Накидання кілець на стійку зі зміною відстані після бігу 2×5м
7.	Кидки тенісного м'яча в ціль
8.	Статична рівновага за методикою Яроцького
9.	Статична рівновага за методикою Ромберга
10.	Статична рівновага за методикою Бондаревського
11.	Три перекиди вперед
12.	«Десять вісімок»
13.	«Ловля лінійки»
14.	«Перекладання фішок»
15.	Стрибок вгору з місця (тест на визначення швидкісно-силових якостей)
16.	Човниковий біг 2×40с (тест для визначення швидкісної витривалості)
17.	Біг 6 м і 20 м (для оцінки швидкісних можливостей)
18.	Переміщення 5м x 6 (оцінюється швидкість пересувань різними способами зі зміною напрямку руху)
19.	Перемінний швидкісний біг 98м
20.	Стрибок з торканням щита у найвищій точці

Продовження таблиці 5.22

21.	Національний французький тест (Vincent)
22.	Тест Купера (м) (тест на визначення загальної швидкісної витривалості)
23.	Тест біг 600 м (1000 м)
24.	Тест для визначення швидкості рухів
25.	Біг 30 м (тест для визначення швидкісних спроможностей)
26.	Тест «Човниковий біг» 4x9 м
27.	Стрибок у довжину з місця (тест на визначення швидкісно-силових якостей)
28.	Стрибок у висоту з місця
29.	«Барабанити ногами і руками» (тест для оцінки координації)
30.	Тепінг-тест рукою (тест для оцінки швидкості частоти руху)
31.	Тепінг ногою (тест для оцінки швидкості рухів ногою)
32.	Стрибок вгору з місця – «Сарцент» (тест для оцінки вибухової сили)
33.	Кидки медболу лежачи на спині
34.	Кидок у вертикальну мішень
35.	Обертання палиці (тест для оцінки флексибільності)
36.	«Прес» (тест для оцінки повторюваного зусилля)
37.	Тест для оцінки точності передачі м'яча
38.	Точність передачі м'яча двома руками від грудей
39.	Тест для оцінки техніки поводження з м'ячем «Ведення м'яча із закритими очима в колі»
40.	Тест для оцінки ефективності переміщень і стрибків «Переміщення і стрибки»
41.	Тест для оцінки сили рук

Окрім того, дуже часто в науковій літературі зустрічаються тести, які узагальнені у своєрідні комплекси, такий підхід забезпечує комплексне тестування й оцінки різних складових підготовленості (табл. 5.23).

Таблиця 5.23

Тести для комплексного контролю баскетболістів

№ з/п	Назва тесту
1.	Диференційна оцінка основних компонентів загальної спортивної обдарованості
2.	Комплексна оцінка фізичної підготовленості баскетболістів
3.	Комплексна оцінка технічної підготовленості баскетболістів
4.	Нормативні вимоги зі спеціальної фізичної підготовленості (для чоловічих та жіночих команд)
5.	Нормативні вимоги з технічної підготовленості (для чоловічих та жіночих команд)

Блок тестів та методик для оцінки фізичного здоров'я та функціонального стану баскетболістів передбачав 5 методик (табл. 5.24).

Таблиця 5.24

Оцінка рівня фізичного здоров'я та функціонального стану баскетболістів

№ з/п	Назва тесту
1.	Оцінювання фізичного здоров'я
2.	Оцінювання фізичної підготовленості школярів 7-10 років (за Круцевич Т.Ю.)
3.	Проба Руф'є
4.	Проба Штанге (проба для контролю функціонального стану дихальної системи)
5.	Проба Генча (проба для визначення функціонального стану дихальної та серцево-судинної систем)
6.	Тест «Йо-йо»

Блок тестів для оцінки психічного та психофізіологічного стану баскетболістів складався з 12 методик (табл. 5.25), причому 10 методик загальновідомих, а 11 та 12 у таблиці – це приклади авторських опитувальників та анкет, які були вузькоспрямованими для виявлення стану конкретних проблемних питань баскетболістів.

Таблиця 5.25

Методики для оцінки психічного та психофізіологічного стану баскетболістів

№ з/п	Назва тесту
1.	Методика САН
2.	Діагностика особистісної тривожності за шкалою Ч. Спілбергера
3.	Діагностика типологічних властивостей нервової системи за опитувальником Я. Стреляу
4.	«Трійка» (методика визначення рівня оперативного мислення)
5.	Тест визначення рівня оперативного мислення «Трійка»
6.	Тест для оцінки зорово-рухової функції
7.	Тести для оцінки функціонального стану периферійного зору
8.	Тест для оцінки функціонального стану глибинного зору

Продовження таблиці 5.25

9.	Тест з визначення типу свого характеру
10.	Коректурна проба
11.	Опитувальники щодо визначення думки баскетболістів стосовно низької реалізації штрафних кидків
12.	Анкетування щодо думки спортсменів 17-19 років на етапі підготовки до вищих досягнень

Наявність широкого спектру тестів дозволяє тренерам, які працюють на різних етапах багаторічної підготовки, обрати тести для більш глибокого вивчення та оцінити рівень конкретного напряму підготовленості. Наприклад, для оцінки технічної підготовленості у захисті можна підібрати тільки 5 тестів, що дозволять відобразити різні вміння захисних дій баскетболістів.

Такий підхід дозволяє більш ретельно на основі отриманих результатів контролю побачити рівень підготовленості та скорегувати зміст навчально-тренувального процесу.

5.6. Розробка системи оцінки підготовленості спортсменів в командних спортивних іграх

Розробка системи оцінки підготовленості спортсменів в командних спортивних іграх є одним з важливих аспектів контролю у зв'язку з тим, що результати тестів представлені у різних одиницях виміру (секунди, відсотки, метри тощо).

Тому визначення нормативних величин досліджуваного комплексу показників технічної та спеціальної фізичної підготовленості та розробка шкал оцінки є вкрай необхідним для вдосконалення системи оцінювання. Комплексна система тестів дозволяє в інтегральних оцінках, які відображаються в балах, охарактеризувати можливості баскетболістів.

По кожному блоку тестів розраховується інтегральна оцінка, а індекс підготовленості розраховується за величинами інтегральних оцінок, отриманих спортсменами. На основі математико-статистичного аналізу розроблені шкали, що дозволяють перевести зареєстровані у кожного баскетболіста показники в загальну систему – бали.

Сам процес оцінювання може проводитися у два етапи. На першому етапі результати тестування переводилися на основі шкал в бали (проміжна оцінка). На наступному етапі, після порівняння набраних балів з нормативами, визначалася підсумкова оцінка. На основі розподілу результатів тестування за нормальним законом ми використовували сигмовидну шкалу.

Це дозволяє виявити переваги та недоліки спортсмена в окремих реєстрованих показниках і розрахувати оцінки в балах за блоками показників окремо, а потім розрахувати загальну оцінку.

У таблиці 5.26 представлені шкали оцінки спеціальної фізичної підготовленості, розраховані на основі сигмального відхилення середнього показника виконання тесту 50 баскетболістів 13-14 років.

Таблиця 5.26

**Шкала оцінки спеціальної фізичної підготовленості баскетболістів
13-14 років**

	Тести	Бали				
		1	2	3	4	5
		Низький	Нижче середнього	Середній	Вище середнього	Високий
1	Човниковий» біг 3x10 м з оббіганням набивних м'ячів, с	10,60-9,93	9,92-9,25	9,24-7,88	7,89-7,20	7,19-6,52
2	«Біг до пронумерованих набивних м'ячів», с	10,72-9,93	9,92-9,13	9,12-7,52	7,51-6,72	6,71-5,92
3	Статична рівновага за методикою Яроцького, с	26,49-30,17	30,18-33,86	33,87-41,25	41,26-44,94	44,95-48,63

Продовження таблиці 5.26

4	«Десять вісімок», кількість разів	13,55-13,09	13,10-12,64	12,65- 11,75	11,74-11,30	11,29-10,85
5	«Ловля лінійки», см	19,43-18,21	18,20-16,98	16,97- 14,51	14,52-13,28	13,29-12,05
6	Модифікований тест «Оцінка відчуття часу (Сермєєв)» (3 с), відхилення, с	2,96-2,49	2,48-2,01	2,00 -1,04	1,03-0,56	0,55-0,08
	(5 с) відхилення	2,80-2,36	2,35-1,91	1,90-1,00	0,99-0,55	0,54-0,10
	(8 с)	3,97-3,44	3,43-2,90	2,89-1,81	1,80-1,27	1,26-0,73
	(14 с)	8,13-7,30	7,02-5,92	5,91-3,69	3,68-2,58	2,57-1,47
	(24 с)	11,54-10,17	10,16-8,79	8,78-6,02	6,01-4,64	4,63-3,26

Для оцінки можливостей баскетболістів нами були розроблені оцінні шкали, що дозволяють виявити провідні якості та рівень прояву основних показників спортсменів, завдяки яким вони демонструють високі спортивні результати на змаганнях, та реалізовувати свій потенціал у ході цілеспрямованої підготовки.

Оцінні шкали розроблялись за основними блоками показників, що характеризують технічну підготовленість, психофізіологічні особливості (за Хутієвим, Шинкарук). Оцінювання проводилося у два етапи.

На першому етапі результати тестування переводилися на основі шкал в бали (проміжна оцінка). На наступному етапі, після порівняння набраних балів з нормативами, визначалася підсумкова оцінка. Комплексна система тестів дозволяє в інтегральних оцінках, що виражаються у балах, охарактеризувати можливості баскетболістів, виявити їх сильні й слабкі сторони, скорегувати тренувальний процес із урахуванням схильності до роботи різної спрямованості.

Значущість кожного блоку показників визначалася за допомогою експертної оцінки. За результатами експертної оцінки й коефіцієнта кореляції були розроблені вагові коефіцієнти для блоків показників. Так, для розрахунку інтегральної оцінки технічної підготовленості підсумовували результати

технічної підготовленості (ТП) групи баскетболістів, виходячи з бальної оцінки 12 тестів за коефіцієнтом 0,5:

$$IO = \frac{ТП1 + ТП2 + ТП3 + ТП4 + ТП5 + ТП6 + ТП7 + ТП8 + ТП9 + ТП10 + ТП11 + ТП12}{6}$$

де IO – інтегральна оцінка; ТП1- ТП12 – бал за кожний тест; 6 – половина кількості тестів.

В таблиці 5.27 представлені шкали оцінки спеціальної фізичної підготовленості. Інтегральні оцінки показників спеціальної фізичної та технічної підготовленості за допомогою формули перетворювалися в загальну оцінку, виражену в балах від 1 до 5. За результатами групи тестів і показників шляхом підсумовування відповідних оцінок і ділення суми на коефіцієнт виводилася інтегральна оцінка блоку підготовленості.

Так оцінка спеціальної фізичної підготовленості «СФП» розраховуються за формулою: СФП = (СФП1 + СФП 2 + СФП 3 + СФП 4 + СФП 5+ СФП6 + СФП 7 + СФП 8 + СФП 9 + СФП 10) / 5 (табл. 5.27 та 5.28).

Таблиця 5.27

Інтегральна оцінка спеціальної фізичної підготовленості баскетболістів на етапі попередньої базової підготовки

№	Показники	Позначення	Бал
1.	Човниковий» біг 3x10 м з оббіганням набивних м'ячів, с	СФП1	1 – 5
2.	«Біг до пронумерованих набивних м'ячів», с	СФП2	1 – 5
3.	Статична рівновага за методикою Яроцького, с	СФП3	1 – 5
4.	«Десять вісімок», кількість разів	СФП4	1 – 5
5.	«Ловля лінійки», см	СФП5	1 – 5
6	«Оцінка відчуття часу» (3 с), відхилення, с	СФП6	1 – 5
7	«Оцінка відчуття часу» (5 с) відхилення	СФП7	1 – 5
8	«Оцінка відчуття часу» (8 с)	СФП8	1 – 5
9	«Оцінка відчуття часу» (14 с)	СФП9	1 – 5
10	«Оцінка відчуття часу» (24 с)	СФП10	1 – 5

Окрім того, нами було запропоновано рівень спеціальної фізичної

підготовленості, який можна було розрахувати відповідно до числових показників інтегральної оцінки (табл. 5.28).

Таблиця 5.28

Інтегральна оцінка та рівень спеціальної фізичної підготовленості баскетболістів на етапі попередньої базової підготовки

Величина інтегральної оцінки	Рівень
9,1 – 10	високий
7,1 – 9,0	вище середнього
5,1 – 7,0	середній
2,1 – 5,0	нижче середнього
2,0 й нижче	низький

Окрім того, нами було розраховано оцінні шкали з технічної підготовленості, які також містять 5 рівнів підготовленості та відповідають від 1 до 5 балів (табл. 5.29).

Таблиця 5.29

Шкала оцінки технічної підготовленості баскетболістів 13-14 років

№ з/п	Тести	Бали				
		1	2	3	4	5
		Низький	Нижче середнього	Середній	Вище середнього	Високий
1	Тест для оцінки точності передачі м'яча, очок	46,93-50,25	50,26-53,52	53,53-60,07	60,08-63,34	63,35-66,67
2	Тест «Передачі м'яча», с	54,10-51,41	51,40-48,71	48,70-43,30	43,29-40,60	40,59-37,90
3	«Човниковий біг» 4x9,14 м. з веденням баскетбольного м'яча (домінантною рукою), с	16,23-15,63	15,62-15,02	15,01-13,79	13,78-13,18	13,17-12,57
4	«Човниковий біг» 4x9,14 м. з веденням баскетбольного м'яча (субдомінантною рукою), с	20,62-19,99	19,98-19,35	19,34-18,06	18,05-17,42	17,41-16,78

Продовження таблиці 5.29

5	Тест для оцінки техніки поводження з м'ячем «Ведення м'яча із закритими очима в колі», кількість ударів	44,43-47,81	47,82-51,20	51,21-57,99	58,00-61,32	61,33-64,77
6	«Пересування в захисній стійці(ялінка)», с	47,95-55,87	42,66-47,94	42,65-40,01	40,0-34,72	34,71-26,79
7	«Пересування в захисній стійці 100 м»	47,75-45,40	45,39-43,24	43,23-38,51	38,52-34,00	33,99
8	Штрафні кидки, %	50,35-54,19	54,20-58,04	58,05-65,75	65,76-69,60	69,61-73,45
9	Модифікований тест М-100 (Вальгін, Леонов) кількість	13,14-24,99	25-32,90	32,91-40,81	40,82-44,76	44,77-48,71
10	Модифікований тест М-100 (Вальгін, Леонов), %	19,14-22,48	22,49-25,83	25,84-32,54	32,55-35,89	35,90-39,24
11	Комплексний тест з виконання ведення м'яча зі зміною напрямку та кидками у кошик з близької відстані, кількість влучань	6,59-6,20	7,59-7,00	7,60-8,80	9,40-8,81	10,00-9,41
12	Комплексний тест з виконання ведення м'яча зі зміною напрямку та кидками у кошик з близької відстані, час виконання, хв.	1,30,40-1,27,61	1,27,60-1,24,81	1,24,80-1,19,20	1,19,19-1,16,40	1,16,39-1,13,60

Аналогічно нами запропоновано оцінку технічної підготовленості «ТП», яка розраховується за формулою:

$$ТП = (ТП1 + ТП2 + ТП3 + ТП4 + ТП5 + ТП6 + ТП7 + ТП8 + ТП9 + ТП10 + ТП11 + ТП12) / 6 \text{ (табл. 5.30).}$$

**Інтегральна оцінка технічної підготовленості баскетболістів на етапі
попередньої базової підготовки**

№	Показники	Позначення	Бал
1.	Тест для оцінки точності передачі м'яча, очок	ТП1	1 – 5
2.	Тест «Передачі м'яча», с	ТП2	1 – 5
3.	«Човниковий біг» 4х9, 14 м. з веденням баскетбольного м'яча (провідною рукою), с	ТП3	1 – 5
4.	«Човниковий біг» 4х9, 14 м. з веденням баскетбольного м'яча (слабою рукою), с	ТП4	1 – 5
5.	Тест для оцінки техніки поведінки з м'ячем «Ведення м'яча із закритими очима в колі»	ТП5	1 – 5
6	«Пересування в захисній стійці (ялинка)»	ТП6	1 – 5
7	«Пересування в захисній стійці 100 м»	ТП7	1 – 5
8	Штрафні кидки, %	ТП8	1 – 5
9	Модифікований тест М-100 (Вальтін, Леонов) к-ть	ТП9	1 – 5
10	Модифікований тест М-100 (Вальтін, Леонов), %	ТП10	1 – 5
11	Комплексний тест з виконання ведення м'яча зі зміною напрямку та кидками у кошик з близької відстані, кількість влучань	ТП11	1 – 5
12	Комплексний тест з виконання ведення м'яча зі зміною напрямку та кидками у кошик з близької відстані, час виконання, хв.	ТП12	1 – 5

Таким чином, нами розроблено орієнтовні шкали інтегральної оцінки спеціальних фізичних якостей та технічної підготовленості з визначенням діапазонів п'яти рівнів підготовленості – низький (2,0 і нижче), нижчий за середній (2,1–5,0), середній (5,1 – 7,0), вищий за середній (7,1 – 9,0) та високий (9,1 – 10) для поточного та етапного контролю баскетболістів 13-14 років.

За допомогою інтегральної оцінки тренер може визначити рівень різних сторін підготовленості гравців як індивідуально, так і в середньому по команді, а також диференційовано по групах баскетболістів з однаковими ознаками

(амплуа, зріст, соціальний статус, стаж занять баскетболом тощо). Такий підхід дозволяє за результатами тестування надати тренеру і спортсмену висновок. Це дозволяє порівнювати результати різних спортсменів, однаковим залишається принцип вираження в умовних одиницях.

Висновки до розділу 5

На основі аналізу сучасної науково-методичної літератури встановлено, що сучасні тенденції, характерні для командних спортивних ігор, вимагають від фахівців і науковців постійного пошуку оптимального й ефективного управління підготовкою спортсменів й є передумовами для створення універсальної системи контролю, в якій органічно взаємопов'язані контроль з етапами багаторічної підготовки; періодами річного циклу; рівнем кваліфікації, віковими особливостями спортсменів; ігровими амплуа та соціальним статусом в команді тощо.

Важливе місце в системі управління підготовкою атлетів, зокрема спортсменів, які спеціалізуються у командних спортивних іграх, відводиться комплексному контролю, вдосконалення якого з урахуванням специфіки виду спорту та особливостей чітко означеного етапу багаторічної підготовки є найважливішою передумовою підвищення ефективності підготовки й запобігання форсуванню навчально-тренувального процесу в умовах інтенсивного розвитку змагальної діяльності, особливо в дитячо-юнацькому віці.

Обґрунтування уніфікованої комплексної системи контролю у командних спортивних ігор в процесі багаторічного удосконалення полягає у відповідності всіх складових цієї системи особливостям кожного з етапів багаторічної підготовки.

Запропонований нами уніфікований алгоритм комплексного контролю підготовленості може бути використаний на різних етапах багаторічної

підготовки та в різних видах командних спортивних ігор для корекції навчально-тренувальної та змагальної діяльності й своєчасного виявлення недоліків та сильних сторін у певних компонентах підготовки.

Урахування динаміки показників підготовленості спортсменів, які спеціалізуються в командних спортивних іграх, у річному циклі дозволить раціонально й точно коригувати підготовку, вирішувати три групи завдань: індивідуальні для кожного окремого гравця; диференційовані або групові для команди в цілому.

Рекомендовано здійснювати контроль у навчально-тренувальному процесі щорічно, з урахуванням організаційно-управлінських засобів й оптимальної організації науково-методичних особливостей підготовки спортсменів, які спеціалізуються у командних спортивних іграх, для ефективної оцінки підготовленості спортсменів на окремо визначеному етапі багаторічного вдосконалення.

Отже, уніфікований алгоритм комплексного контролю підвищує ефективність управління тренувальним і змагальним процесами в командних спортивних іграх.

У даному розділі представлено приклади алгоритму контролю з урахуванням принципових відмінностей на різних стадіях та етапах багаторічної підготовки спортсменів, які спеціалізуються у командних спортивних іграх.

Окрім того, науково обґрунтовано формування системи критеріїв, системи тестів та системи оцінки різних складових підготовленості та змагальної діяльності представників таких спортивних ігор, як баскетбол та футбол.

Результати даного представлено у публікаціях автора [234, 248, 261, 265, 269, 274, 275, 277, 278, 284, 286, 287, 288, 289, 290, 313, 314].

РОЗДІЛ 6

ТЕХНОЛОГІЯ РЕАЛІЗАЦІЇ СИСТЕМИ КОНТРОЛЮ У КОМАНДНИХ СПОРТИВНИХ ІГРАХ В ПРОЦЕСІ БАГАТОРІЧНОГО ВДОСКОНАЛЕННЯ

6.1. Загальна технологія реалізації системи контролю у командних спортивних іграх в процесі багаторічного вдосконалення

Суттєві відмінності змагальної діяльності та системи підготовки у командних спортивних іграх порівняно з циклічними або індивідуальними видами спорту є підґрунтям для пошуку найбільш оптимальних підходів до контролю та оцінки різних сторін підготовленості атлетів, які в них спеціалізуються, про що свідчить низка наукових досліджень останнього десятиріччя [106, 183, 414, 417, 486].

Технологія у спорті – це системна категорія, орієнтована на дидактичне застосування наукового знання, наукові підходи до аналізу та організації процесу підготовки з урахуванням емпіричних інновацій тренера та спрямованості на досягнення високих результатів.

У сфері фізичної культури і спорту науково обґрунтовано технології реалізації [6], технології проектування [7] або структурно-функціональної моделі [31] тих чи інших складових системи підготовки спортсменів, фізичного виховання та фізичної рекреації, однак теоретичного обґрунтування технології реалізації системи контролю у командних спортивних іграх протягом багаторічного удосконалення, яка б враховувала сучасні тенденції розвитку спортивних ігор та особливості змагальної діяльності гравців на кожному етапі багаторічної підготовки, у науково-методичній літературі не знайдено. Тому даний напрям досліджень є актуальним.

На даному етапі дослідження метою нашої роботи було розробити та теоретично обґрунтувати технологію реалізації системи контролю у командних спортивних іграх у процесі багаторічного удосконалення.

Пошук даних здійснювався за допомогою аналізу науково-методичної літератури та нормативної документації. Наукове обґрунтування загальної технології реалізації системи контролю у командних спортивних іграх було сформовано на основі узагальнення наукових досліджень зі спортивних ігор, відбувалось поєднання сучасних тенденцій розвитку ігрових командних видів спорту та останніх тенденцій системи теоретичних знань про контроль в системі підготовки спортсменів в олімпійському спорті.

Нами було запропоновано загальну технологію реалізації системи контролю у командних спортивних іграх в процесі багаторічного удосконалення, яка є уніфікованою за своїми складовими структурними підрозділами для всіх етапів багаторічної підготовки, але відмінною за змістом та спрямованістю цих структурних одиниць залежно від завдань конкретного етапу багаторічного удосконалення атлетів в ігрових командних видах спорту.

У науковій літературі галузі педагогіки та фізичної культури і спорту дуже часто застосовується побудова та проектування структурної моделі або технології реалізації при науковому обґрунтуванні будь-якого процесу, яка надасть уявлення про систему цього процесу й забезпечить ефективність його експериментального вивчення. Отже, у такий спосіб ми намагаємось представити технологію реалізації системи контролю у командних спортивних іграх в процесі багаторічної підготовки, що буде сприяти позитивному результату, адекватному визначеним цілям, вирішить конкретні завдання контролю та визначить тенденції його розвитку.

Враховуючи викладені вище теоретичне обґрунтування та практичний досвід, нами була запропонована загальна технологія реалізації системи контролю у командних спортивних іграх (рис.6.1).

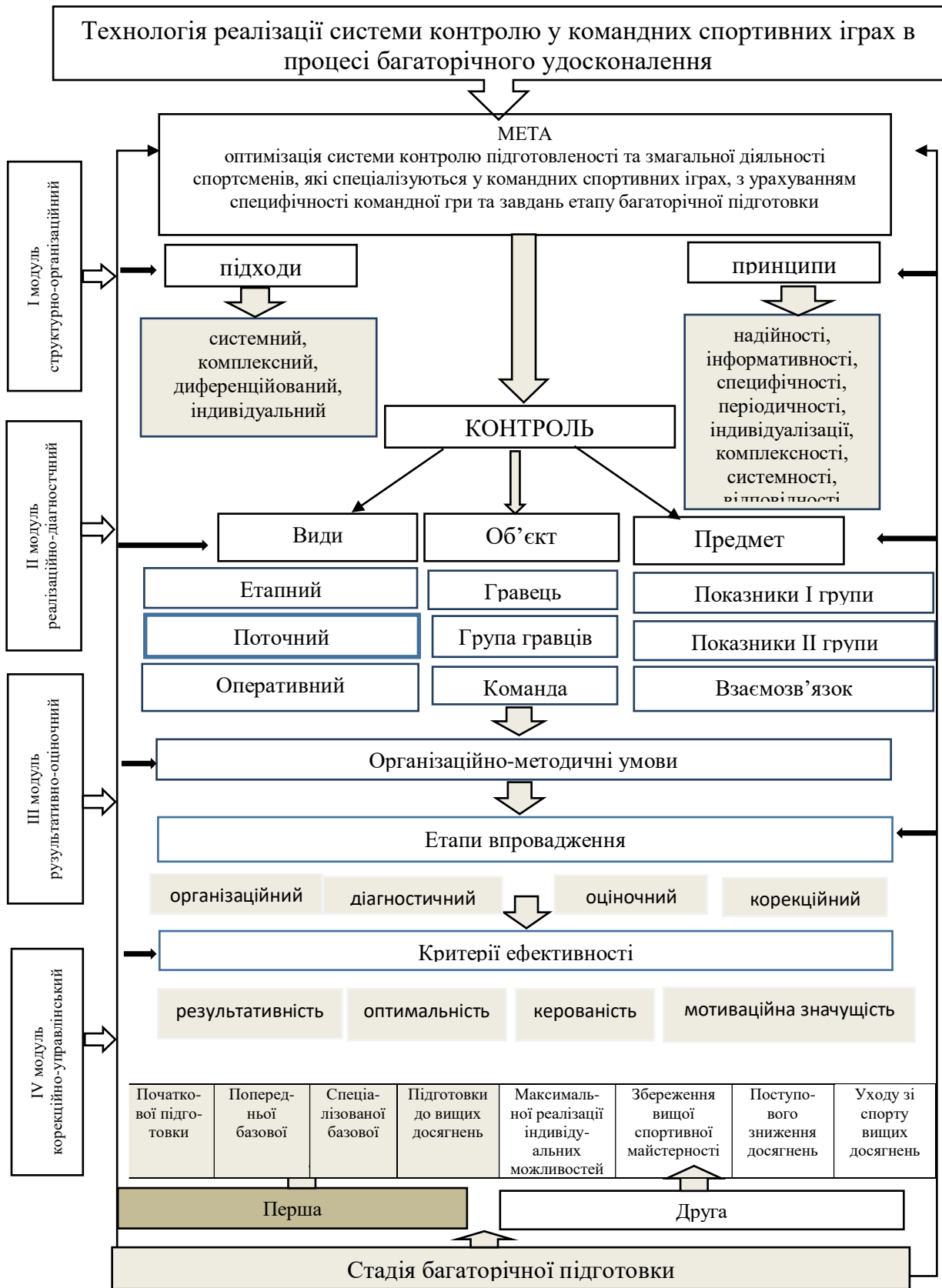

Рис. 6.1 Схеми технології реалізації системи контролю у командних спортивних іграх в процесі багаторічного удосконалення

Запропонована нами загальна технологія реалізації системи контролю у командних спортивних іграх у процесі багаторічного удосконалення містить основні складові: мету, підходи, принципи, види контролю, об'єкт контролю, предмет контролю, організаційно-методичні умови впровадження, етапи впровадження, критерії ефективності, які пов'язані між собою та у комплексі вирішують мету оптимізації системи контролю підготовленості та змагальної діяльності спортсменів, які спеціалізуються у командних спортивних іграх, з урахуванням специфічності командної гри та завдань на конкретному етапі багаторічної підготовки, відповідно до першої та другої стадії багаторічної підготовки. Дана технологія складається з чотирьох модулів.

В основу розробленої технології реалізації системи контролю у командних спортивних іграх в процесі багаторічного удосконалення покладені системний, комплексний, диференційований та індивідуальний підходи до контролю підготовленості, критеріїв, тестів, оцінки, об'єкту та предмету контролю з урахуванням етапу багаторічної підготовки, річного циклу, ситуаційності на ігровому майданчику, специфічності індивідуальної, групової та командної роботи тощо.

Метою технології реалізації системи контролю у командних спортивних іграх у процесі багаторічного удосконалення є оптимізація системи контролю підготовленості та змагальної діяльності спортсменів, які спеціалізуються у командних спортивних іграх, з урахуванням специфічності командної гри та завдань етапу багаторічної підготовки.

Завданнями технології є:

1. Узгодити систему контролю з завданнями, призначенням та змістом підготовки на конкретному етапі багаторічної підготовки у командних спортивних іграх.

2. Сформувати систему критеріїв, тестів та оцінки різних сторін підготовленості з урахуванням особливостей підготовки на конкретному етапі

багаторічної підготовки у командних спортивних іграх.

3. Науково обґрунтувати періодичність та терміни проведення етапного контролю з урахуванням особливостей підготовчого, змагального та перехідного періодів на конкретному етапі багаторічної підготовки у командних спортивних іграх.

4. Сформувати систему критеріїв та оцінки підготовленості та змагальної діяльності з урахуванням особливостей підготовчого, змагального та перехідного періодів на конкретному етапі багаторічної підготовки у командних спортивних іграх.

5. Сформувати систему тестів та критерії оцінки підготовленості та змагальної діяльності не тільки для окремого гравця як складової частини команди, а й для групи та команди як цілісного об'єкту контролю, з урахуванням пріоритетності сторін підготовки та особливостей змагальної діяльності на конкретному етапі багаторічної підготовки.

Аналіз спеціальної науково-методичної літератури дозволив виділити та адаптувати до системи контролю у командних спортивних іграх загальні та спеціальні принципи. Під час розробки загальної технології реалізації системи контролю у командних спортивних іграх в процесі багаторічного удосконалення ми використовували такі принципи: надійності, інформативності, специфічності, періодичності, індивідуалізації, комплексності, системності, відповідності.

Організаційно-методичні умови впровадження технології реалізації системи контролю на конкретному етапі багаторічної підготовки полягають у таких складових:

- визначення об'єкту та предмету контролю;
- розробка алгоритму контролю з урахуванням періодів річного макроциклу;
- урахування пріоритетності сторін підготовленості залежно від етапу

багаторічної підготовки, функціональних обов'язків та соціального статусу гравців у команді;

- урахування умов специфічності фаз спортивної гри (напад – захист, пасивний/активний супротив, часові або просторово-часові обмеження тощо);
- формування системи критеріїв сторін підготовленості спортсмена, групи гравців, команди;
- формування системи тестів сторін підготовленості спортсмена, групи гравців, команди;
- формування системи оцінки сторін підготовленості спортсмена, групи гравців, команди;
- формування системи критеріїв змагальної діяльності спортсмена, групи гравців, команди;
- формування системи обліку статистичних кількісно-якісних показників змагальної діяльності спортсмена, групи гравців, команди (комп'ютерні програми, технічні протоколи тощо);
- формування системи оцінки змагальної діяльності спортсмена, групи гравців, команди;
- формування системи оцінки змагальної діяльності спортсмена, групи гравців, команди;
- формування системи знань щодо взаємозв'язку між показниками змагальної діяльності та рівнем підготовленості спортсмена, групи гравців, команди залежно від рівня кваліфікації, річного циклу підготовки, етапу змагального періоду (регулярний чемпіонат, серія плей-офф) тощо.

Технологія реалізації системи контролю ґрунтувалась на таких підходах як системний, комплексний, диференційований та індивідуальний.

Системний підхід розкриває технологію як цілісний послідовний процес, елементи якого взаємозалежні та взаємообумовлені.

Комплексний підхід в технології реалізації системи контролю

проявляється як розуміння виявленого рівня підготовленості або змагальної діяльності не як окремого предмету контролю, а як залежного від інших чинників: умов тренувальної або змагальної діяльності, стану спортсменів, впливу партнерів по команді, впливу суперників тощо.

Диференційований підхід, що застосовується у технології реалізації системи контролю, полягає у розгляді характерних ознак технології для етапів на першій стадії багаторічної підготовки та на другій стадії багаторічної підготовки. Окрім того, технологія вбачає характерні особливості, які дозволяють формувати підгрупи при розгляді об'єкту та предмету контролю (за ігровими амплуа, віком, статтю, стажем занять спортом, рівнем підготовленості тощо).

Індивідуальний підхід технології реалізації системи контролю дозволяє розглянути технологію реалізації системи контролю, як у окремому виді командної спортивної гри, так і на конкретно означеному етапі багаторічної підготовки. Окрім того, розгляд технології реалізації системи контролю для окремого гравця у середовищі тренувальної та змагальної діяльності в командних спортивних іграх.

У запропонованій нами технології також представлено три види контролю – оперативний, поточний та етапний. Періодичність застосування кожного з видів контролю буде залежати від етапу багаторічної підготовки, особливостей змагального періоду, спрямованості навчання та завдань на конкретно означеному відрізку тренувального процесу або змагальної діяльності, визначеного об'єкта та предмета контролю.

Об'єкти контролю «гравець», «група гравців», «команда» повинні розглядатися у двох ракурсах, як при контролі змагальної діяльності, так і під час контролю підготовленості (рис. 6.2 та рис.6.3.)

Об'єкт контролю у запропонованій нами загальній технології мав три основні складові, які можна розглядати як окремо, так і у тісному взаємозв'язку

між собою, а саме: гравець, група гравців, команда. При чому, група гравців розглядалась у двох ракурсах: як окрема цілісна субстанція, яка одночасно діє на майданчику, та як сума показників окремих гравців. Аналогічним чином об'єкт контролю «команда» розглядається також у двох напрямках: як цілісний об'єкт контролю та як сума будь-яких показників кожного члена команди.

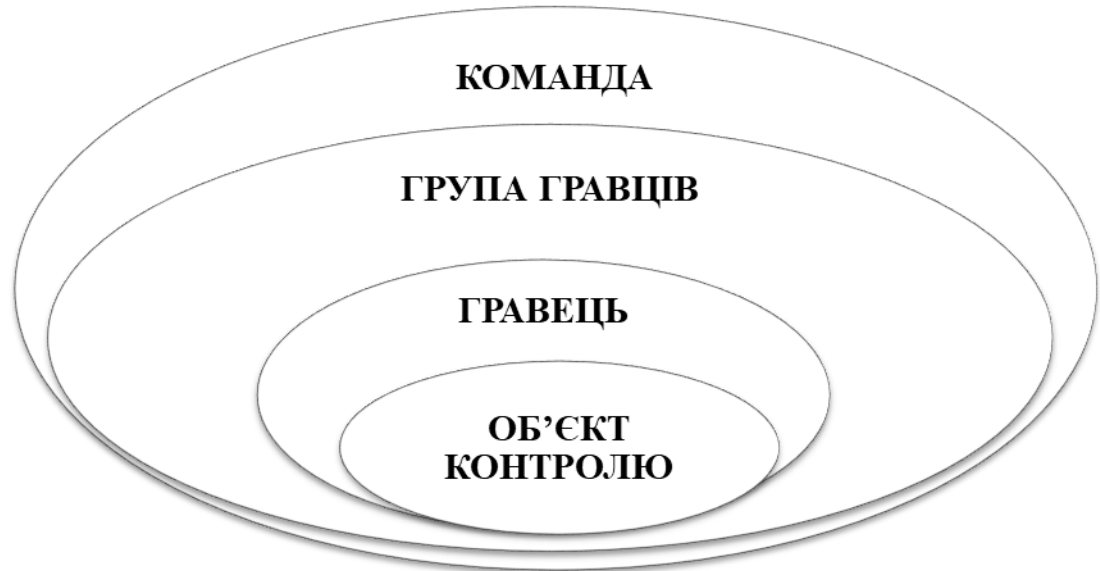

Рис. 6.2. Перший варіант об'єкт контролю у командних спортивних іграх – «СУМА» – розглядається як «сума» показників «гравця», «групи гравців», «команди».

Даний об'єкт контролю трактується як сума різних показників підготовленості гравця, які переходять потім у суму показників групи гравців, а потім суму показників всіх гравців, або всіх груп гравців, тобто коли відбувається складання однакових індивідуальних показників предмета контролю у групові та командні показники і здійснюються аналіз і висновки щодо середніх значень по команді, або мінімального та максимального значення.

У зв'язку з тим, що гравець у процесі своєї змагальної діяльності завжди взаємодіє з іншими партнерами по команді й знаходиться у тих обставинах, коли його особисті показники завжди будуть залежати від тих чи інших

позитивних або негативних дій, то більш об'єктивним буде розгляд об'єкту контролю не як суми показників, а як «синергію», тобто цілу сукупність тих чи інших здібностей для виконання якогось фрагмента гри (рис. 6.3.).

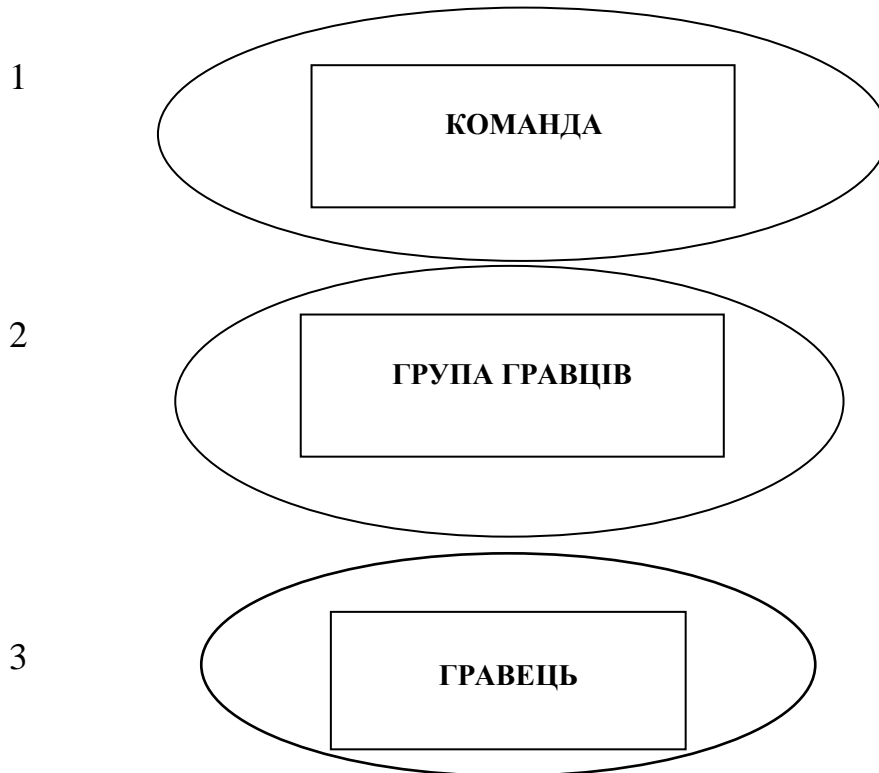

Рис. 6.3. Другий варіант – «СИНЕРГІЯ», коли об'єктом контролю є ціле, яке більше суми показників

Об'єкт контролю у командних спортивних іграх, коли «гравець», «група гравців», «команда» розглядаються як окремі субстанції з різними показниками предмету контролю, як слабкими, так і сильними сторонами підготовленості, та критеріями їх оцінки, тобто об'єкт розглядається як «Синергія» – коли ціле більше, ніж сума.

Причому, якщо взяти об'єкт «гравець»-«синергія», то тут і мається на увазі наявність у нього різних слабких та сильних сторін підготовленості, які тренер може використовувати у необхідний для команди час. Дуже часто непритаманні, з одного боку, психофізіологічні якості, наприклад, спортсменів з

малорухомою нервовою системою, флегматичного типу темпераменту, можна використовувати для пробиття післяматчевих пенальті, оскільки спортсмени з сильною або рухливою нервовою системою, холеричного типу можуть емоційно «перегоріти» у цей момент гри.

Аналогічним чином, об'єктом «група гравців»-«синергія» можуть бути двійки або трійки гравців, які одночасно взаємодіють на майданчику або льоду. Дуже яскраво синергія групи гравців простежується у хокеї на льоду, коли одночасно грають стало сформовані трійки нападників.

Об'єкт «команда»-«синергія» може розглядатися під кутом спільних для команди характерних особливостей. Існують випадки, коли у складі команди дуже багато явних «зірок», але командна гра не виходить на належному рівні, й навпаки – недостатньо укомплектовані команди за рахунок зіграності, взаєморозуміння та однорідності виконавців можуть показати більш стабільний результат. Суть синергії в тому, щоб цінувати і поважати відмінності кожного гравця, удосконалювати сильні сторони і компенсувати слабкі. У той же час емоційні, соціальні відмінності можуть бути джерелом створення нових переломних моментів у ході матчу, ігрових ситуацій, рішень.

Залежно від чіткого формулювання об'єкту контролю формують показники, що стають предметом контролю. Характерною особливістю є те, що співвідношення цих трьох складових об'єкту контролю з кожним етапом багаторічної підготовки змінюється. Якщо на перших двох етапах більше уваги у навчально-тренувальному процесі приділяється опануванню технічними навичками та розвитку фізичних якостей кожним атлетом, то контроль повинен бути спрямовано на оцінку техніки та рівень фізичної підготовленості окремих гравців.

Предметом контролю у нашій технології є показники трьох груп – це показники першої групи, показники другої групи, та взаємозв'язок між показниками першої та другої групи показників.

До показників першої групи належать антропометричні показники, тип нервової діяльності, швидкість реакції. До показників другої групи належить рівень різних сторін підготовленості, рівень розвитку фізичних якостей; показники змагальної діяльності. До предмету контролю третьої групи належить рівень взаємозв'язку між показниками першої та другої групи.

У таблиці 6.1 наведено приклади показників, що є предметом контролю на прикладі об'єкту контролю «гравець».

Таблиця 6.1

Показники трьох груп для об'єкту контролю «гравець»

№	Група показників	Характеристика показників
1	Показники першої групи	Антропометричні показники, тип нервової діяльності, швидкість реакції
2	Показники другої групи	Рівень різних сторін підготовленості, рівень розвитку фізичних якостей; показники змагальної діяльності
3	Показники третьої групи	Взаємозв'язок між показниками першої та показниками другої групи

У таблиці 6.2 наведено приклади показників, що є предметом контролю на прикладі об'єкту контролю «група гравців».

Таблиця 6.2

Показники трьох груп (на прикладі об'єкту контролю «група гравців»)

№	Група показників	Характеристика показників
1	Показники першої групи	Укомплектованість підгрупи, кількість зроблених тактичних взаємодій, наявність характерних ознак підгрупи (переважне застосування тих чи інших дій) тощо
2	Показники другої групи	Якість виконаних взаємодій, швидкість виконаних взаємодій, варіативність взаємодій, результативність, кількість помилок, співвідношення ігрового часу до результату тощо
3	Показники третьої групи	Взаємозв'язок між показниками першої та показниками другої групи

У таблиці 6.3 наведено приклади показників, що є предметом контролю на прикладі об'єкту контролю «команда».

Таблиця 6.3

Показники трьох груп (на прикладі об'єкту контролю «команда»)

№	Група показників	Характеристика показників
1	Показники першої групи	Укомплектованість команди, наявність легіонерів, збірників країни, середній вік та зріст команди тощо
2	Показники другої групи	Якість та варіативність нападу, захисту, стабільність виступів, ротація гравців тощо
3	Показники третьої групи	Взаємозв'язок між показниками першої та показниками другої групи

Критерії ефективності технології реалізації системи контролю у командних спортивних іграх у процесі багаторічного удосконалення є такими: результативність, оптимальність, керованість, мотиваційна значущість.

Результативність як підвищення спортивного результату та показників кожного гравця й команди в цілому. Оптимальність як критерій ефективності розуміється у підборі найбільш оптимальних засобів та методів контролю та оцінки підготовленості й змагальної діяльності для даного етапу багаторічної підготовки. Керованість як можливість підвищувати рівень управління командою та процесами підготовки й змагальної діяльності. Мотиваційна значущість дозволяє за допомогою контролю сформувати або підвищити рівень мотивації у гравців як у межах своєї команди, так і в межах змагань (чемпіонату, кубку та інших).

Загальна технологія реалізації системи контролю у командних спортивних іграх у процесі багаторічного удосконалення включала чотири послідовних модулів: перший модуль – структурно-організаційний, другий модуль – реалізаційно-діагностичний, третій – результативно-оцінювальний, четвертий – корекційно-управлінський.

Завдання першого «структурно-організаційного» модуля полягають у визначенні компонентів, які характеризують зміст та стан технології реалізації системи контролю, а також в ознайомленні фахівців з особливостями організації

проведення контролю, а саме: визначенні термінів проведення тестування протягом річного циклу залежно від особливостей змагального періоду на кожному етапі багаторічної підготовки; підборі методик та комп'ютерних програм для діагностики, що відповідають змісту навчального матеріалу, враховують пріоритетність тих чи інших видів підготовки на конкретному етапі підготовки; визначенні мети, завдань, виду контролю, функціональних обов'язків фахівців, які будуть здійснювати контроль тощо.

Другий модуль технології – «реалізаційно-діагностичний» – включає компоненти, які відображають послідовність та смислове значення етапів технології. Даний модуль розраховано на формування знань про варіанти діагностики тих чи інших показників підготовленості або контролю змагальної діяльності та способи їх використання у контролі атлетів, які спеціалізуються у командних спортивних іграх. Також даний модуль передбачено для безпосереднього проведення діагностики, тестування, контрольних нормативів тощо й фіксації показників у протоколи або спеціально створені реєстри у комп'ютерних програмах тощо.

Третій модуль технології – «результативно-оцінювальний» – вирішує завдання теоретичного обґрунтування відповідності оцінки підготовленості або змагальної діяльності гравців до тих норм, модельних характеристик, що відповідають рівню підготовленості, змагальної діяльності, функціонального стану або взаємозв'язку між зазначеними показниками з урахуванням різних факторів (періоду річного циклу, ігрового амплуа гравця, соціального статусу у команді, вікових та гендерних відмінностей тощо).

Четвертий модуль технології – «корекційно-управлінський» – спрямовано на визначення шляхів корекції тренувального процесу залежно від стану, рівня підготовленості та показників змагальної діяльності на чітко означеному етапі багаторічної підготовки або періоді річного циклу, та прийняття управлінських рішень щодо ефективного використання гравців з різним рівнем підготовленості

у змагальній діяльності з урахуванням завдань команди та специфічності виду спорту. Також даний модуль технології спрямовано на визначення її ефективності та подальшого удосконалення різних її складових.

Для успішного впровадження запропонованої нами загальної технології реалізації системи контролю у командних спортивних іграх в процесі багаторічної підготовки важливе значення має підготовка висококваліфікованих фахівців, створення організаційно-методичних умов, які б відповідали сучасності, що потребує наукового обґрунтування теоретичних та методичних засад підвищення кваліфікації фахівців з командних спортивних ігор. Проведене дослідження дозволило розробити ряд нових наукових положень та отримати висновки, які у сукупності вирішують важливу наукову проблему – розробку теоретико-методичних засад з контролю у командних спортивних іграх на різних етапах багаторічної підготовки.

Слід відзначити, що уявлення про систему контролю постійно змінювалось залежно від тенденцій спорту. Проте великий масив наукових знань не об'єднаний у цілісну систему, в якій органічно взаємопов'язані контроль з етапами багаторічної підготовки, періодами річного циклу, видами підготовленості, рівнем кваліфікації, віковими особливостями спортсменів, ігровими амплуа та соціальним статусом в команді.

Однак наш підхід у теоретичному обґрунтуванні технології реалізації системи контролю передбачає урахування особливостей та суттєвих відмінностей у структурі змагальної діяльності та у програмному навантаженні навчального матеріалу на кожному етапі багаторічної підготовки спортсменів. Отже, система контролю та технологія її реалізації повинна також мати характерні особливості відповідно до спрямованості стадії та етапу багаторічної підготовки, що в більшій мірі дозволяє оптимізувати процес управління тренувальною та змагальною діяльністю як на конкретному етапі багаторічної підготовки, так і продовж багаторічного удосконалення у окремій командній

спортивній грі.

В результаті дослідження розроблено та теоретично обґрунтовано технологію реалізації системи контролю у командних спортивних іграх у процесі багаторічної підготовки, що передбачає експериментально обґрунтовані складові; враховує принципи технології реалізації, організаційно-методичні умови ефективної реалізації, чотири модулі, що віддзеркалюють етапи впровадження та інші компоненти технології. Впровадження технології реалізації системи контролю у систему підготовки спортсменів у командних спортивних іграх буде сприяти підвищенню ефективності системи контролю за такими критеріями, як: результативність, оптимальність, керованість, мотиваційна значущість (рис. 6.4).

Рис. 6.4. Критерії ефективності технології реалізації системи контролю у командних спортивних іграх у процесі багаторічного удосконалення

Впровадження технології реалізації системи контролю відбувалось у процесі багаторічних досліджень у таких видах спортивних ігор як баскетбол, футбол на різних етапах багаторічного удосконалення.

6.2. Організаційно-методичні основи технології реалізації системи контролю на етапах багаторічного вдосконалення

Організаційно-методичні заходи технології реалізації системи контролю на різних етапах багаторічної підготовки полягають у заходах щодо організації проведення контролю та забезпечення методичними рекомендаціями фахівців, тренерів, які будуть здійснювати контрольні заходи.

Реалізація впровадження системи контролю вимагає розв'язання декількох основних завдань:

- вдосконалення навчальних програм для ДЮСШ та СДЮСШОР щодо контролю різних сторін підготовленості, залежно від вікових особливостей, сенситивних періодів, ігрового амплуа.
- організацію спеціальних семінарів щодо ознайомлення фахівців з особливостями алгоритму проведення контролю на конкретному етапі багаторічної підготовки;
- вдосконалення системи підготовки та перепідготовки кадрів у спортивних іграх на основі цілеспрямованої стимуляції їх безперервної освіти та самоосвіти, формування потреби в джерелах систематичної інформації про інноваційні методи контролю.

На курсах підготовки та перепідготовки кадрів необхідно доводити до фахівців, що реалізація системи контролю у командних спортивних іграх більшою мірою повинна здійснюватись не для оцінки наприкінці річного циклу підготовки, а для оцінки й можливості подальшої корекції навчально-тренувального процесу протягом річного циклу підготовки.

Пошук нових методів та методик контролю різних сторін підготовленості спортсменів у командних спортивних іграх, відповідних етапу багаторічної підготовки, було здійснено на основі аналізу науково-методичної літератури та практичного досвіду закордонних країн.

З метою впровадження даної системи необхідне створення зручної для тренерів інфраструктури науково-технічного забезпечення підготовки збірних команд та їх резерву на базі багатоцільових та спеціалізованих за видом командних спортивних ігор комплексних наукових груп.

Система контролю буде більш ефективною, якщо забезпечити всі сторони підготовленості інформативними методами контролю відповідно до сучасних тенденцій розвитку командних ігрових видів спорту. Окрім того, необхідно здійснити вдосконалення методів контролю та системи оцінювання на основі комп'ютерних технологій.

Здійснення організаційних заходів дозволить на більш якісному рівні проводити заходи контролю.

Приклад організаційних заходів щодо вдосконалення системи контролю у баскетболі України.

На основі результатів нашого дисертаційного дослідження було розроблено цикл лекцій з організації контролю підготовленості та змагальної діяльності баскетболістів на різних етапах багаторічної підготовки.

Протягом чотирьох років з 2017 по 2020 рр. на ліцензійних курсах для тренерів федерації баскетболу України категорії «В» та «А» було прочитано 25 лекцій з теоретико-методичних основ контролю у командних спортивних іграх у різних регіонах України.

Окрім лекцій, проведено 10 практичних занять у спортивній залі щодо ознайомлення тренерів з методикою виконання тестів для оцінки різних сторін підготовленості. Зроблено акценти щодо особливостей оцінювання отриманих результатів залежно від віку спортсменів, стажу спортивної діяльності.

Тренерам було надано рекомендації щодо оптимальних термінів проведення контролю протягом річного макроциклу та алгоритму проведення контролю протягом річного макроциклу.

Також на кожному тренерському семінарі, в якості прикладу, наочно

проводились тести зі спортсменами різних вікових груп, здійснювався аналіз та інтерпретація отриманих результатів з урахуванням спрямованості змісту навчально-тренувального процесу, етапу багаторічної підготовки, періоду річного циклу.

Тренерам були надані рекомендації щодо застосування тестів у контролі баскетболістів на різних етапах багаторічного удосконалення. Були зазначені вимоги до підбору тестів: надійність, специфічність, інформативність, взаємозв'язок із сенситивними періодами розвитку фізичних якостей, взаємозв'язок з етапами багаторічної підготовки, взаємозв'язок з програмним матеріалом навчального плану, комплексність, кількість виконавців тесту, періодичність. Великий акцент було зроблено на розуміння тренерами таких понять як «об'єкт» та «предмет» контролю у командних спортивних іграх. Залежно від визначення об'єкта та предмета контролю відбувається удосконалення методів контролю та системи оцінювання за трьома напрямками, тобто не тільки для одного окремого гравця, але й для групи гравців з урахуванням різних ознак, притаманних специфіці тренувальної та змагальної діяльності у командних спортивних іграх, а також для команди як окремого об'єкту контролю, а не як сумарного показника середніх показників гравців, мірі більшою мірою дозволить тренерам під час виконання контрольних вправ побачити ступінь готовності своєї команди на конкретно означеному етапі підготовки.

Окрім того, кожний тренер отримав електронну версію навчального посібника для тренерів авторів О.О. Мітової, Р.О. Сушко «Тестування баскетболістів» [314], у якому узагальнено понад сто різних тестів для оцінки різних сторін підготовленості з детальною інструкцією та методичними вказівками щодо їх проведення та оцінювання отриманих результатів.

Також, відповідно до пунктів з чотирьох складових нашої концепції реалізації системи контролю у командних спортивних іграх (підрозділ 4.2.), у

2019 році було видано нову навчальну програму для дитячо-юнацьких спортивних шкіл, спеціалізованих дитячо-юнацьких спортивних шкіл олімпійського резерву, шкіл вищої спортивної майстерності та спеціалізованих навчальних закладів спортивного профілю, авторів Л.Ю. Поплавський, О.В. Маслова, М.М. Безмилов, О.О. Мітова, Є.В. Мурзін, О.А. Четвертак [18], у якій до різних етапів багаторічної підготовки було запропоновано тести, які були сформовані на основі експертної оцінки та факторного аналізу.

Особливе значення було приділене контролю змагальної діяльності. Якщо на другій стадії багаторічної підготовленості основним критерієм оцінки є результативність, то на першій стадії перевага повинна надаватись якості виконання вивченого навчального матеріалу з технічної та тактичної підготовки відповідно до плану підготовки.

Проведення вищезазначених заходів дозволило змінити ставлення тренерів до контролю підготовленості гравців та їх бачення щодо управління тренувальним процесом на основі отриманих показників й використання гравців як з сильними, так і зі слабкими сторонами підготовленості під час змагальної діяльності.

Залежно від мети та завдань контролю тренером розробляється план проведення тестування, готуються протоколи тестування, які містять спеціальну таблицю для запису показників. Якщо об'єктом контролю є індивідуальні показники різних сторін підготовленості, то у тестуванні беруть участь всі гравці, які по черзі виконують тести. Результати заносяться у таблицю. Обчислюється середній показник по команді, максимальний – найкращий показник, мінімальний – найгірший показник по команді, рівень варіативності показників, який віддзеркалює однорідність або неоднорідність показників гравців команди. За умови, якщо об'єктом контролю є група гравців, то перед початком проведення контрольних вправ визначаються групи гравців. Це можуть бути сформовані групи залежно від ігрового амплуа. Для контролю

підготовленості гравців кожного амплуа формується комплекс тестів, який найбільшим чином за своїм змістом віддзеркалює специфічні функціональні обов'язки гравців конкретного амплуа.

Окрім того, групи можуть бути сформовані як найбільш оптимальні поєднання гравців різного амплуа, які проводять разом значну кількість часу під час матчу. Засобами контролю для тестування таких груп гравців можуть бути контрольні вправи з виконання тактичних комбінацій для двох або трьох гравців. Критеріями оцінки в даному випадку будуть час виконання, ефективність виконання – застосування правильних дій; результативність завершення комбінації. Також групи для контролю можуть бути сформовані залежно від соціального статусу у команді, тобто «лідери команди», «гравці основного запасу», «новачки команди». У даній формі організації контролю також будуть відрізнятися комплекси тестів, критерії оцінювання. У командних спортивних іграх, особливо на другій стадії багаторічної підготовки, в командах майстрів при контролі психологічної підготовленості групи гравців можна диференціювати за стажем знаходження у команді або за стажем виступів за команди майстрів. Для гравців таких груп показники будуть мати свої характерні особливості, які тренери повинні враховувати при порівнянні показників гравців всієї команди між собою.

Якщо об'єктом контролю є «команда», то при організації контролю характеристик та показників команди окрім тестування особливої уваги набуває педагогічне спостереження. Педагогічне тестування буде полягати у проведенні контрольних вправ для основної п'ятірки гравців на майданчику. Наприклад, вміння правильно приймати рішення у обмежений час у нападі. Моделювання ігрових ситуацій щодо переваги над суперником, або коли команда поступається супернику тощо. Окрім того, тренери повинні пам'ятати, що командам гравців у різних видах спортивних ігор притаманна нестабільність змагального результату.

6.2.1. Організаційно-методичні основи технології реалізації системи контролю на етапі початкової підготовки в командних спортивних іграх.

Технологія контролю на етапі початкової підготовки у баскетболі містила заходи з контролю фізичного здоров'я, фізичної підготовленості, мотивації та теоретичної підготовленості. Розроблену технологію було впроваджено спільно з аспіранткою Онищенко В.М. у 2017 р.

Контрольні заходи передбачали оцінювання рівня фізичного здоров'я, фізичної та теоретичної підготовленості дітей 6-7 років.

Оцінка фізичного здоров'я здійснювалася за методикою Г.Л. Апанасенка (1992). Для оцінки фізичної підготовленості нами запропоновано зосередити увагу тренерів лише на контролі координаційних здібностей, які є одними з провідних якостей у баскетболі й інтенсивно розвиваються у дітей цього віку. Нами обрано використання лише трьох тестів, які згідно з рекомендаціями науковців (Л.П. Сергієнко, 2001-2010; А.М. Власов, 2004; В.Г. Губа, 2006; М.А. Годік, 2010; Т.В. Павлова 2011) за своєю структурою відповідають специфіці баскетболу та є інформативними для командних спортивних ігор. Для визначення рівня розвитку координаційних здібностей – «Човниковий біг 3 по 10 м, (Лях, 1989)» та «Біг до пронумерованих набивних м'ячів, (Лях, 1988)». Для оцінки «відчуття часу», з яким пов'язано чисельну кількість правил гри у баскетбол (3, 5, 8, 14 та 24 с та ін.), запропоновано тест Сермеєва (1973 р.) (тільки на часових відрізках 5 та 10 с).

Теоретична підготовленість оцінювалася за 10 контрольними питаннями, узгодженими з темами теоретичного матеріалу зошита-практикуму «Теоретичний практикум з міні-баскетболу для дітей 6-7 років». Критеріями оцінки мотиваційного розділу були: участь у спортивних заходах, систематичність відвідування тренувальних занять та рівень прояву інтересу до цього виду спорту.

Контроль фізичної підготовленості дітей 6-7 років на першому році

занять мінібаскетболом. Фізична підготовленість юних баскетболістів, як і фізичний розвиток, підпорядковується загальним біологічним закономірностям віку, статі і багато в чому залежить від природних даних і стану здоров'я. Показники фізичної підготовленості баскетболістів більшою мірою відображають вплив навчально-тренувального процесу в порівнянні з показниками фізичного розвитку. Таким чином, важливий постійний облік і вивчення результатів фізичної підготовленості баскетболістів, на основі якої можна судити про ефективність навчально-тренувального процесу.

Рівень фізичної підготовленості впродовж навчання оцінювався за двома критеріями: рівень розвитку загальних фізичних здібностей та спеціальних здібностей (відповідно до специфіки виду спорту – швидкісних та координаційних).

У ході етапного контролю визначено, що застосування структури та змісту навчально-тренувального процесу дітей 6-7 років на першому році занять мінібаскетболом є ефективним у зв'язку з тим, що в експериментальних групах хлопців та дівчат, порівняно з контрольними групами, виявлено статистично значущий приріст ($p < 0,05-0,001$) показників фізичної підготовленості: хлопців у 8 з 10 тестів: «стрибок у довжину з місця» на 5,56%; «стрибок у висоту з місця» – на 11,24%; «проба Ромберга» – на 35,43%; «човниковий біг 3x10 м з оббіганням набивних м'ячів» – на 12,37%, «човниковий біг 4x9 м» – на 11,17%, «біг до пронумерованих набивних м'ячів» – на 13,06%; «оцінка відчуття часу, 5 с, 10 с» – на 16,89% і 13, 72%. У контрольній групі хлопців статистично значущий приріст ($p < 0,05$) визначено тільки у показниках п'яти тестів: «човниковий біг 3x10 м з оббіганням набивних м'ячів», «човниковий біг 4x9 м», «біг до пронумерованих набивних м'ячів», «стрибок у довжину з місця» ($p < 0,01$), «стрибок у висоту з місця» ($p < 0,001$) (табл. 6.4.). У дівчат експериментальної групи у 7 з 10 тестів: «стрибок у висоту з місця» – на 18,73%, «проба Ромберга» – на 37,04%, «нахил тулуба вперед з положення

сидячи» – на 53,21%, «човниковий біг 3x10 м з

Таблиця 6.4

Показники фізичної підготовленості хлопців 6-7 років, які займаються мінібаскетболом, до та після формувального експерименту

Контрольні тести	Етап експерименту	Показники			Приріст, %	
		$\bar{x} \pm m$		трозр		
		ЕГ (n=16)	КГ (n=16)	Між ЕГ і КГ	ЕГ	КГ
Човниковий біг 3x10 м. з оббіганням набивних м'ячів, с	До	11,35±0,12	11,47±0,12	0,72	12,37	3,63
	Після	9,94±0,35***	11,00±0,04***	9,63		
Човниковий біг 4x9 м, с	До	14,21±0,06	14,15±0,15	0,35	11,17	3,45
	Після	12,62±0,09** *	13,66±0,13*	6,85		
Біг до пронумерованих набивних м'ячів, с	До	13,55±0,06	13,61±0,13	0,43	13,06	3,88
	Після	11,78±0,07** *	13,07±0,15*	8,04		
Оцінка відчуття часу, 5 с	До	6,97±0,44	7,14±0,44	0,28	16,89	7,80
	Після	5,79±0,21*	6,58±0,33	2,08		
Оцінка відчуття часу, 10 с	До	12,19±0,57	12,23±0,55	0,05	13,72	2,22
	Після	10,52±0,47*	11,96±0,42	2,36		
Стрибок у довжину з місця, см	До	105,69±0,87	105,75±0,95	0,05	5,56	4,02
	Після	111,56±0,81* **	110,00±0,88**	1,34		
Стрибок вгору з місця, см	До	21,13±0,50	21,31±0,40	0,03	13,02	11,14
	Після	23,88±0,42** *	23,69±0,43***	0,31		
Біг на 10 м, с	До	3,04±0,05	3,09±0,05	0,70	3,91	3,46
	Після	2,91±0,03	2,98±0,03	1,42		
Нахил тулуба вперед із положення сидячи, см	До	3,69±1,09	3,31±0,90	0,27	81,36	64,15
	Після	6,50±1,05	5,44±0,78	0,84		
Проба Ромберга, с	До	13,10±0,74	12,95±0,77	0,14	35,43	19,50
	Після	17,73±0,87** *	15,47±0,98	1,79		

Примітки: при $p < 0,05$ - * ; $p < 0,01$ - ** ; $p < 0,001$ - ***.

оббіганням набивних м'ячів» – на 11,70 %, «човниковий біг 4x9 м» – 11,82%; «біг до пронумерованих набивних м'ячів» – на 13,18%, «біг 10 м» – 7,32%; «оцінка відчуття часу, 5 с, 10 с» – 12,83% та 6,77% відповідно, а у дівчат

контрольної групи – лише у 3 з 10 тестах «біг на 10 м», «човниковий біг 4х9 м», «стрибок у висоту з місця» (табл. 6.5).

Таблиця 6.5

**Показники фізичної підготовленості дівчат 6-7 років до та після
формульованого експерименту**

Контрольні тести	Етап експерименту	Показники			Приріст, %	
		$\bar{x} \pm m$		P		
		ЕГ (n=16)	КГ (n=16)	Між ЕГ і КГ	ЕГ	КГ
Човниковий біг 3х10 м з оббіганням набивних м'ячів, с	До	11,62±0,12	11,72±0,27	0,34	11,70	4,21
	Після	10,26±0,06***	11,22±0,16	5,91		
Човниковий біг 4х9 м, с	До	14,01±0,13	14,04±0,23	0,14	11,82	5,42
	Після	12,35±0,11***	13,28±0,20*	4,25		
Біг до пронумерованих набивних м'ячів, с	До	13,70±0,39	13,81±0,13	0,28	13,18	4,40
	Після	11,89±0,21***	13,21±0,10** *	5,89		
Оцінка відчуття часу, 5 с	До	6,76±0,54	6,56±0,55	0,27	12,83	7,51
	Після	5,90±0,19	6,07±0,22	0,61		
Оцінка відчуття часу, 10 с.	До	11,73±0,58	11,89±0,68	0,18	6,77	5,53
	Після	10,93±0,30	11,23±0,41	0,60		
Стрибок у довжину з місця, см	До	105,06±1,69	104,56±2,11	0,19	4,22	3,95
	Після	109,50±1,67	108,69±2,07	0,32		
Стрибок вгору з місця, см	До	20,68±0,85	20,13±0,83	0,49	16,31	15,53
	Після	24,06±0,88***	23,25±0,80** *	4,96		
Біг на 10 м, с	До	3,01±0,04	3,05±0,05	0,53	3,67	4,22
	Після	2,90±0,03***	2,92±0,04*	2,34		
Нахил вперед із положення сидячи, см	До	6,81±1,04	6,44±1,12	0,25	53,21	43,69
	Після	10,44±1,07*	9,25±1,15	0,78		
Проба Ромберга, с	До	11,78±1,48	11,70±0,67	0,05	30,51	12,23
	Після	15,38±1,21*	13,14±0,52	0,76		

Примітка. При $p < 0,05$ - *; $p < 0,01$ - **; $p < 0,001$ - ***.

Контроль фізичного здоров'я дітей 6-7 років на першому році занять мінібаскетболом. На всіх етапах багаторічної підготовки, й особливо на початковому етапі – впродовж всього періоду підготовки при організації та плануванні навчально-тренувального процесу необхідно враховувати не лише

рівень фізичної підготовленості, а й рівень фізичного здоров'я дітей, що займаються.

Ефективність засобів та методів практичного розділу щодо зміцнення фізичного здоров'я та загальний вплив структури та змісту навчально-тренувального процесу визначався за результатами порівняння показників експрес-оцінки до та після формувального експерименту. Показники контрольної та експериментальної групи до експерименту статистично значуще ($p > 0,05$) не відрізнялися за більшою кількістю показників тестування. Аналіз результатів контрольного тестування фізичного здоров'я у хлопців після експерименту показав наявність статистично значущих приростів в окремих тестах експериментальної групи: у індексі Робінсона при $p < 0,05$ приріст склав 10,15%; у індексі Руф'є при $p < 0,001$ приріст 19,50%. Відносно життєвого індексу, індексу Кетле та силового індексу тесту можна говорити про незначні зміни як у контрольній, так і в експериментальній групах ($p > 0,05$, $t = 1,56$; $p > 0,05$, $t = 1,43$; $p > 0,05$, $t = 1,52$ та $p > 0,05$, $t = 0,65$; $p > 0,05$, $t = 2,12$; $p > 0,05$, $t = 1,90$ відповідно). Приріст в експериментальній групі хлопців у показниках Життєвого індексу, індексу Кетле та Силового індексу становив 7,82%, 2,01% та 2,23% відповідно. У контрольній групі приріст спостерігається лише в одному тесті – індексі Руф'є, при $p < 0,01$ ($t = 3,043$) приріст складає – 12,08% (табл. 6.6).

Індекс Робінсона дає змогу визначити особливості систолічної роботи серця. Чим вищий цей показник на рівні максимальних навантажень, тим вища функціональна здатність м'язів серця, а також чим нижчий індекс Робінсона в спокої, тим вищі максимальні аеробні можливості й, відповідно, рівень фізичного здоров'я індивіда.

Аналіз результатів контрольного тестування фізичного здоров'я дівчат 6-7 років ЕГ після експерименту показав наявність статистично значущих приростів в окремих тестах експериментальної групи, в індексі Робінсона при $p < 0,05$ приріст становив – 5,75% та індексі Руф'є при $p < 0,001$ приріст – 13,11%. У

контрольній групі приріст спостерігається лише в показнику індексу Руф'є, при $p < 0,001$ приріст – 9,02% (табл. 6.7).

Таблиця 6.6

Показники індексів фізичного здоров'я у хлопців 6-7 років, які займаються мінібаскетболом, до та після формувального експерименту

Контрольні тести	Етап	Показники					Приріст, %	
		$\bar{x} \pm m$		троз р	р			
		ЕГ (n=16)	КГ (n=16)	Між ЕГ і КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ
Індекс Робінсона, ум.од.	До	86,05±2,03	86,21±2,51	0,05	<0,01	>0,05	10,15	5,81
	Після	77,32±1,80**	81,22±1,72	2,79				
Життєвий індекс, мл·кг-1	До	53,07±2,30	52,14±1,57	0,35	>0,05	>0,05	7,82	6,01
	Після	57,22±2,09	55,28±1,35	1,15				
Індекс Руф'є, ум. од	До	13,20±0,26	13,45±0,50	0,46	<0,001	<0,01	19,50	12,08
	Після	10,63±0,48** *	11,83±0,23**	2,02				
Індекс Кетле, ум.од.	До	187,29±5,32	191,21±3,74	0,64	>0,05	>0,05	2,01	3,78
	Після	191,06±3,16	198,44±3,21	1,72				
Силовий індекс, %	До	33,79±1,48	32,92±0,96	0,52	>0,05	<0,05	10,42	9,10
	Після	37,32±1,31	35,92±1,10*	0,86				

Таблиця 6.7

Показники індексів фізичного здоров'я дівчат 6-7 років до та після, які займаються мінібаскетболом до та після експерименту

Контрольні тести	Етап експерименту	Показники					Приріст, %	
		$\bar{x} \pm m$		троз р	р			
		ЕГ (n=16)	КГ (n=16)	Між ЕГ і КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ
Індекс Робінсона, ум.од.	До	87,17±1,40	87,42±1,64	0,13	>0,05	>0,05	5,46	2,93
	Після	82,41±2,27	84,85±2,02	0,85				
Життєвий індекс, мл·кг-1	До	52,20±1,94	52,51±1,68	0,13	>0,05	<0,01	6,55	12,69
	Після	55,62±2,00	59,17±1,53	1,49				
Індекс Руф'є, ум. од	До	12,78±0,30	12,48±0,20	0,13	<0,001	<0,001	13,11	9,02
	Після	11,10±0,33	11,35±0,22	0,66				
Індекс Кетле, ум.од.	До	200,23±5,32	200,23±4,87	0,71	>0,05	>0,05	2,89	2,76
	Після	201,01±4,98	194,70±3,93	1,05				
Силовий індекс, %	До	28,97±1,39	28,45±1,41	0,52	<0,05	>0,05	13,31	13,20
	Після	32,83±1,35	32,20±1,38	0,86				

Показники індексу Робінсона показують, що у дівчат експериментальної та контрольної груп середній показник майже однаковий і відповідає рівню нижче середнього. Контрольне тестування після експерименту виявило статистично значуще покращення в результатах експериментальної групи, дані покращилися на 5,02 ум.од. при $p < 0,05$ до середнього рівня. У контрольній групі також відзначалося покращення результату на 2,58 ум.од., але не статистично значуще ($p > 0,05$).

Відносно життєвого індексу тесту можна говорити про незначні зміни як у контрольній, так і в експериментальній групах. Результати експериментальної групи покращились на $3,90 \text{ мл} \cdot \text{кг}^{-1}$, а в контрольній – на $4,61 \text{ мл} \cdot \text{кг}^{-1}$, але не статистично значуще ($p > 0,05$ $t = 1,359$ та $p > 0,05$; $t = 1,523$). Показники індексу Кетле в експериментальній групі підвищився на 5,64 ум.од, однак за t-критерієм Стьюдента статистично значущих змін не відбулося ($p > 0,05$; $t = 0,823$).

У контрольній групі та експериментальній групі показники силового індексу лише мають тенденцію до поліпшення, оскільки зміни статистично не значущі ($p > 0,05$). Після експерименту показники силового індексу в контрольній та експериментальній групі поліпшилися на 1,23 % та 1,08 % відповідно (при $p > 0,05$). Отже порівняння показників фізичного здоров'я ЕГ після формувального експерименту свідчать про позитивний вплив структури та змісту навчально-тренувального процесу на фізичне здоров'я.

Технологія реалізації контролю теоретичної підготовленості дітей 6-7 років на першому році занять мінібаскетболом. З огляду на різну позицію науковців [54, 322, 370] щодо раннього початку занять командними спортивними іграми, світовий практичний досвід провідних країн США, Іспанії, Литви, Франції, Сербії свідчить, що діти з 6-7-річного віку починають успішно опановувати ази баскетболу, з 8-річного віку – регулярно тренуватися в секціях і виступати на змаганнях. Головною відмінністю в цих країнах є організаційні та методичні умови проведення навчально-тренувального процесу

початківців, який базується у спеціально створеній грі для дітей – мінібаскетболі [301].

Аналіз практики роботи вітчизняних ДЮСШ свідчить, що більшість тренерів, які працюють з початківцями, не мають достатнього досвіду роботи й нерідко ще не спроможні правильно спланувати та провести навчально-тренувальний процес, зацікавити дітей грою тощо. У більшості випадків це призводить до низької ефективності тренувань, зниження інтересу у дітей та припинення занять вже на першому році навчання.

У зв'язку з популярністю баскетболу та достатньою науковою обґрунтованістю складових спортивної підготовки у баскетболі в науковій літературі та мережі Інтернет достатньо широко представлено методичні підходи щодо навчання техніки, тактики баскетболу, розвитку фізичних якостей у юних баскетболістів на етапі початкової підготовки [354]. Однак аналіз науково-методичної літератури свідчить, що теоретичній підготовці баскетболістів приділено недостатньо уваги як у нормативних документах, так і у наукових працях останнього десятиріччя.

Специфіка роботи з дітьми будь-якого віку передбачає розробку та пошук цікавих варіантів та форм подачі теоретичного матеріалу. Однак вимоги в дитячо-юнацькому баскетболі настільки зросли, що недооцінка теоретичної підготовки призводить до нерозуміння правил гри, особливостей навчально-тренувального процесу.

Тому наукове обґрунтування та розробка змісту теоретичної підготовки, а також засобів контролю теоретичної підготовленості, які б в першу чергу відповідали віковим особливостям дітей першого року навчання й відображали специфічні особливості баскетболу, а саме правила гри, історію, обладнання, термінологію тощо у доступній та цікавій формі, є актуальним напрямом дослідження.

На попередньому етапі нами було науково обґрунтовано комплексний

підхід до побудови структури та змісту навчально-тренувального процесу з мінібаскетболу протягом першого року навчання (діти 6-7 років), який включав чотири блоки: «Знайомство», «Інтерес», «Адаптація», «Звичка» з розподілом програмного матеріалу на теоретичний, практичний, мотиваційний та контрольний розділи відповідно до завдань етапу початкової підготовки, що сприяє підвищенню ефективності: навчання основ техніки гри; розвитку фізичних якостей; збереження та зміцнення фізичного здоров'я; опанування теоретичними знаннями; формування мотивації дітей до занять спортом. Зміст чотирьох блоків було розроблено з урахуванням основних завдань етапу початкової підготовки (рис. 6.5.).

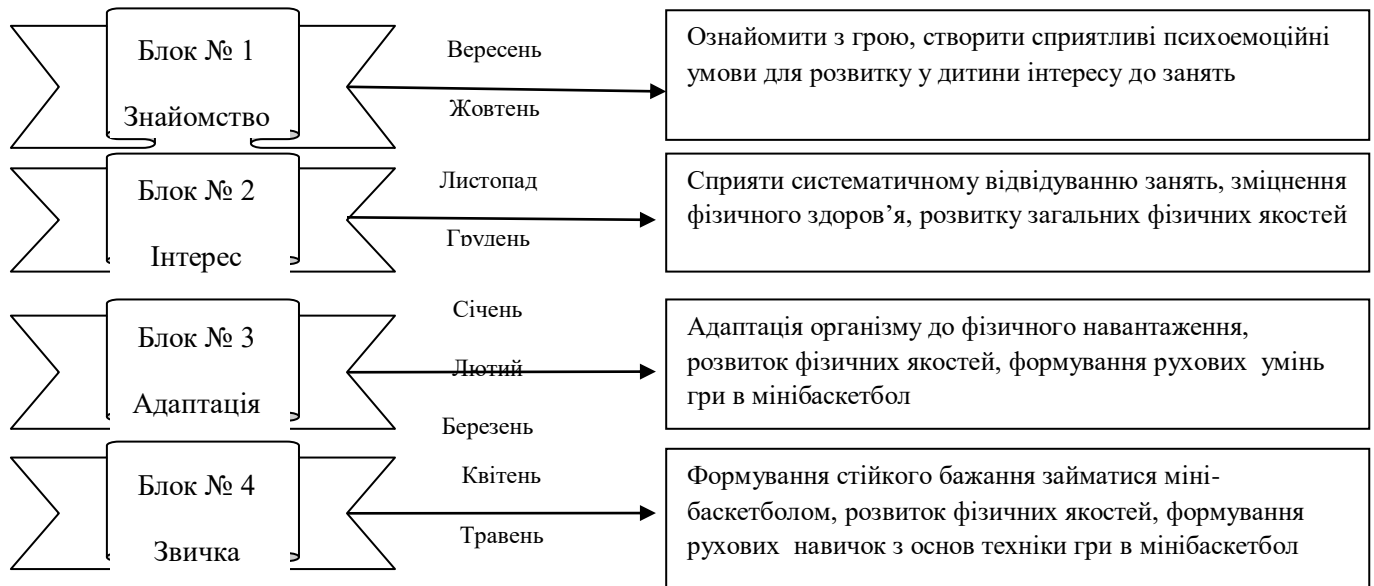

Рис. 6.5. Основні завдання навчально-тренувального процесу протягом першого року занять мінібаскетболом (для дітей 6-7 років)

Для якісного опанування знань з мінібаскетболу було запропоновано нові форми подачі теоретичного матеріалу: презентації, творчі завдання, мінілекції тощо. Подача теоретичного матеріалу відповідно до обраних тем відбувалась тренером переважно на початку заняття, на це було відведено від 2 до 5 хвилин

на кожному тренуванні. В цілому протягом року теоретична підготовка складала 10 годин зі 108 годин загального обсягу тренувань.

Для самостійної роботи у домашніх умовах з метою закріплення теоретичних знань проводилась робота зі спеціально розробленим зошитом-практикумом «Теоретичний практикум з мінібаскетболу для дітей 6-7 років» [4]. У зошиті представлено зміст теоретичного матеріалу та завдання для самостійної роботи (виконання малюнків баскетбольного екіпірування, м'яча, майданчика; розв'язування кросвордів; розв'язування завдань і прикладів, щодо рахунку під час баскетбольного матчу тощо).

Під час формування групи дітей у баскетбольній секції нами було рекомендовано тренерам провести такий захід як «Посвята у баскетболісти». На цьому заході були присутні діти та їх батьки, а також гравці команди суперліги. Під час почесного посвячення у баскетболісти дітям було презентовано «Теоретичні зошити-практикуми з мінібаскетболу для дітей першого року навчання». Батьків також були сповіщено про спрямованість та умови роботи з зошитом у домашніх умовах. Усі теми теоретичної підготовки протягом року у зошиті-практикумі були розподілені на чотири блоки. Окрім того, кожний блок закінчувався організацією та проведенням баскетбольного свята (рис. 6.6.).

Рис. 6.6. Схема змісту теоретичної підготовки дітей на заняттях з мінібаскетболу протягом першого року навчання [302]

Зміст першого блоку «Знайомство» (вересень-жовтень) передбачав

опанування такими темами як: «Баскетбольний м'яч», «Баскетбольний майданчик», «Форма». Основним завданням першого блоку було прищепити дітям любов до головного баскетбольного інвентарю – помаранчевого м'яча. Запропоновані самостійні завдання були такого характеру: дитині пропонувалось намалювати м'яч, обрати його серед м'ячів, запропонованих й для інших видів спортивних ігор; знайти два однакових м'ячі серед багатьох запропонованих у різних варіаціях та на швидкість.

До теми «Баскетбольний майданчик» дітям було запропоновано такі завдання, які дозволяють візуально сприйняти достатньо великий баскетбольний майданчик, його розміри, специфічні позначки, лінії. Для цього надано такі завдання: намалювати та розмалювати майданчик за прикладом; написати, які є лінії на баскетбольному майданчику; розмалювати баскетболістів на майданчику (рис. 6.7).

Завдання до засвоєння теми «Форма» були спрямовані на пізнання специфічних правил баскетболу щодо екіпіровки баскетболістів. Передбачались такі завдання як розмалювати баскетбольне взуття; розмалювати та написати номери гравців на шортах й майках. Наприкінці блоку було контрольне опитування у вигляді тестів з малюнками, варіантами відповідей. Основним акцентом у розробленому зошиті є те, що, у випадку, якщо дитина не знає відповіді, вона завжди може повернутися на будь-яку сторінку та знайти відповідь. У цьому процесі відбувається візуальне сприйняття інформації на сторінках зошита й запам'ятовування матеріалу.

У зв'язку з тим, що баскетбольна термінологія започаткована у США, більшість термінів, які застосовуються тренерами, вимовляються англійською мовою. Тому для поступового ознайомлення та при звичаювання дітей до термінології баскетболу нами у кожному блоці було запропоновано 5-8 термінів у вигляді тлумачного англо-українського словника з таких тем, як розмітка майданчика, обладнання, кидки, ігрові амплуа гравців, ігрові ситуації.

До баскетбольного свята, яке ми пропонуємо проводити наприкінці жовтня, діти повинні вклеїти своє фото з баскетбольним м'ячем та написати цікаву інформацію з мережі Інтернет про м'яч. Такий підхід дозволяє залучити дитину до творчої та пошуково-пізнавальної діяльності й поступового проникнення у світ баскетболу.

Другий блок «Інтерес» (листопад-грудень) містив такі теми: «Історія баскетболу», «Тривалість гри», «Призначення очок за закинутий м'яч». З теми «Історія баскетболу» дітям у зошиті було надано стислу інформацію про Джеймса Нейсмита, первинний вигляд баскетбольного кошика. Після цього були запитання щодо представленої інформації. З теми «Тривалість гри» було запропоновано такі завдання як відповіді щодо інформації на табло. Діти повинні були написати, хто є «господарем» майданчика у даному матчі, скільки часу залишилось до кінця чверті. Такий підхід, на нашу думку, дозволить дітям швидше орієнтуватись під час гри щодо достатньо складної інформації на табло, оминати зайві помилки, приймати правильні рішення залежно від часу, який залишається на атаку або захист.

Також було запропоновано багато завдань на розвиток параметрів уваги, які є необхідними у такій динамічній грі як баскетбол. Наприклад, дітям були надані малюнки з формою, м'ячем, вболівальниками, табло та ін., після яких йшли переплутані лінії, наприкінці яких необхідно було вписати слово, від якої картинки виходила лінія. Для розвитку інтелектуальних здібностей надавались ребуси з баскетбольними словами, які необхідно було обвести, вставити пропущені літери тощо.

Дуже важливу увагу, на наш погляд, тренерам необхідно приділяти під час надання дітям інформації щодо призначення очок за закинутий м'яч у баскетболі. Для цього нами запропоновано розв'язання прикладів з м'ячами різного кольору, де кожний м'яч відповідає різній кількості очок, які можуть бути закинуті у баскетболі під час різних ігрових ситуацій (штрафний кидок – 1

виховання патріотизму до рідного краю, формування зацікавленості у дітей та їх батьків, які є визначальним провідником між тренером та дитиною.

Третій блок «Адаптація» (січень-березень) включав опанування теоретичних знань з таких тем як «Баскетболіст», «Правила гри», «Амплуа гравців». Основними завданнями даного блоку було розкриття значущості гравця, розпізнання баскетболіста серед спортсменів з інших видів спорту на малюнках, світлинах. Були запропоновані ігрові амплуа, як на малюнку, англійською та українською мовами. Одним із завдань було вклеїти фото видатного баскетболіста з команди «Дніпро», написати особистісні дані гравця, його спортивні досягнення та цікаві події зі спортивного життя. Також даний блок містив кросворд зі спортивними питаннями. Цікавим завданням було розмалювати баскетбольну форму й написати на ній своє прізвище, як у справжнього гравця. Такий підхід дозволяє дитині мріяти та уявити себе в якості справжнього гравця топової команди. Наприкінці блоку було контрольне опитування із запитаннями щодо вивчених тем у вигляді тестів.

Третій блок закінчувався проведенням баскетбольного свята «Гравець», до якого діти у зошиті писали інформацію про видатного баскетболіста місцевого або світового рівня й вклеювали його світлинку з ігровим фрагментом. Таким чином тренер кожній дитині надавав завдання щодо пошуку інформації про різних баскетболістів. Безпосередньо на святі, на яке залучався баскетболіст провідної команди міста, діти перед ним розповідали про різних гравців. Таким чином відбувався обмін інформацією. Запрошений гравець на власному прикладі розповів свою історію баскетбольної кар'єри.

Четвертий блок «Звичка» (квітень-травень) передбачав вивчення таких тем: «Кількість гравців у команді», «Улюблена команда», «Ігрові ситуації». Основний акцент було зроблено на формування у дитини значущості почуття колективізму. Завдання були спрямовані на інформацію щодо кількості гравців на майданчику, роз'яснення щодо гравців на лаві запасних. Також дітям було

запропоновано малюнки логотипів різних українських баскетбольних клубів, під якими вони повинні були написати, які з цих клубів мають жіночі, а які – чоловічі команди суперліги. Окрім того, у заданому в зошиті місці діти повинні були намалювати логотип свого улюбленого клубу. Таким чином під час виконання даного завдання дитина та її батьки залучаються до пошуку інформації щодо заданого завдання у мережі Інтернет й паралельно зустрічаються із безліччю інформації з баскетболу. Отже, відбувається поступове проникнення у інформаційне поле й формування баскетбольного світогляду.

Окрім того, протягом блоку були розв'язані завдання щодо запису рахунку всіх ігор, в яких брала участь дитяча команда. Для того, щоб діти запам'ятали імена і прізвища всіх дітей зі своєї команди, було надано завдання – вклеїти фото своєї команди та написати всі дані про дітей у відповідних клітинках. З метою виховання почуття патріотизму до своєї країни й до вітчизняного баскетболу одним із завдань було вклеїти фото й написати прізвище, ім'я та по-батькові тренера та всіх гравців національної збірної команди країни. При цьому команди дівчат писали про жіночу команду, а команда хлопців – про чоловічу. Наприкінці блоку проводилось баскетбольне свято «Команда». До цього свята діти шукали інформацію про улюблену команду світового або місцевого рівня. Розповідали перед тренером та батьками про досягнення команд. На кожному святі це займало 20-30 хвилин. Після цього відбувалася розминка, проведення естафет з командною спрямованістю і сама гра у баскетбол. Наприкінці кожного свята представниками баскетбольних клубів та гравцями команд майстрів, або доросліших дітей з цієї ж ДЮСШ, малюкам вручались подарунки: постери, календарі, ручки, баскетбольні сувеніри.

Після впровадження розробленого нами змісту теоретичної підготовки нами було проведено контрольне тестування. Середні показники теоретичної

підготовленості по групах дітей 6-7 років на першому році занять мінібаскетболом до та після експерименту представлено у таблиці 6.8.

Таблиця 6.8

Показники теоретичної підготовленості дітей 6-7 років на першому році занять міні-баскетболом до та після експерименту, %

Показники	Хлопчики				Дівчата			
	ЕГ (n=16)		КГ (n=16)		ЕГ (n=16)		КГ (n=16)	
	До	Після	До	Після	До	Після	До	Після
\bar{x}	14,38	66,25	20,00	33,75	13,75	70,63	16,88	40,63
S	2,30	2,47	2,10	3,11	2,29	2,20	2,62	3,46
V%	62,06	14,45	40,82	35,68	64,37	12,09	60,12	32,99
p	<0,001		<0,001		<0,001		<0,001	

Аналіз результатів тестування з теоретичної підготовленості хлопців та дівчат 6-7 років до експерименту показав, що діти мали однаковий рівень теоретичних знань, про що засвідчив обчислений t-критерій Стьюдента (хлопці при $p > 0,05$; дівчата при $p > 0,05$). Однак, після року занять мінібаскетболом за запропонованим нами змістом теоретичного розділу навчально-тренувального процесу рівень теоретичної освіченості хлопців та дівчат експериментальної групи статистично значуще (при $p < 0,001$) підвищився, у хлопців на 51,87% і становить $66,25 \pm 9,57\%$, у дівчат підвищився на 56,88% та становить $70,63 \pm 8,54\%$. У контрольній групі хлопців та дівчат після експерименту також відбувся статистично значущий ($p < 0,05$) приріст показників, з $20,00 \pm 8,16\%$ до $33,75 \pm 12,04\%$ – хлопців, та з $16,88 \pm 10,14\%$ до $40,63 \pm 13,40\%$ – у дівчат, але приріст показників не такий суттєвий й менший, ніж у експериментальній групі на 32,5% у хлопців, та на 30% у дівчат.

Треба відзначити, що в експериментальній групі хлопців коефіцієнт

варіації після експерименту істотно знижується з 62,06 до 14,45%, а у дівчат з 64,37 до 12,09%, що свідчить про більш однорідні показники правильних відповідей на контрольні запитання з теоретичної підготовки, ніж до початку експерименту. У контрольних групах хлопців та дівчат як до експерименту (40,82% та 60,12%), так і після коефіцієнт варіації мав широкий діапазон (35,68% до 32,99%). Також аналіз результатів дозволив виявити наявність недостатньо вивчених тем з теоретичного розділу, таких як: правила гри, історія виникнення баскетболу. На нашу думку, це ступені більшою мірою пов'язано з відсутністю у даної вікової категорії змагань й повільним усвідомленням даних питань безпосередньо на змагальній практиці.

Отже, проведення контролю рівня теоретичної підготовленості свідчить про кращі показники опанування теоретичними знаннями дітей експериментальної групи у порівнянні з контрольною, що підтверджує ефективність застосування технології контролю, обраного нами підходу у плануванні змісту теоретичної підготовки, й застосування форм контролю, які відповідали віковим особливостям дітей, підтвердило ефективність розробленого нами теоретичного зошита-практикуму для дітей першого року навчання мінібаскетболу.

6.2.2. Організаційно-методичні основи технології реалізації системи контролю на етапі попередньої базової підготовки в командних спортивних іграх. Технологія реалізації системи контролю на етапі попередньої базової підготовки у баскетболі було впроваджено спільно з аспіранткою ПДАФКіС Івченко О.М., яка у 2019 році захистила дисертацію «Комплексний контроль підготовленості баскетболістів 13-14 років на етапі попередньої базової підготовки». Дана технологія містила мету, завдання, організаційно-методичні умови. Окрім того, включала проведення контролю спеціальної фізичної підготовленості, технічної підготовленості, психологічних та

психофізіологічних якостей. Алгоритм контролю складався з чотирьох основних етапів. Розглянемо результати експериментального впровадження технології.

Результати контролю фізичної підготовленості баскетболістів 13-14 років до та після корекції навчально-тренувального процесу представлено у таблиці 6.9.

Таблиця 6.9

Показники спеціальної фізичної підготовленості баскетболістів 13-14 років (n=50)

№ п/п	Техніко-тактичні дії	тестування	\bar{x}	$\pm S$	V %	P
1	«Човниковий» біг 3x10 м з оббіганням набивних м'ячів, с	1	8,56	0,15	1,75	<0,05
		2	7,05	0,12	1,70	
2	«Біг до пронумерованих набивних м'ячів», с	1	8,32	0,11	1,32	<0,05
		2	6,45	0,10	1,55	
3	Статична рівновага за методикою Яроцького, с	1	37,56	1,22	3,24	<0,05
		2	46,60	1,20	2,58	
4	«Десять вісімок», с	1	12,20	0,15	1,23	<0,05
		2	10,90	0,12	1,10	
5	«Ловля лінійки», см	1	15,74	0,41	2,60	<0,05
		2	14,50	0,38	2,62	
6	Модифікований тест «Оцінка відчуття часу (Сермеєв 1973)» (3 с), відхилення, с	1	1,52	0,16	10,52	<0,05
		2	1,03	0,14	13,59	
7	(5 с) відхилення, с	1	1,45	0,15	10,34	<0,05
		2	0,93	0,12	12,90	
8	(8 с) відхилення, с	1	2,35	0,18	7,66	<0,05
		2	1,25	0,12	9,60	
9	(14 с) відхилення, с	1	4,80	0,37	7,71	<0,05
		2	3,42	0,21	6,14	
10	(24 с) відхилення, с	1	7,40	0,46	6,22	<0,05
		2	5,35	0,42	7,85	

Аналіз результатів тестування свідчить, що у тесті «Човниковий» біг 3x10 м з оббіганням набивних м'ячів, с» після корекції навчально-тренувального процесу відбулося покращення показника розвитку координаційних здібностей

із середнього рівня до високого, що на 1,51с краще ($p < 0,05$), ніж при першому тестуванні.

У тесті «Статична рівновага за методикою Яроцького» за шкалою оцінювання показник покращився із середнього до високого рівня. Аналіз показників тесту «Десять вісімок» у групи баскетболістів показав значну неоднорідність показників. При повторному тестуванні показник склав $10,90 \pm 0,12$ с, що на 2,70 с вище за показник у попередньому етапному контролі, та знаходиться за оціночною шкалою на позначці «високий».

Показники тесту «Ловля лінійки», см, який дав змогу оцінити швидкість реакції баскетболістів та зосередити увагу в обмежений проміжок часу $15,74 \pm 0,41$ с з коефіцієнтом варіації $V\% = 2,60$, свідчить про неоднорідність показників при першому тестуванні. Після корекції навчально-тренувального процесу показник покращився на 1,04с і став складати $14,50 \pm 0,38$ с (на рівні «вище середнього»).

Результати модифікованого тесту «Оцінка відчуття часу (Сермеєв 1973)» відхилення, с. дає змогу побачити, наскільки баскетболіст орієнтується в просторі, як він визначає та слідкує за часом, що надається на атаку кошика. Структура та зміст вище зазначених тестів пов'язані з такими ігровими ситуаціями, коли гравець повинен за 8 секунд швидко перевести м'яч із тилової зони у передову; за 3 секунди здійснити рухи у трисекундній зоні на майданчику з м'ячем або без м'яча; відчувати м'яч як в обмеженому просторі, так і в обмеженому сучасними правилами гри часі.

Нами виявлено, що під час повторного тестування було відзначено зниження, тобто покращення типового відхилення майже у всіх часових відрізках. Повторне тестування засвідчило перехід рівня відчуття часу з середнього до вищого за середній, що свідчить про суттєвий вплив засобів баскетболу на розвиток просторово-часових параметрів.

Етапний контроль технічної підготовленості баскетболістів 13-14 років

протягом річного циклу дозволив спостерігати деякі зміни у показниках (табл. 6.10).

Таблиця 6.10

**Показники техніко-тактичної підготовленості баскетболістів 13-14 років
під час першого та другого етапного контролю (n=50)**

№ п/п	Техніко-тактичні дії	Тестування	\bar{x}	$\pm S$	V %	p
1	Тест для оцінки точності передачі м'яча, кількість очок	1	56,80	1,08	1,91	<0,05
		2	61,32	1,04	1,70	
2	Тест «Передачі м'яча», с	1	46,00	0,90	1,96	<0,05
		2	38,70	0,55	1,42	
3	«Човниковий біг» 4x9, 14 м. з веденням баскетбольного м'яча (домінантною рукою), с	1	14,40	0,20	1,39	<0,05
		2	13,52	0,14	1,04	
4	«Човниковий біг» 4x9, 14 м. з веденням баскетбольного м'яча (субдомінантною рукою), с	1	18,70	0,20	1,07	<0,05
		2	17,30	0,16	0,93	
5	Тест для оцінки техніки поводження з м'ячем «Ведення м'яча із закритими очима в колі», кількість торкань підлоги.	1	54,67	1,10	2,01	<0,05
		2	58,40	0,20	0,34	
6	«Пересування в захисній стійці (ялинка)»	1	40,01	0,90	2,25	<0,05
		2	30,20	0,80	2,65	
7	«Пересування в захисній стійці 100 м»	1	40,86	0,70	1,71	<0,05
		2	35,24	0,80	2,27	
8	Штрафні кидки, %	1	61,90	1,30	2,10	<0,05
		2	72,40	0,85	1,17	
9	Модифікований тест М-100 (Вальтін, Леонов)кількість	1	36,86	1,30	3,53	<0,05
		2	45,80	0,78	1,70	
10	Модифікований тест М-100 (Вальтін, Леонов), %	1	29,19	1,16	3,97	<0,05
		2	38,60	0,93	2,41	
11	Комплексний тест з виконання ведення м'яча зі зміною напрямку та кидками у кошик з близької відстані, кількість влучань	1	8,20	0,20	2,44	<0,05
		2	9,60	0,18	1,87	
12	Комплексний тест з виконання ведення м'яча зі зміною напрямку та кидками у кошик з близької відстані, час виконання, хв	1	1,22	0,18	14,75	<0,05
		2	1,15	0,12	10,34	

Аналіз основних показників технічної підготовленості свідчить, що статистично значущі ($p < 0,05$) зміни у показниках після корекції тренувального процесу відбулись за всіма тестами.

Проведення оцінки спеціальної фізичної та технічної підготовленості дозволило зробити таке заключення, що майже за всіма отриманими показниками рівень спеціальної фізичної та технічної підготовленості покращився з середнього рівня до високого. При цьому коефіцієнт варіативності свідчить про однорідність показників у групах баскетболістів. Лише в тестах «Комплексний тест з виконання ведення м'яча зі зміною напрямку та кидками у кошик з близької відстані» та у модифікованому тесті «Оцінка відчуття часу (Сермеєв 1973)» (3 с та 5 с) відзначалась неоднорідність показників. Це пов'язано з відмінностями морфофункціональних та психомоторних показників у баскетболістів різного ігрового амплуа, які впливають на швидкість виконання контрольних тестів.

Далі нами було здійснено розрахунок за інтегральною оцінкою спеціальної фізичної підготовленості по групі при першому та другому тестуваннях, представлено у таблиці 6.11

Таблиця 6.11

**Інтегральна оцінка та рівень підготовленості баскетболістів
13-14 років**

	Спеціальна фізична підготовленість	Технічна підготовленість
1 тестування	6,16 (середній рівень)	6,2 бали (середній рівень)
2 тестування	9,16 (високий рівень)	9,0 балів (вище за середній рівень)

Отже, розрахунок показав, що при першому тестуванні в середньому по команді спеціальна фізична підготовленість згідно з формулою: складає $(3+3+3+3+3+3+4+3+3+3)/5=6,1$ бали, що відповідає середньому рівню;

- при другому $(5+5+5+5+4+4+4+5+4+4)/5=9,0$ балів, що відповідає рівню вище за середній (табл. 6.11).

Аналогічним чином розраховувався середній рівень технічної підготовленості баскетболістів 13-14 років:

- при першому тестуванні $(3+3+3+3+3+3+4+3+3+3+3)/6=6,16$, що відповідає середньому рівню підготовленості;

- при другому тестуванні $(4+5+4+5+4+4+5+4+5+5+5)/6=9,16$, що відповідає середньому рівню підготовленості.

За результатами тестування формувався висновок. Використання комплексної системи оцінки дозволило уніфікувати індивідуальні дані спортсменів з урахуванням їх спрямованості до роботи.

Окрім того, за допомогою інтегральної оцінки тренер може визначити рівень підготовленості гравців: індивідуально, в середньому по групі, диференційовано залежно від ігрового амплуа, соціального статусу та інших критеріїв.

Аналіз результатів контролю психофізіологічного стану баскетболістів на етапі попередньої базової підготовки. У командних спортивних іграх важливу роль відіграють психофізіологічні здібності спортсменів, що пов'язані з наявністю в структурі їх рухової діяльності психомоторного компонента [85, 86, 109, 145, 112].

Результати дослідження латентного періоду простої зорової моторної реакції показали, що баскетболістам характерні такі рівні сенсомоторних реакції за шкалою оцінки, яка розроблена М.В. Макаренко і В.З. Лизогубом [112]: вище середнього – у 60%, а саме 12 спортсменів ($218,8 \pm 5,8$), середній – 40% спортсменів ($257,1 \pm 11,6$), нижче середнього рівня – жодного гравця. Результати дослідження простої зорової моторної реакції у баскетболістів 13-14 років представлені в таблиці 6.12.

Таблиця 6.12

**Показники простої зорової моторної реакції у баскетболістів
13-14 років на етапі попередньої базової підготовки (n=20)**

Рівень	Вище середнього	Середній	Нижче середнього
Кількість	n =12	n =8	n =0
Відсоток	60	40	0
Показник	218,8±5,8	257,1±11,6	відсутні

Результати дослідження реакції вибору потрібної рухової відповіді з ряду можливих відповідно до зміни поведінки партнера, супротивника або навколишнього оточення, представлені в таблиці 6.13.

Таблиця 6.13

**Показники реакції вибору двох предметів із трьох у баскетболістів
13-14 років на етапі попередньої базової підготовки (n=20)**

Рівень	Вище середнього	Середній	Нижче середнього
Кількість	n =2	n =17	n =1
Відсоток	10	85	5
Показник	390,5±0	430,1±7,9	487,1±0

Отже, нами було отримано такі рівні у атлетів, які спеціалізуються у баскетболі: 10% баскетболістів – з рівнем, вище вищим засередній, з середнім рівнем – 85%, нижчим за середній – 1 баскетболіст (5%).

Відзначимо, що в процесі виконання тесту простої зорової моторної реакції не були зареєстровані помилки. Однак у процесі виконання тесту реакції вибору 2-х з 3-х реєструвалася помилка, яка становила за кількістю

2,68±0,66. На нашу думку, зареєстровані дані показують, що процес формування простої і складної психомоторної реакції не є завершеним. Оскільки здатність реагувати на сигнал піддається тренуванню, необхідно знаходити шляхи її вдосконалення у баскетболістів 13-14 років.

Реакція на рухомий об'єкт (РРО) як складна сенсомоторна реакція також належить до складної реакції, в якій головним показником є не абсолютна швидкість реагування, а її своєчасність.

Наприклад, у баскетболі під час розвитку швидкого прориву всі техніко-тактичні дії виконуються на великій швидкості, спортсмен повинен віддати передачу своєму партнеру у необхідний час, тобто відреагувати на його рух. Тому великої значущості набувають показники реакції на об'єкт, що рухається у баскетболістів (табл. 6.14.)

Таблиця 6.14

Типи реакції на об'єкт, що рухається, у баскетболістів 13-14 років (n=20)

Типи	Збудження	Гальмування	Зрівноважений
Кількість	n =16	n =0	n =4
Відсоток	80	0	20

В результаті дослідження було встановлено такі типи реакції у баскетболістів: тип реакції з переважанням процесів збудження було виявлено у 16 спортсменів, що склало 80%, тип реакції з переважанням процесів гальмування був відсутній, зрівноважений тип реакції було виявлено у 20% спортсменів.

Визначення психомоторних якостей (латентного періоду рухової реакції) дозволяє диференціювати баскетболістів залежно від їх психофізіологічних особливостей.

Успішність у баскетболі залежить від типологічних особливостей вищої нервової діяльності, до яких відносять силу і функціональну рухливість

нервових процесів. Результати дослідження показників наведені в таблиці 6.15.

Таблиця 6.15

**Типологічні особливості вищої нервової діяльності
баскетболістів 13-14 років (n=20)**

№ з/п	Показник	Фактичні дані	Середній діапазон	Оцінка
1	Функціональна рухливість нервових процесів (с)	74,48±1,62	64,04-69,1	нижче середнього
2	Сила нервових процесів (знак/хв.)	505,00±22,84	676-782	низький

Аналіз даних показує, що показник функціональної рухливості нервових процесів (ФРНП) знаходився на рівні, нижчому за середній, а показник сили нервових процесів – на низькому рівні. Отже баскетболісти 13-14 років мають слабку нервову систему і нижчу за середню рухливість нервових процесів.

Показники вищої нервової діяльності є генетично зумовленими і дуже погано піддаються тренуванню. Однак якщо враховувати, що вік обстежуваних становив 13-14 років, то, можливо, сила і рухливість нервових процесів з віком можуть підвищитися.

Дослідження науковців [109, 112] вказують, що особи з високим рівнем спортивної кваліфікації характеризуються вищими показниками ФРНП. В цілому відзначається, що в ігрових видах спорту переважає холеричний тип темпераменту, який необхідний для атакуючої гри. Холеричний тип темпераменту характеризується сильною неврівноваженою і рухливою нервовою системою.

Нами також було проведено дослідження частоти рухів баскетболістів на етапі попередньої базової підготовки за теппінг-тестом (табл. 6.16.). Отримані показники свідчать про середню силу нервових процесів і переважання збудження над гальмуванням в нервовій системі баскетболістів 13-14 років.

Таблиця 6.16

**Показники частоти рухів (за теппінг-тестом)
у баскетболістів 13-14 років (n=20)**

Показник	Значення
Кількість ударів за 5 с	32,5±0,52
Кількість ударів за 60 с	318,12±8,62

Отже, урахування типологічних властивостей нервової системи юних спортсменів було рекомендовано тренеру використовувати для диференційованого планування навантаження.

Окрім того, дані показники можна враховувати при орієнтації гравців до ігрового амплуа, при корекції навчально-тренувального процесу, при використанні тих чи інших гравців під час різних фрагментів змагальної діяльності (пробиття штрафних кидків, кутових тощо), а також для профілактики виявлення несприятливих зрушень в діяльності нервової системи баскетболістів на етапі попередньої базової підготовки.

Особливості контролю параметрів уваги у баскетболістів на етапі попередньої базової підготовки до та після навантаження різної спрямованості. Підвищення рівня параметрів уваги спортсменів-підлітків напряду пов'язано з розвитком їхповноцінної пізнавальної активності й інтересу до інтелектуальної та спортивної діяльності, розвитком мотиваційної сфери в цілому, а також вольових якостей. Враховуючи значущість параметрів уваги для ігрової діяльності у командних спортивних іграх необхідним є включення до комплексного контролю баскетболістів контролю впливу навантаження різної спрямованості на показники параметрів уваги у баскетболістів як фактору, що визначає ефективність змагальної діяльності на етапі попередньої базової підготовки.

Результати дослідження параметрів уваги у баскетболістів на етапі попередньої базової підготовки до та після навантаження різної спрямованості представлено у таблиці 6.17.

Таблиця 6.17

Показники параметрів уваги у баскетболістів 13-14 років (n=20) до та після навантаження різної спрямованості

Параметри уваги	Вид навантаження	$x \pm m$	ЧСС
Концентрація, бали	до навантаження	3,4±0,6	67,8
	неспецифічне	2,8±0,3**	118,0
	специфічне	2,1±0,15***	169,2
Продуктивність, бали	до навантаження	11,5±1,3	67,8
	неспецифічне	8,7±0,9**	118,0
	специфічне	8,2±0,3***	169,2
Стійкість, бали	до навантаження	5,5±0,68	67,8
	неспецифічне	4,1±0,53**	118,0
	специфічне	3,9±0,49***	169,2
Точність, бали	до навантаження	12,1±1,6	67,8
	неспецифічне	8,7±1,4**	118,0
	специфічне	8,0±1,3***	169,2
Переключення, %	до навантаження	58,1±2,99	67,8
	неспецифічне	65,6±3,2**	118,0
	специфічне	71,2±3,5***	169,2
Кількість помилок, разів	до навантаження	36,9±5,67	67,8
	неспецифічне	45,8±3,81**	118,0
	специфічне	48,9±2,80***	169,2

Примітки: ** - статистична значущість ($p < 0,05$) розходжень між показниками до навантаження та після неспецифічного навантаження, *** - статистична значущість ($p < 0,05$) розходжень між показниками після неспецифічного та після специфічного навантаження

Аналіз результатів дослідження показав, що вплив специфічного навантаження на параметри уваги виявився найбільш значним. Так, концентрація у порівнянні з результатами до навантаження, знизилася на 1,3 бали; продуктивність знизилася на 4,1 бали; стійкість погіршилася на 1,6 бали; переключення знизилося на 13,1%; помилок стало в середньому на 12 більше.

Аналіз результатів дослідження параметрів уваги до навантаження свідчить, що перед навантаженням при ЧСС рівної 67,8 уд·хв⁻¹ в групі баскетболістів були виявлено, що такі параметри уваги як концентрація, продуктивність та стійкість були на низькому рівні; точність та переключення – на середньому рівні, й відзначено високий рівень помилок.

Далі після розминки випробовуваним було задане неспецифічне навантаження аеробного характеру (6-ти хвилинний біг по баскетбольному майданчику), потім замірялася ЧСС й проводилося повторне тестування параметрів уваги.

Після неспецифічного навантаження було виявлено, що концентрація знизилася в середньому на 0,6 бали (низький рівень). Продуктивність уваги зменшилася на 2,8 бали (низький рівень). Точність знизилася на 3,4 бали; стійкість знизилася на 1,4 бали; переключення погіршилося на 7,5 %. Кількість помилок збільшилася в середньому по групі на 8,9 разів.

Вплив навантаження специфічного характеру в аеробно-анаеробному режимі (вправи техніко-тактичної спрямованості з активною протидією захисників, навчальна гра) призвів до підвищення ЧСС та погіршення показників параметрів уваги (табл. 6.17).

На основі кореляційного аналізу було встановлено ступінь взаємозв'язків між параметрами уваги після специфічного навантаження та показниками змагальної діяльності у баскетболістів на етапі попередньої базової підготовки (табл. 6.18).

Таблиця 6.18

Коефіцієнти кореляції між параметрами уваги після специфічного навантаження з техніко-тактичними показниками змагальної діяльності баскетболістів 13-14 років (n=20)

Показники, що корелюють	Параметри уваги					
	Концентрація	Продуктивність	Стійкість	Точність	Переключення	Помилки
Перехоплення м'яча	0,10	0,69**	0,51**	0,43**	0,70**	0,78**
Штрафні кидки	0,84***	0,43**	0,62**	0,14	0,45**	0,48**
Очки за гру	0,43**	0,14	0,45**	0,48**	0,62**	0,14
Фоли	0,31	0,38*	0,81***	0,07	0,42**	0,65**
Втрати м'яча	0,24	0,80***	0,88***	0,33**	0,81***	0,88***
Помилки	0,38*	0,07	0,42**	0,65**	0,81***	0,79**

Примітки: ($r = 0,33$ при $p < 0,05$); * - слабкий кореляційний зв'язок; ** - середній кореляційний зв'язок, *** - сильний кореляційний зв'язок

Аналіз результатів свідчить про слабкий та середній взаємозв'язок між показниками змагальної діяльності, такими як очки за гру та помилки, та концентрацією уваги у баскетболістів 13-14 років від $r=0,38$ - $0,43$ (табл.6.18). Виявлено, що найбільш суттєвий взаємозв'язок виявлено між втратами м'яча та майже всіма параметрами уваги (від $r=0,33$ до $r=0,80$ - $0,88$), крім концентрації ($r=0,24$). Середні та високі кореляційні зв'язки відзначаються також між помилками за гру, такими як: пробіжки, подвійне ведення, 3 секунди та інші з майже всіма параметрами уваги (від $r=0,38$ - $0,79$ до $r=0,81$), окрім продуктивності ($r=0,07$). Також виявлено, що на ефективність штрафних кидків найбільший вплив має концентрація уваги ($r=0,84$), а на перехоплення – переключення уваги ($r=0,70$), помилки за гру ($r=0,78$) та продуктивність ($r=0,65$). Між кількістю фолів за гру та стійкістю уваги виявлено високий коефіцієнт кореляції ($r=0,81$), а між помилками, допущеними у коректурній пробі та фолами – середній ($r=0,69$). Це можна пояснити слабким рівнем захисних дій та специфікою контактних ігрових моментів баскетболу, які часто

здійснюються баскетболістам на межі порушення правил.

Кореляційний аналіз визначив, що між більшістю показників змагальної діяльності та параметрами уваги у баскетболістів 13-14 років виявлено середній та сильний статистично значущий ($p < 0,05$) взаємозв'язок, що підтверджує необхідність включення засобів та методів розвитку уваги у навчально-тренувальний процес на етапі попередньої базової підготовки та обов'язкового здійснення контролю динаміки параметрів уваги протягом річного циклу.

Дані, отримані в ході досліджень, свідчать про переважно низький рівень розвитку параметрів уваги у баскетболістів на етапі попередньої базової підготовки. Визначено, що в більшому ступені на зниження параметрів уваги впливає навантаження специфічного характеру, особливо знижуються показники концентрації, переключення, стійкості, збільшується кількість помилок.

Після річного циклу підготовки нами було проведено тестування параметрів уваги до та після навантаження. Аналіз результатів свідчить, що після року тренувань на етапі попередньої базової підготовки у баскетболістів статистично значуще ($p < 0,05$) змінились показники рівня параметрів уваги у порівнянні з початком року. Отже, в групі баскетболістів рівень концентрації уваги підвищився на 3,4 бали в спокої, на 2,5 бали після неспецифічного навантаження і на 2,1 після специфічного. Це відповідає переходу з низького рівня на середній. За показником продуктивності уваги у баскетболістів показник в середньому по групі покращився на 5,3 бали в спокої, на 6,5 після неспецифічного та на 5,2 після специфічного навантаження. Це стало відповідати середньому рівню.

Показник стійкості уваги змінився та підвищився після річного циклу підготовки краще, ніж на початку: до навантаження – на 7,2 балів; після неспецифічного навантаження – на 6,2 бали та після специфічного – на 5,7 бали. Розглядаючи динаміку такого параметра, як точність уваги, можна відзначити,

що середні показники у групи баскетболістів 13-14 років статистично значуще ($p < 0,05$) змінилися, як до навантаження, так і після неспецифічного та специфічного навантаження. Показник точності уваги у спокої підвищився на 3,5 бали після року навчання у групі базової підготовки, що стало відповідати високому рівню; після неспецифічного та специфічного навантаження, не дивлячись на те, що група залишилася на середньому рівні, результати статистично значуще ($p < 0,05$) покращилися.

Переключення уваги також статистично значуще ($p < 0,05$) покращилось, про це свідчить зниження результату, яке відповідає кращому рівню. Так, в експериментальній групі показник став на 34 бали кращим, ніж в контрольній групі – до навантаження; на 37,5 бали – після неспецифічного навантаження та на 43,8 – після специфічного. В контрольній групі показник статистично значуще ($p > 0,05$) не змінився.

Після річного циклу підготовки відзначається зниження кількості помилок у спокої на 24,4 одиниці, після неспецифічного навантаження – на 27,6 у порівнянні з вихідним рівнем і на 27,5 одиниця – після специфічного. Це відповідає переходу з високого рівня помилок на середній.

Аналіз результатів тесту «коректурна проба» свідчить, що показники змінилися в кращий бік у всіх баскетболістів, але спостерігалась варіація показників (V коефіцієнт варіації від 5 до 26 %). Це пояснюється індивідуальними особливостями особистості кожного гравця. Найбільш розповсюдженими причинами недостатньої уваги в підлітків є: синдром дефіциту уваги з гіперактивністю, хронічні (наприклад, зору), соматичні захворювання, хворобливість, висока стомлюваність і, як наслідок цього, низька працездатність; індивідуальні особливості нервової системи. Властивості вищої нервової діяльності впливають на розвиток усіх параметрів уваги: для підлітка із сильною і рухливою нервовою системою більш характерні параметри уваги: стійкість, переключення, що добре розподіляється. Особистостям з інертною і

слабкою нервовою системою більш властиве хитливе переключення та поганий об'єм уваги. Перевтома і перевантаження, недостатній розвиток пізнавальної навчальної мотивації також є причинами недостатньої уваги у спортсменів підліткового віку.

Проведення етапного контролю швидкості оперативного мислення за методикою «Трійка» показало такі результати (табл. 6.19)

Таблиця 6.19

Показники швидкості оперативного мислення за методикою «Трійка» у баскетболістів 13-14 років (n=20)

Тести	\bar{x}	$\pm S$	V %
Перше тестування (серпень)			
Кількість ходів	21,15	3,25	15,37
Час виконання, хв	2,09	0,44	21,05
Друге тестування (листопад)			
Кількість ходів	20,12	2,64	13,12
Час виконання, хв	2,00	0,36	18,00
Третє тестування (лютий)			
Кількість ходів	18,25	2,48	13,59
Час виконання, хв	2,48	0,32	20,78
Четверте тестування (травень)			
Кількість ходів	16,40	2,12	12,93
Час виконання, хв	1,42	0,28	19,72

Виявлено, що середній показник оперативного мислення під час першого тестування складав $21,15 \pm 3,25$ ходів за 2,09 хв, баскетболісти дуже повільно виконували завдання, вже після трьох місяців тренувань результати покращились, $20,12$ ходів за 2.00 хв, при третьому відбулось статистично

значуще ($p < 0,05$) збільшення часу за 18,25 ходів 2,48 хв, що свідчить про втому під час фінальної частини змагань у квітні, а при четвертому – ще покращилось 16,40 ходів за 1 хв. 42 секунди.

Статистично значуще ($p < 0,05$) поліпшення показників швидкості оперативного мислення свідчить про позитивний вплив баскетболу на розвиток цієї якості. Отже, контроль уваги та оперативного мислення необхідно включати до програми комплексного контролю баскетболістів на першій стадії багаторічної підготовки.

6.2.3. Організаційно-методичні основи технології реалізації системи контролю на етапах попередньої та спеціалізованої базової підготовки та підготовки до вищих досягнень у футболі. Технологія реалізації системи контролю технічної та техніко-тактичної підготовленості футболістів на етапі попередньої базової, спеціалізованої базової підготовки та підготовки до вищих досягнень здійснювалася спільно зі здобувачем Матяшем В.В., кандидатом наук з фізичного виховання і спорту, старшим викладачем кафедри спортивних ігор, який під керівництвом Мітової О.О. захистив дисертаційну роботу у 2013 році.

З метою виявлення дискримінативних ознак у техніці виконання технічних прийомів у футболістів різного віку нами було проведено порівняльний аналіз характерних помилок при виконанні поєднань технічних прийомів. Виявлено, що більшість помилок і втрат м'яча відбувалося саме в момент переходу від одного технічного прийому до іншого.

Педагогічне спостереження за технічною підготовленістю футболістів і аналіз ефективності техніко-тактичних дій при змагальній діяльності свідчить про виконання футболістами типових сполучень технічних прийомів і наявність однакових помилок на різних етапах багаторічної підготовки. Статистично значущу ($p < 0,05$) відмінність склав лише відсоток спортсменів, які допускають помилки залежно від рівня кваліфікації (в 17-19 років – від 8,6% до 28,7%, в 15-16 років – від 38,1% до 68,1%, в 10-11 років – від 70,0% до 96,6%) (табл.6.20-

6.21).

Таблиця 6.20

Показники ефективності виконання поєднань технічних прийомів в змагальній діяльності футболістів на різних етапах багаторічної підготовки

№	Сполучення технічних прийомів	% браку під час виконання		
		Дніпро U-19 17-19 років ЕПдВД	ДЮСШ 15-16 років ЕСБП	ДЮСШ 10-11 років ЕПБП
1.	Ведення м'яча - передача	44,4 %	50,5 %	47,5%
2.	Зупинка м'яча - удар	57,6%	27,0 %	42,3%
3	Передача-прийом м'яча - удар ногою	57,3%	23,3 %	40,3%
4	Ведення м'яча - обведення - удар	55,3%	21,3 %	38,3%
5.	Відбір зверху - удари головою	36,0%	35,6 %	35,8%
6.	Передача – прийом м'яча - передача	18,0%	49,3 %	33,6%
7.	Відбір м'яча - ведення	20,3%	39,5 %	29,9%
8.	Перехоплення-передача	21,4%	37,8 %	29,6%
9,	Ведення – обманні рухи (фінти)	16,6%	25,1 %	20,8%
	Всього браку	23,4%	37,6 %	30,5%

Таблиця 6.21

Дискримінативні ознаки виконання сполучень технічних прийомів у футболістів на різних етапах багаторічної підготовки

№ з/п	Сполучення технічних прийомів	% браку		
		ЕПдВ Д	ЕСБП	ЕПБП
		17-19 років (n=23)	15-16 років (n=22)	10-11 років (n=60)
1	Ведення м'яча – передача			
	Найбільш часта помилка під час ведення в тому, що спортсмен під час виконання може зробити занадто широкий крок (м'яч залишиться позаду футболіста, або він заплутається в ногах), або робити дрібні кроки (спортсмен почне робити дрібні кроки, що вплине на швидкість виконання). Після переходу на передачу футболіст може відпустити м'яч далеко, або не «підібрати» ногу і за рахунок цього губляться секунди на виконання цього технічного прийому.	28,7%	68,1%	70,0%

Продовження таблиці 6.21

2	Зупинка м'яча – удар			
	Незалежно від того, який м'яч зупинити (в польоті або той, що котиться по землі), часті помилки полягають в тому, що у спортсмена дуже напружений гомілкостоп, тому м'яч може відскочити на далеку відстань від футболіста. Після зупинки спортсмен частіше помиляється при постановці ноги: поставивши опорну ногу далі ніж м'яч (не зможе виконати якісно удар); поставить опорну ногу раніше, перед м'ячем (не дістане до м'яча і буде тягнутися до нього).	8,6%	54,5%	93,3%
3	Ведення м'яча – обведення – удар			
	Під час ведення: широкий крок, дрібний крок. Під час обведення, якщо футболіст володіє малою кількістю прийомів, суперник може відібрати м'яч, ледь побачивши знайомі для нього рухи, або через недостатню технічну майстерність спортсмена можлива втрата м'яча. Навіть якщо гравець володіє широким «багажем» прийомів, то через їх варіативність може заплутатися і втратить м'яч. Під час удару: постановка ноги далі м'яча, і раніше до м'яча.	28,7%	63,6%	83,3%
4	Передача – прийом – удар ногою			
	Передача може бути неточною через неправильну постановку ноги або неправильний удар по м'ячу. Під час прийому гомілкостоп може бути напружений і таким чином м'яч відлетить від гравця. При ударі можуть виникати такі ж помилки, як і при передачі.	28,7 %	63,6%	83,3%
5	Відбір вгорі – удар головою			
	Під час відбору вгорі спортсмен може несвоєчасно вистрибнути (рано, пізно) і не влучити по м'ячу під час подальшого удару головою, через те що неправильно розрахував траєкторію. А під час удару закрити очі і не вдарити в бік воріт.	8,6%	54,5%	93,3%
6	Передача – прийом – передача			
	При передачі помилка полягає в тій самій постановці ноги, як і вказувалося в (4) технічному прийомі. Під час прийому гравець може неправильно для цієї ситуації прийняти м'яч (зовнішньою стороною, внутрішньою стороною стопи або підйомом). А в наступній передачі заплутатися в м'ячі через поганий прийом.	28,7%	38,1%	70,0%
7	Відбір м'яча – ведення			
	Найпоширеніші помилки полягають в тому, що гравець кидається на суперника, а той, прибираючи м'яч в сторону, обводить гравця, що відбирає. Так само можливо несвоєчасно виконати підкат (рано чи пізно). Ведення: широкий крок, дрібний крок.	8,6%	54,5%	93,3%

Продовження таблиці 6.21

8	Перехоплення – передача			
	Футболісти можуть не дотягтися до м'яча і не виконати перехоплення. Після перехоплення можуть виконувати багато зайвих рухів і в результаті своєчасних і швидких дій суперника, сповільнившись, гравець може не виконати передачу.	28,7 %	63,6%	83,3%
9	Ведення – обманні рухи (фінти)			
	Помилки полягають в тому, що спортсмен веде м'яч не біля ноги, а відпускає далеко і не має можливості контролювати м'яч при обведенні.	28,7%	68,1%	96,6%

Примітки: ЕПдВД – етап підготовки до вищих досягнень, ЕСБП – етап спеціалізованої базової підготовки, ЕПБП – етап попередньої базової підготовки

З метою виявлення рівня технічної підготовленості юних футболістів 10-11 років нами було проведено педагогічне тестування у трьох групах початкової підготовки ДЮСШ№2, ДЮСШ№12 та СЗОШ№73. Результати тестування представлено в таблиці 6.22. Порівняння рівня технічної підготовленості футболістів трьох груп свідчить про те, що найкращі показники у групи ДЮСШ, потім у ДЮСШОР.

Таблиця 6.22

Показники технічної підготовленості футболістів 10-11 років (n=60)

Тести	Група	Значення				
		\bar{x}	$\pm S$	V%	p	t
Удар по м'ячу на дальність (м)	ДЮСШ№2 (n=20)	24,82	3,57	14,43	p1-2<0,01	3,23
	ДЮСШ№12 (n=20)	20,71	3,89	18,81	p1-3<0,001	9,28
	СЗОШ№73 (n=20)	13,02	4,30	33,02	p2-3<0,001	6,05
Вкидання м'яча із-за бокової лінії (м)	ДЮСШ№2 (n=20)	10,81	1,49	13,82	p1-2<0,01	2,98
	ДЮСШ№12 (n=20)	9,13	1,93	20,90	p1-3<0,001	7,14
	СЗОШ№73 (n=20)	7,23	1,35	18,73	p2-3<0,01	3,74

Продовження таблиці 6.22

Обведення стійок на час (с)	ДЮСШ№2 (n=20)	19,90	2,23	11,25	p1-2<0,01	3,72
	ДЮСШ№12 (n=20)	22,85	2,82	12,22	p1-3<0,001	13,4
	СЗОШ№73 (n=20)	30,46	2,99	9,80	p2-3<0,001	8,91
Комплекс з м'ячем (с)	ДЮСШ№2 (n=20)	8,04	0,94	11,25	p1-2>0,05	1,81
	ДЮСШ№12 (n=20)	7,35	1,21	16,41	p1-3>0,05	1,79
	СЗОШ№73(n=20)	8,53	0,99	11,63	p2-3<0,01	3,19
Жонглюванн я(кіл-ть разів)	ДЮСШ№2 (n=20)	21,10	12,81	60,72	p1-2>0,05	0,55
	ДЮСШ№12 (n=20)	18,72	13,60	72,60	p1-3<0,01	3,76
	СЗОШ№73 (n=20)	6,21	12,10	194,80	p2-3<0,01	3,13
Біг 30м з веденням м'яча (с)	ДЮСШ№2 (n=20)	5,92	0,34	5,72	p1-2<0,01	2,36
	ДЮСШ№12 (n=20)	6,25	0,53	7,96	p1-3<0,001	5,06
	СЗОШ№73 (n=20)	7,54	1,56	20,74	p2-3<0,001	4,03

Результати групи, яка займається у середній загальноосвітній школі (ЗОШ № 73), найнижчі з трьох груп, оскільки тренувальний процес у ній був здебільшого спрямований на масове залучення дітей до занять фізичною культурою за допомогою футболу, підвищення рівня їх рухової активності та розвиток фізичних якостей, та, меншою мірою, на правильність, якість і послідовність вивчення технічних прийомів.

Аналіз показників рівня технічної підготовленості юних футболістів 10-11 років свідчить про те, що середні значення технічної підготовленості трьох груп відповідали рівню «нижче норми» за програмою ДЮСШ за всіма тестами, не дивлячись на те, що мали статистично значущу ($p<0,05$) різницю між собою у

деяких параметрах. Так само виявлено, що зміст кожного тесту розкривав ступінь володіння одним технічним елементом, а не поєднанням декількох прийомів, які найчастіше виконуються разом під час гри, крім тесту «Комплекс з м'ячем».

Багато вчених (В.В. Ніколаєнко, В.М. Дараган, 2007; С.В. Бойченко, 2005 та ін.) у своїх дослідженнях підтвердили наявність взаємозв'язку між показниками технічної та фізичної підготовленості. З метою виявлення взаємозв'язку між показниками технічної та фізичної підготовленості нами був проведений кореляційний аналіз. Результати свідчать про слабкий та середній взаємозв'язок між показниками технічної та фізичної підготовленості у футболістів 10-11 років до експерименту від $r = 0,31-0,34$ до $r = 0,68-0,69$, а також від $r = -0,31$ до $0,69$ (табл. 6.23).

Таблиця 6.23

Коефіцієнти кореляційного взаємозв'язку між технічною і фізичною підготовленістю юних футболістів 10-11 років (n=44) (до педагогічного експерименту)

Показники технічної підготовленості	Показники фізичної підготовленості					
	Біг 15м з місця	Біг 15м з розбігу	Біг 30м	Човниковий біг 120м	Стрибок у довжину з місця	Стрибок вгору з місця
Удари по м'ячу на дальність	-0,57**	0,01	-0,53**	-0,62**	0,44**	0,23
Вкидання м'яча з-за бокової лінії	-0,63**	-0,07	-0,64	-0,69**	0,59**	0,34*
Обведення стійок на час	0,52**	0,02	0,45**	0,63**	-0,39*	-0,31*
Комплекс з м'ячем	0,15	0,14	0,20	0,24	-0,01	-0,08
Жонглювання	-0,43**	-0,04	-0,42**	-0,44**	0,34*	0,18
Біг 30м з веденням м'яча	0,48**	0,28	0,64**	0,68**	-0,39*	-0,27

Примітки: * - слабкий кореляційний зв'язок ($r = 0,31$ при $p < 0,05$); ** - середній кореляційний зв'язок

Кореляційний аналіз зв'язку між показниками фізичного розвитку і технічної підготовленості показав, що на загальногруповому рівні існують статистично значущі ($p < 0,05$) кореляційні зв'язки від $r = 0,32$ до $r = 0,78$ (табл. 6.24).

Таблиця 6.24

Коефіцієнти кореляційного взаємозв'язку між технічною підготовленістю юних футболістів групи (10-11 років) з показниками фізичного розвитку (до педагогічного експерименту) (n = 44)

Показники технічної підготовленості і	Показники фізичного розвитку							
	Маса тіла	Довжина тіла	Обхват грудної клітини				Динамометрія	
			Вдих	Видих	Пауза	Розмах	Права кисть	Ліва кисть
Удари по м'ячу на дальність	0,47**	0,70***	0,49**	0,47**	0,65**	0,22	0,06	0,39*
Вкидання м'яча з-за бокової лінії	0,43**	0,78***	0,36*	0,35*	0,38*	0,19	0,06	0,15
Обведення стійок на час	-0,56**	-0,43**	-0,48**	-0,50**	-0,42**	0,26	0,11	0,27
Комплекс з м'ячем	-0,11	-0,22	0,08	-0,03	-0,02	0,42*	0,08	-0,01
Жонглювання	0,45**	0,17	0,34*	0,32*	0,37*	0,21	0,38*	0,52**
Біг 30м з веденням м'яча	-0,26	-0,31*	-0,19	-0,21	-0,23	0,01	0,01	0,01

Примітка: * - слабкий кореляційний зв'язок ($r = 0,31$ при $p < 0,05$); ** - середній кореляційний зв'язок, *** - сильний кореляційний зв'язок,

Акцент на розвитку психомоторних здібностей, таких як швидкість простої зорово-моторної реакції, реакції на рухомий об'єкт, може істотно підвищити цілеспрямованість та осмисленість процесу навчання технічним прийомам футболістів, прискорити і зробити його ефективнішим. Тому нами було досліджено особливості психофізіологічного стану юних футболістів за допомогою комп'ютерної програми «Діагност-1» (М.В. Макаренко, В.С. Лизогуб, 2009).

Виявлено, що психофізіологічний стан футболістів 10-11 років

характеризується середнім рівнем латентних періодів простих зорово-моторних реакцій, нижчим за середній рівнем латентних періодів складних зорово-моторних реакцій, неврівноваженістю нервових процесів з перевагою порушення, нижчим за середній рівнем функціональної рухливості нервових процесів і слабкою нервовою системою, з тенденцією до підвищення двох останніх показників (табл. 6.25). Результати дослідження реакції на рухомий об'єкт надано у таблиці 6.26.

Таблиця 6.25

Типологічні особливості вищої нервової діяльності

юних футболістів ($\bar{x} \pm S$)

Показник	Фактичні дані	Середній діапазон	Оцінка
Функціональна рухливість нервових процесів ФРНП (с)	75,62±1,78	6,05-69,1	нижче середнього
Сила нервових процесів СНП (знак/хв.)	508,00±23,89	678-784	низький

Таблиця 6.26

Показники реакції на рухомий об'єкт у юних футболістів 10-11 років (n = 44)

Показники	Значення		
	\bar{x}	$\pm S$	σ
Кількість влучних попадань, разів	5,18	0,64	2,56
Сума відхилень, мс	667,37	43,78	175,12
Середнє відхилення, мс	22,23	1,46	5,83
Кількість випереджень, разів	14,75	0,88	3,53
Сума відхилення при випередженні, мс	409,12	37,74	150,97
Середнє відхилення при випередженні, мс	27,25	1,56	6,24

Продовження таблиці 6.26

Кількість запізнень, разів	10,06	0,64	2,56
Сума відхилень при запізненнях, мс	260,12	24,49	97,98
Середнє відхилення при запізненнях, мс	25,59	1,69	6,78

У процесі аналізу результатів дослідження реакції на рухомий об'єкт у футболістів 10-11 років нами було виявлено 3 групи спортсменів залежно від типологічної особливості вищої нервової діяльності: перша – з типом реакції з перевагою процесів порушення – 72% спортсменів; друга – з типом реакції з перевагою процесів гальмування – 10%; третя – спортсмени з урівноваженим типом реакції – 18%.

Отримані дані ми враховували при впровадженні розробленої нами методики для оптимізації процесу навчання технічним прийомам і профілактики виявлення несприятливих зрушень у діяльності нервової системи юних футболістів. Отримані результати аналізу ефективності техніко-тактичних дій під час змагальної діяльності, виявлення дискримінативних ознак, показники педагогічного тестування з технічної підготовленості, зв'язок рівня технічної підготовленості футболістів 10-11 років з показниками фізичного розвитку та фізичної підготовленості, а також визначення особливостей психофізіологічного стану спортсменів – усе це стало підґрунтям для розробки методики побудови технічної підготовки юних футболістів на етапі попередньої базової підготовки. Тобто результати контролю необхідно використовувати в більшій мірі не для оцінки рівня підготовленості, а для більшого уявлення проблемних складових підготовленості та формування на цій основі подальшої корекції тренувального процесу.

При обґрунтуванні методики ми спиралися на традиційний методологічний підхід щодо вдосконалення техніки рухових дій спортсменів (В.Н. Платонов, 2004), а саме: а) аналіз техніки змагальної діяльності

спортсменів високої кваліфікації; б) визначення дискримінативних ознак на основі порівняльного аналізу техніки спортсменів різної кваліфікації; в) постановка завдань процесу підготовки; г) розробка методики, підбір засобів і методів (табл. 6.27).

Таблиця 6.27

Модель програми технічної підготовки у річному циклі

Блоки вправ	Період річного циклу	Місяць
Блок №1 Ведення м'яча - передача	Підготовчий період – Загально-підготовчий етап	Вересень
Блок №2 Зупинка м'яча - удар		Жовтень
Блок №3 Передача-прийом - удари ногою	Підготовчий період – Загально-підготовчий етап	Листопад
Блок №4 Ведення м'яча - обведення - удар		Грудень
Блок №5 Відбір вгорі - удари головою	Підготовчий період - спеціально-підготовчий етап	Січень
Блок №6 Передача - прийом - передача	Підготовчий період - спеціально-підготовчий етап	Лютий
Блок №7 Відбір м'яча - ведення Блок №8 Перехоплення - передача	Підготовчий період - спеціально-підготовчий етап	Березень
	Змагальний	Квітень
Блок №9 Ведення - обманні рухи (фінти)	Підготовчий період - спеціально-підготовчий етап	Травень
	Змагальний	Червень
Блок №1-№9 Індивідуальна підготовка	Перехідний	Липень- Серпень

Експериментальна методика планувалася за принципом оптимального співвідношення тренувальних засобів протягом всього року і концентрації їх у часі.

Методика передбачала планування окремо тільки технічної підготовки, співвідношення в часі й обсязі з використанням блокової системи (коли кожен блок вправ відповідає вирішенню певних завдань поглибленого навчання), а також паралельно планувалися блоки вправ на розвиток спеціальних фізичних та психомоторних якостей.

Вправи на навчання техніці гри застосовувалися для вирішення основних завдань і тривали протягом 33 хв. Рухливі ігри та вправи на закріплення технічних прийомів і сполучений розвиток фізичних та психомоторних якостей виконувалися у кінці основної або на початку заключної частини тренувального заняття (7хв).

В основу застосування вправ на розвиток психомоторних якостей було покладено диференційований підхід. У зв'язку з тим, що нами були визначено три групи спортсменів залежно від типологічних особливостей вищої нервової системи. Решту часу тренування (50 хв) було відведено на інші види підготовки (теоретичну, тактичну, ігрову).

Усі вправи виконувалися з відносно невисокою інтенсивністю, що обумовлюється як обмеженими функціональними можливостями, так і невисоким рівнем фізичної підготовленості, у тому числі й координаційних здібностей у юних футболістів.

Основні завдання, поставлені на кожне навчально-тренувальне заняття, вирішувалися тими засобами і методами, які вказував тренер (за іншими видами підготовки). Виняток становила послідовність поглибленого навчання технічним прийомам і їх сполученням у контрольній та експериментальній групах (табл.6.28).

**Порівняння послідовності технічних прийомів при
навчанні футболістів 10-11 років**

№ п/п.	Послідовність технічних прийомів та їх сполучень	
	експериментальна група	контрольна група Програма ДЮСШ (2003 р.)
1.	Ведення м'яча - передача	Удари по м'ячі ногою
2.	Зупинка м'яча - удар	Удари по м'ячі головою
3.	Передача-прийом - удари ногою	Зупинка м'яча
4.	Ведення м'яча - обведення - удар	Ведення м'яча
5.	Відбір вгорі - удари головою	Обманні рухи (фінти)
6.	Передача - прийом - передача	Відбір м'яча
7.	Відбір м'яча - ведення	Вкидання м'яча з-за бокової лінії
8.	Перехоплення - передача	
9.	Ведення - обманні рухи (фінти)	

Основна відмінність була в тому, що в експериментальній групі більше уваги приділялося злитому виконанню технічних прийомів (з першої по останню вправу) при чітко визначеній нами послідовності навчання. Спортсмени контрольної групи займалися за загальноприйнятою програмою ДЮСШ. Контрольна група вивчала прийоми окремо і лише потім виконувала їх об'єднано.

Послідовність навчання для експериментальної групи була сформована на основі аналізу показників ефективності виконання сполучень технічних елементів під час змагальної діяльності гравців різної кваліфікації. Тобто чим вищий відсоток браку, тим пріоритетнішим є сполучення технічних прийомів при навчанні відносно до інших. Таке навчання призводить до того, що юні футболісти вчаться відразу використовувати злино ці елементи та економлять

час при роботі з м'ячем, тим самим отримуючи перевагу над суперником.

В умовах педагогічного експерименту виявлено, що в експериментальній групі рівень техніки гри за тестами програми ДЮСШ статистично значуще вищий (при $p < 0,05-0,001$), ніж у контрольній, що свідчить про ефективність використання тренувальних блоків з технічної підготовки (табл.6.29).

Таблиця 6.29

Показники технічної підготовленості юних футболістів 10-11 років до та після експерименту контрольної (n = 22) і експериментальної (n = 22) груп

Контрольні тести	Етап експерименту	Показники							
		\bar{X}		$\pm S$		V %		p	
		КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ
Удар по м'ячу на дальність (м)	до	24,90	24,80	3,89	3,57	18,80	14,40	> 0,05 1,353	<0,001 5,810
	$p > 0,05 (t=1,92)$								
	після	29,60	36,70	4,80	3,18	21,60	11,50		
	$p < 0,001(t=4,23)$								
Вкидання м'яча із-зі бокової лінії (м)	до	9,80	10,80	1,90	1,49	20,90	13,80	>0,05 1,684	<0,001 7,805
	$p > 0,05 (t=2,11)$								
	після	10,2	12,70	1,30	1,43	14,60	11,20		
	$p < 0,001 (t=6,45)$								
Обведення стійок на час (с)	до	20,60	19,90	2,80	2,23	12,20	11,20	>0,05 1,423	<0,001 8,322
	$p > 0,05 (t=1,85)$								
	після	19,90	18,40	2,60	2,19	11,60	11,70		
	$p < 0,001 (t=2,55)$								
Комплекс з м'ячем (с)	до	7,80	8,00	1,20	0,90	16,40	11,30	>0,05 0,998	<0,001 9,701
	$p > 0,05 (t=1,81)$								
	після	7,50	6,80	0,77	0,74	11,80	12,80		
	$p < 0,05 (t=2,22)$								
Жонглювання (кіль-ть)	до	18,7	21,1	13,6	12,8	72,6	60,7	<0,05 2,652	<0,001 10,33
	$p > 0,05 (t=0,55)$								
	після	22,9	31,20	16,90	15,50	62,90	53,10		
	$p < 0,001 (t=4,43)$								
Біг 30м с веденням м'яча (с)	до	6,16	6,04	0,50	0,34	7,96	5,70	<0,001 4,141	<0,001 11,22
	$p > 0,05 (t=1,73)$								
	після	6,03	5,76	0,55	1,00	9,40	17,50		
	$p < 0,05 (t=2,23)$								

Крім того, покращився не тільки кількісний показник при виконанні тестів, а й їх якісне виконання (особливо в тестах «комплекс з м'ячем» та

«обведення стійок на час», які більше виявляють уміння поєднувати технічні прийоми). Відсоткове співвідношення помилок знизилося з 40-90% до 10-50%, в контрольній групі – з 40-90 % до 35-70% при кінцевому тестуванні.

Розроблена нами методика позитивно вплинула й на рівень фізичної підготовленості. Педагогічний експеримент дозволив встановити те, що рівень техніки футболу тісно взаємопов'язаний з розвитком стартової та дистанційної швидкості. Тому надалі у навчально-тренувальному процесі футболістів необхідно робити акцент на розвитку та контролю цих якостей, підбираючи вправи, наближені до змагальних.

6.2.4. Технологія реалізації системи контролю в командах вищої ліги зі спортивних ігор. Аналіз техніко-тактичних дій у захисті баскетбольної команди вищої ліги чемпіонату України сезону 2013-2014 року «Дніпро-ДВУФК» (Дніпропетровськ) дозволив одержати кількісні та якісні показники ефективності застосування командних тактичних способів у захисті висококваліфікованих баскетболістів.

Одним з головних елементів, який характеризує гру всієї команди у захисті, є показник частоти застосування тих або інших захисних побудов (тактичних схем ведення гри). Цей показник дозволяє аналізувати тактичні схеми ведення гри команди у захисті стосовно ігрової ситуації на майданчику і дій команди-суперника. Провідні баскетбольні тренери досить часто використовують зміни тактичних схем ведення гри командою у захисті для підвищення ефективності захисних дій.

У таблиці 6.30 наведено показники частоти застосування різних тактичних схем захисту командою «Дніпро-ДВУФК». Аналіз частоти застосування різних захисних побудов у процесі офіційних ігор чемпіонату вищої ліги України сезону 2013/2014 рр. свідчить, що команда «Дніпро-ДВУФК» частіше за все застосовувала особистий пресинг в середньому 64 %

від загальної кількості атак, далі йдуть зонний захист та особистий захист відповідно по 17%.

Таблиця 6.30

Співвідношення способів захисту, які застосовувалися баскетбольною командою вищої ліги України «Дніпро-ДВУФК» в сезоні 2013/2014 рр., (%)

Способи захисту	Застосування способів захисту команди «Дніпро-ДВУФК» (n=12 ігор)
Особистий пресинг	66%
Зонний захист	17%
Особистий захист	17%

Інші форми захисту застосовувалися більш епізодично. Це пов'язано із кількома чинниками, основними з них є такі: тактичне завдання на гру; амбіційна молода команда, яка хоче підвищувати свій рівень майстерності, рівень інтегральної підготовленості, рівень майстерності гравців команди суперника; суб'єктивне сприйняття ігрової ситуації на майданчику; пріоритети тренерів у застосуванні того чи іншого тактичного способу захисту; рівень техніко-тактичної майстерності гравців при застосуванні конкретних схем захисних дій тощо.

У таблиці 6.31 наведені середні показники кількості різних тактичних способів захисту команди «Дніпро-ДВУФК» в середньому за одну гру. Аналіз результатів нашого спостереження свідчить, що в середньому максимальну кількість разів за гру, коли команда застосовувала особистий захист, складає 97 разів, особистий пресинг – 80 разів та зонний захист – 71 раз.

Середні показники ефективності захисних побудов в іграх чемпіонату вищої ліги України, коли команда перехоплювала м'яч, хтось з гравців робив блок-шот, або кидок суперником було здійснено неточно тощо, свідчать, що:

при особистому захисті команда грала більш переконливо – 47 атак суперника було зірвано; при особистому пресингу – 36 разів, та при зонному захисті – 34 рази.

Таблиця 6.31

**Середні показники кількості способів захисту у команди
«Дніпро-ДВУФК» за одну гру.**

Способи захисту	Особистий пресинг 1 гра	Особистий захист 1 гра	Зонний захист 1 гра
Ефективно	36	47	34
Неефективно	44	51	37
Всього	80	97	71

Примітки: ефективно – перехоплення передачі, блок-шоти, підбирання на своєму щиті.; неефективно – забиті м'ячі суперником, втрати м'яча, фоли (порушення правил гри)

Результати дослідження також виявили, що в усіх застосованих способах захисту у відсотковому співвідношенні переважала неефективність його застосування, коли команді були закинуті очки з гри, або команда заробляла фоли, з пробиттям штрафних кидків: при особистому захисті – це 51 раз, при особистому захисті – 44 рази та при зонному захисті – 37 разів.

Показники ефективності зонного захисту свідчать про те, що у 48% випадків баскетболісти відбирали м'яч у команди суперника або перешкоджали їх вдалій атаці кошика. А в 52% випадків цей захист був неефективним. Проте тільки у двох матчах вони використовували цей спосіб захисту. Логічніше б було цей спосіб захисту застосовувати епізодично, він не повинен слугувати основною формою оборони. Крім того, нами визначено, що недоцільно застосовувався зонний захист на початку зустрічі, коли гравці суперника ще не

стомлені, досить енергійні та їх кидки більш точні, результативні, ніж наприкінці гри, а також помилки при передачі нападника в зону свого партнера без голосового супроводу.

Показники ефективності особистого пресингу свідчать про те, що у 45% випадків баскетболісти відбирали м'яч у команди суперника або перешкоджали їх вдалій атаці кошика за рахунок більш злагодженої роботи ніг у захисній стійці тощо. Але, в 55% випадків цей захист був неефективним, деякі гравці не встигали за нападниками, яких вони опікували, того через те, що гравці команди «Дніпро-ДВУФК» протягом гри тримали дуже високий темп гри.

Динаміку техніко-тактичних дій в захисті протягом гри у баскетболістів команди вищої ліги представлено у таблиці 6.32.

Таблиця 6.32

Динаміка середніх показників ТТД у захисті протягом гри ($\bar{x} \pm S$)

Показники ТТД у захисті, кіл-ть	Чверті матчу				За гру
	I	II	III	IV	
Перехоплення	1,5±0,11	1,6±0,33	2,0±0,35	1,1±0,11	6,2±1,20
Блок-шот	0,3±0,02	0,5±0,01	0,6±0,25	0,5±0,01	1,9±0,08
Підбирання	7,1±0,21	7,3±1,56	7,3±1,35	6,6±1,56	28,3±3,45
Фоли	4,0±0,13	4,5±1,01	4,0±0,23	3,6±1,04	16,1±2,14
Пропущені м'ячі	16,3±2,41	15,1±3,36	17,6±2,51	19,6±3,12	69,6±5,42
Втрати м'яча команди суперника	1,8±0,42	3,6±0,45	4,1±0,08	6,1±0,46	15,6±0,89

Наведено показники «позитивних» та «негативних» командних техніко-тактичних дій у захисті баскетболістів протягом гри. До «позитивних» дій ми відносили перехоплення м'яча, блок-шоти, втрати м'яча у команди суперника та підбирання м'яча на своєму щиті, до «негативних» – фоли, пропущені м'ячі, втрати м'яча у суперника (пробіжка, подвійне ведення, аут тощо).

Аналіз отриманих результатів свідчить, що за 12 ігор гравці команди «Дніпро-ДВУФК» здійснили 76 перехоплень, в середньому $6,2 \pm 1,2$ перехоплень за гру. Виявлено, що показник перехоплень по чвертях зменшується на 0,4 перехоплень. Найбільший показник – $2,0 \pm 0,35$ перехоплення команда зробила у третій чверті. Показники по блок-шотах у команди «Дніпро-ДВУФК» за 12 ігор – 24 блок-шоти, а в середньому за гру – $1,9 \pm 0,08$ блок-шоти суперника. Виявлено, що найбільший показник у третій чверті – в середньому $0,6 \pm 0,25$. Підбирання, найважливіший елемент при грі в баскетбол, при якому гравець опановує м'яч після невдалої спроби дво- або триохочкового кидка або останнього штрафного кидка. Існує негласне правило, що команда, яка виграє підбір, найчастіше виграє матч.

В основному, підбирання – це прерогатива передньої лінії команди – центрових і важких форвардів. Проте гравці невеликого зросту можуть теж робити підбори поряд з «великими». Щоб підбирати м'яч, потрібно володіти хорошим відчуттям позиції й часу. Показники підбирань за 12 ігор показали, що команда зробила 342 підбирання, а в середньому за гру $28,3 \pm 3,45$ підбирань на своєму щиті. Аналіз динаміки підбирань протягом гри свідчить, що в перших трьох чвертях середній показник 7,2 підбирання, а в четвертій чверті знижується в середньому на 0,7 підбирання.

Слід зазначити, що активна гра в захисті часто призводить до порушення правил, саме це показано в табл.1. в першій і третій чвертях команда робить в середньому $4,0 \pm 0,13$ фоли, а в другій – $4,5 \pm 1,01$ порушень правил, що, без сумніву, негативно впливає на кінцівку гри та результат в цілому. Гравець у

баскетболі може одержати 5 персональних зауважень, після чого він вже не має права продовжувати гру. Окрім цього, враховуються не тільки персональні зауваження, але й командні в цілому. Команда, гравці якої в сумі вже набрали 4 фоли і одержали 5-е зауваження, карається пробиттям штрафних в її кошик. Тому баскетболісти прагнуть у захисті грати «чисто», без порушень правил змагань. Але з різних причин (втомленість, недостатня фізична підготовленість, відсутність кваліфікованих виконавців на лаві запасних, висока майстерність гравців команди-суперника) грати зовсім без порушень правил практично неможливо. В ході проведеного дослідження встановлено, що баскетболісти команди «Дніпро-ДВУФК» здійснили 194 порушення правил за 12 ігор, в середньому за гру $16 \pm 2,14$ разів.

Наступний показник – це пропущені м'ячі, за 12 ігор команда «Дніпро-ДВУФК» пропустила 826 пунктів, в середньому за гру – $69 \pm 5,42$ очок. Аналіз показників по чвертях свідчить, що в середньому в останній чверті команда Дніпро–ДВУФК пропускає на 3,6 очок більше, ніж в попередніх чвертях. Цей показник не менш актуальний в цій роботі, оскільки наприкінці матчу зазвичай так виходить, що хто менше пропустив, той і виграв.

Крім того, за 12 ігор команда «Дніпро-ДВУФК» за рахунок активних захисних дій привела команду суперника до 70 втрат м'яча, в середньому за гру $15,6 \pm 0,89$ разів, що свідчить про нестабільність гравців 17-21 років, що виступають за команди вищої ліги. Проаналізувавши по чвертях, можемо констатувати, що втрати м'яча у суперника також збільшуються в третій чверті, що свідчить про більшу організацію захисних дій у команди «Дніпро» після настанов та рекомендацій тренера під час великої перерви матчу. Наприкінці матчу – в четвертій чверті гри, втрати м'яча у команди суперника збільшуються вдвічі, ніж у другій чверті. Такі дані свідчать про напруженість останньої чверті, фізіологічну та психічну втому, недостатній рівень інтегральної підготовленості баскетболістів команд-суперниць.

Результати проведених педагогічних спостережень також дозволили здійснити аналіз показників команди «Дніпро-ДВУФК» у порівнянні з командою «Авангард», яка займала перше місце у чемпіонаті вищої ліги. Виявлено, що за гру гравцями команди «Дніпро-ДВУФК» здійснено: підбирань $28 \pm 3,4$, блок-шотів – $2 \pm 0,6$, фолів – $16 \pm 3,2$ та перехоплень – $6 \pm 1,5$, пропущених очок – $69 \pm 5,6$, втрат м'яча у суперника – $6 \pm 0,5$. Відзначено, що команда «Дніпро-ДВУФК» поступається команді-лідеру чемпіонату вищої ліги України «Авангард» (м. Київ) у таких показниках як: підбирання – на 17; блок-шоти – на 0,5; перехоплення – на 2; втрати м'яча у суперника – на 9. Такі техніко-тактичні дії команди «Дніпро-ДВУФК» у захисті як фоли та пропущені очки за кількістю менші, ніж у команди «Авангард», це свідчить про знижену активність та агресивність у захисті команди «Дніпро-ДВУФК» (табл.6.33).

Таблиця 6.33

Показники техніко-тактичних дій в захисті у команд вищої ліги під час змагальної діяльності

Показники ТТД у захисті, кіль-ть	Всього			
	«Дніпро-ДВУФК»		«Авангард»	
	За гру	За 12 ігор	За гру	За 12 ігор
Перехоплення	$6 \pm 1,5^*$	76	$8 \pm 2,1$	96
Блок-шоти	$2 \pm 0,6^*$	24	$2,5 \pm 0,8$	30
Підбирання	$28 \pm 3,4^*$	342	$45 \pm 2,6$	540
Фоли	$16 \pm 3,2^*$	194	$24 \pm 4,6$	288
Пропущені очки	$69 \pm 5,6^*$	826	$79 \pm 9,8$	952
Втрати м'яча у суперника	$6 \pm 0,5^*$	70	$15 \pm 1,3$	180

Примітка. * - статистична значущість ($p < 0,05$) розходжень при $p < 0,05$

Виявлено, що під час змагальної діяльності у гравців команди «Дніпро-ДВУФК» середні показники техніко-тактичних дій в захисті за одну гру були статистично значуще ($p < 0,05$) нижчими, ніж у команди-лідера «Авангард», що свідчить про недостатню ефективність захисних дій.

Дослідження проведені в м. Дніпрі на базі баскетбольної команди вищої ліги «Дніпро-ДВУФК». В експерименті взяло участь 13 баскетболістів – від першого розряду до кандидатів у майстри спорту з баскетболу (КМС), віком від 16 до 20 років.

Для визначення рівня технічної підготовленості баскетболістів нами було використано п'ять тестів, два з яких («Ялинка» та «Квадрат») дозволили визначити швидкість переміщення в захисній стійці; тест «Переміщення 100 м» – на швидкісну витривалість, «Ривки з вихідної точки 1 у точки 2, 3, 4, 5 і 6 на відстані» й «Біг до пронумерованих набивних м'ячів» – для визначення уваги, швидкості сенсорних систем (слухова та зорова) та координацію рухів.

Аналіз результатів тесту «Переміщення в захисній стійці» (Ялинка) свідчить, що баскетболісти виконували завдання тесту в середньому за $10,6 \pm 1,02$ с. Коефіцієнт варіації 9% свідчить про однорідність групи. Однак нами виявлено, що найгірший показник було виявлено у центрального гравця – 13,0 с., а найкращий – у гравця захисного амплуа – 9,47 с.

Виконання тесту «Переміщення 5м x 6 «Квадрат» свідчить, що в середньому гравці переміщувались за $10,3 \pm 0,5$ с. Коефіцієнт варіації 5% свідчить про однорідність групи. Виявлено, що найгірший показник було виявлено у центрального гравця – 11,2 с., а найкращий – у гравця захисного амплуа – 9,14 с.

Результати тесту «Ривки з вихідної точки 1 у точки 2, 3, 4, 5 і 6 на відстані» показали, що баскетболісти виконують дане завдання тесту в середньому за $17,5 \pm 0,6$ с. Коефіцієнт варіації 3% свідчить про однорідність групи. Як і в попередніх тестах відзначено, що найгірший показник було

виявлено у центрального гравця – 18,5 с., а найкращий показник – у гравця захисного амплуа – 16,24 с.

Показники тесту «Переміщення в захисній стійці 100 м», свідчать, що в середньому гравці переміщувались за $39,5 \pm 3,6$ с (найгірший показник – 45,0 с., а найкращий – 33,80 с.). Коефіцієнт варіації 9% свідчить про однорідність групи.

Результати тесту «Біг до пронумерованих набивних м'ячів» свідчать, що баскетболісти виконали задане завдання тесту в середньому за $10,7 \pm 1,3$ с. Коефіцієнт варіації 13% свідчить про невелику неоднорідність групи. Виявлено, що найгірший показник було виявлено у центрального гравця – 13,0 с., а найкращий показник – у гравця захисного амплуа – 8,70 с. Показники всіх тестів свідчать про те, що у баскетболістів спостерігається нескоординованість рухів рук та ніг, повільна зміна напрямку руху у центрових, ніж у гравців захисного амплуа.

З метою виявлення взаємозв'язків між показниками технічної підготовленості в захисті та техніко-тактичними діями в захисті під час змагальної діяльності у баскетболістів 16-20 років нами було проведено кореляційний аналіз.

Кореляційний аналіз взаємозв'язків між показниками технічної підготовленості в захисті та техніко-тактичними діями в захисті під час змагальної діяльності у баскетболістів 16-20 років дозволив встановити, що існують взаємозв'язки лише між показником змагальної діяльності таким як «перехоплення» з результатом тесту «пересуваннями в захисній стійці» – слабкий кореляційний зв'язок ($r=0,43$); з результатом тесту «пересуваннями в захисті» – середній кореляційний зв'язок ($r = 0,60$, при $p < 0,05$); з результатом тесту «переміщеннями 5м х 6» – середній кореляційний зв'язок $r=0,55$ (при $p < 0,05$); з результатом тесту «біг до пронумерованих набивних м'ячів» – сильний кореляційний зв'язок ($r = 0,70$) (табл. 6.34).

Таблиця 6.34

Взаємозв'язок між показниками технічної підготовленості в захисті та техніко-тактичними діями в захисті під час змагальної діяльності у баскетболістів 16-20 років

№	Показники	Пересування в захисній стійці, с	Пересування в захисній стійці 100 м, с	Пересування в захисті, с	Переміщення 5м х 6, с	Біг до пронумерованих набивних м'ячів, с
1	Перехоплення	0,43*	0,23	0,60**	0,55**	0,70***
2	Блок-шоти	0,18	0,08	0,16	-0,16	0,16
3	Підбирання	0,29	-0,18	0,28	-0	0,28
4	Фоли	-0,23	-0,03	-0,34	0,14	-0,34
5	Пропущені м'ячі	-0,09	-0,09	-0,09	0,22	-0,1

Примітки: ($r = 0,40$ при $p < 0,05$); * - слабкий кореляційний зв'язок; ** - середній кореляційний зв'язок, *** - сильний кореляційний зв'язок

Отримані дані в ході педагогічного спостереження за змагальною діяльністю команди «Дніпро-ДВУФК», виявлений рівень технічної підготовленості під час педагогічного тестування, а також визначені коефіцієнти кореляції між досліджуваними показниками дозволили нам побачити основні проблеми у захисті команди та стали підґрунтям для розробки методики вдосконалення захисних дій у баскетболістів команди вищої ліги.

Результати аналізу показників застосування способів захисту команди вищої ліги, динаміка ефективності захисту дії гри, рівень технічної підготовленості під час тестування та коефіцієнти взаємозв'язку між досліджуваними показниками щодо вдосконалення техніко-тактичної підготовленості баскетболістів вищої ліги стали підґрунтям для розробки методики вдосконалення захисних дій у баскетболістів вищої ліги.

Розроблено комплекси вправ для вдосконалення захисних дій команди:

вправи без суперника для вдосконалення засобів пересування в захисті; вправи з суперником для вдосконалення засобів пересування на майданчику в захисті; вправи для вдосконалення вибивання і виривання м'яча; вправи для вдосконалення протидії суперникові при веденні м'яча. Під впливом методики вдосконалення захисних дій на рівень техніко-тактичної підготовленості баскетболістів було отримано приріст показників технічної підготовленості і змагальної діяльності. Порівняння показників баскетболістів до та після експерименту свідчать, що в чотирьох тестах крім «Переміщення 5м х 6 «Квадрат», відбулися статистично значущі ($p < 0,05$) позитивні зміни, а в тесті «Квадрат» – спостерігалася тенденція до покращення показника (табл.6.35-6.36).

Таблиця 6.35

Показники техніко-тактичної підготовленості в захисті у баскетболістів до та після експерименту (n=13)

Тести	Експеримент	Min	Max	\bar{x}	S	V%
Пересування в захисній стійці ялинка, с	До	9,47	13,00	10,6	1,02	9
	Після	9,00	12,80	10,2*	1,05	3
Переміщення 5м х 6 «Квадрат», с	До	9,14	11,20	10,3	0,5	5
	Після	9,00	11,02	10,1	0,5	5
Ривки з вихідної точки 1 у точки 2, 3, 4, 5 і 6 на відстані, с	До	16,24	18,50	17,5	0,6	3
	Після	16,01	17,80	17,03*	0,6	3
Пересування в захисній стійці 100 м, с	До	33,8	45,0	39,5	3,6	9
	Після	32,0	44,0	38*	3,7	9
Біг до пронумерованих набивних м'ячів, с	До	8,7	13,0	10,7	1,3	13
	Після	8,5	12,3	10,1*	1,2	12

Примітки: * - статистична значущість ($p < 0,05$) розходжень при $p < 0,05$

Таблиця 6.36

Показники технічної підготовленості в захисті під час тестування у баскетболістів 16-20 років залежно від ігрового амплуа

Експеримент	Центро-вий (n-3)	«Важкий» форвард (n-3)	«Легкий» форвард (n-2)	Атакувальний захисник (n-2)	Розігравач (n-3)
Пересування в захисній стійці ялинка, с					
До	13,0	12,5	11,9	9,47	10,1
Після	12,3	11,9	11,1	9,0	9,5
Переміщення 5м x 6 «Квадрат, с					
До	11,2	10,5	10,3	9,2	9,5
Після	11,0	10,2	10,0	9,03	9,2
Ривки з вихідної точки 1 у точки 2, 3, 4, 5 і 6 на відстані, с					
До	18,2	17,3	17,1	16,24	16,5
Після	17,6	17,0	16,5	16,01	16,3
Пересування в захисній стійці 100 м, с					
До	43,0	39,0	37,5	34,0	35,5
Після	41,5	36,8	35,7	32,5	33,5
Біг до пронумерованих набивних м'ячів, с					
До	12,5	12,2	11,9	8,7	9,0
Після	12,1	11,8	11,4	8,4	8,6

Застосування диференційованого підходу щодо змісту вправ залежно від ігрового амплуа у запропонованій методиці вдосконалення захисних дій було ефективним в зв'язку з тим, що визначено статистично значущий ($p < 0,05$) приріст у гравців всіх ігрових амплуа:

- у захисників зменшення у вправах часу пересування в захисній стійці «ялинка» – на 0,47с, Переміщення 5м х 6 «Квадрат» – на 0,17с, ривки з вихідної точки 1 у точки 2, 3, 4, 5 і 6 на відстані – на 0,23с, пересування в захисній стійці 100 м – на 1,5с, біг до пронумерованих набивних м'ячів – на 0,3с.

- у центрових зменшення в вправах часу пересування в захисній стійці «ялинка» - 0,7с, Переміщення 5м х 6 «Квадрат» – 0,2 с, ривки з вихідної точки 1 у точки 2, 3, 4, 5 і 6 на відстані – 0,6с, пересування в захисній стійці 100 м – на 1,5с, біг до пронумерованих набивних м'ячів –на 0,4с.

- у «важких» форвардів зменшення в вправах часу пересування в захисній стійці «ялинка» – 0,6с, Переміщення 5м х 6 “Квадрат” – 0,3 с, ривки з вихідної точки 1 у точки 2, 3, 4, 5 і 6 на відстані – 0,3с, пересування в захисній стійці 100 м –на 3,2с, біг до пронумерованих набивних м'ячів –на 0,4с.

- у «легких» форвардів зменшення в вправах часу пересування в захисній стійці «ялинка» – 0,8с, Переміщення 5м х 6 «Квадрат» – 0,3 с, ривки з вихідної точки 1 у точки 2, 3, 4, 5 і 6 на відстані – 0,6с, пересування в захисній стійці 100 м –на 1,8с, біг до пронумерованих набивних м'ячів –на 0,5с.

- у розігравачів зменшення в вправах часу пересування в захисній стійці «ялинка» – 0,6с, Переміщення 5м х 6 «Квадрат» – 0,3 с, ривки з вихідної точки 1 у точки 2, 3, 4, 5 і 6 на відстані – 0,2с, пересування в захисній стійці 100 м – на 2,0с, біг до пронумерованих набивних м'ячів – на 0,4с.

Педагогічні спостереження дозволили здійснити контроль та проаналізувати динаміку показників техніко-тактичних дій в захисті протягом гри у баскетболістів команди вищої ліги. Виявлено, що найбільші показники баскетболісти показують у третій чверті, а наприкінці – в четвертій чверті – йде поступове зниження таких показників як підбирання, блок-шоти, фоли та перехоплення, й збільшення – пропущених м'ячів, втрат м'яча суперника. Виявлено, що під час змагальної діяльності у гравців команди «Дніпро-

ДВУФК» середні показники техніко-тактичних дій в захисті за одну гру були статистично значуще ($p < 0,05$) нижчими, ніж у команди-лідера «Авангард», що свідчить про недостатню ефективність захисних дій.

Крім того, застосування розробленої методики позитивно вплинуло на ефективність техніко-тактичних дій в захисті під час змагальної діяльності (табл. 6.37).

Таблиця 6.37

**Показники ТТД в захисті під час змагальної діяльності баскетболістів
16-20 років до та після впровадження методики**

Показники ТТД у захисті, кіль-ть	Всього			
	До		Після	
	За гру	За 12 ігор	За гру	За 12 ігор
Перехоплення	6±1,5	76	9±2,5*	108*
Блок-шот	2±0,6	24	8±1,9*	96*
Підбирання	28±3,4	342	33±3,8*	396*
Фоли	16±3,2	194	13±2,2*	156*
Пропущені м'ячі	69±5,6	826	65±4,45*	780*
Втрати м'яча у суперника	6±0,5	70	15±1,1*	180*

Примітки: * - статистична значущість ($p < 0,05$) розходжень при $p < 0,05$

Результати свідчать, що після методики збільшилась кількість перехоплень м'яча в середньому за гру на 3, блок-шотів – на 6, підбирань – на 5, також зменшилось порушення правил на 3 пункти, що свідчить про активну протидію та узгодженість захисних дій. Також зменшилась кількість пропущених м'ячів за гру на 4 очки. Збільшився показник втрати м'яча у суперника, що свідчить про ефективність обраного нами підходу у методиці.

У результаті педагогічного тестування виявлено, що вихідний рівень

техніко-тактичної підготовленості баскетболістів 17-20 років відповідав середньому рівню за всіма тестами: «пересування в захисній стійці (ялинка)» – $10,6 \pm 1,02$ с.; «переміщення 5х6м (квадрат)» – $10,3 \pm 0,5$ с.; «ривки з вихідної точки 1 у точки 2, 3, 4, 5 і 6 на відстані» – $17,5 \pm 0,6$ с.; «переміщення в захисній стійці 100 м» – $39,5 \pm 3,6$ с.; «біг до пронумерованих набивних м'ячів» – $10,7 \pm 1,3$ с. При цьому коефіцієнт варіації був від 3% до 13%, що свідчить про однорідність показників баскетболістів майже у всіх тестах.

Аналіз взаємозв'язку між технічною підготовленістю в захисті та техніко-тактичними діями в захисті під час змагальної діяльності у баскетболістів команди вищої ліги свідчить про низькі та зворотні взаємозв'язки між всіма показниками, окрім середнього та високого взаємозв'язку між перехопленнями та результатами чотирьох тестів з технічної підготовленості, окрім тесту «пересування в захисній стійці 100 м». Це може бути пов'язано з тим, що саме на перехоплення в більшості випадків впливає швидкість пересувань у захисній стійці, стартова швидкість й швидкісно-силові здібності, а не витривалість.

Визначення впливу розробленої методики за допомогою контрольного тестування після педагогічного експерименту дає підставу вважати, що методика вдосконалення техніко-тактичних дій в захисті баскетболістів є ефективною у зв'язку з тим, що:

- визначено статистично значущий ($p < 0,05$) приріст технічної підготовленості у баскетболістів за чотирма тестами: пересування в захисній стійці «ялинка», «ривки з вихідної точки 1 у точки 2, 3, 4, 5 і 6 на відстані», «пересування в захисній стійці 100 м», «біг до пронумерованих набивних м'ячів» та в тесті «переміщення 5м х 6 «квадрат» було помітно тенденцію до покращення результату.

Виявлено, що після впровадження методики у гравців команди «Дніпро-ДВУФК» статистично значущий покращились всі показники техніко-тактичних дій під час змагальної діяльності: збільшення перехоплень від 6 до 9;

збільшення блок-шотів від 2 до 8; збільшення підбирань від 28 до 33; зменшення фолів з 16 до 13; зменшення пропущених м'ячів з 69 до 65; збільшення втрат м'яча у суперника з 6 до 15.

Отже, використання комплексу тестів щодо оцінки чітко визначеного рівня підготовленості на другій стадії багаторічної підготовки у командних спортивних іграх з урахуванням змісту того чи іншого мезоциклу у річному циклі підготовки дозволяє більш точно побачити ефективність застосування тих чи інших засобів тренування й покращити управління тренувальним процесом на подальших етапах річного циклу.

Висновки до розділу 6

У розділі представлені результати досліджень із формування організаційних основ контролю на різних етапах багаторічної підготовки, обґрунтовано загальну технологію реалізації системи контролю у командних спортивних іграх в процесі багаторічного удосконалення, проведено контроль розвитку фізичних якостей баскетболістів на етапі початкової підготовки, запропоновано терміни проведення комплексного контролю баскетболістів протягом року на етапі попередньої базової підготовки, здійснено контроль різних сторін підготовленості баскетболістів на етапі підготовки до вищих досягнень, запропоновано розширення критеріїв контролю змагальної діяльності баскетболістів і футболістів на етапі попередньої базової підготовки.

Контроль підготовленості спортсменів у командних ігрових видах спорту як важлива складова процесу управління тренувальним та змагальним процесами недостатньо вирішена, що підтверджено результатами досліджень на прикладі баскетболу та футболу.

Дослідження показали, що підходи до контролю у командних спортивних іграх у більшості спортивних ігор не відповідають сучасним тенденціям розвитку цих видів спорту та не повною мірою враховують їх специфіку, де

змагальна і тренувальна діяльність здійснюється не тільки окремо, але й групою гравців та цілою командою загалом. Тому система контролю повинна базуватись на індивідуальному, диференційованому та командному підходах.

Для організації та здійснення раціонального контролю у командних спортивних іграх були запропоновані нові підходи, що передбачають контроль та оцінку підготовленості та змагальної діяльності не тільки у двох ракурсах (індивідуально та командно), але й з урахуванням групової діяльності.

Загальна технологія реалізації системи контролю у командних спортивних іграх в процесі багаторічного удосконалення характеризується послідовністю заходів, пов'язаних з підбором засобів та методів контролю, забезпеченням організованого проведення тестування, охоплення показників, що підпадають під контроль, які є провідними на кожному етапі багаторічної підготовки, з урахуванням змісту навчального матеріалу на конкретному році навчання на першій стадії багаторічного удосконалення та відповідно до завдань команди та конкретного гравця на другій стадії, оцінкою показників різних сторін підготовленості з урахуванням віку, статі, функціональних обов'язків у команді, соціального статусу, стажу перебування у команді, розширенням діапазону критеріїв оцінки змагальної діяльності.

Отже впровадження технології реалізації системи контролю в процесі багаторічного удосконалення дозволить більш ефективно вирішувати завдання кожного етапу багаторічної підготовки, що дозволить підвищити ефективність засвоєння програмного матеріалу, усунути форсування навчально-тренувального процесу в системі дитячо-юнацького спорту, підвищить рівень управління тренувальною та змагальною діяльністю.

Результати досліджень представлені в публікаціях автора [234, 236, 237, 239, 240, 244, 246, 252, 257, 260, 264, 267, 272, 273, 279, 280, 281, 282, 283, 287, 291, 292, 294, 295, 296, 297, 301, 302, 305, 306, 308, 309, 310, 311, 312, 315, 316, 562].

РОЗДІЛ 7

АНАЛІЗ ТА УЗАГАЛЬНЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ

Стрімкий розвиток командних спортивних ігор вимагає від науковців та фахівців постійного пошуку удосконалення усіх складових системи підготовки.

Окрім того, суттєві відмінності у порівнянні з індивідуальними видами спорту мають принципи підготовки спортсменів в ігрових видах спорту.

Зростання популярності командних спортивних ігор потребує втілення сучасних методів контролю рівня підготовленості спортсменів. І, в першу чергу, необхідності вдосконалення і науково-методичного обґрунтування системи контролю з урахуванням завдань, спрямованості, вікових особливостей спортсменів на кожному етапі багаторічної підготовки [37, 115, 153].

Багаторічна підготовка спортсменів у командних спортивних іграх в останнє десятиріччя характеризується зниженням віку початку занять, подовженням перебування гравців на етапі максимальної реалізації індивідуальних можливостей та етапі збереження максимальних досягнень. Окрім того, значних змін набули такі чинники, які вплинули на зміни планування тренувального навантаження: інтенсивність проведення матчів, щільність матчів протягом змагального періоду, наявність двоциклового макроциклу підготовки, одночасність виступу гравців як за команди у класичних видах командних спортивних ігор, так і за команди таких похідних видів командних спортивних ігор як баскетбол 3х3, пляжний волейбол, футзал. Вищезазначені тенденції свідчать про значні зміни у системі підготовки спортсменів, які спеціалізуються у командних спортивних іграх. Це також підтверджується проведенням різноманітних наукових досліджень як вітчизняними [106, 108, 160, 180, 182], так і закордонними вченими [528, 536, 548, 552].

Незважаючи на те, що вивчення контролю проводилося у різних видах командних спортивних ігор на різних етапах багаторічної підготовки загальної системи контролю, уніфікованого алгоритму та технології з урахуванням останніх тенденцій багаторічної підготовки у наявній літературі не знайдено. Окрім того, специфічною особливістю багаторічної підготовки у командних спортивних іграх у порівнянні з циклічними видами спорту є те, що на кожному етапі багаторічної підготовки відбувається ускладнення та урізноманітнення технічних прийомів, змісту тактичної підготовки, підвищення інтенсивності виконання техніко-тактичних дій під час гри, що вимагає приведення системи контролю у своєрідну відповідність до структури та змісту навчально-тренувального процесу, змагальної діяльності.

Аналіз літератури засвідчив, що підходи до розробки науково-методологічних основ контролю є різними. В основному перевага надається контролю змагальної діяльності та різних сторін підготовленості як окремих складових.

Деякі автори наголошують на необхідності урахування специфіки виду спорту, чинників результативності змагальної діяльності, комплексності самого контролю із дотриманням специфічних вимог до нього

Управління процесом спортивного тренування у спорті передбачає наявність інформації про тренувальні впливи, аналіз яких дозволяє вносити відповідні корективи у зміст та інтенсивність тренувального процесу, що буде сприяти збереженню фізичного та психічного здоров'я спортсменів на різних етапах багаторічного удосконалення та дозволить запобігти форсуванню тренувального процесу [542, 546, 559].

Використання методів управління командою з урахуванням більш детальної інформації про кожного гравця дозволить тренеру застосовувати індивідуальний та диференційований підходи при вирішенні тих чи інших завдань тренувального процесу та змагальної діяльності, спрогнозувати

перспективність та функціональні обов'язки (ігрові амплуа; гравець основного складу-запасний гравець) гравців у команді тощо [106, 108, 545].

Під контролем у спорті прийнято розуміти сукупність засобів, методів і методичних прийомів, що дозволяють оцінити стан спортсменів з метою обґрунтованого управління розвитком різних сторін методики тренування. Кількісні та якісні показники, що характеризують підготовленість спортсменів, дозволяють вивчати закономірності формування різних сторін їх майстерності, правильно орієнтуватися у виборі тренувальних засобів і методичних прийомів їх реалізації, розробляти раціональну стратегію досягнення планованих результатів [1, 84, 121, 442].

Проблема контролю підготовленості та змагальної діяльності у командних спортивних іграх залишається однією з актуальних в сучасних умовах спортивної підготовки як на першій, так і на другій стадії багаторічного удосконалення.

Її дослідження та обґрунтоване розв'язання дозволить запобігти форсуванню навчально-тренувального процесу, де тренер за певних вимог намагається здобути перемоги зі своїми вихованцями на шкоду раціональному формуванню та збереженню їх фізичного та психічного здоров'я, цілеспрямованого вирішення завдань кожного етапу багаторічної підготовки, раціонального розподілу тренувальних навантажень протягом року з урахуванням командної гри та індивідуальних особливостей гравців [160].

Вчені [160, 338, 416, 435, 466,] та ін., які останнім десятиріччям проводили фундаментальні дослідження у командних спортивних іграх узагальнили у своїй роботах, що на сучасному етапі інтенсивно розвиваються окремі складові системи підготовки у командних спортивних іграх такі як планування, моделювання, управління та контроль: у баскетболі [24, 64, 147, 354]; теорія управління у волейболі [63, 64, 65, 200, 351, 352, 484, 486]; теорія управління у гандболі [201, 202, 348, 405, 415]; теорія управління у футболі

[106, 210, 338, 416, 466].

Останнім роками теорія і методика підготовки спортсменів збагатилась значною кількістю праць, які присвячено саме проблемі контролю [1, 84, 438]. Доведено, що контроль забезпечує базу для технічно-складної змагальної діяльності і є невід'ємною складовою частиною процесу спортивного тренування [486, 543].

Наші дослідження співпадають з деякими пропозиціями до вимог показників, що застосовуються у процесі комплексного контролю авторів [451], вони повинні відповідати специфіці виду спорту, віковим та кваліфікаційним особливостям спортсменів, спрямованості тренувального процесу, інформативності та надійності показників контролю.

Існує ряд підходів щодо контролю у спортивних іграх: комплексний контроль у спортивних іграх [84, 106, 108, 147, 314]; оцінка змагальної діяльності спортсменів у командних спортивних іграх високого класу в ігровому сезоні [480, 542, 543, 549]; комплексний контроль фізичної підготовленості та морфофункціонального стану юних спортсменів 12-15 років [72, 147], теоретико-методологічні основи системи контролю тренувальної та змагальної діяльності команд високої кваліфікації з гандболу [438].

Здебільшого наявні системи контролю більш розраховані на висококваліфікованих спортсменів або не враховують сучасних тенденцій розвитку дитячо-юнацького спорту у командних спортивних іграх, зокрема зниження віку початку виступів на європейських чемпіонатах з 16 років до 14 років, збільшення кількості ігор протягом одного року, зміни змісту програмного матеріалу з фізичної та технічної підготовки, вдосконалення системи педагогічних тестів у різних ігрових видах спорту.

Окрім того, наші дослідження співпадають з деякими положеннями, що стосуються дитячо-юнацького спорту, організаційно-методичних положення комплексного контролю повинні базуватися на таких принципових положеннях:

уніфікація методів контролю з урахуванням поступовості у процесі набуття вищої спортивної майстерності; забезпечення комплексності контролю, що припускає оцінку рівня фізичної, технічної, функціональної, психологічної підготовленості, а також рівня здоров'я; орієнтація на провідні фактори змагальної діяльності у зв'язку з особливостями становлення технічної та тактичної майстерності спортсменів на різних етапах багаторічної підготовки; специфічність методів контролю залежно від видів спорту та спортивної спеціалізації; включення у систему комплексного контролю як показників, що є базовими для удосконалення спортивної майстерності у конкретному виді спорту, так і показників, що відображають рівень спеціальної підготовленості спортсменів; облік граничних можливостей розвитку фізичних якостей та здібностей у найбільш сприятливий для цього етапу віковий період (облік чутливих періодів розвитку рухових здібностей); орієнтація на об'єктивні показники адаптаційних реакцій організму юних спортсменів; використання інформаційних та надійних тестів, простих та доступних заходів тестування; строгий облік параметрів тренувальної та змагальної діяльності юних спортсменів; раціональний підбір методів дослідження для організації та проведення різних видів комплексного контролю з урахуванням часової діагностичної інформативності тестів [374, 376].

Нами здійснено ретроспективний аналіз формування системи контролю. В результаті наукового пошуку встановлено, що проаналізовані фундаментальні праці вчених, присвячені контролю [126, 130, 168, 182] повинні бути підґрунтям для вдосконалення системи контролю у командних спортивних іграх. Окрім того, удосконалення системи контролю може відбуватись за умови врахування сучасних тенденцій розвитку ігрових видів спорту.

В практиці командних спортивних ігор контроль найчастіше проводиться за допомогою педагогічного тестування під час складання контрольних нормативів і ведення статистичних протоколів під час змагальної діяльності.

Аналіз навчальних програм з командних спортивних ігор свідчить про невідповідність запропонованих тестів навчальному матеріалу, який вивчається на кожному році навчання. Відсутність науково-обґрунтованих тестів для забезпечення контролю на різних етапах багаторічної підготовки, коли спортсмени вивчають один навчальний матеріал з технічної, тактичної та фізичної підготовки, але контроль здійснюється за допомогою тестів, які не відповідають вивченому матеріалу, стало підґрунтям для вирішення даної проблеми.

Фахівцями з командних спортивних ігор проведено багато досліджень щодо контролю у різних періодах річного макроциклу [181, 348, 543]. В основному у наукових дослідженнях звертається увага на зміни показників формування технічної, спеціальної фізичної та психологічної підготовленості атлетів, їх показників змагальної діяльності [77, 78, 568].

Характерною особливістю командних спортивних ігор є те, що показники різних сторін підготовленості та змагальної діяльності наприкінці змагального періоду частіше знижуються, ніж підвищуються. Це пов'язано з тривалим та емоційно напруженим змагальним періодом та з важливістю психологічної підготовленості та функціональних можливостей спортсменів-ігровиків. Таким чином повинні змінюватися і критерії контролю протягом річного циклу у різних періодах річного макроциклу, і комплекси тестів і шкали оцінювання [352, 414, 492].

За доведеними даними попередніх наукових досліджень нам вдалося окреслити показники, які є предметом контролю [108, 168, 182, 349, 438] під контроль у командних спортивних іграх, з урахуванням вікових відмінностей й залежно від ігрового амплуа, є: показники техніко-тактичних дій під час змагальної діяльності; рухова діяльність протягом гри (кількість переміщень, стрибків, прискорень та ін.); рівень технічної, фізичної (загальної та спеціальної), тактичної, теоретичної, психологічної видів підготовленості;

обсяг та інтенсивність тренувального та змагального навантаження; рівень взаємовідносин та соціального статусу гравців в команді [351]; особливості жіночого організму [111, 411]; антропометричні показники фізичного розвитку; стан функціональних систем; психофізіологічні особливості. Проте взаємозв'язок між означеними показниками є більш значущим для атлетів, які спеціалізуються у командних спортивних іграх [64, 145, 366, 405, 434]

Отже, наші дослідження теоретично обґрунтовують питання про те, що окрім урахування завдань та спрямованості етапу багаторічної підготовки система контролю у командних спортивних іграх й такі її складові як система критеріїв контролю, система тестів та система оцінки повинні узгоджуватись з періодами річного циклу підготовки. Відсутність наукового обґрунтування застосування тих чи інших тестів, шкал оцінювання протягом річного циклу не дозволяють об'єктивно оцінити важливість тих чи інших показників підготовленості гравців у командних спортивних іграх на різних етапах річного макроциклу враховуючи довгу тривалість змагального періоду (6-8 місяців) та систему проведення змагань (колова, турова, на вибування, «бавли»), й особливо фінальної частини розіграшу призових місць (серія плей-офф).

На відміну від даних досліджень В. Стасюка [419], І.І. Стасюка [420, 421], А.М. Власова [72], М.А. Годіка [84], Н.А. Нестеренко [331, 332] та ін. авторів, які у своїх дослідженнях здійснювали контроль у різних командних спортивних іграх на різних етапах багаторічного удосконалення, нами розроблено уніфікований алгоритм контролю з детальним представленням кожного з етапів алгоритму та рекомендаціями щодо його застосування в системі підготовки на різних етапах багаторічної підготовки.

Наукове обґрунтування вдосконалення комплексного контролю обумовлюється сучасними тенденціями розвитку дитячо-юнацького спорту, резервного та спорту вищих досягнень й особливостями змагань, як вітчизняних так і міжнародних, що проводяться під егідою ФІФА, ФІБА, ІФФ,

ФІВБ та інших.

На початку дослідження проведене анкетування тренерів, що дозволило виявити особливості проведення контролю у практиці спортивних ігор, підтвердило дані про застарілість нормативних вимог, відсутність єдиного підходу до проведення контролю за рівнем підготовленості спортсменів, а також відсутність алгоритму контролю, критеріїв контролю, шкал оцінки, які б дозволяли більш об'єктивно оцінити ефективність впливу навчально-тренувального процесу на стан та рівень підготовленості спортсменів.

Результати анкетування та експертної оцінки стали підґрунтям щодо розробки комплексної системи контролю у командних спортивних іграх в процесі багаторічного удосконалення.

Тренери висловили свою думку щодо неузгодженості системи контролю зі змістом навчально-тренувального навантаження. Відзначили невідповідність контрольних нормативів сучасним правилам командних спортивних ігор. Було зроблено акцент на відсутності тестів, які б були передбачені для виконання не тільки одним гравцем, а й групою гравців одночасно, або цілою командою, яка знаходиться на майданчику.

Проведений аналіз змагальної та навчально-тренувальної діяльності дозволив встановити, що сучасний стан системи контролю у спортивних іграх та баскетболі потребує вдосконалення відповідно до сучасних тенденцій розвитку спорту та безпосередньо спортивних ігор, організації змагальної діяльності, а також досягнень спортивної науки. Також актуальним залишається питання комплексності контролю в спортивних іграх, де результати тестування представляються в різних шкалах вимірювань.

Нами доведено недостатню теоретичну обґрунтованість проблеми управління підготовкою спортсменів та необхідність розробки підходів до системи комплексного контролю. Здійснено аналіз загальних підходів до вибору й обґрунтування показників контролю і планування в спортивних іграх.

Доведено необізнаність тренерів щодо використання комплексного контролю в процесі підготовки гравців та недосконалість нормативно-правових документів, які регулюють діяльність тренера та процес вдосконалення спортсменів.

Нами розроблено підхід до розробки системи комплексного контролю, підґрунтям якого виступають принципи та положення системного, комплексного, особистісно-діяльнісного та індивідуального підходів.

Аналіз наукових робіт останнього десятиріччя свідчить про розробку різних концепцій щодо удосконалення різних складових системи підготовки спортсменів у олімпійському та професійному спорті. Так, наприклад, В.О. Тищенко [437] розроблено концепцію комплексного контролю команд високої кваліфікації у гандболі, метою якої є окреслення пріоритетів системи комплексного контролю, обґрунтування принципів, вибору шляхів удосконалення засобів та методів оцінки стану спортсменів, а провідною управлінською функцією – зворотній зв'язок, без якого діяльність будь-якої системи не може бути ефективною. Авторкою доведено, що реалізація системи комплексного контролю на практиці знижує несприятливий вплив граничних тренувальних і змагальних навантажень, вузької спеціалізації і комерціалізації сучасного спорту. Без об'єктивної інформації про різнобічну підготовленість спортсменів неможливе управління тренувальним процесом, яке є основним фактором подальшого зростання спортивних досягнень.

Пітиним М.П. [369, 370] розроблено концепцію теоретичної підготовки у спорті як предмета для наукового пізнання в сучасних умовах функціонування спорту. Концепція теоретичної підготовки у спорті передбачає визначення та обґрунтування основних функцій, які виконуватимуться при її реалізації. Функції теоретичної підготовки полягають у визначення ролі теоретичної підготовки в рамках системи багаторічного спортивного удосконалення спортсменів, яка реалізовується через безпосередню діяльність суб'єкта

навчально-тренувальної діяльності та його взаємодії з іншими учасниками цього процесу.

Ж.Л. Козіною [160, 163] розроблено концепцію індивідуального підходу у спорті на прикладі командних спортивних ігор. Концепція полягає у виділенні провідних факторів в індивідуальній структурі підготовленості спортсменів. Ще одним аспектом концепції є аналіз закономірностей і прогноз індивідуальної динаміки змагальної результативності. Важливим параметром концепції є розробка універсальних методик індивідуалізації тренувального процесу, які передбачають активізацію усвідомленості різних аспектів тренувального процесу. Експериментально доведено, що реалізація даної концепції сприяє позитивному впливу на показники спеціальної фізичної, технічної підготовленості та змагальної діяльності.

Відмінною особливістю розробленої нами концепції формування системи контролю в процесі багаторічного удосконалення у командних спортивних іграх від попередніх концепцій є те, що її застосування дозволить на практиці системно та комплексно проводити контроль у командних спортивних іграх з урахуванням закономірностей розвитку спортивних ігор та процесу багаторічної підготовки спортсменів, яка значно змінилась за останнє десятиріччя. Окрім того, нами виокремлено чотири складові концепції, реалізація яких дозволить підвищити якість контролю на новий, більш ефективний рівень.

Аналіз фундаментальних робіт В.М. Платонова [374, 375, 376] свідчить про наявність ієрархії наукових знань про систему підготовки, яка містить різні елементи та рівні ієрархії як по вертикалі, так і по горизонталі, що мають свої характерні особливості у тих або інших складових системи підготовки атлетів.

О.А. Шинкарук [471] досліджено структуру відбору та орієнтації спортсменів у олімпійському спорті, що дозволило вивчити елементи цієї структури знань, представити у вигляді ієрархії взаємозалежних елементів,

визначити їх значущість, місце у процесі диференціації наукових знань.

М. Дутчак, О. Шинкарук, М. Лавренчук [109] у вигляді ієрархії визначено сучасні тренди світового гольфу, серед яких суттєве зростання популярності та географії поширення гольфу; збереження провідних позицій США у розвитку гольфу; концентрація системи гольфу в Європі до 92% усіх професійних гравців та 90% майданчиків для гольфу; упровадження до 2020 року єдиної світової системи гандикапів; уніфікація стандартів підготовки та сертифікації тренерів, суддів, грінкіперів; прогрес бізнес-індустрії гольфу тощо. Розроблено стратегічні напрями, цілі та завдання розвитку гольфу в Україні на період до 2030 року.

Результати нашого дослідження дозволили сформулювати основні базові положення про систему контролю спортсменів в процесі багаторічного вдосконалення у командних спортивних іграх; сформувати систему наукових знань на основі вдосконалення системи контролю спортсменів на різних етапах багаторічного вдосконалення, що дозволить на практиці підвищити ефективність управління тренувальним процесом. Основною відмінністю від подібних систем знань було те, що різні складові системи контролю, такі як система критеріїв, система тестів, система оцінки, були запропоновані для трьох видів об'єкту контролю: для одного окремого гравця, для групи гравців, для цілої команди.

Значна частина наших досліджень була присвячена науковому обґрунтуванню формування критеріїв контролю підготовленості і змагальної діяльності атлетів, які спеціалізуються у командних спортивних іграх на різних етапах багаторічної підготовки. Зазначено, що критерії контролю будуть змінюватись залежно від етапу багаторічної підготовки. На це будуть впливати завдання етапу багаторічної підготовки, зміст навчально-тренувального процесу, вікові особливості спортсменів та регламент календаря змагань.

Окрім того, нами науково обґрунтовано технологію формування системи

тестів на різних етапах багаторічного удосконалення. Вивчення засобів та методів контролю основних показників підготовленості атлетів, які спеціалізуються у командних спортивних іграх, дозволяє оцінити засвоєння навчального матеріалу. Такий підхід дозволив нам розширити коло сучасних знань щодо різних методів діагностики підготовленості спортсменів.

На прикладі етапу попередньої базової підготовки науково обґрунтовано розробку орієнтовних шкал оцінки спеціальної фізичної та технічної підготовленості з визначенням п'яти діапазонів рівнів підготовленості: низький, нижчий за середній, середній, вищий за середній та високий для поточного та етапного контролю баскетболістів 13-14 років та інтегральні оцінки. Таким чином за допомогою інтегральної оцінки тренер може визначити рівень різних сторін підготовленості гравців як індивідуально, так і в середньому по команді, а також диференційовано по групах баскетболістів з однаковими ознаками (амплуа, зріст, стаж занять баскетболом тощо). Такий підхід дозволяє за результатами тестування тренеру і спортсмену надати висновок щодо рівня підготовленості. Це дозволяє порівнювати результати різних спортсменів, однаковим залишається принцип вираження в умовних одиницях.

Для удосконалення педагогічного контролю баскетболістів на етапі попередньої базової підготовки було проведено факторний аналіз, в результаті якого було визначено взаємозв'язки між компонентами спеціальної фізичної і технічної підготовленості юних спортсменів і виявлено найбільш значущі фактори, які забезпечують успішність змагальної діяльності в даному віці.

В результаті факторного аналізу матриці показників, яка відображає показники виконання тестів з технічної та спеціальної підготовленості, було виділено п'ять основних факторів, яким було надано специфічну баскетбольну інтерпретацію «Координаційні здібності» – 15,56%; «Відчуття часу та м'яча» – 14,11%; «Кількість та відсоток влучання кидків» – 12,42%; «Швидкість пересування» – 11,75%; «Точність передач та відчуття часу на атаку» – 10,29%.

Отримані результати можуть бути підґрунтям для вдосконалення системи тестів для контролю юних баскетболістів, а фактори визначають напрями підготовки баскетболістів на етапі попередньої базової підготовки.

Протягом проведеного дослідження було відібрано і систематизовано комплекси тестів для оцінки технічної, спеціальної фізичної, психологічної підготовленості баскетболістів.

Нами спільно з аспіранткою В.М. Онищенко [354] експериментально перевірено алгоритм та технологію реалізації системи контролю на етапі початкової підготовки на прикладі мінібаскетболу. В ході проведення експерименту наші результати співпадали з дослідженнями [92, 94, 322, 489] про те, що у дітей 6-7 років інтенсивно розвиваються координаційні здібності, що сприяє ефективному опануванню руховими вміннями і навичками та є передумовою для зниження віку початку занять командними спортивними іграми для підвищення якості етапу початкової підготовки; [530, 556, 564, 583, 584] щодо організації навчально-тренувального процесу з мінібаскетболу [25, 28, 177, 178, 578]; щодо планування процесу підготовки та методики навчання спортивних ігор на етапі початкової підготовки; [65, 205, 354, 509] щодо рівня фізичного розвитку, фізичного здоров'я, фізичної підготовленості, інтересу до занять спортом, теоретичних знань дітей 6-7 років.

Однак були принципово відмінними у засобах та формах проведення контролю дітей 6-7 років на першому році занять у таких критеріях, як: спортивно-педагогічний, функціональний, морфологічно-медичний, психологічний. Дана система контролю, алгоритм та технологія реалізації контролю були узгоджені зі змістом навчально-тренувального процесу. Оригінальними та відповідними віковим особливостям були форми, методи та засоби контролю теоретичної підготовленості спортсменів на етапі початкової підготовки. Контроль фізичної підготовленості на основі анкетування тренерів та аналізу науково-методичної літератури щодо урахування сенситивних

періодів розвитку фізичних якостей було побудовано зі сформованою системою тестів, передбачених для контролю координаційних здібностей, які є провідними серед фізичних якостей, необхідних для опанування руховими вміннями та навичками командних спортивних ігор.

Спільно з аспіранткою О.М. Івченко, [147] було здійснено наукове обґрунтування алгоритму комплексного контролю підготовленості баскетболістів на етапі попередньої базової підготовки, що має такі ознаки: чотириступеневу етапність алгоритму контролю; урахування завдань етапу попередньої базової підготовки; визначення тестів на підставі сенситивних періодів розвитку фізичних якостей та специфічних здібностей («відчуття часу», «орієнтація у просторі» та ін.) баскетболістів, вивченого матеріалу за програмою ДЮСШ з технічної підготовленості, раціональних за витратами часу методик для оцінки психологічного та психофізіологічного стану гравців; розширення діапазону критеріїв оцінки змагальної діяльності.

В результаті впровадження алгоритму було отримано дані, які узгоджуються з роботами учених про особливості тренувальної та змагальної діяльності спортсменів, які спеціалізуються у спортивних іграх на етапі попередньої базової підготовленості [72, 230, 331, 482], а також про взаємозв'язок між рівнем технічної, спеціальної фізичної підготовленості та змагальної діяльності спортсменів на різних етапах багаторічної підготовки [29, 332, 425, 507].

Окрім того, наші результати співпадають з дослідженнями науковців, які займались контролем на різних етапах багаторічної підготовки у командних спортивних іграх щодо значущості показників для оцінки підготовленості спортсменів [72, ; комплексного контролю та його складових у спортивних іграх [84, 147, 162, 182, 438]; аналізу змагальної діяльності у спортивних іграх [24, 486, 566]; алгоритму контролю підготовленості у різних видах спорту [180, 487].

Принциповими відмінностями було те, що сформована система контролю

на етапі попередньої базової підготовки була сформована на основі експертної оцінки, факторного аналізу, враховувала особливості річного циклу підготовки, пріоритетність видів підготовки у річному наантаженні відповідно до навчальної програми з баскетболу для ДЮСШ, СДЮСШОР та ШВСМ, окрім того, було розширено критерії оцінки змагальної діяльності у дитячо-юнацькому баскетболі.

Сумісно зі здобувачем В.В. Матяшем [231] експериментально впроваджено алгоритм контролю змагальної діяльності футболістів на основі визначення дискримінативних ознак у виконанні нерозривних сполучень технічних прийомів гравцями різної кваліфікації під час змагальної діяльності, також запропоновано оцінку якості виконання нерозривних сполучень двох або трьох технічних прийомів для аналізу ефективності техніко-тактичних дій під час змагальної діяльності футболістів.

Такий підхід у контролі дозволив на основі отриманих результатів науково обґрунтувати комплексний науковий підхід до вдосконалення методики технічної підготовки футболістів 10-11 років у річному циклі на етапі попередньої базової підготовки на основі визначення дискримінативних ознак у виконанні нерозривних сполучень технічних прийомів гравцями різної кваліфікації під час змагальної діяльності, особливостей психофізіологічного стану та розвитку фізичних якостей.

Окрім того, в результаті впровадження технології контролю підготовленості футболістів на етапі попередньої базової підготовки було підтверджено дані ряду авторів [35, 124, 190, 191, 337, 338, 363] про те, що існує взаємозв'язок технічної підготовленості юних футболістів з рівнем розвитку фізичних якостей, рівнем їх фізичного розвитку [191, 362], психофізіологічними особливостями у футболістів [166, 227, 319].

Аналіз спеціальної наукової літератури з досліджуваних питань свідчить про актуальність даної проблематики, постійний пошук фахівців у напрямку

розробки уніфікованої системи контролю, яка може бути використана тренером на різних етапах багаторічного вдосконалення, в різних видах спорту тощо.

У доступній літературі [1, 2, 62, 84, 180, 438] з вищезазначеної проблеми розглянуто питання контролю змагальної та тренувальної діяльності, стану різних сторін підготовленості спортсменів, які спеціалізуються у командних іграх.

Низкою авторів (Е. Ю. Дорошенко [106, 107, 108], Ж. Л. Козіна [160, 161, 162], Т. В. Павлова [357]) запропоновано програми тестування спортсменів у різних видах спортивних ігор. Деякі автори пропонують алгоритм контролю змагальної діяльності спортсменів високої кваліфікації у спортивних іграх [147, 182, 404] тощо.

Результати досліджень мають практичну та теоретичну значущість, окремі положення підтверджуються нашими дослідженнями. Проте спостерігається неузгодженість думок, недостатність досліджень та обґрунтованість положень щодо системи організаційно-управлінських заходів комплексного контролю, дієвого алгоритму контролю підготовленості спортсменів у командних спортивних іграх з урахуванням останніх досягнень спортивної науки, й зокрема сучасних тенденцій змагальної діяльності та особливостей побудови і змісту тренувального процесу протягом річного циклу підготовки.

Терміни проведення етапного контролю протягом річного циклу мають бути узгоджені з регламентом та календарем змагань (або декількох змагань, наприклад, чемпіонатом країни, кубком країни, Єврокубком, Чемпіонатом Європи тощо); з особливостями участі спортсменів у змаганнях з двох різновидів командної гри (наприклад, баскетбол і баскетбол 3×3); з особливостями участі спортсменів за команди різних ліг (суперлігу, вищу лігу, дубль команди суперліги); зі змістом навчально-тренувального процесу на означеному етапі багаторічної підготовки.

Комплекс інформативних тестів та показників для оцінювання підготовленості спортсменів повинен формуватися та перевірятися на основі думки експертів та факторного аналізу з урахуванням провідних видів підготовленості, завдань і змісту підготовки на означеному етапі багаторічної підготовки.

Орієнтовні шкали оцінки сторін підготовленості повинні відображати п'ять діапазонів рівнів підготовленості – низький, нижчий за середній, середній, вищий за середній та високий – для поточного та етапного контролю, що дозволить тренерам спостерігати за кумулятивним ефектом від тих чи інших видів навантажень протягом довгострокового змагального періоду в одному макроциклі (6–8 міс.).

Інтегральна оцінка сторін підготовленості з визначенням п'яти рівнів дозволяє тренеру за показниками, отриманими під час проведення батареї тестів, порівнювати результати різних спортсменів. Однаковим залишається принцип вираження в умовних одиницях, тобто балах.

Оцінка ефективності змагальної діяльності протягом змагального періоду повинна здійснюватися з урахуванням таких особливостей: багатоколова (від двох до чотирьох кіл) система проведення регулярного чемпіонату; умови проведення ігор серії плей-офф; перевага умов домашнього майданчика над гостьовим.

Науковці, які проводять дослідження щодо контролю та аналізу системи тестів, зазначають про необхідність врахування останніх досягнень теорії спорту, призначення кожної стадії та етапів багаторічної підготовки з метою підвищення якості контролю та управління тренувальним процесом протягом багаторічного удосконалення [3, 4, 425].

У той же час аналіз наявної системи тестів у навчальних програмах з баскетболу, футболу, гандболу та інших спортивних ігор свідчить про наявність однакових тестів для всіх вікових категорій спортсменів у дитячо-юнацькому

спорті, відмінності складають лише критерії та шкали оцінки, також тести в переважній більшості призначенні для визначення індивідуальної підготовленості одного гравця [18, 19, 79, 455].

Така ситуація підтверджує наше припущення щодо неузгодженості процесу та змісту підготовки з системою контролю у командних спортивних іграх.

Не дивлячись на дискусійні положення, врахування сучасних тенденцій розвитку командних спортивних ігор, специфічності процесу підготовки атлетів, які в них спеціалізуються, на кожному етапі багаторічної підготовки є підґрунтям для подальшого вивчення, наукового обґрунтування і розробки нових тестів, які можуть бути інтегрованими у систему контролю.

З урахуванням регламенту та календаря змагань, змісту навчально-тренувального процесу й на основі результатів факторного аналізу науково обґрунтовано терміни проведення етапного контролю баскетболістів на етапі попередньої базової підготовки, які узгоджено з календарем змагань ВЮБЛ, узгоджуються з навчальним матеріалом протягом річного циклу підготовки. Найбільш ефективно проводити етапний контроль спеціальної фізичної та технічної підготовленості два рази на рік, але не в одному місяці, а розподіляти тести відповідно до вивченого матеріалу й не менш ніж через три місяці, що відобразить набуття кумулятивного ефекту.

Результати проведеного поступового експерименту свідчать про більш ефективний підхід щодо контролю спеціальної фізичної та технічної підготовленості юних баскетболістів, виражені в статистично значущих ($p < 0,05$) приростах значень досліджуваних показників та акцентованому контролю провідних спеціальних фізичних якостей, необхідних для успішної діяльності в баскетболі.

Контроль психологічних і психофізіологічних параметрів проводиться з метою виявлення взаємозв'язків індивідуально-типологічних характеристик

спортсменів з їх змагальною діяльністю.

Динаміка показників підготовленості спортсменів у річному циклі дозволяє досить раціонально й точно формувати зміст підготовки, вирішувати три групи завдань: перша група – індивідуальні завдання для кожного окремого гравця; друга група – диференційовані або групові завдання; третя група – завдання для команди в цілому.

Аналіз спеціальної наукової літератури з досліджуваних питань системи контролю свідчить про актуальність даної проблематики, постійний пошук фахівців щодо розробки уніфікованої системи контролю, яка може бути використана тренером на різних етапах багаторічного вдосконалення, у різних видах спорту тощо.

У доступній літературі [398, 201, 202] з вищезазначеної проблеми розглянуто питання контролю змагальної та тренувальної діяльності, стану різних сторін підготовленості спортсменів, які спеціалізуються у командних іграх.

Низкою авторів [61, 62, 313, 314, 377, 400] запропоновано програми тестування спортсменів у різних видах спортивних ігор.

Разом з тим визначено недостатність досліджень та обґрунтованість щодо організації та системи заходів комплексного контролю, використання показників, дієвого алгоритму контролю підготовленості спортсменів у командних спортивних іграх з урахуванням останніх досягнень спортивної науки і, зокрема, сучасних тенденцій змагальної діяльності та особливостей побудови і змісту тренувального процесу протягом річного циклу підготовки.

Принциповими відмінностями у підході та розробці уніфікованого алгоритму комплексного контролю у командних спортивних іграх є такі:

чотириступенева етапність алгоритму контролю; урахування завдань етапу багаторічної підготовки; підбір інформативних тестів з урахуванням: а) чутливих періодів розвитку фізичних якостей для фізичної підготовленості;

б) специфічних здібностей («відчуття часу», «орієнтація у просторі» та ін.) для спеціальної фізичної підготовленості; в) змісту програми ДЮСШ для технічної, тактичної та теоретичної підготовленості; підбір доступних методик для оцінки психофізіологічного стану гравців; урахування оцінки стану міжособистісних відносин у команді; розподіл оцінки змагальної діяльності на індивідуальні, групові та командні показники; розширення діапазону критеріїв оцінки змагальної діяльності; інтегральна оцінка підготовленості з визначенням п'яти рівнів: низький, нижчий за середній, середній, вищий за середній, високий.

Терміни проведення етапного контролю протягом річного циклу повинні бути узгоджені з регламентом та календарем змагань (або декількох змагань – наприклад, чемпіонат країни, кубок країни, Єврокубок, Чемпіонат Європи й т.п.), особливостями участі спортсменів у змаганнях з двох різновидів командної гри (наприклад: баскетбол та баскетбол 3х3); особливості участі спортсменів за команди різних ліг (суперліга, вища ліга, дубль команди суперліги); змістом навчально-тренувального процесу на означеному етапі багаторічної підготовки.

Комплекс інформативних тестів та показників для оцінювання підготовленості спортсменів повинен формуватися та перевірятися на основі думки експертів та факторного аналізу з урахуванням провідних видів підготовленості, завдань та змісту підготовки на означеному етапі багаторічної підготовки.

Орієнтовні шкали оцінки сторін підготовленості повинні бути з визначенням п'яти діапазонів рівнів підготовленості – низький, нижчий за середній, середній, вищий за середній та високий для поточного та етапного контролю, що дозволить тренерам спостерігати за кумулятивним ефектом від тих чи інших видів навантажень протягом довгострокового змагального періоду в одному макроциклі (6-8 місяців).

Інтегральна оцінка сторін підготовленості з визначенням п'яти рівнів:

низький, нижчий за середній, середній, вищий за середній, високий дозволяє тренеру за показниками, отриманими під час проведення батареї тестів, порівнювати результати різних спортсменів, однаковим залишається принцип вираження в умовних одиницях, тобто балах.

Оцінка ефективності змагальної діяльності протягом змагального періоду повинна здійснюватись з урахуванням таких особливостей: багатоколова (від двох до чотирьох кіл) система проведення регулярного чемпіонату; умови проведення ігор серії плей-офф; перевага умов домашнього майданчика над гостьовим.

Аналіз науково-методичної літератури, накопиченої в теорії та методиці спортивної підготовки, свідчить про великий обсяг як теоретичного, так і експериментального матеріалу з різних видів контролю в олімпійському спорті [374, 473] та у командних спортивних іграх зокрема [180, 182, 438].

Слід відзначити, що уявлення про систему контролю постійно змінювалось залежно від тенденцій спорту. Проте великий масив наукових знань не об'єднаний у цілісну систему, в якій органічно взаємопов'язані контроль з етапами багаторічної підготовки, періодами річного циклу, видами підготовленості, рівнем кваліфікації, віковими особливостями спортсменів, ігровими амплуа та соціальним статусом в команді.

Проведений аналіз свідчить про те, що вдосконалення системи контролю у командних спортивних іграх повинне базуватись на фундаментальних працях спортивних науковців, присвячених контролю, але з урахуванням тенденцій розвитку ігрових видів спорту.

Низкою вчених обґрунтовано підхід щодо об'єкту контролю змагальної діяльності, як індивідуально – одного гравця, диференційовано – групи гравців, та команди в цілому [106, 459]. Однак теоретичного наукового обґрунтування такого підходу щодо об'єкту контролю підготовленості атлетів та тестів, у яких би брали участь й оцінювались гравці не тільки індивідуально, але й групами та

командою, у доступній нам науково-методичній літературі не знайдено.

Також у спеціалізованій літературі представлено багато різних технологій щодо реалізації, проектування або впровадження тих чи інших систем управління у сферу фізичної культури і спорту.

Е.Ю. Дорошенком [106] розроблено та експериментально підтверджено ефективність впровадження педагогічної технології управління у командних спортивних іграх, в основі якої – інформативні критерії, способи оцінки і прогнозування техніко-тактичних дій, програми техніко-тактичної підготовки, розроблені з урахуванням функціональних передумов реалізації техніко-тактичного потенціалу, модельних показників тренувального та змагального процесів, індивідуальних модельних показників найсильніших спортсменів Європи та світу конкретного амплуа у командних спортивних іграх.

Наприклад, О.В. Андрєєвою зі співавторами розроблено технологію проектування рекреаційної діяльності старшокласників, а також впровадження технології проектування активної рекреаційної діяльності різних груп населення [6].

Р. Сушко зі співавторами обґрунтовано технологію підготовки збірних команд у спортивних іграх з урахуванням чинників міграції [431]. Р. Сушко, Е. Дорошенко представлено різні рівні впровадження технології підготовки збірних команд у спортивних іграх з урахуванням чинників міграції [429].

Г.А. Лісенчук, В.О. Тищенко представлено технології контролю техніко-тактичної підготовленості у футболі [211]. В.І. Циганком [460] представлено технологію діагностики, аналіз і результати змагальної діяльності у гандболі із застосуванням автоматизованої системи та модуля аналізу статистичної інформації. О.З. Блавт здійснено теоретичне обґрунтування структурно-функціональної моделі системи контролю, розроблено технологію реалізації концепції тестового контролю у фізичному вихованні студентів спеціальних медичних груп [30, 32].

Однак наш підхід у теоретичному обґрунтуванні технології реалізації системи контролю передбачає урахування особливостей та суттєвих відмінностей у структурі змагальної діяльності та у програмному навантаженні навчального матеріалу на кожному етапі багаторічної підготовки спортсменів.

Отже, система контролю та технологія її реалізації повинна також мати характерні особливості відповідно до спрямованості стадії та етапу багаторічної підготовки, що мірі більшою мірою дозволяє оптимізувати процес управління тренувальною та змагальною діяльністю, як на конкретному етапі багаторічної підготовки, так і продовж багаторічного удосконалення у окремій командній спортивній грі.

Вдосконалення системи контролю у командних спортивних іграх протягом багаторічного удосконалення та отримані рекомендації дозволяють тренерам підвищити ефективність навчально-тренувального процесу і використовувати даний підхід як інструментарій контролю в тренувальній та змагальній діяльності атлетів, які в них спеціалізуються.

Розгляд контролю з позиції системного підходу дозволив сформулювати уявлення про систему знань у загальній системі багаторічної підготовки спортсменів, які спеціалізуються у командних спортивних іграх, дослідити та вивчити елементи, їх взаємозв'язки, значущість та місце у процесі диференціації наукових знань. Розроблено організаційно-методичні основи реалізації системи контролю у командних спортивних іграх, які дозволяють дотримуватись конкретних рекомендацій на чітко означеному етапі багаторічної підготовки з урахуванням обрання варіанту об'єкту контролю (перший варіант – гравець, група гравців, команда, які розглядаються як сума показників: другий варіант – гравець – синергія, група гравців – синергія, команда – синергія) та відповідно до об'єкта контролю, предмета контролю.

Отже, в результаті проведення наукових досліджень та педагогічного експерименту отримано три групи даних, що підтверджують, доповнюють

наявні розробки, та абсолютно нові результати.

Результатами проведеного дослідження стало підтвердження даних про невідповідність педагогічного контролю в чинних навчальних програмах для ДЮСШ, СДЮСШОР, ШВСМ та закладів спеціалізованої освіти спортивного профілю із специфічними умовами навчання сучасним тенденціям розвитку командних спортивних ігор (Ж. Козіна, 2016-2020; В. Матяш, 2016; Н. Нестеренко, 2016; В. Онищенко, 2019; О. Івченко, 2019; М. Безмилов, 2016, 2020).

Набули подальшого розвитку знання щодо планування, організації, періодичності, структури та змісту контролю (Л. Айрапетьянц, 1991; А. Власов, 2004; Л. Поплавський, 2004; Л. Волков, 2005; В. Губа, 2006; М. Годік, А. Скородумова, 2010; В. Костюкевич, 2017-2020; В. Корягін, 2018; В. Тищенко, 2020; Г. Лісенчук, 2020), підґрунтям яких є розробка планів проведення педагогічного контролю спортсменів на різних етапах багаторічної підготовки; в річному циклі; дослідження інших учених щодо контролю рівню загальної та спеціальної фізичної, техніко-тактичної, психологічної, функціональної, теоретичної підготовленості спортсменів на різних етапах багаторічної підготовки у командних спортивних іграх (Д. Сердюк, 2016; І. Стасюк, 2014; В. Тищенко, 2018; О. Шинкарук, 2011-2020).

Новими даними є:

- сформована система знань, яка розглядає контроль в органічному взаємозв'язку з етапами багаторічної підготовки; періодами річного циклу; видами підготовки; рівнем кваліфікації, віковими особливостями спортсменів; ігровими амплуа та психосоціальним статусом в команді і реалізована на якісно новому рівні в практиці з урахуванням сучасних вимог розвитку командних спортивних ігор, спрямована на оптимізацію управління навчально-тренувального процесу;
- підхід до розробки системи комплексного контролю та концепція

формування системи контролю в процесі багаторічного вдосконалення у командних спортивних іграх, ієрархічна структура системи знань щодо контролю у командних спортивних іграх;

- розробка уніфікованої комплексної системи контролю для командних спортивних ігор в процесі багаторічного вдосконалення, що містить алгоритм, критерії, тести контролю спортсменів у командних видах спорту, які відображають рівень фізичного розвитку, види підготовленості, міжособистісні взаємовідносини у команді, індивідуальні особливості залежно від ігрового амплуа, кваліфікації спортсменів, та відповідають вимогам, притаманним командним спортивним іграм, систему оцінки;

- обґрунтовано і експериментально перевірено технологію реалізації системи контролю, яка має широке узагальнювальне значення, може використовуватися на різних етапах багаторічної підготовки у командних спортивних іграх.

Таким чином доведено ефективність уніфікованої комплексної системи контролю для командних спортивних ігор в процесі багаторічного вдосконалення.

ВИСНОВКИ

1. Одним із шляхів оптимізації управління процесом багаторічної підготовки є формування цілісної системи знань щодо контролю в командних спортивних іграх, яка передбачає такі складові: основні положення, що становлять підґрунтя знань про систему контролю і механізм її практичної реалізації в процесі підготовки спортсменів в ігрових видах спорту; підхід та концепція формування системи контролю в командних спортивних іграх в процесі багаторічного вдосконалення; система критеріїв, тестів та системи оцінки, що використовують в процесі контролю в командних ігрових видах спорту відповідно до етапів багаторічного вдосконалення та факторів, що впливають на ефективність змагальної діяльності; уніфікована система контролю для командних спортивних ігор в процесі багаторічного вдосконалення; технологія реалізації контролю в командних спортивних іграх в системі багаторічної підготовки на прикладі баскетболу.

При наявності достатньо розробленої системи підготовки спортсменів у командних спортивних іграх та системи контролю у теорії олімпійського спорту, теоретичний аналіз спеціальної науково-методичної літератури та даних мережі Інтернет підтвердив необхідність обґрунтування у сучасних умовах теоретико-методичних основ системи контролю у командних спортивних іграх в процесі багаторічного вдосконалення з урахуванням вікових особливостей спортсменів та завдань навчально-тренувального процесу на кожному етапі багаторічної підготовки. Не вивченим залишається питання адаптації або модифікації педагогічних тестів, створення нових контрольних вправ для неолімпійських видів спортивних ігор й шкал оцінювання рівня підготовленості спортсменів, які в них спеціалізуються.

2. Тенденції розвитку командних спортивних ігор, їх глобалізація в світі вимагають формування сучасної уніфікованої системи контролю в командних ігрових видах спорту, постійного пошуку оптимального й

ефективного управління підготовкою спортсменів й є передумовами для створення універсальної системи контролю, в якій органічно взаємопов'язані контроль зі стадіями та етапами багаторічної підготовки; періодами річного циклу; рівнем кваліфікації, віковими особливостями спортсменів; ігровими амплуа в команді тощо.

Тенденціями розвитку ігрових видів спорту визначено: інтенсифікацію динаміки гри та тренувальних навантажень; інтелектуалізацію; невинне зростання виконавської майстерності; універсалізацію; скачкоподібність розвитку. Чинниками, що впливають на рівень розвитку ігор, є рівень спортивної підготовленості й техніко-тактичної майстерності, зміни у правилах ігор, динамічне протиборство нападу та захисту як основних складових гри; відсутність гендерних відмінностей у правилах ігор, не зважаючи на наявність специфічних рис, притаманних жіночому спорту; орієнтація на ідеологію професійних ліг (НБА, НХЛ та ін.); зростання популярності спортивних ігор на міжнародних змаганнях; рання спеціалізація.

3. Провідними показниками контролю у командних спортивних іграх з урахуванням вікових відмінностей й залежно від ігрового амплуа є: показники техніко-тактичних дій під час змагальної діяльності; рухова діяльність протягом гри (кількість переміщень, стрибків, прискорень тощо); рівень технічної, тактичної, фізичної (загальної та спеціальної), теоретичної, психологічної підготовленості; обсяг та інтенсивність тренувального та змагального навантаження; рівень взаємовідносин та ігрової ролі гравців в команді; особливості жіночого організму; антропометричні показники фізичного розвитку; стан функціональних систем; психофізіологічні особливості.

Порівняльний аналіз систем контролю у провідних країнах світу дозволив визначити особливості та механізми здійснення контролю у спортивних іграх в процесі багаторічного вдосконалення в світовій практиці; підходи до оцінки змагальної діяльності в командних спортивних іграх та підходи, методи та

критерії контролю сторін підготовленості; особливості застосування інновацій та технологій під час контролю різних сторін підготовленості та стану гравців; організаційні умови здійснення контролю підготовленості спортсменів, які спеціалізуються у командних спортивних іграх.\

4. Обґрунтовано підхід до розробки системи комплексного контролю підґрунтям якого виступають принципи та положення системного, комплексного, особистісно-діяльнісного та індивідуального підходів. При обґрунтуванні підходу до розробки системи комплексного контролю спортсменів в ігрових видах спорту (на прикладі баскетболу) ми враховували:

наявність: сучасних тенденцій розвитку дитячо-юнацького баскетболу (зміни правил гри, календар змагань протягом річного циклу, обсяг ігор); неузгодженості навчального матеріалу за програмою ДЮСШ з заходами контролю (тестуванням) (вивчається одне – контролюється інше);

відсутність: диференційованого підходу до підбору тестів залежно від віку та етапу підготовки, періоду річного циклу; комплексної оцінки підготовленості баскетболістів у програмі для ДЮСШ, СДЮСШОР, ШВСМ; програми оцінки техніко-тактичних дій під час змагальної діяльності, розробленої спеціально для контролю опанування діями з урахуванням завдань етапу багаторічної підготовки юних баскетболістів.

Обґрунтовуючи підхід до розроблення системи комплексного контролю, ми виходили з того, що інформація про спортсмена, групу спортсменів чи команду, отримана на основі системного підходу, містить дві принципово важливі властивості: по-перше, результати комплексного контролю включають лише необхідну інформацію, по-друге, отримана інформація є достатньою для вирішення поставленого завдання (оперативного, поточного, етапного контролю).

5. Розроблена концепція формування цілісного знання про систему контролю спортсменів в командних спортивних іграх у процесі багаторічного

вдосконалення виступає складною, цілеспрямованою, динамічною системою теоретико-методологічних і методико-технологічних знань про цілісне педагогічне знання, що базується на системному, інтегративно-діяльнісному й особистісно-орієнтованому підходах.

Концепція формування системи контролю в процесі багаторічного вдосконалення у командних спортивних іграх містить чотири складові: умови раціонального функціонування системи контролю в командних спортивних іграх в процесі багаторічного вдосконалення; методологічну основу забезпеченості системи контролю спортсменів в командних спортивних іграх на різних етапах багаторічної підготовки з дотриманням низки принципів; організаційну основу, що полягає в інтенсифікації розвитку спортивної науки та технології за пріоритетними напрямками; принципи здійснення контролю ефективності підготовки спортсменів у командних спортивних іграх, застосування якої дозволить на практиці системно та комплексно проводити контроль у командних спортивних іграх з урахуванням закономірностей розвитку спортивних ігор та процесу підготовки спортсменів.

6. На основі вдосконалення системи контролю спортсменів на різних етапах багаторічної підготовки сформована система наукових знань, що дозволяє на практиці підвищити ефективність управління тренувальним процесом, з урахуванням специфічних особливостей контролю команди на різних рівнях – команди, групи та окремого гравця; відмінностей окремих елементів ієрархічної системи знань, притаманних спортивним командним іграм: за змістом, спрямованістю, організаційно-методичними умовами, методами, системою критеріїв, тестів та оцінки, термінами та тривалістю здійснення заходів контролю на різних стадіях багаторічного вдосконалення, які у сукупності та кожна окремо дозволяють розглядати систему контролю як складну, динамічну структуру, існування якої обумовлено впливом низки чинників.

Обґрунтовано ієрархічну структуру системи знань щодо контролю у командних спортивних іграх. Визначено елементи ієрархічної системи знань про контроль на рівнях гравця, групи гравців, команди, які є відмінними у порівнянні з загальною теорією спорту та у порівнянні з індивідуальними видами спорту. Кожний елемент ієрархії у системі контролю є самостійним об'єктом на своєму рівні, підсистемою чи окремою складовою більшої системи.

7. Створена комплексна система контролю для командних спортивних ігор в процесі багаторічного вдосконалення відповідає закономірностям процесу підготовки спортсменів на різних етапах, містить організаційно-методичні складові, систему критеріїв, тестів та оцінки залежно від індивідуальних особливостей, ігрового амплуа окремих спортсменів, ігрової ролі в команді, організації та періодизації навчально-тренувального процесу, що забезпечує формування високого рівня спортивної майстерності та потребує адаптації до тренувальних та змагальних навантажень.

8. Запропонований уніфікований алгоритм комплексного контролю підготовленості може бути використаний на різних етапах багаторічної підготовки та в різних видах командних спортивних ігор для корекції навчально-тренувальної та змагальної діяльності й своєчасного виявлення недоліків та сильних сторін у певних компонентах підготовки. Запропонований нами уніфікований алгоритм контролю у командних спортивних іграх передбачає чотири основні етапи: організаційний; діагностики; оцінювання; корекції.

Урахування динаміки показників підготовленості спортсменів, які спеціалізуються у командних спортивних іграх у річному циклі дозволить раціонально й точно формувати підготовку, вирішувати три групи завдань: перша – індивідуальні завдання для кожного окремого гравця; друга – диференційовані або групові завдання; третя група – завдання для команди в

цілому. Отже, уніфікований алгоритм комплексного контролю підвищує ефективність управління тренувальним і змагальним процесами в командних спортивних іграх.

9. Систематизовано критерії, тести та розроблено системи оцінки для використання в процесі контролю в командних ігрових видах спорту відповідно до етапів багаторічного вдосконалення та факторів, що впливають на ефективність змагальної діяльності. Критерії контролю спортсменів у командних видах спорту охоплюють групи: критерії контролю гравця, критерії контролю групи гравців, критерії контролю команди та містять 7 блоків: морфологічний, спортивно-педагогічний, соціальний, медичний, психологічний, функціональний, змагальний.

Обґрунтовано тести в системі контролю спортсменів у командних видах спорту, спрямовані на визначення рівня фізичного розвитку, видів підготовленості, міжособистісних взаємовідносин у команді; індивідуальних особливостей відповідно до ігрового амплуа, кваліфікації спортсменів, та відповідають вимогам, притаманним командним спортивним іграм: надійності, специфічності, інформативності, взаємозв'язку з сенситивними періодами розвитку фізичних якостей, взаємозв'язку з етапами багаторічної підготовки, взаємозв'язку з програмним матеріалом навчального плану, комплексності, кількості виконавців тесту, періодичності.

Розроблена система оцінки, підґрунтям якої виступили підходи, що застосовуються у командних спортивних іграх в світі та в Україні, містить оцінку рівня фізичного розвитку, функціональної, загальної та спеціальної фізичної, техніко-тактичної, психологічної, теоретичної та інтегральної підготовленості з урахуванням віку та статі спортсменів, спортивної кваліфікації, ігрового амплуа, етапу багаторічної підготовки, періоду річного циклу.

10. Розроблена та теоретично обґрунтована технологія реалізації системи контролю у командних спортивних іграх в процесі багаторічної підготовки передбачає експериментально обґрунтовані складові; принципи технології реалізації, організаційно-методичні умови, чотири модулі, що віддзеркалюють етапи впровадження та інші компоненти технології: I – структурно-організаційний, II – реалізаційно-діагностичний, III – результативно-оціночний, IV – корекційно-управлінський.

Експериментально підтверджено ефективність впровадження технології реалізації системи контролю у систему підготовки спортсменів у командних спортивних іграх на етапах багаторічної підготовки: початкової, попередньої базової, підготовки до вищих досягнень у баскетболі, етапі попередньої базової та спеціалізованої базової підготовки у футболі. Впровадження запропонованої технології сприяло підвищенню ефективності системи контролю за такими критеріями, як: результативність, оптимальність, керованість, мотиваційна значущість ($p < 0,05$). Технологія реалізації системи контролю має широке узагальнююче значення, може використовуватися в командних спортивних іграх, підґрунтям якої є: види, способи контролю, організаційно-методичні основи її реалізації на якісно новому рівні в практиці підготовки гравців з урахуванням сучасних вимог, що висуваються до управління тренувальною та змагальною діяльністю.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ЛІТЕРАТУРНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Айрапетьянц ЛР, Годик МА. Спортивные игры. Ташкент: Изд. им. ИбнСины; 1991. 160 с.
2. Айрапетьянц ЛР, Педагогические основы планирования и контроля соревновательной и тренировочной деятельности в спортивных играх: [диссертация]. М. - 1991 – 369 с.
3. Аль-Фартуссі Мустафа Аассада, Сушко РО. Індивідуальні особливості реалізації техніко-тактичної майстерності і функціонального забезпечення кваліфікованих баскетболісток в умовах змагальної діяльності Спортивний вісник Придніпров'я. 2014;1:111–117.
4. Ал Фартусі Мустафа Асаад, Дьяченко А. Особенности функционального обеспечения специальной работоспособности баскетболистов в процессе моделирования игровых вариаций. Спортивна наука України [Інтернет]. 2015;3(67):43-47.
5. Андреев СН. Футбол в школе. Книга для учителя. М.: Просвещение, 1986. 144 с.
6. Андреева ОВ, Ковальова НВ. Технологія проектування рекреаційної діяльності старшокласників. Теорія і методика фізичного виховання і спорту. 2012;2:29-33.
7. Андреева О. Розробка та впровадження технології проектування активної рекреаційної діяльності різних груп населення. Спортивний вісник Придніпров'я. 2015;1:С. 4-9.
8. Артеменко ТГ. Дослідження проявів особистісних якостей дітей для відбору до баскетболу. Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. 2004;9:3-10.
9. Артеменко ТГ. Критерії оцінки технічної та ігрової підготовленості юних баскетболістів. Теорія та методика фізичного виховання. 2011;9:39-42.
10. Артеменко БО, Глазирін ІД. Методика контролю та удосконалення

тактичного мислення волейболістів. Теорія та методика фізичного виховання. 2013;3:42-7.

11. Афанасьев СН, Луковская ОЛ, Мызников ЕП. Методы клинических и функциональных исследований в физической культуре и спорте. Днепропетровск, 2012. 209 с.

12. Ашмарин БА. Теория и методика педагогических исследований в физическом воспитании. М.: Физкультура и спорт; 1978. 223 с.

13. Бабанін АО. Дослідження методів визначення функціонального стану спортсмена, та їх впровадження у комп'ютерну систему управління тренувальним процесом. Технологический аудит и резервы производства. 2015;6(7):10-13.

14. Базилевський АГ, Глазирін ІД. Основи формування тактичного мислення у нападі юних баскетболістів. Молода спортивна наука України. 2011;15(1):11-5.

15. Базілевський АГ. Індивідуальна тактична підготовка юних баскетболістів у річному циклі тренування з використанням інтерактивних технологій [дисертація]. Черкаси; 2012. 185 с.

16. Бальсевич ВК, Шестаков МП. Новые теоретические подходы к изучению возможностей человека в спорте высших достижений. Теория и практика физ. культуры. 2008;5:57.

17. Бальсевич ВК. Принципы многолетней спортивной подготовки в контексте реализации принципа природосообразности. В: Материалы XIV Междунар. науч. конгр. Олимпийский спорт и спорт для всех; 2010 окт. 5; Киев. Киев: НУФВиС; 2010, с. 41.

18. Баскетбол. Навчальна програма для дитячо-юнацьких спортивних шкіл, спеціалізованих дитячо-юнацьких шкіл олімпійського резерву та шкіл вищої спортивної майстерності (навчально-тренувальні групи та групи спортивного удосконалення). Поплавський ЛЮ, Окіпняк ВГ. К.; 1999. 124 с.

19. Баскетбол. Навчальна програма для дитячо-юнацьких спортивних шкіл, спеціалізованих дитячо-юнацьких спортивних шкіл олімпійського резерву, шкіл вищої спортивної майстерності та спеціалізованих навчальних закладів спортивного профілю. Поплавський ЛЮ, Маслова ОВ, Безмилов ММ, Мітова ОО, Мурзін ЄВ, Четвертак ОА. Київ: Республіканський науково-методичний кабінет Міністерства молоді та спорту України, 2019. 165 с.

20. Бачарова Е. Синергия команды. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://erickson.ru/publications/articles/help-coach/13069-synergy/>

21. Безмылов Н, Шинкарук О. «Чувство времени» как информативный критерий отбора баскетболистов в команду. В: Материалы XII Междунар. науч. конгр. Олимпийский спорт и спорт для всех. 2008;1:152-153.

22. Безмылов Н, Шинкарук О. Морфологические особенности квалифицированных баскетболистов различного игрового амплуа и их учет в процессе спортивного отбора и ориентации. В: Материалы XIV Междунар. науч. конгр. Олимпийский спорт и спорт для всех. К.: Олимп. Лит.; 2010, с. 314.

23. Безмылов НН, Шинкарук ОА. Оценка соревновательной деятельности баскетболистов высокого класса в игровом сезоне [монография]. К., 2013. 144 с.

24. Безмылов НН. Многолетняя подготовка и отбор баскетболистов в Испании. Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 15. 2016;11(81)16:24-28.

25. Безмылов НН, Мурзин ЕВ. Подготовка резерва и отбор игроков в национальную сборную команду по баскетболу. Наука в олимпийском спорте. 2016;2:32-38.

26. Безмылов НН, Шинкарук ОА, Митова ЕА. Комплексная оценка уровня подготовленности баскетболистов в профессиональные клубы при проведении ежегодной процедуры драфта в НБА. Фізична культура спорт та здоров'я нації. 2016;2:112-119.

27. Безмилов М. Програма підготовки спортивного резерву та відбір

баскетболістів у Франції. Спортивний вісник Придніпров'я. 2017;1:10-15.

28. Безмилов С, Шинкарук О. Обґрунтування значущості показників, що характеризують морфологічні та психофізіологічні особливості баскетболістів під час відбору у команду. Теорія і методика фізичного виховання і спорту. 2008;1:3-6.

29. Безмилов ММ. Шинкарук ОА. Тенденції та актуальні проблеми підготовки баскетболістів високого класу в сучасних умовах глобалізації та популяризації баскетболу. Фізична культура, спорт та здоров'я нації. 2020;28:112-131.

30. Блавт ОЗ. Науково-методичні основи тестування статичної силової витривалості студентів спеціальних медичних груп ВНЗ. Слобожанський науково-спортивний вісник. 2013;3:12-16.

31. Блавт ОЗ. Конверсія технології тестового контролю витривалості з використанням електронної системи моніторингу. Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. 2015;II(129):26-30.

32. Блавт О.З. Алгоритм педагогічної технології у системі тестового контролю студентів спеціальних медичних груп. В: Матеріали III Всеукраїнської наук.-практ. конф. Історичні, теоретико-методичні, медико-біологічні аспекти фізичної культури і спорту. Чернівці; 2016, с. 240-241.

33. Благущ ПК. К теории тестирования двигательных способностей М: Физкультура и спорт; 1982. 187 с.

34. Блауберг ИВ, Садовский ВН, Юдин ЭГ. Системный подход. Новая философская энциклопедия. 2-е изд., испр. и допол. М.: Мысль; 2010.

35. Бойченко КЮ, Маліков МВ, Богдановська НВ. Свідectво про реєстрацію авторського права на твір № 56052 Комп'ютерна програма «Спорт-експрес: оцінка функціональної підготовленості організму». Запорізький національний університет, 2014.

36. Бомпа Т. Подготовка юных чемпионов. М.: Астрель; 2003. 259 с.

37. Боннэ О. Компоненты мастерства. Спорт за рубежом. М.: ВНИИФК; 1969. с. 34-38.
38. Боннэ О, Моруа Ж. Лыжи по-французски. М.: Физкультура и спорт; 1970. 199с.
39. Борисова ОВ. Современный профессиональный спорт и пути его развития в Украине (на примере тенниса) [монография]. К.: Центр учебной литературы; 2011. 312 с.
40. Борисова ОВ. Технология научных исследований по проблемам развития спорта в Украине в современных условиях. Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві. 2013;1(21):318-322.
41. Борисова ОВ, Сушко РО. Розвиток спортивних ігор в умовах глобалізації спорту [методичні рекомендації]. Київ.: Вид. «Науковий світ»; 2016. 35 с.
42. Борисова Ольга, Шленская Ольга. Совершенствование технико-тактической подготовки квалифицированных волейболистов на основе моделирования нападающих действий. Актуальні проблеми фізичного виховання та методики спортивного тренування. 2017;3:8-15
43. Бріскін ЮА, Пітин МП, Білик ОЛ. Перспективи вдосконалення виконання технічних дій кваліфікованими гандболістами. Спортивний вісник Придніпров'я. 2016;2:18–21.
44. Бріскін ЮА, Корягін ВМ, Блавт ОЗ. Об'єктивізація оцінювання статичної силової витривалості. Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт. 2012; П(102):20-24.
45. Брискин ЮА, Блавт ОЗ. Портативная электронная система тестирования уровня развития способности к удержанию статического равновесия студентами специальных медицинских групп. Полякова ТД, редактор. Ученые записки. 2014;17:173-180.

46. Брискин ЮА, Блавт ОЗ. Система мониторинга внешнего дыхания. Актуальные проблемы гуманитарных и естественных наук. 2013;10:154-158.
47. Бріскін ЮА, Корягін ВМ, Блавт ОЗ. Технологічне забезпечення об'єктивного оцінювання гнучкості. Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві. 2012;20(4):406-411.
48. Брискин ЮА. Блавт ОЗ. Технологическое обеспечение тестового контроля статической силовой выносливости. В: Психология и педагогика: методика и проблемы практического применения. Сб. материалов XXXII Международной науч.-практ. конф. Новосибирск, 2013. с. 213-218.
49. Брискин ЮА. Блавт ОЗ. Технологические основы обеспечения эффективности тестового контроля в физическом воспитании студентов специальных медицинских групп вузов. В: Проблемы качества физкультурно-оздоровительной и здоровьесберегающей деятельности образовательных учреждений. Сб. науч. статей IV Международной науч.-практ. конф. Екатеринбург, 2014. Ч. 1. с. 48-51.
50. Бріскін ЮА, Корягін ВМ, Блавт ОЗ. Удосконалення тестування силових здібностей студентів спеціальних медичних груп з використанням електронно-технічних пристроїв. Вісник Чернігівського національного педагогічного університету ім. Т.Г. Шевченка. Серія: Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт. 2013; П(107):139-143.
51. Бубка СН, Платонов В., Булатова ММ, Есентаев ТК. и др. Менеджмент подготовки спортсменов к Олимпийским играм. М.: Спорт; 2019. 480 с.
52. Бубэ Х, Фэк Г, Штюблер Х, Трогш Ф. Тесты в спортивной практике М.: Физкультура и спорт; 1968. 239 с.
53. Булатова М., Линець М., Платонов В. Розвиток фізичних якостей. Теорія і методика фізичного виховання : [підруч. для студ. вищ. навч. закл ..., 2008.
54. Булатова М. Система олимпийского образования в Украине. Наука в

олимпийском спорте. 2015;2:5-9.

55. Булкин ВА. Отбор квалифицированных спортсменов и диагностика состояния их готовности для участия в ответственных соревнованиях. Отбор и подготовка квалифицированных спортсменов к ответственным соревнованиям. Л.: ЛНИИФК; 1975. с. 3-20.

56. Бунин ВЯ. Основы теории соревновательной деятельности. Минск.: БГОИФК; 1986. 32с.

57. Бунин ВЯ. Закономерности влияния добротности тестов на эффективность начального спортивного отбора. В: Материалы XII Междунар. науч. конгр. Современ. олимп. и паралимп. спорт и спорт для всех. Москва 2008;1:155-156.

58. Бухтий ЛГ, Радзиевский АР, Паневин АВ. Динамика регистрируемых показателей соревновательной деятельности гандболисток в различных фазах специфического биологического ритма женщины. Управление подготовкой спортсменов высокой квалификации в спортивных играх. 1989:81-90.

59. Бушуева ТВ, Барановская ИБ, Макарова ГА. Физиологические критерии в системе прогнозирования успешности соревновательной деятельности спортсменов в избранном годичном тренировочном цикле. Физическая культура, спорт – наука и практика. 2013;3:36-40.

60. Вальтин АИ. Методика совершенствования в технике бросков мяча в игре баскетбол [автореферат]. Киев: КГИФК; 1985. 19 с.

61. Вальтин АИ, Леонов АД. Методика определения уровня технической подготовленности баскетболистов «М-100». К.; 1988. 29 с.

62. Вальтин АИ. Проблемы современного баскетбола. К.: Олимпийская литература; 2003. С. 23-25.

63. Ванюк ДВ, Ванюк АИ, Богдановская НВ, Маликов НВ. Оценка функциональной подготовленности волейболисток высокой квалификации с использованием современных компьютерных технологий. Вісник Запорізького

національного університету. Серія : Фізичне виховання і спорт. 2012;1(7):201-205.

64. Ванюк ДВ. Анализ взаимосвязи уровня функциональной подготовленности волейболисток 18-22 лет с показателями их специальной физической подготовленности на различных этапах соревновательного периода. Вісник Запорізького національного університету. Серія: Фізичне виховання і спорт. 2013;1(10):178-182.

65. Ванюк АИ. Изменение показателей функциональной подготовленности волейболисток высокой квалификации 18-22 лет в соревновательном периоде. Вісник Запорізького національного університету. Серія : Фізичне виховання і спорт. 2012;3(9):144-149.

66. Васьков ЮВ., Пашков ИМ. Урок з футболу в початковій школі. *Теорія і практика фізичного виховання*. 2002;2:17-20.

67. Верхошанский ЮВ. Программирование тренировочных нагрузок по СФП высококвалифицированных хоккеистов в подготовительном периоде: [метод. рекомендации] Гос. ком. СССР по физ. культуре и спорту. Упр. футбола и хоккея. ВНИИ физ. культуры; [Разраб. Ю. В. Верхошанский и др.]. М.:1989. 49 с.

68. Верхошанский ЮВ. Теория и методика спортивной подготовки: блоковая система подготовки спортсменов высокого класса. Теория и практика физической культуры. 2005;4:2-13.

69. Верхошанский ЮВ. Принципы организации тренировки спортсменов высокого класса в годичном цикле. Теория и практика физической культуры. 2006;2:24-31.

70. Винер И. А. Развитие детско-юношеского спорта на современном этапе и пути его совершенствования. Культура физическая и здоровье. 2011;2(32):12-15.

71. Вілмор ДжХ, Костілл ДЛ. Фізіологія спорту. К.: Олімпійська

література; 2003. 656 с.

72. Власов АМ. Комплексный контроль физической подготовленности и морфофункционального состояния юных баскетболистов 12-15 лет [автореферат]. М., 2004. 24 с.

73. Вознюк ТВ. Сучасні ігрові види спорту: теорія та методика викладання. Вінниця.: ФОП Корзун Д.Ю. 2017. 248 с.

74. Вознюк ТВ, Драчук АІ. Контроль змагальної діяльності в баскетболі за часовими інтервалами. Фізична культура, спорт та здоров'я нації. 2016;1:267-271.

75. Волков ЛВ. Загальна обдарованість: структура і критерії оцінки в системі спортивного відбору (хлопчики). В: спец. вип. за матеріалами міжнар. наук.-практ. конф. Здоров'я і освіта: проблеми та перспективи. Теорія і практика фіз. виховання: Донецьк: ДНУ; 2008;1:14-18.

76. Воронова ВІ. Психологія спорту [навч. посіб.]. К.: Олімпійська література; 2007. 298 с.

77. Воронова ВІ, Байрачний ОВ. Психологические критерии в определении спортивного амплуа юных футболистов на разных этапах многолетней подготовки. Спортивный психолог. 2011;1(22):53-56.

78. Воронова ВІ. Психологическое обеспечение подготовки спортсменов в футболе. Наука в Олімпійському спорті. 2013;4:32-39.

79. Гандбол: навчальна програма для дитячо-юнацьких спортивних шкіл, спеціалізованих дитячо-юнацьких спортивних шкіл олімпійського резерву, шкіл вищої спортивної майстерності. Данилов ОО, Кубраченко ОГ, КушнірюкСГ, Маслов ВМ, укладачі. Київ: Державний комітет України з питань фізичної культури і спорту; 2003. 150 с.

80. Гикашвили ГЛ. Управление соревновательной деятельностью команды на основе использования индивидуальных особенностей волейболистов [автореферат]. Тбилиси; 1990. 24 с.

81. Глазирін. ІД, Базілевський АГ, Поліщук ММ. А. с. 43448 Україна. Комп'ютерна програма «BASKETTEST». № 43448; заявл. 23.02.12; опубл. 23.04.12.
82. Гогунів ЕІ, Март'янов БІ. Психологія фізического виховання і спорту [учебное пособие для студ. высш. пед. учебн. Заведений]. М.: Изд. центр «Академия»; 2000. 288 с.
83. Годик МА. Контроль в спортивной тренировке. Современная система спортивной подготовки. М.: СААМ; 1995. с. 237-266.
84. Годик МА, Скородумова АИ. Комплексный контроль в спортивных играх. М.: Советский спорт; 2010. 336 с.
85. Гомельский ЕЯ. Управление подготовкой высококвалифицированных баскетболисток на основе динамических показателей адаптационных реакций [автореферат]. М.; 1997. 20 с.
86. Горская ИЮ, Харитонов ЛГ, Хозяинова ДА. Морфогенетические основы индивидуальных различий и возможности их использования в физической культуре и спорте. Омск: СибГУФК; 2008. 244 с.
87. Гомельский АЯ. Энциклопедия баскетбола от Гомельського. М.: ФАИР-ПРЕСС; 2003. 352 с.
88. Гомельский АЯ. Библия баскетбола. 1000 баскетбольных упражнений. М.: «Сксмо»; 2015. 256 с.
89. Гриндлер К. Техническая и тактическая подготовка футболистов / К. Гриндлер, Х. Пальке, Х. Хеммо *Техника игры в футбол*. М.: Физкультура и спорт, 1976. – С. 19-80.
90. Грозин ЕА, редактор. Некоторые методические проблемы комплексного контроля подготовленности спортсменов. Л.: ЛНИИФК; 1984. Комплексный педагогический контроль в процессе управления спортивной тренировкой: Сборник научных трудов; С.25-28.
91. Губа В., Скрипко А., Стула А. Тестирование и контроль

еподготовленности футболистов. 2016. 124 с.

92. Губа ВП. Морфобиомеханические исследования в спорте. М.: СпортАкадемПресс; 2000. 120 с.

93. Губа ВП. Основы распознавания раннего спортивного таланта. [учеб. пособие для вузов физ. культуры]. М.: Terra-Спорт; 2003. 208 с.

94. Губа ВГ, Фомин СГ, Чернов СВ. Особенности отбора в баскетболе. М.: Физкультура и Спорт; 2006. 144 с.

95. Губа ВП, Шестаков МП, Бубнов НБ, Борисенко МП. Измерения и вычисления в спортивно-педагогической практике [учебное пособие для вузов физической культуры и спорта]. М.: СпортАкадем-Пресс; 2002. 211 с.

96. Губернский А.Н. Возрастные особенности измерения длины и массы тела у юных футболистов и школьников различных соматических типов / А.Н. Губернский, А.А. Зайцев, А.Г. Никитчук // Дифференцированный подход в системе многолетней подготовки спортсменов различной квалификации, специализирующихся в игровых видах спорта. Материалы Всероссийской с международным участием очно-заочной научной конференции. – Малаховка, 2012. – С.118-121.

97. Гугушвили ДжС, Киркитадзе ДА, Егоян АЭ и др. Применение компьютерных тестов при подготовке юных футболистов. Физическое воспитание студентов творческих специальностей. 2007;4:3-8.

98. Гунченко ВВ. Ефективність виконання атаквальних ударів як визначального фактору змагальної діяльності у пляжному волейболі. Спортивний вісник Придніпров'я. 2019;1:3-12. DOI: 10.32540/2071-1476-2019-1-003

99. Гунченко ВВ. Якість виконання передач як фактор впливу на результат змагальної діяльності у пляжному волейболі. Фізична культура, спорт та здоров'я нації. 2019;7(26):16-25.

100. Гунченко ВВ. Якість виконання прийому м'яча як фактор впливу на

результат змагальної діяльності у пляжному волейболі. Актуальні наукові дослідження в сучасному світі: збірник наукових праць.2019;5(49)3:161-169.

101. Давыдов ВЮ. Теоретические основы спортивного отбора и специализации в олимпийских водных видах спорта дистанционного. М.; 2002. 40 с.

102. Державна цільова соціальна програма розвитку в Україні спортивної та туристичної інфраструктури у 2011-2022 роках від 29 червня 2011 р. №707 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/707-2011-%D0%BF#n12>

103. Дмор СММ. Методика навчання молодших школярів футболу у процесі позаурочних занять з використанням інформаційних. [автореферат]. Луганськ; 2014. 22 с.

104. Долбишева Н, Михайліченко А. Технічна та фізична підготовленість черлідерів-флаєрів на етапі попередньої базової підготовки. Спортивний вісник Придніров'я. 2018;3:22-28.

105. Донской ДД, Зациорский ВМ. Биомеханика. М.: Физкультура и спорт; 1979. 364 с.

106. Дорошенко ЕЮ. Фактори управління в системі оцінювання спортивної майстерності в командних спортивних іграх. Физическое воспитание и спорт в высших учебных заведениях.2008:31-34.

107. Дорошенко ЭЮ. Управление технико-тактической деятельностью в командных спортивных играх [монография]. Запорожье, 2013. 436 с.

108. Дорошенко ЕЮ., Сердюк ДГ., Мітова ОО. Удосконалення техніко-тактичних дій висококваліфікованих гандболістів: проблеми, пошуки, шляхи вирішення. [монография]. Запорожье, 2016. 312 с.

109. Дутчак Мирослав, Шинкарук Оксана, Лавренчук Марина. Розвиток гольфу в Україні: проблеми та перспективи Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві. 2019;1(45):3-13.

110. Дьячков В.М. Совершенствование технического мастерства. М.: Физкультура и спорт; 1972. 124с.
111. Дядечко ІЄ, Клопов РВ, Дорошенко ЕЮ. Оптимізація тренувального процесу в гандболі з урахуванням специфічних особливостей жіночого організму [монографія]. Запоріжжя: ЗНУ; 2019. 232.
112. Дюре Жерар, Чесно Жан Люк. Обучение базовой технике / Жан Люк Чесно, Жерар Дюре. М. Спортакадемпредс. - 2002. – 77с.
113. Евдокимов ВИ, Чурганов ОА. Методология и методика проведения научной работы по физической культуре и спорту. 2-е изд. испр. и доп. М.: Советский спорт; 2010. 246 с.
114. Евсеев АВ. Педагогический контроль за технико-тактической деятельностью игроков команды по мини-футболу [диссертация]. Екатеринбург, 2006. 175 с.
115. Елевич СН. Многолетняя подготовка баскетболистов высокой квалификации [монография]. СПб.: Олимп-СПб; 2008. 216 с.
116. Елевич СН. Управление состоянием соревновательной готовности высококвалифицированных баскетболистов в процессе многолетней спортивной подготовки [диссертация]. СПб., 2009. 345 с.
117. Ермаков СС. Модели биомеханических систем в организации эффективного действия спортсмена. Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. 2001;12:40.
118. Єрмаков СС. Біомеханічні моделі ударних рухів у спортивних іграх у контексті вдосконалення технічної підготовки спортсменів. Теорія та методика фізичного виховання. 2010;4:3-11.
119. Железняк ЮД, Портнов ЮМ. Спортивные игры: совершенствование спортивного мастерства [учеб. для студ. вузов]. Москва: Академия; 2007. 396 с.
120. Жосан ИА, Стрикаленко ЕА, Шалар ОГ. Методика развития и комплексный контроль скоростно-силовых качеств гандболисток высокого

класа. Педагогика, психологія і медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. 2014;9;24-9.

121. Заворотная ОА. Розвиток координаційних здібностей у баскетболістів з вадами слуху [автореферат] К., 2008. 28 с.

122. Задорожна О. Теоретична підготовка фехтувальників: стан та перспективи наукових досліджень. В: Матеріали V відкритої студент. наук. конф. Спорт та сучасне суспільство. К., 2012. с. 12-15.

123. Защук ГС., Защук СГ., Мельничук ВФ. Сборник. Методические рекомендации для тренеров по баскетболу. ФБУ. К., 2005. 84 с.

124. Зайцев АА. редактор. Врачебно-педагогические наблюдения за футболистами во время учебно-тренировочных занятий. [коллективная монография]. Харьков: ХГАФК. 2013. 404 с.

125. Запорожанов ВА. Контроль в спортивной тренировке. Киев: Здоровье; 1988. 144 с.

126. Запорожанов ВА, Хоршид ФХ. Управление и контроль в тренировке спортсменов [метод. пособие]. Киев: УГУФВиС; 1994. 44 с.

127. Запорожанов ВА. Основы управления в спортивной тренировке. Современная система спортивной подготовки. Москва: СААМ; 1995. с. 213-225.

128. Запорожанов В. Количественные и качественные критерии оценки перспективных возможностей юных. В: Міжнар. наук. конгр. Олімпійський спорт і спорт для всіх: проблеми здоров'я, реакції, спортивної медицини та реабілітації. К., 2000. с. 43.

129. Зациорский В.М. Спортивная метрология. Педагогический контроль в тренировочном процессе (основы теории тестов и оценок) [учебное пособие]. М.: ГЦОЛИФК. 1978. 24с.

130. Зациорский ВМ, редактор. Спортивная метрология: учебник для ин-тов физ. культуры. Москва: Физкультура и спорт; 1982. 256 с.

131. Зациорский ВМ. Физические качества спортсмена: основы теории,

методики воспитания. Москва: Физкультура и спорт; 2009. 200 с.

132. Защук Г., Защук СГ, Мельничук ВФ. Сборник методических рекомендаций для тренеров по баскетболу. Тренерский совет ФБУ; 2006. 84 с.

133. Зеленцов АМ, Лобановский ВВ. Моделирование тренировки в футболе. К.: Здоров'я; 1983. 136 с.

134. Зеличенко АИ, Карлинская И., Пантилеев СР и др. Практикум по психодиагностике. Психодиагностика мотивации и саморегуляции. М.: Изд-во Моск. ун-та; 1990. с. 23-43.

135. Зикас ИА. Управление соревновательной деятельностью высококвалифицированных баскетболисток на основе проявления точности движений в различные фазы менструального цикла (на примере дистанционных бросков). [диссертация]. К., 1992. 172 с.

136. Золотарев АП. Методологические основы учета комплекса доминантных факторов подготовленности юных футболистов многолетней подготовки. В: Материалы Всероссийской с международным участием очно-заочной научной конференции. Дифференцированный подход в системе многолетней подготовки спортсменов различной квалификации, специализирующихся в игровых видах спорта. Малаховка, 2012. с.34-38.

137. Иванов ВВ. Вопросы совершенствования тренировочного процесса в спорте на основе применения специальных технических средств обучения и контроля. [автореферат]. М., 1976. 22 с.

138. Иванов ВВ. Комплексный контроль в подготовке спортсменов. Москва: Физкультура и спорт; 1987. 256 с.

139. Иорданская ФА, Кузьмина ВН, Муравьева ЛФ. Тестирование общей работоспособности высококвалифицированных гандболистов и его роль в управлении тренировочным процессом. Теория и практика физической культуры. 1985;11:17-20.

140. Иорданская ФА. Мониторинг физической и функциональной

підготовленості футболістів в умовах навчально-тренувального процесу. Москва: Советский спорт; 2013. 180 с.

141. Иорданская ФА. Функциональная подготовленность волейболистов: диагностика, механизмы адаптации, коррекция симптомов дизадаптации. Москва: Советский спорт; 2016. 176 с..

142. Івченко ОМ. Контроль фізичної підготовленості у баскетболістів на етапі попередньої базової підготовки. *Спортивний вісник Придніпров'я*. Дніпропетровськ: ДДІФКіС. №3. 2015. С. 72-76.

143. Івченко ОМ. Передумови щодо модифікації тесту «Оцінка відчуття часу» (Сермеєв, 1973) для вдосконалення контролю в баскетболі. В: Матеріали І Всеукраїнської (з міжнародною участю) науково-практичної інтернет-конференції «Баскетбол: історія, сучасність, перспективи». Дніпро: ДДІФКіС; 2016. с.151-154.

144. Івченко ОМ. Стан та проблеми системи контролю на етапі попередньої базової підготовки в баскетболі. В: Матеріали ІХ міжнародної наукової конференції молодих учених «Молодь та олімпійський рух»; 2016 жовт. 12-13; Київ. Київ, 2016. С. 62-63.

145. Івченко ОМ. Взаємозв'язок фізичного розвитку баскетболістів 13-14 років з показниками змагальної діяльності. *Фізична культура спорт та здоров'я нації*. 2017;1:353-359.

146. Івченко ОМ. Сучасний стан контролю технічної підготовленості баскетболістів на етапі попередньої базової підготовки. *Вісник Запорізького національного університету: Серія. Фізичне виховання та спорт*. 2017;2:127-132.

147. Івченко ОМ. Комплексний контроль підготовленості баскетболістів на етапі попередньої базової підготовки [дисертація]. Дніпро; 2019. 327 с.

148. Івченко ОМ, Мітова ОО. Складова психологічної підготовки баскетболістів на етапі попередньої базової підготовки у підготовчому періоді. *Слобожанський науково-спортивний вісник*. 2020;4(78):37-42.

doi:10.15391/sns.v.2020-4.006.

149. Каковкіна О, Родіна Ю. Порівняльна характеристика показників психічних станів спортсменів-паралімпійців, спортсменів-дефлімпійців та здорових спортсменів. Спортивний вісник Придніпров'я. 2017;1:77-80.

150. Каковкіна ОА, Пікінер ОС, Грюкова ВВ. Організаційно-методичні засади проведення тренувальних занять з баскетболістами із вадами слуху. Спортивний вісник Придніпров'я. 2016;1:42-45.

151. Карпман ВЛ, Белоцерковский ЗБ, Гудков ИА. Исследование физической работоспособности у спортсменов. М.: Физкультура и спорт; 1974. 97 с.

152. Кару ТЭ. Система автоматизированного врачебного контроля для оценки многокомпонентной структуры тренированности гимнастов высокого класса [автореферат]. Тарту, 1985. 52с.

153. Кашуба ВА, Ярмолинский ЛМ, Хабинец ТА. Современные подходы к формированию здоровьесберегающей направленности спортивной подготовки юных спортсменов. Физическое воспитание студентов. 2012;2:34-37.

154. Кашуба В, Южно Ю, Хмельницкая И. Автоматизированные системы анализа технико-тактических действий спортсменов в спортивных играх. Спортивный вісник Придніпров'я. 2013;1:87-95.

155. Клещев ЮН. Волейбол: школа тренера. М.: Физкультура и спорт; 2005. 400 с.

156. Келлер ВС. Функции управления в системе подготовки спортсменов. Теория и практика физической культуры. 1975;6:57-59.

157. Келлер ВС, Платонов ВН. Теоретико-методические основы подготовки спортсменов. Львов: Украинская спортивная ассоциация; 1993. 270с.

158. Ковтун АО. Педагогічні методи дослідження у фізичній культурі і спорті: [методичні рекомендації для студентів денної та заочної форм

навчання]. Дніпропетровськ, 2011. 64 с.

159. Козак АМ. Контроль координаційних здібностей тенісистів 5–6 років на етапі початкової підготовки [автореферат]. Київ: Націонал.університет фізичного виховання і спорту; 2016. 20 с.

160. Козина ЖЛ. Теоретико-методические основы индивидуализации учебно- тренировочного процесса спортсменов в игровых видах спорта [автореферат]. Киев: Нац. ун-т физ. воспитания и спорта Украины; 2010. 45 с.

161. Козіна ЖЛ, Жабровець ОВ. Застосування психофізіологічних методів дослідження в ігрових видах спорту. Теорія та методика фізичного виховання. 2011;8:46-48.

162. Козіна ЖЛ, Собко М, Кушнір ІК, Лавроненко ОС, Креминский М. Авторські інноваційні технології в підготовці до Дефлімпіади кваліфікованих баскетболісток з вадами слуху. В: Сборник статей X Международной научной конференции, посвященной 60-летию БГТУ им. В.Г. Шухова и 210-летию ХНПУ имени Г.С. Сковороды Физическое воспитание и спорт в высших учебных заведениях; 2014 апр. 24-25; Харьков. Харьков; 2014. Ч.2. с. 106-109.

163. Козіна Ж, Прусик К, Прусик Е. Концепция индивидуального подхода в спорте. [Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту](#). 2015;3:28-38.

164. Козіна ЖЛ, Цимбалюк Ж, Тихонова А, Мусієнко А. Зміни показників ефективності ігрових дій баскетболістів 16-20 років в іграх чемпіонатів Європи. Sports games, 2019;0(4(14)):121-130.

165. Конох ОЄ. Комплексне використання засобів спортивних ігор у підвищенні фізичного стану дітей 5-6 років [автореферат] .Дніпропетровськ. 2014. 20 с.

166. Коробейніков ГВ, Приступа Є, Коробейніков Л, Бріскін Ю. Оцінювання психофізіологічних станів у спорті [монографія]. Львів: ЛДУФК; 2013. 312 с.

167. Корягин ВМ. Подготовка высококвалифицированных

баскетболістів [учебник для вузов фізического виховання]. Львов: Издательство «Край»; 1998. 191с.

168. Корягин ВМ. Система контролю в підготовці баскетболістів. Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. 2002;27:92-97.

169. Корягин ВМ. Система учета тренувальних навантажень в баскетболі. Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. 2003;1:69-81.

170. Корягин ВМ. До питання індивідуалізації навчання юних спортсменів-ігровиків. Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві. 2014;3:129-135.

171. Корягин ВМ, Блавт ОЗ. Автоматизированное обеспечение тестового контролю скоростно-силовых возможностей. Теорія та методика фізичного виховання. 2013;1:47-51.

172. Корягин В, Блавт О, Гребінка Г. Детермінація аспектів формування рухової компетенції у фізичному вихованні студентів ВНЗ. [Спортивний вісник Придніпров'я](#). 2016;3:93-97.

173. Корягин ВМ, Блавт ОЗ. Інформаційна інтерпретація устрою фізичного виховання й системи контролю в освітніх установах. Молодіжний науковий вісник Східноєвропейського НУ ім. Л. Українки. 2015;18;11-16.

174. Корягин ВМ, Блавт ОЗ, Цьовх ЛП. Процесуальні детермінанти формування педагогічної технології тестового контролю у фізичному вихованні спеціальних медичних груп Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. 2017;143:281-284.

175. Корягин ВМ, Блавт ОЗ. Технічні основи удосконалення системи контролю у фізичному вихованні студентів спеціальних медичних груп ВНЗ. В: матеріали V Міжнародної електор.наук.-практ. конф. Психологічні, педагогічні та медико-біологічні аспекти фізичного виховання та спорту; Одеса; 2014. С.

23-26.

176. Корягін ВМ, Блавт О.З. Технологическое обеспечение тестового контроля силовых способностей студентов специальных медицинских групп. Физическое воспитание студентов. 2016;1:43-48. <http://dx.doi.org/10.15561/20755279.2016.0106>.

177. Костикова ЛВ. Методика ведения научно-исследовательской работы по баскетболу [методические разработки для студентов специализирующихся по баскетболу]. М.; 1980.

178. Костикова ЛВ. Система контроля в подготовке баскетболистов высокой квалификации [метод. разработка для студентов ГЦОЛИФК]. М.: Б. и.; 1986.

179. Костикова ЛВ. Баскетбол. М.: Физкультура и спорт; 2002. 176 с.

180. Костюкевич ВМ. Теорія і методика спортивної підготовки (на прикладі командних ігрових видів спорту) [навчальний посібник]. Вінниця: Планер; 2014. с. 31-34.

181. Костюкевич ВМ. Управление тренировочным процессом футболистов в годичном цикле подготовки [монография]. 2-е изд., дополненное и доработанное. Киев: КНТ; 2016. 683 с.

182. Костюкевич ВМ, редактор. Теоретико-методичні основи контролю у фізичному вихованні та спорті [монографія]. Вінниця ТОВ «Планер»; 2017. 191 с.

183. Костюкевич ВМ, редактор. Теоретико-методичні основи управління процесом підготовки спортсменів різної кваліфікації [колективна монографія]. Вінниця: ТОВ «Планер»; 2018. 418 с.

184. Костюкевич ВМ, Воронова ВІ, Шинкарук ОА, Борисова ОВ. Основи науково-дослідної роботи магістрантів та аспірантів у вищих навчальних закладах (спеціальність: 017 Фізична культура і спорт): [навч. посіб]. Вінниця: Нілан ЛТД; 2016. 554 с.

185. Костюкевич ВМ, Шевчик ЛМ, Соколькова ОГ. Метрологічний контроль у фізичному вихованні і спорті [навчальний посібник]. Вінниця: Планер; 2015. 256 с.

186. Костюкевича ВМ, Шинкарук ОА, редактори. Основи науково-дослідної роботи здобувачів вищої освіти за спеціальністю Фізична культура і спорт. 2-е видання, без змін. Київ: Олімпійська література; 2016. 613 с.

187. Костюкевич ВМ, Щепотина НЮ. Модельные тренировочные задания как инструмент построения тренировочного процесса спортсменов командных игровых видов спорта. Наука в олимпийском спорте. 2016;2: 24-28.

188. Костюков ВВ. Пляжный волейбол (тренировка, техника, тактика). [Учебное пособие]. М.: Советский спорт; 2005. 156 с.

189. Костюков ВВ, Нирка ВВ, Пляжный волейбол (педагогическое, медико-биологическое и психологическое сопровождение подготовки спортсменов). М.: ВФВ; 2011, 84 с.

190. Крайник ЯБ, Мулик ВВ, Коваль СС, Федорина ТЄ. Аналіз виконання техніко-тактичних дій юних футболістів 13-14 років різних ігрових амплуа під час гри. Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. 2019;12(120):77-82.

191. Крайник ЯБ, Мулик В, Окунь ДА. Взаємозв'язок між кількісними показниками рухових дій і техніко-тактичними показниками у юних футболістів 13-14 років різного ігрового амплуа. Health, sport, rehabilitation. Здоров'я, спорт, реабілітація. Здоровье, спорт, реабилитация. 2019;5(4);41-47.

192. Круцевич ТЮ. Научные исследования в массовой физической культуре и спорте. К.: «Здоровье»; 1985. 120 с.

193. Круцевич ТЮ, Воробйов МІ, Безверхня ГВ. Контроль у фізичному вихованні дітей, підлітків та молоді. К.: Олімпійська література; 2011. 224 с.

194. Круцевич ТЮ. Теорія та методика фізичного виховання. Загальні основи теорії та методики фізичного виховання [Підручник]. К.: Олімпійська

література; 2017. 392 с.

195. Кубряк ОВ, Гроховский СС. Практическая стабилметрия. Статические двигательно-когнитивные тесты с биологической обратной связью по опорной реакции. Москва: Маска; 2012. 88 с.

196. Кубряк ОВ, Гроховский СС. Изменения параметров вертикальной позы при демонстрации разных изображений. Физиология человека. 2015. 60 с.

197...Кувшинникова СА. Комплексная оценка специальной физической подготовленности в художественной гимнастике [автореферат]. М.; 1983.22с.

198. Кудімов ВМ. Розвиток точності штрафних кидків у баскетболі з використанням технічних засобів. Єрмаков СС, редактор. Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту; 2007;3:65-70.

199. Кудря ОН. Показатели variability сердечного ритма в динамике годового цикла и эффективность соревновательной деятельности гандболистов. Теория и практика физической культуры. 2012;3:55-59.

200. Кудряшов ЄВ. Побудова і контроль тренувального процесу у волейболі. Луганськ: Поліграфресурс; 2005. 220 с.

201. Кушнирюк СГ. Контроль и структура физической подготовленности гандболистов высокой квалификации в тренировочном макроцикле [диссертация]. Киев: Нац. ун-т физ. воспитания и спорта Украины; 2004. 199 с.

202. Кушнирюк СГ. Использование комплексного контроля за физической подготовленностью гандболистов высокой квалификации в годовом цикле тренировки. Ермакова СС, редактор. Физическое воспитание студентов творческих специальностей. 2006;5:23-33.

203. Ланка Я, Конрадс А, Шалманов А. Соотношение общего и индивидуального в изучении и оценке спортивной техники. Наука в олимпийском спорте. 2006;2:103-113.

204. Лаптев АИ. Комплексный контроль и коррекция аэробных и

скоростно- силовых возможностей борцов-сурдлимпийцев в управлении их физической подготовкой [автореферат]. Москва: Федер. гос. бюджет. образоват. учреждение высш. проф. образования "Рос. гос. ун-т физ. культуры, спорта, молодежи и туризма (ГЦОЛИФК)"; 2014. 24 с.

205. Лахно ОГ. Інноваційні технології розвитку психомоторних здібностей у фізичному вихованні дітей 2-го – 5-го віку [автореферат] К. 2013;20 с.

206. Леонов АД, Вальтін АІ. Навчальна програма для дитячо-юнацьких спортивних шкіл, (групи початкової підготовки). К.; 1999. 110 с.

207. Лепешкин ВА. Баскетбол. Подвижные и учебные игры. М.: Советский спорт; 2011. 98 с.

208. Лешин ОГ, Губа ДВ. Анализ уровня специальной физической подготовленности баскетболистов студенческих команд различных игровых амплуа. Теория и практика физической культуры. 2013;10:41-48.

209. Лизогуб ВС, Кожемяко ТВ. Індивідуальні особливості переробки інформації різної складності та її вегетативне забезпечення у осіб з різним рівнем індивідуально-типологічних властивостей ВНД. В: Матеріали V Симпозіуму Особливості формування та становлення психофізіологічних функцій людини в онтогенезі; 2014 кв. 16; Черкаси. с. 48.

210. Лисенчук ГА. Теоретико-методичні основи управління підготовкою футболістів 7-16 років [автореферат]. К.: НУФВСУ; 2004. 42 с.

211. Лисенчук Г, Тищенко В. Технології контролю техніко-тактичної підготовленості в футболі. Наука в олімпійському спорті. 2019;3:88-96.

212. Лисенчук Г, Тищенко В. Инновационная технология компьютерного тестирования психомоторики в спортивных играх. Наука в олимпийском спорте. 2019;1:36-41. DOI: 10.32652/olympic2019.1_5

213. Лисовская НИ. Средства и методы педагогического контроля физической подготовленности горнолыжников высокой квалификации

[автореферат]. М.: ВНИИФК; 1980.24с.

214. Лисовская НИ, Лисовский АФ, Смирнов ЮИ. Информативность контрольных упражнений для оценки специальной физической подготовленности горнолыжников. Теория и практика физической культуры. 1980;8:12-15.

215. Лисовський АФ. Теория и практика педагогического контроля спортивной подготовленности горнолыжников [автореферат]: Малаховка; 1997. 40 с.

216. Лисянський ВК, Похолоенчук ЮТ, Томашевський ВА, Операйло СІ, Дорошенко ЕЮ та ін. Пляжний волейбол: навчальний посібник для дитячоюнацьких спортивних шкіл, спеціалізованих дитячоюнацьких шкіл олімпійського резерву, шкіл вищої спортивної майстерності. Київ; 2002. 140 с.

217. Лісенчук Г, Тищенко В. Комплексна оцінка спеціальної фізичної і техніко-тактичної підготовленості як запорука формування основного складу у футболі. Фізична культура, спорт та здоров'я нації. 2019;8(27):175-183.

218. Лях В, Витковски З. Координационная тренировка в футболе. М.: Советский спорт; 2010. 216 с.

219. Макаренко МВ. Методика проведення обстежень та оцінки індивідуальних нейродинамічних властивостей вищої нервової діяльності людини. Фізіол. журн. 1999;45(4)123-131.

220. Макаренко МВ, Лизогуб ВС. Швидкість центральної обробки інформації як показник індивідуальних відмінностей між людьми. Макаренко МВ, редактор. В: Матеріали Всеукр. наук. симп. Особливості формування та становлення психофізіологічних функцій в онтогенезі; Київ. Черкаси: Вид. від. УНЦ ім. Богдана Хмельницького; 2006. 19 с.

221. Макаров ЮМ. Игровая деятельность в спортивных играх. Познание, системность, развитие [монография]. Санкт-Петербург: Лема; 2013. 237 с.

222. Максименко ИГ. Планирование и контроль тренировочного

процесса в спортивных играх. Луганск; 2000. 210 с.

223. Максименко ІГ. Теоретико-методичні основи багаторічної підготовки юних спортсменів у спортивних іграх [автореферат]. К.; 2010. 44 с.

224. Маліков МВ, Дорошенко ЕЮ, Кириченко РО, Хабарова О, винахідники. Спосіб оцінювання техніко-тактичної майстерності в баскетболі. Патент України № 9345. 2005 вер. 15.

225. Малойван Я., Мицак А., Ханюкова О., Кіреєв О. Підвищення фізичної підготовленості волейболістів 12-13 років. Спортивний вісник Придніпров'я. 2016;3:124-127.

226. Малойван Я., Овчаренко С. Аналіз виступів збірних команд з волейболу сидячи на Паралімпійських іграх та перспективи розвитку цього виду спорту у світі. Спортивні ігри. 2020, №4(18), 22–30 doi: 10.15391/si.2020-4.03

227. Маньшин БГ. Методика обучения техническим действиям баскетболистов на основе развития психомоторных способностей [автореферат]. Хабаровск; 2011. 24 с.

228. Матвеев ЛП. Теория и методика физической культуры. Москва: Физкультура и спорт; 1991. 543 с.

229. Матвеев ЛП. Общая теория спорта и ее прикладные аспекты [учебник для ВУЗов физической культуры]. 5 изд. М.: Советский спорт; 2010. 340 с.

230. Матяш ВВ. Технічна підготовка футболістів на етапі попередньої базової підготовки [автореферат]. Дніпропетровськ: ДДІФКіС; 2013. 20 с.

231. Матяш ВВ. Техническая подготовка футболистов на этапе предварительной базовой подготовки [диссертация]. Днепропетровськ: ДГИФКіС; 2013. 286 с.

232. Матяш ВВ. Методика технической подготовки футболистов на этапе предварительной базовой подготовки. Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. 2013;4:47-51.

233. Матяш ВВ. Планирование годичного цикла технической подготовки юных футболистов на этапе предварительной базовой подготовки. Спортивный вісник Придніпров'я. 2016;1:64-69.

234. Матяш ВВ, Митова ЕА. Анализ характерных ошибок у юных футболистов при выполнении тестов по физической подготовленности. Спортивный вісник Придніпров'я. 2016;2:99-104.

235. Мелихова ТМ. Методологические подходы к реализации технологий спортивного отбора и ориентации. Теория и практика физ. культуры. 2008;4:71.

236. Мельник В. Структура та зміст тактичних дій в нападі гандболістів на етапі підготовки до вищих досягнень. Фізична культура, спорт та здоров'я нації. 2015;2(19):251–257.

237. Мельников ВМ, Юров ИА. Проблема личности в спортивной психологии. Байковский ЮВ, Воцинин АВ, редакторы. В: Материалы XIII Междунар. науч.-практ. конф. психологов физ. культуры и спорта. Рудиковские чтения. Москва: РГУФКСМиТ; 2017, с.182–188.

238. Менхин ЮВ. К проблеме управления подготовкой спортсменов высокого класса. Теория и практика физической культуры. 1995;3:22-24.

239. Митова ЕА. Совершенствование системы контроля на протяжении многолетней подготовки в командных спортивных играх. В: Материалы XXII Международного научного конгресса Олимпийский спорт и спорт для всех; 2018 окт. 25-28; Тбилиси. Тбилиси; 2018. с.439-444.

240. Митова ЕА, Ивченко ОН. Характеристика контроля интегральной подготовленности баскетболистов на этапе предварительной базовой подготовки підготовки. В: Матеріали XIV Міжнародної науково-практичної конференції Фізична культура, спорт та здоров'я; 2014 груд. 10-12; Харків. Харків : ХДАФК; 2014. с.101-104

241. Митова ЕА, Ивченко ОН. Комплексный контроль как неотъемлемая

часть процесса подготовки юных баскетболистов в ДЮСШ Украины. В: Сборник статей VI Международной научно-практической конференции Здоровье для всех; 2015 апр. 23-24; Пинск. Пинск: ПолесГУ; 2015. с. 295-300.

242. Митова ЕА, Матяш ВВ. Совершенствование процесса технической подготовки футболистов на этапе предварительной базовой подготовки [монография]. Днепропетровск: «Инновация»; 2015. 270 с.

243. Митова ОО, Матяш ВВ. Совершенствование технической подготовки футболистов на основе контроля дискриминативных признаков при выполнении сочетаний приемов в игре. Наука в олимпийском спорте. 2016;2:45-50.

244. Митова Е, Онищенко В. Контроль физического развития и физической подготовленности детей 6-7 лет на первом году занятий мини-баскетболом. В: Cultura fizică și sportul într-o societate bazată pe cunoaștere : Conferință Științifică Internațională «Cultura fizică și sportul într-o societate bazată pe cunoaștere», conferința științifică internațională; 2015 noiemb. 6-7; Chișinău. Chișinău : USEFS; 2015. p. 155-158.

245. Мітова ОО. Проблеми контролю в сучасних командних спортивних іграх. Спортивний вісник Придніпров'я. 2015;3:89-95.

246. Мітова ОО. Контроль та аналіз техніко-тактичної підготовленості в захисті баскетболістів команд вищої ліги. Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 15: Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). 2015;9(64):60-63

247. Мітова ОО. Сучасний стан системи контролю в командних іграх. Тези доповідей VIII міжнародної наукової конференції молодих учених «Молодь та олімпійський рух» присвяченої 85-річчю Національного університету фізичного виховання і спорту України; 2015 вер. 10-11; Київ. Київ, 2015. с.106-107.

248. Мітова ОО. Сучасний стан контролю фізичного розвитку

баскетболістів на етапі попередньої базової підготовки. В: Матеріали XV Міжнародної науково-практичної конференції Фізична культура, спорт та здоров'я; 2015 груд. 10-11; Харків. Харків, 2015. с.30-32 (352).

249. Мітова ОО. Значущість формування системи знань про контроль у командних спортивних іграх. В: Матеріали XV Міжнародної науково-практичної конференції Фізична культура, спорт та здоров'я; 2015 груд. 10-11; Харків. Харків, 2015. с.56-58.

250. Мітова ОО. Аналіз застосування комп'ютерних технологій у контролі різних видів підготовленості спортсменів у командних ігрових видах спорту. В: The XVII International Academic Congress "History, Problems and Prospects of Development of Modern Civilization"; 2016 January 25-27; Japan, Tokyo. PAPERS AND COMMENTARIES VOLUME II "Tokyo University Press"; 2016 p. 639-644.

251. Мітова ОО. Ретроспективний аналіз формування системи контролю у командних спортивних іграх. Спортивний вісник Придніпров'я. 2016;1:74-81.

252. Мітова ОО. Проблеми контролю у командних спортивних іграх в зв'язку з сучасними тенденціями їх розвитку. Костюкевич ВМ, редактор. Фізична культура спорт та здоров'я нації. 2016;2:184-190. (332).

253. Мітова ОО. Концепція формування системи контролю в процесі багаторічного удосконалення у командних спортивних іграх. Костюкевич ВМ, редактор. Фізична культура спорт та здоров'я нації. 2016;1:353-359.

254. Мітова ОО. Особливості контролю технічної підготовленості в захисті у баскетболістів на етапі спеціалізованої базової підготовки. Тези доповідей IX Міжнародної наукової конференції молодих учених Молодь та олімпійський рух; 2016 жовт. 12-13; Київ. Київ, 2016. с. 76-77.

255. Мітова ОО. Стан системи контролю в баскетболі в зв'язку з сучасними тенденціями його розвитку. В: Матеріали I Всеукр. (з міжнародною участю) науково-практичної інтернет-конференції Баскетбол: історія,

сучасність, перспективи. Дніпро: ДДІФКіС; 2016. с.167-171.

256. Мітова ОО. Обґрунтування методичного підходу до розробки системи комплексного контролю підготовленості спортсменів в командних ігрових видах спорту (на прикладі баскетболу). Фізична культура спорт та здоров'я нації. 2017;4:353-359.

257. Мітова ОО. Проблеми контролю у командних спортивних іграх на другій стадії багаторічної підготовки. Спортивные игры №1. 2017:24-28.

258. Мітова ОО. Обґрунтування концепції формування системи контролю в процесі багаторічного удосконалення у командних спортивних іграх. В: матеріали XVII Міжнародної науково-практичної конференції Фізична культура, спорт та здоров'я; 2017 груд. 7-8; Харків. Харків: ХДАФК, 2017. с. 170-174.

259. Мітова ОО. Обґрунтування підходу до розробки алгоритму комплексного контролю підготовленості спортсменів у командних ігрових видах спорту. В: Збірник тез доповідей XI Міжнародної конференції молодих вчених Молодь та олімпійський рух; 2018 квіт. 10-12; Київ. Київ; 2018. с.177-178.

260. Мітова ОО. Особливості контролю змагальної діяльності у командних спортивних іграх на першій стадії багаторічної підготовки. Фізична культура, спорт та здоров'я: стан проблеми та перспективи. В: Матеріали XVIII Міжн. науково-практ. конф. Фізична культура, спорт та здоров'я: стан, проблеми та перспективи; 2018 груд. 14; Харків. Харків: ХДАФК; 2018.

261. Мітова ОО. Уніфікований алгоритм комплексного контролю підготовленості спортсменів у командних спортивних іграх. Наука в Олімпійському спорті. 2019;2:16-28. DOI:10.32652/olympic2019.2_2.

262. Мітова ОО. Застосування комп'ютерних програм в системі контролю підготовленості спортсменів у командних ігрових видах спорту. В: Матеріали II Всеукраїнської електронної науково-практичної конференції з

міжнародною участю Інноваційні та інформаційні технології у фізичній культурі, спорті, фізичній терапії та ерготерапії; 2019 квіт. 18; Київ. Київ; 2019. с.34-35.

263. Мітова ОО. Особливості та спрямованість системи контролю у командних спортивних іграх на різних стадіях багаторічної підготовки. В: Тези XXIII Міжнародної науково-практичної конференції Молода спортивна наука України; 2019 квіт. 18-19; Львів. Львів; 2019. с.18-19.

264. Мітова ОО. Сучасні тенденції розвитку командних спортивних ігор як передумова формування уніфікованої системи контролю в процесі багаторічної підготовки. В: збірник тез доповідей XII Міжнародної конференції молодих вчених Молодь та олімпійський рух; 2019 трав. 17; Київ. Київ; 2019. с.144-146.

265. Мітова ОО. Формування системи тестів різних складових у процесі багаторічної підготовки спортсменів у командних спортивних іграх. В: збірник тез наукових доповідей XIX Міжнародної науково-практичної конференції Фізична культура, спорт та здоров'я: стан проблеми та перспективи; 2019 груд. 6; Харків. Харків : ХДАФК; 2019. с.58-60.

266. Мітова ОО. Особливості ієрархічної структури знань про контроль змагальної діяльності у командних спортивних іграх з позиції системного підходу. Спортивні ігри. 2020;4(18):31-43. doi: 10.15391/si.2020-4.04.

267. Мітова ОО. Технологія реалізації системи контролю у командних спортивних іграх в процесі багаторічного удосконалення. Фізична культура спорт та здоров'я нації. 2020;6(25).

268. Мітова ОО. Елементи ієрархічної структури знань про контроль у командних спортивних іграх з позиції системного підходу. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова. Серія №15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). 2020;6(126)20:68-76. DOI 10.31392/NPU-nc.series 15.2020.6(126).15.

269. Мітова О. Формування системи тестів для контролю підготовленості гравців у командних спортивних іграх. Спортивна наука та здоров'я людини. 2020;2.

270. Мітова ОО. Особливості ієрархічної структури знань щодо контролю у командних спортивних іграх у різних періодах річного макроциклу. In: Abstracts of the 3rd International scientific and practical conference The world of science and innovation. Cognum Publishing House. London, United Kingdom. 2020:438-444. Available from: <https://sci-conf.com.ua/iii-mezhdunarodnaya-nauchno-prakticheskaya-konferentsiyathe-world-of-science-and-innovation-14-16-oktyabrya-2020-goda-londonvelikobritaniya-arhiv/>

271. Мітова ОО, Грюкова ВВ. Теоретико-методичні основи баскетболу [навчальний посібник]. Дніпро: 2020. 140 с.

272. Мітова ОО, Грюкова ВВ, Терентьев СЛ, Раковська ІА, Шкода М. Контроль ефективності використання півсфери «BOSU» в процесі допоміжної фізичної підготовки баскетболістів на етапі підготовки до вищих досягнень. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова. Серія №15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). 2020;2(122)20:117-121. DOI 10.31392/NPU-nc.series15.2020.2(122).23.

273. Мітова ОО, Івченко ОМ. Сучасний стан контролю рівня інтегральної підготовленості баскетболістів на етапі попередньої базової підготовки. Спортивний вісник Придніпров'я. 2014;3:72-76.

274. Мітова ОО, Івченко ОМ. Контроль впливу навантаження різної спрямованості на показники параметрів уваги у баскетболістів на етапі попередньої базової підготовки. Молода спортивна наука України. 2014;1(18): 140-144.

275. Мітова ОО, Івченко ОМ. Сучасний стан контролю рівня інтегральної підготовленості баскетболістів на етапі попередньої базової

підготовки. Спортивний вісник Придніпров'я. 2014;3:72-76.

276. Мітова ОО, Івченко ОМ. Інтегральна підготовленість баскетболістів 12-13 років та її контроль на етапі попередньої базової підготовки. В: Матеріали XV Міжнародної науково-практичної конференції молодих учених; 2015 квіт. 23-24. Том II. с188-190.

277. Мітова ОО, Івченко ОМ. Особливості контролю інтегральної підготовленості баскетболістів на етапі попередньої базової підготовки. Фізична культура, спорт та здоров'я нації. 2(19):260-267.

278. Мітова ОО, Івченко ОМ. Контроль параметрів уваги у баскетболістів на етапі попередньої базової підготовки. Слобожанський науково-спортивний вісник. 2015;5(49):74-76.

279. Мітова ОО, Івченко ОМ. Сучасний стан контролю фізичного розвитку баскетболістів на етапі попередньої базової підготовки. Слобожанський науково-спортивний вісник. 2015;6(50).

280. Мітова ОО, Івченко ОМ. Комплексний контроль баскетболістів на етапі попередньої базової підготовки за чинною навчальною програмою ДЮСШ. Науковий часопис НПУ імені М.П.Драгоманова. Серія 15: Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). 2015;10(65):111-114.

281. Мітова ОО, Івченко ОМ. Особливості контролю інтегральної підготовленості баскетболістів на етапі попередньої базової підготовки. Фізична культура, спорт та здоров'я нації. 2015;2(19);260-267.

282. Мітова ОО, Івченко ОМ. Стан контролю психологічної підготовленості баскетболістів на етапі попередньої базової підготовки. В: Матеріали XV Міжнародної науково-практичної конференції Фізична культура, спорт та здоров'я; 2015 груд. 10-11; Харків. Харків: ХДАФК; 2016. 30-32 с.

283. Мітова ОО, Івченко ОМ. Аналіз результатів анкетування тренерів щодо системи контролю на етапі попередньої базової підготовки. Науковий

часопис НПУ імені М.П.Драгоманова. Серія 15: Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). 2016;4(74)16:66-69.

284. Мітова ОО, Івченко ОМ. Стан контролю психологічної підготовленості баскетболістів на етапі попередньої базової підготовки. В: Матеріали II міжнародної науково-практичної інтернет-конференції Актуальні проблеми медико-біологічного забезпечення фізичної культури, спорту та фізичної реабілітації; 2016 квіт. 21; Харків. Харків; 2016. с. 274-279.

285. Мітова ОО, Івченко ОМ. Стан та проблеми системи контролю на етапі попередньої базової підготовки в баскетболі. В: Тези доповідей IX міжнародної наукової конференції молодих учених «Молодь та олімпійський рух»; 2016 жовт. 12-13; Київ. Київ; 2016. С. 62-63.

286. Мітова ОО, Івченко ОМ. Вдосконалення системи тестів для контролю технічної та спеціальної фізичної підготовленості баскетболістів на етапі попередньої базової підготовки на основі факторного аналізу Науковий часопис НПУ імені М.П.Драгоманова. Серія 15: Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). 2017;12(94):58-62. (134).

287. Мітова ОО, Івченко ОМ. Наукове обґрунтування алгоритму комплексного контролю підготовленості баскетболістів на етапі попередньої базової підготовки. Спортивний вісник Придніпров'я. 2018;3:83-92.

288. Мітова О, Івченко О. Оптимізація структури педагогічного контролю у дитячо-юнацькому баскетболі на підставі думки експертів. Фізична культура спорт та здоров'я нації 2018;6(25):170-175. (258 с).

289. Мітова ОО, Івченко ОМ. Інтегральна оцінка та нормативні шкали оцінювання показників спеціальної фізичної підготовленості баскетболістів на етапі попередньої базової підготовки. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова. Серія № 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). 2020;8(128)20;121-124.

290. Мітова ОО, Івченко ОМ. Контроль та критерії оцінки змагальної діяльності баскетболістів на першій стадії багаторічної підготовки. In: Abstracts of the 3rd International scientific and practical conference Fundamental and applied research in the modern world. BoScience Publisher. Boston, USA. 2020:461-466. Available from: <https://sci-conf.com.ua/iii-mezhdunarodnaya-nauchno-prakticheskaya-konferentsiyafundamental-and-applied-research-in-the-modern-world-21-23-oktyabrya-2020-goda-boston-ssha-2/>

291. Мітова ОО, Матяш ВВ. Вдосконалення технічної підготовки футболістів на етапі попередньої базової підготовки. Спортивний вісник Придніпров'я. 2014;1:166-171.

292. Мітова ОО, Матяш ВВ. Сучасний стан технічної підготовленості юних футболістів на етапі попередньої базової підготовки. Фізична культура, спорт та здоров'я нації. 2014;2(18):137-143.

293. Мітова О, Онищенко В. Сучасні проблеми розвитку міні-баскетболу в Україні. Молода спортивна наука України. 2014;1(18):150-155.

294. Мітова ОО, Онищенко ВМ. Технологія початкової підготовки дітей 6-7 років у міні-баскетболі. В: Матеріали XV Міжнародної науково-практичної конференції Фізична культура, спорт та здоров'я; 2015 груд. 10-11; Харків. Харків; 2015. с.76-78.

295. Мітова О, Онищенко В. Проблеми сучасної підготовки дітей в умовах ранньої спеціалізації у спортивних іграх та їх зв'язок з побудовою навчально-тренувального процесу (на прикладі міні-баскетболу. Молода спортивна наука України. 2015;1(19):166-172.

296. Мітова ОО, Онищенко ВМ. Вплив занять міні-баскетболом на першому році тренування на рівень фізичного здоров'я дітей 6-7 років. Слобожанський науково-спортивний вісник. 2015;6(50):93-98.

297. Мітова ОО, Онищенко ВМ. Модель комплексного контролю на етапі початкової підготовки у спортивних іграх (на прикладі міні-баскетболу).

Науковий часопис НПУ імені М.П.Драгоманова. Серія 15: Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). 2015;10(65);108-112.

298. Мітова ОО, Онищенко ВМ. Проблеми контролю в баскетболі на етапі початкової підготовки в зв'язку з тенденцією до ранньої спеціалізації. Вісник Запорізького національного університету: Серія. Фізичне виховання та спорт. 2016;2.

299. Мітова ОО, Онищенко ВМ. Аналіз сучасних підходів до структури та змісту навчально-тренувального процесу на етапі початкової підготовки у спортивних іграх. В: матеріали XVI Міжнародної науково-практичної конференції Фізична культура, спорт і здоров'я: стан і перспективи в умовах сучасного українського державотворення в контексті 25-річчя Незалежності України; 2016 груд. 8-9; Харків. Харків; 2016. с.151-154.

300. Мітова О, Онищенко В. Структура та зміст навчально-тренувального процесу дітей 6-7 років на першому році занять міні-баскетболом. Спортивний вісник Придніпров'я. 2017;2:101-108.

301. Мітова О, Онищенко В. Зміст і засоби контролю теоретичної підготовленості баскетболістів на етапі початкової підготовки. Спортивний вісник Придніпров'я. 2019;4:74-84. DOI: 10.32540/2071-1476-2019-4-074.

302. Мітова ОО, Онищенко ВМ. Теоретичний практикум з міні-баскетболу для дітей першого року навчання. Дніпро; 2019. 68 с.

303. Мітова О, Онищенко В, Грюкова В. Період ранньої спеціалізації як невід'ємний етап багаторічної підготовки сучасного спортсмена. В: Матеріали XIV Міжнародної науково-практичної конференції Фізична культура, спорт та здоров'я; 2014 груд. 10-12; Харків. Харків: ХДАФК; 2014. с. 132-135.

304. Мітова О.О, Онищенко ВН, Полякова АВ. Історичні аспекти виникнення та розвитку міні-баскетболу в світі. In: The 2nd International scientific and practical conference World science: problems and innovations; 2020 Oct. 28-30. Toronto. Perfect Publishing, Toronto, Canada. 2020. P.548-557.

305. Мітова ОО, Онищенко ВМ, Рогозін ВВ. Компьютерные игры как средство повышения мотивации к тренировкам по мини-баскетболу. В: Матеріали І Всеукраїнської (з міжнародною участю) науково-практичної інтернет-конференції Баскетбол: історія, сучасність, перспективи; Дніпро. Дніпро: ДДІФКіС; 2016. с.88-91.

306. Мітова ОО, Пікінер ОС. Психологічні особливості баскетболістів 17-19 років в командах суперліги. Спортивний вісник Придніпров'я. 2013;1:130-134.

307. Мітова ОО, Полякова В. Формування мотивації до занять баскетболом засобами теоретичної підготовки протягом першого року навчання. В: Матеріали ІІІ Міжнародної науково-практичної конференції Сучасні тенденції та перспективи розвитку фізичної підготовки та спорту Збройних Сил України, правоохоронних органів, рятувальних та інших спеціальних служб на шляху євроатлантичної інтеграції України; 2019 лист. 21-22; Київ. К.; 2019. с.353-355.

308. Мітова ОО, Раковська ІА, Афанасьєв ДС. Аналіз рівня володіння технічними прийомами волейболу у студентів інституту фізичної культури і спорту залежно від їх спеціалізації. В: Зб. наук. праць. За матеріалами І Всеукр. Наукової інтернет-конференції Актуальні проблеми фізичної культури, спорту і здоров'я; 2016 трав. 26-27; Черкаси. Черкаси; 2016. с. 23-26.

309. Мітова ОО, Сидоренко ВС. Контроль і аналіз динаміки техніко-тактичних дій у захисті протягом гри у баскетболістів команди вищої ліги. Слобожанський науково-спортивний вісник. 2015;3(47):65-67.

310. Мітова О, Смирнов В. Порівняльний аналіз змагальної діяльності баскетболістів Дніпропетровщини у складі національних збірних команд України протягом 2011-2014 років. Спортивний вісник Придніпров'я. Науково-практичний журнал. 2015;1:166-171.

311. Мітова ОО, Смирнов ВС. Контроль і аналіз динаміки техніко-

тактичних дій у захисті протягом гри у баскетболістів команди вищої ліги. Слобожанський науково-спортивний вісник. 2015;3(47):65-67.

312. Мітова ОО, Смирнов В. Порівняльний аналіз змагальної діяльності баскетболістів Дніпропетровщини у складі національних збірних команд України протягом 2011-2015 років. В: Матеріали I Всеукраїнської (з міжнародною участю) науково-практичної інтернет-конференції Баскетбол: історія, сучасність, перспективи; 2016; Дніпро. Дніпро: ДДІФКіС; 2016. с.39-42.

313. Мітова ОО, Сушко РО. Методи наукових досліджень в баскетболі [навчальний посібник для студентів, викладачів, тренерів]. Дніпропетровськ: ДДІФКіС; 2015. 216с.

314. Мітова ОО, Сушко РО. Тестування баскетболістів [навчальний посібник для студентів, викладачів, тренерів]. Дніпропетровськ: Вид. «Інновація»; 2016. 140с.

315. Мітова ОО, Терентьев СЛ. Засоби допоміжної фізичної підготовки баскетболістів команд вищої ліги у змагальному періоді. В: Матеріали IV Міжн. науково-практичної конф. Сучасні тенденції та перспективи розвитку фізичної підготовки та спорту Збройних Сил України, правоохоронних органів, рятувальних та інших спеціальних служб на шляху євроатлантичної інтеграції України; 2020 лист. 19; м. Київ. К.; 2020. с.208-210.

316. Мітова ОО, Терентьев СЛ, Сидоренко ВС. Контроль ефективності командного захисту в сучасному чоловічому баскетболі вищої ліги України. Фізична культура, спорт та здоров'я нації. 2014;2(18):132-137.

317. Мішин МВ. Специфічні фактори, що впливають на ефективність процесу підготовки спортсменів в баскетболі на візках Фізична культура, спорт та здоров'я нації: збірник наукових праць. 2015;2(19): 272-277.

318. Мишин МВ. Особенности соревновательной деятельности высококвалифицированных игроков разных функциональных классов в баскетболе на колясках. Слобожанський науково-спортивний вісник. 2017;

1(37):56-61.

319. Міщук Д. Критерії визначення ігрового амплуа на основі психофізіологічних особливостей волейболістів [автореферат]. К., 2015. 21 с.

320. Мищук Д, Бондарь Р. Структура взаємозв'язей между психофизиологическими показателями связующих игроков в современном волейболе. Спортивный вісник Придніпров'я. 2017;1:109-113.

321. Москаленко НВ. Концепция олимпийского образования в общеобразовательных учебных заведениях. Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві. 2012;2:114-117.

322. Москаленко Н, Кожедуб Т. Ефективність інноваційної технології теоретичної підготовки у фізичному вихованні учнів середньої школи. Спортивный вісник Придніпров'я. 2015;1:32-37.

323. Москаленко НВ, Анастасьєва ЗВ. Педагогічний контроль за уроками фізичної культури. [Методичні рекомендації]. Дніпропетровськ: Вид. «Інновація»; 2006. 28 с.

324. Мулик В., Перевозник В. Вплив тренувального процесу на функціональний стан та показники фізичних якостей спортсменів-ветеранів на етапах виходу зі спорту вищих досягнень. Слобожанський науково-спортивний вісник. 2017;1(57):72-78.

325. Мулик ВВ., Крайник ЯБ. Кількісні характеристики рухових дій юних футболістів під час змагальної діяльності на етапі попередньо-базової підготовки. Спортивні ігри, 2019;4 (14): 48-57.

326. Набатникова МЯ, редактор. Основы управления подготовкой юных спортсменов. М.: Физическая культура и спорт; 1982.280 с.

327. Наказ Міністерства молоді та спорту України від 14 березня 2017 року № 1037 Мінмолодьспорт «Про затвердження пріоритетності командних ігрових олімпійських видів спорту. Зареєстровано: Мін'юст України від 22.08.2016 № 1159/29289 [Електронний ресурс]. Режим доступу:

<http://zakon.rada.gov.ua>

328. Нападій АП. Планування навчального процесу з фізичної культури з урахуванням динаміки фізичного стану школярів 13-14 років. Слобожанський науково-спортивний вісник. 2014;5:55-58.

329. Національна доктрина розвитку фізичної культури і спорту. Указ Президента України; Доктрина від 28.09.2004 № 1148/2004 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>

330. Нестеренко НА. Физическая подготовленность юных баскетболистов 13-14 лет с учетом игрового амплуа. В: Материалы международной научно-практической конференции Современные направления теоретических и прикладных исследований 2013: сборник научных трудов SWorld. 2013;40(1):43-49.

331. Нестеренко НА. Анализ соревновательной деятельности баскетболистов 13-14 лет с учетом игрового амплуа. Научная дискуссия: вопросы педагогики и психологии. В: Материалы XIV Международной заочной научно-практической конференции. М.: Международный центр науки и образования; 2013. с. 12-18.

332. Нестеренко НА. Возрастная характеристика количественных и качественных показателей соревновательной деятельности юных баскетболистов 13-14 лет. В: Матеріали XVII Міжнародної наукової конференції Молода спортивна наука України; Львів. Львів; 2013;1:135-140.

333. Нестеренко НА. Анализ специальной физической подготовки юных баскетболистов в зависимости от игрового амплуа. В: матеріали I Всеукраїнської (з міжнародною участю) науково-практичної інтернет-конференції Баскетбол: історія, сучасність, перспективи; Дніпро, 2016. Дніпро: ДДФКіС, 2016. с.151-154.

334. Никитушкин ВГ. Теория и методика юношеского спорта. [монографія]. М.: Физическая культура; 2010. 208 с.

335. Никифоров ГС. Практикум по психологии здоровья. СПб.: Питер; 2005. 352 с.
336. Николаев АА, Быкова АМ. Комплексный контроль подготовленности спортсменов. В: Сб. науч. тр. IV Междунар. науч.-практ. конф Перспективы и основные направления подготовки олимпийского резерва и спорта высших достижений; Смоленск, 2013. Смоленск: СГУОР; 2013. с. 65-81.
337. Николаенко В. Построение многолетней подготовки в современном футболе. Наука в олимпийском спорте. 2014;1:12-16.
338. Николаенко ВВ. Рациональная система многолетней подготовки футболистов к достижению высшего спортивного мастерства. [монография]. К.; 2014. 336 с.
339. Николич А, Параносич Ю. Отбор в баскетболе. М.: Физкультура и спорт; 1984. 214с.
340. Новиков АД. Проблемы теории физического воспитания. Теория и практика физ. культуры. 1966;5:11-16.
341. Новиков АД. Физическое воспитание. М.: Физкультура и спорт; 1979. 135 с.
342. Носко МО, Гаркуша СВ, Брижата ІА. Метрологічний контроль у фізичному вихованні і спорті. Київ: Леся; 2012. 263 с.
343. Нью Юньфей. Оптимізація розвитку рухових якостей, що визначають результативність ігрової діяльності баскетболістів 13-15 років. [автореферат]. Харків. 2013. 17 с.
344. Озолин НГ. Современная система спортивной тренировки. М.: Физкультура и спорт; 1970. 478 с.
345. Овчаренко СВ, Мітова ОО. Проблеми контролю у футболі в зв'язку з сучасними тенденціями його розвитку. *Фізична культура спорт та здоров'я нації*. 2017;3(22):371-377 (677с).

346. Овчаренко СВ, Мітова ОА, Матяш ВВ. Control and Modeling of Functional Preparedness of Football Players with Cerebral Palsy. Health Education Research. 2018;6(2)33:682-688.

347. Овчаренко С, Мітова О, Матяш В. Модельні характеристики функціональної та фізичної підготовленості футболістів із церебральним паралічем з урахуванням ступеня ураження опорно-рухового апарату. Спортивний вісник Придніпров'я. 2019;2:30-36. DOI: 10.32540/2071-1476-2019-1-030

348. Овчаренко СВ, Яковенко АВ. Управління підготовкою футболістів в підготовчому періоді з урахуванням їх ігрового амплуа. В: Матеріали XVII Міжнародної науково-практичної конференції Фізична культура, спорт та здоров'я; 2017 груд. 7-8; Харків. Харків: ХДАФК; 2017. с.206-210 (339с).

349. Овчаренко СВ, Матяш ВВ. Аналіз ефективності техніко-тактичних дій футболістів під час змагальної діяльності. В: Матеріали XVIII Міжн. науково-практ. конф. Фізична культура, спорт та здоров'я: стан, проблеми та перспективи; 2018 груд. 14; Харків. Харків: ХДАФК; 2018. с. 90-92.

350. Озолин НГ. Настольная книга тренера. М.: АСТ «Астрель»; 2011. 864 с.

351. Олійник І, Дорошенко Е. Соціометричні показники в системі оцінки психологічного клімату волейбольної команди. Спортивний вісник Придніпров'я. 2018;3:93-98.

352. Олійник МО, Дорошенко ЕЮ. Динаміка результативності змагальної діяльності кваліфікованих волейболістів (за показниками результативності в партіях гри). Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 15: Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). 2018;1(95)18:40-43.

353. Онищенко ВМ. Структура та зміст навчально-тренувального процесу дітей 6-7 років на першому році занять міні-баскетболом.

[автореферат]. Дніпро; 2017. 22 с.

354. Онищенко ВМ. Структура та зміст навчально-тренувального процесу дітей 6-7 років на першому році занять міні-баскетболом [дисертація]. Дніпро; 2017. 265с.

355. Осіпов ВМ. Комплексний контроль у системі управління тренуваністю спортсменів у ігрових видах спорту. Спортивные игры. 2015;11:134-9.

356. Островский ГЛ, Бутвиловский АП. Структура двигательных способностей баскетболистов 14-15 лет и обоснование комплекса тестов для их измерения. Научно-методические основы подготовки резервов в спортивных играх. Л.: ГДОИФК им. П.Ф. Лесгафта; 1981. С. 70.

357. Павлова ТВ. Комплексна оцінка здібностей дітей при відборі в ігрові види спорту на етапі початкової підготовки. [автореферат]. Київ: НУФВіС; 2011. 20 с.

358. Павлова Т. Вікові особливості формування структури загальної спортивної обдарованості хлопчиків на етапі початкової підготовки. Спортивний вісник Придніпров'я. 2017;1:35-39.

359. Пасько ВВ. Применение компьютерных технологий в процессе развития тактического мышления у юных спортсменов в игровых видах спорта. В: Сб. статей IV международной научной конференции Проблемы и перспективы развития спортивных игр и единоборств в высших учебных заведениях; 2008 февр. 5; Харьков-Белгород-Красноярск. с. 150-152.

360. Пасько ВВ. Використання комп'ютерних технологій в учбово-тренувальному процесі у контактних ігрових видах спорту (на прикладі регбі). Слобожанський науково-спортивний вісник. 2010;1-2:151-155.

361. Перцухов АА. Оценка функциональной подготовленности футболистов 17-19 лет. Слобожанський науково-спортивний вісник. 2010;1:40-42.

362. Перцухов АА. Взаимосвязь показателей габаритных размеров тела и функциональной подготовленности футболистов 17-19 лет. Физическое воспитание студентов. 2011;4:64-66.

363. Перцухов АА. Взаимосвязь количественных и качественных показателей технико-тактических действий футболистов 17-19 лет. Слобожанський науково-спортивний вісник. 2011;2:50-53.

364. Перцухов АА. Сравнительная характеристика показателей специальной подготовленности центральных и крайних защитников 17-19 лет. Слобожанський науково-спортивний вісник. 2013;2:62-66.

365. Петровский ВВ. Педагогический и организационно-педагогический контроль в спортивной тренировке. Методы педагогического контроля в спортивной тренировке. 1975:5-12.

366. Пікінер ОС. Рівень фізичної та функціональної підготовленості баскетболістів з вадами слуху. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія № 15. «Науково-педагогічні проблеми фізичної культури . Фізична культура і спорт». 2016;8(78К)16:74-79.

367. Пікінер ОС. Деякі аспекти взаємозв'язку між рівнем фізичної підготовленості, функціональним станом серцево-судинної та дихальної систем і властивостями нервової системи слабчующих баскетболістів. Спортивний вісник Придніпров'я. 2017. № 1. С. 71-74.

368. Пикинер А. Обоснование методики совершенствования процесса физической подготовки квалифицированных баскетболистов с нарушением слуха. Спортивний вісник Придніпров'я. 2017;1:119-124.

369. Пітин МП, Брискін ЮА. Загальна характеристика концепції теоретичної підготовки у спорті. Психолого-педагогічні основи гуманізації навчально-виховного процесу в школі та ВНЗ. 2013;2:313-318.

370. Пітин МП. Організаційно методологічні основи теоретичної підготовки у спорті. [автореферат]. Львів, 2015. 38 с.

371. Пітин М., Задорожна О. Засоби теоретичної підготовки у системі багаторічного удосконалення спортсменів. Молода спортивна наука України. 2013;17(1):169-173.

372. Пітин МП, Хіменес ХР, Карпа ІЯ, Ріпак ІМ. Представництво провідних футбольних країн на змаганнях Ліги Європи УЄФА впродовж 2009-2018 років. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова. Серія № 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). 2019;3(111)19:114-120.

373. Платонов ВН, Сахновский КП. Подготовка юного спортсмена. Киев: Рад. шк.; 1988. 288 с.

374. Платонов ВН. Периодизация спортивной тренировки. Общая теория и ее практическое применение. К.: Олимпийская литература; 2013. 624 с.

375. Платонов ВН. Система подготовки спортсменов в олимпийском спорте. Общая теория и ее практические приложения. [учебник для тренеров]: в 2 кн. К.: Олимпийская литература; 2015. Кн. 1. 680 с.

376. Платонов ВН. Система подготовки спортсменов в олимпийском спорте. Общая теория и ее практические приложения. [учеб. для тренеров] : в 2 кн. К. : Олимп. литература, 2015. 680 с.

377. Поплавський Л.Ю. Баскетбол. К.: Олімпійська література; 2004. 435 с.

378. Портнов ЮМ. Основы управления тренировочно-соревновательным процессом в спортивных играх: монография. Москва: VIRPrint; 1996. 200 с.

379. Портнов ЮМ. Баскетбол [Учебник для студентов институтов физической культуры]. 3-е изд., перераб. М.: ФиС; 1997. 288с.

380. Портнов ЮМ. Баскетбол. Программа. Примерные программы спортивной подготовки для детско-юношеских спортивных школ, специализированных детско-юношеских школ олимпийского резерва. Под.ред. М., 2004. 100 с.

381. Постанова Кабінету Міністрів України від 01.03.2017 №115 Про затвердження Державної цільової соціальної програми розвитку фізичної культури і спорту на період до 2020 року [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/115-2017-%D0%BF#Text>

382. Постанова Кабінету Міністрів України від 20.11.2008 №993 Про затвердження Положення про дитячу-юнацьку спортивну школу [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/npas/170897113>

383. Постанова Кабінету Міністрів України від 4.11.2020 р. № 1089 Про затвердження Стратегії розвитку фізичної культури і спорту на період до 2028 року. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1089-2020-%D0%BF#Text>

384. Приходько ВВ. Концепція управління сучасною системою підготовки спортсменів. [монографія]. Дніпро: 2018: 464 с.

385. Пустовалов В, Гречуха С. Технологія відбору баскетболістів високої кваліфікації за показниками нейродинамічних властивостей. Спортивний вісник Придніпров'я. 2017;1:96-100.

386. Ракович НК, редактор. Практикум по психодиагностике личности. Минск, 2002. 302 с.

387. Ровний АП, Лизогуб ВС. Психосенсорні механізми управління рухами спортсменів. [монографія]. Харків: ХДАФК; 2016. 360 с.

388. Родионов АВ, Воронова ВИ. Психологические основы подготовки баскетболистов. К.: Здоровье; 1989. 134 с.

389. Родионов АВ. Експертна оцінка успішності спортивної діяльності. [Електронний ресурс]. https://stud.com.ua/25609/psihologiya/ekspertna_otsinka_uspishnosti_sportivnoyi_diyalnosti

390. Родионов АВ, редактор. Психология физической культуры и спорта. М.: Academia; 2010. с. 144-160.

391. Родиченко ВС, Иванов ВВ. Проблемы и перспективы создания унифицированных тренажерно-исследовательских комплексов. М.: Физкультура и спорт; 1982. 32с.
392. Романенко ВА. Диагностика двигательных способностей [учебное пособие]. Донецк: Изд-во ДонНУ; 2005. 290 с.
393. Романенко ВА. Психофизиологический статус студента. Донецк; 2012. 192 с.
394. Романчиков ВІ. Основи наукових досліджень. К., 2007. 254 с.
395. Савченко В, Долбишева Н, Малойван Я. Комплексне вдосконалення фізичної та техніко-тактичної підготовленості висококваліфікованих волейболісток з порушенням опорно-рухового апарату. Спортивний вісник Придніпров'я. 2017;1:135-142.
396. Самойлов НГ. Факторы, влияющие на успешность деятельности спортсменов в экстремальных условиях. Слобожанський науково-спортивний вісник: науково-теоретичний журнал. 2011:158-162.
397. Свищев ДА. Детско-юношеский спорт – проблемы роста. Федер. справ. Спец. Вып. «Спорт России». М.: Центр страт. партнерства, 2010. с. 99-102.
398. Семенов ЛА. Определение спортивной пригодности детей и подростков: биологические и психолого-педагогические аспекты [учеб.-метод. пособие]. М.: Сов. спорт, 2005. 142 с.
399. Семенов ЛА. Введение в научно-исследовательскую деятельность в сфере физической культуры и спорта [учебное пособие]. М.: Советский спорт; 2011. 200 с.
400. Сергієнко ЛП. Тестування рухових здібностей школярів. К.: Олімпійська література; 2001. 440 с.
401. Сергієнко ЛП. Методи наукових досліджень у фізичній культурі [навчально-методичний комплекс]. Миколаїв: Видавництво ПСІ КСУ; 2009. 127

с.

402. Сергієнко ЛП. Основи наукових досліджень у психології: кваліфікаційні та дипломні роботи [навчальний посібник]. К., 2009. 240 с.

403. Сергієнко ЛП. Спортивна метрологія: теорія і практичні аспекти. К.: КНТ; 2010. 776 с.

404. Сердюк ДГ. Анализ эффективности атакующих технико-тактических действий квалифицированных гандболистов. В: Материалы VII международной научно-практической конференции Физическая культура, спорт и туризм. Интеграционные процессы науки и практики; 2015; Орел. Орел: Госуниверситет-УНПК; 2015. с. 545-549.

405. Сердюк ДГ. Удосконалення техніко-тактичних дій кваліфікованих гандболістів на основі контролю показників змагальної діяльності [автореферат]. Дніпро: ДДІФКіС; 2016. 24 с.

406. Сеченов ИМ. К вопросу о влиянии раздражения чувствующих нервов на мышечную работу человека. М.: АН СССР, 1956. Т.2, Физиология нервной системы. с.12-30.

407. Сиваш І. Обґрунтування педагогічної технології відбору та орієнтації підготовки юних гімнасток у групових вправах художньої гімнастики. Теорія і методика фіз. виховання. 2013;2:27-5.

408. Смирнов Ю.И. Педагогический контроль. Кукушкин ГИ, редактор. Советская система физического воспитания М.: Физкультура и спорт; 1975. с.490-501.

409. Смирнов ЮИ. Теория и методика оценки и контроля спортивной подготовленности [автореферат]. М. : ГЦОЛИФК; 1991. 37 с.

410. Собко ІМ, Козіна ЖЛ, Щедрива ЛВ. Спосіб управління тренувальним процесом спортсменів-ігровиків з вадами слуху. Державне підприємство «Український інститут промислової власності» (ДП УІПВ). 2014.

411. Собко ИИ, Козина ЖЛ, Ермаков СС, Мушкета Р, Прусик К,

Цеслицка М, Станкевич Б. Сравнительная характеристика физической и технической подготовленности женской сборной Украины и сборной Литвы по баскетболу (с нарушениями слуха) до и после подготовки к Дефлимпийским играм. Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. 2014;10:45-52.

412. Соловей А., Маклоуф М. Оценка интегральных показателей физического развития, физической и технической подготовленности юных волейболистов на этапе начальной подготовки. Фізична культура, спорт та здоров'я нації. 2013;15:385-389.

413. Соловей О, Нестеренко Н. Швидкісно-силова підготовка юних баскетболістів 13-14 років у залежності від ігрового амплуа. Наука в олімпійському спорті. 2016;2:39-44.

414. Соловей О, Соловей Д, Мицак І. Реалізація кидків у змагальній діяльності гандболістками високої кваліфікації. Спортивний вісник Придніпров'я. 2018;1:87-91.

415. Соловей ОМ. Оцінка змагальної діяльності гандболістів на олімпійському турнірі в Ріо-де-Жанейро-2016. Спортивний вісник Придніпров'я. 2017;1:91-95.

416. Соловей ДО. Порівняльна характеристика техніко-тактичних дій команд майстрів у футболі в умовах змагальної діяльності. Фізична культура спорт та здоров'я нації. 2017;4(23):109-114.

417. Соловей О, Гунченко В. Аналіз ефективності результатів змагальної діяльності у пляжному волейболі. Спортивний вісник Придніпров'я. 2018;3:126-130.

418. Соловей ОМ, Гунченко ВВ. Провідні фізичні якості як фактор впливу на результат змагальної діяльності у пляжному волейболі. Спортивний вісник Придніпров'я. 2019;4:85-94. DOI: 10.32540/2071-1476-2019-4-085

419. Стасюк ВА. Програмування тренувального процесу кваліфікованих

- футболістів у річному макроциклі [автореферат]. Дніпро, ПДАФКіС; 2019. 25 с.
420. Стасюк П. Побудова тренувального процесу висококваліфікованих футболістів в річному циклі підготовки [автореферат]. Дніпро, 2014. 20 с.
421. Стасюк П. Контроль змагальної діяльності гравців у фут залі. Фізична культура, спорт та здоров'я нації. 2009;2(8):137-6.
422. Супрунович ВО, Глазирін ІД. Діагностика і формування ігрового мислення футболістів різної статі на етапах багаторічного спортивного вдосконалення. Вісник запорізького національного університету (Фізичне виховання та спорт). 2009;2:140-144.
423. Супрунович В, Глазирін І. Формування тактичного мислення футбольсток різного віку. Спортивний вісник Придніпров'я. 2010;2:247-249.
424. Сушко РО. Удосконалення змагальної діяльності на основі моделювання техніко-тактичних дій висококваліфікованих баскетболістів різного амплуа. [автореферат]. 2011; 20 с.
425. Сушко РА. Формирование теоретической модели развития баскетбола в Украине с учетом влияния факторов глобализации спорта высших достижений. Наука в Олимпийском спорте. 2017;1:48-55.
426. Сушко РО. Рейтингова оцінка популярності видів спорту в країнах із високим рівнем розвитку баскетболу. Вісник Запорізького національного університету: Фізичне виховання та спорт. 2015;2:78-85.
427. Сушко Р. Аналіз проблемних питань розвитку спортивних ігор з урахуванням чинників глобалізації спорту вищих досягнень. Фізична культура, спорт та здоров'я нації. 2017;3(22):441-445.
428. Сушко Р. О. Експертна оцінка проблемних питань підготовки і шляхів розвитку спортивних ігор в умовах дії глобальних чинників. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 15: Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). 2018;3(97): 111-115.
429. Сушко Р, Головач І, Іваненко Г, Швець С. Технологія планування

підготовки в баскетболі з урахуванням впливу чинників глобалізації спорту вищих досягнень. Спортивна наука та здоров'я людини. 2019;1(1):49-56.

430. Сушко Р. Особенности современного влияния глобализации на развитие спортивных игр. Наука в олимпийском спорте. 2018;4: 39-45.

431. Сушко Р, Дорошенко Е. Технологія підготовки збірних команд у спортивних іграх з урахуванням чинників міграції. Спортивний вісник Придніпров'я. 2019;3:68-77.

432. Таран ИИ, Поповская МН, Силантьев С. Психофизиологические особенности баскетболистов разного амплуа. Теория и практика физической культуры. 2015;6:23-8.

433. Тер-Ованесян АА. Педагогические основы физического воспитания. М.: Физкультура и спорт; 1978. 206с.

434. Тимофеев А. Ступінь впливу рівня розвитку фізичних якостей на технічну підготовленість баскетболістів 12-13 років. Спортивний вісник Придніпров'я. 2018;3:140-144.

435. Тищенко В. Дослідження функціональної підготовленості кваліфікованих гандболісток. Спортивний вісник Придніпров'я. 2012;3:32-34.

436. Тищенко ВО. Тестування в системі педагогічного контролю спеціальної підготовленості кваліфікованих гандболістів *Вісник Прикарпатського університету*. Серія: Фізична культура. 2015;21:92–98.

437. Тищенко ВО. Концепція системи контролю команд високої кваліфікації у гандболі. Вісник Запорізького нац. ун-ту. Серія: Фізичне виховання та спорт. 2016;2:162-171.

438. Тищенко В. Контроль тренувальної та змагальної діяльності команд високої кваліфікації з гандболу [монографія]. Запоріжжя : Статус, 2017. 462 с. ISBN 978-617-7353-54-V.

439. Тищенко ВА, Бесарабова ЕВ, Гоман ВС. Эмпирическое исследование совокупностей средств контроля гандбольных команд высокой квалификации.

Вісник Запорізького національного університету. 2018;1:88-96.

440. Тищенко ВО, Омеляненко ГА, Батирь КО. Система комплексного контролю в гандболі. Вісник Запорізького національного університету. 2018;2:124-129.

441. Тищенко В, Соколова О, Попов С. Совершенствование специальной физической и технической подготовленности волейболисток высокой квалификации. 2019;8(27):218-225.

442. Тищенко ВА, Соколова ОВ, Белоус МА, Шипенко АО. Оцінка ефективності експериментальної програми спеціальної фізичної підготовки гандболістів. Вісник Запорізького національного університету. 2020;2:166-172.

443. Тогобицкая ДН, Шамардина ГН, Долбышева НГ. Основы математической статистики и ее использование при обработке данных в сфере физической культуры и спорта [метод. рекомендации для студентов, магистрантов и аспирантов институтов физической культуры и спорта]. Днепропетровск: Вета; 2009. 63 с.

444. Топол АА. Алгоритм контроля подготовленности квалифицированных гимнасток в групповых упражнениях. Спортивный вісник Придніпров'я. 2016;1:137-142.

445. Топол ГА. Комплексна оцінка підготовленості кваліфікованих спортсменок у художній гімнастиці [автореферат]. Київ: НУФВіС; 2017. 20 с.

446. Туровский ВФ, Корягина ЮВ, Блинов ВА. Психофизиологические особенности футболистов различного игрового амплуа. Теория и практика физической культуры. 2013;7:68-73.

447. Тюленьков СЮ. Теоретико-методические подходы к системе управления подготовкой футболистов высокой квалификации [монография]. М.: Физическая культура; 2007. 49 с.

448. Тянь Тенцзюнь. Функціональна підготовка юних футболістів різних ігрових амплуа на етапі спеціалізованої базової підготовки [автореферат].

Дніпропетровськ; 2010. 20 с.

449. Указ Президента України Про Національну стратегію з оздоровчої рухової активності в Україні на період до 2025 року "Рухова активність – здоровий спосіб життя – здорова нація" (від 9 лютого 2016 року № 42/2016) [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/42/2016>.

450. Уткин ВЛ, Годик М.А. Контроль за тактическими действиями. Спортивная метрология. М.: Физкультура и спорт; 1988. с.109-114.

451. Федоров АИ, Сивохин ИП, Авсиевич ВН. Комплексный контроль в спорте: теоретичко-методические и информационные аспекты [учебное пособие]. КостанайКГПУ им. У.Султангазина; 2019.140 с.

452. Филин ВП Фомин Н.А. Основы юношеского спорта. М.: Физкультура и спорт; 1980. 255 с.

453. Филиппов ММ, Давиденко Д.Н. Физиологические механизмы развития и компенсации состояния гипоксии в процессе адаптации к мышечной деятельности [монография]. СПб. Киев: БПА; 2010. 260 с.

454. Фон Бергаланфи Л. История и статус общей теории систем. *Системные исследования: Ежегодник*. 1973:20-37.

455. Футбол. Навчальна програма для ДЮСШ, СДЮШОР, шкіл вищої спортивної майстерності. ВГ. Авраменко, ОЕ. Бобарико, ВГ. Гончаренко та інші. – К., 2003. – С. 40-65.

456. Харре Г, редактор. Учение о тренировке (перевод с нем.). М.: Физкультура и спорт; 1972. 326с.

457. Хіменес ХР, Дмитренко АВ, Пітин МП. Особливості сучасних систем змагань у баскетболі (на прикладі NBA та професійних турнірів під егідою FIBA). Спортивні ігри. 2020;1(15):85-94. doi: 10.15391/si.2020-1.08

458. Хрусталеv ГА. Влияние уровня специальной физической подготовленности высококвалифицированных спортсменов игровых видов спорта на формирование игровых звеньев. Теория и практика физической

культуры. 2012; 6:60.

459. Хуцинский Т. Спортивная подготовка женщин-баскетболисток в аспекте полового диморфизма [автореферат]. СПб; 2004. 53 с.

460. Цыганок ВИ. Информационная модель соревновательной деятельности в гандболе высших достижений. Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві. 2013;1:394-400.

461. Червона СФ. Особенности игры гандбольного вратаря во время реализации семиметрового штрафного броска. Слобожанський науково-спортивний вісник 2010;2:60-63.

462. Чуча НИ, Темченко ВА. Методика оценивания умений и навыков у студентов, занимающихся в группах физического воспитания по баскетболу. В: Сборник статей X международной научной конференции Проблемы и перспективы развития спортивных игр и единоборств в высших учебных заведениях; 2014 февр. 7; Белгород–Харьков–Красноярск. Харьков: ХГАФК; 2014;2:203-208.

463. Шаверський В. Відновлювальні засоби в системі підготовки кваліфікованих гандболістів. 2016:220

464. Шамардин ВН. Особенности проявления двигательных качеств у юных футболистов различной специализации. Слобожанський науково-спортивний вісник. 2010;3:74-76.

465. Шамардин ВН. Динамика модельных характеристик физической подготовленности футбольной команды высшей квалификации на различных этапах годового макроцикла. Педагогічні науки, фізичне виховання та спорт. 2012;VI(98):232-234.

466. Шамардін ВМ. Технологія управління системою багаторічної підготовки футбольних команд вищої кваліфікації [автореферат]: Львів; 2013. 36 с.

467. [Шаповалова](#) ВА, [Маликов](#) НВ, [Сватъев](#) АВ Компьютерная

программа комплексной оценки функционального состояния и функциональной подготовленности организма-«ШВСМ» - Запорожье:, 2003

468. Шевяков ОВ. Психологічне забезпечення розвитку соціотехнічної системи діяльності спортсменів. Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту [наукова монографія]. Харків: ХДАДМ;2012;7:120-125.

469. Шелков ОМ, Абалян. Система комплексного контролю в процесі підготовки спортсменів-паралімпійців. Журнал Адаптивна фізична культура. 2011;4(48):50-52.

470. Шинкарук ОА. Современная система детско-юношеского и резервного спорта в Украине: проблемы и перспективы. В: Сборник статей по материалам междунар. науч.-практ. конф. Актуальные проблемы подготовки резерва в спорте высших достижений. Минск, 2009. с. 64-67.

471. Шинкарук ОА. Отбор спортсменов и ориентация их подготовки в процессе многолетнего совершенствования (на материале олимпийских видов спорта) [монография]. К.: Олимпийская литература; 2011. 400 с.

472. Шинкарук ОА. Концепция формирования системы подготовки, отбора спортсменов и их ориентации в процессе многолетнего совершенствования. Педагогика, психология и медико-биологические проблемы физического воспитания и спорта. 2012;4:144–8.

473. Шинкарук ОА. Теорія і методика підготовки спортсменів: управління, контроль, відбір, моделювання та прогнозування в олімпійському спорті [навч. посіб.]. К., 2013. 136 с.

474. Шинкарук О. Організаційні основи підготовки й відбору спортсменів на різних етапах багаторічного вдосконалення. Фізична культура спорт та здоров'я нації.2015;2(19)458-464.

475. Шинкарук ОА. Інструментальні методи діагностики в системі комплексного контролю організму спортсменів високої кваліфікації. В:

Матеріали Міжнарод. наук.-практ. конф. Здоров'я, фізичне виховання і спорт: перспективи та кращі практики; 2018 трав. 15 травня; Київ. К.: Київ. ун-т імені Бориса Грінченка; 2018. с. 178-18. Доступно на: http://elibrary.kubg.edu.ua/23898/1/A_Yeretyk_I_Sukhar_MMK_FZFVS.pdf

476. Шинкарук О. Використання тестів у процесі контролю фізичної підготовленості спортсменів. Актуальні проблеми фізичного виховання та методики спортивного тренування. 2018;1:47-53.

477. Шинкарук ОА, Безмилов ММ, Мітова ОО. Комплексная оценка уровня подготовленности баскетболистов в профессиональные клубы при проведении ежегодной процедуры драфта в НБА. Фізична культура спорт та здоров'я нації. 2016;2:112-119.

478. Шинкарук О, Лысенко Е. Методы контроля за состоянием спортсменов. Наука в олимп. спорте. 2007;3:121-133.

479. Шинкарук О, Мітова О. Система контролю підготовки початківців у командних спортивних іграх: проблемні питання та сучасні підходи. Спортивний вісник Придніпров'я. 2017;1:105-112.

480. Шинкарук О, Серебряков О, Шутова С, Ярмоленко М. Тенденції системи змагань в сучасному хокеї з шайбою. Фізична культура, спорт та здоров'я нації. 2018;6:200-206. Доступно на: <http://reposit.uni-sport.edu.ua/handle/787878787/2182>

481. Шиян БМ, Вацеба ОМ. Теорія і методика наукових педагогічних досліджень у фізичному вихованні і спорті [навчальний посібник]. Тернопіль: Навчальна книга-Богдан; 2008. 276 с.

482. Шиян В. Критерії відбору бадмінтоністів на етапі попередньої базової підготовки. Спортивний вісник Придніпров'я. 2013;3:55-58. Доступно на: http://nbuv.gov.ua/UJRN/svp_2013_3_12.

483. Шкретий ЮМ. Управління тренувальними і змгальними навантаженнями спортсменів високого класу в умовах інтенсифікації процесу

підготовки [автореферат]. К., 2006. 40 с.

484. Шльонська ОЛ. Особливості техніко-тактичної підготовки волейболістів високого класу різного амплуа. [Слобожанський науково-спортивний вісник](#). 2015;4:105-110.

485. Шутова СЄ. Свойства внимания как факторы, обеспечивающие эффективность соревновательной деятельности баскетболистов различной квалификации. Физическое воспитание студентов творческих специальностей. 1999;2:8-12.

486. Щепотіна Н. Дослідження методів оцінки змагальної діяльності волейболістів. Фізична культура, спорт та здоров'я нації. 2012;14:145-149.

487. Щепотіна Наталя, Костюкевич Віктор, Поліщук Володимир, Коннова Майя, Саричев Євгеній. Педагогічний контроль техніко-тактичних дій висококваліфікованих діагональних гравців у жіночому волейболі в процесі змагальної діяльності. Фізична культура, спорт та здоров'я нації. 2019;7(26):236-241.

488. Яковлів ВЛ. Управління підготовкою юних спортсменів [навчальний посібник]. Вінниця: ФОП Корзун Д.Ю., 2018. 173 с.

489. Ярмолинский ЛМ. Инновационные технологии в подготовке юных футболистов. Вісник Запорізького національного університету (фізичне виховання та спорт. 2016;1:169-175.

490. Яцковський В, Мельник В, Пітин М, Кудріна Н. Засоби контролю спеціальні фізичної та технічної підготовленості кваліфікованих спортсменів у стрітболі. Фізична культура, спорт та здоров'я нації. 2019;7(26):242-248.

491. Araújo A. P. Mini is getting bigger in Portugal / A. P. Araújo // Mini-basketball, school games and activities. Fiba assist magazine. – 2005, № 12. P – 64-65.

492. Arrietaa H, Torres-Undaa J, Gila Susana María, Irazusta J. Relative age effect and performance in the U-16, U-18 and U-20 European basketball

championships. *Journal of Sports Sciences*. 2015;4:1-5.

493. Atkins SJ. Performance of the Yo-Yo Intermittent Recovery Test by elite professional and semiprofessional rugby league players. *J Strength Cond Res*. 2006;20:222-225.

494. Baloncesto en categorías escolares: premini, mini e infantil. Pautas para la actuación y modelos de entrenamiento / Luispe Gutiérrez, Easo saskibaloi-eskola. Baloncesto. Categorías escolares. Pautas y modelos de entrenamiento. Luispe Gutiérrez. Septiembre, 2001. P – 41.

495. Baloncesto. El deporte ráfaga / Ilustración, textos y diseño: Alejandro Ochoa Villaseñor. - Primera edición, enero, 2008. - Impreso en México. – P. 24

496. Bangsbo J, Lindquist F. Comparison of various exercise tests with endurance performance during soccer in professional players. *J Sports Med*. 1992;13:125-132.

497. Bangsbo J. Assessment of physiological capacity of elite soccer players / J. Bangsbo, L. Michalgik // *Science and Football*. – 1999. – № 4. – P. 53–62.

498. Bangsbo J. The physiology of soccer / J. Bangsbo. – *Ada Physiol. Scand. Suppl.*, 1994. – 619 p.

499. Barrai A. Basket-ball Technique-Jer-Entrainement (Heustrations – Documents Institute National des Sports) – 3-e Edition. - Paris. – 1973. – 205 p.

500. Bashkirova V. “TRINTA” Mini-basketball events / V. Bashkirova // *Mini-basketball, school games and activities. Fiba assist magazine*. – 2003, № 04. P. 63-64

501. BASKETBALL. Special Olympics Coaching Quick Start Guide / *Basketball Quick Start Guide- February 2008*. P. – 42.

502. Beginners guide to basketball coaching / Australian Edition. Melbourne Tigers Junior Basketball Club. P. – 102.

503. Ben Abdelkrim N, El Fazaa S, El Ati J. Time-motion analysis and physiological data of elite under-19-year-old basketball players during competition.

Br J Sports Med. 2007;41(2):69-75.

504. Bompa T. O. *Periodisation de l'entraînement* / T. O. Bompa. – Editions Vigot, 2003. – 248 p.

505. Bompa T. O. *Periodizacao teoria e metodologia do treinamento* / T. O. Bompa. – San Paulo : Phorte Editora Ltd., 2002. – 424 p.

506. Brauner T, Zwinzscher M, Sterzing T. Basketball footwear requirements are dependent on playing position. *Footwear Science*. 2012;4(3):191-198.

507. Briskin Y, Pityn M, Tyshchenko V. Dynamics of changes in the functional state of qualified handball players during the macrocycle. *Journal of Physical Education and Sport*. 2016;16;1;8:46–49.DOI:10.7752/jpes. 2016.01008

508. Brittenham G. *Complete Conditioning for Basketball*. Champaign: Human Kinetics; 1996. 247 p.

509. Buceta JM, Mondoni M, Avakumovic A, Killik L. Basketball for Young players. *Guidelines for coaches*. Madrid: FIBA, 2000. 358 p.

510. Buchheit M., Laursen P.B., Millet G.P., Pactat F., Ahmaidi S. Predicting Intermittent Running Performance: Critical Velocity versus Endurance Index. *International Journal of Sports Medicine*. 2008;29:307-315.

511. Buchheit M, Bishop D, Haydar B, Nakamura FY, Ahmaidi S. Physiological responses to shuttle repeated-sprint running. *International Journal of Sports Medicine*. 2010;31:402-409.

512. Burton D, Readeke TD. *Sport psychology for coaches*. Champaign : Human Kinetics; 2009. 292 p.

513. Byshevets N., Denysova L., Shynkaruk O., Serhiyenko K., Usychenko V., Stepanenko O., Syvash I. Using the methods of mathematical statistics in sports and educational research // *Journal of Physical Education and Sport* , Vol 19 (Supplement issue 3), Art 148, pp 1030 - 1034, 2019 DOI:10.7752/jpes.2019.s3148

514. Castagna C, Impellizzeri FM, Rampinini E, D'Ottavio S, Manzi V. The Yo-Yo intermittent recovery test in basketball players. *J Sci Med Sport*. 2008;11:202–

208.

515. Česká asociace minibasketbalu. Mini-basketbal [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.minibasketbal.cz/home.html>

516. Chaouachi A, Brughelli M, Chamari K, Levin GT, Ben Abdelkrim N, Laurencelle L, Castagna C. Lower limb maximal dynamic strength and agility determinants in elite basketball players. *J Strength Cond Res.* 2009;23(5): 1570-77.

517. Calvin Y. Entraîneur de football: la technique, corriger pour progresser / Y. Calvin, J. Waty. – Paris : Editions Actio, 2007. – 194 p.

518. Changeux J. P. L'uomo verita / J. P. Changeux. – Milano : Ed. Feltrinelli, 2003. – 178 p.

519. Charles K. Join us at a national mini-basketball festival / K. Charles // Mini-basketball, school games and activities. *Fiba assist magazine.* – 2003, № 01. P. 63-64.

520. Cremonini M. A Sample lesson for five and six year olds / M. Cremonini // Mini-basketball, school games and activities. *Fiba assist magazine.* – 2003, № 05. - P. 63-64

521. Cremonini M. Mini-basketball fundamentals: the pass / M. Cremonini // Mini-basketball, school games and activities. *Fiba assist magazine.* – 2005, № 14. - P. - 65.

522. Curso de entrenador de iniciación de baloncesto. Plan de tecnificación del baloncesto escolar diputación foral de Gipuzkoa Federación Guipuzcoana de baloncesto (comité técnico). [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.gipuzkoakirolak.eus/documents/205722/278897/entrenador+baloncesto++cast.pdf/41875aec-9df5-40d4-a31f-2266d07472e7>

523. Dellal A, Keller D, Carling C, Chaouachi A, Wong DP, Chamari K. Physiologic effects of directional changes in intermittent exercise in soccer players. *J Strength Cond Res.* 2010;24:3219–3226.

524. Dežman B. Razlike v številu napadov in izbirnih kazalkih igralne

učinkovitoste reprezentanc, ki so nastopale na SP za člane leta 1998 in 2002. *Trener*. 2003;3(1):67-70.

525. Doroshenko E, Sushko R, Koryahin V, Pityn M, Tkalich I, Blavt O. The competitive activity structure of highly skilled basketball players on the basis of factor analysis methods. *Human Movement*. 2019;20(4):33-40. Available from: doi:<https://doi.org/10.5114/hm.2019.85091.pdf>.

526. Erčulj F, Erčulj F, Dežman B, Vučovič G, Perš J, Perše M, Kristan M. An analysis of basketball players' movements in the slovenian basketball league play-off using the sagit traning system. *Facta universitatis: Scientific paper. Series: Phisycal Education and Sport*. 2008;6(1):75-84.

527. Erčulj F, Dežman B, Vučovič G, Perš J, Perše M, Kristan M. An analysis of basketball players' movements in the slovenian basketball league play-off using the sagit tracing system. *Facta universitatis: Scientific paper. Series: Phisycal Education and Sport*. 2008;7(2):85-92.

528. Fearnhead P, Taylor B. On Estimating Ability of NBA players. *Journal of Quantitative analysis in sports*. 2011;7(3):112-119.

529. French mini-basketball program. Mini-basketball, school games and activities. *Fiba assist magazine*. 2004; 9:P. 63-65.

530. Giorgio Gandolfi. NBA Coaches Playbook. Techniques, tactics, and teaching points. Gandolfi Giorgio. *Human Kinetics*, 2014. 344 p.

531. Giorgijevski R. Serbian mini-basketball. *Mini-basketball, school games and activities. Fiba assist magazine*. 2004,11:P. 63-65.

532. Grashchenkova Zhanna, Mishyn Maksym, Okopnyy Andriy, Pityn Maryan, Hnatchuk Yaroslav. Peculiar features of competitive activity of qualified wheelchair basketball players. *Journal of Physical Education and Sport* ® (JPES).2018;18(4):2331-2337.

533. Kamalian S.A. Mini-basketball in the Islamic Republic of Iran. *Mini-basketball, school games and activities. Fiba assist magazine*. 2004; 7:P. 63-64.

534. Klusemann, MJ, Pyne1, DB, Foster, C, Drinkwater, EJ. Optimising technical skills and physical loading in small-sided basketball games. *Journal of Sports Sciences*. 2012;30(14):1463-1471.

535. Kokareva S, Kokarev B, Doroshenko E. Analysis of the State of Highly Skilled Football Players' Musculoskeletal System at the Beginning of the 2nd Preparatory Period of the Annual Macrocycle. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві*. 2018;4:64-68.

536. Košarka za mlada igrače: priručnik za trenera / [autori Jose María 13.Buceta... et al.] - Beograd:Dan graf: Udruženje košarkačkih trenere Jugoslavije, 2003. (Beograd: Standart 2). - XXII, 362. str.: ilustr.; 24 cm

537. Korobeynikov G, Potop V, Ion M, Korobeynikova I, Borisova O, Tishchenko V, Yarmak O, Tolkunova I, Mospan M, Smoliar I. Psychophysiological state of female handball players with different game roles. *Journal of Physical Education and Sport*, (JPES). 2019;19(3);1698-1702. DOI: 10.7752/jpes.2019.03248

538. Koryagin V, Blavt O. Electronic technologies in the system of flexibility test control. *International Journal of Current Research Issue*. 2015;7(11):22491-22495.

539. Koryahin VM, Blavt OZ. Technological provisioning of test control of special health group students' power abilities. *Physical education of students*. 2016;1:43-48.

540. Koryahin V, Blavt O, Doroshenko E, Prystynskyi V, Stadnyk V. Training effect of special basketball exercises. *Teoriâ Ta Metodika Fizičnogo Vihovannâ*. 2020;20(3):137-141.

541. Kostiukevych V, Imas Y, Borisova O, Dutchak M, Shynkaruk O, Kogut I, Voronova V, Shlonska O, Stasiuk I. Modeling of training process of athletes in sports games in annual macrocycle. *Journal of Physical Education and Sport*, University of Pitesti, *Journal of Physical Education and Sport* (JPES). 2018;1(44):327 – 334. 2018 online ISSN: 2247 - 806X; p-ISSN: 2247 – 8051; ISSN -

L = 2247 - 8051 <https://efsupit.ro/> DOI:10.7752/jpes.2018.s144. Available from <http://reposit.uni-sport.edu.ua/handle/787878787/1379>.

542. Kostiukevych V, Shynkaruk O, Kulchytska I, Borysova O, Vozniuk T, Yakovliv V, Denysova L, Konnova M, Khurtenko O, Perepelytsia O, Polishchuk V, Shevchyk L. Training process construction of the qualified volleyball women players in the preparatory period of two-cycle system of the annual training on the basis of model training tasks. *Journal of Physical Education and Sport* ® (JPES), 2019;19:427-435. online ISSN: 2247 - 806X; p-ISSN: 2247 – 8051; ISSN - L = 2247 - 8051

543. Kostiukevych V, Lazarenko N, Shchepotina N, Poseletska K, Stasiuk V, Shynkaruk O, Borysova O., Denysova L, Potop V, Vozniuk T, Dmytrenko S, Kulchytska I, Konnova M, Iakovenko O. Programming of the training process of qualified football players in the competitive period of the macrocycle. *Journal of Physical Education and Sport* ® (JPES). 2019;19:2192-2199. online ISSN: 2247 - 806X; p-ISSN: 2247 – 8051; ISSN - L = 2247 - 8051 © JPES DOI:10.7752/jpes.2019.s6329

544. Kozina. ZhL, Sobko IN, Yermakova T, Cielicka M, Zukow W, Chia M, Goncharenko V, Goncharenko O, Korobeinik V. Psycho-physiological characteristics of female basketball players with hearing problems as the basis for the technical tactic. *Journal of Physical Education and Sport*. 2016;26:1348-1359.

545. Lisenchuk G, Tyshchenko V, Zhigadlo G, Dyadechko I, Galchenko L, Piptyk P, Bessarabova O, Chueva I. Analysis of psychological state of qualified female handball players depending on the phase of the ovarian-menstrual cycle. *Journal of Physical Education and Sport*. 2019;19(3):808-812. DOI:10.7752/jpes.2019.s3115

546. Lisenchuk G, Zhigadlo G, Tyshchenko V, Odynets T, Omelianenko H, Piptyk P, Bessarabova O, Galchenko L, Dyadechko I. Assess psychomotor, sensory-perceptual functions in sport games. *Journal of Physical Education and Sport*.

2019;19(2):1205-1212. DOI:10.7752/jpes.2019.02175

547. Lopes C.R, GR da Mota, Dechechi CJ, Tessutti LS, Galatti LR. Effect of a Physical Training Season Applied on a U-19 Male Basketball Team. *International Journal of Sports Science*. 2012;2(4):32-35.

548. Luo L, Yongguan Dai, Fuhua Huang. Globalization and the rise of the chinese basketball market. *The International Journal of the History of Sport*. 2015;32(10):1321-1335.

549. Malikov M, Tyshchenko V, Boichenko K, Bogdanovska N, Savchenko V, Moskalenko N. Modern and methodic approaches to express-assessment of functional preparation of highly qualified athletes. *Journal of Physical Education and Sport, (JPES)*. 2019;19(3):1513-1518. DOI: 10.7752/jpes.2019.03219.

550. Martens R. Successful coaching. USA. 2014. 440 p.

551. Marseillou P. Football. Programmation annuelle d'entrainement des debutants. Paris : Editions Actio, 2008. – 144 p.

552. Mini-basketball England. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.mini-basketball.org.uk/international/>

553. Mitova E. The integral training of basketball players ages 17-19 years while transferring into superleague teams. In: 17th International Scientific Congress: Olympic Sport and Sport for All. Congress Proceedings. China, Beijing, 2013 p. 255-256.

554. Mondoni M. General guidelines of minibasketball. Italy, 2020. 120 p.

555. Okamoto D. Stratified Odds Ratios for Evaluating NBA Players Based on their Plus/Minus Statistics. *Journal of Quantitative Analysis in Sports*. 2011;2(7):1-12.

556. Okazaki VHA., Rodacki ALF. Increased distance of shooting on basketball jump shot. *Journal of Sports Science & Medicine*. 2012;11:231-237.

557. Oudejans RRD. Effects of Visual Control Training on the Shooting Performance of Elite Female Basketball Players. *International Journal of Sports*

Science & Coaching. 2013;7(3):469-480.

558. Perales JC, Pinar MI, Sanchez-Delgado G, Courel J. Differential effect of incidental and intentional instruction in learning about decision-making conditions when shooting in basketball. *Revista de Psicología del Deporte*. 2011:729-745.

559. Prystupa Y, Tyshchenko V. Peculiar properties and dynamics of physiological indicators in team handball. *Journal of Physical Education and Sport*. 2017;17(1);49:335-341.

560. Scott BR, Lockie RG, Knight TJ, Clark AC, Janse de Jonge XA. A comparison of methods to quantify the in-season training load of professional soccer players. *Int J Sports Physiol Perform*. 2013; 8(2):195–202.

561. Sibila M, Pori P. Position-related differences in selected morphological body characteristics of top-level handball players. *Coll Antropol*. 2009;33:1079–86

562. Solovey OM, Mitova OO, Boguslavskiy VV, Solovey DO, Ivchenko OM. Analysis and generalization of competitive activity results of handball clubs in the game development aspect. *Pedagogy of physical culture and sports (Pedagogics, psychology, medical-biological problems of physical training and sports)*, 2020; 24(1). P.36-43. Available from: <https://doi.org/10.15561/18189172.2020.0106>.

563. Shynkaruk O. A. The selection of athletes and the orientation of their training in the process of multi-year improvement (on the material of Olympic sports). Kiev: Olymp. Lit; 2011. 360 p.

564. Spencer M. Strategic development of mini-basketball. *Mini-basketball, school games and activities. Fiba assist magazine*. – 2003, № 02. - P. 63-64.

565. Štrumbelj E, Vračar P, Robnik-Šikonja M, Dežman B, Erčulj F. A Decade of Euroleague Basketball: an Analysis of Trends and Recent Rule Change Effects. *Journal of Human Kinetics*. 2013;38:183-189.

566. Stula A. The influence of coordinative and high-speed abilities of Young Football players. 4 International Scientific Conference “Sport Kinetics 95”. Prague, 1995: 5.

567. Sushko R, Doroshenko E. Professionalization issues of concern as a factor of sports games globalization (basing on basketball). In: Proceedings of the VII International Academic Congress "Fundamental and Applied Studies in EU and CIS Countries"; 2017 February 26-28; United Kingdom, Cambridge, England. "Cambridge University Press"; 2017. p. 128-132.

568. Sushko R, Vysochina N, Vorobiova A, Doroshenko E, Pastuhova V, Vysochin F. Psychological selection in game sports on the basketball example. *Journal of Physical Education and Sport*. 2019;19(3):250:1708-1714.

569. Sneyers Jozef. Soccer training an announce programme. 2002. 128 p.

570. Tomas JR, Silverman SJ. Research methods in physical activity. Champaign (USA); 2010. 457 p.

571. Tyshchenko V. Control psychomotor function by qualified handballers. In: 3rd European Handball Federation (EHF) & The Union of University Handball Teachers (UUHT) Scientific Conference Medical Aspects in Handball – Preparation and the Game (Scientific and Practical Approaches); 13-14.11.2015. Bucharest (Romania). P. 100-104.

572. Tyshchenko V. Self-consciousness on the efficiency of qualified handballers rehabilitation. In: 3rd European Handball Federation (EHF) & The Union of University Handball Teachers (UUHT) Scientific Conference Medical Aspects in Handball – Preparation and the Game (Scientific and Practical Approaches); 13-14.11.2015. Bucharest (Romania). P. 105-109

573. Tyshchenko V, Hnatchuk Y, Pasichnyk V, Bubela OO, Semeryak Z. Factor analysis of indicators of physical and functional preparation for basketball players. *Journal of Physical Education and Sport*. 2018;18(4):1839-1844. DOI:10.7752/jpes.2018.s4269

574. Tyshchenko V, Lisenchuk G, Odynets T, Cherednichenko I, Lytvynenko ., Boretska N, Semeryak Z. The concept of building control for certain components of the system for training handball players. *Journal of Physical Education and Sport*.

2019;19(4):1380-1385. DOI:10.7752/jpes.2019.s4200

575. Trampoline. A basketball program for young athletes. 2006. –125 p.

576. Valeria T, Pavel P, Olena B, Lia G, Maria S, Anna S, & Olga, S. Testing of control systems of highly qualified handball teams during the annual training macrocycle. *Journal of Physical Education and Sport*. 2017;17(3);1977-1984.

577. Vincent WJ. *Statistics in kinesiology*. 3rd ed. Champaign: Human Kinetics, 2005. 312 p.

578. Visentini M. *Entaineur de football: les systemes de jeu en questions – reponses*. Paris : Editions Actio; 2006. 192 p.

579. Uchida Y, Mizuguchi N, Honda M, Kanosue K. Prediction of shot success for basketball free throws: visual search strategy. *European Journal of Sport Science*. 2014;14(5):426-432.

580. Waty J, Calvin Y. *Football : l'entraîneur amateur entre objectifs et contraintes*. Paris : Editions Actio; 2006.188 p.

581. Weineck J. *Optimales Training*. Erlanger: SpittaVerlagGmbH&Co. KG, 2004. P. – 770 p.

582. Widuchowsky W, Klimontowice E. Specialny test funkcjonalny dla coszuczakzy. *Sport Wyczenowy*, PRN; 1974;3.

583. Zollner M. Mini-basketball Program in Berlin. *Mini-basketball, school games and activities. Fiba assist magazine*. 2004,10. - P. 63-65.

584. Zollner M. Mini-basketball drills. *Mini-basketball, school games and activities. Fiba assist magazine*. 2006, 4. - P. 64-65.

585. <http://www.psports.ru/articles/2-2010-06-07-13-05-3?catid=5%3Apat>

586. http://www.sportmedicine.ru/news_science/early-sport-specialization.php

587. <http://vbasket.ru/news/ettore-messina-trenirovat-detej-ogromnaya-otvetstvennost/>

588. <http://sportacadem.ru/nauka/events1/rannyaya-specializaciya-ne-garanti-ruet-uspeha-sportsmena-v-dalnejshej-karere/>

589. <https://erickson.ru/publications/articles/help-coach/13069-synergy/>
590. Асоціація баскетбольних клубів України. Офіційний сайт. Код доступу: <http://www.superleague.ua/>
591. Всесвітня федерація баскетболу. Код доступу: <http://www.fiba.com/>
592. Федерація баскетболу України. Код доступу: <http://www.fbu.com/>

ДОДАТКИ

Додаток А

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, у яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Мітова О, Онищенко В. Сучасні проблеми розвитку міні-баскетболу в Україні. Молода спортивна наука України. 2014;1(18):150-55. Фахове видання України. *(Особистий внесок здобувача полягає в організації дослідження, систематизації матеріалу та формулюванні висновків. Внесок співавтора – участь в обговоренні результатів дослідження).*
2. Мітова О, Івченко О. Сучасний стан контролю рівня інтегральної підготовленості баскетболістів на етапі попередньої базової підготовки. Спортивний вісник Придніпров'я. 2014;3:72-76. Фахове видання України. *(Особистий внесок здобувача полягає в проведенні дослідження, систематизації матеріалу та формулюванні висновків. Внесок співавтора – участь в обговоренні результатів дослідження).*
3. Мітова О, Терентьев С, Сидоренко В. Контроль ефективності командного захисту в сучасному чоловічому баскетболі вищої ліги України. Фізична культура, спорт та здоров'я нації. 2014;2(18):132-37. Фахове видання України. *(Особистий внесок здобувача полягає в організації, проведенні дослідження, систематизації матеріалу та формулюванні висновків. Внесок співавторів – участь в обговоренні результатів дослідження)*
4. Мітова О, Онищенко В. Проблеми сучасної підготовки дітей в умовах ранньої спеціалізації у спортивних іграх та їх зв'язок з побудовою навчально-тренувального процесу (на прикладі міні-баскетболу). Молода спортивна наука України. 2015;1(19):166-72. Видання України, яке включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus.

(Особистий внесок здобувача полягає в проведенні дослідження, систематизації матеріалу та формулюванні висновків. Внесок співавтора – організації окремих напрямків дослідження).

5. Мітова О, Івченко О. Контроль впливу навантаження різної спрямованості на показники параметрів уваги у баскетболістів на етапі попередньої базової підготовки. Молода спортивна наука України. 2015;1(19): 139-44. Видання України, яке включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus. *(Особистий внесок здобувача полягає в проведенні дослідження, систематизації матеріалу та формулюванні висновків. Внесок співавтора – організації окремих напрямків дослідження).*
6. Мітова О, Смирнов В. Порівняльний аналіз змагальної діяльності баскетболістів Дніпропетровщини у складі національних збірних команд України протягом 2011-2014 років. Спортивний вісник Придніпров'я. 2015;1:166-70. Фахове видання України, яке включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus. *(Особистий внесок здобувача полягає в організації дослідження, систематизації матеріалу та формулюванні висновків. Внесок співавтора – участь в обговоренні результатів дослідження).*
7. Мітова О, Івченко О. Особливості контролю інтегральної підготовленості баскетболістів на етапі попередньої базової підготовки. Фізична культура, спорт та здоров'я нації. 2014; 2(19):260-67. Фахове видання. *(Особистий внесок здобувача полягає в організації дослідження, систематизації матеріалу та формулюванні висновків. Внесок співавтора – участь в обговоренні результатів дослідження).*
8. Мітова О, Сидоренко В. Контроль і аналіз динаміки техніко-тактичних дій у захисті протягом гри у баскетболістів команди вищої ліги. Слобожанський науково-спортивний вісник. 2015;3(47):65-8. Фахове

- видання України, яке включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus. *(Особистий внесок здобувача полягає в проведенні дослідження, систематизації матеріалу та формулюванні висновків. Внесок співавтора – організації окремих напрямків дослідження).*
9. Мітова О. Проблеми контролю в сучасних командних спортивних іграх. Спортивний вісник Придніпров'я. 2015;3:89-95. Фахове видання України, яке включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus.
10. Мітова О, Івченко О. Контроль параметрів уваги у баскетболістів на етапі попередньої базової підготовки. Слобожанський науково-спортивний вісник. 2015;5(49):74-7. Фахове видання України, яке включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus. *(Особистий внесок здобувача полягає в організації дослідження, систематизації матеріалу та формулюванні висновків. Внесок співавтора – організації окремих напрямків дослідження).*
11. Мітова О. Контроль та аналіз техніко-тактичної підготовленості в захисті баскетболістів команд вищої ліги. Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 15: Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). 2015;9(64):60-3. Фахове видання України.
12. Мітова О, Онищенко В. Вплив занять міні-баскетболом на першому році тренування на рівень фізичного здоров'я дітей 6-7 років. Слобожанський науково-спортивний вісник. 2015;6(50):93-8. Фахове видання України, яке включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus. *(Особистий внесок здобувача полягає у проведенні аналізу та статистичної обробки отриманих результатів, підготовці матеріалу до друку. Внесок співавтора – організації окремих напрямків дослідження).*
13. Мітова О, Онищенко В. Модель комплексного контролю на етапі початкової підготовки у спортивних іграх (на прикладі міні-баскетболу).

- Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 15: Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). 2015;10(65):108-12. Фахове видання України. *(Особистий внесок здобувача полягає в проведенні дослідження, систематизації матеріалу та формулюванні висновків. Внесок співавтора – участь в обговоренні результатів дослідження).*
14. Мітова О, Івченко О. Комплексний контроль баскетболістів на етапі попередньої базової підготовки за чинною навчальною програмою ДЮСШ. Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 15: Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). 2015;12(66):111-4. Фахове видання України. *(Особистий внесок здобувача полягає в організації дослідження, систематизації матеріалу та формулюванні висновків. Внесок співавтора – участь в обговоренні результатів дослідження).*
15. Мітова О. Ретроспективний аналіз формування системи контролю у командних спортивних іграх. Спортивний вісник Придніпров'я. 2016;1:74-81. Фахове видання України, яке включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus.
16. Мітова ОО, Івченко ОМ. Аналіз результатів анкетування тренерів щодо системи контролю на етапі попередньої базової підготовки в баскетболі. Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 15: Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). 2016;4(74):66-9. Фахове видання України, яке включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus. *(Особистий внесок здобувача полягає в організації дослідження, систематизації матеріалу та формулюванні висновків. Внесок співавтора – участь в обговоренні результатів дослідження).*
17. Митова Е, Матяш В. Совершенствование технической подготовки

- футболістів на основі контролю дискримінативних ознак при виконанні поєднаних прийомів в грі. Наука в олімпійському спорті. 2016;2:45-50. Фахове видання України, яке включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus. *(Особистий внесок здобувача полягає в проведенні дослідження, систематизації матеріалу та формулюванні висновків. Внесок співавтора – участь в обговоренні результатів дослідження).*
18. Матяш В, Митова Е. Аналіз характерних помилок у юних футболістів при виконанні тестів по технічній підготовленості. Спортивний вісник Придніпров'я. 2016;2:99-104. Фахове видання України, яке включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus. *(Особистий внесок здобувача полягає в проведенні дослідження, систематизації матеріалу та формулюванні висновків. Внесок співавтора – участь в обговоренні результатів дослідження).*
19. Митова О. Концепція формування системи контролю в процесі багаторічного удосконалення в командних спортивних іграх. Костюкевич ВМ, редактор. Фізична культура спорт та здоров'я нації. 2016;1:353-9. Фахове видання України.
20. Митова О. Проблеми контролю у командних спортивних іграх у зв'язку з сучасними тенденціями їх розвитку. Костюкевич ВМ, редактор. Фізична культура, спорт та здоров'я нації. 2016;2:184-190. Фахове видання України.
21. Митова ОО, Онищенко ВМ. Проблеми контролю в баскетболі на етапі початкової підготовки в зв'язку з тенденцією до ранньої спеціалізації. Вісник Запорізького національного університету: Серія. Фізичне виховання та спорт. 2016;2:143-53. Фахове видання України. *(Особистий внесок здобувача полягає в організації дослідження, систематизації матеріалу та формулюванні висновків. Внесок співавтора – участь в*

- обговоренні результатів дослідження).*
22. Мітова О, Онищенко В. Структура та зміст навчально-тренувального процесу дітей 6-7 років на першому році занять міні-баскетболом. Спортивний вісник Придніпров'я. 2017;2:101-8. Фахове видання України, яке включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus. *(Особистий внесок здобувача полягає в організації дослідження, систематизації матеріалу та формулюванні висновків. Внесок співавтора – організації окремих напрямків дослідження).*
 23. Овчаренко С, Мітова О. Проблеми контролю у футболі в зв'язку з сучасними тенденціями його розвитку. Фізична культура, спорт та здоров'я нації. 2017;3(22):371-7. Фахове видання України. *(Особистий внесок здобувача полягає в проведенні дослідження, систематизації матеріалу та формулюванні висновків. Внесок співавтора – організації окремих напрямків дослідження).*
 24. Шинкарук О, Мітова О. Система контролю підготовки початківців у командних спортивних іграх: проблемні питання та сучасні підходи. Спортивний вісник Придніпров'я. 2017;1:105-12. Фахове видання України, яке включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus. *(Особистий внесок здобувача полягає в проведенні дослідження, систематизації матеріалу та формулюванні висновків. Внесок співавтора – участь в обговоренні результатів дослідження).*
 25. Мітова О. Обґрунтування методичного підходу до розробки системи комплексного контролю підготовленості спортсменів в командних ігрових видах спорту (на прикладі баскетболу). Фізична культура, спорт та здоров'я нації. 2017;4(23):86-93. Фахове видання України.
 26. Мітова О, Івченко О. Вдосконалення системи тестів для контролю технічної та спеціальної фізичної підготовленості баскетболістів на етапі попередньої базової підготовки на основі факторного аналізу. Науковий

- часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 15: Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). 2017;12(94):58-62. Фахове видання України, яке включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus. *(Особистий внесок здобувача полягає в організації дослідження, систематизації матеріалу та формулюванні висновків. Внесок співавтор – участь в обговоренні результатів дослідження).*
27. Мітова О, Івченко О. Наукове обґрунтування алгоритму комплексного контролю підготовленості баскетболістів на етапі попередньої базової підготовки. Спортивний вісник Придніпров'я. 2018;3:83-92. Фахове видання України, яке включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus. *(Особистий внесок здобувача полягає в організації дослідження, систематизації матеріалу та формулюванні висновків. Внесок співавтора – організації окремих напрямків дослідження).*
28. Мітова О, Івченко О. Оптимізація структури педагогічного контролю у дитячо-юнацькому баскетболі на підставі думки експертів. Фізична культура, спорт та здоров'я нації 2018;6(25):170-5. Фахове видання України. *(Особистий внесок здобувача полягає в проведенні дослідження, систематизації матеріалу та формулюванні висновків. Внесок співавтора – організації окремих напрямків дослідження).*
29. Овчаренко С, Мітова О, Матяш В. Модельні характеристики функціональної та фізичної підготовленості футболістів із церебральним паралічем з урахуванням ступеня ураження опорно-рухового апарату. Спортивний вісник Придніпров'я. 2019;2:30-6. DOI: 10.32540/2071-1476-2019-1-030. Фахове видання України, яке включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus. *(Особистий внесок здобувача полягає в проведенні дослідження, систематизації матеріалу та формулюванні висновків. Внесок співавторів – організації окремих*

напряжків дослідження).

30. Мітова О. Уніфікований алгоритм комплексного контролю підготовленості спортсменів у командних спортивних іграх. Наука в олімпійському спорті. 2019;2:16-28. DOI:10.32652/olympic2019.2_2. Фахове видання України, яке включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus.
31. Мітова О, Онищенко В. Зміст і засоби контролю теоретичної підготовленості баскетболістів на етапі початкової підготовки. Спортивний вісник Придніпров'я. 2019;4:74-84. DOI: 10.32540/2071-1476-2019-4-074. Фахове видання України, яке включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus. *(Особистий внесок здобувача полягає в створенні ідеї, систематизації матеріалу та формулюванні висновків. Внесок співавтора – організації окремих напрямків дослідження).*
32. Solovey OM, Mitova OO, Solovey DO, Boguslavskiy VV, Ivchenko OM. Analysis and generalization of competitive activity results of handball clubs in the game development aspect. Pedagogy of physical culture and sports (Pedagogics, psychology, medical-biological problems of physical training and sports) [Internet]. 2020;24(1):36-43. Available from: <https://doi.org/10.15561/18189172.2020.0106>. Стаття у фаховому виданні України, яке включено до міжнародної наукометричної бази Web of Science Core Collection. *(Особистий внесок здобувача полягає в організації дослідження, систематизації матеріалу. Внесок співавторів – участь в обговоренні результатів дослідження).*
33. Мітова О, Грюкова В, Терентьев С, Раковська І, Шкода М. Контроль ефективності використання півсфери «BOSU» в процесі допоміжної фізичної підготовки баскетболістів на етапі підготовки до вищих досягнень. Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія №15.

- Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). 2020;2(122):116-121. DOI 10.31392/NPU-nc.series15.2020.2(122).23. Фахове видання України, яке включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus. *(Особистий внесок здобувача полягає в проведенні дослідження, систематизації матеріалу та формулюванні висновків. Внесок співавторів – участь в обговоренні результатів дослідження).*
34. Мітова О. Особливості ієрархічної структури знань про контроль змагальної діяльності у командних спортивних іграх з позиції системного підходу. Спортивні ігри [Internet]. 2020;4(18):31-43. doi: 10.15391/si.2020-4.04. Фахове видання України, яке включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus.
35. Мітова О. Технологія реалізації системи контролю у командних спортивних іграх в процесі багаторічного удосконалення. Фізична культура, спорт та здоров'я нації. 2020;10(29):83-91. Фахове видання України.
36. Мітова О. Елементи ієрархічної структури знань про контроль у командних спортивних іграх з позиції системного підходу. Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія №15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). 2020;6(126):68-76. DOI 10.31392/NPU-nc.series 15.2020.6(126).15. Фахове видання України, яке включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus.
37. Мітова О. Формування системи тестів для контролю підготовленості гравців у командних спортивних іграх. Спортивна наука та здоров'я людини [Internet]. 2020;2.88-101. Доступ: . Фахове видання України.
38. Мітова О, Івченко О. Інтегральна оцінка та нормативні шкали оцінювання показників спеціальної фізичної підготовленості баскетболістів на етапі попередньої базової підготовки. Науковий часопис НПУ імені М.П.

Драгоманова. Серія № 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). 2020;8(128);121-4. Фахове видання України, яке включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus. *(Особистий внесок здобувача полягає в організації дослідження, систематизації матеріалу та формулюванні висновків. Внесок співавтора – участь в обговоренні результатів дослідження).*

Наукові праці, які засвідчують апробацію результатів дисертації

39. Мітова О, Матяш В. Сучасний стан технічної підготовленості юних футболістів на етапі попередньої базової підготовки. Фізична культура, спорт та здоров'я нації. 2014;2(18):137-143. Фахове видання України. *(Особистий внесок здобувача полягає в організації дослідження, систематизації матеріалу та формулюванні висновків. Внесок співавтора – організації окремих напрямків дослідження).*
40. Митова Е, Івченко О. Характеристика контролю інтегральної підготовленості баскетболістів на етапі попередньої базової підготовки. В: Матеріали 14-ї Міжнародної науково-практичної конференції Фізична культура, спорт та здоров'я; 2014 Груд. 10-12; Харків. Харків : ХДАФК; 2014:101-4 *(Особистий внесок здобувача полягає в організації, проведенні дослідження, систематизації матеріалу та формулюванні висновків. Внесок співавтора – участь в обговоренні результатів дослідження).*
41. Митова Е, Івченко О. Комплексний контроль як неотъемлемая часть процесса подготовки юных баскетболистов в ДЮСШ Украины. В: сборник статей 6-й Международной научно-практической конференции Здоровье для всех; 2015 Апр. 23-24; Пинск. Пинск: ПолесГУ; 2015:295-300. *(Особистий внесок здобувача полягає в організації дослідження, систематизації матеріалу та формулюванні висновків. Внесок співавтора – участь в обговоренні результатів дослідження).*

- участь в обговоренні результатів дослідження).
42. Мітова О, Івченко О. Інтегральна підготовленість баскетболістів 12-13 років та її контроль на етапі попередньої базової підготовки. В: Матеріали 15-ї Міжнародної науково-практичної конференції молодих учених; 2015 Квіт. 23-24. Том II. 2015:188-190. *(Особистий внесок здобувача полягає в систематизації матеріалу та формулюванні висновків Внесок співавтора – участь в обговоренні результатів дослідження).*
43. Мітова Е, Онищенко В. Контроль фізического развития и физической подготовленности детей 6-7 лет на первом году занятий мини-баскетболом. В: Cultura fizică și sportul într-o societate bazată pe cunoaștere : Conferință Științifică Internațională «Cultura fizică și sportul într-o societate bazată pe cunoaștere», conferința științifică internațională; 2015 Noiemb. 6-7; Chișinău. Chișinău : USEFS; 2015:155-8. *(Особистий внесок здобувача полягає в проведенні дослідження, систематизації матеріалу та формулюванні висновків. Внесок співавтора – участь в обговоренні результатів дослідження).*
44. Мітова О. Значущість формування системи знань про контроль у командних спортивних іграх. В: Матеріали 15-ї Міжнародної науково-практичної конференції Фізична культура, спорт та здоров'я; 2015 Груд. 10-11; Харків. 2015: 56-8.
45. Мітова О, Онищенко В. Технологія початкової підготовки дітей 6-7 років у міні-баскетболі. В: Матеріали 15-ї Міжнародної науково-практичної конференції Фізична культура, спорт та здоров'я; 2015 Груд. 10-11; Харків. 2015:76-8. *(Особистий внесок здобувача полягає в організації дослідження, систематизації матеріалу та формулюванні висновків. Внесок співавтора – участь в обговоренні результатів дослідження).*
46. Мітова О. Сучасний стан контролю фізичного розвитку баскетболістів на етапі попередньої базової підготовки. В: Матеріали 15-ї Міжнародної

- науково-практичної конференції Фізична культура, спорт та здоров'я; 2015 Груд. 10-11; Харків. 2015:30-2.
47. Мітова О. Сучасний стан системи контролю в командних іграх. В: Тези доповідей 8-ї міжнародної наукової конференції молодих учених Молодь та олімпійський рух, присвяченої 85-річчю Національного університету фізичного виховання і спорту України; 2015 Вер. 10-11; Київ. 2015:106-7.
48. Шинкарук О, Безмылов Н, Митова Е. Комплексная оценка уровня подготовленности баскетболистов при проведении ежегодной процедуры драфта в профессиональные клубы НБА. Фізична культура, спорт та здоров'я нації. 2016;2:112-9. Фахове видання України. *(Особистий внесок здобувача полягає в організації дослідження, систематизації матеріалу та формулюванні висновків. Внесок співавторів – організації окремих напрямків дослідження).*
49. Мітова О, Івченко О. Стан контролю психологічної підготовленості баскетболістів на етапі попередньої базової підготовки. В: Матеріали 2-ї міжнародної науково-практичної інтернет-конференції Актуальні проблеми медико-біологічного забезпечення фізичної культури, спорту та фізичної реабілітації; 2016 Квіт. 21; Харків. 2016:274-9. *(Особистий внесок здобувача полягає в організації, систематизації матеріалу та формулюванні висновків. Внесок співавтора – участь в обговоренні результатів дослідження).*
50. Мітова О. Особливості контролю технічної підготовленості в захисті у баскетболістів на етапі спеціалізованої базової підготовки. В: Тези доповідей 9-ї Міжнародної наукової конференції молодих учених Молодь та олімпійський рух; 2016 Жовт. 12-13; Київ. 2016:76-7.
51. Мітова О. Стан системи контролю в баскетболі в зв'язку з сучасними тенденціями його розвитку. В: Матеріали 1-ї Всеукр. (з міжнародною участю) науково-практичної інтернет-конференції Баскетбол: історія,

- сучасність, перспективи. Дніпро: ДДІФКіС; 2016:167-71.
52. Мітова О, Онищенко В. Аналіз сучасних підходів до структури та змісту навчально-тренувального процесу на етапі початкової підготовки у спортивних іграх. В: матеріали 16-ї Міжнародної науково-практичної конференції Фізична культура, спорт і здоров'я: стан і перспективи в умовах сучасного українського державотворення в контексті 25-річчя Незалежності України; 2016 Груд. 8-9; Харків. 2016:151-4. *(Особистий внесок здобувача полягає в організації, проведенні дослідження, систематизації матеріалу та формулюванні висновків. Внесок співавтора – участь в обговоренні результатів дослідження).*
53. Мітова О. Аналіз застосування комп'ютерних технологій у контролі різних видів підготовленості спортсменів у командних ігрових видах спорту. В: The 17 International Academic Congress «History, Problems and Prospects of Development of Modern Civilization»; 2016 January 25-27; Japan, Tokyo. Papers and commentaries volume 2 «Tokyo University Press»; 2016:639-44.
54. Мітова О. Проблеми контролю у командних спортивних іграх на другій стадії багаторічної підготовки. Спортивные игры №1. 2017:24-28.
55. Мітова О. Обґрунтування концепції формування системи контролю в процесі багаторічного удосконалення у командних спортивних іграх. В: матеріали 17-ї Міжнародної науково-практичної конференції Фізична культура, спорт та здоров'я; 2017 Груд. 7-8; Харків: ХДАФК. 2017:170-4.
56. Мітова О. Обґрунтування підходу до розробки алгоритму комплексного контролю підготовленості спортсменів у командних ігрових видах спорту. В: Збірник тез доповідей 9-ї Міжнародної конференції молодих вчених Молодь та олімпійський рух; 2018 Квіт. 10-12; Київ. 2018. с. 177-8.
57. Мітова О. Особливості контролю змагальної діяльності у командних спортивних іграх на першій стадії багаторічної підготовки. Фізична

- культура, спорт та здоров'я: стан проблеми та перспективи. В: Матеріали 18-ї Міжн. науково-практ. конф. Фізична культура, спорт та здоров'я: стан, проблеми та перспективи; 2018 Груд. 14; Харків: ХДАФК; 2018: 96-9.
58. Митова Е. Совершенствование системы контроля на протяжении многолетней подготовки в командных спортивных играх. В: Материалы 22-го Международного научного конгресса Олимпийский спорт и спорт для всех; 2018 Окт. 25-28; Тбилиси. 2018:439-44.
59. Мітова О. Сучасні тенденції розвитку командних спортивних ігор як передумова формування уніфікованої системи контролю в процесі багаторічної підготовки. В: збірник тез доповідей 12-ї Міжнародної конференції молодих вчених Молодь та олімпійський рух; 2019 Трав. 17; Київ. 2019:144-6.
60. Мітова О. Застосування комп'ютерних програм в системі контролю підготовленості спортсменів у командних ігрових видах спорту. В: Матеріали 2-ї Всеукраїнської електронної науково-практичної конференції з міжнародною участю Інноваційні та інформаційні технології у фізичній культурі, спорті, фізичній терапії та ерготерапії; 2019 Квіт. 18; Київ. 2019:34-5.
61. Мітова О. Особливості та спрямованість системи контролю у командних спортивних іграх на різних стадіях багаторічної підготовки. В: Тези 23-ї Міжнародної науково-практичної конференції Молода спортивна наука України; 2019 Квіт. 18-19; Львів. 2019:18-9.
62. Мітова О, Полякова В. Формування мотивації до занять баскетболом засобами теоретичної підготовки протягом першого року навчання. В: Матеріали 3-ї Міжнародної науково-практичної конференції Сучасні тенденції та перспективи розвитку фізичної підготовки та спорту Збройних Сил України, правоохоронних органів, рятувальних та інших

- спеціальних служб на шляху євроатлантичної інтеграції України; 2019 Лист. 21-22; Київ:2019:353-5 *(Особистий внесок здобувача полягає в організації, проведенні дослідження, систематизації матеріалу та формулюванні висновків. Внесок співавтора – участь в обговоренні результатів дослідження).*
63. Мітова О. Формування системи тестів різних складових у процесі багаторічної підготовки спортсменів у командних спортивних іграх. В: збірник тез наукових доповідей 19-ї Міжнародної науково-практичної конференції Фізична культура, спорт та здоров'я: стан проблеми та перспективи; 2019 Груд. 6; Харків. Харків : ХДАФК; 2019:58-60.
64. Мітова О. Особливості ієрархічної структури знань щодо контролю у командних спортивних іграх у різних періодах річного макроциклу. In: Abstracts of the 3rd International scientific and practical conference The world of science and innovation. Cognum Publishing House. London, United Kingdom. 2020:438-44.
65. Мітова О, Івченко О. Контроль та критерії оцінки змагальної діяльності баскетболістів на першій стадії багаторічної підготовки. In: Abstracts of the 3rd International scientific and practical conference Fundamental and applied research in the modern world. BoScience Publisher. Boston, USA. 2020:461-6. *(Особистий внесок здобувача полягає в організації, проведенні дослідження, систематизації матеріалу та формулюванні висновків. Внесок співавтора – участь в обговоренні результатів дослідження).*

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

66. Мітова О, Сушко Р. Методи наукових досліджень в баскетболі [навчальний посібник для студентів, викладачів, тренерів]. Дніпропетровськ: ДДІФКіС; 2015. 216 с. *(Особистий внесок здобувача*

- полягає у формуванні ідеї, розробці та систематизації матеріалу. Внесок співавтора – участь в обговоренні результатів дослідження).*
67. Митова Е, Матяш В. Совершенствование процесса технической подготовки футболистов на этапе предварительной базовой подготовки [монографія]. Днепропетровск: «Инновация»; 2015. 270 с. *(Особистий внесок здобувача полягає в проведенні аналізу, систематизації матеріалу. Внесок співавтора – участь в обговоренні результатів дослідження).*
68. Митова О, Сушко Р. Тестування баскетболістів [навчальний посібник для студентів, викладачів, тренерів]. Дніпропетровськ: Вид. «Інновація»; 2016. 140с. *(Особистий внесок здобувача полягає у формуванні ідеї, розробці та систематизації матеріалу. Внесок співавтора – участь в обговоренні результатів дослідження).*
69. Дорошенко Е, Сердюк Д, Митова О. Удосконалення техніко-тактичних дій висококваліфікованих гандболістів: проблеми, пошуки, шляхи вирішення. [монографія]. Запорозьке, 2016. 312 с. *(Особистий внесок здобувача полягає в написанні 2 розділу. Внесок співавторів – написання інших розділів).*
70. Поплавський Л, Маслова О, Безмилов М, Митова О, Мурзін Є, Четвертак О. Баскетбол. Навчальна програма для дитячо-юнацьких спортивних шкіл, спеціалізованих дитячо-юнацьких спортивних шкіл олімпійського резерву, шкіл вищої спортивної майстерності та спеціалізованих навчальних закладів спортивного профілю. Київ: Республіканський науково-методичний кабінет Міністерства молоді та спорту України, 2019. 165 с. *(Особистий внесок здобувача полягає у формуванні системи контролю для баскетболістів на різних етапах багаторічної підготовки. Внесок співавторів – підготовка інших розділів).*
71. Митова О, Онищенко В. Теоретичний практикум з міні-баскетболу для дітей першого року навчання. Дніпро; 2019. 68 с. *(Особистий внесок*

здобувача полягає у формуванні ідеї, розробці та систематизації матеріалу. Внесок співавтора – участь в обговоренні результатів дослідження).

Авторські свідоцтва

72. Мітова ОО, автор. Уніфікований алгоритм комплексного контролю підготовленості спортсменів у командних спортивних іграх. Свідоцтво України про реєстрацію авторського права на твір № 90707. 2019 Лип 15.
73. Мітова ОО, Івченко ОМ, автори. Комплексний контроль підготовленості баскетболістів на етапі попередньої базової підготовки. Свідоцтво України про реєстрацію авторського права на твір № 90610. 2019 Лип 12.
74. Мітова ОО, Онищенко ВМ, автори. Теоретичний практикум з міні-баскетболу для дітей першого року навчання. Свідоцтво України про реєстрацію авторського права на твір № 90708. 2019 Лип 15.
75. Мітова ОО, Онищенко ВМ, автори. Чотириблокова структура та зміст навчально-тренувального процесу баскетболістів першого року навчання «Знайомство-Інтерес-Адаптація-Звичка». Свідоцтво України про реєстрацію авторського права на твір № 90609 2019 Лип 12.

Відомості про апробацію результатів дисертації

№ з/п	Назва конференції, конгресу, симпозиуму, семінару	Дата та місце проведення	Форма участі
1.	VI Міжнародна науково-практична конференція «Здоров'я для всіх»	Пінськ, квітень 2015 р.	Публікація
2.	X науково-практична конференція «Проблеми та перспективи розвитку спортивних ігор та єдиноборств у вищих навчальних закладах»	Харків, 2014 р.	Публікація
3.	Науково-методична конференція «Фізичне виховання, спорт і основи здорового способу життя в сучасному суспільстві»	Дніпропетровськ, 2014 р.	Доповідь та публікація
4.	Міжнародна науково-практична конференція «Основні напрямки розвитку фізичної культури, спорту та фізичної реабілітації»	Дніпро, жовтень 2014 р.	Доповідь та публікація
5.	XIV Міжнародна науково-практична конференція «Фізична культура, спорт та здоров'я»	Харків, грудень 2014 р.	Доповідь та публікація
6.	VI Міжнародна науково-практична конференція «Здоров'я для всіх»	Пінськ, квітень 2015 р.	Публікація

7.	XV Міжнародна науково-практична конференція молодих учених.	Суми, квітень 2015 р.	Публікація
8.	VIII Міжнародна наукова конференція «Молодь та олімпійський рух»	Київ, вересень 2015 р.	Публікація
9.	X Міжнародна науково-практична конференція «Основні напрямки розвитку фізичної культури, спорту та фізичної реабілітації»	Дніпро, жовтень 2015 р.	Доповідь та публікація
10.	Conferința Științifică Internațională «Cultura fizică și sportul într-o societate bazată pe cunoaștere»	noiemb. 2015	Публікація
11.	XV Міжнародна науково-практична конференція «Фізична культура, спорт та здоров'я»	Харків, грудень 2015 р.	Доповідь та публікація
12.	The XVII International Academic Congress "History, Problems and Prospects of Development of Modern Civilization"	Tokyo, January 2016	Публікація
13.	International Scientific Congress «Sport. Olympism. Health»	Chisinau, 2016	Публікація
14.	II Міжнародної науково-практичної конференції. Фізична культура, спорт та	Харків, квітень 2016 р.	Доповідь та публікація

	здоров'я: актуальні проблеми біологічного забезпечення фізичної культури, спорту та фізичної реабілітації		
15.	IX Міжнародна наукова конференція молодих учених «Молодь та Олімпійський рух»	Київ, жовтень 2016 р.	Публікація
16.	XI Міжнародна науково-практична конференція «Основні напрямки розвитку фізичної культури, спорту та фізичної реабілітації»	Дніпро, жовтень 2016 р.	Доповідь та публікація
17.	X Міжнародна науково-практична конференція «Фізична культура, спорт та здоров'я нації»	Вінниця, листопад 2016 р.	Доповідь
18.	XVI Міжнародна науково-практична конференція «Фізична культура, спорт і здоров'я: стан і перспективи в умовах сучасного українського державотворення в контексті 25-річчя Незалежності України»	Харків, грудень 2016 р.	Публікація
19	I Всеукраїнська з міжнародною участю науково-практична інтернет-конференція «Баскетбол: історія, сучасність,	Дніпро, грудень 2016 р.	Доповідь та публікація

	перспективи»		
20.	ХІІ Міжнародна науково-практична конференція «Проблеми та перспективи розвитку спортивних ігор та єдиноборств у вищих навчальних закладах»	Харків, 2016	Публікація
21.	ХІІІ Міжнародна наукова конференція «Проблеми і перспективи розвитку спортивних ігор та єдиноборств у вищих навчальних закладах»	Харків, лютий 2017 р.	Публікація
22.	Конференції молодих учених ПДАФКіС «Молоді науковці – спорту Придніпров'я»	Дніпро, лютий 2017 р.	Доповідь
23.	Науково-методична конференція «Фізичне виховання, спорт і основи здорового способу життя в сучасному суспільстві»	Дніпро, травень 2017 р.	Доповідь
24.	Х міжнародна конференція «Молодь та олімпійський рух»	Київ, травень 2017 р.	Публікація
25.	Міжнародна науково-практична конференція «Основні напрямки розвитку фізичної культури, спорту та фізичної реабілітації»	Дніпро, жовтень 2017 р.	Доповідь та публікація
26.	Міжнародна конференція «Сталий розвиток і спадщина у	Київ, листопад 2017 р.	Доповідь

	спорті: проблеми та перспективи»		
27.	XVII Міжнародна науково-практична конференція «Фізична культура, спорт та здоров'я»	Харків, грудень 2017 р.	Публікація
28.	Ліцензійні тренерські курси з баскетболу категорії «PRO»	Київ, січень 2018 р.	Лекція
29.	Ліцензійні тренерські курси з баскетболу категорії «А» та «В»	Київ, січень 2018 р.	Лекція
30.	Ліцензійні тренерські курси з баскетболу категорії «А» та «В»	Одеса, 2018	Лекція
31.	Ліцензійні тренерські курси з баскетболу категорії «А» та «В»	Рівне, 2018	Лекція
32.	XI Міжнародна конференція молодих вчених «Молодь та олімпійський рух»	Київ, квітень 2018 р.	Публікація
33.	Міжнародна науково-практична конференція «Основні напрямки розвитку фізичної культури, спорту та фізичної реабілітації»	Дніпро, жовтень 2018 р.	Доповідь
34.	XXII Международный научный конгресс «Олимпийский спорт и спорт для всех»	Тбилиси, октябрь 2018 г.	Доповідь та публікація
35.	Міжнародна конференція «Сталий розвиток і спадщина у спорті: проблеми та	Київ, листопад 2018 р.	Доповідь

	перспективи»		
36.	XVIII Міжнародна науково-практична конференція «Фізична культура, спорт та здоров'я»	Харків, грудень 2018 р.	Публікація
37.	Ліцензійні тренерські курси з баскетболу категорії «А» та «В»	Київ, 2019	Лекція
38.	Ліцензійні тренерські курси з баскетболу категорії «А» та «В»	Одеса, 2019	Лекція
39.	Ліцензійні тренерські курси з баскетболу категорії «А» та «В»	Рівне, 2019	Лекція
40.	Ліцензійні тренерські курси з баскетболу категорії «А» та «В»	Суми, 2019	Лекція
41.	Ліцензійні тренерські курси з баскетболу категорії «А» та «В»	Харків, 2019	Лекція
42.	Ліцензійні тренерські курси з баскетболу категорії «А» та «В»	Львів, 2019	Лекція
43.	Ліцензійні тренерські курси з баскетболу категорії «А» та «В»	Запоріжжя, 2019	Лекція
44.	Ліцензійні тренерські курси з баскетболу категорії «А» та «В»	Кам'янське, 2019	Лекція
45.	II Всеукраїнська електронна науково-практична конференція з міжнародною участю «Інноваційні та інформаційні технології у фізичній культурі, спорті, фізичній терапії та	Київ, квітень 2019 р.	Публікація

	ерготерапії»		
46.	XXIII Міжнародна науково-практична конференція «Молода спортивна наука України»	Львів, квітень 2019 р.	Публікація
47.	XII Міжнародна конференція молодих вчених «Молодь та олімпійський рух»	Київ, травень 2019 р.	Публікація
48.	Міжнародна науково-практична конференція «Здоров'я, фізичне виховання і спорт: перспективи та кращі практики»	Київ, травень 2019 р.	Доповідь
49.	Регіональна науково-методична конференція «Фізичне виховання, спорт і основи здорового способу життя в сучасному суспільстві»	Дніпро, травень 2019 р.	Доповідь
50.	XIV Міжнародна науково-практична конференція «Основні напрямки розвитку фізичної культури, спорту та фізичної реабілітації»	Дніпро, жовтень 2019 р.	Доповідь та публікація
51.	XI Міжнародна конференція «Фізична культура, спорт та здоров'я нації»	Вінниця, жовтень- листопад 2019 р.	Доповідь
52.	III Міжнародна науково-практична конференція «Сучасні тенденції та перспективи	Київ, листопад 2019 р.	Доповідь та публікація

	розвитку фізичної підготовки та спорту Збройних Сил України, правоохоронних органів, рятувальних та інших спеціальних служб на шляху євроатлантичної інтеграції України»		
53.	Міжнародна конференція «Сталий розвиток і спадщина у спорті: проблеми та перспективи»	Київ, листопад 2019 р.	Доповідь
54.	XIX Міжнародної науково-практичної конференції «Фізична культура, спорт та здоров'я: стан проблеми та перспективи»	Харків, грудень 2019 р.	Доповідь та публікація
55.	VII Всеукраїнська науково-практична конференція «Фізичне виховання, спорт та здоров'я людини: досвід, проблеми, перспективи» (у циклі Анохінських читань)	Київ, грудень 2019 р.	Доповідь
56.	Міжнародна конференція «Сталий розвиток і спадщина у спорті: проблеми та перспективи»	Київ, 2020	Доповідь
57.	XX Міжнародна науково-	Дніпро, 2020	Доповідь

	практична конференція «Основні напрямки розвитку фізичної культури, спорту та фізичної реабілітації»		
58.	XX Міжнародна науково- практична конференція «Фізична культура, спорт та здоров'я: стан, проблеми та перспективи»	Харків, 2020	Доповідь та публікація
59.	The 3rd International scientific and practical conference «The world of science and innovation»	London, 2020.	Публікація
60.	The 3rd International scientific and practical conference «Fundamental and applied research in the modern world»	Boston, 2020.	Публікація

Додаток В**Шанований респондент!**

З метою удосконалення системи контролю, теоретико-методичних основ тестування та системи оцінки підготовленості баскетболістів, просимо Вас висловити свою думку стосовно системи контролю на різних етапах багаторічної підготовки спортсменів у командних спортивних іграх.

Велике прохання до Вас - будьте максимально об'єктивними.

Прізвище, ім'я _____; вік _____;

вид спорту _____ баскетбол _____;

спортивний розряд (звання): _____ КМС _____;

тренерська категорія, звання (за наявності): вища категорія, ЗТУ;

науковий ступінь, звання (за наявності): _____-----_____;

стаж роботи тренером та/або викладачем: __тренером 28 років _____;

місце праці: _____ ДЮСШ _____.

Умовні позначення:

ПП – етап початкової підготовки 6-9 років;

ПБП – етап попередньої базової підготовки – 10-12;

СБП – етап спеціалізованої базової підготовки – 13-15;

ПдВД – етап підготовки до вищих досягнень – 16-21 років;

МРІМ – етап максимальної реалізації індивідуальних можливостей – 22-28 років;

ЗіП – етапи збереження вищої спортивної майстерності (29-32) та поступового зниження досягнень – (32 років та понад років) .

Зазначте зі спортсменами якої кваліфікації та на яких етапах багаторічної підготовки Вам доводилося працювати (відзначте відповідь зручним для Вас способом у відповідній клітинці):

	етап початкової підготовки
	етап попередньої базової підготовки
	етап спеціалізованої базової підготовки
	етап підготовки до вищих досягнень
	етап максимальної реалізації індивідуальних можливостей
	етапи збереження вищої спортивної майстерності та поступового зниження досягнень

ПИТАННЯ ЩОДО ВДОСКОНАЛЕННЯ КОНТРОЛЮ ПІДГОТОВЛЕНОСТІ

1. Як часто Ви проводите тестування фізичних, технічних та інших здібностей баскетболістів Вашої команди? Відзначте галочкою або плюсом напроти відповідного варіанту.

1.	1 раз на рік у підготовчому періоді	
2.	2 рази на рік у підготовчому та напочатку перехідного	
3.	2 рази на рік перед початком підготовчого і наприкінці підготовчого періоду	
4.	Зовсім не проводжу тестів, орієнтуюсь лише на статистичний протокол змагальної діяльності	
5.	Один раз на рік у перехідному періоді	
6.	Свій варіант відповіді	

2. Чи вважаєте Ви, що окрім тестування індивідуальних здібностей баскетболістів необхідно застосовувати контрольні вправи для групи гравців, та контрольні вправи для команди (5 гравців), що в більшій мірі буде віддзеркалювати суть командної гри?

1.	Так, згоден, але таких тестів не існує	
2.	Ні, вважаю, що індивідуальні здібності є інформативними для мене	
3.	Так, думаю це б покращило систему управління тренувальним процесом у командній грі	
4.	Свій варіант відповіді	

3. Чи вважаєте Ви, що контрольні тести, які запропоновано навчальною програмою ДЮСШ не узгоджено зі змістом навчального матеріалу на рік? Тобто навчасмо одному, а контролюємо інше??? (Наприклад, навчаємо техніки кидка у стрибку, а контролюємо кидок у русі після подвійного кроку).

1.	Так, однакові тести для всіх вікових категорій це неправильно	
2.	Ні, вважаю, що тести повинні бути однакові й так можна спостерігати за тенденцією до покращення від року в рік	
3.	Так, думаю, що тести повинні бути узгоджено з тим матеріалом, який вивчається	
4.	Свій варіант відповіді	

5. Чи вважаєте Ви, що для вдосконалення системи тестів у баскетболі з кожним роком навчання у ДЮСШ необхідно ускладнювати умови виконання технічних прийомів, які запропоновано тестом? Наприклад, змінювати спосіб виконання передачі або додавати умовного пасивного або активного захисника під час кидкових тестів???

1.	Так, вважаю такий підхід є більш відповідним специфіці та умовам гри	
2.	Ні, вважаю, що традиційний спосіб виконання тесту є більш інформативним	
3.	Свій варіант відповіді	

6. Враховуючи просторово-часові обмеження баскетболу, що обумовлені самими правилами гри (3, 5 та ін. секунд, часті випадки закінчення часу на атаку тощо) чи вважаєте Ви, що система тестів у баскетболі потребує вдосконалення щодо забезпечення тестами, умови яких передбачають виконання ТТД за обмежений час (тобто чи встигне гравець, або група гравців, або команда виконати контрольну вправу за обмежений час?), а не навпаки, як це було раніше (за який час виконає)?

1.	Так, вважаю такі тести дуже необхідні для контролю та підготовки	
2.	Ні, не бачу в цьому необхідності	
3.	Свій варіант відповіді	

ПИТАННЯ ЩОДО ВДОСКОНАЛЕННЯ КОНТРОЛЮ ЗМАГАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1. Чи застосовуєте Ви якісь додаткові протоколи для контролю змагальної діяльності Вашої команди, окрім статистичного та технічного протоколів затверджених ФБУ або ФІБА?

1.	Так, я (мій помічник) під час гри /під час перегляду відеозапису гри застосовую додатковий протокол для запису важливих показників змагальної діяльності або виконання завдань на гру	Так
2.	Ні, вважаю, що статистичного та технічного протоколів достатньо	
3.	Свій варіант відповіді	

2. Чи вважаєте Ви, що у дитячо-юнацькому баскетболі більш важливими є не кількість та результативність ТТД під час гри, а якість та техніка їх виконання???

1.	Так, завжди звертаю увагу на правильність та техніку виконання підбирань, кидків тощо	
2.	Ні, вважаю, що кількість важливіша, ніж спосіб виконання	
3.	Свій варіант відповіді	

3. Чи вважаєте Ви, що у дитячо-юнацькому баскетболі необхідно контролювати не тільки кількість ТТД під час гри, а й вміння та швидкість їх поєднувати під час ігрового фрагменту не припускаючись помилок ??? (Наприклад, ведення – передача; ловля – ведення-кидок у русі та ін.).

1.	Так, вважаю швидкість та правильність переходу від однієї дії до іншої є дуже важливим критерієм оцінки у контролі в баскетболі	Так
2.	Ні, вважаю, що це не важливо	
3.	Свій варіант відповіді	

4. Чи вважаєте Ви, що окрім кількісно-якісних показників ТТД у контролі змагальної діяльності необхідно фіксувати виконання тих технічних та тактичних дій, над якими працювали протягом підготовчого періоду та у передзмагальних мезоциклах? Наприклад: працювали над варіантом організації швидкого прориву, а протягом гри команда його не застосовує тощо

1.	Так, особливо у дитячо-юнацькому баскетболі	Так
2.	Ні, мене більше цікавить результат гри або перемога, а не засвоєння матеріалу над яким працювали	
3.	Свій варіант відповіді	

5. Чи вважаєте Ви, що окрім кількісно-якісних показників ТТД у контролі змагальної діяльності необхідно фіксувати характерні помилки, які є передумовами перед неправильними діями, це допоможе відстежити причинно-наслідкові зв'язки й краще відкорегувати навчально-тренувальний процес? (наприклад: гравець робить підбирання, але не завжди відсікає гравця (ставить спину) перед цим, або віддав пас й залишився на тому ж місці без руху тощо)

1.	Так, вважаю це більш важливим у контролі, особливо у дитячо-юнацькому баскетболі	Так
2.	Ні, мене більше цікавить статистика, а не якість виконання	
3.	Свій варіант відповіді	

Додаток Г

ПИТАННЯ ДЛЯ ВИЗНАЧЕННЯ ЗНАЧУЩОСТІ КОМПОНЕНТІВ ПІДГОТОВЛЕНОСТІ ГРАВЦІВ У БАСКЕТБОЛІ

Примітка: проранжируйте запропоновані варіанти відповідей залежно від їх значення. У колонці "ранг" проставте числа від "1" до "4-10", залежно від значущості певного напрямку. Число "1" відповідає найбільш значимому чиннику, відповідно до "4-10" - найменш значимий чинник. Якщо Ви вважаєте, що декілька чинників мають ідентичне значення - поставте їм однаковий ранг і пропустите наступне значення рангу залежно від кількості рівнозначних чинників.

1. Які сторони підготовки, є найбільш значущими для баскетболістів, з якими Ви зараз працюєте?

Сторони підготовки	Ранг
Технічна підготовка	
Психологічна підготовка	
Фізична підготовка	
Теоретична підготовка	
Тактична підготовка	
Інтегральна підготовка	

2. Які техніко-тактичні дії (ТТД) баскетболістів вашої команди є найбільш значущими?

ТТД	Ранг
Підбирання	
3-очкові кидки	
Атаквальні передачі	
2-очкові кидки	
Штрафні кидки	
Перехоплення	
Фоли	
Помилки	

3. Значущість компонентів технічної підготовки у баскетболістів

Технічні прийоми	Ранг
Кидки	
Ведення	
Передачі	
Стійка та пересування у нападі	
Ловля м'яча	
Зупинки та повороти	
Захисна стійка та пересування у захисті	

4. Значущість компонентів підготовки баскетболістів для ефективної змагальної діяльності

Показники	Ранг
Фізичні якості	
Технічні навички	
Тактичні навички	
Психологічні якості	
Функціональні можливості	
Психофізіологічні якості	
Морфологічні показники	

5. Значущість фізичних якостей у баскетболістів

Фізичні якості	Ранг
Спритність	
Швидкісно-силові якості	
Координаційні здібності	
Швидкість	
Швидкісна витривалість	
Гнучкість	
Сила	

6. Значущість психологічних характеристик у баскетболістів

Характеристики	Ранг
Властивості нервової системи	
Індивідуальні особливості психічних функцій (пам'ять, оперативне мислення, увага)	
Психологічні особливості комплектування команди	
Інтегральні показники особистісної готовності (емоційна стійкість, самооцінка психічного стану)	

7. Значущість морфофункціональних показників у баскетболістів

Показники	Ранг
Показники, що характеризують роботоздатність	
Психофізіологічні показники	
Морфологічні показники	
Показники, що характеризують серцево-судинну та дихальну системи	

8. Значущість спеціальних здібностей у баскетболістів

Показники	Ранг
Тактильні відчуття (відчуття м'яча)	
Відчуття часу	
Вестибулярна стійкість	
Поле периферійного зору	

Дякуємо за участь в нашому дослідженні!!!!

Додаток Д.1

**Значущість сторін підготовленості, компонентів та показників підготовленості
баскетболістів на першій стадії багаторічної підготовки (за даними експертного опитування, m = 20)**

Об'єкт експертизи	Експерти, m=20 x=m(n+1)/2=20*7/2=70																				$\sum_{i=1}^m x_i$	Pa нГ	$(\sum_{i=1}^m x_i) - \bar{x}$	$\left(\left(\sum_{i=1}^m x_i\right) - \bar{x}\right)^2$
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20				
Технічна підготовка	1	1	1	2	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	2	1	1	1	2	23	1	23-70=-47	47*47=2209
Психологічна підготовка	3	2	3	3	2	1	3	3	2	1	2	3	3	3	2	3	3	3	1	3	49	3	49-70=-21	21*21=441
Фізична підготовка	2	1	2	2	2	2	2	2	2	2	1	2	2	2	2	2	2	1	2	2	37	2	37-70=-33	33*33=1089
Теоретична підготовка	5	5	5	4	5	5	5	4	6	5	5	5	5	5	4	5	5	5	4	5	97	5	97-70=27	27*27=729
Тактична підготовка	4	5	4	4	4	4	5	4	4	4	6	4	4	4	4	4	4	4	4	4	84	4	84-70=14	14*14=196
Інтегральна підготовка	6	6	5	6	4	5	6	6	4	5	4	6	6	3	6	6	6	6	6	6	108	6	108-70=38	38*38=1444
Σ																							Σ =180	Σ =6108
W=12*S m2(n3-n) 20*20 *(6*6*6- 6)																							W=0,848	

M = кол-во експертів

A n – кол-во показателів

Додаток Д.2

**Значущість сторін підготовленості, компонентів та показників підготовленості
баскетболістів на другій стадії багаторічної підготовки (за даними експертного опитування, n = 15)**

Об'єкт експертизи	Експерти, m=15 $x=15*(6+1)/2= 15*7/2=52,5$															$\sum_{i=1}^m x_i$	Ранг	$(\sum_{i=1}^m x_i) - \bar{x}$	$\left(\left(\sum_{i=1}^m x_i \right) - \bar{x} \right)^2$
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15				
Технічна підготовка	3	1	1	5	1	1	1	1	2	1	1	1	2	1	1	23	1	23-52,5=-29,5	29,5*29,5=870,25
Психологічна підготовка	2	5	5	5	5	5	3	5	4	5	5	5	5	5	5	69	5	69-52,5= 16,5	16,5*16,5=272,25
Фізична підготовка	6	4	4	2	3	4	4	4	5	4	1	4	4	6	4	59	4	59-52,5=6,5	6,5*6,5=42,25
Теоретична підготовка	5	6	6	6	6	6	4	6	6	6	6	6	6	6	6	87	6	87-52,5=34,5	34,5*34,5=1190,25
Тактична підготовка	4	3	3	3	1	3	5	3	3	3	3	3	4	3	4	48	3	48-52,5=-4,5	4,5*4,5=20,25
Інтегральна підготовка	1	2	2	1	4	2	2	2	2	2	2	2	6	2	2	34	2	34-52,5=18,5	18,5*18,5=342,25
Σ																		$\Sigma=110$	$\Sigma=2737,5$
W																		$W=0,695$	

Додаток Д.3

**Значущість ТТД у баскетболістів на першій стадії багаторічної підготовки за даними експертного
опитування, n=20**

Об'єкт експертизи	Експерти, m=20 $x=20*(8+1)/2= 20*9/2=90$																				$\sum_{i=1}^m x_i$	Р а н г	$(\sum_{i=1}^m x_i) - \bar{x}$	$\left(\left(\sum_{i=1}^m x_i \right) - \bar{x} \right)^2$
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20				
Підбирання	1	1	1	4	1	1	1	3	2	1	1	1	6	1	1	1	2	1	4	2	36	1	36-90=-54	54*54=2916
Зочкові	7	8	7	6	7	7	8	7	6	7	7	7	5	7	7	7	7	6	7	7	135	7	135-90=45	45*45=2025
Атак. передачі	2	3	3	7	3	2	1	4	3	2	3	3	3	2	3	3	3	2	3	3	58	3	58-90=-32	32*32=1024
2-очкові кидки	3	2	2	1	2	2	2	2	1	4	2	3	2	2	4	2	5	2	1	2	46	2	46-90=-44	44*44=1936
Штрафні кидки	4	5	4	2	2	6	3	4	4	4	5	4	1	4	5	8	6	4	4	4	83	4	83-90=-7	7*7=49
Перехоплення	6	7	3	6	6	3	6	7	6	6	6	6	7	6	7	6	4	6	5	6	115	6	115-90=25	25*25=625
Фоли	8	6	8	8	7	8	8	8	7	8	8	8	8	8	8	4	8	7	8	8	151	8	151-90=61	61*61=3721
Помилки	5	2	5	5	5	5	7	5	8	5	8	5	5	5	5	2	5	1	6	5	99	5	99-90=9	9*9=81
Σ																							Σ =277	Σ =12377
W=16*S m2(n3-n) 20*20 * (8*8*8-8)																							W=0,982	

Додаток Д.4

Значущість ТТД у баскетболістів на другій стадії багаторічної підготовки за даними експертного опитування,

n=15

Об'єкт експертизи	Експерти , m=15 $x=15*(8+1)/2= 15*9/2=67,5$															$\sum_{i=1}^m x_i$	Р а н г	$(\sum_{i=1}^m x_i) - \bar{x}$	$\left(\left(\sum_{i=1}^m x_i \right) - \bar{x} \right)^2$
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15				
Підбирання	3	1	3	3	4	2	1	4	1	1	1	3	1	1	4	33	2	$33-67,5=-34,5$	$34,5*34,5=1190,25$
3 очкові	6	5	6	4	3	8	6	1	4	4	2	1	8	2	1	61	3	$61-67,5=-6,5$	$6,5*6,5=42,25$
Атак. передачі	5	6	5	5	2	1	3	5	3	3	6	4	2	7	5	62	4	$62-67,5=-5,5$	$5,5*5,5=30,25$
2-очкові кидки	1	3	1	2	1	3	2	2	2	2	3	5	5	3	2	37	1	$37-67,5=-30,5$	$30,5*30,5=930,25$
Штрафні кидки	2	4	2	1	6	5	4	6	6	6	4	6	3	4	6	65	5	$65-67,5=-2,5$	$2,5*2,5=6,25$
Перехоплення	4	2	4	6	5	7	5	7	5	5	5	2	6	6	3	72	6	$72-67,5=4,5$	$4,5*4,5=20,25$
Фоли	8	8	8	8	8	6	7	8	8	8	8	8	4	5	7	109	8	$109-67,5=41,5$	$41,5*41,5=1722,25$
Помилки	7	7	7	7	7	4	8	3	7	7	7	7	7	8	8	101	7	$101-67,5=33,5$	$33,5*33,5=1122,25$
Σ																		$\Sigma=159$	$\Sigma=5064$
W																		$W=0,714$	

Додаток Д.5

Значущість компонентів технічної підготовленості у нападі у баскетболістів на першій стадії багаторічної підготовки за даними експертного опитування, n=20

Об'єкт експертизи	Експерти , m=20 $\bar{x}=20*(7+1)/2= 20*8/2=80$																				$\sum_{i=1}^m x_{ia}$	Р н г	$(\sum_{i=1}^m x_i) - \bar{x}$	$\left(\left(\sum_{i=1}^m x_i \right) - \bar{x} \right)^2$
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20				
Кидки	2	2	1	2	4	2	2	3	1	2	2	1	2	2	1	2	2	2	2	1	38	2	38-80=-42	42*42=1764
Ведення	5	5	7	5	5	5	5	5	2	5	5	3	5	4	2	5	5	5	5	4	90	5	90-80=10	10*10=100
Передачі	1	1	2	3	2	1	3	1	1	2	1	2	1	3	1	1	2	1	3	1	33	1	33-80=-47	47*47=2209
Стійка та пересування у нападі	6	5	6	4	6	6	6	2	3	6	5	6	6	6	6	6	7	6	5	6	110	6	110-80=30	30*30=900
Ловля м'яча	3	2	3	3	3	4	6	3	5	3	3	4	2	3	4	3	3	3	3	3	66	3	66-80=-14	14*14=196
Зупинка та повороти	7	3	7	7	7	7	7	7	7	7	7	5	7	7	7	2	7	7	6	7	128	7	128-80=48	48*48=2304
Захисна стійка та пересування у захисті	4	4	4	6	4	4	1	6	4	4	4	4	3	4	4	5	4	3	4	4	86	4	80-80=6	6*6=36
Σ																							S=197	S=7509
W																							W=0,782	

Додаток Д.6

Значущість компонентів технічної підготовленості у нападі у баскетболістів на другій стадії багаторічної підготовки за даними експертного опитування, n=15

Об'єкт експертизи	Експерти , m=15 $x=15*(7+1)/2= 15*8/2=60$															$\sum_{i=1}^m x_i$	Р а н г	$(\sum_{i=1}^m x_i) - \bar{x}$	$\left(\left(\sum_{i=1}^m x_i \right) - \bar{x} \right)^2$
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15				
Кидки	1	1	1	2	1	1	2	1	1	1	1	1	4	4	1	22	1	22-60=-38	38*38=1444
Ведення	2	2	3	1	3	2	1	2	2	2	5	2	6	1	4	38	2	38-60=-22	22*22=484
Передачі	3	3	2	3	2	5	3	3	3	3	3	3	2	2	3	43	3	43-60=-17	17*17=289
Стійка та пересування у нападі	4	4	5	4	6	7	5	7	7	7	2	5	3	5	5	79	5	79-60=19	19*19=361
Ловля м'яча	5	5	4	6	5	6	6	5	5	5	7	4	7	3	6	79	5	79-60=19	19*19=361
Зупинка та повороти	6	6	6	7	7	3	7	6	6	6	6	7	5	7	7	92	6	92-60=32	32*32=1024
Захисна стійка та пересування у захисті	7	7	7	5	4	4	4	4	4	4	4	6	1	6	2	69	4	69-60=9	9*9=81
Σ																		Σ=156	Σ=4044
W																		W=0,748	

Додаток Д.7

**Значущість компонентів підготовленості
баскетболістів на першій стадії багаторічної підготовки (за даними експертного опитування, n=20)**

Об'єкт експертизи	Експерти, m=20 $\bar{x}=20*(7+1)/2= 20*8/2=80$																				$\sum_{i=1}^m x_i$	Р а н г	$(\sum_{i=1}^m x_i) - \bar{x}$	$\left(\left(\sum_{i=1}^m x_i \right) - \bar{x} \right)^2$
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20				
Фізичні якості	1	1	2	1	1	1	2	1	3	1	2	3	1	3	1	1	2	1	1	2	31	1	31-80=-49	49*49=2401
Технічні навички	2	2	1	2	4	2	2	2	1	2	2	2	2	2	7	1	3	2	2	2	45	2	45-80=-35	35*35=1225
Тактичні навички	3	1	3	3	3	1	1	3	3	3	1	3	3	1	3	3	2	2	3	1	46	3	46-80=-34	34*34=1156
Психологічні якості	4	4	4	3	4	4	4	4	7	4	4	6	4	6	4	5	4	5	4	4	88	4	88-80=8	8*8=64
Функціональні можливості	6	5	5	5	5	5	6	6	5	5	5	5	5	4	5	5	5	4	6	7	103	5	103-80=23	23*23=529
Психофізіологічні якості	5	6	6	6	6	6	5	5	6	6	6	6	7	5	6	4	7	7	6	5	116	6	116-80=36	36*36=1296
Морфологічні показники	7	6	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	6	7	7	6	6	7	7	6	125	7	125-80=45	45*45=2025
Σ																							$\Sigma=230$	$\Sigma=8696$
W																							W=0,905	

Значущість компонентів підготовленості

баскетболістів на другій стадії багаторічної підготовки (за даними експертного опитування, n=15)

Об'єкт експертизи	Експерти, m=15 $x=15*(7+1)/2=15*8/2=60$															$\sum_{i=1}^m x_i$	Р н г	$(\sum_{i=1}^m x_i) - \bar{x}$	$\left(\left(\sum_{i=1}^m x_i \right) - \bar{x} \right)^2$
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15				
Фізичні якості	3	2	2	6	2	2	1	2	2	3	1	2	2	4	2	34	2	34-60=-26	26*26=676
Технічні навички	3	1	3	1	1	1	2	1	3	1	2	1	2	1	1	24	1	24-60=-36	36*36=1296
Тактичні навички	5	3	3	4	1	3	3	2	3	2	3	3	7	2	3	47	3	47-60=-13	13*13=169
Психологічні якості	4	4	4	4	7	4	5	5	5	5	4	5	4	4	4	68	4	68-60=8	8*8=64
Функціональні можливості	5	5	5	5	5	6	2	5	5	5	5	2	5	5	5	70	5	70-60=10	10*10=100
Психофізіологічні якості	6	2	6	5	6	6	6	5	6	6	7	6	6	4	6	83	6	83-60=23	23*23=529
Морфологічні показники	7	3	7	7	6	7	7	7	7	7	7	7	6	5	7	97	7	97-60=37	37*37=1369
Σ																		$\Sigma=153$	$\Sigma=4203$
W																		W=0,788	

Додаток Д.9

Значущість фізичних якостей у баскетболістів на першій стадії багаторічної підготовки за даними експертного опитування, n=20

Об'єкт експертизи	Експерти , m=20 $x=20*(7+1)/2= 20*8/2=80$																				$\sum_{i=1}^m x_i$	Р а н г	$(\sum_{i=1}^m x_i) - \bar{x}$	$\left(\left(\sum_{i=1}^m x_i \right) - \bar{x} \right)^2$
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20				
Спритність	1	2	1	2	1	2	1	1	1	2	1	4	1	1	1	7	1	1	3	1	35	1	35-80=-45	45*45=2025
Швидкісно-силові якості	4	3	2	1	2	2	3	2	2	2	5	2	5	2	2	6	2	2	2	2	53	2	53-80=-27	27*27=729
Координаційні здібності	3	5	3	3	3	6	3	3	1	3	3	3	6	1	3	3	3	3	1	2	61	3	61-80=-19	19*19=361
Швидкість	5	4	4	5	2	4	4	4	3	4	1	4	1	4	4	2	7	4	4	4	72	4	72-80=8	8*8=64
Швидкісна витривалість	2	5	1	5	6	3	5	5	5	5	5	5	3	4	5	3	5	5	5	5	87	5	87-80=7	7*7=49
Гнучкість	6	6	7	6	5	6	6	6	6	4	6	6	7	6	6	5	6	7	7	6	120	6	120-80=40	40*40=1600
Сила	7	6	5	7	7	7	7	7	7	7	7	7	2	6	7	4	7	5	7	6	125	7	125-80=45	45*45=2025
Σ																							$\Sigma=191$	$\Sigma=6853$
W																							W=0,713	

Додаток Д.10

Значущість фізичних якостей у баскетболістів на другій стадії багаторічної підготовки за даними експертного опитування, n=15

Об'єкт експертизи	Експерти, m=15 $x=15*(7+1)/2=15*8/2=60$															$\sum_{i=1}^m x_i$	Р а н г	$(\sum_{i=1}^m x_i) - \bar{x}$	$\left(\left(\sum_{i=1}^m x_i \right) - \bar{x} \right)^2$
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15				
Спритність	6	3	2	2	2	4	3	2	2	2	2	2	2	1	5	40	2	44-60=-16	16*16=256
Швидкісно-силові якості	3	2	3	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	4	1	23	1	23-60=-37	37*37=1369
Координаційні здібності	5	1	5	3	7	3	2	3	3	3	3	4	3	2	3	50	3	53-60=-7	7*7=49
Швидкість	4	5	4	4	4	4	4	4	4	4	3	4	6	3	4	59	4	61-60=1	1*1=1
Швидкісна витривалість	2	4	2	5	5	3	5	5	5	5	5	7	5	5	2	65	5	64-60=4	4*4=16
Гнучкість	7	7	7	6	8	6	6	7	7	7	6	7	5	7	7	100	7	98-60=38	38*38=1444
Сила	1	6	1	7	6	7	6	6	6	6	4	5	7	6	6	80	6	82-60=22	22*22=484
Σ																		$\Sigma=125$	$\Sigma=3619$
W																		W=0,670	

Додаток Д.11

**Значущість психологічних характеристик у баскетболістів на першій стадії багаторічної підготовки
за даними експертного опитування, n=20**

Об'єкт експертизи	Експерти, m=20 $x=20*(4+1)/2= 20*5/2=50$																				$\sum_{i=1}^m x_{iа}$ нГ	P	$(\sum_{i=1}^m x_i) - \bar{x}$	$\left(\left(\sum_{i=1}^m x_i \right) - \bar{x} \right)^2$	
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20					
Властивості нервової системи	2	2	2	2	2	2	2	2	1	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	1	38	2	38-50=12	12*12=144
Індивідуальні особливості психічних функцій (пам'ять, оперативне мислення, увага)	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	20	1	20-50=-30	30*30=900
Психологічні особливості комплектування команди	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	3	4	4	4	4	4	4	79	4	79-50=29	29*29=841
Інтегральні показники особистісної готовності (емоційна стійкість, самооцінка психічного стану)	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	4	3	3	3	3	3	3	61	3	61-50= 11	11*11=511
Σ																								$\Sigma=82$	$\Sigma=2396$
W																								W=0,798	

Додаток Д.12

**Значущість психологічних характеристик у баскетболістів на другій стадії багаторічної підготовки
за даними експертного опитування, n=15**

Об'єкт експертизи	Експерти , m=15 $\bar{x}=15*(4+1)/2= 15*5/2=37,5$															$\sum_{i=1}^m x_i$	Р а н г	$(\sum_{i=1}^m x_i) - \bar{x}$	$\left(\left(\sum_{i=1}^m x_i \right) - \bar{x} \right)^2$	
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15					
Властивості нервової системи	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	3	2	1	3	3	2	23	3	23-37,5=-14,5	14,5*14,5=210,25
Індивідуальні особливості психічних функцій (пам'ять, оперативне мислення, увага)	2	1	2	1	1	1	1	1	1	1	1	3	1	1	1	1	19	1	19-37,5=-18,5	18,5*18,5=342,25
Психологічні особливості комплектування команди	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	60	4	60-37,5=22,5	22,5*22,5=506,25
Інтегральні показники особистісної готовності (емоційна стійкість, самооцінка психічного стану)	1	1	1	1	2	2	1	1	2	2	1	1	1	1	1	2	20	2	20-37,5=-17,5	17,5*17,5=306,25
Σ																			$\Sigma=73$	$\Sigma=1365$
W																			W=0,808	

Значущість морфофункціональних показників у баскетболістів на першій стадії багаторічної підготовки за даними експертного опитування, n=20

Об'єкт експертизи	Експерти, m=20 $\bar{x}=20*(4+1)/2= 20*5/2=50$																				$\sum_{i=1}^m x_i$	Pa	$(\sum_{i=1}^m x_i) - \bar{x}$	$\left(\left(\sum_{i=1}^m x_i \right) - \bar{x} \right)^2$
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20				
Показники, що характеризують роботоздатність	2	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	2	1	1	1	1	22	1	22-50=-28	28*28=784	
Психофізіологічні показники	1	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	3	2	2	2	2	40	2	40-50=-10	10*10=100	
Морфологічні показники	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	3	4	4	4	4	4	4	4	4	79	4	79-50=29	29*29=841	
Показники, що характеризують серцево-судинну та дихальну системи	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	4	3	3	3	3	1	3	3	4	3	60	3	60-50=10	10*10=100
Σ																							$\Sigma=77$	$\Sigma=1825$
W																							W=0,608	

Додаток Д.14

Значущість морфофункціональних показників у баскетболістів на другій стадії багаторічної підготовки за даними експертного опитування, n=15

Об'єкт експертизи	Експерти, m=15 $x=15*(4+1)/2=15*5/2=37,5$															$\sum_{i=1}^m x_i$	Р а н г	$(\sum_{i=1}^m x_i) - \bar{x}$	$\left(\left(\sum_{i=1}^m x_i \right) - \bar{x} \right)^2$
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15				
Показники, що характеризують роботоздатність	1	1	1	2	1	1	2	1	1	1	1	1	1	1	1	17	1	17-37,5=-20,5	20,5*20,5=420,25
Психофізіологічні показники	2	1	2	1	2	2	3	2	1	2	2	3	2	2	2	19	2	19-37,5=-18,5	18,5*18,5=342,25
Морфологічні показники	3	4	4	4	4	2	4	3	4	3	4	4	4	4	4	55	4	55-37,5=17,5	17,5*17,5=306,25
Показники, що характеризують серцево-судинну та дихальну системи	4	3	3	1	3	3	3	3	4	3	3	3	3	3	4	53	3	53-37,5=15,5	15,5*15,5=240,25
Σ																		$\Sigma=62$	$\Sigma=1309$
W																		W=0,775	

Додаток Д.15

Значущість спеціальних здібностей у баскетболістів на першій стадії багаторічної підготовки за даними експертного опитування, n=20

Об'єкт експертизи	Експерти, m=20 $x=20*(4+1)/2= 20*5/2=50$																				$\sum_{i=1}^m x_i a$	Р Н Г	$(\sum_{i=1}^m x_i) - \bar{x}$	$\left(\left(\sum_{i=1}^m x_i \right) - \bar{x} \right)^2$
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20				
Тактильні відчуття (відчуття м'яча)	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	2	1	1	1	1	1	2	1	22	1	22-50=-28	28*28=784
Відчуття часу	4	3	3	3	3	3	4	3	3	3	3	2	3	3	2	3	3	3	3	3	60	3	60-50=10	10*10=100
Вестибулярна стійкість	3	4	4	3	4	4	3	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	77	4	77-50=27	27*27=729
Поле периферійного зору	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	3	2	2	3	2	2	1	1	2	40	2	40-50=-10	10*10=100
Σ																							$\Sigma=75$	$\Sigma=1713$
W																							W=0,571	

Додаток Д.16

Значущість спеціальних здібностей у баскетболістів на другій стадії багаторічної підготовки за даними експертного опитування, n=15

Об'єкт експертизи	Експерти , m=15 $x=15*(4+1)/2= 15*5/2=37,5$															$\sum_{i=1}^m x_i$	Р а н г	$(\sum_{i=1}^m x_i) - \bar{x}$	$\left(\left(\sum_{i=1}^m x_i \right) - \bar{x} \right)^2$
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15				
Тактильні відчуття (відчуття м'яча)	1	1	1	1	2	1	1	2	1	1	1	1	1	1	1	17	1	17-37,5=-20,5	20,5*20,5=420,25
Відчуття часу	1	1	1	2	2	2	2	2	2	1	1	1	1	1	1	22	3	22-37,5=-15,5	15,5*15,5=240,25
Вестибулярна стійкість	1	2	3	2	3	1	3	3	1	1	1	1	1	1	1	25	4	48-37,5=-12,5	12,5*12,5=156,25
Поле периферійного зору	2	1	2	1	1	2	1	1	2	1	1	1	1	1	1	19	2	19-37,5=-18,5	18,5*18,5=342,25
Σ																		$\Sigma=67$	$\Sigma=1159$
W																		W=0,686	

Додаток Д.17

**Значущість контрольних тестів зі спеціальної фізичної підготовленості
баскетболістів на етапі попередньої базової підготовки (за даними експертного опитування, n = 20)**

Об'єкт експертизи	Експерти, m=20																				$\sum_{i=1}^m x_i$	Ранг	$(\sum_{i=1}^m x_i) - \bar{x}$	$\left(\left(\sum_{i=1}^m x_i \right) - \bar{x} \right)^2$
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20				
Човниковий» біг 3x10 м з оббіганням набивних м'ячів, с	2	1	1	1	2	1	1	1	2	1	1	1	1	1	1	1	2	2	2	2	27	1	-53	2809
«Біг до пронумерованих набивних м'ячів», с	6	5	2	2	2	2	2	2	1	5	6	2	2	2	2	2	1	1	1	1	49	2	31	961
Статична рівновага за методикою Яроцького, с	6	5	5	5	5	5	7	7	7	6	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	108	6	28	784
«Десять вісімок», кількість разів	3	3	4	4	4	4	4	3	3	3	3	3	3	4	4	4	4	4	4	4	72	4	-8	64
«Ловля лінійки», см	6	1	6	7	7	7	7	6	6	2	1	6	6	6	6	6	6	6	6	2	106	5	26	676
«Відчуття часу (Сермеев)», відхилення, с	3	3	3	3	3	3	3	4	4	4	4	4	4	3	3	4	3	3	3	4	68	3	-12	144
Σ																								7938
W																								0,71

Додаток Д.18

**Значущість контрольних тестів з технічної підготовленості
баскетболістів на етапі попередньої базової підготовки (за даними експертного опитування, (n = 20))**

Об'єкт експертизи	Експерти, m=20																				$\sum_{i=1}^m x_i$	Ранг	$(\sum_{i=1}^m x_i) - \bar{x}$	$\left(\left(\sum_{i=1}^m x_i \right) - \bar{x} \right)^2$
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20				
Тест для оцінки точності передачі м'яча, очок	6	8	5	6	5	5	5	7	4	5	5	4	5	4	5	5	4	6	5	5	104	5	-6	36
Тест «Передачі м'яча», с	7	5	8	7	8	8	8	6	8	8	8	7	8	7	8	8	8	7	8	8	150	8	40	1600
«Човниковий біг» 4х9, 14 м. з веденням баскетбольного м'яча (провідною рукою), с	5	6	7	5	6	6	6	8	6	6	6	6	6	6	7	6	5	6	6	121	6	11	121	
«Човниковий біг» 4х9, 14 м. з веденням баскетбольного м'яча (слабою рукою), с	8	7	6	8	7	7	7	5	7	7	7	8	7	8	7	6	7	8	7	7	141	7	31	961
Тест для оцінки техніки поведіння з	3	4	4	4	4	4	3	4	5	4	4	5	4	5	4	4	5	3	4	4	81	4	-29	841

АКТ
впровадження результатів наукових досліджень у практику
СК «Прометей» м. Кам'янське Дніпропетровської області

Ми, ті, що підписалися нижче, склали цей акт про те, що за результатами науково-дослідної роботи згідно з темою: 2.6 «Теоретико-методичні основи удосконалення тренувального процесу та змагальної діяльності в структурі багаторічної підготовки спортсменів», номер держреєстрації 0111U001168, та Тематичним планом наукових досліджень Придніпровської державної академії фізичної культури і спорту на 2016-2020 рр., виконавець теми «Теоретико-методичні основи контролю в командних спортивних іграх в процесі багаторічного удосконалення» Мітова Олена Олександрівна внесла такі рекомендації та пропозиції:

№	Назва та автори розробки	Показники результативності, переваги над аналогами, економічний, соціальний ефект	Місце впровадження (назва організації, відомча належність, адреса)	Результати, які отримано від впровадження
1	Комплекс тестів та показників для оцінювання підготовленості баскетболістів на різних етапах багаторічної підготовки, на основі думки експертів та факторного аналізу з урахуванням провідних сторін підготовленості, завдань та змісту підготовки на кожному етапі багаторічної підготовки Мітова О.О.,	Комплекс тестів та показників для оцінювання спеціальної фізичної та технічної підготовленості баскетболістів, з урахуванням провідних сторін підготовленості, завдань та змісту підготовки на кожному етапі багаторічної підготовки. Обрано тести, які характеризують технічну підготовленість, спеціальну фізичну підготовленість, методики для оцінки психологічної підготовленості та показники психофізіологічного стану. Здійснено модифікацію тесту «Відчуття часу» відповідно до правил гри у баскетбол щодо 3, 5, 8, 14 та 24 секундних відрізків часу.	СК «Прометей» м. Кам'янське, пр. Аношкіна, 109 А.	Ефективність впровадження полягає у розширенні критеріїв оцінки підготовленості баскетболістів за рахунок впровадження інформативних тестів у практику спортивного клубу «Прометей».

Автор-розробник
 к.фіз.вих., доцент
 завідувач кафедри спортивних ігор ПДАФКіС

Об'єкт впровадження:
 Спортивний директор СК «Прометей»

26.07.2019 р.

 О.О. Мітова

 К.В. Большаков

АКТ
впровадження результатів наукових досліджень у практику
СК «Прометей» м. Кам'янське Дніпропетровської області

Ми, ті, що підписалися нижче, склали цей акт про те, що за результатами науково-дослідної роботи згідно з темою: 2.6 «Теоретико-методичні основи удосконалення тренувального процесу та змагальної діяльності в структурі багаторічної підготовки спортсменів», номер держреєстрації 0111U001168, та Тематичним планом наукових досліджень Придніпровської державної академії фізичної культури і спорту на 2016-2020 рр., виконавець теми «Теоретико-методичні основи контролю в командних спортивних іграх в процесі багаторічного удосконалення» Мітова Олена Олександрівна внесла такі рекомендації та пропозиції:

№	Назва та автори розробки	Показники результативності, переваги над аналогами, економічний, соціальний ефект	Місце впровадження	Результати, які отримано від впровадження
1	Уніфікований алгоритм комплексного контролю підготовленості баскетболістів на різних етапах багаторічної підготовки Мітова О.О.	Переваги полягають в тому, що запропонований алгоритм комплексного контролю підготовленості баскетболістів, має такі ознаки: чотирьохступенева етапність алгоритму контролю «організаційний етап», «етап діагностики», «етап оцінювання», «етап корекції»; урахування: завдань етапу підготовки; сенситивних періодів розвитку фізичних якостей при підборі тестів для фізичної підготовленості; специфічних здібностей («відчуття часу», «орієнтація у просторі» та ін.) при підборі тестів спеціальної фізичної підготовленості; змісту програмного матеріалу ДЮСШ при оцінці технічної підготовленості; раціональних за витратами часу методик для оцінки психофізіологічного стану гравців; розширення критеріїв оцінки змагальної діяльності у дитячо-юнацькому баскетболі, які спрямовані на оцінювання різновидів помилок; засвоєння програмного матеріалу; сполучень двох або трьох технічних елементів у нападі та у захисті.	СК «Прометей» м. Кам'янське, Дніпропетровської області пр. Аношкіна, 109 А.	Запропонований алгоритм комплексного контролю підготовленості баскетболістів підвищує ефективність управління тренувальним і змагальним процесами, що дає підставу для його впровадження у навчально-тренувальний процес роботи ДЮСШ, СДЮСШОР та ШВСМ та баскетбольних команд різного рівня. Облік динаміки показників підготовленості баскетболістів у річному циклі дозволяє досить раціонально й точно формувати підготовку, вирішувати три групи завдань: перша група – індивідуальні завдання для кожного окремого гравця; друга група – диференційовані або групові завдання; третя група – завдання для команди в цілому.

Автор-розробник
 к.фіз.вих., доцент
 завідувач кафедри спортивних ігор ПДАФКіС
Об'єкт впровадження:
 Спортивний директор СК «Прометей»
 26.07.2019 р.

 О.О. Мітова
 К.В. Большаков
 МП

АКТ
впровадження результатів наукових досліджень у практику
Громадської організації «Спортивне товариство «Юніор»»

Ми, ті, що підписалися нижче, склали цей акт про те, що за результатами науково-дослідної роботи згідно з Тематичним планом наукових досліджень Придніпровської державної академії фізичної культури і спорту на 2016-2020 рр. «Теоретико-методичні основи планування та контролю у спортивних іграх в процесі багаторічного удосконалення», номер держреєстрації 0116U003012, доцент Мітова Олена Олександрівна в ході читання лекцій на ліцензійних курсах ФБУ з отримання тренерської категорії «В» внесла такі пропозиції:

№	Назва та автори розробки	Показники результативності, переваги над аналогами, економічний, соціальний ефект	Місце впровадження (назва організації, відомча належність, адреса)	Результати, які отримано від впровадження
1	Організація навчально-тренувального процесу для дітей на першому році навчання баскетболу Мітова О.О.	В порівнянні з аналогами запропоновано комплексний підхід до побудови структури та змісту навчально-тренувального процесу з міні-баскетболу протягом першого року навчання (діти 6-7 років), який включає чотири блоки «знайомство», «інтерес», «адаптація», «звичка» з розподілом програмного матеріалу на теоретичний, практичний, мотиваційний та контрольний розділи у відповідності до завдань етапу початкової підготовки. Перевагою є те, що зміст навчального матеріалу спортивної підготовки з міні-баскетболу побудовано у відповідності до вікових особливостей дітей 6-7 року, що створює максимально сприятливі умови для: розкриття пізнавальних здібностей; розвитку фізичних та специфічних («відчуття м'яча», «відчуття часу») якостей; гармонійному фізичному розвитку; підвищенню функціональних можливостей організму; формуванню мотивації до занять спортом.	Громадська організація «Спортивне товариство «Юніор»», Міністерство молоді і спорту України, м. Харків, вул. Велика Панасівська, 19	Застосування тренерами розроблених структури та змісту сприятиме підвищенню рівня управління процесом підготовки на першому році занять, покращенню показників фізичної та теоретичної підготовленості, функціонального стану, мотивації до занять міні-баскетболом, систематичності відвідування дітьми тренувальних занять. Відбувається опанування теоретичними знаннями юними спортсменами у поєднанні з руховою діяльністю в навчально-тренувальному процесі з міні-баскетболу.

Автор-розробник
к.фіз.вих., доцент

О.О. Мітова

Голова правління ГО «Спортивне товариство «Юніор»

Ю.О. Липка

29.08.2019 р.

АКТ
впровадження результатів наукових досліджень у практику
Громадської організації «Спортивне товариство «Юніор»»

Ми, ті, що підписалися нижче, склали цей акт про те, що за результатами науково-дослідної роботи згідно з Тематичним планом наукових досліджень Придніпровської державної академії фізичної культури і спорту на 2016-2020 рр. «Теоретико-методичні основи планування та контролю у спортивних іграх в процесі багаторічного удосконалення», номер держреєстрації 0116U003012, у Навчальну програму з баскетболу для ДЮСШ, СДЮСШОР, ШВСМ та СНЗСП (2019 року видання) Мітова Олена Олександрівна внесла такі пропозиції:

№	Назва та автори розробки	Показники результативності, переваги над аналогами, економічний, соціальний ефект	Місце впровадження (назва організації, відомча належність, адреса)	Результати, які отримано від впровадження
1	Теоретико-методичні основи контролю в баскетболі та комплекс тестів для оцінювання підготовленості баскетболістів з урахуванням провідних сторін підготовленості, завдань та змісту підготовки на різних етапах багаторічної підготовки Мітова О.О.	Переваги полягають у тому, що теоретико-методичні основи контролю ґрунтуються на сучасних наукових досягненнях теорії спортивної підготовки. Комплекс тестів та показників для оцінювання спеціальної фізичної та технічної підготовленості баскетболістів, визначено на основі проведених наукових досліджень, а саме, думки експертів та факторного аналізу з урахуванням провідних сторін підготовленості, завдань та змісту підготовки на кожному з етапів багаторічної підготовки.	Громадська організація «Спортивне товариство «Юніор»», Міністерство молоді і спорту України, м. Харків, вул. Велика Панасівська, 19	Ефективність впровадження полягає у розширенні критеріїв оцінки технічної та спеціальної фізичної підготовленості за рахунок впровадження інформативних тестів у нову Навчальну програму для ДЮСШ, СДЮСШОР, ШВСМ та СНЗСП, 2019 року видання

Автор-розробник
к.фіз.вих., доцент

Голова правління ГО «Спортивне товариство «Юніор»

29.08.2019 р.

О.О. Мітова

Ю.О. Липка

АКТ
впровадження результатів наукових досліджень у практику
Громадської організації «Спортивне товариство «Юніор»»

Ми, ті, що підписалися нижче, склали цей акт про те, що за результатами науково-дослідної роботи згідно з Тематичним планом наукових досліджень Придніпровської державної академії фізичної культури і спорту на 2016-2020 рр. «Теоретико-методичні основи планування та контролю у спортивних іграх в процесі багаторічного удосконалення», номер держреєстрації 0116U003012, у Навчальну програму з баскетболу для ДЮСШ, СДЮСШОР, ШВСМ та СНЗСП (2019 року видання) внесли такі пропозиції:

№	Назва та автори розробки	Показники результативності, переваги над аналогами, економічний, соціальний ефект	Місце впровадження (назва організації, відомча належність, адреса)	Результати, які отримано від впровадження
1	Комплекс тестів та показників для оцінювання підготовленості баскетболістів 13-14 років, на основі думки експертів та факторного аналізу з урахуванням провідних сторін підготовленості, завдань та змісту підготовки на етапі попередньої базової підготовки Мітова О.О., Івченко О.М.	Комплекс тестів та показників для оцінювання спеціальної фізичної та технічної підготовленості баскетболістів 13-14 років, з урахуванням провідних сторін підготовленості, завдань та змісту підготовки на етапі попередньої базової підготовки. Обрано 10 тестів, які характеризують технічну підготовленість 6 тестів, які характеризують спеціальну фізичну підготовленість, 2 методики для оцінки психологічної підготовленості та 5 показників психофізіологічного стану. Здійснено модифікацію тесту «Відчуття часу» відповідно до правил гри у баскетбол щодо 3, 5, 8, 14 та 24 секундних відрізків часу.	Громадська організація «Спортивне товариство «Юніор»», Міністерство молоді і спорту України, м. Харків, вул. Велика Панасівська, 19	Ефективність впровадження полягає у розширенні критеріїв оцінки технічної та спеціальної фізичної підготовленості за рахунок впровадження інформативних тестів у нову Навчальну програму для ДЮСШ, СДЮСШОР, ШВСМ та СНЗСП, 2019 року видання

Автори-розробники

О.О. Мітова

О.М. Івченко

Голова правління ГО «Спортивне товариство «Юніор»

Ю.О. Липка

29.08.2019 р.

АКТ
впровадження результатів наукових досліджень у практику
Громадської організації «Спортивне товариство «Юніор»»

Ми, ті, що підписалися нижче, склали цей акт про те, що за результатами науково-дослідної роботи згідно з Тематичним планом наукових досліджень Придніпровської державної академії фізичної культури і спорту на 2016-2020 рр. «Теоретико-методичні основи планування та контролю у спортивних іграх в процесі багаторічного удосконалення», номер держреєстрації 0116U003012, доцент Мітова Олена Олександрівна в ході читання лекцій на ліцензійних курсах ФБУ з отримання тренерської категорії «А» внесла такі пропозиції:

№	Назва та автори розробки	Показники результативності, переваги над аналогами, економічний, соціальний ефект	Місце впровадження (назва організації, відомча належність, адреса)	Результати, які отримано від впровадження
1	Контроль у системі підготовки баскетболістів Мітова О.О.	Переваги полягають у тому, що теоретико-методичні основи контролю ґрунтуються на сучасних наукових досягненнях теорії спортивної підготовки. Комплекс тестів та показників для оцінювання спеціальної фізичної та технічної підготовленості баскетболістів, визначено на основі проведених наукових досліджень, а саме, думки експертів та факторного аналізу з урахуванням провідних сторін підготовленості, завдань та змісту підготовки на кожному з етапів багаторічної підготовки.	Громадська організація «Спортивне товариство «Юніор»», Міністерство молоді і спорту України, м. Харків, вул. Велика Панасівська, 19	Ефективність впровадження полягає у розширенні критеріїв оцінки технічної та спеціальної фізичної підготовленості за рахунок впровадження інформативних тестів у нову Навчальну програму для ДЮСШ, СДЮСШОР, ШВСМ та СНЗСП, 2019 року видання

Автор-розробник
к.фіз.вих., доцент

Голова правління ГО «Спортивне товариство «Юніор»

29.08.2019 р.

О.О. Мітова

Ю.О. Липка

АКТ
впровадження результатів наукових досліджень у практику
ГО Федерація баскетболу Львівщини

Ми, ті, що підписалися нижче, склали цей акт про те, що за результатами науково-дослідної роботи згідно з Тематичним планом наукових досліджень Придніпровської державної академії фізичної культури і спорту на 2016-2020 рр. «Теоретико-методичні основи планування та контролю у спортивних іграх в процесі багаторічного удосконалення», номер держреєстрації 0116U003012, у практику Федерації баскетболу Львівщини Мітова Олена Олександрівна внесла такі пропозиції:

№	Назва та автори розробки	Показники результативності, переваги над аналогами, економічний, соціальний ефект	Місце впровадження (назва організації, відомча належність, адреса)	Результати, які отримано від впровадження
1	Теоретико-методичні основи контролю в баскетболі та комплекс тестів для оцінювання підготовленості баскетболістів з урахуванням провідних сторін підготовленості, завдань та змісту підготовки на різних етапах багаторічної підготовки Мітова О.О.	Переваги полягають у тому, що теоретико-методичні основи контролю ґрунтуються на сучасних наукових досягненнях теорії спортивної підготовки. Комплекс тестів та показників для оцінювання спеціальної фізичної та технічної підготовленості баскетболістів, визначено на основі проведених наукових досліджень, а саме, думки експертів та факторного аналізу з урахуванням провідних сторін підготовленості, завдань та змісту підготовки на кожному з етапів багаторічної підготовки.	ГО Федерація баскетболу Львівщини м.Львів, вул. Самчука, 8	Ефективність впровадження полягає у розширенні критеріїв оцінки технічної та спеціальної фізичної підготовленості за рахунок впровадження інформативних тестів у нову Навчальну програму для ДЮСШ, СДЮСШОР, ШВСМ та СНЗСП, 2019 року видання, ознайомлення з тестами в ході проведення навчання тренерів Одеської області при отриманні ліцензії категорії «А» та «В».

Автор розробки:

к.фіз.вих, доцент,
зав.кафедри спортивних ігор ПДАФКіС

О.О. Мітова

Об'єкт впровадження:

Президент ГО Федерація баскетболу Львівщини

Р.Б.Іванців

17.09. 19 р.

АКТ
впровадження результатів наукових досліджень у практику
Одеської обласної федерації баскетболу

Ми, ті, що підписалися нижче, склали цей акт про те, що за результатами науково-дослідної роботи згідно з Тематичним планом наукових досліджень Придніпровської державної академії фізичної культури і спорту на 2016-2020 рр. «Теоретико-методичні основи планування та контролю у спортивних іграх в процесі багаторічного удосконалення», номер держреєстрації 0116U003012, у практику ООФБ Мітова Олена Олександрівна внесла такі пропозиції:

№	Назва та автори розробки	Показники результативності, переваги над аналогами, економічний, соціальний ефект	Місце впровадження (назва організації, відомча належність, адреса)	Результати, які отримано від впровадження
1	Теоретико-методичні основи контролю в баскетболі та комплекс тестів для оцінювання підготовленості баскетболістів з урахуванням провідних сторін підготовленості, завдань та змісту підготовки на різних етапах багаторічної підготовки Мітова О.О.	Переваги полягають у тому, що теоретико-методичні основи контролю ґрунтуються на сучасних наукових досягненнях теорії спортивної підготовки. Комплекс тестів та показників для оцінювання спеціальної фізичної та технічної підготовленості баскетболістів, визначено на основі проведених наукових досліджень, а саме, думки експертів та факторного аналізу з урахуванням провідних сторін підготовленості, завдань та змісту підготовки на кожному з етапів багаторічної підготовки.	ООФБ м.Одеса, вул. Пушкінська, 49	Ефективність впровадження полягає у розширенні критеріїв оцінки технічної та спеціальної фізичної підготовленості за рахунок впровадження інформативних тестів у нову Навчальну програму для ДЮСШ, СДЮСШОР, ШВСМ та СНЗСП, 2019 року видання, ознайомлення з тестами в ході проведення навчання тренерів Одеської області при отриманні ліцензії категорії «А» та «В».

Автор розробки:

к.фіз.вих, доцент,
зав.кафедри спортивних ігор ПДАФКіС

О.О. Мітова

Об'єкт впровадження:

Відповідальний секретар ООФБ

О.В. Ягодзинська

07.09. 19 р.

АКТ
впровадження результатів наукових досліджень у практику
КПНЗ ДЮСШ№2 ДМР м. Дніпра

Ми, ті, що підписалися нижче, склали цей акт про те, що результати роботи, згідно з темою 2.6. «Теоретико-методичні основи удосконалення тренувального процесу та змагальної діяльності в структурі багаторічної підготовки спортсменів» (№ дер. реєстрації 0111U001168 Зведеного плану НДР у сфері фізичної культури і спорту на 2011-2015 рр.) за період з 2013 по 2014 рік виконавець дисертаційної роботи на тему «Теоретико-методичні основи контролю в командних спортивних іграх в процесі багаторічного вдосконалення» на здобуття ступеня доктора наук з фізичного виховання та спорту Мітова Олена Олександрівна внесла такі рекомендації та пропозиції:

Назва пропозиції, форма впровадження і коротка характеристика	Наукова новизна та її значення, рекомендації з подальшого використання	Ефект від впровадження
Науково обґрунтовано підхід до оцінки якості виконання нерозривних сполучень двох або трьох технічних прийомів для аналізу ефективності техніко-тактичних дій під час змагальної діяльності футболістів 10-11 та 15-16 років.	- доповнено дані щодо оцінки якості виконання нерозривних сполучень двох або трьох технічних прийомів для аналізу ефективності техніко-тактичних дій під час змагальної діяльності футболістів; - доповнено дані про ефективність виконання техніко-тактичних дій у змагальній діяльності футболістів різної кваліфікації та аналіз послідовності технічних прийомів у навчальних програмах провідних футбольних країн та України.	У результаті використання запропонованого аналізу ТТД визначено кількісно-якісні показники сполучень техніко-тактичних дій (ТТД) та їх дискримінативні ознаки під час змагальної діяльності у футболістів команди 10-11 та 15-16 років.

Автор розробник:

Олена МІТОВА

Директор КПНЗ ДЮСШ№2 ДМР

Сергій ТЕОДОРОВИЧ

«15» грудня 2020 р.

АКТ
впровадження результатів наукових досліджень у практику
Федерація баскетболу України

Ми, ті що підписалися нижче, склали цей акт про те, що за результатами дисертаційної роботи згідно теми Зведеного плану НДР у сфері фізичної культури і спорту на 2011-2015 рр. Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України, за темою: 2.6 «Теоретико-методичні основи удосконалення тренувального процесу та змагальної діяльності в структурі багаторічної підготовки спортсменів» № держреєстрації 0111U001168 та Тематичного плану наукових досліджень Придніпровської державної академії фізичної культури і спорту на 2016-2020 рр. «Теоретико-методичні основи планування та контролю у спортивних іграх в процесі багаторічного удосконалення» № держреєстрації 0116U003012 за період з 2012 по 2016 рік, виконавці часткової теми «Структура та зміст навчально-тренувального процесу дітей 6-7 років на першому році занять міні-баскетболом» внесли такі рекомендації та пропозиції:

Назва та автори розробки	Показники результативності переваги над аналогами, економічний, соціальний ефект	Місце впровадження (назва організації відомча не залежність, адреса)	Результати, які отримано ВРЗ / науковою установою від впровадження
«Теоретичні аспекти з міні-баскетболу для тренерів початкової підготовки» Мітова О.О. Онищенко В.М.,	Вперше в навчально-тренувальний процес з міні-баскетболу впроваджено методичні рекомендації «Теоретичні аспекти з міні-баскетболу для тренерів початкової підготовки»	Федерація баскетболу України МОН України м. Київ, Спортивна площа, 1	Застосування розроблених рекомендацій сприяло покращенню подачі навчального матеріалу з теоретичної підготовки на тренувальних заняттях з міні-баскетболу.

Автори розробки:

к.фіз.вих, доцент,
зав.кафедри спортивних ігор

викладач з баскетболу ПДАФКіС

Об'єкт впровадження:

Федерація баскетболу України

Президент ФБУ

14.11.16 р.

О.О. Мітова

В.М. Онищенко

М.Ю. Бродський

АКТ
впровадження результатів наукових досліджень у практику
КСНЗСП «ДВУФК» ДОР

Ми, ті, що підписалися нижче, склали цей акт про те, що за результатами науково-дослідної роботи згідно з темою: 2.6 «Теоретико-методичні основи удосконалення тренувального процесу та змагальної діяльності в структурі багаторічної підготовки спортсменів», номер держреєстрації 0111U001168, та Тематичним планом наукових досліджень Придніпровської державної академії фізичної культури і спорту на 2016-2020 рр. «Теоретико-методичні основи планування та контролю у спортивних іграх в процесі багаторічного удосконалення», номер держреєстрації 0116U003012 внесли такі пропозиції. .

№	Назва та автори розробки	Показники результативності, переваги над аналогами, економічний, соціальний ефект	Місце впровадження (назва організації, відомча належність, адреса)	Результати, які отримано від впровадження
1	Інтегральні оцінки та орієнтовні нормативні шкали для визначення рівня спеціальної фізичної та технічної підготовленості з визначенням діапазонів рівнів підготовленості – низький, нижчий за середній, середній, вищий за середній та високий для етапного контролю баскетболістів 13-14 років. Мітова О.О., Івченко О.М.	Комплексна система тестів, дозволяє в інтегральних оцінках, що виражаються у балах, охарактеризувати можливості баскетболістів, виявити їх сильні й слабкі сторони, скорегувати тренувальний процес із урахуванням схильності до роботи різної спрямованості. Значущість кожного із блоку показників визначалася за допомогою експертної оцінки. За результатами експертної оцінки й коефіцієнта кореляції були розроблені вагові коефіцієнти для блоків показників. Так, для розрахунку інтегральної оцінки технічної підготовленості сумували результати технічної підготовленості (ТП) групи баскетболістів, виходячи з бальної оцінки 12 тестів за коефіцієнту 0,5.	Дніпропетровське вище училище фізичної культури м. Дніпро, вул. Гладкова, 39	За допомогою інтегральної оцінки, тренер може визначити рівень різних сторін підготовленості гравців, як індивідуально, так і в середньому по команді. Окрім того, диференційовано по групам баскетболістів з однаковими ознаками (амплуа, зріст, стаж занять баскетболом тощо). Підсумкова оцінка визначалася в діапазоні від 0 до 10 балів. При цьому у спортсмена, що одержав оцінку від 9,1 – 10 балів відзначався високий рівень підготовленості, 7,1 – 9,0 балів – вище за середній; 5,1 – 7,0 балів – середній; 2,1 – 5,0 балів - нижче за середній; нижче 2,0 – низький.

Автори-розробники

Директор ДВУФК
04.02.2019 р.

О.О. Мітова

О.М. Івченко
М.Н. Лельчицький

АКТ
впровадження результатів наукових досліджень у практику
КСНЗСП «ДВУФК» ДОР

Ми, ті, що підписалися нижче, склали цей акт про те, що за результатами науково-дослідної роботи згідно з темою: 2.6 «Теоретико-методичні основи удосконалення тренувального процесу та змагальної діяльності в структурі багаторічної підготовки спортсменів», номер держреєстрації 0111U001168, та Тематичним планом наукових досліджень Придніпровської державної академії фізичної культури і спорту на 2016-2020 рр. «Теоретико-методичні основи планування та контролю у спортивних іграх в процесі багаторічного удосконалення», номер держреєстрації 0116U003012 внесли такі пропозиції.

№	Назва та автори розробки	Показники результативності, переваги над аналогами, економічний, соціальний ефект	Місце впровадження (назва організації, відомча належність, адреса)	Результати, які отримано від впровадження
1	Критерії оцінки змагальної діяльності у дитячо-юнацькому баскетболі Мітова О.О., Івченко О.М.	Розширення критеріїв оцінки змагальної діяльності у дитячо-юнацькому баскетболі полягає в тому, що нами запропоновано 4 спеціальних протоколи, які на відмінну від загальноприйнятих протоколів дозволяють фіксувати не тільки кількісні показники, але й зосередити увагу фахівців на якості виконання техніко-тактичних дій. Контроль спрямовано за 4 напрямками: фіксація різновидів помилок; якість засвоєння програмного матеріалу з техніко-тактичної підготовки; ефективність виконання сполучень двох або трьох технічних елементів у нападі та ефективність виконання сполучень двох або трьох технічних елементів у захисті.	Дніпропетровське вище училище фізичної культури м. Дніпро, вул. Гладкова, 39	Розширено діапазону критеріїв оцінки змагальної діяльності в дитячо-юнацькому баскетболі дозволяє під час відеоперегляду визначати не тільки кількісні показники техніко-тактичних дій, а й фіксувати характерні помилки гравців у якості виконання технічних елементів, що дозволяє вдосконалити процес управління та корекції навчально-тренувального процесу.

Автори-розробники

Директор ДВУФК

04.02.2019 р.

О.О. Мітова

О.М. Івченко

М.Н. Лельчицький

АКТ

**впровадження результатів наукових досліджень у практику
КПНЗ «СДЮСШОР №5 ім. ЗТУ М.І. Говорунова» ДМР**

Ми, ті, що підписалися нижче, склали цей акт про те, що за результатами науково-дослідної роботи згідно з темою: 2.6 «Теоретико-методичні основи удосконалення тренувального процесу та змагальної діяльності в структурі багаторічної підготовки спортсменів», номер держреєстрації 0111U001168, та Тематичним планом наукових досліджень Придніпровської державної академії фізичної культури і спорту на 2016-2020 рр. «Теоретико-методичні основи планування та контролю у спортивних іграх в процесі багаторічного удосконалення», номер держреєстрації 0116U003012 внесли такі пропозиції.

№	Назва та автори розробки	Показники результативності, переваги над аналогами, економічний, соціальний ефект	Місце впровадження (назва організації, відомча належність, адреса)	Результати, які отримано від впровадження
1	Інтегральні оцінки та орієнтовні нормативні шкали для визначення рівня спеціальної фізичної та технічної підготовленості з визначенням діапазонів рівнів підготовленості – низький, нижчий за середній, середній, вищий за середній та високий для етапного контролю баскетболістів 13-14 років. Мітова О.О., Івченко О.М.	Комплексна система тестів, дозволяє в інтегральних оцінках, що виражаються у балах, охарактеризувати можливості баскетболістів, виявити їх сильні й слабкі сторони, скорегувати тренувальний процес із урахуванням схильності до роботи різної спрямованості. Значущість кожного із блоку показників визначалася за допомогою експертної оцінки. За результатами експертної оцінки й коефіцієнта кореляції були розроблені вагові коефіцієнти для блоків показників. Так, для розрахунку інтегральної оцінки технічної підготовленості сумували результати технічної підготовленості (ТП) групи баскетболістів, виходячи з бальної оцінки 12 тестів за коефіцієнту 0,5:	КПНЗ «СДЮСШОР №5 ім. ЗТУ М.І. Говорунова» ДМР м. Дніпро, вул. Чичеріна, 114	За допомогою інтегральної оцінки, тренер може визначити рівень різних сторін підготовленості гравців, як індивідуально, так і в середньому по команді. Окрім того, диференційовано по групам баскетболістів з однаковими ознаками (амплуа, зріст, стаж занять баскетболом тощо). Підсумкова оцінка визначалася в діапазоні від 0 до 10 балів. При цьому у спортсмена, що одержав оцінку від 9,1 – 10 балів відзначався високий рівень підготовленості, 7,1 – 9,0 балів – вище за середній; 5,1 – 7,0 балів – середній; 2,1 – 5,0 балів - нижче за середній; нижче 2,0 – низький.

Автори-розробники

Директор
СДЮСШОР№5
25.02.2019 р.

О.О. Мітова
О.М. Івченко

С.Г.Каковкін

АКТ
впровадження результатів наукових досліджень у практику
КПНЗ «СДЮСШОР №5 ім. ЗТУ М.І. Говорунова» ДМР

Ми, ті, що підписалися нижче, склали цей акт про те, що за результатами науково-дослідної роботи згідно з темою: 2.6 «Теоретико-методичні основи удосконалення тренувального процесу та змагальної діяльності в структурі багаторічної підготовки спортсменів», номер держреєстрації 0111U001168, та Тематичним планом наукових досліджень Придніпровської державної академії фізичної культури і спорту на 2016-2020 рр. «Теоретико-методичні основи планування та контролю у спортивних іграх в процесі багаторічного удосконалення», номер держреєстрації 0116U003012 внесли такі пропозиції.

№	Назва та автори розробки	Показники результативності, переваги над аналогами, економічний, соціальний ефект	Місце впровадження (назва організації, відомча належність, адреса)	Результати, які отримано від впровадження
1	Комплекс тестів та показників для оцінювання підготовленості баскетболістів 13-14 років, на основі думки експертів та факторного аналізу з урахуванням провідних сторін підготовленості, завдань та змісту підготовки на етапі попередньої базової підготовки Мітова О.О., Івченко О.М.	Комплекс тестів та показників для оцінювання спеціальної фізичної та технічної підготовленості баскетболістів 13-14 років, з урахуванням провідних сторін підготовленості, завдань та змісту підготовки на етапі попередньої базової підготовки. Обрано 10 тестів, які характеризують технічну підготовленість 6 тестів, які характеризують спеціальну фізичну підготовленість, 2 методики для оцінки психологічної підготовленості та 5 показників психофізіологічного стану. Здійснено модифікацію тесту «Відчуття часу» відповідно до правил гри у баскетбол щодо 3, 5, 8, 14 та 24 секундних відрізків часу.	КПНЗ «СДЮСШОР №5 ім. ЗТУ М.І. Говорунова» ДМР м. Дніпро, вул. Чичерина, 114	Ефективність впровадження полягає у статистично достовірних приростах значень досліджуваних показників ($p < 0,05$) й акцентованому контролі більш провідних спеціальних фізичних якостей, необхідних для успішної діяльності в баскетболі конкретно на етапі попередньої базової підготовки.

Автори-розробники

Директор
СДЮСШОР №5
25.02.2019 р.

О.О. Мітова

О.М. Івченко

С.Г. Каковкін
МП

АКТ
впровадження результатів наукових досліджень у практику
Федерації баскетболу Дніпропетровської області

Ми, ті, що підписалися нижче, склали цей акт про те, що за результатами науково-дослідної роботи згідно з темою: 2.6 «Теоретико-методичні основи удосконалення тренувального процесу та змагальної діяльності в структурі багаторічної підготовки спортсменів», номер держреєстрації 0111U001168, та Тематичним планом наукових досліджень Придніпровської державної академії фізичної культури і спорту на 2016-2020 рр. «Теоретико-методичні основи планування та контролю у спортивних іграх в процесі багаторічного удосконалення», номер держреєстрації 0116U003012 внесли такі пропозиції.

№	Назва та автори розробки	Показники результативності, переваги над аналогами, економічний, соціальний ефект	Місце впровадження	Результати, які отримано від впровадження
1	Алгоритм комплексного контролю підготовленості баскетболістів на етапі попередньої базової підготовки Мітова О.О., Івченко О.М.	Переваги полягають в тому, що запропонований алгоритм комплексного контролю підготовленості баскетболістів, має такі ознаки: чотирьохступенева етапність алгоритму контролю «організаційний етап», «етап діагностики», «етап оцінювання», «етап корекції»; урахування: завдань етапу попередньої базової підготовки; сенситивних періодів розвитку фізичних якостей при підборі тестів для фізичної підготовленості; специфічних здібностей («відчуття часу», «орієнтація у просторі» та ін.) при підборі тестів спеціальної фізичної підготовленості; змісту програмного матеріалу ДЮСШ при оцінці технічної підготовленості; раціональних за витратами часу методик для оцінки психофізіологічного стану гравців; розширення критеріїв оцінки змагальної діяльності у дитячо-юнацькому баскетболі, які спрямовані на оцінювання різновидів помилок; засвоєння програмного матеріалу; сполучень двох або трьох технічних елементів у нападі та у захисті.	Федерація баскетболу Дніпропетровської області МОН України м. Дніпро, вул. Воскресенська 33	Запропонований алгоритм комплексного контролю підготовленості баскетболістів на етапі попередньої базової підготовки підвищує ефективність управління тренувальним і змагальним процесами, що дає підставу для його впровадження у навчально-тренувальний процес роботи ДЮСШ, СДЮСШОР та ШВСМ. Облік динаміки показників підготовленості баскетболістів 13-14 років у річному циклі дозволяє досить раціонально й точно формувати підготовку, вирішувати три групи завдань: перша група – індивідуальні завдання для кожного окремого гравця; друга група – диференційовані або групові завдання; третя група – завдання для команди в цілому.

Автори розробки:

О.О. Мітова
О.М.Івченко

Об'єкт впровадження:
Федерація баскетболу Дніпропетровської області
Президент ФБДО

В.В. Кондратьєв

АКТ
впровадження результатів наукових досліджень у практику
КПНЗ «СДЮСШОР № 5 ім. ЗТУ М. І. Говорунова» ДМР м. Дніпро

Ми, ті що підписалися нижче, склали цей акт про те, що за результатами дисертаційної роботи згідно з теми Тематичного плану наукових досліджень Придніпровської державної академії фізичної культури і спорту на 2016-2020 рр. «Теоретико-методичні основи планування та контролю у спортивних іграх в процесі багаторічного удосконалення» № держреєстрації 0116U003012, виконавець теми «Теоретико-методичні основи системи контролю у командних спортивних іграх в процесі багаторічного удосконалення» доцент кафедри спортивних ігор ПДАФКіС, Мітова Олена Олександрівна впродовж 2020 року внесла такі рекомендації та пропозиції:

Назва та автори розробки	Показники результативності переваги над аналогами, економічний, соціальний ефект	Місце впровадження (назва організації відомча не залежність, адреса)	Результати, які отримано ВРЗ/ науковою установою від впровадження
<p>Організація, структура, зміст та контроль навчально-тренувального процесу дітей на першому році занять міні-баскетболом</p> <p>Мітова О.О.</p>	<p>У порівнянні з аналогами запропоновано організаційно-методичні аспекти комплексного підходу до побудови структури та змісту, а також контролю навчально-тренувального процесу з мінібаскетболу протягом першого року навчання (діти 6-7 років), який включає чотири блоки «Знайомство», «Інтерес», «Адаптація»; «Звичка» з розподілом програмного матеріалу на теоретичний, практичний, мотиваційний та контрольний розділи у відповідності до завдань етапу початкової підготовки.</p> <p>Перевагою є те, що зміст навчального матеріалу спортивної підготовки з міні-баскетболу побудовано у відповідності до вікових особливостей дітей 6-7 року, що створює максимально сприятливі умови для: розкриття пізнавальних здібностей; розвитку фізичних та специфічних («відчуття м'яча», «відчуття часу») якостей; гармонійному фізичному розвитку; підвищенню функціональних можливостей організму; формуванню мотивації до занять спортом; сприяє налаштуванню гармонійних взаємовідносин між дітьми та їх батьками; оптимізує систему планування та контролю навчально-тренувального процесу баскетболістів на етапі початкової підготовки.</p> <p>Вперше запропоновано новий підхід до опанування та контролю теоретичних знань юних спортсменів у поєднанні з руховою діяльністю в навчально-тренувальному процесі з міні-баскетболу з використанням зошиту-практикуму «Теоретичний практикум з міні-баскетболу для дітей 6-7 років» для виконання самостійних завдань, що сприяє формуванню мотивації до занять спортом.</p>	<p>КПНЗ «СДЮСШОР № 5 ім. ЗТУ М. І. Говорунова» ДМР</p> <p>МОН України</p> <p>м. Дніпро, вул. Надії Алексєєнко, 114</p> <p>м. Дніпро</p>	<p>Застосування розроблених організації, структури та змісту навчально-тренувального процесу сприяло покращенню показників фізичної, технічної та теоретичної підготовленості, функціонального стану, формуванню мотивації до занять міні-баскетболом, підвищенню рівню систематичності відвідування дітьми тренувальних занять, залученню батьків до активної участі у спортивному житті дитячої команди.</p>

Автор розробки:

к.фіз.вих. доцент,
зав.кафедри спортивних ігор

Об'єкт впровадження:

Директор КПНЗ «СДЮСШОР № 5
ім. М. І. Говорунова» ДМР

О. О. Мітова

С. Г. Каковкін

АКТ
впровадження результатів наукових досліджень у практику
Федерації баскетболу України

Ми, ті, що підписалися нижче, склали цей акт про те, що за результатами науково-дослідної роботи згідно з Тематичним планом наукових досліджень Придніпровської державної академії фізичної культури і спорту на 2016-2020 рр. «Теоретико-методичні основи планування та контролю у спортивних іграх в процесі багаторічного удосконалення», номер держреєстрації 0116U003012, у Навчальну програму з баскетболу для ДЮСШ, СДЮСШОР, ШВСМ та СНЗСП (2019 року видання) внесли такі пропозиції:

№	Назва та автори розробки	Показники результативності, переваги над аналогами, економічний, соціальний ефект	Місце впровадження (назва організації, відомча належність, адреса)	Результати, які отримано від впровадження
1	Комплекс тестів та показників для оцінювання підготовленості баскетболістів 13-14 років, на основі думки експертів та факторного аналізу з урахуванням провідних сторін підготовленості, завдань та змісту підготовки на етапі попередньої базової підготовки Мітова О.О., Івченко О.М.	Комплекс тестів та показників для оцінювання спеціальної фізичної та технічної підготовленості баскетболістів 13-14 років, з урахуванням провідних сторін підготовленості, завдань та змісту підготовки на етапі попередньої базової підготовки. Обрано 10 тестів, які характеризують технічну підготовленість 6 тестів, які характеризують спеціальну фізичну підготовленість, 2 методики для оцінки психологічної підготовленості та 5 показників психофізіологічного стану. Здійснено модифікацію тесту «Відчуття часу» відповідно до правил гри у баскетбол щодо 3, 5, 8, 14 та 24 секундних відрізків часу.	Федерація баскетболу України МОН України м. Київ, Спортивна площа, 1	Ефективність впровадження полягає у розширенні критеріїв оцінки технічної та спеціальної фізичної підготовленості за рахунок впровадження інформативних тестів у нову Навчальну програму для ДЮСШ, СДЮСШОР, ШВСМ та СНЗСП, 2019 року видання

Автори-розробники

О.О. Мітова

О.М. Івченко

Президент ФБУ

М.Ю.Бродський

04.02.2019 р.

МП

АКТ
впровадження результатів наукових досліджень у практику
Федерації баскетболу України

Ми, ті, що підписалися нижче, склали цей акт про те, що за результатами науково-дослідної роботи згідно з Тематичним планом наукових досліджень Придніпровської державної академії фізичної культури і спорту на 2016-2020 рр. «Теоретико-методичні основи планування та контролю у спортивних іграх в процесі багаторічного удосконалення», номер держреєстрації 0116U003012, доцент Мітова Олена Олександрівна в ході читання лекцій на ліцензійних курсах ФБУ з отримання тренерської категорії «А» внесла такі пропозиції:

№	Назва та автори розробки	Показники результативності, переваги над аналогами, економічний, соціальний ефект	Місце впровадження (назва організації, відомча належність, адреса)	Результати, які отримано від впровадження
1	Контроль у системі підготовки баскетболістів Мітова О.О.	Переваги полягають у тому, що теоретико-методичні основи контролю ґрунтуються на сучасних наукових досягненнях теорії спортивної підготовки. Комплекс тестів та показників для оцінювання спеціальної фізичної та технічної підготовленості баскетболістів, визначено на основі проведених наукових досліджень, а саме, думки експертів та факторного аналізу з урахуванням провідних сторін підготовленості, завдань та змісту підготовки на кожному з етапів багаторічної підготовки.	Федерація баскетболу України МОН України м. Київ, Спортивна площа, 1	Ефективність впровадження полягає у розширенні критеріїв оцінки технічної та спеціальної фізичної підготовленості за рахунок впровадження інформативних тестів у нову Навчальну програму для ДЮСШ, СДЮСШОР, ШВСМ та СНЗСП, 2019 року видання

Автор-розробник
к.фіз.вих., доцент

Президент ФБУ

04.02.2019 р.

МП

О.О. Мітова

М.Ю.Бродський

АКТ
впровадження результатів наукових досліджень у практику
Федерації баскетболу України

Ми, ті, що підписалися нижче, склали цей акт про те, що за результатами науково-дослідної роботи згідно з Тематичним планом наукових досліджень Придніпровської державної академії фізичної культури і спорту на 2016-2020 рр. «Теоретико-методичні основи планування та контролю у спортивних іграх в процесі багаторічного удосконалення», номер держреєстрації 0116U003012, у Навчальну програму з баскетболу для ДЮСШ, СДЮСШОР, ШВСМ та СНЗСП (2019 року видання) Мітова Олена Олександрівна внесла такі пропозиції:

№	Назва та автори розробки	Показники результативності, переваги над аналогами, економічний, соціальний ефект	Місце впровадження (назва організації, відомча належність, адреса)	Результати, які отримано від впровадження
1	Теоретико-методичні основи контролю в баскетболі та комплекс тестів для оцінювання підготовленості баскетболістів з урахуванням провідних сторін підготовленості, завдань та змісту підготовки на різних етапах багаторічної підготовки Мітова О.О.	Переваги полягають у тому, що теоретико-методичні основи контролю ґрунтуються на сучасних наукових досягненнях теорії спортивної підготовки. Комплекс тестів та показників для оцінювання спеціальної фізичної та технічної підготовленості баскетболістів, визначено на основі проведених наукових досліджень, а саме, думки експертів та факторного аналізу з урахуванням провідних сторін підготовленості, завдань та змісту підготовки на кожному з етапів багаторічної підготовки.	Федерація баскетболу України МОН України м. Київ, Спортивна площа, 1	Ефективність впровадження полягає у розширенні критеріїв оцінки технічної та спеціальної фізичної підготовленості за рахунок впровадження інформативних тестів у нову Навчальну програму для ДЮСШ, СДЮСШОР, ШВСМ та СНЗСП, 2019 року видання

Автор-розробник
к.фіз.вих., доцент

Президент ФБУ

04.02.2019 р.

МП

О.О. Мітова

М.Ю.Бродський

ВИТЯГ З ПРОТОКОЛУ

**позачергової Конференції ФБУ – установчих зборів
Громадської спілки «Федерація баскетболу України»**

м. Київ

13.00-14.30

06 грудня 2017 р.

ПРИСУТНІ: Президент ФБУ Бродський М.Ю., Генеральний секретар ФБУ Драбіковський В.В., делегати Конференції від обласних федерацій та інших колективних членів у кількості 28 осіб (список делегатів Конференції додається до даного Протоколу), запрошені на Конференцію ФБУ – установчі збори Громадської спілки «Федерація баскетболу України» у кількості 10 осіб (список запрошених додається до даного Протоколу).

Вирішили: затвердити наступний порядок денний позачергової Конференції ФБУ:

1. Звіт про фінансовий стан.
2. Визначення процедури реорганізації Всеукраїнської громадської організації «Федерація баскетболу України» в Громадську спілку «Федерація баскетболу України» шляхом перетворення завершеною.
3. Затвердження передавального акту від Всеукраїнської громадської організації «Федерація баскетболу України» до Громадської спілки «Федерація баскетболу України».
4. Створення Громадської спілки «Федерація баскетболу України».
5. Затвердження Статуту Громадської спілки «Федерація баскетболу України».
6. Обрання керівних органів Громадської спілки «Федерація баскетболу України».

По-четвертому питанню порядку денного:

Вирішили: Не використовувати печатку у діяльності Громадської спілки «Федерація баскетболу України».

Голова Конференції ФБУ (установчих зборів)

Бродський М.Ю.

Секретар Конференції ФБУ (установчих зборів)

Драбіковський В.В.

ЗГІДНО З ОРИГІНАЛОМ
ГЕНЕРАЛЬНИЙ СЕКРЕТАР ФБУ

В.В. ДРАБІКОВСЬКИЙ

АКТ
впровадження результатів наукових досліджень у практику
Федерація баскетболу України

Ми, ті що підписалися нижче, склали цей акт про те, що за результатами дисертаційної роботи згідно з теми Тематичного плану наукових досліджень Придніпровської державної академії фізичної культури і спорту на 2016-2020 рр. «Теоретико-методичні основи планування та контролю у спортивних іграх в процесі багаторічного удосконалення» № держреєстрації 0116U003012, виконавець теми «Теоретико-методичні основи системи контролю у командних спортивних іграх в процесі багаторічного удосконалення» у період 01.07.2020 р. доцент кафедри спортивних ігор ПДАФКіС, Мітова Олена Олександрівна під час онлайн лекції на ліцензійних курсах тренерів з баскетболу категорії В внесла такі рекомендації та пропозиції:

Назва та автори розробки	Показники результативності переваги над аналогами, економічний, соціальний ефект	Місце впровадження (назва організації відомча не залежність, адреса)	Результати, які отримано ВРЗ / науковою установою від впровадження
<p>Організація, структура, зміст та контроль навчально-тренувального процесу дітей на першому році занять міні-баскетболом</p> <p>Мітова О.О.</p>	<p>У порівнянні з аналогами запропоновано організаційно-методичні аспекти комплексного підходу до побудови структури та змісту, а також контролю навчально-тренувального процесу з мінібаскетболу протягом першого року навчання (діти 6-7 років), який включає чотири блоки «Знайомство», «Інтерес», «Адаптація», «Звичка» з розподілом програмного матеріалу на теоретичний, практичний, мотиваційний та контрольний розділи у відповідності до завдань етапу початкової підготовки.</p> <p>Перевагою є те, що зміст навчального матеріалу спортивної підготовки з міні-баскетболу побудовано у відповідності до вікових особливостей дітей 6-7 року, що створює максимально сприятливі умови для: розкриття пізнавальних здібностей; розвитку фізичних та специфічних («відчуття м'яча», «відчуття часу») якостей; гармонійному фізичному розвитку; підвищенню функціональних можливостей організму; формуванню мотивації до занять спортом; сприяє налаштуванню гармонійних взаємовідносин між дітьми та їх батьками; оптимізую систему планування та контролю навчально-тренувального процесу баскетболістів на етапі початкової підготовки.</p> <p>Вперше запропоновано новий підхід до опанування та контролю теоретичних знань юних спортсменів у поєднанні з руховою діяльністю в навчально-тренувальному процесі з міні-баскетболу з використанням зошити-практикуму «Теоретичний практикум з міні-баскетболу для дітей 6-7 років» для виконання самостійних завдань, що сприяє формуванню мотивації до занять спортом.</p>	<p>Федерація баскетболу України</p> <p>Міністерство молоді та спорту України</p> <p>м. Київ, вул. Еспланадна, дом 42</p>	<p>Застосування розроблених організації, структури та змісту навчально-тренувального процесу сприяло покращенню показників фізичної, технічної та теоретичної підготовленості, функціонального стану, формуванню мотивації до занять міні-баскетболом, підвищенню рівню систематичності відвідування дітьми тренувальних занять, залучанню батьків до активної участі у спортивному житті дитячої команди.</p>

Автор розробки:

к.фіз.вих, доцент,
зав.кафедри спортивних ігор

О.О. Мітова

Об'єкт впровадження:

Федерація баскетболу України
Генеральний секретар ФБУ

В.В. Драбіковський

АКТ
впровадження результатів наукових досліджень у практику
Федерація баскетболу України

Ми, ті що підписалися нижче, склали цей акт про те, що за результатами дисертаційної роботи згідно з теми Тематичного плану наукових досліджень Придніпровської державної академії фізичної культури і спорту на 2016-2020 рр. «Теоретико-методичні основи планування та контролю у спортивних іграх в процесі багаторічного удосконалення» № держреєстрації 0116U003012, виконавець теми «Теоретико-методичні основи системи контролю у командних спортивних іграх в процесі багаторічного удосконалення» у період 01.07.2020 р. доцент кафедри спортивних ігор ПДАФКіС, Мітова Олена Олександрівна під час онлайн лекції на ліцензійних курсах тренерів з баскетболу категорії В внесла такі рекомендації та пропозиції:

Назва та автори розробки	Показники результативності переваги над аналогами, економічний, соціальний ефект	Місце впровадження (назва організації відомча не залежність, адреса)	Результати, які отримано ВРЗ / науковою установою від впровадження
<p>Форми, засоби та методи контролю фізичної, теоретичної підготовленості та рівня мотивації дітей до занять спортом на першому році занять міні-баскетболом</p> <p>Мітова О.О.</p>	<p>У порівнянні з аналогами науково обґрунтовано та запропоновано новий підхід, форми, засоби та методи проведення:</p> <ul style="list-style-type: none"> - контролю фізичної підготовленості дітей на першому році занять мінібаскетболом; - контролю формування мотивації та зацікавленості до участі у спортивних заходах, святах та змаганнях з мінібаскетболу; - контролю теоретичних знань дітей 6-7 років з використанням таких засобів та форм, що відповідають їх віковим особливостям та сприяють формуванню фундаменту знань для опанування правилами гри. 	<p>Федерація баскетболу України</p> <p>Міністерство молоді та спорту України</p> <p>м. Київ, вул. Еспланадна, дом 42</p>	<p>Застосування науково обґрунтованих та розроблених форм, методів та засобів контролю фізичної, технічної та теоретичної підготовленості, а також мотивації до занять міні-баскетболом сприяло оптимізації процесу управління навчально-тренувальними заняттями протягом року, підвищенню рівню систематичності відвідування дітьми тренувальних занять, залученню батьків до активної участі у спортивному житті дитячої команди.</p>

Автор розробник:

к.фіз.вих, доцент,
зав.кафедри спортивних ігор

О.О. Мітова

Об'єкт впровадження:

Федерація баскетболу України
Генеральний секретар ФБУ

В.В. Драбиковський